SİYER-İ NEBÎ — TAM KÜLLİYAT

CİLT 4

Huneyn'den Vefata

Seri 22–30



HJ CHE ALİM HJ CHE HARON

AK (KELANTAN)

quranscience.my

© 2026 M / 1448 H Hj Che Alim Hj Che Haron AK (Kelantan) • quranscience.my • @QuranScienceMY

Bu e-kitap Müslümanlar için ÜCRETSİZDİR — satılması yasaktır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

SİYER-İ NEBÎ — TAM KÜLLİYAT

CİLT 4

HUNEYN'DEN VEFATA

Seri 22–30: Kur'an ve Sahih Hadislere Göre Huneyn Savaşı'ndan Resûlullah'ın ﷺ Vefatına Kadar

ثُمَّ أَنزَلَ ٱللَّهُ سَكِينَتَهُۥ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَعَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ وَأَنزَلَ جُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا
وَعَذَّبَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ۚ وَذَٰلِكَ جَزَآءُ ٱلْكَٰفِرِينَ

"Bozgundan sonra Allah, Peygamberine, müminlere güvenlik verdi ve görmediğiniz askerler indirdi; inkar edenleri azaba uğrattı. İnkarcıların cezası budur."

TEVBE SÛRESİ 9:26

HJ CHE ALİM HJ CHE HARON

quranscience.my | @QuranScienceMY

© 2026 M / 1448 H quranscience.my — ücretsiz e-kitap. Satılamaz.

TEŞEKKÜR

Resûlüne ve müminlere sükûnet indiren, görmediğimiz orduları gönderen Allah'a hamdolsun. Pek çok kişi geri çekilirken katırının üzerinde sebat eden Efendimiz Hz. Muhammed'e ﷺ, âline ve ashabına salât ve selâm olsun.

Bu e-kitap özellikle sevgili eşime ithaf edilmiştir,

ZAHARAH MOHD LATİF;

sevgili çocuklarıma,

MUHAMMAD HAFİZ, NOOR HAZWANİ, ABDUL HAKİM, NOOR HİDAYAH, NOR AQİLA ve **NOR ATİQAH**;

ve damatlarımla gelinlerime,

FAZİLAH, MALEK, HANİN, FAİRİZAL ve **FİRWAN**.

Bu kitap, Siyer-i Nebî serisinin 22. ile 30. kitaplarını tek ciltte bir araya getirmektedir: Huneyn Savaşı ve Tâif Kuşatması'ndan, Huneyn ganimetleri ve Ensar'dan, Tebük Seferi'nden, Kâ'b b. Mâlik ve Mescid-i Dırâr'dan, Heyetler Yılı'ndan, Ebû Bekir'in Haccı ve Berâet'ten, Vedâ Haccı ve Hutbesi'nden Resûlullah'ın ﷺ vefatına kadar. Her serinin kaynakçası korunmuştur. Allah bu kitabı bizi Resûlullah'a ﷺ yaklaştıran bir vesile ve ona yardım eden, onu okuyan ve yayan herkes için bir sadaka-i câriye kılsın.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

BU KİTABIN KAPAĞI HAKKINDA

Bu kitabın kapağında hiçbir insan veya hayvan tasvir edilmemiştir. Kapakta güneş batar batmaz geniş bir çöl ovası yer alır: ovanın ortasında tek başına yükselen kayalık bir tepe, altın turuncudan gece mavisine yavaşça dönen gökyüzü ve görünmeye başlayan ilk yıldızlar.

Ovanın ortasındaki tepe Arafat'ı hatırlatır: Resûlullah ﷺ Vedâ Haccı'nda orada hutbe okumuş ve dinin tamamlandığını bildiren âyet orada inmiştir. Sönmekte olan akşam ışığı ise onun ümmetiyle geçirdiği son günleri simgeler: hayatının güneşi battı, ama geride bıraktığı risâletin ışığı bugün de aydınlatmaya devam ediyor.

Alttaki lacivert şerit, ince altın çizgilerle çerçevelenmiş olup yazarın adının yer aldığı alandır. Bu külliyatın beş cildinin başlıkları aynı stil, boyut ve altın renkte yazılmıştır; böylece beş kitap yan yana dizildiğinde tek bir set olarak görünür.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

İçindekiler

Bölüm 1: Seri 22 — Huneyn Savaşı ve Tâif Kuşatması

Huneyn Savaşı ve Tâif Kuşatması — *Giriş*
1. Mekke'nin Fethinden Sonra — *Şekil; siyer kitapları*
2. Mâlik b. Avf ve Düreyd'in Öğüdü — *Siyer kitapları*
3. Safvân'dan Ödünç Alınan Zırhlar — *Sünen-i Ebû Dâvûd 3562; siyer kitapları*
4. Zâtü Envât Ağacı — *Sünen-i Tirmizî 2180; A'râf 7:138*
5. Sayı İmtihanı — *Tevbe 9:25; Bakara 2:249*
6. Vadideki Pusu — *Sahîh-i Buhârî 2864; şekil*
7. Ordu Neden Geri Çekildi? — *Tablo; Âl-i İmrân 3:155*
8. "Ben Peygamberim, Yalan Yok" — *Sahîh-i Buhârî 2864*
9. Semüre Ashâbına Çağrı — *Sahîh-i Müslim 1775*
10. Bir Avuç Toprak — *Sahîh-i Müslim 1777; Enfâl 8:17*
11. Sükûnet ve Görünmeyen Ordular — *Tevbe 9:26; şekil*
12. Huneyn Hakkında Üç Âyet — *Tevbe 9:25–27, 9:40*
13. Seleme b. Ekva'ın Dürüstlüğü — *Sahîh-i Müslim 1777*
14. Ebû Süfyân b. Hâris: Vefalı Amcaoğlu — *Sahîh-i Müslim 1775*
15. Ümmü Süleym ve Hançeri — *Sahîh-i Müslim 1809*
16. Ebû Katâde ve Öldürülen Düşmanın Eşyası — *Sahîh-i Buhârî 3142*
17. Kadınlar ve Ücretliler Öldürülmez — *Sünen-i Ebû Dâvûd 2669*
18. Evtâs ve Ebû Âmir İçin Dua — *Sahîh-i Buhârî 4323*
19. Düreyd b. es-Simme: Yaşlı Savaşçı — *Sahîh-i Buhârî 4323; siyer kitapları*
20. On Yıl Önceki Tâif — *Sahîh-i Buhârî 3231*
21. Tâif Kuşatması — *Sahîh-i Buhârî 4325*
22. Bir Liderin Tebessümü — *Sahîh-i Buhârî 4325*
23. Kaleden İnenler — *Sahîh-i Buhârî 4326; siyer kitapları*
24. "Allah'ım, Sakîf'e Hidayet Ver" — *Sünen-i Tirmizî 3942; siyer kitapları*
25. Esirler ve Ganimetler — *Sahîh-i Müslim 1059; siyer kitapları*
26. Çocuğunu Arayan Anne — *Sahîh-i Buhârî 5999*
27. Ganimette Emanet — *Sahîh-i Buhârî 3073; Sünen-i Ebû Dâvûd 2694*
28. Şeymâ: Süt Kardeş — *Siyer kitapları*
29. Bedir ve Huneyn — *Tablo*
30. Kıssanın Kaynakları — *Tablo*
31. Huneyn ve Tâif'teki Kabileler — *Tablo; siyer kitapları*
32. Huneyn ve Tâif'in Şahsiyetleri — *Tablo*
33. Olayların Geçtiği Yerler: Dün ve Bugün — *Tablo*
34. Huneyn ve Tâif'ten Çıkan Hükümler — *Tablo; Sünen-i Ebû Dâvûd 2157*
35. Huneyn ve Tâif Kronolojisi — *Tablo*
36. Huneyn ve Tâif Hakkında Sık Sorulan Sorular — *12 soru*
37. Dersler ve Kapanış
Kaynakça — Seri 22

Bölüm 2: Seri 23 — Huneyn Ganimetleri ve Ensar

Huneyn Ganimetleri ve Ensar — *Giriş*
1. Ci'râne'ye Dönüş — *Şekil*
2. Hevâzin'i Beklemek — *Sahîh-i Buhârî 2307*
3. Ridayı Çeken Bedevî — *Sahîh-i Buhârî 3149, 2821*
4. Ganimetin Hükmü — *Enfâl 8:1, 8:41*

5. MÜELLEFE-İ KULÛB — *Tevbe 9:60*
6. SAFVÂN: NEFRETTEN SEVGİYE — *Sahîh-i Müslim 2313*
7. "HİÇBİR İSTEĞE HAYIR DEMEDİ" — *Sahîh-i Buhârî 6034, 6*
8. EBÛ SÜFYÂN, HAKÎM VE İLERİ GELENLER — *Sahîh-i Müslim 1060; siyer kitapları*
9. HAKÎM B. HİZÂM: VEREN EL — *Sahîh-i Buhârî 1472*
10. ABBÂS B. MİRDÂS'IN ŞİİRİ — *Sahîh-i Müslim 1060*
11. "KİM ADALETLİ DAVRANIR?" — *Sahîh-i Buhârî 3150*
12. "BEN ADİL OLMAZSAM YAZIKLAR OLSUN SANA" — *Sahîh-i Buhârî 3138; Sahîh-i Müslim 1063*
13. HÂRİCÎLERİN TOHUMU — *Sahîh-i Buhârî 3610*
14. HZ. MÛSÂ'NIN SABRI — *Ahzâb 33:69*
15. ENSAR'IN FISILTISI — *Sahîh-i Buhârî 4331*
16. SA'D B. UBÂDE: "BEN DE KAVMİMDEN BİRİYİM" — *Siyer kitapları*
17. DERİ ÇADIRDAKİ HUTBE — *Sahîh-i Buhârî 4330*
18. HİDAYET, BİRLİK VE ZENGİNLİK — *Âl-i İmrân 3:103; Enfâl 8:63*
19. İÇ ELBİSE VE DIŞ ELBİSE — *Sahîh-i Buhârî 17; şekil*
20. ESERE: HABER VE SABIR — *Sahîh-i Buhârî 4330–4331*
21. ENSAR'IN GÖZYAŞLARI — *Siyer kitapları*
22. KUR'AN'DA ENSAR — *Haşr 59:9; Tevbe 9:100*
23. HEVÂZİN HEYETİNİN TÖVBESİ — *Sahîh-i Buhârî 2307*
24. HEVÂZİN İLE SÜT BAĞI — *Sünen-i Ebû Dâvûd 5144; siyer kitapları*
25. ESİRLERİ GERİ VERMEDE ADALET — *Sahîh-i Buhârî 2307*
26. MÂLİK B. AVF'IN MÜSLÜMAN OLUŞU — *Siyer kitapları*
27. CİʻRÂNE'DEN UMRE — *Sahîh-i Buhârî 1778*
28. MEDİNE'YE DÖNÜŞ — *Siyer kitapları*
29. MAL VE KALP — *Tablo*
30. KISSANIN KAYNAKLARI — *Tablo*
31. MAL, BAĞIŞ VE ADALET HAKKINDAKİ ÂYETLER — *Tablo; Sahîh-i Buhârî 6933*
32. BÜYÜK BAĞIŞ ALANLAR VE AKIBETLERİ — *Tablo; Sahîh-i Müslim 1060, 2312*
33. RESÛLULLAH ﷺ DÖNEMİNDEN SONRA MÜELLEFE-İ KULÛB — *Mezhepler tablosu*
34. CİʻRÂNE: DÜN VE BUGÜN — *Tablo*
35. KRONOLOJİ: HUNEYN'DEN MEDİNE'YE — *Tablo*
36. HUNEYN GANİMETLERİ HAKKINDA SIK SORULAN SORULAR — *12 soru*
37. DERSLER VE KAPANIŞ
KAYNAKÇA — SERİ 23

BÖLÜM 3: SERİ 24 — TEBÜK SEFERİ

TEBÜK SEFERİ — *Giriş*
1. FETİH YILINDAN SONRA — *Şekil; siyer kitapları*
2. ŞAM'DAN GELEN HABER — *Siyer kitapları*
3. AÇIK ÇAĞRI — *Sahîh-i Buhârî 4418*
4. YAZ SICAĞI VE OLGUNLAŞAN HURMALAR — *Tevbe 9:38, 9:41*
5. CEYŞÜ'L-USRE: ZORLUK ORDUSU — *Tevbe 9:117; şekil*
6. OSMAN B. AFFÂN'IN İNFAKI — *Sünen-i Tirmizî 3701*
7. EBÛ BEKİR İLE ÖMER'İN YARIŞI — *Sünen-i Tirmizî 3675; siyer kitapları*
8. BİR SÂʻ HURMA SADAKASI — *Tevbe 9:79; Sahîh-i Buhârî 4668*
9. AĞLAYANLAR — *Tevbe 9:91–92*
10. EŞʻARÎLER İÇİN BİNEK — *Sahîh-i Buhârî 4415*
11. MÜNAFIKLARIN BAHANELERİ — *Tevbe 9:42, 9:49*
12. "SICAKTA SEFERE ÇIKMAYIN" — *Tevbe 9:81*
13. NİFAK HASTALIĞINI TANIMAK — *Sahîh-i Buhârî 33, 34, 657; Sahîh-i Müslim 2784*

14. Alî: Mûsâ'ya Göre Hârûn Gibi — *Sahîh-i Buhârî 4416*
15. Ebû Hayseme ve Ebû Zer — *Sahîh-i Müslim 2769; siyer kitapları*
16. Hicr: Semûd Kavminin Yurdu — *Sahîh-i Buhârî 3378; Hicr 15:80–84*
17. "Ancak Ağlayarak Girin" — *Sahîh-i Buhârî 4419–4420*
18. Tebük Pınarı — *Sahîh-i Müslim 706; şekil*
19. Yolculukta Namazları Cem Etmek — *Sahîh-i Müslim 706*
20. Şiddetli Rüzgâr ve Bir Kadının Bahçesi — *Sahîh-i Buhârî 1481*
21. Eyle ile Antlaşma — *Sahîh-i Buhârî 1481; Tevbe 9:29*
22. Hâlid'in Dûmetü'l-Cendel'e Gidişi — *Sahîh-i Buhârî 2616; siyer kitapları*
23. Tebük'te Yirmi Gün — *Sünen-i Ebû Dâvûd 1235*
24. Akabe Vadisindeki Komplo — *Sahîh-i Müslim 2779; siyer kitapları*
25. "Biz Sadece Lafa Dalmış Eğleniyorduk" — *Tevbe 9:65–66*
26. Mazeret Sebebiyle Geri Kalanlar — *Sahîh-i Buhârî 4423*
27. "İşte Tâbe": Medine'ye Dönüş — *Sahîh-i Buhârî 1481*
28. Tevbe Sûresi: Yol Boyunca İnen Vahiy — *Tablo; Tefsîru İbn Kesîr*
29. Mûte ve Tebük — *Tablo*
30. Kissanın Kaynakları — *Tablo*
31. Tebük Seferi'nin Şahsiyetleri — *Tablo; Sahîh-i Buhârî 4416; Sahîh-i Müslim 274*
32. Tebük Yolculuğundan Çıkan Hükümler — *Sahîh-i Müslim 274; tablo*
33. Yol Boyunca Küçük Kissalar — *Sahîh-i Müslim 27; siyer kitapları*
34. Tebük ve Hicr: Dün ve Bugün — *Tablo; UNESCO*
35. Tebük Seferi'nin Kronolojisi — *Tablo*
36. Tebük Seferi Hakkında Sık Sorulan Sorular — *12 soru*
37. Dersler ve Kapanış
Kaynakça — Seri 24

Bölüm 4: Seri 25 — Kâ'b b. Mâlik ve Mescid-i Dırâr

Kâ'b b. Mâlik ve Mescid-i Dırâr — *Giriş*
1. Geride Bırakılan Üç Kişi — *Tevbe 9:118; şekil*
2. Kâ'b b. Mâlik Kimdir? — *Sahîh-i Buhârî 4418; siyer kitapları*
3. "Yarın Hazırlanırım" — *Sahîh-i Buhârî 4418*
4. Issız Medine — *Sahîh-i Buhârî 4418*
5. "Kâ'b'ı Ne Alıkoydu?" — *Sahîh-i Buhârî 4418*
6. Mescide Dönüş — *Sahîh-i Buhârî 3088*
7. Seksenden Fazla Mazeret — *Tevbe 9:94–96*
8. Doğruluk Anı — *Sahîh-i Buhârî 4418*
9. Hidayetten Sonraki En Büyük Nimet — *Sahîh-i Buhârî 4673*
10. Mürâre ile Hilâl — *Sahîh-i Buhârî 4418*
11. Boykot Başlıyor — *Sahîh-i Buhârî 6255; şekil*
12. Geniş Yeryüzü Dar Geliyor — *Tevbe 9:118*
13. Gassân Kralından Gelen Mektup — *Sahîh-i Buhârî 4418*
14. "Hanımından Uzak Dur" — *Sahîh-i Buhârî 4418*
15. Ellinci Gece — *Sahîh-i Buhârî 4418*
16. Sel' Dağı'ndan Gelen Ses — *Sahîh-i Buhârî 4418; şekil*
17. "Annenin Seni Doğurduğundan Beri En Hayırlı Gün" — *Sahîh-i Buhârî 4418*
18. Tövbe Âyetleri İniyor — *Sahîh-i Buhârî 4678; Tevbe 9:117–118*
19. Allah'ın Kulunun Tövbesine Sevinmesi — *Sahîh-i Buhârî 6309; Sahîh-i Müslim 2759*
20. "Malının Bir Kısmını Kendine Ayır" — *Sahîh-i Buhârî 2757*
21. Doğruluk Cennete Götürür — *Sahîh-i Buhârî 6094; Tevbe 9:119*
22. Boykotun Hikmetleri — *Zâdü'l-Me'âd; Fethu'l-Bârî*

23. Kâ'b Hadisinden Fıkhî Dersler — *Fethu'l-Bârî; Şerhu Müslim*
24. Kâ'b Zaafını Neden Anlattı? — *Sahîh-i Buhârî 6069; şerh kitapları*
25. Günahlarını İtiraf Edenler — *Tevbe 9:102, 9:106; siyer kitapları*
26. Mescid-i Dırâr Yapılıyor — *Tevbe 9:107; siyer kitapları*
27. "Orada Asla Namaz Kılma" — *Tevbe 9:108; siyer kitapları*
28. Takvâ Üzerine Kurulan Mescid — *Sahîh-i Müslim 1398*
29. Kubâ Mescidi ve Temizlenmeyi Sevenler — *Sahîh-i Buhârî 1193*
30. Yar Kenarındaki Bina — *Tevbe 9:109–110*
31. İki Mescid, İki Niyet — *Tablo*
32. Kıssanın Kaynakları — *Tablo*
33. Bu Kıssanın Ardındaki Kur'an Âyetleri — *Tablo; Tevbe 9:118*
34. Kâ'b ve Mescid-i Dırâr Kıssasının Şahsiyetleri — *Tablo; Sahîh-i Buhârî 4418*
35. Hilâl b. Ümeyye ve Lian Âyeti — *Sahîh-i Buhârî 4747; Nûr 24:6–9*
36. Hecr: Küsmek Ne Zaman Câizdir? — *Sahîh-i Müslim 2565; Sünen-i Ebû Dâvûd 4914*
37. Üç Sahâbî ve Mescid-i Dırâr Kıssasının Kronolojisi — *Tablo*
38. Kâ'b b. Mâlik ve Mescid-i Dırâr Hakkında Sık Sorulan Sorular — *12 soru*
39. Dersler ve Kapanış
Kaynakça — Seri 25

Bölüm 5: Seri 26 — Heyetler Yılı

Heyetler Yılı — *Giriş*
1. Heyetler Yılı — *Nasr 110:1–3; şekil*
2. Neden Tebük'ten Sonra? — *Sahîh-i Buhârî 4302*
3. Sakîf Tâif'ten Geliyor — *Siyer kitapları; Sünen-i Ebû Dâvûd 3025*
4. Lât Putu Yıkılıyor — *Siyer kitapları*
5. Odaların Dışındaki Benî Temîm — *Hucurât 49:4–5*
6. "Müjdeyi Kabul Edin" — *Sahîh-i Buhârî 4365*
7. Ebû Bekir ile Ömer Seslerini Yükseltiyor — *Sahîh-i Buhârî 4367; Hucurât 49:1–2*
8. Sâbit b. Kays: Hatip, Allah'ın Resûlü ﷺ adına konuşan — *Sahîh-i Buhârî 4846; siyer kitapları*
9. Abdülkays Heyeti — *Sahîh-i Buhârî 53*
10. Allah'ın Sevdiği İki Haslet — *Sahîh-i Müslim 17*
11. Dımâm b. Sa'lebe — *Sahîh-i Buhârî 63*
12. Dımâm Kavmine Dönüyor — *Siyer kitapları*
13. Necran Hristiyanları — *Âl-i İmrân 3:61*
14. Gerçekleşmeyen Mübâhele — *Sahîh-i Buhârî 4380*
15. Ebû Ubeyde: Bu Ümmetin Emini — *Sahîh-i Buhârî 3744*
16. Kalbi Yumuşak Yemen Halkı — *Sahîh-i Buhârî 4388*
17. Eş'arîler: "Onlar Bendendir" — *Sahîh-i Buhârî 2486*
18. Tufeyl ve Devs Kabilesi — *Sahîh-i Buhârî 2937*
19. Üveys el-Karanî: Gökte Tanınan Yemenli — *Sahîh-i Müslim 2542*
20. Muâz Yemen'e Gönderiliyor — *Sahîh-i Buhârî 4347*
21. "Kolaylaştırın, Zorlaştırmayın" — *Sahîh-i Buhârî 3038*
22. Cerîr ve Zü'l-Halasa — *Sahîh-i Buhârî 4355–4357*
23. Ali Yemen'e Gidiyor — *Sahîh-i Buhârî 4349, 4350*
24. Müseylimetü'l-Kezzâb — *Sahîh-i Buhârî 4373*
25. İki Altın Bilezik — *Sahîh-i Buhârî 4373, 4379*
26. Sümâme b. Üsâl — *Sahîh-i Buhârî 4372*
27. Adî b. Hâtim ve Üç Vaat — *Sahîh-i Buhârî 3595*
28. Heyetleri Ağırlama Edebi — *Sahîh-i Buhârî 886, 3053*
29. Kabileyi Aşan Kardeşlik — *Hucurât 49:13*

30. HEYETLER YILINDAN SONRA: RİDDE İMTİHANI — *Sahîh-i Buhârî 1399–1400*
31. HER HEYETE VERİLEN ÖĞÜTLER — *Tablo*
32. KISSANIN KAYNAKLARI — *Tablo*
33. HİCRÎ 9–10. YILLARIN HEYETLER TABLOSU — *Tablo; kabile, bölge, lider, sonuç, kaynak*
34. HEYETLER YILI ETRAFINDAKİ ÂYETLER — *Tablo; Nasr 110; Hucurât 49; Âl-i İmrân 3:61*
35. MÂLİK B. HUVEYRİS: MEDİNE'DE YİRMİ GECE — *Sahîh-i Buhârî 631*
36. SİYER KİTAPLARINDAKİ DİĞER HEYETLER — *Tayy, Kinde, Benî Âmir, Müzeyne; siyer rivayetleri*
37. HEYETLER YILININ ZAMAN ÇİZELGESİ — *Tablo*
38. HEYETLER YILI HAKKINDA SIK SORULAN SORULAR — *12 soru*
39. DERSLER VE KAPANIŞ
KAYNAKÇA — SERİ 26

BÖLÜM 6: SERİ 27 — EBÛ BEKİR'İN HACCI VE BERÂET

EBÛ BEKİR'İN HACCI VE BERÂET — *Giriş*
1. HİCRETİN 9. YILINDA HAC MEVSİMİ — *Şekil; siyer kitapları*
2. RESÛLULLAH ﷺ NEDEN GİTMEDİ? — *Siyer kitapları*
3. HACILARIN EMİRİ EBÛ BEKİR — *Sahîh-i Buhârî 1622*
4. BERÂET İNİYOR — *Sahîh-i Buhârî 4654; Tevbe 9:1–2*
5. ALİ ARKASINDAN YETİŞİYOR — *Sünen-i Tirmizî 3091; siyer kitapları*
6. MİNA'DAKİ İLAN — *Sahîh-i Buhârî 4655; Tevbe 9:3*
7. HACC-I EKBER GÜNÜ — *Sahîh-i Buhârî 3177*
8. EBÛ HÜREYRE: MİNA'DAKİ MÜNADİ — *Sahîh-i Buhârî 118, 119*
9. ARTIK ÇIPLAK TAVAF YOK — *Sahîh-i Müslim 3028; A'râf 7:31*
10. TEVHİD TELBİYESİ VE ŞİRK TELBİYESİ — *Sahîh-i Müslim 1185; Sahîh-i Buhârî 1549*
11. HUMS VE ARAFAT'TA VAKFE — *Sahîh-i Buhârî 1664, 1665; Bakara 2:199*
12. DÖRT AY VE TAMAMLANAN ANTLAŞMALAR — *Tevbe 9:2, 9:4, 9:7*
13. TEVBE 9:5 BAĞLAMI İÇİNDE — *Tevbe 9:5; tefsir*
14. "ONA EMAN VER Kİ ALLAH'IN SÖZÜNÜ DİNLESİN" — *Tevbe 9:6*
15. MESCİTLER MÜMİNLER İÇİNDİR — *Tevbe 9:17–18*
16. "ALLAH SİZİ ZENGİNLEŞTİRECEKTİR" — *Tevbe 9:28*
17. HARAM AYLAR VE NESÎ — *Tevbe 9:36–37; şekil*
18. İBRÂHİM MİLLETİNE DÖNÜŞ — *İbrâhim 14:35–37; Hac 22:26–27*
19. NEDEN BESMELE YOK? — *Tefsir kitapları*
20. TEVBE SÛRESİNİN İSİMLERİ — *Sahîh-i Buhârî 4882*
21. EBÛ BEKİR'İN HACCI: VEDÂ HACCINA HAZIRLIK — *Sahîh-i Buhârî 3177*
22. EBÛ BEKİR'İN KONUMU — *Sahîh-i Buhârî 664, 3654*
23. ZEKÂT MEMURU VE HEDİYELER — *Sahîh-i Buhârî 7174*
24. ABDULLAH B. ÜBEY'İN ÖLÜMÜ — *Sahîh-i Buhârî 1366*
25. GÖMLEĞİNİ VEREN RESÛLULLAH ﷺ — *Sahîh-i Buhârî 1350, 3008*
26. MÜNAFIĞIN CENAZE NAMAZINI KILMA YASAĞI — *Tevbe 9:80, 9:84*
27. MÜNAFIKLAR DÖNEMİNİN SONU — *Siyer kitapları*
28. NECÂŞÎ'NİN VEFATI — *Sahîh-i Buhârî 1245, 3877*
29. ÜMMÜ KÜLSÛM'ÜN VEFATI — *Sahîh-i Buhârî 1285*
30. RESÛLULLAH'IN ﷺ *Gözyaşları* — *Sahîh-i Buhârî 1303*
31. BERÂET İLANININ İÇERİĞİ — *Tablo*
32. KISSANIN KAYNAKLARI — *Tablo*
33. TEVBE SÛRESİNİN İÇERİK HARİTASI — *Tablo; Tevbe 9:1–129; Sahîh-i Buhârî 4675, 4679*
34. HİCRETİN 9. YILINDAKİ HACCIN ŞAHSİYETLERİ — *Tablo; Sünen-i Tirmizî 3719*
35. EBÛ BEKİR'İN HACCI VE BERÂET'TEN ÇIKAN HÜKÜMLER — *Tablo; Sahîh-i Buhârî 3166; Sünen-i Tirmizî 960*

36. BU KISSADAKİ MEKÂNLAR — *Tablo; Zülhuleyfe, Arc, Mina, Arafat*
37. HİCRETİN 9. YILININ ZAMAN ÇİZELGESİ — *Tablo*
38. EBÛ BEKİR'İN HACCI VE BERÂET HAKKINDA SIK SORULAN SORULAR — *12 soru*
39. DERSLER VE KAPANIŞ
KAYNAKÇA — SERİ 27

BÖLÜM 7: SERİ 28 — VEDÂ HACCI

VEDÂ HACCI — *Giriş*
1. İLAN: RESÛLULLAH ﷺ HACCA GİDİYOR — *Sahîh-i Müslim 1218*
2. BU HACCIN İSİMLERİ — *Siyer kitapları; Sahîh-i Buhârî 4402*
3. MEDİNE'DEN ÇIKIŞ — *Sahîh-i Buhârî 1545; şekil*
4. ZÜLHULEYFE'DE — *Sahîh-i Müslim 1218*
5. TEVHİD TELBİYESİ — *Sahîh-i Buhârî 1549*
6. MEBRUR HAC — *Sahîh-i Buhârî 1521; Bakara 2:197*
7. İNSAN DENİZİ — *Sahîh-i Müslim 1218; siyer kitapları*
8. ÂİŞE'NİN SERİF'TEKİ GÖZYAŞLARI — *Sahîh-i Buhârî 305*
9. MEKKE'YE VARIŞ — *Sahîh-i Buhârî 1545; Sahîh-i Müslim 1218*
10. HACERÜLESVED VE ÖMER'İN SÖZLERİ — *Sahîh-i Buhârî 1597*
11. MAKĀM-I İBRÂHİM'DE — *Bakara 2:125; Âl-i İmrân 3:97*
12. SA'Y: "ALLAH'IN BAŞLADIĞI YERDEN BAŞLIYORUM" — *Bakara 2:158; Sahîh-i Müslim 1218*
13. UMRE HACCA GİRDİ — *Sahîh-i Müslim 1218; Sahîh-i Buhârî 1651*
14. ALİ'NİN YEMEN'DEN GELİŞİ — *Sahîh-i Müslim 1218; Sahîh-i Buhârî 1557*
15. TERVİYE GÜNÜ — *Sahîh-i Müslim 1218*
16. MÜZDELİFE'Yİ GEÇİP ARAFAT'A — *Sahîh-i Müslim 1218; Bakara 2:199*
17. URENE VADİSİNDEKİ HUTBE — *Sahîh-i Müslim 1218*
18. DİNİN KEMÂLE ERDİĞİ GÜN — *Sahîh-i Buhârî 45; Mâide 5:3*
19. "HAC ARAFAT'TIR" — *Sahîh-i Müslim 1348; Sünen-i Tirmizî 889*
20. "SAKİN OLUN, EY İNSANLAR!" — *Sahîh-i Müslim 1218; Sahîh-i Buhârî 1671*
21. MÜZDELİFE'DE GECE — *Bakara 2:198; Sahîh-i Buhârî 1681*
22. MEŞ'AR-İ HARAM VE MUHASSİR VADİSİ — *Sahîh-i Müslim 1218*
23. AKABE CEMRESİNE TAŞ ATMA — *Sahîh-i Müslim 1297*
24. YÜZ KURBANLIK DEVE — *Sahîh-i Müslim 1218; Hac 22:37*
25. SAÇINI TIRAŞ EDENLER İÇİN DUA — *Sahîh-i Buhârî 1727*
26. "YAP, BİR SAKINCASI YOK" — *Sahîh-i Buhârî 1736*
27. İFÂDA TAVAFI VE ZEMZEM — *Sahîh-i Müslim 1218*
28. MİNA'DAKİ TEŞRİK GÜNLERİ — *Bakara 2:203; Sahîh-i Buhârî 1634, 1751*
29. BAYRAM GÜNÜ HUTBESİ — *Sahîh-i Buhârî 1739*
30. ÂİŞE'NİN UMRESİ VE SAFİYYE'NİN HAYZI — *Sahîh-i Buhârî 1785, 1757*
31. VEDÂ TAVAFI — *Sahîh-i Buhârî 1755*
32. MEDİNE'YE DÖNÜŞ VE GADÎR-İ HUM — *Sahîh-i Müslim 2408*
33. İFRÂD, KIRÂN VE TEMETTU': RESÛLULLAH ﷺ NASIL HAC YAPTI? — *Tablo; Sahîh-i Müslim 1251, 1211; Sahîh-i Buhârî 1534; Bakara 2:196*
34. VEDÂ HACCININ ŞAHSİYETLERİ — *Tablo; Sahîh-i Buhârî 1544; Sahîh-i Müslim 1298, 1305*
35. HACILARIN SORULARI VE HACDAKİ KOLAYLIKLAR — *Sahîh-i Buhârî 1513, 1265; Sahîh-i Müslim 1336, 1337*
36. VEDÂ HACCININ MEKÂNLARI: DÜN VE BUGÜN — *Tablo; Zülhuleyfe, Nemire, Müzdelife, Cemerât*
37. GÜN GÜN KRONOLOJİ — *Tablo; 25 Zilkade – Zilhicce sonu, Hicrî 10*
38. VEDÂ HACCI HAKKINDA SIKÇA SORULAN SORULAR — *12 soru*
39. DERSLER VE KAPANIŞ — *Tablo*
KAYNAKÇA — SERİ 28

Bölüm 8: Seri 29 — Vedâ Hutbesi

Vedâ Hutbesi — *Giriş*
1. Vedâ Haccının Hutbeleri — *Şekil; Sahîh-i Müslim 1218; Sahîh-i Buhârî 1739*
2. Bu Hutbeyi Nereden Biliyoruz? — *Kaynak tablosu*
3. "İnsanları Sustur" — *Sahîh-i Buhârî 121*
4. "Bugün Hangi Gündür?" — *Sahîh-i Buhârî 4406*
5. Canın Dokunulmazlığı — *İsrâ 17:33; Mâide 5:32*
6. Malın Dokunulmazlığı — *Nisâ 4:29*
7. Namusun Dokunulmazlığı — *Sahîh-i Müslim 2564*
8. "İki Ayağımın Altında" — *Sahîh-i Müslim 1218*
9. Cahiliye Kan Davaları Kaldırıldı — *Sahîh-i Müslim 1218*
10. Abbas'ın Faizi Kaldırıldı — *Sahîh-i Müslim 1218; Bakara 2:278–279*
11. "Zaman Döndü" — *Tevbe 9:36; Sahîh-i Buhârî 4406*
12. "Kadınlar Hakkında Allah'tan Korkun" — *Sahîh-i Müslim 1218; Tirmizî 1163*
13. Kocanın ve Kadının Hakları — *Bakara 2:228; Nisâ 4:19*
14. Aile İçindeki Uyarıyı Doğru Anlamak — *Sahîh-i Müslim 2328; tefsir*
15. Nesep, Vasiyet ve Miras Hakkı — *Tirmizî 2120*
16. Emanet, Borç ve Kefalet — *Tirmizî 2120*
17. Allah'ın Kitabı: Saptırmayan Dayanak — *Sahîh-i Müslim 1218; Âl-i İmrân 3:103*
18. "Allah'ın Kitabı ve Sünnetim" — *Nisâ 4:59; hadis kitapları*
19. Cennetin Beş Anahtarı — *Tirmizî 616*
20. Allah'ın Kitabına Bağlı Yöneticiye İtaat — *Sahîh-i Müslim 1838*
21. Arabın Arap Olmayana Üstünlüğü Yoktur — *Hucurât 49:13; Müsned-i Ahmed*
22. Müslüman Müslümanın Kardeşidir — *Tirmizî 2159; Sahîh-i Müslim 2564*
23. "Benden Sonra Kâfirliğe Dönmeyin" — *Sahîh-i Buhârî 1739*
24. Şeytan ve Küçümsenen Günahlar — *Tirmizî 2159; Sahîh-i Müslim 2812*
25. Herkes Kendi Günahını Yüklenir — *Tirmizî 2159*
26. "Burada Bulunanlar Tebliğ Etsin" — *Sahîh-i Buhârî 67; Tirmizî 2658*
27. "Allah'ım, Şahit Ol" — *Mâide 5:67; Sahîh-i Müslim 1218*
28. Vedâ İşaretleri — *Sahîh-i Müslim 1297; siyer kitapları*
29. Gözden Geçirilmesi Gereken Meşhur Lafızlar — *Derece tablosu*
30. Vedâ Hutbesi ve İnsan Hakları — *Karşılaştırma tablosu*
31. Hutbenin Özeti — *Şekil; tablo*
32. Bugün Bizim İçin Vedâ Hutbesi — *Mâide 5:3*
33. Vedâ Hutbesinin Tam Haritası: Lafız, Kaynak ve Derece — *16 lafızlık tablo; ilgili âyetler; bölüm atıfları*
34. Vedâ Hutbesinin Râvileri — *Tablo; Ebû Dâvûd 1956; Sahîh-i Müslim 2408*
35. Vedâ Hutbesinde Tebliğ Sanatı — *8 teknikli tablo; Sahîh-i Müslim 1218; Sahîh-i Buhârî 67, 1739*
36. Gadîr-i Hum: Sahih Lafız ve Anlaşılması — *Sahîh-i Müslim 2408; Tirmizî 3713; Sahîh-i Buhârî 4350*
37. Vedâ Hacci Hutbelerinin Kronolojisi — *Tablo; 9 Zilhicce 10 H – Rebîülevvel 11 H*
38. Vedâ Hutbesi Hakkında Sıkça Sorulan Sorular — *12 soru*
39. Dersler ve Kapanış
Kaynakça — Seri 29

Bölüm 9: Seri 30 — Refîk-i A'lâ

Refîk-i A'lâ — *Giriş*
1. Vedâ Haccından Sonra Medine — *Şekil; siyer kitapları*
2. Ayrılık İşaretleri — *Sahîh-i Buhârî 3624, 4970*
3. Uhud Şehitlerine Veda — *Sahîh-i Buhârî 4042*
4. Bakî' Kabristanında Dua — *Sahîh-i Müslim 974; siyer kitapları*

5. "VAY BAŞIM!" — *Sahîh-i Buhârî 5666*
6. HAYBER ZEHRİNİN ETKİSİ — *Sahîh-i Buhârî 4428*
7. "YARIN NEREDEYİM?" — *Sahîh-i Buhârî 4442, 4450*
8. YEDİ KIRBA SU VE SON HUTBE — *Sahîh-i Buhârî 4442*
9. SEÇİM HAKKI VERİLEN KUL — *Sahîh-i Buhârî 3654*
10. EBÛ BEKİR'İN KONUMU — *Sahîh-i Buhârî 3654, 3904*
11. "EBÛ BEKİR'E SÖYLEYİN, İMAM OLSUN" — *Sahîh-i Buhârî 664*
12. KABİRLERLE İLGİLİ TAVSİYE — *Sahîh-i Buhârî 4441*
13. PERŞEMBE GÜNÜ — *Sahîh-i Buhârî 4431*
14. "NAMAZ, NAMAZ!" — *Sünen-i Ebû Dâvûd 5156*
15. ÜSÂME ORDUSU — *Sahîh-i Buhârî 4468, 4469*
16. FÂTIMA'NIN AĞLAMASI VE GÜLMESİ — *Sahîh-i Buhârî 3623, 3624*
17. PAZARTESİ SABAHININ TEBESSÜMÜ — *Sahîh-i Buhârî 680*
18. SON MİSVAK — *Sahîh-i Buhârî 4438, 4449*
19. "ALLAH'IM, REFÎK-İ A'LÂ!" — *Sahîh-i Buhârî 4463; Nisâ 4:69*
20. FÂTIMA'NIN HÜZNÜ — *Sahîh-i Buhârî 4462*
21. EN KARANLIK GÜN — *Câmiu't-Tirmizî 3618*
22. ÖMER'İN ŞAŞKINLIĞI — *Sahîh-i Buhârî 3667*
23. "KİM MUHAMMED'E TAPIYORDUYSA…" — *Sahîh-i Buhârî 4454; Âl-i İmrân 3:144*
24. "ŞÜPHESİZ SEN DE ÖLECEKSİN" — *Zümer 39:30; Enbiyâ 21:34*
25. EBÛ BEKİR'E BİAT — *Sahîh-i Buhârî 3668*
26. MÜBAREK NAAŞIN YIKANMASI — *Sünen-i Ebû Dâvûd 3141*
27. KEFEN VE CENAZE NAMAZI — *Sahîh-i Buhârî 1264; siyer kitapları*
28. VEFAT ETTİĞİ YERE DEFNEDİLMESİ — *Câmiu't-Tirmizî 1018*
29. RESÛLULLAH'IN ﷺ BIRAKTIKLARI — *Sahîh-i Buhârî 2739, 2916*
30. "BİZE MİRASÇI OLUNMAZ" — *Sahîh-i Buhârî 6727*
31. YAŞI VE VEFAT TARİHİ — *Sahîh-i Buhârî 1387, 4466; tablo*
32. SALAVAT GETİRMEK VE ONU SEVMEK — *Ahzâb 33:56; Tevbe 9:128*
33. HASTALIĞIN GÜN GÜN SEYRİ — *19 olaylık tablo; Sahîh-i Müslim 418; Sahîh-i Buhârî 4429*
34. KALKMA ÇABASI VE SON NAMAZ — *Sahîh-i Buhârî 687, 4429, 4439*
35. RESÛLULLAH'IN ﷺ SON TAVSİYELERİ — *Tablo; Sahîh-i Müslim 532, 2877*
36. HASTALIK VE ÖLÜM KARŞISINDA SÜNNET — *Tablo; Sahîh-i Müslim 916, 920; Sahîh-i Buhârî 2738, 5814*
37. İNCELENMESİ GEREKEN MEŞHUR RİVAYETLER — *Derece tablosu; Sahîh-i Müslim 202*
38. RESÛLULLAH'IN ﷺ VEFATI HAKKINDA SIK SORULAN SORULAR — *12 soru*
39. DERSLER VE KAPANIŞ — *Tablo*
KAYNAKÇA — SERİ 30
DESTEK VE BAĞIŞ

Renk rehberi: yeşil kutu = Kur'an ayeti; altın kutu = hadis; kahverengi kutu = siyer notu (siyer kitaplarının rivayeti); mavi tablo = karşılaştırma. Mavi altı çizili râvi isimlerine tıklayarak sunnah.com'daki râvi sayfasına gidebilirsiniz.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

BİRİNCİ BÖLÜM

Huneyn Savaşı ve Tâif Kuşatması

Siyer-i Nebî — Seri 22

Kur’an ve Sahih Hadislere Göre Sayı İmtihanı, Resûlullah’ın ﷺ Sebatı ve Gökten İnen Sükûnet

HUNEYN SAVAŞI VE TÂİF KUŞATMASI

Seri 20 ve 21, ***Mekke'nin Fethi'ni*** anlattı — siyerdeki en büyük zaferi, neredeyse hiç kan dökülmeden. Ama bu zafer hemen imtihana tabi tutuldu. Sadece birkaç hafta sonra, o güne kadar toplanmış en büyük İslâm ordusu ***yenilginin eşiğine*** geldi; bunun yaşandığı yer ***Huneyn*** adındaki dar bir vadiydi.

Bu Seri 22, ***Huneyn Savaşı'nı*** ve ***Tâif kuşatmasını*** anlatır: kendi sayısına hayranlığın nasıl ilk bozguna yol açtığını, pek çok kişi geri çekilirken Resûlullah'ın ﷺ nasıl sebat ettiğini, Abbas'ın çağrısının ashâbı nasıl geri getirdiğini ve Allah'ın nasıl ***sükûnet ve görünmeyen ordular*** indirdiğini. Bu, aynı zamanda Tâif'in de kıssasıdır — on yıl önce Resûlullah'ı ﷺ taşlayan şehrin.

Kronoloji: Mekke'den Huneyn'e ve Tâif'e

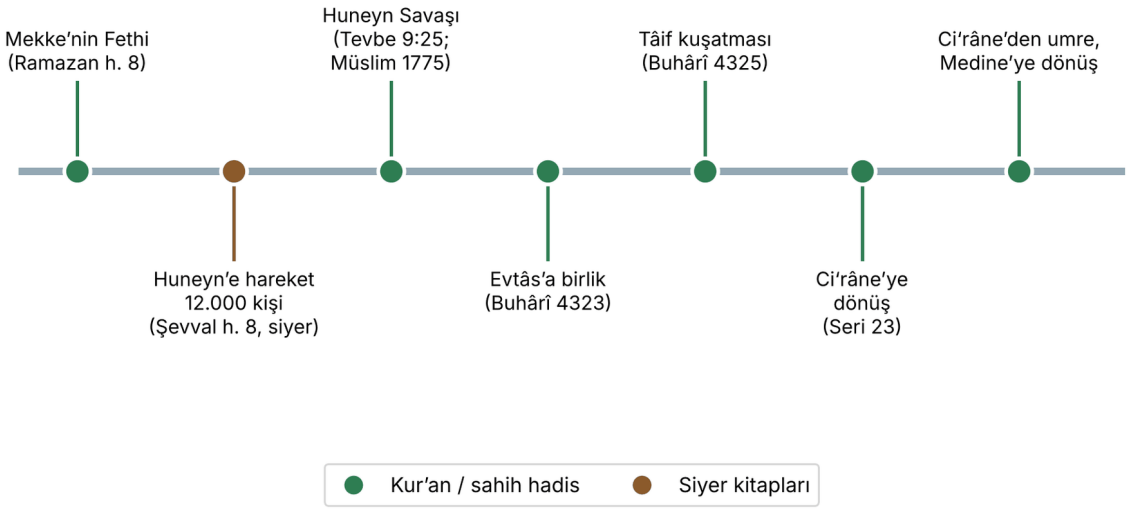

Tarihler ve 12.000 sayısı siyer kitaplarına göredir.

Şekil 1: Mekke'den Huneyn'e ve Tâif'e kronoloji.

Not: Bu e-kitaptaki âyet mealleri Diyanet İşleri Başkanlığı mealidir. Her hadisin derecesi hadis kutusunda belirtilmiştir. Siyer kitaplarından gelen bilgiler — Düreyd b. es-Sımme'nin öğüdü, ordunun sayısı ve Şeymâ kıssası gibi — kahverengi "Siyer Notu" kutularına konmuştur; çünkü bunların çoğu muttasıl bir senet olmadan veya senedi tartışılan bir yolla rivayet edilmiştir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MEKKE'NİN FETHİNDEN SONRA

Mekke'nin fethi bütün Arap Yarımadası'nı sarstı. Kabilelerin çoğu rüzgârın nereden eseceğini görmek için bekledi. Fakat Mekke'nin güneyindeki iki büyük kabile farklı bir karar verdi: ***Hevâzin*** ve ***Sakîf***.

Hevâzin, okçulukta mahir, büyük ve meşhur bir bedevî kabileler birliğiydi. Onun kollarından biri olan Sa'd b. Bekir oğulları içinde Resûlullah ﷺ çocukken Halîme es-Sa'diyye tarafından emzirilmişti. ***Sakîf*** ise bereketli yaylada kurulmuş surlu bir şehir olan ***Tâif'in*** halkıydı; ticarette ve övünmede Mekke'nin rakibi ve ***Lât*** putunun bekçisiydi.

Bu iki kabile için Mekke'nin düşüşü teslim olma işareti değil, derhal karşı konulması gereken bir ***tehditti***. Şöyle dediler: "Muhammed kavmiyle işini bitirdi; bundan sonra bize gelecek. Önce biz ona saldıralım." Ve büyük bir ordu topladılar.

Ders: ***zafer imtihanın sonu değildir***. Bir başarının ardından başka bir imtihan gelir — bazen daha ağırı. Mümin zaferde gevşemez; hazırlanmaya ve tevekküle devam eder.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MÂLİK B. AVF VE DÜREYD'İN ÖĞÜDÜ

Hevâzin ordusuna otuz yaşlarında genç bir adam komuta ediyordu: ***Mâlik b. Avf en-Nasrî***. Olağanüstü bir karar verdi:

SİYER NOTU: SAVAŞ MEYDANINDA KADINLAR, ÇOCUKLAR VE HAYVANLAR

Siyer âlimleri, Mâlik b. Avf'ın ***kadınların, çocukların, develerin ve koyunların*** savaş meydanına getirilip ordunun arkasına yerleştirilmesini emrettiğini rivayet eder. Gerekçesi şuydu: her erkek ailesini ve malını korumak için savaşsın ve kaçmasın.

Orduda savaş tecrübesiyle tanınan, gözleri görmeyen yaşlı bir savaşçı vardı: ***Düreyd b. es-Sımme***. Develerin ve koyunların seslerini, çocukların ağlamasını işitince sebebini sordu ve şöyle dedi: ***"Ey koyun çobanı! Bozguna uğrayanı hiçbir şey alıkoyabilir mi? Kazanırsan sana ancak kılıcı ve mızrağıyla bir adam fayda verir; kaybedersen ailende ve malında rezil olursun."*** Mâlik onun öğüdünü reddetti.

Bu kıssa bir ***siyer kitapları rivayetidir***. Sahih hadisler (Sahîh-i Müslim 1059 ve Sahîh-i Buhârî 4337), Hevâzin'in kadınları, çocukları ve hayvanlarıyla birlikte geldiğini teyit eder.

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — Huneyn ve Tâif Gazvesi bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye.

Düreyd'in öğüdü doğru çıktı. Mâlik'in ***kibir ve aceleden*** doğan kararı, sonunda Hevâzin'in bütün ailelerinin ve mallarının Müslümanların eline geçmesine yol açtı. Ama Mâlik b. Avf'ın kıssası burada bitmedi — daha sonra Müslüman oldu ve yeniden kavminin başına getirildi (Seri 23).

Ders: iyi bir lider, zayıf bir ihtiyardan da gelse ***tecrübeli kimselerin öğüdünü dinler***. Resûlullah ﷺ de daima ashâbıyla istişare ederdi; Allah ona şöyle emretmişti: "iş hakkında onlara danış" (Âl-i İmrân 3:159).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

SAFVÂN'DAN ÖDÜNÇ ALINAN ZIRHLAR

Resûlullah ﷺ Hevâzin'e karşı hemen hazırlandı. Medine'den kendisiyle gelen on bin askerle ve buna eklenen, çoğu yeni Müslüman olmuş, hatta bir kısmı henüz Müslüman olmamış yaklaşık iki bin Mekkeliyle Mekke'den çıktı. Siyer kitaplarına göre toplam sayı ***on iki bin kişiydi***.

Orduyu donatmak için Resûlullah ﷺ ödünç ***zırhlar*** aldı; bunları, o sırada henüz Müslüman olmamış olan ***Safvân b. Ümeyye'den*** istedi. Safvân sordu: "Bu bir gasp mı, ey Muhammed?" Resûlullah şöyle cevap verdi: ***"Hayır, (geri verilmesi) tazmin edilmiş bir ödünçtür."*** (Sünen-i Ebû Dâvûd 3562; Elbânî sahih demiştir)

Bakınız: ***Resûlullah'ın*** ﷺ galip bir lider olarak bile gösterdiği adalet. Silahları zorla alabilirdi; ama henüz Müslüman olmamış birinden, meşru yolla ve iadesini garanti ederek ödünç aldı. Bu hadis fıkıhta ***âriyet (ödünç) hükmünün temelidir***: ödünç alınan eşya korunmalı ve iade edilmelidir.

Siyer kitaplarına göre Resûlullah ﷺ, kendisi yokken Mekke'ye vali olarak ***Attâb b. Esîd'i*** tayin etti. Yeni Müslüman olmuş genç bir Kureyşliye büyük bir emanet verilmişti — yeni İslâm'a giren Mekke halkına duyulan güvenin işareti.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ZÂTÜ ENVÂT AĞACI

Yolda ***tevhid*** hakkında büyük bir ders içeren küçük bir olay yaşandı. Ordudakilerin çoğu küfrü yeni terk etmişti ve kalplerinde cahiliye düşüncesinin kalıntıları hâlâ vardı. Ebû Vâkıd el-Leysî رضي الله عنه anlatıyor:

HADİS — SÜNEN-İ TİRMİZÎ, NO. 2180

حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَخْزُومِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سِنَانِ بْنِ أَبِي سِنَانٍ، عَنْ أَبِي وَاقِدٍ اللَّيْثِيِّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم لَمَّا خَرَجَ إِلَى خَيْبَرَ مَرَّ بِشَجَرَةٍ لِلْمُشْرِكِينَ يُقَالُ لَهَا ذَاتُ أَنْوَاطٍ يُعَلِّقُونَ عَلَيْهَا أَسْلِحَتَهُمْ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ اجْعَلْ لَنَا ذَاتَ أَنْوَاطٍ كَمَا لَهُمْ ذَاتُ أَنْوَاطٍ. فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم «سُبْحَانَ اللَّهِ هَذَا كَمَا قَالَ قَوْمُ مُوسَى : (اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ) وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَرْكَبُنَّ سُنَّةَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ».

TERCÜME:

Ebû Vâkıd el-Leysî'den رضي الله عنه rivayet edildiğine göre Resûlullah ﷺ (bu nüshada: Hayber'e; diğer rivayetlerde: Huneyn'e) çıktığında, müşriklere ait, silahlarını üzerine astıkları ***Zâtü Envât*** denen bir ağacın yanından geçti. (Bazı sahâbîler) dediler ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Onların bir Zâtü Envât'ı olduğu gibi bize de bir Zâtü Envât yap." Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: **"Sübhânallah! Bu, Mûsâ'nın kavminin 'Onların ilahları olduğu gibi bize de bir ilah yap' demesinin aynısıdır. Canımı elinde tutana yemin ederim ki, sizden öncekilerin yolunu mutlaka takip edeceksiniz."**

SENED İmam Tirmizî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Sa'id b. 'Abdurrahmân al-Makhzumi ← Sufyan b. 'Uyainah ← Ibn Şihab al-Zuhri ← Sinan b. Abi Sinan ← Ebû Waqid al-Laithi رضي الله عنه.

KAYNAK: İmam Tirmizî rivayet etmiştir: Sünen-i Tirmizî, Ebvâbü'l-Fiten, "Sizden Öncekilerin Yolunu Mutlaka Takip Edeceksiniz" Bâbı, Hadis No. 2180; ayrıca Ahmed No. 21897 ("Huneyn'e" lafzıyla).

DERECE: SAHİH — İmam Tirmizî hasen sahih demiştir; Ahmed de rivayet etmiş, Şeyh Elbânî sahih kabul etmiştir.

Kaynak: https://sunnah.com/tirmidhi:2180

BU HADİSİN DERSLERİ

Resûlullah ﷺ bu isteği İsrâiloğulları'nın Hz. Mûsâ'ya عَلَيْهِ السَّلَامُ: ***"Ey Musa! Onların tanrıları gibi bize de bir tanrı yap"*** (A'râf 7:138) — Tefsîr-i İbn Kesîr 7:138 şeklindeki talebine benzetti.

Onlar ağaca tapmak istememişlerdi; sadece silahlarını asarak ***teberrük etmek*** için bir ağaç istemişlerdi. Yine de Resûlullah ﷺ şunu vurguladı: ***sözleri İsrâiloğulları'nın sözüyle aynıydı***. Bu, İslâm'ın küçük görünse bile şirke götürebilecek kapıları ne kadar kesin bir şekilde kapattığını gösterir.

Bu hadis ayrıca bir uyarı içerir: ***"Sizden öncekilerin yolunu mutlaka takip edeceksiniz."*** Âlimler bunu, ümmetin batıl inançlara benzeyen uygulamalardan — ağaçtan, taştan veya kabirden meşru olmayan yollarla teberrük etmek gibi — sakınması için bir uyarı saymıştır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

SAYI İMTİHANI

Müslümanlar ilk defa düşmandan ***çok daha kalabalık*** bir orduyla savaşa çıkıyordu. Bedir'de sadece 313 kişiydiler; Uhud'da yaklaşık 700; Hendek'te 3.000. Şimdi on iki bindiler. Bazılarının kalbine bir gurur sızmaya başladı.

SİYER NOTU: "BUGÜN AZLIKTAN DOLAYI YENİLMEYİZ"

Bazı siyer kitapları, ordudaki bir adamın şöyle dediğini rivayet eder: ***"Bugün sayımızın azlığından dolayı yenilmeyiz."*** Bu söz Resûlullah'ı ﷺ üzdü.

Bu rivayeti ***siyer ve tefsir âlimleri zikreder***; ancak senedi tartışmalıdır. Kesin olan şu ki, Kur'an'ın kendisi onların ***"çokluğunuzun sizi böbürlendirdiği"*** bir hâlde olduklarını bildirir.

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — Huneyn ve Tâif Gazvesi bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye.

Allah şöyle buyurur: ***"And olsun ki Allah size birçok yerlerde, ve çokluğunuzun sizi böbürlendirdiği fakat bir faydası da olmadığı … Huneyn gününde yardım etmişti"*** (Tevbe 9:25) — Tefsîr-i İbn Kesîr 9:25.

Bu âyet, Allah'ın çok önceden koyduğu bir prensibi hatırlatır: ***"Nice az topluluk çok topluluğa Allah'ın izniyle üstün gelmiştir"*** (Bakara 2:249) — Tefsîr-i İbn Kesîr 2:249.

Huneyn şunu öğretir: ***zafer sayıdan değil, Allah'tandır***. Çok sayı, tam teçhizat ve titiz plan sadece sebeptir; kalp Allah'a değil de bunlara bağlanırsa hepsinin ***"bir faydası da olmaz"***. Bu ders hayatımızda da geçerlidir: mal, ilim ve makam, Allah'ın yardımı olmadan başarıyı garanti etmez.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

VADİDEKİ PUSU

İslâm ordusu sabahın karanlığında ***Huneyn Vadisi'ne*** girdi. Vadi dardı; etrafı yamaçlar ve tepe aralarıyla çevriliydi. Mâlik b. Avf, Hevâzin okçularını kayaların arkasına ve bu yamaçlara yerleştirmiş, beklemekteydi. Berâ b. Âzib رضى الله عنهما olanları anlatıyor:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 2864

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ يُوسُفَ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ،. قَالَ رَجُلٌ لِلْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ ـ رضى الله عنهما ـ أَفَرَرْتُمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَوْمَ حُنَيْنٍ قَالَ لَكِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم لَمْ يَفِرَّ، إِنَّ هَوَازِنَ كَانُوا قَوْمًا رُمَاةً، وَإِنَّا لَمَّا لَقِينَاهُمْ حَمَلْنَا عَلَيْهِمْ فَانْهَزَمُوا، فَأَقْبَلَ الْمُسْلِمُونَ عَلَى الْغَنَائِمِ وَاسْتَقْبَلُونَا بِالسِّهَامِ، فَأَمَّا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَلَمْ يَفِرَّ، فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ وَإِنَّهُ لَعَلَى بَغْلَتِهِ الْبَيْضَاءِ وَإِنَّ أَبَا سُفْيَانَ آخِذٌ بِلِجَامِهَا، وَالنَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ «أَنَا النَّبِيُّ لاَ كَذِبْ أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبْ».

TERCÜME:

Ebû İshak'tan rivayet edildiğine göre: Bir adam Berâ b. Âzib'e رضى الله عنهما sordu: "Huneyn günü Resûlullah'ı ﷺ bırakıp kaçtınız mı?" Berâ şöyle cevap verdi: "Fakat ***Resûlullah ﷺ kaçmadı***. Hevâzin okçu bir kavimdi. Onlarla karşılaştığımızda üzerlerine saldırdık ve bozguna uğradılar. Sonra Müslümanlar ganimete yöneldi; onlar da bizi oklarla karşıladı. Resûlullah ﷺ ise kaçmadı. Onu beyaz katırının üzerinde gördüm; Ebû Süfyân (b. Hâris) dizginini tutuyordu, Peygamber ﷺ de şöyle diyordu: ***"Ben Peygamberim, bunda yalan yok; ben Abdülmuttalib'in oğluyum."***"

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Qutaibah b. Sa'id ← Sahl b. Yusuf ← Şu'bah b. al-Hajjaj ← Ebû Ishaq al-Sabi'i ← al-Bara' b. 'Azib رضى الله عنهما.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Cihâd ve's-Siyer, Savaşta Başkasının Hayvanını Yedeğe Alan Bâbı, Hadis No. 2864; ayrıca No. 2930, 4315–4317 ve Müslim No. 1776.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:2864

BU HADİSİN DERSLERİ

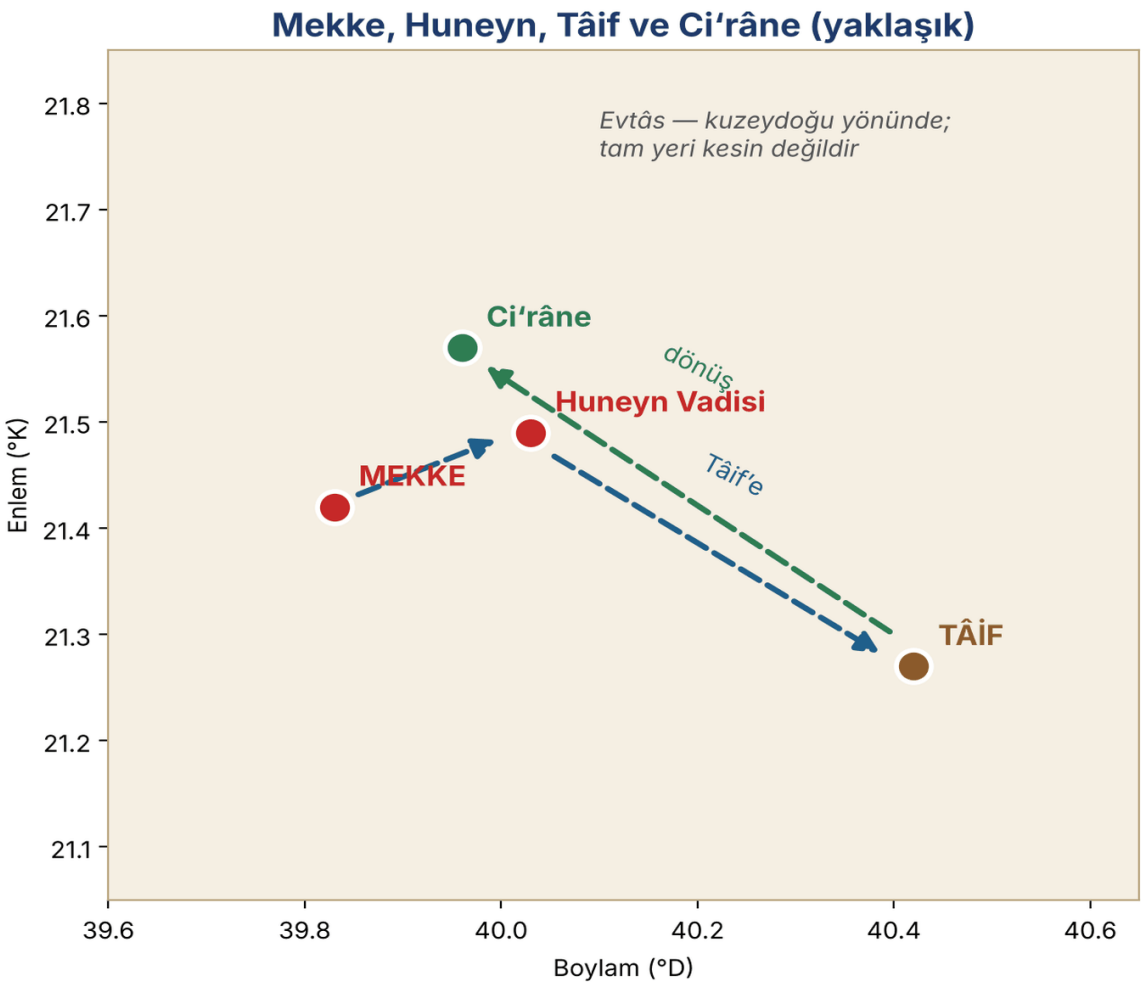

Konumlar yaklaşıktır; Huneyn, Mekke'nin yaklaşık 25–30 km doğusundadır.

Şekil 2: Mekke, Huneyn, Tâif ve Ci'râne (yaklaşık).

Berâ ilk bozgunun sebebini dürüstçe açıklar: Müslümanlar başta galip gelmişti, ama düşman tam yenilmeden ***ganimete yönelmişler***, bunun üzerine ok yağmuruyla karşılanmışlardı. Bu, Uhud'daki okçuların ganimet yüzünden tepeyi terk etmesi hatasını hatırlatır (Seri 10).

Develer ürkerek döndü; çoğu yeni Müslüman olmuş Mekkelilerden oluşan öncü birlikler panikle geri çekildi ve karışıklık bütün orduya yayıldı. Bir anda on iki bin kişilik ordu dağıldı. Kur'an'ın tasvir ettiği an budur: ***"yeryüzünün geniş olmasına rağmen size dar gelip de bozularak arkanıza döndüğünüz"*** (Tevbe 9:25).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ORDU NEDEN GERİ ÇEKİLDİ?

Mekke'yi direnişsiz fetheden aynı ordu Huneyn'de nasıl bir anda dağılabildi? Siyer ve tefsir âlimleri, çoğu Kur'an'da ve sahih hadislerde zikredilen veya işaret edilen birkaç sebep sayar.

SEBEP	AÇIKLAMA
Sayıya hayranlık	Tevbe 9:25'te açıkça zikredilir
Ganimete acele etmek	Berâ zikreder (Buhârî 2864)
Dar vadide pusu	Tepe yamaçlarındaki Hevâzin okçuları
Sabahın karanlığı	Ordu hava aydınlanmadan girdi (siyer kitapları)
Karışık bir ordu	Pek çoğu yeni Müslüman (Müslim 1809)
Düşmanın okçuluk becerisi	"Hevâzin okçu bir kavimdi" (Buhârî 2864)

Dikkat ediniz: Kur'an'ın zikrettiği ***asıl sebep*** düşmanın gücü, karanlık veya arazi değil, ***kalbin hâlidir***: kendi sayısına hayranlık. Diğer sebepler sadece bu imtihanın gerçekleşmesinin yolu oldu.

Aynı şey Uhud'da da yaşanmıştı ve Allah o gün geri çekilenler hakkında şöyle buyurmuştu: ***"yaptıklarının bir kısmından ötürü şeytan ayaklarını kaydırıp yoldan çıkarmak istemişti"*** (Âl-i İmrân 3:155) — Tefsîr-i İbn Kesîr 3:155.

Âyet şöyle devam eder: ***"Allah, and olsun ki, onları affetti"***. İlk bozgun son değildi; bir ***terbiyeydi***. Allah onlara kalp hatasının sonucunu tattırdı, sonra O'na döndüklerinde onlara yardım etti. Bizim hayatımızda da böyledir: başarısızlık çoğu zaman en etkili öğretmendir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"BEN PEYGAMBERİM, YALAN YOK"

Bu karışıklığın ortasında ashâbın asla unutmadığı bir manzara vardı: Resûlullah ﷺ ***yerinde sabit duruyordu***; beyaz katırının üzerinde, hatta onu ***düşmana doğru*** sürerek şöyle sesleniyordu:

"Ben Peygamberim, bunda yalan yok; ben Abdülmuttalib'in oğluyum."

Neden hızlı bir at değil de ***katır***? Âlimler açıklar: katır, kaçmak veya hızlı saldırmak için bir binek değildir. Katırı seçerek ***kaçmaya hiç niyeti olmadığını*** gösterdi. Meydanın ortasında adını ve soyunu yüksek sesle söyleyerek de kendini ***açık bir hedef*** hâline getirdi — geri çekilen ordu, liderinin nerede olduğunu bilsin ve ona dönsün diye.

"Ben Peygamberim, yalan yok" sözü şu anlama da gelir: ***Allah'ın bana verdiği vaat haktır*** ve Allah Resûlünü yalnız bırakmaz. Berâ başka bir rivayette şöyle der: "Allah'a yemin ederim, savaş kızışınca onun arkasına sığınırdık; aramızda en cesur olan, onunla aynı hizada durandı" (Sahîh-i Müslim 1776).

İşte ***gerçek cesaret*** budur: korkunun olmaması değil, korkuyu aşan bir Allah inancı. Bir lider herkes onu takip ederken değil, herkes onu bırakıp giderken imtihan olunur.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

SEMÜRE ASHÂBINA ÇAĞRI

Resûlullah ﷺ tamamen yalnız değildi. Birkaç sahâbî ve ailesinden bazıları yanında kaldı. Amcası ***Abbas*** رضى الله عنه katırın dizginini tutuyordu. Bundan sonra olanları Abbas'ın kendisi anlatıyor:

HADİS — SAHÎH-İ MÜSLİM, NO. 1775

وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ، أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ حَدَّثَنِي كَثِيرُ بْنُ عَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، قَالَ قَالَ عَبَّاسٌ شَهِدْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَوْمَ حُنَيْنٍ فَلَزِمْتُ أَنَا وَأَبُو سُفْيَانَ بْنُ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَلَمْ نُفَارِقْهُ وَرَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَلَى بَغْلَةٍ لَهُ بَيْضَاءَ أَهْدَاهَا لَهُ فَرْوَةُ بْنُ نُفَاثَةَ الْجُذَامِيُّ فَلَمَّا الْتَقَى الْمُسْلِمُونَ وَالْكُفَّارُ وَلَّى الْمُسْلِمُونَ مُدْبِرِينَ فَطَفِقَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَرْكُضُ بَغْلَتَهُ قِبَلَ الْكُفَّارِ قَالَ عَبَّاسٌ وَ أَنَا آخِذٌ بِلِجَامِ بَغْلَةِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم أَكُفُّهَا إِرَادَةَ أَنْ لاَ تُسْرِعَ وَأَبُو سُفْيَانَ آخِذٌ بِرِكَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم «أَىْ عَبَّاسُ نَادِ أَصْحَابَ السَّمُرَةِ». فَقَالَ عَبَّاسٌ وَكَانَ رَجُلاً صَيِّتًا فَقُلْتُ بِأَعْلَى صَوْتِي أَيْنَ أَصْحَابُ السَّمُرَةِ قَالَ فَوَاللَّهِ لَكَأَنَّ عَطْفَتَهُمْ حِينَ سَمِعُوا صَوْتِي عَطْفَةُ الْبَقَرِ عَلَى أَوْلاَدِهَا. فَقَالُوا يَا لَبَّيْكَ يَا لَبَّيْكَ - قَالَ - فَاقْتَتَلُوا وَالْكُفَّارَ وَالدَّعْوَةُ فِي الأَنْصَارِ يَقُولُونَ يَا مَعْشَرَ الأَنْصَارِ يَا مَعْشَرَ الأَنْصَارِ قَالَ ثُمَّ قُصِرَتِ الدَّعْوَةُ عَلَى بَنِي الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ فَقَالُوا يَا بَنِي الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ يَا بَنِي الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ. فَنَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَهُوَ عَلَى بَغْلَتِهِ كَالْمُتَطَاوِلِ عَلَيْهَا إِلَى قِتَالِهِمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم «هَذَا حِينَ حَمِيَ الْوَطِيسُ». قَالَ ثُمَّ أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم حَصَيَاتٍ فَرَمَى بِهِنَّ وُجُوهَ الْكُفَّارِ ثُمَّ قَالَ «انْهَزَمُوا وَرَبِّ مُحَمَّدٍ». قَالَ فَذَهَبْتُ أَنْظُرُ فَإِذَا الْقِتَالُ عَلَى هَيْئَتِهِ فِيمَا أَرَى - قَالَ - فَوَاللَّهِ مَا هُوَ إِلاَّ أَنْ رَمَاهُمْ بِحَصَيَاتِهِ فَمَا زِلْتُ أَرَى حَدَّهُمْ كَلِيلاً وَأَمْرَهُمْ مُدْبِرًا.

TERCÜME:

Kesîr b. Abbas'tan rivayet edildiğine göre Abbas رضى الله عنه şöyle dedi: Huneyn günü Resûlullah ﷺ ile birlikteydim. Ben ve Ebû Süfyân b. Hâris b. Abdülmuttalib ***Resûlullah'ın ﷺ yanından hiç ayrılmadık***.

Resûlullah ﷺ, Ferve b. Nüfâse el-Cüzâmî'nin kendisine hediye ettiği beyaz bir katırın üzerindeydi. Müslümanlar ile kâfirler karşılaşınca Müslümanlar geri çekildi. Bunun üzerine Resûlullah ﷺ katırını ***kâfirlere doğru*** sürmeye başladı. Abbas dedi ki: Resûlullah'ın ﷺ katırının dizginini tutuyor, çok hızlı gitmesin diye onu tutuyordum; Ebû Süfyân da Resûlullah'ın ﷺ üzengisini tutuyordu. Resûlullah ﷺ şöyle buyurdu: **"Ey Abbas! Semüre ashâbına (semüre ağacının altında biat edenlere) seslen."** Gür sesli bir adam olan Abbas şöyle dedi: Var gücümle seslendim: "Semüre ashâbı nerede?" Allah'a yemin ederim ki ***sesimi duyunca dönüşleri, ineklerin yavrularına dönüşü gibiydi***. "Lebbeyk, lebbeyk!" diyorlardı. Ve kâfirlerle çarpıştılar. Ensar'a çağrı ise şöyleydi: "Ey Ensar topluluğu! Ey Ensar topluluğu!" Sonra çağrı Hâris b. Hazrec oğullarına özgülendi: "Ey Hâris b. Hazrec oğulları!" Resûlullah ﷺ katırının üzerinden, boynunu uzatan biri gibi onların savaşına baktı ve şöyle buyurdu: ***"İşte şimdi tandır kızıştı."*** Sonra Resûlullah ﷺ birkaç çakıl taşı alıp kâfirlerin yüzlerine attı ve şöyle buyurdu: **"Muhammed'in Rabbine yemin olsun ki bozguna uğradılar!"** Abbas dedi ki: Gidip baktım; savaş gördüğüm kadarıyla hâlâ eski hâlindeydi. Allah'a yemin ederim ki o, çakıl taşlarını onlara atar atmaz güçlerinin kırıldığını ve işlerinin geri gittiğini görmeye başladım.

SENED İmam Müslim'in rivayet zinciri (talebeden hocaya): Ebû al-Tahir Ahmed b. 'Amr b. Sarh ← 'Abdullah b. Wahb ← Yunus b. Yazid al-Aili ← Ibn Şihab al-Zuhri ← Kathir b. 'Abbas b. 'Abd al-Muttalib ← al-'Abbas b. 'Abd al-Muttalib رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Müslim rivayet etmiştir: Sahîh-i Müslim, Kitâbü'l-Cihâd ve's-Siyer, Huneyn Gazvesi Bâbı, Hadis No. 1775.

DERECE: SAHİH — Sahîh-i Müslim'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/muslim:1775a

BU HADİSİN DERSLERİ

Semüre ashâbı kimlerdir? Hudeybiye'de semüre ağacının altında Resûlullah'a ﷺ biat eden ve kaçmayacaklarına söz veren sahâbîlerdir — ***Rıdvan Biatı*** (Seri 15). Resûlullah ﷺ bu çağrıyı seçti, çünkü onlara ***Allah'a verdikleri sözü*** hatırlatıyordu. Onlar da yavrularına dönen inekler gibi — sevgiyle ve hemen — geri döndüler.

Çağrı sonra ***Ensar'a***, en sonunda da ***Hâris b. Hazrec oğullarına*** yöneltildi. Giderek daha özel hâle gelen bu çağrı, her grubun sorumluluk duygusuna dokundu. Kargaşada genel bir çağrı kolayca duyulmaz; kişinin kendi kavminin adıyla yapılan çağrı ise kalbe dokunur.

BİR AVUÇ TOPRAK

Ashâb geri dönüp savaş kızışınca Resûlullah ﷺ Bedir Savaşı'nı hatırlatan bir şey yaptı. Seleme b. Ekva' رضى الله عنه anlatıyor:

HADİS — SAHÎH-İ MÜSLİM, NO. 1777

وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ الْحَنَفِيُّ، حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ، حَدَّثَنِي إِيَاسُ بْنُ سَلَمَةَ، حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ، غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم حُنَيْنًا فَلَمَّا وَاجَهْنَا الْعَدُوَّ تَقَدَّمْتُ فَأَعْلُو ثَنِيَّةً فَاسْتَقْبَلَنِي رَجُلٌ مِنَ الْعَدُوِّ فَأَرْمِيهِ بِسَهْمٍ فَتَوَارَى عَنِّي فَمَا دَرَيْتُ مَا صَنَعَ وَنَظَرْتُ إِلَى الْقَوْمِ فَإِذَا هُمْ قَدْ طَلَعُوا مِنْ ثَنِيَّةٍ أُخْرَى فَالْتَقَوْا هُمْ وَصَحَابَةُ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فَوَلَّى صَحَابَةُ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم وَأَرْجِعُ مُنْهَزِمًا وَعَلَىَّ بُرْدَتَانِ مُتَّزِرًا بِإِحْدَاهُمَا مُرْتَدِيًا بِالأُخْرَى فَاسْتَطْلَقَ إِزَارِي فَجَمَعْتُهُمَا جَمِيعًا وَمَرَرْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم مُنْهَزِمًا وَهُوَ عَلَى بَغْلَتِهِ الشَّهْبَاءِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم «لَقَدْ رَأَى ابْنُ الأَكْوَعِ فَزَعًا». فَلَمَّا غَشُوا رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم نَزَلَ عَنِ الْبَغْلَةِ ثُمَّ قَبَضَ قَبْضَةً مِنْ تُرَابٍ مِنَ الأَرْضِ ثُمَّ اسْتَقْبَلَ بِهِ وُجُوهَهُمْ فَقَالَ «شَاهَتِ الْوُجُوهُ». فَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْهُمْ إِنْسَانًا إِلاَّ مَلأَ عَيْنَيْهِ تُرَابًا بِتِلْكَ الْقَبْضَةِ فَوَلَّوْا مُدْبِرِينَ فَهَزَمَهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَقَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم غَنَائِمَهُمْ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ.

TERCÜME:

İyâs b. Seleme'den, o da babası (Seleme b. Ekva' رضى الله عنه) şöyle dedi: Resûlullah ﷺ ile birlikte Huneyn'de savaştık. Düşmanla karşılaşınca ilerledim ve küçük bir tepeye çıktım. Düşmandan bir adam bana doğru geldi, ona ok attım, gözden kayboldu; ona ne olduğunu bilmiyorum. Kavme baktım, birden başka bir tepeden çıkıverdiler ve Peygamber'in ﷺ ashâbıyla çarpıştılar; Peygamber'in ﷺ ashâbı geri çekildi. Ben de geri çekilerek döndüm; üzerimde biri izar, biri rida olarak iki parça kumaş vardı. İzarım çözüldü, ikisini birden topladım. Geri çekilirken Resûlullah'ın ﷺ yanından geçtim; o boz renkli katırının üzerindeydi. Resûlullah ﷺ şöyle buyurdu: **"İbnü'l-Ekva' korkunç bir şey görmüş."** Onlar Resûlullah'ı ﷺ kuşatınca katırdan indi, sonra ***yerden bir avuç toprak aldı***, onu yüzlerine doğru tutup şöyle buyurdu: ***"Yüzler kara olsun!"*** Allah'ın onlardan yarattığı hiçbir insan yoktu ki o bir avuç topraktan iki gözü dolmamış olsun. Arkalarını dönüp kaçtılar; Allah Azze ve Celle onları bozguna uğrattı ve Resûlullah ﷺ ganimetlerini Müslümanlar arasında paylaştırdı.

SENED İmam Müslim'in rivayet zinciri (talebeden hocaya): Züheyr b. Harb ← 'Umar b. Yunus al-Hanafi ← 'Ikrimah b. 'Ammar ← Iyas b. Salamah ← babası Salamah b. al-Akwa' رضی الله عنه.

KAYNAK: İmam Müslim rivayet etmiştir: Sahîh-i Müslim, Kitâbü'l-Cihâd ve's-Siyer, Huneyn Gazvesi Bâbı, Hadis No. 1777.

DERECE: SAHİH — Sahîh-i Müslim'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/muslim:1777

BU HADİSİN DERSLERİ

Aynı olay Bedir'de de yaşanmıştı ve Allah onun hakkında şöyle buyurmuştu: ***"Attığın zaman da sen atmamıştın, fakat Allah atmıştı"*** (Enfâl 8:17) — Tefsîr-i İbn Kesîr 8:17.

Bir avuç toprağın sıradan insan gücüyle binlerce kişinin gözüne ulaşması mümkün değildir. Bu bir ***mucizeydi***: Resûlullah ﷺ küçük bir sebebe başvurdu, sonucu Allah tamamladı. Bize ders: küçük görünse bile ***elinizden geleni yapın***, sonucu Allah'a bırakın.

SÜKÛNET VE GÖRÜNMEYEN ORDULAR

Kur'an, Huneyn zaferinin ardında gerçekte ne olduğunu açıklar. Sayıya hayranlığı ve ilk bozgunu zikreden âyetten sonra Allah şöyle buyurur:

"Bozgundan sonra Allah, Peygamberine, müminlere güvenlik verdi ve görmediğiniz askerler indirdi" (Tevbe 9:26) — Tefsîr-i İbn Kesîr 9:26.

Âyetteki sıraya dikkat ediniz: ***sükûnet (sekîne) önce Resûlullah'a*** ﷺ, sonra müminlere indi. Herkes panik içindeyken o sakindi ve bu sükûnet geri dönen ashâba yayıldı. Ancak bundan sonra ***görünmeyen ordular*** — melekler — geldi. Zafer kalpten başladı.

Huneyn Savaşı'nın Beş Safhası



Sahih hadislerden ve Tevbe 9:25–26'dan derlenmiştir.

Şekil 3: Huneyn Savaşı'nın beş safhası.

Sonraki âyet ise bir ümit kapısı açar: ***"Allah bundan sonra da dilediğinin tevbesini kabul eder"*** (Tevbe 9:27). Huneyn'de Müslümanlarla savaşanların pek çoğu daha sonra Müslüman oldu — Mâlik b. Avf'ın kendisi de dahil. Allah dünün düşmanına bile kapısını kapatmaz.

Bugün bizim için ***sekîne***, imtihan anında en çok ihtiyaç duyulan nimettir: kayıpta, hastalıkta veya başarısızlıkta. Bu sükûnet dış şartlardan değil, Allah'la olan bağdan — namaz, zikir ve tevekkülden — gelir.

HUNEYN HAKKINDA ÜÇ ÂYET

Tevbe Sûresi en son inen sûrelerden biridir ve Huneyn'i adıyla anar. Art arda gelen üç âyet (9:25–27) bütün kıssayı kısa ama derin bir şekilde özetler. Her bölümü üzerinde düşünelim.

"And olsun ki Allah size birçok yerlerde … yardım etmişti." Âyet bir nimeti hatırlatarak başlar: Bedir, Hendek, Hayber, Mekke — hepsi Allah'tan gelen zaferlerdi. İbn Kesîr, bu âyetin Müslümanlara ***zaferlerin Allah'tan geldiğini*** hatırlattığını, sayılarından veya teçhizatlarından gelmediğini açıklar.

"…yeryüzünün geniş olmasına rağmen size dar gelip…" Bu tasvir son derece isabetlidir: Huneyn Vadisi geniş bir vadidir, ama korku içinde, kaçacak yer yokmuş gibi dar gelir. Kalbi Allah'tan başkasına bağlanan insanın hissi de böyledir — geniş dünya ona dar gelir.

"Bozgundan sonra Allah, Peygamberine… güvenlik verdi." Aynı kavram — sekîne — hicret sırasında Sevr Mağarası'ndaki olay için de kullanılır: ***"Allah da ona güven vermiş, görmediğiniz askerlerle onu desteklemişti"*** (Tevbe 9:40) — Tefsîr-i İbn Kesîr 9:40.

Mağarada Resûlullah ﷺ yalnızca Ebû Bekir'le birlikteydi; Huneyn'de geri çekilen bir ordunun ortasında bir avuç sahâbî etrafındaydı. Her iki durumda da Allah'tan ***sükûnet ve görünmeyen ordular*** indi. Bu, Allah'ın yardımının sayıya bağlı olmadığını gösterir — ister mağarada iki kişi, ister vadide on iki bin kişi olsun.

Üçüncü âyet ise kıssayı rahmetle kapatır: ***"Allah bundan sonra da dilediğinin tevbesini kabul eder"*** (Tevbe 9:27) — Tefsîr-i İbn Kesîr 9:27.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

SELEME B. EKVA'IN DÜRÜSTLÜĞÜ

Seleme b. Ekva'ın hadisi hayranlık uyandıran bir şey içerir: bir sahâbînin kendi zaafına dair ***dürüst itirafı***. Seleme sahâbîlerin en cesurlarındandı — Zî Kared'de eşkıyaları tek başına, yaya olarak kovalamış ve onlara ok atmıştı. Ama Huneyn'de açıkça şöyle der: ***"Geri çekilerek döndüm"***; hatta izarının nasıl çözüldüğünü bile anlatır.

Resûlullah ﷺ onu gördü ve şöyle buyurdu: ***"İbnü'l-Ekva' korkunç bir şey görmüş."*** Onu azarlamadı, utandırmadı; korkunun bir sebebi olduğunu ***anladı***. Bu, kritik bir anda hata yapan takipçisine bir liderin şefkatidir.

Bu tür bir dürüstlük ***sahâbe rivayetlerine duyulan güvenin temelidir***. Büyük görünmek için kendi zaaflarını gizlemezlerdi. Kendi kusurları hakkında bu kadar dürüst iseler, Resûlullah'ın ﷺ sözlerini rivayet ederken de dürüst olduklarından daha çok emin oluruz. Hadis âlimleri bunu sahâbenin ***adâlet*** (doğruluk ve dürüstlük) alametlerinden sayar.

Bize ders: ***hatayı itiraf etmek zayıflık değildir***. Hatasını itiraf etmeye cesaret eden kimse, kendini en kolay düzeltebilecek olandır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

EBÛ SÜFYÂN B. HÂRİS: VEFALI AMCAOĞLU

Hem Berâ'nın hem de Abbas'ın hadisinde, pek çok kişi geri çekilirken Resûlullah'ın ﷺ yanında aynı isim belirir: ***Ebû Süfyân b. Hâris b. Abdülmuttalib*** رضى الله عنه — katırın dizginini ve üzengisini tutuyordu.

Kimdir o? ***Resûlullah'ın*** ﷺ amcaoğlu ve süt kardeşidir; yirmi yıl boyunca ona düşmanlık etmiş, şiirleriyle onunla alay etmişti. Sadece birkaç hafta önce Nîku'l-Ukâb'da, Yûsuf'un kardeşlerinin sözleriyle af dilemeye gelmişti (Seri 20). Şimdi ise en kritik anda onun yanından ***bir adım bile ayrılmadı***.

SİYER NOTU: RESÛLULLAH'IN ﷺ

Siyer âlimleri, Ebû Süfyân b. Hâris'in geçmişinden o kadar utandığını rivayet eder ki, mahcubiyetinden Resûlullah'ın ***tidak pernah mengangkat pandangannya*** yüzüne hiç bakamazdı. Resûlullah ﷺ onu çok severdi; onun cennet ehlinden olduğunu söylediği de rivayet edilir. Ölümü yaklaşınca ailesine şöyle dedi: "Bana ağlamayın; Allah'a yemin ederim ki Müslüman olduğumdan beri bir günah işlemedim."

Bu ayrıntılar ***siyer ve sahâbe biyografisi kitaplarının rivayetidir***; Huneyn'deki sebatı ise Sahîh-i Buhârî ve Sahîh-i Müslim'de sahih olarak sabittir.

KAYNAK:
İbn Hacer, el-İsâbe — Ebû Süfyân b. Hâris biyografisi.

Ders: ***geçmiş, geleceği belirlemez***. En uzun süre karşı çıkan adam, en vefalılardan biri oldu. Gerçek tövbe insanı içten değiştirir; vefa ise en zor anda ispat edilir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ÜMMÜ SÜLEYM VE HANÇERİ

Huneyn bir kadının cesaretine de şahit oldu. Enes b. Mâlik رضى الله عنه kendi annesi ***Ümmü Süleym'i*** رضى الله عنها anlatıyor:

HADİS — SAHÎH-İ MÜSLİM, NO. 1809

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ أُمَّ سُلَيْمٍ، اتَّخَذَتْ يَوْمَ حُنَيْنٍ خِنْجَرًا فَكَانَ مَعَهَا فَرَآهَا أَبُو طَلْحَةَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذِهِ أُمُّ سُلَيْمٍ مَعَهَا خِنْجَرٌ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم «مَا هَذَا الْخِنْجَرُ». قَالَتِ اتَّخَذْتُهُ إِنْ دَنَا مِنِّي أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ بَقَرْتُ بِهِ بَطْنَهُ. فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَضْحَكُ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ اقْتُلْ مَنْ بَعْدَنَا مِنَ الطُّلَقَاءِ انْهَزَمُوا بِكَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم «يَا أُمَّ سُلَيْمٍ إِنَّ اللَّهَ قَدْ كَفَى وَأَحْسَنَ». وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ، حَدَّثَنَا بَهْزٌ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ، عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، فِي قِصَّةِ أُمِّ سُلَيْمٍ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم مِثْلَ حَدِيثِ ثَابِتٍ.

TERCÜME:

Enes'ten رضى الله عنه rivayet edildiğine göre ***Ümmü Süleym Huneyn günü bir hançer almıştı*** ve hançer hep yanındaydı. Ebû Talha onu gördü ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü! İşte Ümmü Süleym, yanında bir hançer var." Resûlullah ﷺ ona sordu: **"Bu hançer ne için?"** Şöyle cevap verdi: "Müşriklerden biri bana yaklaşırsa onunla karnını yarmak için aldım." ***Bunun üzerine Resûlullah ﷺ güldü.*** Ümmü Süleym şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü! Bizden sonra gelen ve seni bırakıp kaçan tulekâyı (Mekke'nin yeni azat edilenlerini) öldür." Resûlullah ﷺ şöyle buyurdu: ***"Ey Ümmü Süleym! Allah (onlara karşı) yetti ve güzel davrandı."*** (İmam Müslim bunu Enes'ten başka bir senetle aynı manada da rivayet etmiştir.)

SENED İmam Müslim'in rivayet zinciri (talebeden hocaya): Ebû Bakr b. Abi Şaibah ← Yazid b. Harun ← Hammad b. Salamah ← Thabit al-Bunani ← Enes b. Mâlik رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Müslim rivayet etmiştir: Sahîh-i Müslim, Kitâbü'l-Cihâd ve's-Siyer, Kadınların Erkeklerle Birlikte Savaşa Katılması Bâbı, Hadis No. 1809.

DERECE: SAHİH — Sahîh-i Müslim'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/muslim:1809a

BU HADİSİN DERSLERİ

Sahâbî hanımlar savaşlara ***su vermek, yaralıları tedavi etmek ve orduya destek olmak*** için katılırdı. Ümmü Süleym bir adım daha ileri gitti: saldırıya uğrarsa ***kendini savunmaya*** hazırdı. Huneyn'in kargaşasında pek çok erkek geri çekilirken böyle bir kadının cesareti örnek oldu.

Ümmü Süleym İslâm tarihinde olağanüstü bir kadındır. Oğlu ***Enes'i*** küçükken Resûlullah'a ﷺ hizmet etmesi için veren odur; Ebû Talha ile evlendiğinde ***mehri*** de Ebû Talha'nın Müslüman olmasıydı. Resûlullah'ın ﷺ onun cevabına gülmesi, onun coşkusuna duyduğu ***takdiri ve sıcaklığı*** gösterir.

Ümmü Süleym kaçanların cezalandırılmasını istediğinde Resûlullah'ın ﷺ cevabına da dikkat ediniz: ***"Allah yetti ve güzel davrandı."*** Panikle geri çekilenleri cezalandırmadı, çünkü Allah zafer vermişti. Yeni Müslüman olanlara karşı af ve sabır, cezadan daha üstündür.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

EBÛ KATÂDE VE ÖLDÜRÜLEN DÜŞMANIN EŞYASI

Huneyn günü Resûlullah ﷺ savaşla ilgili yeni bir hüküm de koydu. ***Ebû Katâde el-Ensârî*** رضى الله عنه, Resûlullah'ın ﷺ meşhur süvarisi, yaşadıklarını anlatıyor:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 3142

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنِ ابْنِ أَفْلَحَ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ، مَوْلَى أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ ـ رضى الله عنه ـ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَامَ حُنَيْنٍ، فَلَمَّا الْتَقَيْنَا كَانَتْ لِلْمُسْلِمِينَ جَوْلَةٌ، فَرَأَيْتُ رَجُلاً مِنَ الْمُشْرِكِينَ عَلاَ رَجُلاً مِنَ الْمُسْلِمِينَ، فَاسْتَدَرْتُ حَتَّى أَتَيْتُهُ مِنْ وَرَائِهِ حَتَّى ضَرَبْتُهُ بِالسَّيْفِ عَلَى حَبْلِ عَاتِقِهِ، فَأَقْبَلَ عَلَىَّ فَضَمَّنِي ضَمَّةً وَجَدْتُ مِنْهَا رِيحَ الْمَوْتِ، ثُمَّ أَدْرَكَهُ الْمَوْتُ فَأَرْسَلَنِي، فَلَحِقْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ فَقُلْتُ مَا بَالُ النَّاسِ قَالَ أَمْرُ اللَّهِ، ثُمَّ إِنَّ النَّاسَ رَجَعُوا، وَجَلَسَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ «مَنْ قَتَلَ قَتِيلاً لَهُ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ فَلَهُ سَلَبُهُ». فَقُمْتُ فَقُلْتُ مَنْ يَشْهَدُ لِي ثُمَّ جَلَسْتُ ثُمَّ قَالَ «مَنْ قَتَلَ قَتِيلاً لَهُ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ فَلَهُ سَلَبُهُ» فَقُمْتُ فَقُلْتُ مَنْ يَشْهَدُ لِي ثُمَّ جَلَسْتُ، ثُمَّ قَالَ الثَّالِثَةَ مِثْلَهُ فَقَالَ رَجُلٌ صَدَقَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَسَلَبُهُ عِنْدِي فَأَرْضِهِ عَنِّي. فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ ـ رضى الله عنه لاَهَا اللَّهِ إِذًا يَعْمِدُ إِلَى أَسَدٍ مِنْ أُسْدِ اللَّهِ يُقَاتِلُ عَنِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ صلى الله عليه وسلم يُعْطِيكَ سَلَبَهُ. فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم «صَدَقَ». فَأَعْطَاهُ فَبِعْتُ الدِّرْعَ، فَابْتَعْتُ بِهِ مَخْرَفًا فِي بَنِي سَلِمَةَ، فَإِنَّهُ لأَوَّلُ مَالٍ تَأَثَّلْتُهُ فِي الإِسْلاَمِ.

TERCÜME:

Ebû Katâde'den رضى الله عنه rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Huneyn yılı Resûlullah ﷺ ile birlikte çıktık. (Düşmanla) karşılaştığımızda Müslümanlar ***dağılıp geri çekildi***. Müşriklerden bir adamın bir Müslümanın üzerine çıktığını gördüm. Dönüp arkasından ona geldim ve kılıçla omuz damarına vurdum. Bana döndü ve beni öyle bir sıktı ki ölümün kokusunu duydum; sonra ölüm onu yakaladı ve beni bıraktı. Ömer b. Hattâb'a yetiştim ve "İnsanlara ne oldu?" diye sordum. "***Allah'ın emri***" dedi. Sonra insanlar geri döndü; Peygamber ﷺ oturdu ve şöyle buyurdu: **"Kim bir düşmanı öldürür ve buna delili olursa, onun eşyası (selebi) kendisinindir."** Kalktım ve "Bana kim şahitlik eder?" dedim, sonra oturdum. Yine aynısını buyurdu; kalkıp "Bana kim şahitlik eder?" dedim, sonra oturdum. Sonra üçüncü defa aynısını buyurdu. Bir adam şöyle dedi: "Doğru söylüyor ey Allah'ın Resûlü, o adamın eşyası bendedir; onu (başka bir şeyle) benden razı et." Ebû

Bekir es-Sıddîk رضى الله عنه şöyle dedi: ***"Hayır, Allah'a yemin olsun ki! O, Allah ve Resûlü ﷺ için savaşan Allah'ın aslanlarından bir aslanın hakkını kasten alıp sana vermez."*** Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: **"Doğru söyledi."** Ve eşyayı bana verdi. Zırhı sattım ve parasıyla Selime oğulları yurdunda bir bahçe satın aldım. ***Bu, İslâm'da edindiğim ilk maldı.***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): 'Abdullah b. Maslamah al-Qa'nabi ← Malik b. Anas ← Yahya b. Sa'id al-Ansari ← 'Umar b. Kathir b. Aflah ← Ebû Muhammed Nafi', maula Ebû Katâde ← Ebû Katâde al-Ansari رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü Farzi'l-Humus, Seleblerden Humus Almayan Bâbı, Hadis No. 3142; ayrıca No. 4321 ve Müslim No. 1751.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:3142

BU HADİSİN DERSLERİ

Bu kıssa ***hakların taksiminde adaleti*** öğretir: herkese hakkı delile göre verilir. Ebû Bekir'in ***başkasının hakkını savunmadaki*** cesaretini ve Resûlullah'ın ﷺ sahâbîsinin görüşünü kabul etmedeki açıklığını da gösterir. Ebû Katâde daha sonra bu eşyayı satıp bir bahçe aldı — İslâm'da edindiği ***ilk mal***.

KADINLAR VE ÜCRETLİLER ÖLDÜRÜLMEZ

Savaşın öfkesi içinde bile Resûlullah ﷺ ordusunun sınırı aşmasına izin vermezdi. ***Rebâh b. Rebî‘*** رضى الله عنه rivayet eder ki bir gazvede insanlar bir şeye bakmak için toplanmıştı. Resûlullah ﷺ bakması için birini gönderdi; dönüp şöyle dedi: “Bir kadın öldürülmüş.” Resûlullah şöyle buyurdu: ***“Bu kadın savaşan biri değildi.”*** Sonra öncü birliklerin başındaki ***Hâlid b. Velîd’e*** birini gönderdi: ***“Hâlid’e söyle: Kadınları ve ücretlileri (asîf) öldürme.”*** (Sünen-i Ebû Dâvûd 2669; Elbânî sahih demiştir)

Siyer âlimleri bu olayın Huneyn Savaşı’nda yaşandığını zikreder; Hâlid b. Velîd de bu savaşta öncü birliklerin başındaydı. Hadis, Seri 20’de ele alınan prensibi yeniden teyit eder: ***savaşmayan siviller öldürülemez***; kadınlar, çocuklar ve sadece hayvan veya eşya bekçiliği yapan ücretli işçiler de buna dahildir.

Resûlullah’ın ﷺ gerekçesine dikkat ediniz: ***“Bu kadın savaşan biri değildi.”*** İslâm’da ölçü kişinin dini veya kavmi değil, ***bizimle savaşıp savaşmadığıdır***. Bu prensip, modern uluslararası insancıl hukuktan bin yıldan fazla öncedir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

EVTÂS VE EBÛ ÂMİR İÇİN DUA

Huneyn'deki yenilginin ardından Hevâzin ordusu üçe bölündü: bir kısmı ***Tâif'e***, bir kısmı ***Nahle'ye***, bir kısmı da ***Evtâs'a*** kaçtı. Resûlullah ﷺ onların peşine birlikler gönderdi. Ebû Mûsâ el-Eş'arî رضى الله عنه Evtâs'a gönderilen birliğin başına gelenleri anlatıyor:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4323

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلاَءِ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى ـ رضى الله عنه ـ قَالَ لَمَّا فَرَغَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم مِنْ حُنَيْنٍ بَعَثَ أَبَا عَامِرٍ عَلَى جَيْشٍ إِلَى أَوْطَاسٍ فَلَقِيَ دُرَيْدَ بْنَ الصِّمَّةِ، فَقُتِلَ دُرَيْدٌ وَهَزَمَ اللَّهُ أَصْحَابَهُ. قَالَ أَبُو مُوسَى وَبَعَثَنِي مَعَ أَبِي عَامِرٍ فَرُمِيَ أَبُو عَامِرٍ فِي رُكْبَتِهِ، رَمَاهُ جُشَمِيٌّ بِسَهْمٍ فَأَثْبَتَهُ فِي رُكْبَتِهِ، فَانْتَهَيْتُ إِلَيْهِ فَقُلْتُ يَا عَمِّ مَنْ رَمَاكَ فَأَشَارَ إِلَى أَبِي مُوسَى فَقَالَ ذَاكَ قَاتِلِي الَّذِي رَمَانِي. فَقَصَدْتُ لَهُ فَلَحِقْتُهُ فَلَمَّا رَآنِي وَلَّى فَاتَّبَعْتُهُ وَجَعَلْتُ أَقُولُ لَهُ أَلاَ تَسْتَحِي، أَلاَ تَثْبُتُ. فَكَفَّ فَاخْتَلَفْنَا ضَرْبَتَيْنِ بِالسَّيْفِ فَقَتَلْتُهُ ثُمَّ قُلْتُ لأَبِي عَامِرٍ قَتَلَ اللَّهُ صَاحِبَكَ. قَالَ فَانْزِعْ هَذَا السَّهْمَ فَنَزَعْتُهُ فَنَزَا مِنْهُ الْمَاءُ. قَالَ يَا ابْنَ أَخِي أَقْرِئِ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم السَّلاَمَ، وَقُلْ لَهُ اسْتَغْفِرْ لِي. وَاسْتَخْلَفَنِي أَبُو عَامِرٍ عَلَى النَّاسِ، فَمَكَثَ يَسِيرًا ثُمَّ مَاتَ، فَرَجَعْتُ فَدَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فِي بَيْتِهِ عَلَى سَرِيرٍ مُرْمَلٍ وَعَلَيْهِ فِرَاشٌ قَدْ أَثَّرَ رِمَالُ السَّرِيرِ بِظَهْرِهِ وَجَنْبَيْهِ، فَأَخْبَرْتُهُ بِخَبَرِنَا وَخَبَرِ أَبِي عَامِرٍ، وَقَالَ قُلْ لَهُ اسْتَغْفِرْ لِي، فَدَعَا بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ فَقَالَ «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعُبَيْدٍ أَبِي عَامِرٍ». وَرَأَيْتُ بَيَاضَ إِبْطَيْهِ ثُمَّ قَالَ «اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَوْقَ كَثِيرٍ مِنْ خَلْقِكَ مِنَ النَّاسِ». فَقُلْتُ وَلِي فَاسْتَغْفِرْ. فَقَالَ «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ ذَنْبَهُ وَأَدْخِلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُدْخَلاً كَرِيمًا». قَالَ أَبُو بُرْدَةَ إِحْدَاهُمَا لأَبِي عَامِرٍ وَالأُخْرَى لأَبِي مُوسَى.

TERCÜME:

Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den رضى الله عنه rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Peygamber ﷺ Huneyn'den dönünce ***Ebû Âmir'i*** bir birliğin başında ***Evtâs'a*** gönderdi. Düreyd b. es-Sımme ile karşılaştı; Düreyd öldürüldü ve Allah adamlarını bozguna uğrattı. Ebû Mûsâ dedi ki: Beni de Ebû Âmir'le birlikte gönderdi. Ebû Âmir dizinden ok yedi — Cüşem oğullarından bir adam ona ok atmış, ok dizine saplanmıştı. Yanına gittim ve "Amcacığım, sana kim ok attı?" diye sordum. (Bir adamı) göstererek şöyle dedi: "İşte beni vuran katilim." Peşine düştüm; beni görünce dönüp kaçtı. Arkasından gidip "Utanmıyor musun? Durmayacak mısın?" diyordum. Durdu; birbirimize

iki kılıç darbesi indirdik ve onu öldürdüm. Ebû Âmir'e "Allah seni vuranı öldürdü" dedim. "Şu oku çıkar" dedi. Çıkardım, ondan su (kan) aktı. Şöyle dedi: ***"Kardeşimin oğlu! Peygamber'e ﷺ selâmımı söyle ve ona: Benim için istiğfar et, de."*** Ebû Âmir birliğin başına yerine beni bıraktı. Biraz dayandı, sonra vefat etti. Döndüm ve Peygamber'in ﷺ evine girdim. Örgü iplerden yapılmış, üzerinde bir döşek bulunan bir sedirin üzerinde yatıyordu ve ***sedirin örgüsü sırtında ve yanlarında iz bırakmıştı***. Ona haberimizi ve Ebû Âmir'in haberini, "Ona söyle: Benim için istiğfar etsin" sözünü anlattım. Su istedi, abdest aldı, sonra iki elini kaldırıp şöyle dua etti: **"Allah'ım! Ubeyd Ebû Âmir'i bağışla."** Koltuk altlarının beyazlığını gördüm. Sonra şöyle dua etti: **"Allah'ım! Onu kıyamet gününde yarattığın insanların çoğunun üstünde kıl."** "Benim için de istiğfar et" dedim. Şöyle dua etti: **"Allah'ım! Abdullah b. Kays'ın günahını bağışla ve onu kıyamet gününde değerli bir yere koy."** Ebû Bürde dedi ki: Dualardan biri Ebû Âmir, diğeri Ebû Mûsâ içindi.

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Muhammed b. al-'Ala' ← Ebû Usamah Hammad b. Usamah ← Buraid b. 'Abdullah ← Ebû Burdah ← Ebû Musa al-Aş'ari رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Evtâs Gazvesi Bâbı, Hadis No. 4323; ayrıca Müslim No. 2498.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4323

BU HADİSİN DERSLERİ

Bu hadis kalbe dokunan birkaç tablo içerir. Birincisi, ***Ebû Âmir'in son vasiyeti***: mal veya övgü değil, sadece Resûlullah'tan ***doa keampunan*** bir bağışlanma duası istedi. İkincisi, ***Resûlullah'ın ﷺ*** sade hayatı: bütün Arapların lideri, sırtında iz bırakan ip örgülü bir sedirde uyuyordu.

Üçüncüsü, ***Resûlullah'ın ﷺ dua edişi***: önce abdest aldı, sonra koltuk altlarının beyazlığı görünecek kadar ***iki elini kaldırdı*** — duadaki ciddiyetin işareti. Dördüncüsü, ***Ebû Mûsâ'nın zekâsı***: kendisi için de dua isteme fırsatını kaçırmadı. Biz de salih kimselerden dua istemekte istekli olmalı, göçüp giden kardeşlerimize dua etmeliyiz.

DÜREYD B. ES-SIMME: YAŞLI SAVAŞÇI

Ebû Mûsâ'nın hadisi kısaca Evtâs'ta ***"Düreyd b. es-Sımme'nin öldürüldüğünü"*** zikreder. Kimdir o ve adı neden hatırlanır?

SİYER NOTU: CÜŞEM OĞULLARININ YAŞLI SAVAŞÇISI

Düreyd b. es-Sımme, cahiliye döneminin ***meşhur bir Arap şairi ve savaşçısıydı***; Cüşem oğulları (Hevâzin) kabilesindendi. Huneyn Savaşı sırasında çok yaşlıydı — bazı rivayetlere göre yüz yaşını geçmişti — ve gözleri görmüyordu. Sırf ***tecrübesi ve görüşü*** için bir sedye içinde savaş meydanına getirilmişti.

Hevâzin'in yenilgisinden sonra ***Rebî'a b. Rufey'*** adında genç bir Müslüman onu bulup öldürdü. Rivayete göre Düreyd ona şöyle dedi: "Annene dön ve ona Düreyd b. es-Sımme'yi öldürdüğünü söyle." Rebî'a annesine anlatınca annesi şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki o, senin üç anneni (ninelerini) esirlikten kurtarmıştı."

Bu kıssa bir ***siyer kitapları rivayetidir***; Düreyd'in Evtâs'ta öldürülmesi ise Sahîh-i Buhârî 4323'te sahih olarak sabittir.

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — Huneyn ve Tâif Gazvesi bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye.
İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye — Düreyd b. es-Sımme kıssası.

Düreyd'in kıssası birbirine zıt iki ders içerir. Birincisi, ***imansız hikmet kurtarmaz***: Düreyd, Mâlik'in hatasını açıkça gördü, ama yüz yılı aşan bir ömrün ardından kendisi küfür üzere öldü. Uzun bir ömür ve geniş tecrübe, Allah'a götürmedikçe fayda vermez.

İkincisi, ***iyilik düşmandan da gelse hatırlanır***: Rebî'a'nın annesi, kavminin kadınlarını kurtarmış olan Düreyd'in iyiliğini kabul etti. İslâm bize insanları değerlendirirken adil olmayı, düşmanın iyiliğini de teslim etmeyi öğretir. Allah şöyle buyurur: "Bir topluluğa olan öfkeniz sizi adaletsizliğe sürüklemesin" (Mâide 5:8).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ON YIL ÖNCEKİ TÂİF

Hevâzin ordusunun kalıntıları, Mâlik b. Avf ile birlikte surlu şehir ***Tâif'e*** sığındı. Resûlullah ﷺ oraya yürüdü. Onun için Tâif yabancı bir şehir değildi — hayatının en acı hatıralarından birini saklıyordu.

Âişe رضى الله عنها bir gün Resûlullah'a ﷺ hayatının en zor gününü sormuştu. Onun cevabı bizi Tâif'e götürür:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 3231

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ حَدَّثَنِي عُرْوَةُ، أَنَّ عَائِشَةَ ـ رضى الله عنها ـ زَوْجَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم حَدَّثَتْهُ أَنَّهَا قَالَتْ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم هَلْ أَتَى عَلَيْكَ يَوْمٌ كَانَ أَشَدَّ مِنْ يَوْمِ أُحُدٍ قَالَ «لَقَدْ لَقِيتُ مِنْ قَوْمِكِ مَا لَقِيتُ، وَكَانَ أَشَدُّ مَا لَقِيتُ مِنْهُمْ يَوْمَ الْعَقَبَةِ، إِذْ عَرَضْتُ نَفْسِي عَلَى ابْنِ عَبْدِ يَالِيلَ بْنِ عَبْدِ كُلاَلٍ، فَلَمْ يُجِبْنِي إِلَى مَا أَرَدْتُ، فَانْطَلَقْتُ وَأَنَا مَهْمُومٌ عَلَى وَجْهِي، فَلَمْ أَسْتَفِقْ إِلاَّ وَأَنَا بِقَرْنِ الثَّعَالِبِ، فَرَفَعْتُ رَأْسِي، فَإِذَا أَنَا بِسَحَابَةٍ قَدْ أَظَلَّتْنِي، فَنَظَرْتُ فَإِذَا فِيهَا جِبْرِيلُ فَنَادَانِي فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ وَمَا رَدُّوا عَلَيْكَ، وَقَدْ بَعَثَ إِلَيْكَ مَلَكَ الْجِبَالِ لِتَأْمُرَهُ بِمَا شِئْتَ فِيهِمْ، فَنَادَانِي مَلَكُ الْجِبَالِ، فَسَلَّمَ عَلَيَّ ثُمَّ قَالَ يَا مُحَمَّدُ، فَقَالَ ذَلِكَ فِيمَا شِئْتَ، إِنْ شِئْتَ أَنْ أُطْبِقَ عَلَيْهِمِ الأَخْشَبَيْنِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بَلْ أَرْجُو أَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ مِنْ أَصْلاَبِهِمْ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ وَحْدَهُ لاَ يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا».

TERCÜME:

Peygamber'in رضى الله عنها hanımı Âişe'den ﷺ rivayet edildiğine göre Peygamber'e ﷺ şöyle sordu: "Uhud gününden daha zor bir gün yaşadın mı?" Şöyle buyurdu: **"Kavminden çok şey çektim. Onlardan çektiğimin en ağırı Akabe günüydü; kendimi İbn Abdiyâlîl b. Abdikülâl'e arz ettim, ama o istediğime icabet etmedi. Çok üzgün bir hâlde, nereye gittiğimi bilmeden yürüdüm; ancak Karnü's-Seâlib'de kendime geldim. Başımı kaldırdım, bir de ne göreyim, bir bulut beni gölgeliyor. Baktım, içinde Cebrâil vardı. Bana seslendi ve şöyle dedi: Allah, kavminin sana söylediklerini ve sana verdikleri cevabı işitti; onlar hakkında dilediğini emretmen için sana dağlar meleğini gönderdi. Dağlar meleği bana seslendi, selâm verdi, sonra şöyle dedi: Ey Muhammed! Bu senin elinde; istersen Ahşebeyn dağlarını üzerlerine kapatırım." Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: "Hayır, ben Allah'ın onların soyundan, yalnız Allah'a ibadet eden ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayan kimseler çıkarmasını umarım."**

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): 'Abdullah b. Yusuf al-Tinnisi ← 'Abdullah b. Wahb ← Yunus b. Yazid al-Aili ← Ibn Şihab al-Zuhri ← 'Urwah b. al-Zubair ← 'A'işah رضى الله عنها.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü Bed'i'l-Halk, "Biriniz Âmin Dediğinde" Bâbı, Hadis No. 3231; ayrıca No. 7389 ve Müslim No. 1795.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:3231

BU HADİSİN DERSLERİ

Bu olay yaklaşık ***on yıl önce***, Hüzün Yılı'nda (Seri 5) yaşanmıştı. Şimdi Tâif'e kovulmuş bir davetçi olarak değil, büyük bir ordunun komutanı olarak dönüyordu. İntikam alacak mıydı? Sonraki bölümler bunu cevaplayacak — ve cevap on yıl önceki gibi aynı kalacaktı: ***intikam değil, ümit***.

TÂİF KUŞATMASI

Tâif, ***sağlam sur ve kalelerle*** çevrili, uzun süre yetecek erzakı olan bir şehirdi. Halkı Sakîf, mahir okçular olarak tanınırdı. Müslümanlar şehri kuşattı ve siyer kitaplarına göre İslâm tarihinde ilk defa ***mancınık*** ve ***debbâbe (ahşap zırhlı araç)*** kullandılar. Fakat Tâif'in kaleleri aşılamadı ve pek çok sahâbî surların üzerinden atılan oklarla yaralandı.

Kuşatmanın süresi farklı zikredilir: siyer kitapları yaklaşık yirmi gün der; Sahîh-i Müslim'deki bir rivayette ise Enes رضى الله عنه kırk gece der (Sahîh-i Müslim 1059). Sonunda Resûlullah ﷺ bir karar verdi.

Abdullah b. Ömer رضى الله عنهما anlatıyor:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4325

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ الشَّاعِرِ الأَعْمَى، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ لَمَّا حَاصَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم الطَّائِفَ فَلَمْ يَنَلْ مِنْهُمْ شَيْئًا قَالَ «إِنَّا قَافِلُونَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ». فَثَقُلَ عَلَيْهِمْ وَقَالُوا نَذْهَبُ وَلاَ نَفْتَحُهُ ـ وَقَالَ مَرَّةً نَقْفُلُ ـ فَقَالَ «اغْدُوا عَلَى الْقِتَالِ». فَغَدَوْا فَأَصَابَهُمْ جِرَاحٌ فَقَالَ «إِنَّا قَافِلُونَ غَدًا إِنْ شَاءَ اللَّهُ». فَأَعْجَبَهُمْ فَضَحِكَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم، وَقَالَ سُفْيَانُ مَرَّةً فَتَبَسَّمَ. قَالَ قَالَ الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الْخَبَرَ كُلَّهُ.

TERCÜME:

Abdullah b. Ömer'den رضى الله عنهما rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Resûlullah ﷺ Tâif'i kuşatıp onlardan bir sonuç alamayınca şöyle buyurdu: **"İnşallah döneceğiz."** Bu ashâba ağır geldi ve "Fethetmeden mi gidiyoruz?" dediler. Şöyle buyurdu: **"Sabah savaşa gidin."** Sabah savaştılar ve pek çoğu yaralandı. Şöyle buyurdu: **"İnşallah yarın döneceğiz."** Bu sefer sevindiler; ***bunun üzerine Peygamber ﷺ güldü*** (Süfyân'ın başka bir rivayetinde: tebessüm etti).

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): 'Ali b. 'Abdullah al-Madini ← Sufyan b. 'Uyainah ← 'Amr b. Dinar ← Ebû al-'Abbas al-Şa'ir al-A'ma ← 'Abdullah b. 'Umar رضى الله عنهما.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Tâif Gazvesi Bâbı, Hadis No. 4325; ayrıca No. 6086, 7480 ve Müslim No. 1778.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4325

BU HADİSİN DERSLERİ

Tâif'ten ***çekilme*** kararı bir yenilgi değil, ***hikmetti***. Resûlullah ﷺ kuşatmayı sürdürmenin sonuçsuz kayıpları artıracağını, Tâif'in ise zamanı gelince kendiliğinden İslâm'a geleceğini gördü. Nitekim öyle oldu: bir yıl sonra Sakîf Medine'ye heyet gönderdi ve Müslüman oldu (Seri 26).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

BİR LİDERİN TEBESSÜMÜ

İbn Ömer'in Tâif kuşatmasıyla ilgili hadisi ince bir liderlik dersi saklar. Resûlullah ﷺ ilk defa dönmeyi önerdiğinde ashâba ***ağır geldi*** — savaşa devam edip Tâif'i fethetmek istiyorlardı. Resûlullah ﷺ onları zorlamadı. "Sabah savaşa gidin" dedi.

Savaştılar ve ***pek çoğu yaralandı***. Bu zorluğu bizzat tattıktan sonra, o yine "İnşallah yarın döneceğiz" deyince bunu sevinçle karşıladılar. ***Bunun üzerine Resûlullah ﷺ güldü.*** Kalplerindeki değişikliği — aynı karara karşı isteksizlikten sevince — görüp güldü.

Her lider, anne-baba ve öğretmen için ders: bazen insanlar bir kararı kabul edebilmek için ***onu bizzat tecrübe etmelidir***. Resûlullah ﷺ ashâbına denemeleri için alan bıraktı; onları azarlamadı, küçümsemedi. Ve bu duruma hayal kırıklığıyla değil, ***tebessümle*** karşılık verdi.

Sözüne de dikkat ediniz: ***"inşallah"***. Karar veren lider olduğu hâlde planlarını daima Allah'ın dilemesine bağlardı. Allah'ın Kehf Sûresi 18:23–24'te öğrettiği edep budur.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KALEDEN İNENLER

Kuşatma sırasında Resûlullah ﷺ şunu ilan etti: Tâif şehrinin içindeki ***kölelerden*** Müslümanlara inen ***hürdür***. Bazı köleler bu çağrıya uydu ve kaleden indi.

Bunlardan biri, Tâif kalesinden ***makarayla (bekre)*** inen ve bu yüzden ***Ebû Bekre*** lakabıyla tanınan ***Nüfey‘ b. Hâris*** idi. Sahîh-i Buhârî onu, Tâif kalesinden inip Peygamber’e ﷺ gelen kişi olarak zikreder (Sahîh-i Buhârî 4326). Daha sonra pek çok hadis rivayet eden bir sahâbî oldu.

SİYER NOTU: KÖLELERE HÜRRİYET

Siyer âlimleri, Tâif’ten yaklaşık ***yirmi üç kölenin*** indiğini rivayet eder. Resûlullah ﷺ hepsini azat etti ve her birini geçimini sağlaması ve ona dinini öğretmesi için bir sahâbîye emanet etti. Sakîf daha sonra Müslüman olunca bu kölelerin geri verilmesini istedi, ama Resûlullah ﷺ reddetti: ***“Onlar Allah’ın azat ettikleridir.”***

Bu sayı ve ayrıntılar ***siyer kitapları rivayetidir***.

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü’n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — Huneyn ve Tâif Gazvesi bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve’n-Nihâye.
İbn Hacer, el-İsâbe — Ebû Bekre Nüfey‘ b. Hâris biyografisi.

Bu olay, İslâm’ın savaşın ortasında bile ***hürriyet kapısını açtığını*** gösterir. Kaleden makarayla inen bir köle, Resûlullah’ın ﷺ sahâbîsi, hadis râvisi oldu ve adı tarihte kaldı. İslâm insanı sosyal statüsüyle değil, imanıyla değerlendirir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"ALLAH'IM, SAKÎF'E HİDAYET VER"

Pek çok sahâbî Tâif surlarının üzerinden Sakîf'in attığı oklarla yaralandı. Bazıları Resûlullah'tan ﷺ Sakîf aleyhine beddua etmesini istedi. Cevabı ne oldu?

SİYER NOTU: "ALLAH'IM, SAKÎF'E HİDAYET VER"

Câbir رضى الله عنه rivayet eder ki ashâb şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü! Sakîf'in okları bizi yaktı (yaraladı), onlara beddua et." O ise şöyle dua etti: ***"Allah'ım, Sakîf'e hidayet ver."*** (Sünen-i Tirmizî 3942)

İmam Tirmizî bunu ***hasen sahih garîb*** saymıştır; ancak Şeyh Elbânî dahil bazı âlimler, Ebü'z-Zübeyr'in an'ane ile rivayet etmesi sebebiyle senedini ***zayıf*** görmüştür. Bu yüzden bu nota konmuştur. Ancak manası, Tâif hakkındaki sahih hadisle (Sahîh-i Buhârî 3231) ve Devs kabilesi için yaptığı "Allah'ım, Devs'e hidayet ver" duasıyla (Sahîh-i Buhârî 2937) örtüşür.

KAYNAK:
Elbânî, Da'îfu Süneni't-Tirmizî.

Bu lafızla olsun olmasın, Resûlullah'ın ***sikap*** Tâif'e karşı tutumu sahih hadislerde açıktır: onların helakine asla beddua etmedi, aksine onlar ve nesilleri için ***hidayet umdu***. Ve bu dua kabul oldu: Sakîf kısa süre sonra Müslüman oldu; Resûlullah'ın ﷺ vefatından sonra pek çok Arap kabilesi irtidat ettiğinde ise ***Sakîf İslâm'da sebat etti***.

Ders: incitildiğinizde ***helak değil, hidayet için dua edin***. Bugün bizi inciten, yarın iman kardeşimiz olabilir.

ESİRLER VE GANİMETLER

Mâlik b. Avf'ın aileleri ve malları savaş meydanına getirme kararı Hevâzin için bir felaketle sonuçlandı. Bütün ***kadınları, çocukları ve hayvanları*** Müslümanların eline geçti. Enes رضى الله عنه, Hevâzin'in çocukları, kadınları, develeri ve koyunlarıyla geldiğini ve kalabalık görünmek için saflar hâlinde dizildiğini rivayet eder (Sahîh-i Müslim 1059).

SİYER NOTU: ESİRLERİN VE GANİMETLERİN SAYISI

Siyer kitapları, esirlerin yaklaşık ***altı bin kişi*** olduğunu; ***yirmi dört bin deve***, ***kırk binden fazla koyun*** ve ***dört bin ukıyye gümüş*** elde edildiğini zikreder. Hepsi Mekke ile Tâif arasındaki ***Ci'râne'de*** toplanıp korundu.

Bu rakamlar ***siyer kitapları rivayetidir*** (aralarında Vâkıdî ve İbn Sa'd) ve tahmini olabilir.

KAYNAK:

İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — Huneyn ve Tâif Gazvesi bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye.

Vâkıdî, el-Meğâzî; İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ.

Resûlullah ﷺ bu kadar çok malla ne yaptı? Hevâzin tövbe ederek gelir de ailelerini geri alabilirler umuduyla ***taksimi birkaç gün erteledi***. Ci'râne'deki ganimet taksiminin kıssası — Kureyş ileri gelenlerine verilenler, Ensar'ın bir kısmının üzüntüsü ve Resûlullah'ın ﷺ onları ağlatan hutbesi — ***Seri 23'te*** anlatılacak.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ÇOCUĞUNU ARAYAN ANNE

Binlerce Hevâzin esirinin ortasında küçük bir manzara yaşandı; Resûlullah ﷺ onu ***Allah'ın rahmeti*** hakkında büyük bir derse dönüştürdü. Ömer b. Hattâb رضى الله عنه anlatır ki esirler Peygamber'e ﷺ getirildi. Esirlerin arasında, sütü dolmuş bir kadın birden ***bir şey arıyordu***. Esirler arasında bir bebek bulduğunda onu alıyor, karnına bastırıyor ve emziriyordu.

Peygamber ﷺ ashâbına sordu: ***"Bu kadının çocuğunu ateşe atacağını düşünür müsünüz?"*** "Hayır, Allah'a yemin olsun ki, atmamaya gücü yettiği sürece atmaz" dediler. Şöyle buyurdu: ***"Allah kullarına, bu kadının çocuğuna olduğundan daha merhametlidir."*** (Sahîh-i Buhârî 5999)

İbn Hacer Fethu'l-Bârî'de bu hadisteki esirlerin Huneyn'den sonraki ***Hevâzin esirleri*** olduğunu zikreder. Ortamı düşünün: korkunç bir savaşın ardından, üzüntü ve kayıpların ortasında Resûlullah ﷺ ***çocuğunu arayan bir anneye dikkat etti*** — ve onu ashâbına Allah'ın sonsuz şefkatini tanıtmak için bir vesile kıldı.

Ders: ***Allah'ın rahmeti bir annenin sevgisinden daha geniştir***. Çocuğunu kaybeden bir anne bulduğu her bebeği emzirmeye razı olur; peki Allah kendisine dönen kuluna nasıl olur? Ne kadar yoldan çıkmış olursak olalım, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyelim.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

GANİMETTE EMANET

Huneyn ganimetleri çok fazlaydı — belki de Müslümanların o zamana kadar elde ettiği en büyük ganimet. Çok mal büyük bir imtihan getirir: ***taksimden önce bir şey alma ayartması***; İslâm'da buna ***gulûl*** (ganimete hıyanet) denir.

Resûlullah ﷺ gulûl hakkında çok sert bir uyarıda bulunurdu. Ebû Hüreyre رضى الله عنه rivayet eder ki hutbe vermek için ayağa kalktı, gulûlü zikretti ve onu büyük bir günah saydı; sonra kıyamet gününde birinin hıyanetle aldığı deveyi, atı veya koyunu ***boynunda taşıyarak*** gelip "Ey Allah'ın Resûlü, bana yardım et!" demesini görmek istemediğini söyledi. O da şöyle cevap verecekti: ***"Senin için hiçbir şeye gücüm yetmez; ben sana tebliğ ettim."*** (Sahîh-i Buhârî 3073)

SİYER NOTU: BİR DEVE TÜYÜ

Amr b. Şuayb babasından, o da dedesinden rivayet eder ki Huneyn'den sonra Resûlullah ﷺ bir devenin hörgücünden ***bir tüy*** aldı ve şöyle buyurdu: ***"Ey insanlar! Bu ganimetinizden — şu tüy kadar bile — humustan başka bir payım yoktur; o humus da size geri döner. Öyleyse ipliği ve iğneyi bile geri verin."*** (Sünen-i Ebû Dâvûd 2694)

Bu hadisi Elbânî ***hasen*** saymıştır; bu yüzden bu nota konmuştur.

KAYNAK:
Elbânî, Sahîhu Süneni Ebî Dâvûd.

Bakınız: ***Resûlullah'ın*** ﷺ emaneti. Binlerce deve ve koyun üzerinde yetki sahibi olan bir lider, Allah'ın belirlediği pay dışında bir tüye bile hakkı olmadığını ilan ediyor — o payı da ümmet için harcıyordu. Halkın malına emanetçi olan herkes — şirkette, camide, dernekte veya devlette — Huneyn'deki o deve tüyünü hatırlamalıdır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ŞEYMÂ: SÜT KARDEŞ

Hevâzin esirleri arasında, şaşırtıcı bir iddiada bulunan yaşlı bir kadın vardı: Resûlullah'ın ***saudara susuan*** süt kardeşi olduğunu söylüyordu.

SİYER NOTU: SERİLEN RİDA

Siyer âlimleri, Halîme es-Sa'diyye'nin kızı ***Şeymâ bint Hâris'in*** esir olarak getirilip sert muameleye maruz kaldığını rivayet eder. "Ben sizin arkadaşınızın süt kardeşiyim" dedi. Resûlullah'a ﷺ getirilince sırtındaki ***ısırık izini*** gösterdi — küçükken onu kucağında taşırken onun ısırmasından kalan iz.

Resûlullah ﷺ onu tanıdı, ***ridasını serip*** onu üzerine oturttu. Ona seçim hakkı verdi: hürmetle yanında kalmak veya hediyelerle kavmine dönmek. O dönmeyi seçti, Resûlullah da ona pek çok hediye verdi.

Bu kıssa bir ***siyer kitapları rivayetidir*** (aralarında İbn İshak ve Beyhakî) ve senedi ***tartışmalıdır***.

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — Huneyn ve Tâif Gazvesi bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye.
el-Beyhakî, Delâilü'n-Nübüvve.

Bu kıssanın senedi tartışmalı olsa da, Resûlullah'ın ﷺ sahih ahlakıyla örtüşür: o ***süt ailesine büyük hürmet gösterirdi***. Sahih hadis, süt bağının nesebin haram kıldığını haram kıldığını bildirir (Sahîh-i Buhârî 2645) — yani İslâm'da çok yakın bir bağdır.

Ders: küçükken de olsa, üzerinden uzun zaman geçse de ***bize iyilik edenin iyiliğini unutmayalım***. Resûlullah ﷺ, Arapların en yüksek lideri olduğu hâlde, fakir bir bedevî köyünden gelen süt kardeşi için ridasını serdi.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

BEDİR VE HUNEYN

Kur'an, Bedir'i andığı gibi Huneyn'i de adıyla anar. Bu iki savaşı karşılaştırmak, ***zaferin kaynağı*** hakkında çok açık bir ders verir:

BEDİR (H. 2)	HUNEYN (H. 8)
313 kişi, her şey yetersiz	12.000 kişi, tam silahlı
Kendini zayıf hissetti, Allah'a dayandı	Kendi sayısına hayran kaldı
Baştan galip geldi	Önce bozguna uğradı, sonra galip geldi
Resûlullah içtenlikle dua etti	Resûlullah katırının üzerinde sebat etti
Bir avuç kum atıldı (Enfâl 8:17)	Bir avuç toprak atıldı (Müslim 1777)
Melekler yardıma indi (Enfâl 8:9)	Görünmeyen ordular (Tevbe 9:26)
Ramazan'ın 17'si	Şevval, Mekke'nin fethinden sonra

İki savaş aynı gerçeği iki yönden öğretir: ***Allah'a dayanılırsa sayının azlığı zafere engel değildir***, ve ***kişi kendine dayanırsa sayının çokluğu zaferi garanti etmez***. Bedir'de Müslümanlar zayıflık içinde tevekkülü, Huneyn'de ise güç içinde tevazuu öğrendi.

Hayatımızda "Bedir" anları vardır — zayıf olduğumuz ve yalnızca Allah'a dayandığımız — bir de "Huneyn" anları vardır — güçlü olduğumuz ve O'nu kolayca unuttuğumuz. İkinci imtihan genellikle daha tehlikelidir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KISSANIN KAYNAKLARI

Huneyn ve Tâif kıssası Kur'an, sahih hadisler ve siyer kitapları yoluyla rivayet edilmiştir. Aşağıdaki tablo kesin olanı rivayet edilenden ayırır:

OLAY	KAYNAK VE DERECE
Sayıya hayranlık; sekîne	Tevbe 9:25–26
Zâtü Envât	Sünen-i Tirmizî 2180 (sahih)
"Ben Peygamberim, yalan yok"	Sahîh-i Buhârî 2864
Abbas'ın çağrısı; taş atılması	Sahîh-i Müslim 1775, 1777
Evtâs ve Ebû Âmir için dua	Sahîh-i Buhârî 4323
Tâif kuşatması	Sahîh-i Buhârî 4325; Müslim 1059
Düreyd b. es-Sımme'nin öğüdü	Siyer kitapları
"Allah'ım, Sakîf'e hidayet ver"	Tirmizî 3942; senedi tartışmalı
Esirlerin ve ganimetlerin sayısı	Siyer kitapları
Şeymâ kıssası	Siyer kitapları; senedi tartışmalı

Kıssanın ana çerçevesi — sayıya hayranlık, pusu, Resûlullah'ın ﷺ sebatı, Abbas'ın çağrısı, Allah'ın yardımıyla zafer ve Tâif kuşatması — ***Kur'an ve sahih hadislerle sabittir***. Diğer ayrıntıları dürüstçe siyer rivayeti olarak aktarıyoruz.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HUNEYN VE TÂİF'TEKİ KABİLELER

1. ve 2. bölümler Hevâzin ve Sakîf'i kısaca tanıttı. Mâlik b. Avf'ın sancağı altında toplanan kabileler gerçekte kimlerdi? Bu bölüm onların kollarını bir tabloda düzenler. Bu ayrıntıların neredeyse tamamı siyer kitaplarından gelir (İbn Hişâm yoluyla İbn İshak ve Vâkıdî); sahih hadiste sabit olanların kaynağı belirtilmiştir.

KABİLE / KOL	KONUMU	LİDER VEYA ÖNEMLİ ŞAHIS	KAYNAK
Hevâzin (genel)	Kays Aylân soyundan, Mekke'nin doğusundan Necd'e kadar uzanan büyük bedevî kabileler birliği	Mâlik b. Avf en-Nasrî, bütün birliğin komutanı	Siyer kitapları; Sahîh-i Buhârî 4323 Hevâzin'i zikreder
Nasr b. Muâviye oğulları (Hevâzin)	Katıldı	Mâlik b. Avf'ın kendi kabilesi	Siyer kitapları
Cüşem b. Muâviye oğulları (Hevâzin)	Katıldı	Yaşlı savaş danışmanı Düreyd b. es-Sımme (19. bölüm)	Siyer kitapları; Düreyd'in öldürülmesi: Sahîh-i Buhârî 4323
Sa'd b. Bekir oğulları (Hevâzin)	Katıldı	Halîme es-Sa'diyye'nin ve Şeymâ'nın kabilesi (28. bölüm)	Siyer kitapları
Hilâl b. Âmir oğulları (Hevâzin)	Yalnızca az bir kısmı katıldı	Müminlerin annesi Meymûne bint Hâris'in kabilesi	Siyer kitapları (İbn İshak)
Ka'b ve Kilâb oğulları (Hevâzin)	Katılmadı	—	Siyer kitapları; Düreyd onların yokluğunu kötüye yordu
Sakîf — Ahlâf	Katıldı, sonra Tâif'e sığındı	Kârib b. Esved b. Mes'ûd	Siyer kitapları (İbn İshak)
Sakîf — Mâlik oğulları	Katıldı, sonra Tâif'e sığındı	Zü'l-Himâr Sübey' b. Hâris ve kardeşi Ahmer	Siyer kitapları (İbn İshak)

SİYER NOTU: BAĞI OLAN KABİLELER — RESÛLULLAH ﷺ

İki akrabalık bağı Resûlullah'ı ﷺ Hevâzin'e bağlıyordu. Birincisi süt bağı: Sa'd b. Bekir oğullarından Halîme bint Ebî Züeyb tarafından emzirilmişti ve Şeymâ onun süt kardeşiydi. İkincisi evlilik bağı: müminlerin annesi Meymûne bint Hâris رضي الله عنها, yine Hevâzin'in bir kolu olan Hilâl b. Âmir oğullarındandı (Seri 18).

Daha sonra Hevâzin heyeti tövbe edip esirlerinin geri verilmesini istemeye geldiğinde, delil olarak bu süt bağını ileri sürdü (Seri 23).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

Bu tablo, Huneyn'in tek bir kabileye karşı değil, büyük bir birliğe karşı yapılan bir savaş olduğunu gösterir. Ayrıca Hevâzin'in bütün kollarının Mâlik b. Avf'ın kararını onaylamadığını da gösterir — Ka'b ve Kilâb katılmamayı seçti. Sakîf ise Huneyn'de savaştı, sonra Tâif'teki surlu şehrine çekildi.

DERS

Bugünün düşmanı yarının kardeşi olabilir. Huneyn'de ona karşı savaşan Sa'd b. Bekir oğulları onun süt ailesiydi ve çok geçmeden bütün Hevâzin ve Sakîf Müslüman oldu. Resûlullah ﷺ insanlara kalıcı bir kinle bakmazdı; onları müstakbel iman kardeşleri olarak görürdü.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

Huneyn ve Tâif'in Şahsiyetleri

Aşağıdaki tablo, bu seride adı geçen başlıca şahsiyetleri; Resûlullah ﷺ ile veya diğer şahsiyetlerle akrabalıklarını, rollerini ve bilgi kaynaklarını bir araya getirir.

İsim	Kabile / akrabalık	Görevi	Kaynak
Abbâs b. Abdülmuttalib	Kureyş (Hâşimoğulları); amcasıdır Resûlullah'ın ﷺ	Gür sesiyle Semüre ashâbına seslendi	Sahîh-i Müslim 1775
Ebû Süfyân b. el-Hâris	Kureyş (Hâşimoğulları); amcaoğlu ve süt kardeşidir Resûlullah'ın ﷺ	Katırın dizginini tuttu	Sahîh-i Müslim 1775
Eymen b. Ubeyd	Ümmü Eymen'in oğlu; Üsâme b. Zeyd'in anne bir kardeşi	Şehid düştü, korurken Resûlullah'ı ﷺ	Siyer kitapları (İbn İshak)
Ebû Âmir el-Eş'arî	Eş'arîler (Yemen); Ebû Mûsâ'nın amcası	Evtâs'a giden birliğe komuta etti; şehid düştü	Sahîh-i Buhârî 4323
Ebû Mûsâ el-Eş'arî	Eş'arîler; Ebû Âmir'in kardeşinin oğlu	Evtâs'ta sancağı devraldı; Ebû Âmir'in vasiyetini iletti	Sahîh-i Buhârî 4323
Ebû Katâde el-Ensârî	Ensar — Hazrec (Selime oğulları)	Bir müşriki öldürdü ve onun eşyası (seleb) kendisine verildi	Sahîh-i Buhârî 3142
Ümmü Süleym bint Milhân	Ensar — Hazrec (Neccâr oğulları); Ebû Talha'nın hanımı, Enes'in annesi	Savaş meydanında hançer taşıdı	Sahîh-i Müslim 1809
Seleme b. Ekva'	Eslem	Kendisinin de geri çekildiğini itiraf etti	Sahîh-i Müslim 1777
Hâlid b. Velîd	Kureyş (Benî Mahzûm)	Öncü birliklere komuta etti; bir kadının öldürülmesi üzerine uyarıldı	Sünen-i Ebû Dâvûd 2669
Ebû Bekre (Nüfey' b. Hâris)	Sakîf; azat edilmiş köle	Tâif kalesinden makarayla inip Müslüman oldu	Sahîh-i Buhârî 4326
Mâlik b. Avf en-Nasrî	Hevâzin (Nasr oğulları)	Hevâzin'in komutanı; Tâif'e sığındı; sonra Müslüman oldu (Seri 23)	Siyer kitapları
Düreyd b. es-Sımme	Hevâzin (Cüşem oğulları)	Yaşlı danışman; Evtâs'ta öldürüldü	Sahîh-i Buhârî 4323; siyer kitapları
eş-Şeymâ bint el-Hâris	Hevâzin (Sa'd oğulları); süt kardeşidir Resûlullah'ın ﷺ	Resûlullah'ın ikram ettiği esir	Siyer kitapları

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

SİYER NOTU: HUNEYN VE TÂİF ŞEHİDLERİ

İbn İshak, Huneyn ve Evtâs'ta dört şehid zikreder: Eymen b. Ubeyd, Yezîd b. Zem'a b. Esved, Ensar'dan Sürâka b. Hâris ve Ebû Âmir el-Eş'arî. Tâif'te ise çoğu Kureyş ve Ensar'dan on iki şehid zikreder.

Bu rakamlar siyer kitapları rivayetidir. Sahîh-i Buhârî'de sabit olan, Ebû Âmir'in Evtâs'ta şehid düşmesi (4323) ve Tâif'te pek çok sahâbînin yaralanmasıdır (4325).

Bu tablonun dizilişine dikkat ediniz: amca, amcaoğlu, dadısının oğlu, Yemen'den sahâbîler, Ensar, Mekke'den eski düşmanlar ve Tâif'ten bir köle. Kabileleri, renkleri ve kökenleri farklıydı, ama tek bir sancak altında durdular.

DERS

Kritik anda Resûlullah'ın ﷺ yanında sebat edenler, en yakın ailesi ve onunla en uzun süre birlikte olan sahâbîlerdi. Yıllarca inşa edilen iman, yeni gelen coşkudan daha sağlamdır. Yine de kapı daima açıktır: düşman kalesinden inen Ebû Bekre, hadis rivayet eden bir sahâbî oldu.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

OLAYLARIN GEÇTİĞİ YERLER: DÜN VE BUGÜN

Bu serideki olaylar Mekke'nin doğusunda ve güneydoğusunda, Tâif dağlarına giden yol üzerinde yaşandı. Aşağıdaki tablo adı geçen yerleri listeler. Bazı eski yerlerin konumu kesin değildir ve bunu dürüstçe belirtiyoruz.

YER	OLAY	BUGÜNKÜ DURUM	NOT
Huneyn Vadisi	Hevâzin'in pususu ve Müslümanların zaferi (6–11. bölümler)	Mekke'nin doğusunda, Mekke ile Tâif arasındaki yol üzerinde bir vadi	Savaş meydanının tam yeri kesin değildir
Evtâs	Ebû Âmir'in birliği; Düreyd'in öldürülmesi (18–19. bölümler)	Hevâzin topraklarında bir vadi	Tam yeri ihtilaflıdır
Nahle	Hevâzin ordusunun bir kısmı buraya kaçtı	Mekke ile Tâif arasında bir vadi	Bir grup cinin Kur'an'ı dinlediği yer (Seri 5)
Tâif	Kuşatma (20–24. bölümler)	Hicaz dağlarında, deniz seviyesinden yaklaşık 1.879 metre yükseklikte bir şehir; 87 km'lik Mekke–Tâif dağ yolu 1965'te yapıldı	Wikipedia, "Taif"
Abdullah b. Abbas Camii, Tâif	İbn Abbas رضى الله عنهما Tâif'te vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir (h. 68 / m. 687)	Tâif şehir merkezinde büyük bir cami; bugünkü binası 1958 tarihlidir	Wikipedia; kuşatma sırasında Peygamber'in ﷺ namaz kıldığı yerle ilişkisi tarihî bir rivayettir
Ci'râne	Esirler ve ganimetler toplandı; umre yaptı Peygamber ﷺ	Bugün Mekke halkı için umre mîkatı	Seri 23'te anlatılır

Tâif bugün serin havası, gül bahçeleri ve meyveleriyle meşhurdur. Bir zamanlar Resûlullah'ı ﷺ reddedip taşlayan, sonra da onun kuşatmasına dayanan şehir, bugün bu ümmetin en büyük âlimlerinden birinin — onun amcaoğlu Abdullah b. Abbas'ın — kabrini koruyan bir İslâm şehridir.

DERS

Yerler hatıraları saklar, ama kalıcı olan imandır. Hüzün yılında katı, kuşatma yılında sağlam olan Tâif, sonunda ilmi yetiştiren ve koruyan bir toprak oldu. Resûlullah'ın ﷺ Sakîf'in hidayeti için yaptığı dua boşa gitmedi.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

Huneyn ve Tâif'ten Çıkan Hükümler

Huneyn ve Tâif olayları savaş fıkhının pek çok hükmüne kaynak oldu. Bir kısmı önceki bölümlerde açıklandı. Aşağıdaki tablo bunları özetler; ardından henüz zikredilmemiş bir hüküm gelir.

Hüküm	Delil	Bölüm
Gayrimüslimden, iade garantisiyle silah ödünç almak caizdir	Sünen-i Ebû Dâvûd 3562	3
İyi niyetle de olsa şirk uygulamalarını taklit etmek haramdır	Sünen-i Tirmizî 2180	4
Öldürülen düşmanın eşyası (seleb) onu öldürene verilir	Sahîh-i Buhârî 3142	16
Kadınlar, çocuklar ve ücretliler öldürülemez	Sünen-i Ebû Dâvûd 2669	17
Düşman tarafından çıkıp teslim olan köle hür olur	Sahîh-i Buhârî 4326	23
Maslahat gerektirirse lider kuşatmayı kaldırabilir	Sahîh-i Buhârî 4325	21–22
Ganimetten taksimden önce bir şey almak haramdır (gulûl)	Sahîh-i Buhârî 3073; Sünen-i Ebû Dâvûd 2694	27
Kadın esirlere istibrâdan (hamile olmadığı kesinleşmeden) önce yaklaşılamaz	Sünen-i Ebû Dâvûd 2157; Sahîh-i Müslim 1456	34

Hadis: Evtâs Esirleri

Ebû Saîd el-Hudrî رضى الله عنه rivayet eder ki Huneyn Savaşı'nda Resûlullah ﷺ Evtâs'a bir birlik gönderdi.

Müşrikler arasında kocası olan bazı kadınları esir aldılar; bazı sahâbîler tereddüt etti. Bunun üzerine Allah onların hükmü hakkında Nisâ 4:24 âyetini indirdi.

Ebû Saîd'in başka bir rivayetinde Resûlullah ﷺ Evtâs esirleri hakkında şöyle buyurdu: "Hamile olana doğurana kadar, hamile olmayana da bir hayız görene kadar yaklaşılmaz."

Derece: SAHİH — Sahîh-i Müslim 1456; Sünen-i Ebû Dâvûd 2157 (Elbânî'ye göre sahih).

Fıkıh Notu

Bu hükümler, o çağda bütün dünyada var olan savaş esirliği sistemiyle ilgilidir. İslâm bu sistemi düzenledi, zulmün pek çok kapısını kapattı ve köle azat etmeyi keffâret ve salih amel olarak teşvik etti. Kölelik sistemi çoktan sona ermiştir; bu hükümler bugün fıkıh tarihinin bir parçası olarak okunur.

İstibrâ hadisi nesebin korunmasını da gösterir: İslâm savaş hâlinde bile nesebin karışmasına izin vermez. Seleb hakkında ise âlimler ihtilaf etmiştir: Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre öldüren ona doğrudan hak kazanır; Hanefî ve Mâlikî mezheplerine göre ise bu, liderin önceden ilan etmesine (tenfîl) bağlıdır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DERS

İslâm'da savaş hükümden azade değildir. Ödünç alınan silah iade edilmeli, kadınlar ve çocuklar korunmalı, ganimete taksimden önce dokunulmamalı, namus ve nesep korunmalıdır. Şeriat savaş meydanının ortasında da hazırdır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HUNEYN VE TÂİF KRONOLOJİSİ

Aşağıdaki tarihler çoğunlukla siyer kitaplarına dayanır; bir kısmı tahminidir.

ZAMAN	OLAY	KAYNAK
Ramazan 8 H	Mekke'nin Fethi; Hevâzin ve Sakîf ordu topluyor	Seri 20–21; siyer kitapları
Şevval h. 8 başları	Safvân zırhları ödünç veriyor; İslâm ordusu Mekke'den çıkıyor	Sünen-i Ebû Dâvûd 3562; siyer kitapları (İbn İshak: 6 Şevval)
Yolculuk sırasında	Zâtü Envât ağacı olayı	Sünen-i Tirmizî 2180
Yaklaşık 10 Şevval h. 8, sabah vakti	Huneyn Vadisi'nde pusu; ordu geri çekiliyor	Sahîh-i Buhârî 2864
Aynı sabah	Abbas'ın çağrısı; bir avuç toprak; zafer	Sahîh-i Müslim 1775, 1777
Savaştan sonra	Hevâzin Tâif, Nahle ve Evtâs'a dağılıyor	Siyer kitapları
Birkaç gün sonra	Ebû Âmir'in birliği Evtâs'a; Düreyd öldürülüyor; Ebû Âmir şehid düşüyor	Sahîh-i Buhârî 4323
Şevval h. 8	Esirler ve ganimetler Ci'râne'ye gönderiliyor	Siyer kitapları
Şevval h. 8	Tâif kuşatması başlıyor	Sahîh-i Buhârî 4325
Kuşatma sırasında	Ebû Bekre ve bazı köleler kaleden iniyor	Sahîh-i Buhârî 4326
Yaklaşık 20 gün sonra (başka rivayet: 40 gece)	Kuşatma kaldırılıyor; Sakîf'in hidayeti için dua	Siyer kitapları; Sahîh-i Müslim 1059
Şevval sonu – Zilkade h. 8	Ci'râne'de ganimet taksimi; umre; Medine'ye dönüş	Seri 23
h. 9	Sakîf heyeti gelip Müslüman oluyor	Seri 26

DERS

Yaklaşık iki ay içinde Müslümanlar Mekke'de büyük bir zafer, Huneyn'de önce bozgun sonra zafer, Tâif'i fethedememe ve kalpleri imtihan eden bir ganimet taksimi yaşadı. Müminin hayatı da böyledir — nimet ve imtihan birbirini takip eder ve her ikisi de imtihandır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HUNEYN VE TÂİF HAKKINDA SIK SORULAN SORULAR

1. İKİ TARAFIN ORDUSU NE KADARDI?

İslâm ordusu yaklaşık on iki bin kişiydi: Medine'den gelen on bin ve yaklaşık iki bin Mekkeli (3. bölüm; Sahîh-i Buhârî 4337). Hevâzin ve müttefiklerinin sayısı sahih hadiste sabit değildir; siyer kitapları ve tarih kaynakları farklı tahminler verir, bazıları yaklaşık yirmi bin der.

2. HUNEYN NEDEN KUR'AN'DA ADIYLA ANILIR?

Çünkü çok önemli bir ders taşır: çok sayı zaferi garanti etmez. Allah şöyle buyurur (meali): "çokluğunuzun sizi böbürlendirdiği … Huneyn gününde" (Tevbe 9:25; 5. ve 12. bölümler).

3. TEVBE 9:26'DAKİ "GÖRMEDİĞİNİZ ASKERLER" KİMLERDİR?

İbn Kesîr gibi müfessirler bunu, Bedir'de olduğu gibi Allah'ın Müslümanları desteklemek için indirdiği melekler olarak tefsir eder. Kur'an, Müslümanların onları görmediğini vurgular (11. bölüm).

4. KAÇ SAHÂBÎ ŞEHİD OLDU?

İbn İshak, Huneyn ve Evtâs'ta dört, Tâif'te on iki şehid zikreder (32. bölüm). Bu rakamlar siyer kitapları rivayetidir.

5. TÂİF'TE MANCINIK KULLANILDI MI?

Siyer kitapları, Müslümanların Tâif'te mancınık ve debbâbe kullandığını zikreder; bazı rivayetler mancınığı Tufeyl b. Amr ed-Devsî'nin getirdiğini söyler (21. bölüm). Bu ayrıntılar sahih hadis değil, siyer kitapları rivayetidir.

6. RESÛLULLAH ﷺ NEDEN TÂİF FETHEDİLENE KADAR KUŞATMAYI SÜRDÜRMEDİ?

Çünkü kaleleri çok sağlamdı, pek çok sahâbî yaralanmıştı ve direnmeye devam etmekte bir maslahat yoktu. Dönmeyi seçti (Sahîh-i Buhârî 4325) ve Sakîf'in hidayeti için dua etti. Bir yıl sonra Sakîf kendiliğinden gelip Müslüman oldu — kan dökülmeden elde edilen daha büyük bir zafer.

7. EBÛ BEKRE KİMDİR?

Adı Nüfey' b. Hâris'tir; Tâif'te bir köleydi. Kaleden makarayla (bekre) inip Müslüman oldu, bu yüzden Ebû Bekre lakabını aldı. O ve inen diğer köleler azat edildi (Sahîh-i Buhârî 4326); daha sonra pek çok hadis rivayet etti.

8. RESÛLULLAH'IN ﷺ HEVÂZİN KABİLESİYLE BAĞI NEDİR?

Hevâzin'in bir kolu olan Sa'd oğullarından Halîme tarafından emzirilmişti; Şeymâ onun süt kardeşiydi. Müminlerin annesi Meymûne ise yine Hevâzin'in bir kolu olan Hilâl oğullarındandı (31. bölüm).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

9. DÜŞMANI ÖLDÜREN, ONUN EŞYASINA DOĞRUDAN HAK KAZANIR MI?

Resûlullah ﷺ selebi Ebû Katâde'ye verdi (Sahîh-i Buhârî 3142). Âlimler bu hakkın kendiliğinden mi sabit olduğu, yoksa liderin ilanına mı bağlı olduğu konusunda ihtilaf etmiştir (34. bölüm). Hanefî mezhebine göre seleb, ancak lider bunu önceden ilan etmişse (tenfîl) öldürene aittir; aksi hâlde ganimete dahildir.

10. NİSÂ 4:24 ÂYETİ NEDEN EVTÂS'LA İLİŞKİLENDİRİLİR?

Çünkü Ebû Saîd el-Hudrî, bu âyetin Evtâs'ın kocası olan kadın esirleri hakkında indiğini rivayet eder (Sahîh-i Müslim 1456). Hükmü istibrâ şartıyla birliktedir (Sünen-i Ebû Dâvûd 2157; 34. bölüm).

11. RESÛLULLAH ﷺ SAKÎF İÇİN NEDEN HELAK DEĞİL DE HİDAYET DİLEDİ?

Çünkü amacı intikam değil, insanların hidayetiydi. Aynı tavrı on yıl önce Tâif'te, dağlar meleğinin onları helak etme teklifini reddettiğinde de göstermişti (Sahîh-i Buhârî 3231; 20. ve 24. bölümler).

12. HUNEYN ESİRLERİNE VE GANİMETLERİNE NE OLDU?

Ci'râne'de toplandılar ve Tâif kuşatmasından sonra taksim edildiler. Taksim, Ensar'a hitaben yapılan hutbe ve tövbe ederek gelen Hevâzin heyeti Seri 23'te anlatılır.

DERS

Bu sorular bize Kur'an'ı, sahih hadisi, siyer kitapları rivayetini ve âlimlerin görüşünü birbirinden ayırmayı hatırlatır. Huneyn ve Tâif kıssasının çerçevesi Kur'an ve sahih hadislerle sabittir; sayı ve isim ayrıntılarını derecelerine göre aktarıyoruz.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DERSLER VE KAPANIŞ

Huneyn ve Tâif, ***zaferden sonraki imtihanın*** kıssasıdır. Mekke'nin fethinden sonra Müslümanlar zayıflıkla değil, güçle imtihan edildi — ve bu ders kıyamete kadar bütün ümmet için Kur'an'da ebedîleştirildi.

DERS	HUNEYN VE TÂİF'TEN
Allah'tan gelen zafer	Çok sayının "bir faydası da olmadı"
Tevhidin saflığını korumak	Zâtü Envât: şirk kapısını kapatmak
Liderin cesareti	"Ben Peygamberim, yalan yok"
Allah'a verilen sözü yerine getirmek	Semüre ashâbı geri döndü
Gökten gelen sükûnet	Sekîne Resûle ve müminlere indi
Zaafı dürüstçe itiraf etmek	Seleme b. Ekva'
Savaş ahlakı	Kadınlar ve ücretliler öldürülmez
Çekilmedeki hikmet	Tâif'ten tebessümle dönüş
Hidayet dilemek	Tâif için intikam değil, ümit

HAYATIMIZDAKİ HUNEYN

Her birimiz kendi "Huneyn"imizi yaşayacağız — güçlü olduğumuzu hissettiğimiz hâlde her şeyin yıkılıyor göründüğü anlar. O zaman Allah'ın şu buyruğunu hatırlayalım: ***"Elbette güçlükle beraber şüphesiz bir kolaylık vardır"*** (İnşirâh 94:5) — Tefsîr-i İbn Kesîr 94:5.

Semüre ashâbının çağrıldıklarında döndüğü gibi, Allah'a verdiğimiz söze dönelim. Katırının üzerindeki Resûlullah ﷺ gibi sebat edelim. Ve Allah'tan ***sekîne*** isteyelim — çünkü zafer kalbin sükûnetiyle başlar.

İnşallah **Siyer-i Nebî** serisi ***Seri 23 — Huneyn Ganimetleri ve Ensar*** ile devam edecek: Ci'râne'de ganimet taksimi, kalpleri ısındırmak için verilenler, tövbe ederek gelen Hevâzin ve ailelerinin geri verilmesi ve Resûlullah'ın ﷺ Ensar'ı sakalları ıslanıncaya kadar ağlatan hutbesi. Vallâhu a'lem.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KAYNAKÇA — SERİ 22

KUR'AN VE TEFSİR

Kur'an-ı Kerîm, Osmanlı (Uthmânî) metin ve Diyanet İşleri Başkanlığı meali. https://quran.com/ms

İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm (Bakara 2:249; A'râf 7:138; Enfâl 8:17; Tevbe 9:25–27; İnşirâh 94:5). https://tafsir.app/ibn-katheer/9/25

HADİS

Sahîh-i Buhârî 2645, 2864, 2937, 3073, 3142, 3231, 4323, 4325, 4326, 4337, 5999. https://sunnah.com/bukhari

Sahîh-i Müslim 1059, 1775, 1776, 1777, 1809. https://sunnah.com/muslim

Sünen-i Tirmizî 2180, 3942; Sünen-i Ebû Dâvûd 2669, 2694, 3562. https://sunnah.com

SİYER VE ŞERH KİTAPLARI

İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak'tan rivayetle) — Huneyn ve Tâif Gazvesi bölümü.

Vâkıdî, el-Meğâzî; İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ; el-Beyhakî, Delâilü'n-Nübüvve.

İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye — Huneyn Gazvesi; İbnü'l-Kayyim, Zâdü'l-Me'âd.

İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî — Kitâbü'l-Meğâzî; el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe. Nevevî, Şerhu Sahîhi Müslim — Kitâbü'l-Cihâd.

Safiyyurrahmân el-Mübârekfûrî, er-Rahîku'l-Mahtûm — Huneyn Gazvesi bölümü.

GENEL TARİH

Wikipedia, "Battle of Hunayn". https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Hunayn

Wikipedia, "Siege of Ta'if". https://en.wikipedia.org/wiki/Siege_of_Ta%27if

Wikipedia, "Hawazin". https://en.wikipedia.org/wiki/Hawazin

Wikipedia, "Banu Thaqif". https://en.wikipedia.org/wiki/Banu_Thaqif

Wikipedia, "Malik ibn Awf". https://en.wikipedia.org/wiki/Malik_ibn_Awf

Wikipedia, "Abu Sufyan ibn al-Harith". https://en.wikipedia.org/wiki/Abu_Sufyan_ibn_al-Harith

Wikipedia, "Umm Sulaym bint Milhan". https://en.wikipedia.org/wiki/Umm_Sulaym_bint_Milhan

Wikipedia, "Abu Bakra". https://en.wikipedia.org/wiki/Abu_Bakra

EK HADİSLER VE KAYNAKLAR

Sahîh-i Müslim 1456 (Evtâs esirleri ve Nisâ 4:24). https://sunnah.com/muslim:1456a

Sünen-i Ebû Dâvûd 2157 (Evtâs esirlerinde istibrâ). https://sunnah.com/abudawud:2157

Sahîh-i Buhârî 4323 (Evtâs'ta Ebû Âmir). https://sunnah.com/bukhari:4323

Sahîh-i Buhârî 4325 (Tâif kuşatması). https://sunnah.com/bukhari:4325

Sahîh-i Buhârî 4326 (Ebû Bekre'nin kaleden inişi). https://sunnah.com/bukhari:4326

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

Sahîh-i Buhârî 4337 (Huneyn'deki ordunun sayısı). https://sunnah.com/bukhari:4337

Wikipedia, "Taif". https://en.wikipedia.org/wiki/Taif

Wikipedia, "Abd Allah ibn al-Abbas Mosque". https://en.wikipedia.org/wiki/Abd_Allah_ibn_al-Abbas_Mosque

Wikipedia, "Hawazin". https://en.wikipedia.org/wiki/Hawazin

Wikipedia, "Battle of Hunayn". https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Hunayn

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

İkinci Bölüm

Huneyn Ganimetleri ve Ensar

Siyer-i Nebî — Seri 23

Kur’an ve Sahih Hadislere Göre Gönülleri Isındıran Mal, Deri Çadırdaki Hutbe ve Ensar’ın Gözyaşları

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HUNEYN GANİMETLERİ VE ENSAR

22. seri, İslâm ordusunun Tâif kuşatmasından, binlerce esirin ve on binlerce hayvanın toplandığı ***Ci‘râne’ye*** dönüşüyle sona ermişti. Şimdi kalpleri farklı bir şekilde sınayan an gelmişti: kılıç ve okla değil, ***malla***.

Bu 23. seri, Resûlullah’ın ﷺ Huneyn ganimetlerini nasıl taksim ettiğini anlatır: yeni Müslüman olmuş ileri gelenlerin ***gönüllerini ısındırmak*** için verilen büyük bağışlar, taksimin adil olmadığını iddia eden bir adam, kırılan bazı Ensar’ın fısıltısı ve onları ağlatan ***deri çadırdaki hutbe***. Bu aynı zamanda tövbe ederek gelen Hevâzin’in ve ailelerini onlara geri veren cömertliğin kıssasıdır.

Ci‘râne’deki Olayların Kronolojisi

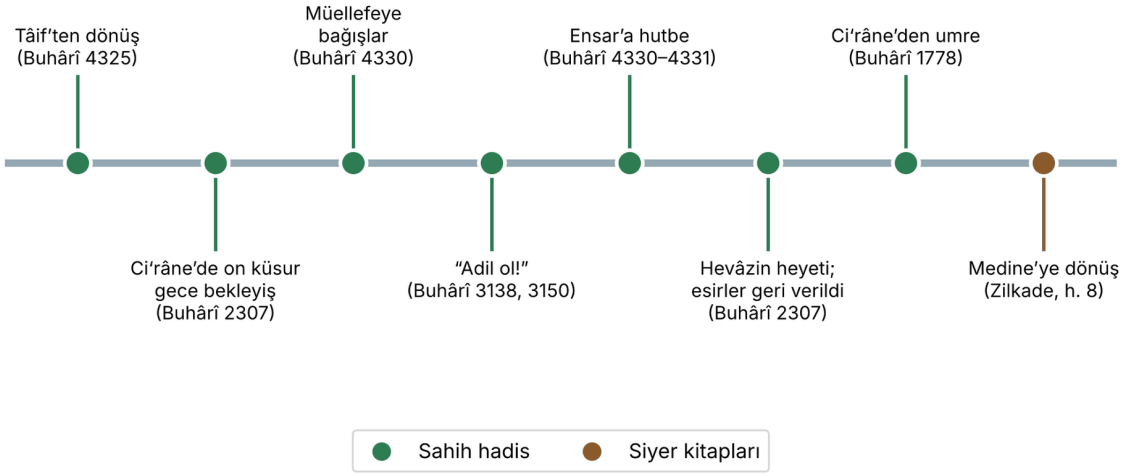

Bazı olayların sırası yaklaşıktır; Hevâzin’in taksimden önce mi sonra mı geldiği konusunda rivayetler farklıdır.

Şekil 1: Ci‘râne’deki olayların kronolojisi.

Not: Bu e-kitaptaki âyet mealleri Diyanet İşleri Başkanlığı mealidir. Her hadisin derecesi hadis kutusunda belirtilmiştir. Siyer kitaplarından gelen bilgiler — Sa‘d b. Ubâde’nin sözleri, Mâlik b. Avf kıssası ve bazı ileri gelenlere verilen bağışların ayrıntıları gibi — kahverengi “Siyer Notu” kutularına konmuştur; çünkü bunların çoğu muttasıl bir senet olmadan veya senedi tartışılan bir yolla rivayet edilmiştir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

Ci‘râne’ye Dönüş

Ci‘râne, Mekke ile Tâif arasında, Mekke’nin yaklaşık yirmi beş kilometre kuzeydoğusunda sulak bir yerdir. Huneyn ganimetleri, İslâm ordusu Tâif’i kuşatırken orada toplanıp korundu. Resûlullah ﷺ Tâif’ten dönünce Ci‘râne’de konakladı — ve orada yaşananlar siyerin en dokunaklı olayları arasına girdi.

O manzarayı düşünün: binlerce Hevâzinli kadın ve çocuk esir, on binlerce deve ve koyun, yığınla gümüş. Çoğu fakir olan askerler için bu cazip bir manzaraydı. Yeni Müslüman olan Mekke ileri gelenleri için, imanlarının Allah için mi yoksa dünya için mi olduğunun imtihanıydı. Sekiz yıldır fedakârlık yapan Ensar için ise bir ***ihlâs*** imtihanıydı.

Resûlullah ﷺ bütün bu imtihanlara tek bir hedefle yaklaştı: sadece malı paylaştırmak değil, ***kalpleri kazanmak***. Ci‘râne’deki her kararı — kime verip kime vermeyeceği ve bunu nasıl açıklayacağı — ***liderlik, adalet ve hikmet*** dersidir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HEVÂZİN'İ BEKLEMEK

Resûlullah ﷺ ganimetleri hemen taksim etmedi. Sahîh-i Buhârî 2307'de bildirildiğine göre Tâif'ten döndükten sonra ***Hevâzin'i on küsur gece bekledi***. Neden?

Hevâzin'in ***tövbe edip Müslüman olarak gelmesini*** ve böylece ailelerinin ve mallarının kendilerine geri verilmesini umuyordu. İşte Resûlullah'ın ﷺ merhameti: Hevâzin onunla daha yeni savaşmış ve ordusunu neredeyse yenmiş olmasına rağmen o, kadınlarının ve çocuklarının akıbetini düşünüyor ve onlara dönüş kapısını açık tutuyordu.

Fakat ordu sonsuza kadar bekleyemezdi. Pek çokları malın taksim edilmesi için ısrar etti; bazı bedevîler pay isteyerek Resûlullah'ın ﷺ etrafını öyle sardılar ki o bir ağaca doğru geri çekilmek zorunda kaldı ve ridası ağaca takıldı. Şöyle buyurdu: ***"Ridamı verin. Şu ağaçlar sayısınca hayvanım olsaydı onu aranızda paylaştırırdım; sonra beni ne cimri, ne yalancı, ne de korkak bulurdunuz."*** (Sahîh-i Buhârî 2821)

Ders: Bir lider, tövbe edebilecek düşmana merhamet ile kendine tâbi olanların hakkı arasında ***denge*** kurmalıdır. Resûlullah ﷺ makul bir süre bekledi, sonra harekete geçti — tövbe kapısını kapatmadan.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

RİDAYI ÇEKEN BEDEVÎ

Ganimet almak için insanların ısrarı, Resûlullah'ın ﷺ ahlâkının çok güzel bir yönünü gösterir: ***kaba davranana karşı sabır***. Ordudakilerin çoğu şehir âdabına alışkın olmayan bedevî Araplardı ve kaba bir şekilde istiyorlardı. Enes b. Mâlik رضى الله عنه onun ahlâkını gösteren bir olayı anlatır:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 3149

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ـ رضى الله عنه قَالَ كُنْتُ أَمْشِي مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم وَعَلَيْهِ بُرْدٌ نَجْرَانِيٌّ غَلِيظُ الْحَاشِيَةِ، فَأَدْرَكَهُ أَعْرَابِيٌّ فَجَذَبَهُ جَذْبَةً شَدِيدَةً، حَتَّى نَظَرْتُ إِلَى صَفْحَةِ عَاتِقِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَدْ أَثَّرَتْ بِهِ حَاشِيَةُ الرِّدَاءِ مِنْ شِدَّةِ جَذْبَتِهِ، ثُمَّ قَالَ مُرْ لِي مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي عِنْدَكَ. فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ، فَضَحِكَ ثُمَّ أَمَرَ لَهُ بِعَطَاءٍ.

TERCÜME:

Enes b. Mâlik'ten رضى الله عنه rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: Peygamber'le ﷺ birlikte yürüyordum; üzerinde kenarı kalın bir Necrân ridası vardı. Bir bedevî ona yetişip ***ridayı çok şiddetli bir şekilde çekti***; o kadar ki, çekişin şiddetinden ridanın kenarının Peygamber'in ﷺ omzunda iz bıraktığını gördüm. Sonra şöyle dedi: "Yanındaki Allah'ın malından bana verilmesini emret." Peygamber ona döndü, ***güldü***, sonra kendisine bir şey verilmesini emretti.

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Yahya b. Bukair ← Malik b. Anas ← Ishaq b. 'Abdullah b. Abi Talhah ← Enes b. Mâlik رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü Farzi'l-Humus, Hadis No. 3149; ayrıca No. 5809, 6088 ve Müslim No. 1057.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:3149

BU HADİSİN DERSLERİ

Düşünün: bütün Arapların lideri, omzunda iz kalacak kadar ridası çekiliyor ve terbiyesizce bir dille kendisinden bir şey isteniyor. Fakat o ***dönüp güldü***, sonra verdi. Ne öfke, ne ceza, ne sert bir azar. O bedevînin hakaret etmek niyetinde olmadığını, sadece âdabı bilmediğini anlamıştı.

Bizim için ders: Kaba olan herkes kötü niyetli değildir. Bazıları farklı bir çevreden gelir. ***Sabır ve tebessüm*** kalpleri açmada çoğu zaman öfkeden daha etkilidir. Allah Resûlü hakkında şöyle buyurur: "Eğer kaba ve katı kalbli olsaydın, şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi" (Âl-i İmrân 3:159).

GANİMETİN HÜKMÜ

Ci'râne'deki taksimi anlamadan önce İslâm'da ***ganimetin hükmünü*** anlamamız gerekir. Bedir Savaşı'nda sahâbîler ganimet konusunda ihtilafa düştüler; bunun üzerine Allah şu âyeti indirdi:

"Ganimetler Allah'ın ve Peygamberindir" (Enfâl 8:1) — Tefsîr-i İbn Kesîr 8:1.

Sonra Allah taksimini belirledi: ***"bilin ki, ele geçirdiğiniz ganimetin beşte biri Allah'ın, Peygamber'in ve yakınlarının, yetimlerin, düşkünlerin ve yolcularındır"*** (Enfâl 8:41) — Tefsîr-i İbn Kesîr 8:41.

Böylece ganimetin ***beşte dördü*** savaşan askerler arasında paylaştırılır, ***beşte biri (humus)*** ise kamu yararına harcanmak üzere Resûlullah'a ﷺ verilir: yakınları, yetimler, yoksullar ve yolcular. Âlimler Huneyn'de müellefe-i kulûba verilen büyük bağışların humustan mı yoksa ganimetin tamamından mı verildiği konusunda ihtilaf etmiştir; İmam Buhârî bu hadisleri ***"Peygamber'in ﷺ müellefe-i kulûba humustan verdikleri"*** bâbında zikretmiştir.

Resûlullah ﷺ kendisi için servet edinmedi. 22. seride anlatıldığı gibi bir deve tüyünü kaldırıp humus dışında bu kadarına bile hakkı olmadığını söyledi — o humus da ümmete geri dönüyordu.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MÜELLEFE-İ KULÛB

Taksim başlayınca Resûlullah ﷺ bazı Kureyş ileri gelenlerine ve Arap kabile reislerine ***çok büyük bağışlar*** verdi — bunların çoğu daha yeni Müslüman olmuştu, hatta bazıları henüz Müslüman değildi. Onlar ***müellefe-i kulûb*** diye bilinir: kalpleri İslâm'a ısındırılmak ve bağlanmak istenen kimseler.

Kur'an bu grubu zekâtın sekiz sınıfından biri olarak zikreder: ***"Zekatlar; Allah'tan bir farz olarak yoksullara, düşkünlere, onu toplayan memurlara, kalbleri Müslümanlığa ısındırılacaklara verilir"*** (Tevbe 9:60) — Tefsîr-i İbn Kesîr 9:60.

İslâm neden imanı zayıf olana mal verir? Çünkü Resûlullah ﷺ ***insan tabiatını*** anlıyordu. Bazıları İslâm'a delil ile, bazıları ahlâk ile gelir; bazıları ise — özellikle makamını yeni kaybetmiş ileri gelenler — kalpleri açılmadan önce ***ikram görmeye*** muhtaçtır. Başka bir hadiste şöyle buyurmuştur: ***"Ben bir kişiye veririm, başkası bana ondan daha sevimli olduğu halde; Allah onu yüzüstü ateşe atmasın diye"*** (Sahîh-i Buhârî 27).

Sonuç bu hikmeti doğruladı. Huneyn müellefesinin çoğu daha sonra iyi Müslümanlar oldu ve İslâm için cihad etti — Bizans'a ve İran'a karşı savaşlar dahil. O mal bir rüşvet değil, hidayete giden bir ***köprüydü***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

SAFVÂN: NEFRETTEN SEVGİYE

Safvân b. Ümeyye'nin kıssası, bağışın kalpleri nasıl yumuşattığının en açık örneğidir. 21. seride Safvân'ın Mekke fethedilince kaçtığını, sonra emanla dönüp düşünmek için mühlet istediğini gördük. Müslüman olmadan Huneyn'e katıldı ve zırhlarını ödünç verdi (22. seri). Şimdi Ci'râne'de:

HADİS — SAHÎH-İ MÜSLİM, NO. 2313

وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ، أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ غَزَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم غَزْوَةَ الْفَتْحِ فَتْحِ مَكَّةَ ثُمَّ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم بِمَنْ مَعَهُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَاقْتَتَلُوا بِحُنَيْنٍ فَنَصَرَ اللَّهُ دِينَهُ وَالْمُسْلِمِينَ وَأَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَوْمَئِذٍ صَفْوَانَ بْنَ أُمَيَّةَ مِائَةً مِنَ النَّعَمِ ثُمَّ مِائَةً ثُمَّ مِائَةً. قَالَ ابْنُ شِهَابٍ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ أَنَّ صَفْوَانَ قَالَ وَاللَّهِ لَقَدْ أَعْطَانِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم مَا أَعْطَانِي وَإِنَّهُ لأَبْغَضُ النَّاسِ إِلَىَّ فَمَا بَرِحَ يُعْطِينِي حَتَّى إِنَّهُ لأَحَبُّ النَّاسِ إِلَىَّ.

TERCÜME:

İbn Şihâb'dan rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: Resûlullah ﷺ fetih gazvesine, yani Mekke'nin fethine çıktı. Sonra Resûlullah ﷺ yanındaki Müslümanlarla birlikte çıktı ve Huneyn'de savaştılar. Allah dinine ve Müslümanlara yardım etti. O gün Resûlullah ﷺ ***Safvân b. Ümeyye'ye yüz deve, sonra yüz deve daha, sonra yüz deve daha*** verdi. İbn Şihâb dedi ki: Saîd b. el-Müseyyeb bana haber verdi ki Safvân şöyle demiştir: ***"Allah'a yemin ederim ki Resûlullah ﷺ bana verdiğini verdi; oysa o bana insanların en sevimsiziydi. Bana vermeye devam etti; ta ki bana insanların en sevimlisi oluncaya kadar."***

SENED İmam Müslim'in rivayet zinciri (talebeden hocaya): Ebû al-Tahir Ahmed b. 'Amr b. Sarh ← 'Abdullah b. Wahb ← Yunus b. Yazid al-Aili ← Ibn Şihab al-Zuhri ← Sa'id b. al-Musayyab ← Safwan b. Umayyah رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Müslim rivayet etmiştir: Sahîh-i Müslim, Kitâbü'l-Fedâil, Mâ Sü'ile Resûlullâh ﷺ Şey'en Kattu fe-Kâle Lâ Bâbı, Hadis No. 2313.

DERECE: SAHİH — Sahîh-i Müslim'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/muslim:2313

BU HADİSİN DERSLERİ

Üç yüz deve! Babası Bedir'de öldürülen bir Kureyş ileri geleni olan Safvân için bu bağış sadece mal değildi — yıllarca düşmanlık ettiği adamdan gelen bir ***ikramdı***. Dahası Safvân, Resûlullah'ın ﷺ ***fakirlikten***

korkmayan birinin verişi gibi verdiğini kendi gözüyle gördü. Bu sıfat dünya krallarında bulunamaz; bu bir peygamber sıfatıdır.

Enes رضى الله عنه rivayet ediyor: Bir adam Resûlullah'tan ﷺ bir şey istedi; o da ona iki dağ arasını dolduracak kadar koyun verdi. Adam kavmine dönüp şöyle dedi: ***"Ey kavmim! Müslüman olun; çünkü Muhammed fakirlikten korkmayan birinin verişi gibi veriyor."*** Enes dedi ki: Bir adam sadece dünya için Müslüman olurdu; fakat çok geçmeden ***İslâm ona dünyadan ve içindekilerden daha sevimli olurdu*** (Sahîh-i Müslim 2312).

"HİÇBİR İSTEĞE HAYIR DEMEDİ"

Safvân'a ve ileri gelenlere yapılan bağışlar Resûlullah ﷺ için alışılmadık bir şey değildi. Bu, ***bütün hayatı boyunca ahlâkının*** bir parçasıydı. Câbir b. Abdullah رضى الله عنهما bunu kısa bir cümleyle özetler:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 6034

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ، قَالَ سَمِعْتُ جَابِرًا ـ رضى الله عنه ـ يَقُولُ مَا سُئِلَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم عَنْ شَىْءٍ قَطُّ فَقَالَ لاَ.

TERCÜME:

Muhammed b. el-Münkedir'den rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: Câbir'i رضى الله عنه şöyle derken işittim:

"Peygamber'den ﷺ bir şey istenip de onun 'Hayır' dediği hiç olmadı."

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Muhammed b. Kathir ← Sufyan al-Thauri ← Muhammed b. al-Munkadir ← Jabir b. 'Abdillah رضى الله عنهما.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Edeb, Hüsnü'l-Hulk ve's-Sehâ Bâbı, Hadis No. 6034; ayrıca Müslim No. 2311.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:6034

BU HADİSİN DERSLERİ

İbn Abbâs رضى الله عنهما da şöyle demiştir: ***"Resûlullah ﷺ insanların en cömerdiydi; en cömert olduğu zaman da Ramazan'dı… salıverilmiş rüzgârdan daha cömertti"*** (Sahîh-i Buhârî 6). Onun cömertliği zengin olduğundan değildi — çoğu zaman aç yatar, evinde aylarca ocak yanmazdı — ***Allah'ın rızkına olan yakînindendi***.

Âlimler "hiç hayır demedi" sözünün, hiçbir isteği kaba bir şekilde geri çevirmediği anlamına geldiğini açıklar. Bir şeyi yoksa sonra vermeyi vaat eder, ya da dua eder, ya da nazikçe susardı. İsteyene karşı edep budur: ***onu incitici sözlerle eli boş çevirmemek***.

EBÛ SÜFYÂN, HAKÎM VE İLERİ GELENLER

Ci'râne'de başka kimler büyük bağış aldı? Râfi' b. Hadîc رضى الله عنه rivayet ediyor ki Resûlullah ﷺ ***Ebû Süfyân b. Harb'e, Safvân b. Ümeyye'ye, Uyeyne b. Hısn'a ve Akra' b. Hâbis'e*** yüzer deve verdi (Sahîh-i Müslim 1060).

SİYER NOTU: EBÛ SÜFYÂN VE OĞULLARI

Siyer âlimleri Ebû Süfyân'ın oğlu ***Yezîd*** için istediğini ve ona yüz deve verildiğini; sonra oğlu ***Muâviye*** için istediğini ve ona da yüz deve verildiğini rivayet eder. Ebû Süfyân şöyle dedi: "Anam babam sana feda olsun; savaşta da barışta da gerçekten cömertsin." ***Hakîm b. Hizâm*** da tekrar tekrar istedi ve kendisine verildi; Resûlullah ﷺ ona veren elin alan elden daha hayırlı olduğunu öğütledi (20. seri).

Yezîd ve Muâviye ile ilgili ayrıntılar ***siyer kitaplarının rivayetidir***; Ebû Süfyân'a yüz deve verilmesi ise Sahîh-i Müslim 1060'ta sahih olarak sabittir.

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — Huneyn Gazvesi ve Ci'râne'de ganimet taksimi bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye.

Bir an düşünün: ***Ebû Süfyân*** Uhud'da ve Hendek'te İslâm'a karşı Kureyş'e liderlik etmişti. ***Uyeyne b. Hısn*** Hendek kuşatmasında Gatafân'ı yönetmişti. Şimdi bir zamanlar savaştıkları adamdan kişi başı yüz deve alıyorlardı. İşte ***af stratejisi*** — Resûlullah ﷺ: düşmanı kılıçla değil cömertlikle dosta çevirmek.

Allah gerçek gönül birliğinin kendisinden geldiğini hatırlatır: ***"Eğer yeryüzünde olan her şeyi sarfetsen bile, sen onların kalblerini uzlaştıramazdın, ama Allah onları uzlaştırdı"*** (Enfâl 8:63). Mal sadece bir sebeptir; kalpleri çeviren Allah'tır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HAKÎM B. HİZÂM: VEREN EL

Huneyn'de bağış alan Kureyş ileri gelenlerinden biri de ***Hakîm b. Hizâm'dır***; o, Müslüman oluş kıssası 20. seride anlatılan Hz. Hatice'nin رضى الله عنها yeğenidir. İbn Hacer Fethu'l-Bârî'de onun tekrar tekrar istemesinin ***Huneyn ganimetlerinin taksimi sırasında*** olduğunu belirtir. Hakîm kendisi anlatıyor:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 1472

وَحَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، وَسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، أَنَّ حَكِيمَ بْنَ حِزَامٍ ـ رضى الله عنه ـ قَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَأَعْطَانِي، ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي، ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي ثُمَّ قَالَ «يَا حَكِيمُ إِنَّ هَذَا الْمَالَ خَضِرَةٌ حُلْوَةٌ، فَمَنْ أَخَذَهُ بِسَخَاوَةِ نَفْسٍ بُورِكَ لَهُ فِيهِ، وَمَنْ أَخَذَهُ بِإِشْرَافِ نَفْسٍ لَمْ يُبَارَكْ لَهُ فِيهِ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلاَ يَشْبَعُ، الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى». قَالَ حَكِيمٌ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لاَ أَرْزَأُ أَحَدًا بَعْدَكَ شَيْئًا حَتَّى أُفَارِقَ الدُّنْيَا، فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ ـ رضى الله عنه ـ يَدْعُو حَكِيمًا إِلَى الْعَطَاءِ فَيَأْبَى أَنْ يَقْبَلَهُ مِنْهُ، ثُمَّ إِنَّ عُمَرَ ـ رضى الله عنه ـ دَعَاهُ لِيُعْطِيَهُ فَأَبَى أَنْ يَقْبَلَ مِنْهُ شَيْئًا. فَقَالَ عُمَرُ إِنِّي أُشْهِدُكُمْ يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ عَلَى حَكِيمٍ، أَنِّي أَعْرِضُ عَلَيْهِ حَقَّهُ مِنْ هَذَا الْفَىْءِ فَيَأْبَى أَنْ يَأْخُذَهُ. فَلَمْ يَرْزَأْ حَكِيمٌ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم حَتَّى تُوُفِّيَ.

TERCÜME:

Hakîm b. Hizâm'dan رضى الله عنه rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: Resûlullah'tan ﷺ istedim, bana verdi; sonra yine istedim, bana verdi; sonra yine istedim, bana verdi. Sonra şöyle buyurdu: **"Ey Hakîm! Bu mal yeşil ve tatlıdır. Kim onu gönül tokluğuyla (hırs göstermeden) alırsa kendisine onda bereket verilir; kim de onu nefsinin hırsıyla alırsa kendisine onda bereket verilmez; yiyip de doymayan kimse gibi olur. Yukarıdaki el aşağıdaki elden daha hayırlıdır."** Hakîm dedi ki: Ben de dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Seni hak ile gönderene yemin ederim ki ***senden sonra dünyadan ayrılıncaya kadar hiç kimseden bir şey almayacağım***." Ebû Bekir رضى الله عنه Hakîm'i payını vermek için çağırırdı, fakat o kabul etmezdi. Sonra Ömer رضى الله عنه ona vermek için çağırdı, fakat ondan da bir şey kabul etmedi. Ömer şöyle dedi: "Ey Müslümanlar topluluğu! Hakîm'e bu fey malından hakkını teklif ettiğime, fakat onun almaktan kaçındığına sizi şahit tutuyorum." Böylece Hakîm, Resûlullah'tan ﷺ sonra vefat edinceye kadar hiç kimseden bir şey almadı.

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): 'Abdan ('Abdullah b. 'Uthman) ← 'Abdullah b. al-Mubarak ← Yunus b. Yazid al-Aili ← Ibn Şihab al-Zuhri ← 'Urwah b. al-Zubair ve Sa'id b. al-Musayyab ← Hakim b. Hizam رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'z-Zekât, İsti'fâf ani'l-Mes'ele Bâbı, Hadis No. 1472; ayrıca No. 2750, 3143, 6441 ve Müslim No. 1035.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:1472

BU HADİSİN DERSLERİ

Resûlullah ﷺ Hakîm'in isteğini geri çevirmedi — ona üç kez verdi. Fakat verdikten sonra hayatını değiştiren bir öğütle onu ***terbiye etti***. Malın verilmesi kalbini yumuşattı; öğüt ise ***nefsini yüceltti***. Tekrar tekrar isteyen bir ileri gelen, kimseden — halifenin kendisinden bile — bir şey almayan birine dönüştü.

İşte ***Resûlullah'ın*** ﷺ terbiye metodu: önce ihtiyacı karşılamak, sonra nefsi inşa etmek. Hakîm isterken azarla başlamadı; Hakîm onun cömertliğini tattıktan sonra öğüt kalbine girdi. Anne-babalar ve eğitimciler için de aynı ders: ***kazanılmış bir kalbi eğitmek daha kolaydır***.

ABBÂS B. MİRDÂS'IN ŞİİRİ

Bütün ileri gelenler aynı miktarı almadı. Râfi‘ b. Hadîc, Süleym kabilesinin reisi ***Abbâs b. Mirdâs'a*** yüz deveden daha az verildiğini rivayet eder. O bundan memnun olmadı ve Resûlullah'ın ﷺ huzurunda şu anlama gelen bir şiir okudu:

"Benim payımı ve atım Ubeyd'in payını Uyeyne ile Akra‘ arasında mı kılıyorsun? Oysa Hısn ve Hâbis (onların babaları) toplulukta Mirdâs'ı (babamı) geçmezdi. Ben de onlardan birinden aşağı değilim; bugün alçalttığın kimse ise yükseltilmez." Bunun üzerine Resûlullah ﷺ ***onun payını yüz deveye tamamladı*** (Sahîh-i Müslim 1060).

Resûlullah ﷺ Abbâs b. Mirdâs'a şiiri yüzünden kızmadı. Bir Arap kabile reisi için ***kavminin önündeki şerefin*** çok önemli olduğunu, daha az bir bağışın hakaret sayılabileceğini anlıyordu. Bu yüzden payını tamamladı — hem onun hem de İslâm ordusunda çok sayıda bulunan kavmi Benî Süleym'in gönlünü gözetmek için.

Ders: Hikmetli lider her insanın ***geçmişini ve duygularını anlar***. Birine küçük görünen şey başkası için çok büyük olabilir. Hikmet sadece vermekte değil, ***nasıl ve ne kadar*** verileceğini bilmektedir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"KİM ADALETLİ DAVRANIR?"

İleri gelenlere verilen büyük bağışlar bazı kimselerde hoşnutsuzluk doğurdu. Abdullah b. Mes'ûd رضى الله عنه bir adamın çok ağır bir söz söylediğini işitti:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 3150

حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ـ رضى الله عنه ـ قَالَ لَمَّا كَانَ يَوْمُ حُنَيْنٍ آثَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم أُنَاسًا فِي الْقِسْمَةِ، فَأَعْطَى الأَقْرَعَ بْنَ حَابِسٍ مِائَةً مِنَ الإِبِلِ، وَأَعْطَى عُيَيْنَةَ مِثْلَ ذَلِكَ، وَأَعْطَى أُنَاسًا مِنْ أَشْرَافِ الْعَرَبِ، فَآثَرَهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْقِسْمَةِ. قَالَ رَجُلٌ وَاللَّهِ إِنَّ هَذِهِ الْقِسْمَةَ مَا عُدِلَ فِيهَا، وَمَا أُرِيدَ بِهَا وَجْهُ اللَّهِ. فَقُلْتُ وَاللَّهِ لأُخْبِرَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم. فَأَتَيْتُهُ فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ «فَمَنْ يَعْدِلُ إِذَا لَمْ يَعْدِلِ اللَّهُ وَرَسُولُهُ رَحِمَ اللَّهُ مُوسَى قَدْ أُوذِيَ بِأَكْثَرَ مِنْ هَذَا فَصَبَرَ».

TERCÜME:

Abdullah'tan (İbn Mes'ûd) رضى الله عنه rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: Huneyn günü Peygamber ﷺ ***taksimde bazı kimseleri öne geçirdi***. Akra' b. Hâbis'e yüz deve verdi, Uyeyne'ye de bir o kadar verdi ve Arapların bazı ileri gelenlerine de verdi; o gün taksimde onları öne geçirdi. Bir adam şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki bu taksim adil değildir ve bununla Allah'ın rızası gözetilmemiştir." Ben de: "Allah'a yemin ederim ki bunu Peygamber'e ﷺ haber vereceğim" dedim. Gelip ona haber verdim. Şöyle buyurdu: ***"Allah ve Resûlü adil davranmazsa kim adil davranır? Allah Mûsâ'ya rahmet etsin; o bundan daha fazlasıyla incitildi de sabretti."***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): 'Uthman b. Abi Şaibah ← Jarir b. 'Abd al-Hamid ← Mansur b. al-Mu'tamir ← Ebû Wa'il Şaqiq b. Salamah ← 'Abdullah b. Mas'ud رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü Farzi'l-Humus, Mâ Kâne'n-Nebî ﷺ Yu'tî'l-Müellefete Kulûbuhum Bâbı, Hadis No. 3150; ayrıca No. 3405, 6059 ve Müslim No. 1062.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:3150

BU HADİSİN DERSLERİ

Adamın suçlaması çok ağırdı: ***"bununla Allah'ın rızası gözetilmemiştir"*** — yani Resûlullah'ı ﷺ ihlâssızlıkla itham ediyordu. Fakat Resûlullah'ın ﷺ cevabı sabırla doluydu: adamı cezalandırmadı, ***daha ağır şekilde incitilip sabreden Hz. Mûsâ'yı*** عَلَيْهِ السَّلَامُ hatırladı.

Başka bir rivayette İbn Mes'ûd, Resûlullah'ın ﷺ bu sözü işitince ***yüzünde öfkesi görülecek kadar kızdığını*** söyler (Sahîh-i Buhârî 3405). O duyguları olan bir insandı; bu itham onu yaraladı. Fakat öfkesine hâkim oldu ve ***sabrı*** seçti.

"BEN ADİL OLMAZSAM YAZIKLAR OLSUN SANA"

Benzer bir olay Ci'râne'de bu kez yüz yüze tekrar yaşandı. Câbir b. Abdullah رضى الله عنهما rivayet ediyor:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 3138

حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا قُرَّةُ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رضى الله عنهما - قَالَ بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَقْسِمُ غَنِيمَةً بِالْجِعْرَانَةِ إِذْ قَالَ لَهُ رَجُلٌ اعْدِلْ. فَقَالَ لَهُ «شَقِيتَ إِنْ لَمْ أَعْدِلْ».

TERCÜME:

Câbir b. Abdullah'tan رضى الله عنهما rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: Resûlullah ﷺ ***Ci'râne'de*** ganimetleri taksim ederken bir adam ona: ***"Adil ol!"*** dedi. Ona şöyle buyurdu: ***"Ben adil olmazsam yazıklar olsun sana."***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Muslim b. Ibrahim ← Qurrah b. Khalid ← 'Amr b. Dinar ← Jabir b. 'Abdillah رضى الله عنهما.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü Farzi'l-Humus, Hadis No. 3138; ayrıca Müslim No. 1063 (daha uzun kıssasıyla).

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:3138

BU HADİSİN DERSLERİ

Sahîh-i Müslim rivayetinde Câbir, gümüşün Bilâl'in elbisesinin içinde olduğunu ve Resûlullah'ın ﷺ insanlara vermek için ondan aldığını ekler. Adam şöyle dedi: "Ey Muhammed, adil ol!" Peygamber şöyle buyurdu: ***"Yazıklar olsun sana! Ben adil olmazsam kim adil olur?"*** Ömer رضى الله عنه dedi ki: "Bırak da şu münafığı öldüreyim." Peygamber şöyle buyurdu: ***"İnsanların, Muhammed arkadaşlarını öldürüyor demesinden Allah'a sığınırım"*** (Sahîh-i Müslim 1063).

Şu ***siyasî hikmete*** dikkat edin — Resûlullah ﷺ: adam cezayı hak ettiği halde onu cezalandırmadı; çünkü bu davranışın insanlar tarafından yanlış yorumlanıp onları İslâm'dan uzaklaştırmasından endişe etti. Bazen hak edilen cezadan ***geri durmak*** davete daha faydalıdır.

HÂRİCÎLERİN TOHUMU

Hadis âlimleri, Resûlullah ﷺ mal taksim ederken yaşanan benzer bir olayı daha kaydeder: Benî Temîm'den ***Zü'l-Huvaysıra*** adında bir adam, "Ey Allah'ın Resûlü, adil ol!" dedi. Peygamber şöyle cevap verdi: "Yazıklar olsun sana, ben adil olmazsam kim adil olur?" Ömer onu öldürmek için izin isteyince şöyle buyurdu: ***"Bırak onu; onun öyle arkadaşları vardır ki, biriniz kendi namazını onların namazının yanında, orucunu onların orucunun yanında küçük görür. Kur'an okurlar ama Kur'an boğazlarından aşağı geçmez. Okun hedeften çıktığı gibi dinden çıkarlar."*** (Sahîh-i Buhârî 3610)

İbn Hacer Fethu'l-Bârî'de Ci'râne'deki adamla Zü'l-Huvaysıra'nın aynı kişi mi yoksa iki ayrı olay mı olduğunu tartışır — çünkü Ebû Saîd el-Hudrî'nin rivayeti Zü'l-Huvaysıra kıssasını Ali'nin Yemen'den gönderdiği altının taksimine bağlar. Her hâlükârda ***tavır aynıdır***: Resûlullah'ı ﷺ adaletsizlikle itham etmek ve kendini adaleti Resûl'den daha iyi anlayan biri saymak.

Âlimler bu tavrı ***Hâricîlerin tohumu*** olarak görür — Ali رضى الله عنه zamanında ortaya çıkan, sahâbîleri tekfir eden ve son derece ibadete düşkün oldukları halde Müslümanların kanını döken grup. Ebû Saîd kendisi, onlarla savaşırken Ali ile birlikte olduğuna ve Resûlullah'ın ﷺ bildirdiği alameti gördüğüne şahitlik etmiştir.

Zamanımız için ders: Kibir, kolayca suçlama ve başkalarını küçük görme ile birleşirse ***çok ibadet her zaman hakikatin alameti değildir***. Gerçek ilim tevazu doğurur; sadece boğazda kalan ilim şiddet doğurur.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HZ. MÛSÂ'NIN SABRI

Adaletsizlikle itham edilince Resûlullah ﷺ şöyle buyurdu: ***"Allah Mûsâ'ya rahmet etsin; o bundan daha fazlasıyla incitildi de sabretti."*** Neden özellikle Hz. Mûsâ'yı عَلَيْهِ السَّلَامُ hatırladı?

Kur'an, Hz. Mûsâ'nın عَلَيْهِ السَّلَامُ kavminin onu nasıl incittiğini anlatır: ***"Ey inananlar! Musa'yı incitenler gibi olmayın. Nitekim Allah onu, söylediklerinden beri tutmuştu"*** (Ahzâb 33:69) — Tefsîr-i İbn Kesîr 33:69.

Hz. Mûsâ عَلَيْهِ السَّلَامُ sürekli itiraz eden bir kavme önderlik etti: putlaştırılmış bir ilah istediler, buzağıya taptılar, mukaddes topraklara girmeyi reddettiler ve onu türlü ithamlarla suçladılar. Yine de o sabretti. Resûlullah ﷺ kardeşi Hz. Mûsâ'yı örnek aldı ve bize ***peygamberlerin bile incitildiğini*** öğretti — o halde iyilik yaparken yanlış anlaşılırsak şaşırmamalıyız.

Ders: Haksız yere eleştirildiğinizde ***peygamberleri hatırlayın***. Bizden önceki salihlerin sabrını hatırlamak acıyı hafifletir ve iyilik yapmaya devam etmek için ruhu güçlendirir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ENSAR'IN FISILTISI

Ci'râne'deki en ince imtihan en sadık gruptan geldi: ***Ensar***. Dün İslâm'a karşı savaşan Kureyş ileri gelenlerine çok mal verildiğini, sekiz yıldır fedakârlık yapan kendilerine ise hiçbir şey verilmediğini gördüler. Enes b. Mâlik رضى الله عنه anlatıyor:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4331

حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ـ رضى الله عنه ـ قَالَ قَالَ نَاسٌ مِنَ الأَنْصَارِ حِينَ أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ صلى الله عليه وسلم مَا أَفَاءَ مِنْ أَمْوَالِ هَوَازِنَ، فَطَفِقَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يُعْطِي رِجَالاً الْمِائَةَ مِنَ الإِبِلِ فَقَالُوا يَغْفِرُ اللَّهُ لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يُعْطِي قُرَيْشًا وَيَتْرُكُنَا، وَسُيُوفُنَا تَقْطُرُ مِنْ دِمَائِهِمْ. قَالَ أَنَسٌ فَحُدِّثَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم بِمَقَالَتِهِمْ، فَأَرْسَلَ إِلَى الأَنْصَارِ فَجَمَعَهُمْ فِي قُبَّةٍ مِنْ أَدَمٍ وَلَمْ يَدْعُ مَعَهُمْ غَيْرَهُمْ، فَلَمَّا اجْتَمَعُوا قَامَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ «مَا حَدِيثٌ بَلَغَنِي عَنْكُمْ». فَقَالَ فُقَهَاءُ الأَنْصَارِ أَمَّا رُؤَسَاؤُنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَلَمْ يَقُولُوا شَيْئًا، وَأَمَّا نَاسٌ مِنَّا حَدِيثَةٌ أَسْنَانُهُمْ فَقَالُوا يَغْفِرُ اللَّهُ لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يُعْطِي قُرَيْشًا وَيَتْرُكُنَا، وَسُيُوفُنَا تَقْطُرُ مِنْ دِمَائِهِمْ. فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم «فَإِنِّي أُعْطِي رِجَالاً حَدِيثِي عَهْدٍ بِكُفْرٍ، أَتَأَلَّفُهُمْ، أَمَا تَرْضَوْنَ أَنْ يَذْهَبَ النَّاسُ بِالأَمْوَالِ وَتَذْهَبُونَ بِالنَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم إِلَى رِحَالِكُمْ، فَوَاللَّهِ لَمَا تَنْقَلِبُونَ بِهِ خَيْرٌ مِمَّا يَنْقَلِبُونَ بِهِ». قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ رَضِينَا. فَقَالَ لَهُمُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم «سَتَجِدُونَ أُثْرَةً شَدِيدَةً، فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوُا اللَّهَ وَرَسُولَهُ صلى الله عليه وسلم فَإِنِّي عَلَى الْحَوْضِ». قَالَ أَنَسٌ فَلَمْ يَصْبِرُوا.

TERCÜME:

Enes b. Mâlik'ten رضى الله عنه rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: Allah Resûlü'ne ﷺ Hevâzin'in mallarını ganimet olarak verip Peygamber ﷺ bazı adamlara yüzer deve vermeye başlayınca Ensar'dan bazı kimseler şöyle dedi: ***"Allah, Resûlü'nü ﷺ bağışlasın; Kureyş'e veriyor da bizi bırakıyor; oysa kılıçlarımızdan hâlâ onların kanı damlıyor."*** Enes dedi ki: Onların sözü Resûlullah'a ﷺ iletildi. O da Ensar'a haber gönderdi, onları ***deri bir çadırda*** topladı ve onlardan başka kimseyi çağırmadı. Toplanınca Peygamber ﷺ kalkıp şöyle buyurdu: **"Sizden bana ulaşan bu söz nedir?"** Ensar'ın fakihleri şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü! Bizim ileri

gelenlerimiz bir şey söylemedi. Fakat aramızdan yaşı genç bazı kimseler şöyle dedi: Allah, Resûlü'nü ﷺ bağışlasın; Kureyş'e veriyor da bizi bırakıyor; oysa kılıçlarımızdan hâlâ onların kanı damlıyor." Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: **"Ben küfürden yeni çıkmış kimselere, kalplerini ısındırmak için veriyorum. İnsanlar mallarla dönerken sizin evlerinize Peygamber'i ﷺ götürmenize razı olmaz mısınız? Allah'a yemin ederim ki sizin götürdüğünüz, onların götürdüğünden daha hayırlıdır."** Onlar: "Ey Allah'ın Resûlü, razı olduk" dediler. Peygamber ﷺ onlara şöyle buyurdu: **"(Benden sonra) şiddetli bir kayırma (esere) göreceksiniz; Allah'a ve Resûlü'ne ﷺ kavuşuncaya kadar sabredin; çünkü ben Havz'ın başında olacağım."** Enes dedi ki: Fakat onlar sabretmediler.

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): 'Abdullah b. Muhammed al-Musnadi ← Hişam b. Yusuf ← Ma'mar b. Raşid ← Ibn Şihab al-Zuhri ← Enes b. Mâlik عنه الله رضى.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Tâif Gazvesi Bâbı, Hadis No. 4331; ayrıca No. 3147 ve Müslim No. 1059.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4331

BU HADİSİN DERSLERİ

Ensar'ın ***fakihlerinin dürüstlüğüne*** dikkat edin: söylenenleri gizlemediler; ileri gelenlerinin bir şey demediğini, söyleyenlerin sadece bazı gençler olduğunu adaletle açıkladılar. Bu, ***bilgiyi doğru aktarmanın*** — ne ekleyip ne eksiltmeden — bir örneğidir.

Resûlullah'ın ﷺ meseleyi nasıl ele aldığına da dikkat edin: ***onları özel olarak***, çadırda, başkaları olmadan topladı. Uyarı ve açıklama herkesin önünde değil, özel olarak yapıldı — onurları korunsun ve kalpleri açılsın diye.

SA‘D B. UBÂDE: “BEN DE KAVMİMDEN BİRİYİM”

SİYER NOTU: “BEN DE KAVMİMDEN BİRİYİM”

Ebû Saîd el-Hudrî رضى الله عنه rivayet ediyor ki Ensar kırılınca ***Sa‘d b. Ubâde*** Resûlullah’a ﷺ gelip şöyle dedi: “Ey Allah’ın Resûlü! Bu Ensar topluluğu bu ganimet yüzünden sana karşı içlerinde bir kırgınlık duyuyor.” Peygamber sordu: “Sen bu konuda neredesin, ey Sa‘d?” Sa‘d cevap verdi: ***“Ey Allah’ın Resûlü! Ben de kavmimden biriyim.”*** Peygamber şöyle buyurdu: “Kavmini bana bu çadırda topla.”

Bu rivayet ***Müsned-i Ahmed’de*** ve siyer kitaplarında (İbn İshak) yer alır; bazı âlimler senedini hasen kabul etmiştir. Ensar’ın çadırda toplanması ise Sahîh-i Buhârî’de sahih olarak sabittir.

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü’n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — Huneyn Gazvesi ve Ci‘râne’de ganimet taksimi bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve’n-Nihâye.
Ahmed, el-Müsned — Müsnedü Ebî Saîd el-Hudrî.

Sa‘d’ın cevabı ***nadir görülen bir dürüstlüğü*** gösterir. Bir lider olarak Resûlullah’ın ﷺ yanında iyi görünmek için kavmine katılmıyormuş gibi davranabilirdi. Fakat açık konuştu: kavminin hissettiğini o da hissediyordu. Resûlullah ﷺ da ***ona kızmadı***; aksine dürüstlüğünü takdir etti ve Ensar’ı toplamasını istedi.

Her lider için ders: ***iyi lider halkının duygularını*** üstlerine dürüstçe iletir, gizlemez. İyi bir üst yönetici de ***dinler*** ve harekete geçer; hoşa gitmeyen haberi getireni cezalandırmaz.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DERİ ÇADIRDAKİ HUTBE

O deri çadırda Resûlullah ﷺ İslâm tarihinin en dokunaklı hutbelerinden birini yaptı. Orada bulunan Ensar'dan Abdullah b. Zeyd b. Âsım رضى الله عنه bunu rivayet eder:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4330

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ يَحْيَى، عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَاصِمٍ، قَالَ لَمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ صلى الله عليه وسلم يَوْمَ حُنَيْنٍ قَسَمَ فِي النَّاسِ فِي الْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ، وَلَمْ يُعْطِ الأَنْصَارَ شَيْئًا، فَكَأَنَّهُمْ وَجَدُوا إِذْ لَمْ يُصِبْهُمْ مَا أَصَابَ النَّاسَ فَخَطَبَهُمْ فَقَالَ «يَا مَعْشَرَ الأَنْصَارِ أَلَمْ أَجِدْكُمْ ضُلاَّلاً فَهَدَاكُمُ اللَّهُ بِي، وَكُنْتُمْ مُتَفَرِّقِينَ فَأَلَّفَكُمُ اللَّهُ بِي وَعَالَةً، فَأَغْنَاكُمُ اللَّهُ بِي». كُلَّمَا قَالَ شَيْئًا قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمَنُّ. قَالَ «مَا يَمْنَعُكُمْ أَنْ تُجِيبُوا رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم». قَالَ كُلَّمَا قَالَ شَيْئًا قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمَنُّ. قَالَ «لَوْ شِئْتُمْ قُلْتُمْ جِئْتَنَا كَذَا وَكَذَا. أَتَرْضَوْنَ أَنْ يَذْهَبَ النَّاسُ بِالشَّاةِ وَالْبَعِيرِ، وَتَذْهَبُونَ بِالنَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم إِلَى رِحَالِكُمْ، لَوْلاَ الْهِجْرَةُ لَكُنْتُ امْرَأً مِنَ الأَنْصَارِ، وَلَوْ سَلَكَ النَّاسُ وَادِيًا وَشِعْبًا لَسَلَكْتُ وَادِيَ الأَنْصَارِ وَشِعْبَهَا، الأَنْصَارُ شِعَارٌ وَالنَّاسُ دِثَارٌ، إِنَّكُمْ سَتَلْقَوْنَ بَعْدِي أَثَرَةً فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي عَلَى الْحَوْضِ».

TERCÜME:

Abdullah b. Zeyd b. Âsım'dan رضى الله عنه rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: Allah Huneyn günü Resûlü'ne ﷺ ganimet verince o bunu ***müellefe-i kulûb*** (kalpleri ısındırılmak istenenler) arasında paylaştırdı ve Ensar'a hiçbir şey vermedi. Sanki başkalarının aldığını alamadıkları için kırılmışlardı. Bunun üzerine onlara hitap edip şöyle buyurdu: ***"Ey Ensar topluluğu! Ben sizi sapıklık içinde bulmadım mı da Allah sizi benim vesilemle hidayete erdirdi? Dağınıktınız, Allah sizi benim vesilemle birleştirdi; fakirdiniz, Allah sizi benim vesilemle zengin etti."*** O her bir şey söyledikçe onlar: "Allah ve Resûlü daha çok iyilik sahibidir" diyorlardı. Şöyle buyurdu: **"Resûlullah'a ﷺ cevap vermekten sizi alıkoyan nedir?"** O her bir şey söyledikçe onlar: "Allah ve Resûlü daha çok iyilik sahibidir" diyorlardı. Şöyle buyurdu: **"İsteseydiniz şöyle diyebilirdiniz: Sen bize şöyle şöyle bir halde geldin. İnsanlar koyunlarla ve develerle giderken sizin evlerinize Peygamber'i ﷺ götürmenize razı olmaz mısınız? Hicret olmasaydı Ensar'dan biri olurdum. İnsanlar bir vadiye ve bir yola girse, ben Ensar'ın vadisine ve yoluna girerim. Ensar iç elbisedir (bedene en**

yakın olan), diğer insanlar ise dış elbisedir. Siz benden sonra bir kayırma (esere) göreceksiniz; Havz'ın başında bana kavuşuncaya kadar sabredin."

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Musa b. Isma'il al-Tabuzaki ← Wuhaib b. Khalid ← 'Amr b. Yahya al-Mazini ← 'Abbad b. Tamim ← 'Abdullah b. Zaid b. 'Asim رضي الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Tâif Gazvesi Bâbı, Hadis No. 4330; ayrıca Müslim No. 1061.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4330

BU HADİSİN DERSLERİ

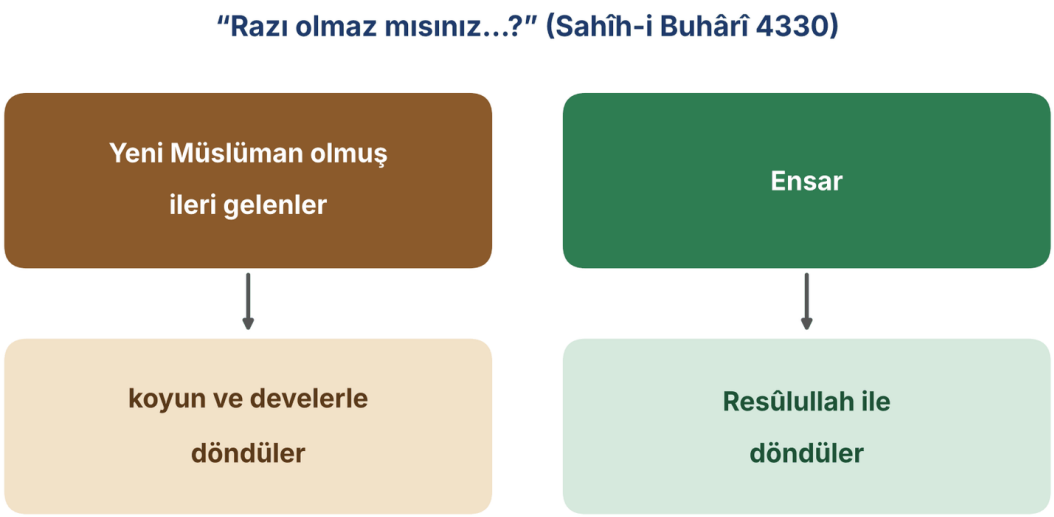

Şekil 2: Ci'râne'den iki türlü "dönüş".

Hutbenin nasıl düzenlendiğine dikkat edin. Peygamber ***suçlayarak başlamadı***; nimetleri hatırlatarak başladı: hidayet, birlik ve zenginlik. Sonra onların kendilerinin söylemeye utanacağı sözlerle ***emeklerini kabul etti***: "İsteseydiniz şöyle diyebilirdiniz: Sen bize şöyle şöyle bir halde geldin." Başka bir rivayet bunun anlamını açıklar: bize yalanlanmış olarak geldin, biz seni tasdik ettik; kovulmuş olarak geldin, biz seni barındırdık.

Sonra her şeyi değiştiren soru geldi: ***"İnsanlar koyunlarla ve develerle giderken sizin evlerinize Peygamber'i ﷺ götürmenize razı olmaz mısınız?"*** Bir anda değer ölçüsü değişti. Kaybedildiği hissedilen mal, kazandıkları şeyin yanında küçüldü: Resûlullah'ın ﷺ kendisi.

HİDAYET, BİRLİK VE ZENGİNLİK

Resûlullah'ın ﷺ Ensar'a hatırlattığı üç nimet — ***hidayet, birlik ve zenginlik*** — sadece sözden ibaret değildi. Her birinin uzun bir geçmişi vardı.

Hidayet: İslâm'dan önce Evs ve Hazrec, Mekke'nin fethinden sonra yıkılan Menât dahil putlara tapıyordu (21. seri). ***Birlik***: bu iki kabile yüz yıldan fazla birbiriyle savaşmıştı; bunun doruk noktası hicretten birkaç yıl önceki Buâs Savaşı'ydı. ***Zenginlik***: önceki hayatları sadeydi; Allah İslâm sayesinde rızıklarını genişletti.

Allah bu birlik nimetini Kur'an'da hatırlatır: ***"Allah'ın size olan nimetini anın: Düşmandınız, kalblerinizin arasını uzlaştırdı"*** (Âl-i İmrân 3:103) — Tefsîr-i İbn Kesîr 3:103.

Resûlullah ﷺ her bir nimeti andıkça Ensar şöyle cevap veriyordu: ***"Allah ve Resûlü daha çok iyilik sahibidir."*** Fedakârlıklarını başa kakmadılar; aldıkları nimetin çok daha büyük olduğunu kabul ettiler. İşte ***müminin edebi***: kendi amelini değil, Allah'ın lütfunu görmek.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

İÇ ELBİSE VE DIŞ ELBİSE

Resûlullah ﷺ Ensar'ın konumunu çok güzel bir benzetmeyle anlattı: ***"Ensar şiâr (iç elbise), diğer insanlar ise disâr (dış elbise)dır."*** Şiâr tene değen, bedene en yakın elbisedir; disâr ise onun üzerindeki dış elbisedir. Yani Ensar ona ***en yakın olanlardır***.

Ayrıca şöyle buyurdu: ***"Hicret olmasaydı Ensar'dan biri olurdum"***; insanlar bir vadiye girse o Ensar'ın vadisini seçerdi. Bu en yüce takdirdir: daha yüksek olan hicret şerefi olmasaydı onlardan biri olarak bilinmek isterdi.

Bu yüzden Resûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: ***"İmanın alameti Ensar'ı sevmek, nifakın alameti Ensar'a buğzetmektir"*** (Sahîh-i Buhârî 17). Resûlullah'ı ﷺ seven ve ona yardım edenleri sevmek imandandır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ESERE: HABER VE SABIR

Hutbenin sonunda Resûlullah ﷺ bir ***haber*** ve bir ***vasiyet*** bildirdi: ***"Siz benden sonra bir kayırma (esere) göreceksiniz; Havz'ın başında bana kavuşuncaya kadar sabredin."***

Esere, mal ve makamda başkalarının öne geçirilip sizin geride bırakılmanız demektir. Bu haber aynen gerçekleşti: Hulefâ-i Râşidîn devrinden sonra pek çok görev ve makam başkalarına verildi ve Ensar çoğu zaman geride kaldı. Enes رضى الله عنه de rivayetinin sonunda şöyle der: ***"Fakat onlar sabretmediler"*** — yani bazıları bu durumu kabullenmekte zorlandı.

Resûlullah'ın ﷺ vasiyeti derin bir prensip öğretir: ***gerçek mükâfat dünyada değil, kıyamet günü ona kavuşulacak olan Havz'dadır***. Dünyada zulme uğrayan veya takdir görmeyen, isyan etmeden ve ümmeti bölmeden sabretmeli ve mükâfatı orada beklemelidir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ENSAR'IN GÖZYAŞLARI

Ensar bu hutbeyi nasıl karşıladı? Sahîh-i Buhârî onların "Ey Allah'ın Resûlü, razı olduk" dediklerini bildirir. Başka bir rivayet o anı daha ayrıntılı tasvir eder:

SİYER NOTU: "PAY VE NASİP OLARAK RESÛLULLAH'A RAZI OLDUK"

Ebû Saîd el-Hudrî'nin رضى الله عنه Müsned-i Ahmed'deki ve siyer kitaplarındaki rivayetinde, Resûlullah ﷺ hutbesini bitirip ***"Allah'ım! Ensar'a, Ensar'ın çocuklarına ve Ensar'ın torunlarına rahmet et"*** diye dua edince Ensar ***sakalları ıslanıncaya kadar ağladılar*** ve şöyle dediler: ***"Pay ve nasip olarak Resûlullah'a razı olduk."*** Sonra Resûlullah ﷺ ayrıldı, onlar da dağıldılar.

Bu rivayeti bazı âlimler ***hasen kabul etmiştir***; Ensar'a ve onların nesline yapılan dua da Sahîh-i Müslim'de (No. 2506) asılı olarak bulunur.

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — Huneyn Gazvesi ve Ci'râne'de ganimet taksimi bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye.
Ahmed, el-Müsned — Müsnedü Ebî Saîd el-Hudrî.

O gözyaşları mal kaybından dolayı üzüntü gözyaşları değil, ***sevinç ve uyanış gözyaşlarıydı***. Birkaç dakika içinde kırgın kalpler tamamen razı kalplere dönüştü. İşte ihlâslı bir kalpten çıkan doğru sözün gücü.

Bizim için Resûlullah'ın ﷺ sorusu hâlâ yankılanıyor: başkaları mal ve makam peşinde koşarken ***biz iman ve onun sünnetiyle dönmeye razı mıyız***? Kalıcı olan pay budur; koyunlar ve develer ise tükenir.

KUR'AN'DA ENSAR

Ensar'ın Ci'râne'deki rızası yeni bir şey değildi. Allah onların vasfını Kur'an'da övmüştü:

"kendilerine hicret edip gelenleri severler; onlara verilenler karşısında içlerinde bir çekememezlik hissetmezler; kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerinden önde tutarlar" (Haşr 59:9) — Tefsîr-i İbn Kesîr 59:9.

Bu âyet ***îsâr*** vasfını anlatır: kendisi muhtaç olsa bile başkasını öne geçirmek. Ci'râne'de bu vasıf bir kez daha sınandı: başkalarına verildiğini, kendilerine verilmediğini gördüler. Resûlullah'ın ﷺ açıklamasını dinledikten sonra asıl vasıflarına döndüler: ***rıza ve îsâr***.

Allah da onlardan razı olduğunu ilan etti: ***"İyilik yarışında önceliği kazanan Muhacirler ve Ensar ile, onlara güzelce uyanlardan Allah hoşnut olmuştur, onlar da Allah'tan hoşnuddurlar"*** (Tevbe 9:100) — Tefsîr-i İbn Kesîr 9:100.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HEVÂZİN HEYETİNİN TÖVBESİ

Resûlullah'ın ﷺ beklemesi sonunda meyvesini verdi. Mal taksim edildikten sonra ***Hevâzin heyeti*** Ci'râne'ye geldi — bu kez düşman olarak değil, ***tövbe eden Müslümanlar*** olarak. Ailelerinin ve mallarının geri verilmesini istediler. Mervân b. el-Hakem ve Misver b. Mahreme rivayet ediyor:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 2307

حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُفَيْرٍ، قَالَ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ وَزَعَمَ عُرْوَةُ أَنَّ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ، وَالْمِسْوَرَ بْنَ مَخْرَمَةَ، أَخْبَرَاهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَامَ حِينَ جَاءَهُ وَفْدُ هَوَازِنَ مُسْلِمِينَ، فَسَأَلُوهُ أَنْ يَرُدَّ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَسَبْيَهُمْ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم «أَحَبُّ الْحَدِيثِ إِلَىَّ أَصْدَقُهُ. فَاخْتَارُوا إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ إِمَّا السَّبْىَ، وَإِمَّا الْمَالَ، وَقَدْ كُنْتُ اسْتَأْنَيْتُ بِهِمْ». وَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم انْتَظَرَهُمْ بِضْعَ عَشْرَةَ لَيْلَةً، حِينَ قَفَلَ مِنَ الطَّائِفِ، فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم غَيْرُ رَادٍّ إِلَيْهِمْ إِلاَّ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ قَالُوا فَإِنَّا نَخْتَارُ سَبْيَنَا. فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فِي الْمُسْلِمِينَ، فَأَثْنَى عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ «أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ إِخْوَانَكُمْ هَؤُلاَءِ قَدْ جَاءُونَا تَائِبِينَ، وَإِنِّي قَدْ رَأَيْتُ أَنْ أَرُدَّ إِلَيْهِمْ سَبْيَهُمْ، فَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يُطَيِّبَ بِذَلِكَ فَلْيَفْعَلْ، وَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يَكُونَ عَلَى حَظِّهِ حَتَّى نُعْطِيَهُ إِيَّاهُ مِنْ أَوَّلِ مَا يُفِيءُ اللَّهُ عَلَيْنَا فَلْيَفْعَلْ». فَقَالَ النَّاسُ قَدْ طَيَّبْنَا ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم «إِنَّا لاَ نَدْرِي مَنْ أَذِنَ مِنْكُمْ فِي ذَلِكَ مِمَّنْ لَمْ يَأْذَنْ، فَارْجِعُوا حَتَّى يَرْفَعُوا إِلَيْنَا عُرَفَاؤُكُمْ أَمْرَكُمْ». فَرَجَعَ النَّاسُ فَكَلَّمَهُمْ عُرَفَاؤُهُمْ، ثُمَّ رَجَعُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَأَخْبَرُوهُ أَنَّهُمْ قَدْ طَيَّبُوا وَأَذِنُوا.

TERCÜME:

Urve'den rivayet edildiğine göre Mervân b. el-Hakem ve Misver b. Mahreme ona şunu haber verdi: Resûlullah ﷺ, ***Hevâzin heyeti Müslüman olarak yanına gelince*** ayağa kalktı; onlar mallarının ve esirlerinin geri verilmesini istediler. Resûlullah ﷺ onlara şöyle buyurdu: **"Bana en sevimli söz en doğru olanıdır. İki şeyden birini seçin: ya esirleri ya da malı. Ben sizi beklemek için (taksimi) geciktirdim."** Resûlullah ﷺ Tâif'ten dönerken ***onları on küsur gece beklemişti***. Resûlullah'ın ﷺ ikisinden sadece birini geri vereceği kendilerine açık olunca: ***"Esirlerimizi seçiyoruz"*** dediler. Bunun üzerine Resûlullah ﷺ Müslümanların

arasında kalktı, Allah'a lâyık olduğu şekilde hamd ü senâ etti, sonra şöyle buyurdu: **"Emmâ ba'd. Şu kardeşleriniz tövbe ederek bize geldiler; ben de esirlerini kendilerine geri vermeyi uygun gördüm. Sizden kim bunu gönül hoşluğuyla yapmak isterse yapsın. Kim de Allah'ın bize vereceği ilk maldan kendisine karşılığını verinceye kadar payını tutmak isterse öyle yapsın."** İnsanlar: "Resûlullah ﷺ için gönül hoşluğuyla razı olduk" dediler. Resûlullah ﷺ şöyle buyurdu: **"Sizden kimin izin verip kimin vermediğini bilemiyoruz. Dönün de reisleriniz (urefâ) işinizi bize bildirsin."** İnsanlar döndü; reisleri onlarla konuştu, sonra Resûlullah'a ﷺ dönüp hepsinin gönül hoşluğuyla razı olup izin verdiğini bildirdiler.

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Sa'id b. 'Ufair ← al-Laith b. Sa'd ← 'Uqail b. Khalid ← Ibn Şihab al-Zuhri ← 'Urwah b. al-Zubair ← Marwan b. al-Hakam ve al-Miswar b. Makhramah رضى الله عنهما.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Vekâle, İzâ Vehebe Şey'en li-Vekîl Bâbı, Hadis No. 2307; ayrıca No. 2539, 2583, 3131 ve 4318.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:2307

BU HADİSİN DERSLERİ

SİYER NOTU: HALÎME VE SÜT AKRABALARI

Siyer âlimleri Hevâzin'in sözcüsü ***Züheyr b. Surad'ın*** Resûlullah'a ﷺ şöyle dediğini rivayet eder: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu esirlerin arasında süt teyzelerin ve seni büyüten dadıların var." Çünkü Peygamber'in süt annesi Halîme es-Sa'diyye, Hevâzin'in bir kolu olan Benî Sa'd'dandı. Bunun üzerine Resûlullah ﷺ şöyle buyurdu: ***"Benim ve Abdülmuttalib oğullarının payına düşen sizindir."*** Muhacirler ve Ensar da ardından şöyle dediler: "Bizim payımıza düşen de Resûlullah'ındır ﷺ."

Bu ayrıntılar ***siyer kitaplarının rivayetidir*** (İbn İshak); Hevâzin esirlerinin geri verilmesi ise Sahîh-i Buhârî 2307'de sahih olarak sabittir.

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — Huneyn Gazvesi ve Ci'râne'de ganimet taksimi bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye.

Resûlullah'ın ﷺ şu sözüne dikkat edin: ***"Bana en sevimli söz en doğru olanıdır."*** Ordunun hakkı korunması gerektiğinden hem esirlerin hem de malın geri verilemeyeceğini açıkça söyledi. Gönüllerini hoş etmek için yalan vaatte bulunmadı. Hevâzin ***aileyi*** seçti — ve bu tercih insan kalbindeki gerçek değeri gösterir.

HEVÂZİN İLE SÜT BAĞI

Resûlullah'ın ﷺ Hevâzin ile ilişkisi sadece galip ile mağlup arasındaki bir ilişki değildi. Benî Sa'd'dan olan süt annesi ***Halîme es-Sa'diyye*** vesilesiyle bu kabileyle bir ***süt bağı*** vardı. Çocukluğunun ilk yıllarını Benî Sa'd obasında, havası temiz çölde geçirmişti.

SİYER NOTU: YAŞLI BİR KADIN İÇİN SERİLEN RİDA

Ebü't-Tufeyl رضى الله عنه rivayet ediyor ki Resûlullah'ı ﷺ Ci'râne'de et dağıtırken gördü. Birden bir kadın geldi; Peygamber ***ridasını yere serdi*** ve kadın onun üzerine oturdu. Ebü't-Tufeyl sordu: "Bu kimdir?" İnsanlar cevap verdi: ***"Bu onu emziren annesidir."*** (Sünen-i Ebû Dâvûd 5144)

Bu hadisi Şeyh Elbânî ***zayıf*** saymıştır; bu yüzden bu Not'a konmuştur. Âlimler bu kadının Halîme'nin kendisi mi yoksa Peygamber'in süt kız kardeşi Şeymâ mı (22. seri) olduğu konusunda ihtilaf etmiştir.

KAYNAK:
Elbânî, Za'îfu Süneni Ebî Dâvûd.

Senedi zayıf olsa da, Resûlullah'ın ﷺ ahlâkı hakkında sabit olan şeylerle uyumludur: o, aradan onlarca yıl geçse bile ***kendisine iyiliği dokunanlara hürmet ederdi***. İşte bu süt bağı, Hevâzin'in tövbe ederek gelmesini çok istemesinin ve geldiklerinde çok cömert davranmasının sebeplerinden biriydi.

Ders: ***Bizi büyütenlerin iyiliğini unutmayın*** — anne-baba, bakıcı, öğretmen ve küçükken bize iyilik eden herkes. Yüksek bir makam bize kökümüzü unutturmamalıdır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ESİRLERİ GERİ VERMEDE ADALET

Resûlullah'ın ﷺ Hevâzin esirlerini geri verme şekli ***yönetim ve adalet*** konusunda olağanüstü bir derstir.

Esirler ordunun hakkı olmuştu. Resûlullah ﷺ buna gücü yettiği halde onları zorla almadı.

ADIM	AÇIKLAMA
1. Dürüst bir seçenek sunmak	Esir ya da mal, ikisi birden değil
2. Teklifi bildirmek	Hutbe okudu ve açıkladı
3. Gönül rızası	Razı olan buyursun
4. Tazminat	Razı olmayana gelecek maldan karşılığı verilecek
5. Temsilciler aracılığıyla teyit	Reisler (urefâ) kararı iletti

Beşinci adım çok önemlidir. İnsanlar "razıyız" diye bağırsa bile Resûlullah ﷺ kalabalığın sesiyle yetinmedi. Şöyle buyurdu: ***"Sizden kimin izin verip kimin vermediğini bilemiyoruz."*** Sonra her grubun kendi reisiyle (urefâ) görüşmesini istedi ve reisler kararı iletti. Bu, ***her bir ferdin hakkına*** saygı gösterilmesini sağladı.

Âlimler bu hadisi ***temsil sistemine*** ve halkın hakkını ilgilendiren işlerde ***gerçek rızanın*** önemine delil saymıştır. İmam Buhârî onu Kitâbü'l-Vekâle'de (vekâlet) ve urefâ bâbında zikretmiştir. Yaklaşık bin dört yüz yıl önce Resûlullah ﷺ, ferdin hakkının sadece çoğunluğun bağırışıyla alınamayacağını öğretmişti.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MÂLİK B. AVF'IN MÜSLÜMAN OLUŞU

Peki Huneyn'de Hevâzin'e komuta eden ve sonra Tâif'e sığınan genç kumandan ***Mâlik b. Avf*** ne oldu?

SİYER NOTU: SAHÂBÎ OLAN KUMANDAN

Siyer âlimleri, Resûlullah'ın ﷺ Hevâzin heyetine Mâlik b. Avf'ı sorduğunu, onların da Sakîf ile birlikte Tâif'te olduğunu bildirdiklerini rivayet eder. Peygamber şöyle haber gönderdi: ***"Ona söyleyin: Eğer bana Müslüman olarak gelirse ailesini ve malını kendisine geri veririm ve ona yüz deve veririm."***

Mâlik Tâif'ten gizlice çıktı, Resûlullah'la ﷺ Ci'râne'de ya da Mekke'de buluştu ve Müslüman oldu. Peygamber ailesini ve malını geri verdi, ona yüz deve verdi ve onu Müslüman olan kavminin ***reisi olarak yeniden atadı***. Mâlik daha sonra kavmiyle Sakîf'i sıkıştırdı ve Resûlullah'ı ﷺ öven bir şiir okudu: "İnsanlar arasında Muhammed gibisini ne gördüm ne de işittim."

Bu kıssa ***siyer kitaplarının rivayetidir*** (İbn İshak).

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — Huneyn Gazvesi ve Ci'râne'de ganimet taksimi bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye.
İbn Hacer, el-İsâbe — Mâlik b. Avf en-Nasrî biyografisi.

Resûlullah'ın ﷺ rahmetinin genişliğine bakın. Mâlik b. Avf, İslâm ordusunu neredeyse yenen ***düşman kumandanıydı***. Fakat Peygamber onu sadece affetmekle kalmadı, makamını da geri verdi. Resûlullah ﷺ bir insandaki ***potansiyeli*** görürdü, sadece hatasını değil. Kabilesini İslâm'a karşı harekete geçirebilen bir lider, onları İslâm için de harekete geçirebilirdi.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

Ci‘râne’den Umre

Ganimet işi bittikten sonra Resûlullah ﷺ hemen Medine’ye dönmedi. Umre yapmak için ***Ci‘râne’den ihrama girdi***. Enes رضى الله عنه bunu Resûlullah’ın ﷺ umrelerinden biri olarak zikreder:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 1778

حَدَّثَنَا حَسَّانُ بْنُ حَسَّانٍ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، سَأَلْتُ أَنَسًا ـ رضى الله عنه ـ كَمِ اعْتَمَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم قَالَ أَرْبَعٌ عُمْرَةُ الْحُدَيْبِيَةِ فِي ذِي الْقَعْدَةِ، حَيْثُ صَدَّهُ الْمُشْرِكُونَ، وَعُمْرَةٌ مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ فِي ذِي الْقَعْدَةِ، حَيْثُ صَالَحَهُمْ، وَعُمْرَةُ الْجِعْرَانَةِ إِذْ قَسَمَ غَنِيمَةَ أُرَاهُ حُنَيْنٍ. قُلْتُ كَمْ حَجَّ قَالَ وَاحِدَةً.

TERCÜME:

Katâde’den rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: Enes’e رضى الله عنه sordum: “Peygamber ﷺ kaç umre yaptı?”

Şöyle cevap verdi: “***Dört***: müşriklerin kendisini engellediği Zilkade ayındaki Hudeybiye umresi; onlarla barış yaptığı ertesi yıl Zilkade ayındaki umre; ve ***ganimet taksim ettiği sıradaki Ci‘râne umresi*** — sanırım Huneyn (ganimeti).” Sordum: “Kaç hac yaptı?” Dedi ki: “Bir.”

SENED İmam Buhârî’nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Hassan b. Hassan ← Hammam b. Yahya ← Katâde b. Di‘amah ← Enes b. Mâlik رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Ebvâbü’l-Umre, Kem İ‘temera’n-Nebî ﷺ Bâbı, Hadis No. 1778; ayrıca No. 1779, 1780 ve Müslim No. 1253.
DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur’an’dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî’de yer alır.
Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:1778

Bu Hadisin Dersleri

Enes “dört” diyor, fakat bu rivayet sadece üçünü sayar; dördüncü umre, Sahîh-i Buhârî’nin diğer rivayetlerinde (No. 1779–1780) zikredildiği gibi ***Vedâ Haccı*** ile birlikte yapılan umredir. Resûlullah’ın ﷺ bütün umreleri ***Zilkade*** ayında yapılmıştır.

SİYER NOTU: GECE YAPILAN UMRE

Muharriş el-Ka‘bî رضى الله عنه rivayet ediyor ki Resûlullah ﷺ ihramlı olarak ***gece*** Ci‘râne’den çıktı, Mekke’ye girip umresini yaptı, sonra aynı gece Ci‘râne’ye döndü; sabah olunca ***sanki orada geceyi geçirmiş gibi*** oradaydı (Câmi‘u’t-Tirmizî 935, Elbânî sahih demiştir).

Tirmizî bu hadise hasen garîb demiştir; bu yüzden bu Not’a konmuştur.

KAYNAK:
Elbânî, Sahîhu Süneni't-Tirmizî.

Savaştan, ganimet taksiminden, ithamlardan, fısıltılardan ve hutbeden sonra Resûlullah ﷺ hepsini ***ibadetle*** kapattı. Zafer ve mal onu Allah'a dönmekten alıkoymadı. Bugün ***Ci'râne Mescidi*** hâlâ ayaktadır ve Resûlullah'ın ﷺ sünnetine uyarak umre yapmak isteyen Mekke halkı için mîkat yerlerinden biridir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MEDİNE'YE DÖNÜŞ

Umreden sonra Resûlullah ﷺ Muhacir ve Ensar ile birlikte Medine'ye döndü — tam da deri çadırdaki vaadi gibi: Ensar ***Resûlullah'ı ﷺ evlerine götürdü***. Siyer kitaplarına göre hicretin 8. yılı Zilkade ayının sonunda, Ramazan'dan beri — yaklaşık üç ay — ayrı kaldığı Medine'ye ulaştı.

Mekke'de vali olarak ***Attâb b. Esîd'i***, halkına Kur'an'ı ve hükümleri öğretmek için de ***Muâz b. Cebel'i*** bıraktı (siyer kitaplarına göre). Bir zamanlar muhalefetin merkezi olan şehri artık genç bir Müslüman yönetiyor, helal ve haramı en iyi bilen sahâbîlerden biri de öğretiyordu.

Hicretin 8. yılı olağanüstü bir yıldı: Mûte, Mekke'nin Fethi, Huneyn, Tâif ve Ci'râne. Arap Yarımadası hızla değişiyordu. Ertesi yıl, hicretin 9. yılı, yeni bir imtihan getirecekti — kavurucu bir yaz mevsiminde Bizans İmparatorluğu'na karşı ***Tebük Seferi*** — ve Arabistan'ın her yanından kabilelerin gelip Müslüman olduğu ***heyetler yılı***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MAL VE KALP

Ci'râne kıssası ***mal ile kalp arasındaki ilişkinin*** kıssasıdır. Aşağıdaki tablo her grubun nasıl sınandığını ve imtihana nasıl cevap verdiğini özetler:

GRUP	İMTİHAN VE SONUCU
Yeni Müslüman olan ileri gelenler	Mal verildi → kalp yumuşadı (Safvân)
İtham eden adam	Verilmedi → adaletsizlikle itham etti
Ensar	Verilmedi → kırıldı → razı oldu ve ağladı
Hevâzin	Her şeyini kaybetti → tövbe etti → ailesi geri döndü
Mâlik b. Avf	Düşman kumandanı → Müslüman oldu → yeniden reis
Resûlullah ﷺ	Fakirlikten korkmadan verdi; kendisi için almadı

Bu tablodan görüyoruz ki ***mal iki yönlü bir imtihandır***: alan için ya şükre ya da hırsa götürür; alamayan için ya rızaya ya da hasede götürür. Veren için de ya Allah için ihlâslıdır ya da kişisel çıkar için.

Allah en iyi yolu gösterir: ***"Eğer onlar, Allah ve Peygamberinin kendilerine vermiş oldukları şeylere razı olsalar ve "Allah bize yeter" deselerdi"*** (Tevbe 9:59) — Tefsîr-i İbn Kesîr 9:59.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KISSANIN KAYNAKLARI

Ci'râne kıssası birçok sahih hadisle rivayet edilmiş ve siyer rivayetleriyle tamamlanmıştır. Aşağıdaki tablo ikisini birbirinden ayırır:

OLAY	KAYNAK VE DERECE
Hevâzin'i on küsur gece beklemek	Sahîh-i Buhârî 2307
Müellefe-i kulûba bağış	Sahîh-i Buhârî 3150, 4330; Müslim 1060
Safvân: nefretten sevgiye	Sahîh-i Müslim 2313
"Adil ol!"	Sahîh-i Buhârî 3138; Müslim 1063
Ensar'a hutbe	Sahîh-i Buhârî 4330, 4331
Hevâzin esirlerinin geri verilmesi	Sahîh-i Buhârî 2307
Ci'râne'den umre	Sahîh-i Buhârî 1778
Sa'd'ın sözleri; Ensar'ın gözyaşları	Müsned-i Ahmed; hasen kabul edilmiştir
Yezîd ve Muâviye'ye verilmesi	Siyer kitapları
Mâlik b. Avf'ın Müslüman oluşu	Siyer kitapları

Kıssanın ana çerçevesi — müellefe-i kulûba bağış, adaletsizlik ithamı, Ensar'a hutbe, Hevâzin esirlerinin geri verilmesi ve Ci'râne'den umre — ***sahih hadislerle sabittir***. Diğer ayrıntıları dürüstçe siyer rivayeti olarak aktarıyoruz.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MAL, BAĞIŞ VE ADALET HAKKINDAKİ ÂYETLER

Bu seri, çeşitli yerlerde bazı âyetleri zikreder. Bu bölüm onları, henüz ele alınmamış bir âyetle — Tevbe 9:58 — birlikte tek bir tabloda toplar. Son sütun her âyetin Ci'râne olaylarıyla ilişkisini açıklar: bu ilişki sahih bir hadiste mi zikredilmiştir, yoksa sadece konu bakımından mı bir bağdır.

ÂYET	KISA İÇERİK	CİʻRÂNE İLE İLİŞKİSİ
Enfâl 8:1	Ganimetler Allah'ın ve Resûlü'nündür	Taksim hükmünün temeli (4. bölüm)
Enfâl 8:41	Beşte bir (humus) Allah, Resûl ve belirli gruplar içindir	Taksim hükmünün temeli (4. bölüm)
Tevbe 9:58	Sadakaların taksimine dil uzatanlar var; verilirse hoşnut olurlar, verilmezse öfkelenirler	Sahîh-i Buhârî 6933'te "adil ol" diyen adamın kıssasından sonra zikredilir (12–13. bölümler)
Tevbe 9:59	Razı olup "Allah bize yeter" deselerdi ne güzel olurdu	Konu bağı (29. bölüm)
Tevbe 9:60	Zekâtın sekiz sınıfı, müellefe-i kulûb dahil	Konu bağı; müellefe sınıfının temeli (5. ve 33. bölümler)
Ahzâb 33:69	Mûsâ'yı incitenler gibi olmayın	Resûlullah ﷺ Hz. Mûsâ'nın sabrını hatırladı (Sahîh-i Buhârî 3150; 14. bölüm)
Âl-i İmrân 3:103 ve Enfâl 8:63	Kalpleri birleştiren Allah'tır	Ensar'a hutbe (18. bölüm)
Haşr 59:9 ve Tevbe 9:100	Allah'ın Ensar'ı övmesi	Konu bağı (22. bölüm)
Sebe' 34:39	Ne harcarsanız O onun yerine daha iyisini koyar	Konu bağı: Resûlullah'ın ﷺ cömertliği (7. bölüm)

TEVBE 9:58: TAKSİME DİL UZATANLAR

Allah şöyle buyurur: "Sadakalar hakkında sana dil uzatanlar vardır. Onlara verilirse hoşnut olurlar, verilmezse, hemen öfkeleniverirler" (Tevbe 9:58).

Ebû Saîd el-Hudrî'nin رضي الله عنه Resûlullah'a ﷺ "Adil ol!" diyen adam hakkındaki bir rivayetinin sonunda bu âyetin onlar hakkında indiği zikredilir (Sahîh-i Buhârî 6933). 13. bölümde açıklandığı gibi İbn Hacer bu adamın Ci'râne'deki adamla aynı mı yoksa farklı bir olay mı olduğunu tartışır. Her hâlükârda bu âyet aynı tavrı tam olarak tasvir eder.

Sonraki âyet (9:59) çıkış yolunu gösterir: Allah'ın ve Resûlü'nün verdiğine razı olmak ve "Allah bize yeter" demek. Bu iki âyet birlikte okunduğunda, bir şey alan ya da alamayan herkes için bir ayna olur.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DERS

Bir insanın ihlâsının ölçüsü, kendisine verilmediğinde ortaya çıkar. Rızası paya bağlıysa kalbi hâlâ dünyaya bağlıdır. “Bana Allah yeter” diyen, eli boş olsa bile insanların en zenginidir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

BÜYÜK BAĞIŞ ALANLAR VE AKIBETLERİ

Ci'râne'de büyük bağış alanlar kimlerdi ve sonra onlara ne oldu? Bu tablo bu soruya cevap verir. İlk dört isim sahih hadiste geçer; diğerlerini İbn İshak gibi siyer âlimleri zikreder. Akıbetleri İbn Hacer'in el-İsâbe'si gibi terâcim (sahâbî biyografisi) kitaplarından alınmıştır.

İSİM	KABİLE / AKRABALIK	BAĞIŞ	AKIBETİ (TERÂCİM KİTAPLARI)
Ebû Süfyân b. Harb	Kureyş (Benî Ümeyye); Muâviye ve Yezîd'in babası	Yüz deve (Sahîh-i Müslim 1060)	İslâm'da sebat etti; savaşlarda gözünü kaybetti
Ümeyye'nin Oğlu Safvân	Kureyş (Benî Cumah); Ümeyye b. Halef'in oğlu	Yüz deve (Sahîh-i Müslim 1060, 2313)	İyi bir Müslüman oldu; Mekke'de vefat etti
Uyeyne b. Hısn	Gatafân (Benî Fezâre)	Yüz deve (Sahîh-i Müslim 1060)	Resûlullah'ın ﷺ vefatından sonra bir süre mürtedlere katıldı, sonra İslâm'a döndü
Akra' b. Hâbis	Benî Temîm (Benî Dârim)	Yüz deve (Sahîh-i Müslim 1060)	İslâm'da sebat etti; fetihlere katıldı
Abbâs b. Mirdâs	Benî Süleym; bir şair	Yüzden az; şiirinden sonra tamamlandı (Sahîh-i Müslim 1060; 10. bölüm)	İslâm'da sebat etti
Hakîm b. Hizâm	Kureyş (Benî Esed); Hz. Hatice'nin yeğeni رضى الله عنها	Tekrar tekrar istedi ve kendisine verildi (Sahîh-i Buhârî 1472; 9. bölüm)	Vefat edinceye kadar kimseden bir şey istememeye yemin etti
Muâviye ve Yezîd b. Ebî Süfyân	Kureyş (Benî Ümeyye); Ebû Süfyân'ın oğulları	Her birine yüz deve (siyer kitapları; 8. bölüm)	Yezîd Şam'da orduya komuta etti ve orada vefat etti; Muâviye daha sonra halife oldu
Süheyl b. Amr	Kureyş (Benî Âmir b. Lüey); Ebû Cendel'in babası	Siyer âlimlerinin listesinde geçer	Şam'da cihad etti ve orada vefat etti
Hâris b. Hişâm	Kureyş (Benî Mahzûm); Ebû Cehil'in kardeşi	Siyer âlimlerinin listesinde geçer	Şam'da cihad etti ve orada vefat etti
Mâlik b. Avf en-Nasrî	Hevâzin (Nasr oğulları)	Ailesi ve malı geri verildi, ayrıca yüz deve (siyer kitapları; 26. bölüm)	Müslüman kavmine reislik etti; Irak'ın fethine katıldı

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

SİYER NOTU: FARKLI LİSTELER

Siyer âlimleri büyük bağış alanların tam listesi konusunda ittifak etmemiştir. İbn İshak yaklaşık on beş isim zikreder; diğer bazı rivayetler ekleme veya eksiltme yapar. Sahih hadiste kesin olarak sabit olanlar, Sahîh-i Müslim 1060'taki isimler ile Safvân ve Hakîm kıssalarıdır.

Yukarıdaki şahsiyetlerin akıbetleri, İbn Hacer'in el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe'si ve İbn Abdilber'in el-İstîâb'ı gibi terâcim kitaplarından özetlenmiştir. Vefat tarihleri ve yerleri ihtilaflı olduğundan burada zikretmiyoruz.

BİR KAVMİ MÜSLÜMAN EDEN CÖMERTLİK

Bu tür bağışların etkisi alan kişiyle sınırlı kalmadı. Enes رضى الله عنه rivayet ediyor ki bir adam Resûlullah'tan ﷺ bir şey istedi; o da ona iki dağ arasındaki vadiyi dolduracak kadar koyun verdi. Adam kavmine dönüp şöyle dedi: "Ey kavmim! Müslüman olun; çünkü Muhammed fakirlikten korkmayan birinin verişi gibi veriyor" (Sahîh-i Müslim 2312).

Enes, bazı kimselerin sadece dünya için Müslüman olduğunu, fakat çok geçmeden İslâm'ın onlara dünyadan ve içindekilerden daha sevimli hâle geldiğini ekler (aynı rivayet). Ci'râne'de bağış alanların çoğunda da böyle oldu.

DERS

İnsan kalbi değişebilir. Deve için gelen adam imanla dönebilir; eski bir düşman kumandanı Müslümanların önderi olabilir. Hikmetli davetçi bir insanı sadece başlangıç noktasıyla değerlendirmez; hidayetin büyümesi için ona alan tanır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

RESÛLULLAH ﷺ DÖNEMİNDEN SONRA MÜELLEFE-İ KULÛB

5. bölüm, müellefe-i kulûbun Tevbe 9:60'taki zekâtın sekiz sınıfından biri olduğunu açıklamıştı. Resûlullah'ın ﷺ vefatından sonra şu soru ortaya çıktı: Bu pay ebediyen devam eder mi? Âlimler bunu titizlikle tartışmıştır; tartışma çoğu zaman Ömer b. el-Hattâb'ın رضى الله عنه bir uygulamasıyla ilişkilendirilir.

SİYER NOTU: ÖMER VE İKİ KABİLE REİSİ

Rivayete göre Uyeyne b. Hısn ile Akra' b. Hâbis, Ebû Bekir'in رضى الله عنه halifeliği döneminde ona gelip bir arazi istediler; Ebû Bekir de onlar için bir bağış belgesi yazdı. Ömer bunu görünce kabul etmedi ve onlara, Resûlullah'ın ﷺ İslâm'ın taraftarları azken onların kalplerini ısındırdığını, şimdi ise Allah'ın İslâm'ı aziz kıldığını söyledi.

Bu kıssayı İbn Ebî Şeybe ve Beyhakî rivayet etmiştir. Senedi hadis âlimlerince tartışılmış, bazıları onu munkatı' saymıştır. Bu yüzden onu kesin bir nas olarak değil, tarihî bir rivayet olarak aktarıyoruz.

ÖMER BİR ÂYETİ NESHETTİ Mİ?

Cevap: Hayır. Resûlullah'tan ﷺ sonra hiç kimse Kur'an'dan bir âyeti neshedemez. Âlimler, Ömer'in bu bağışın sebebinin (illet) — yani İslâm'ın gücü için kalplerin ısındırılması ihtiyacının — o vakit bu iki kişide artık bulunmadığını gördüğünü açıklar. Sebep yeniden ortaya çıkarsa hüküm geri döner. Geçmişte ve günümüzde pek çok âlimin benimsediği görüş budur.

MEZHEP	MÜELLEFE PAYI HAKKINDA KISA GÖRÜŞ
Hanefî	İslâm güçlendiği için bu pay artık verilmez; Ömer'in ve sahâbîlerin uygulamasını delil getirirler (Hanefîlere göre bu, sahâbenin icmâıyla sakıt olmuştur)
Mâlikî	İki görüş vardır; çok benimsenen görüş: ihtiyaç olduğunda verilir
Şâfiî	Kâfirlere zekâttan verilmez; Müslüman olmuş müellefeye imanlarını pekiştirmek veya kavimlerini kazanmak için verilir
Hanbelî	Bu pay bakidir; kalpleri ısındırmak veya bir kötülüğü defetmek dahil, ihtiyaç olduğunda verilebilir

Bu özet İbn Kudâme'nin el-Muğnî'sinden ve İbn Rüşd'ün Bidâyetü'l-Müctehid'inden alınmıştır. Her mezhebin ayrıntıları bir tabloya sığacak olandan daha geniştir.

BUGÜN MALEZYA'DA MÜELLEFE

Malezya'da müellefe (yeni Müslümanlar), eyalet zekât kurumları aracılığıyla zekât alan sınıflardan biridir. Bu yardım dinî eğitim, geçim ihtiyaçları ve yeni Müslümanlara rehberlik için kullanılır. Selangor'da müellefe

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

için zekât yönetimine dair bir vaka çalışması Emerald Insight üzerinden okunabilir. Bu, Ci'râne ruhunun hâlâ yaşadığını gösterir: İslâm'a yeni girenlere ikram etmek ve onları güçlendirmek.

DERS

İslâm'ın hükümlerinin amaçları vardır ve sahâbîler bu amaçları derinden anlamıştır. Bir hükmün illetini anlamak dini değiştirmek değil, onu hikmetle uygulamaktır. Bugünkü yeni Müslüman kardeşlerimiz de ikram, rehberlik ve yardımı hak eden "müellefe"dir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

CİʻRÂNE: DÜN VE BUGÜN

Ciʻrâne, Mekke'nin kuzeydoğusunda, Mescid-i Haram'a yaklaşık 25 km uzaklıkta bir vadidir (Discover Makkah). Harem sınırlarının dışında, Mekke ile Tâif arasındaki eski yol üzerindedir. Huneyn esirleri ve ganimetleri burada toplandı, Ensar'a hutbe burada okundu ve Resûlullah ﷺ umre için buradan ihrama girdi (Sahîh-i Buhârî 1778).

YER	SİYERDEKİ OLAY	BUGÜN
Ciʻrâne	Huneyn ganimetlerinin taksimi; Ensar'a hutbe; Resûlullah'ın umresi ﷺ	Ciʻrâne Mescidi; umre yapmak isteyen Mekke halkı için ihram yeri
Tenʻîm	Hz. Âişe رضى الله عنها Vedâ Haccı'nda buradan umre için ihrama girdi (28. seri)	Hz. Âişe Mescidi; Mescid-i Haram'a en yakın ihram yeri
Hudeybiye	Hudeybiye Antlaşması (15. seri)	Şümeysî bölgesi; Mekke halkı için bir ihram yeri daha
Huneyn Vadisi	Huneyn Savaşı (22. seri)	Mekke'nin doğusunda bir vadi; tam yeri kesin olarak bilinmez
Tâif	Tâif Kuşatması (22. seri)	Serât dağlarında bir şehir

CİʻRÂNE'DEN İHRAMA GİRMEK

Mekke'de bulunup umre yapmak isteyen kimse ihrama girmek için hill bölgesine (Harem sınırlarının dışına) çıkmalıdır. Ciʻrâne, Resûlullah ﷺ bizzat oradan ihrama girdiği için tercih edilen yerlerden biridir.

Şâfiî âlimleri Mekke halkı için umre ihramının en faziletli yerinin Ciʻrâne, sonra Tenʻîm, sonra Hudeybiye olduğunu söyler; Hanefîlere göre ise Resûlullah'ın Hz. Âişe'ye oradan ihrama girmesini emretmesi sebebiyle Tenʻîm daha faziletlidir. Bu konudaki tartışma IslamWeb fetvasında okunabilir.

Mekke'deyken ikinci veya üçüncü umresini yapan pek çok hacı adayı Ciʻrâne'ye veya Tenʻîm'e götürülür. Ciʻrâne Mescidi'nde durduğunuzda, Ensar'ın sakalları ıslanıncaya kadar ağladığı vadinin burası olduğunu ve Resûlullah'ın ﷺ zaferi burada ibadetle kapattığını hatırlayın.

DERS

Siyer mekânları sadece turistik yerler değildir. Onlar canlı bir tarih dersidir. Bir yerin kıssasını bilen hacı, sadece kafileyi takip edenden daha anlamlı bir ibadet hisseder.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KRONOLOJİ: HUNEYN'DEN MEDİNE'YE

Aşağıdaki tablo olayları Huneyn Savaşı'ndan Resûlullah'ın ﷺ Medine'ye dönüşüne kadar sıralar. Tam tarihlerin çoğu siyer kitaplarından, özellikle İbn Sa'd ve Vâkıdî'den alınmıştır; bu yüzden yaklaşık olarak okunmalıdır.

ZAMAN (H. 8)	OLAY	KAYNAK
Şevval'in başı	İslâm ordusu Mekke'den Huneyn'e çıktı	Siyer kitapları (İbn İshak)
Şevval	Huneyn Savaşı ve Evtâs seriyyesi (22. seri)	Sahîh-i Buhârî 4323; Sahîh-i Müslim 1775
Şevval – Zilkade başı	Tâif Kuşatması (22. seri)	Sahîh-i Buhârî 4325; süresi ihtilaflıdır
Zilkade başı	Ci'râne'ye varış; Huneyn malları ve esirleri toplanmıştı	Siyer kitapları (İbn Sa'd)
On küsur gece	Resûlullah ﷺ Hevâzin'in tövbe ederek gelmesini bekledi	Sahîh-i Buhârî 2307
Zilkade	Malın taksimi; müellefeye büyük bağışlar	Sahîh-i Müslim 1060; Sahîh-i Buhârî 3150
Zilkade	Bir adam taksimi adaletsizlikle itham etti	Sahîh-i Buhârî 3138
Zilkade	Deri çadırda Ensar'a hutbe	Sahîh-i Buhârî 4330, 4331
Zilkade	Hevâzin heyetinin tövbesi; esirlerin geri verilmesi	Sahîh-i Buhârî 2307
Zilkade	Mâlik b. Avf gelip Müslüman oldu	Siyer kitapları
Zilkade'nin ortasındaki bir gece	Ci'râne'den gece yapılan umre	Sahîh-i Buhârî 1778; Câmi'u't-Tirmizî 935
Zilkade	Attâb b. Esîd Mekke valisi tayin edildi; Muâz b. Cebel öğretmen olarak kaldı	Siyer kitapları
Zilkade sonu	Resûlullah ﷺ Medine'ye ulaştı	Siyer kitapları
Zilhicce	Attâb b. Esîd Mekke'de hac mevsimini idare etti	Siyer kitapları
Recep, h. 9	Tebük Seferi (24. seri)	Sahîh-i Buhârî; siyer kitapları

DERS

Üç aydan kısa bir sürede Resûlullah ﷺ savaş, kuşatma, mal taksimi, itham, hutbe, müzakere, ibadet ve idareci tayini gibi işlerden geçti. Her işi sabırla ve düzenli bir şekilde çözdü. İyi bir lider aceleci değildir; ama işleri askıda da bırakmaz.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HUNEYN GANİMETLERİ HAKKINDA SIK SORULAN SORULAR

Aşağıda Ci'râne olayları hakkında sık sorulan on iki soru, kısa cevapları ve ilgili bölümlere atıflarıyla yer alıyor.

1. MÜELLEFEYE YAPILAN BAĞIŞ BİR TÜR RÜŞVET MİDİR?

Hayır. Rüşvet hakkı iptal etmek veya hak olmayan bir şeyi elde etmek için verilen şeydir. Resûlullah'ın ﷺ bağışı ise imanı pekiştirmek ve insanları ateşten kurtarmak içindi; nitekim Sahîh-i Buhârî 27'deki hadiste bunu bildirmiştir (5. bölüm).

2. ENSAR'A NEDEN BÜYÜK PAY VERİLMEDİ?

Çünkü onların imanı sağlamdı. Resûlullah ﷺ küfürden yeni çıkmış kimselere kalplerini ısındırmak için verdiğini, Ensar'ın ise evlerine Resûlullah'ı ﷺ götürdüğünü açıkladı (Sahîh-i Buhârî 4330, 4331; 17. bölüm).

3. TEVBE 9:58 ADALETSİZLİKLE İTHAM EDEN ADAM HAKKINDA MI İNDİ?

Ebû Saîd el-Hudrî'nin rivayetinde bu âyetin o adam ve onun gibiler hakkında indiği zikredilir (Sahîh-i Buhârî 6933; 31. bölüm).

4. YÜZ DEVE KİMLERE VERİLDİ?

Sahîh-i Müslim 1060 Ebû Süfyân, Safvân b. Ümeyye, Uyeyne b. Hısn ve Akra' b. Hâbis'i zikreder. Abbâs b. Mirdâs'a daha az verildi, sonra tamamlandı. Diğer isimleri siyer âlimleri zikreder (32. bölüm).

5. MÜELLEFE İÇİN ZEKÂT PAYI BUGÜN HÂLÂ VAR MIDIR?

Cumhur, ihtiyaç olduğunda bu payın devam ettiği görüşündedir; Hanefî mezhebi ise artık verilmeyeceği görüşündedir. Malezya'da müellefe zekât sınıflarından biridir (33. bölüm).

6. ÖMER MÜELLEFE PAYINI KALDIRDI MI?

Ömer'in Uyeyne ve Akra' ile olan kıssasını İbn Ebî Şeybe ve Beyhakî rivayet eder, fakat senedi tartışmalıdır. Âlimler, Ömer'in bir âyeti neshetmediğini, bağışın sebebinin artık onlarda bulunmadığını gördüğünü açıklar (33. bölüm).

7. RESÛLULLAH ﷺ HEVÂZİN'İ NEDEN ON KÜSUR GECE BEKLEDİ?

Ailelerinin ve mallarının geri verilebilmesi için tövbe ederek gelmelerini umuyordu. Bu bekleyiş onun merhametini gösterir (Sahîh-i Buhârî 2307; 2. bölüm).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

8. HEVÂZİN ESİRLERİ NASIL ADALETLE GERİ VERİLDİ?

Resûlullah ﷺ sahâbîlerden paylarına düşen esirleri gönül hoşluğuyla geri vermelerini istedi; karşılık isteyene de Allah'ın daha sonra vereceği ilk maldan karşılığı verilecekti (Sahîh-i Buhârî 2307; 25. bölüm).

9. Ci'RÂNE UMRESİ NEDEN GECE YAPILDI?

Muharriş el-Ka'bî, Peygamber'in gece çıkıp sabahtan önce döndüğünü rivayet eder. Pek çok kişi bunu bilmediği için bazıları bu umreyi saymamıştır (Câmi'u't-Tirmizî 935; 27. bölüm).

10. Ci'RÂNE BUGÜN NEREDEDİR?

Mekke'nin kuzeydoğusunda, Mescid-i Haram'a yaklaşık 25 km uzaklıktadır. Ci'râne Mescidi umre yapmak isteyen Mekke halkı için ihram yeridir (34. bölüm).

11. RESÛLULLAH'IN ﷺ HEVÂZİN İLE İLİŞKİSİ NEYDİ?

Süt annesi Halîme, Hevâzin'in bir kolu olan Benî Sa'd'dandı. Hevâzin heyeti bu süt bağını delil olarak öne sürdü (Sünen-i Ebû Dâvûd 5144; 24. bölüm).

12. BU KISSANIN BUGÜNKÜ LİDERLER İÇİN BAŞLICA DERSİ NEDİR?

Lider adil olmalıdır; fakat adalet her zaman eşit dağıtım demek değildir. Bağış ihtiyaca ve amaca göre düzenlenmeli ve lider, Resûlullah'ın ﷺ Ensar'a yaptığı gibi, kırılanlara kararını açıklamaya hazır olmalıdır.

DERS

Bu sorular bize Kur'an'ı, sahih hadisi, siyer rivayetini ve âlimlerin görüşünü birbirinden ayırmayı hatırlatır. Ci'râne kıssasının çerçevesi sahih hadislerle sabittir; isim, tarih ve sayı ayrıntılarını derecelerine göre aktarıyoruz.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DERSLER VE KAPANIŞ

Ci'râne, ***liderlik, adalet ve ihlâs*** hakkında bir "okuldur". Orada Resûlullah ﷺ malı kalpleri birleştirmek için nasıl kullanacağımızı, ithama sabırla nasıl karşılık vereceğimizi ve sadık ama kırgın kalpleri nasıl teskin edeceğimizi öğretti.

DERS	Cİ'RÂNE'DEN
Köprü olarak mal	Müellefe: kalpleri birleştirmek için vermek
Fakirlikten korkmadan vermek	Safvân'a üç yüz deve
İthama karşı sabır	"Allah Mûsâ'ya rahmet etsin"
Aşırılığa karşı uyanıklık	Hâricîlerin tohumu
Özel olarak uyarmak	Deri çadırdaki hutbe
Gerçek değer ölçüsü	Koyun ve deve mi, yoksa Resûlullah ﷺ mı?
Havz'a kadar sabır	Esere hakkındaki vasiyet
Dürüstlük ve rıza	Hevâzin esirlerinin geri verilmesi
İbadetle kapatmak	Ci'râne'den umre

HAYATIMIZDA Cİ'RÂNE

Biz yüz deve almayabiliriz; ama her gün ***kıyaslama*** ile sınanırız: başkaları daha fazlasını alır, terfi eder ya da övülür, biz ise değil. O anda Resûlullah'ın ﷺ Ensar'a sorduğu soruyu hatırlayın: ***"Razı olmaz mısınız…?"*** Eğer iman, sünnet ve Resûlullah ﷺ sevgisiyle dönüyorsak, çok daha değerli bir şeyle dönmüşüz demektir.

İnşallah **Siyer-i Nebî** serisi ***24. seri — Tebük Seferi*** ile devam edecek: kavurucu bir yazda Bizans İmparatorluğu'na karşı sefer, "zorluk ordusu", Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın infakı, mazeret uyduran münafıklar ve kuzeye uzun yolculuk. Vallâhu a'lem.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KAYNAKÇA — SERİ 23

KUR'AN VE TEFSİR

Kur'an-ı Kerîm, Osmanlı (Uthmânî) metin ve Diyanet İşleri Başkanlığı meali. https://quran.com/ms

İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm (Âl-i İmrân 3:103; Enfâl 8:1, 8:41, 8:63; Tevbe 9:59–60, 9:100; Ahzâb 33:69; Haşr 59:9). https://tafsir.app/ibn-katheer/9/60

HADİS

Sahîh-i Buhârî 6, 17, 27, 1472, 1778, 2307, 2821, 3138, 3149, 3150, 3405, 3610, 4330, 4331, 6034. https://sunnah.com/bukhari

Sahîh-i Müslim 1060, 1063, 2312, 2313, 2506. https://sunnah.com/muslim

Câmi'u't-Tirmizî 935; Sünen-i Ebû Dâvûd 5144; Ahmed, el-Müsned (Müsnedü Ebî Saîd el-Hudrî). https://sunnah.com

SİYER VE ŞERH KİTAPLARI

İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — Huneyn ganimetlerinin taksimi bölümü.

el-Vâkıdî, el-Meğâzî; İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ.

İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye; İbnü'l-Kayyim, Zâdü'l-Meâd — Huneyn ganimetlerinin taksimindeki hikmet faslı.

İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî — Kitâbü Farzi'l-Humus ve Kitâbü'l-Meğâzî; el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe.

Safiyyurrahmân el-Mübârekfûrî, er-Rahîku'l-Mahtûm — Ci'râne'de ganimet taksimi bölümü.

GENEL TARİH

Wikipedia, "Battle of Hunayn". https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Hunayn

Wikipedia, "Ji'rana". https://en.wikipedia.org/wiki/Ji%27rana

Wikipedia, "Ansar (Islam)". https://en.wikipedia.org/wiki/Ansar_(Islam))

Wikipedia, "Safwan ibn Umayya". https://en.wikipedia.org/wiki/Safwan_ibn_Umayya

Wikipedia, "Malik ibn Awf". https://en.wikipedia.org/wiki/Malik_ibn_Awf

Wikipedia, "Hawazin". https://en.wikipedia.org/wiki/Hawazin

Wikipedia, "Khawarij". https://en.wikipedia.org/wiki/Khawarij

EK HADİSLER VE KAYNAKLAR

Sahîh-i Buhârî 6933 (Tevbe 9:58). https://sunnah.com/bukhari:6933

Sahîh-i Müslim 2312 (fakirlikten korkmayan biri gibi vermek). https://sunnah.com/muslim:2312a

Sahîh-i Müslim 1060 (yüz deve alanlar). https://sunnah.com/muslim:1060a

Sahîh-i Buhârî 2307 (Hevâzin heyeti). https://sunnah.com/bukhari:2307

Câmi‘u’t-Tirmizî 935 (Ci‘râne’den gece yapılan umre). https://sunnah.com/tirmidhi:935

Kur’ân-ı Kerîm, Tevbe 9:58. https://quran.com/9/58

Kur’ân-ı Kerîm, Tevbe 9:60. https://quran.com/9/60

Discover Makkah, “Al Jaranah Mosque”. https://discovermakkah.sa/en/places-worth-visiting/landmarks/al-jaranah-mosque

IslamWeb, Ci‘râne’den ihrama girmeye dair fetva. https://islamweb.net/en/printfatwa.php?id=418057

Managing the Institution of Zakat: Case Study of Muallaf in Selangor, Malaysia. https://emerald.com/insight/content/doi/10.1108/978-1-78635-899-820161016

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Tebük Seferi

Siyer-i Nebî — Seri 24

Kur’an ve Sahih Hadislere Göre Zorluk Ordusu, Sahâbenin İnfakı ve Kuzeye Uzun Yolculuk

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

TEBÜK SEFERİ

Hicretin 8. yılı zaferlerle sona erdi: Mekke fethedildi, Huneyn kazanıldı ve Arap kabileleri Müslüman olmak için gelmeye başladı. Fakat 9. yıl farklı bir imtihan getirdi — kimin gerçekten iman ettiğini, kimin sadece akıntıya kapıldığını ayıklayan bir imtihan. O imtihan ***Tebük Seferi*** idi.

Bu 24. seri, Bizans İmparatorluğu'na karşı kuzeye doğru ***yedi yüz kilometreyi*** aşan, Medine'de hurmaların olgunlaşmak üzere olduğu ***kavurucu yaz sıcağındaki*** yolculuğu anlatır. Bu, olağanüstü bir ***infakın***, gidemeyenlerin ***gözyaşlarının***, münafıkların ***bahanelerinin*** ve yol boyunca görülen ***mucizelerin*** kıssasıdır. Ka'b b. Mâlik'in de aralarında bulunduğu geri kalan üç sahâbînin kıssası 25. seride anlatılacaktır.

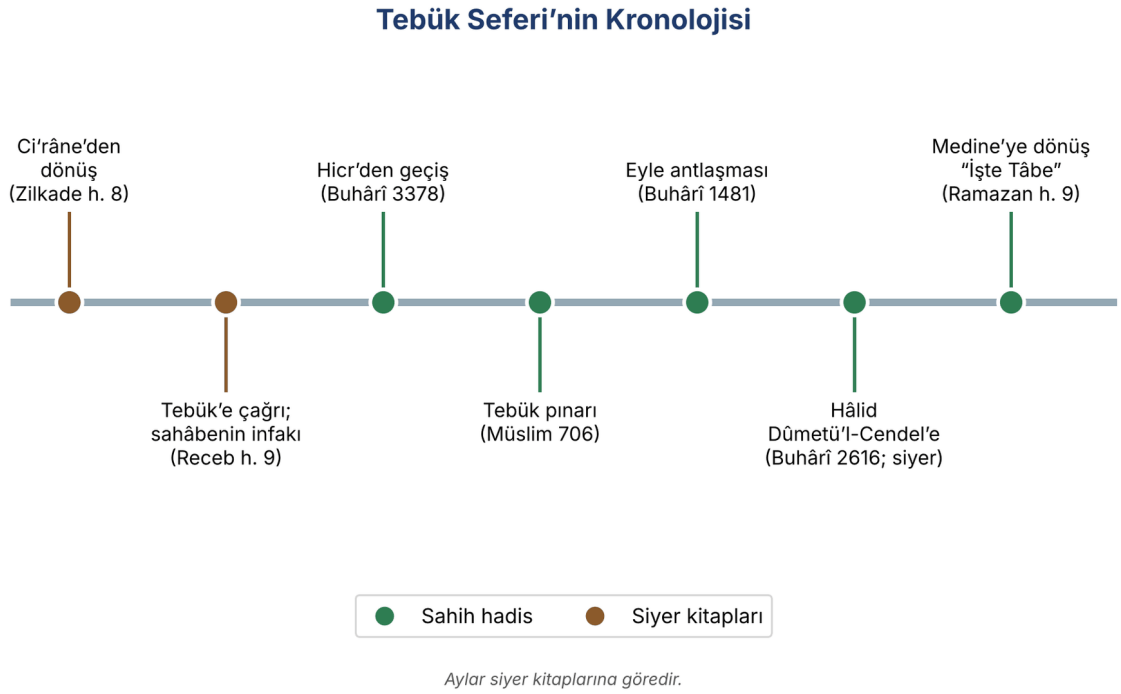

Şekil 1: Tebük Seferi'nin kronolojisi.

Not: Bu e-kitaptaki âyet mealleri Diyanet İşleri Başkanlığı mealidir. Her hadisin derecesi hadis kutusunda belirtilmiştir. Siyer kitaplarından gelen bilgiler — Bizans ordusunun toplanması haberi, Cedd b. Kays'ın bahanesi ve Ebû Zer'in tek başına yürümesi kıssası gibi — kahverengi "Siyer Notu" kutularına konmuştur; çünkü bunların çoğu muttasıl bir senet olmadan veya senedi tartışmalı olarak rivayet edilmiştir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

FETİH YILINDAN SONRA

Hicretin 8. yılının sonunda Ci'râne'den döndükten sonra Resûlullah ﷺ birkaç ay Medine'de kaldı. İslâm

Arap Yarımadası'nın her yanında hızla yayılıyordu. Güneyden orta bölgeye kadar, daha önce bekleyen kabileler artık İslâm'a geliyordu.

Fakat kuzeyde, Şam sınırında, dünyanın büyük güçlerinden biri duruyordu: ***Bizans (Rum) İmparatorluğu***. İki yıl önce üç bin Müslüman ***Mûte'de*** Bizans ordusu ve onların Arap müttefikleriyle karşılaşmış (Seri 19), üç komutan şehit düşmüştü. Bizans, güney sınırında yeni bir gücün doğuşunu sessizce seyretmeyecekti.

Siyer kitaplarına göre Tebük Seferi ***hicretin 9. yılının Receb ayında*** gerçekleşti. Bu, ***son gazvedir***; ona Resûlullah ﷺ bizzat katılmıştır ve o, onun komuta ettiği en büyük ordudur.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ŞAM'DAN GELEN HABER

SİYER NOTU: BİZANS ORDUSUNUN TOPLANMASI

Siyer âlimlerinin rivayetine göre Şam'dan yağ getiren Nabatî (Enbât) tüccarlar aracılığıyla Medine'ye şu haber ulaştı: ***Bizans büyük bir ordu topluyordu***; yanlarında Lahm, Cüzâm, Âmile ve Gassân gibi Hristiyan Arap kabileleri vardı ve öncü birlikleri Belkâ'ya ulaşmıştı.

Bazı âlimler bu haberin tamamen doğru olmadığını söyler; çünkü Müslümanlar Tebük'e vardıklarında Bizans ordusuyla karşılaşmadılar. Bu ayrıntılar ***siyer kitaplarının rivayetidir*** (Vâkıdî ve İbn Sa'd).

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — Tebük Gazvesi bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye. Vâkıdî, el-Meğâzî; İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ — Tebük Gazvesi.

Resûlullah ﷺ düşmanın Medine'ye gelmesini beklemedi. Sınırda ***onu karşılamaya çıkmayı*** seçti. Bu karar yalnızca askerî bir strateji değil, bütün Araplara ve Bizans'a verilen bir ***mesajdı***: Müslümanlar o günün en büyük gücüyle karşı karşıya gelseler bile korkmuyorlardı.

Ders: ***Haberler doğrulanmalıdır***; fakat tedbir de elden bırakılmamalıdır. Resûlullah ﷺ elindeki bilgilere dayanarak tedbir aldı; savaş gerçekleşmese de Allah bu yolculuğu hikmetlerle dolu kıldı.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

AÇIK ÇAĞRI

Resûlullah'ın ﷺ savaşa çıkarken âdeti ***gideceği yönü gizlemekti*** — Mekke'nin Fethi'nde gördüğümüz gibi (Seri 20). Fakat Tebük Seferi farklıydı. Ka'b b. Mâlik رضى الله عنه anlatır ki Resûlullah ﷺ bir gazveye çıkmak istediğinde çoğu zaman başka bir yeri anarak onu gizlerdi; ***ta ki bu gazveye kadar***: O, kavurucu sıcakta, uzak bir yolculuğa ve çöle, kalabalık bir düşmana karşı çıktı; bu yüzden hazırlanabilsinler diye ***durumu Müslümanlara açıkça bildirdi*** (Sahîh-i Buhârî 4418).

Neden farklıydı? Çünkü ***gereken hazırlık çok büyüktü***. Yaz sıcağında uzak bir yolculuk bol su, yiyecek, deve ve azık gerektiriyordu. Herkes uygun şekilde hazırlanabilmek için ne ile karşılaşacağını bilmeliydi. Zorluk konusundaki dürüstlük aynı zamanda bir ***eleme*** idi — yalnızca gerçekten iman edenler çağrıya uyacaktı.

Her lider için ders: Bazen ***gizlilik*** gerekir, bazen ***şeffaflık*** daha önceliklidir. Hikmet, hangisinin ne zaman kullanılacağını bilmektir. Bir görev büyük fedakârlık gerektirdiğinde insanlar kendilerinden ne istendiğini bilmeyi hak eder.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

YAZ SICAĞI VE OLGUNLAŞAN HURMALAR

Tebük çağrısı en zor zamanda geldi. Yaz sıcağı zirvedeydi ve ***Medine'de hurmalar olgunlaşmak üzereydi*** — Medine halkının bütün yıl beklediği an; çünkü hurma onların başlıca geçim kaynağıydı. Ka'b b. Mâlik onun ***"meyvelerin ve gölgelerin güzelleştiği bir zamanda"*** yola çıktığını söyler.

Bazıları çıkmayı ağır buldu; Allah onları şöyle uyardı: ***"Ey inananlar! Size ne oldu ki, 'Allah yolunda, savaşa çıkın' dendiği zaman yere çöküp kaldınız?"*** (Tevbe 9:38) — Tefsîru İbn Kesîr 9:38.

Ve Allah şöyle emretti: ***"İsteyen, istemeyen, hepiniz savaşa çıkın"*** (Tevbe 9:41) — Tefsîru İbn Kesîr 9:41.

Tebük imtihanı, ***dünya ile ahiret*** arasındaki imtihanın en açık hâliydi: Bir yanda ağaç gölgesi ve hurmalar, diğer yanda kavurucu çöl ve büyük bir düşman. Her birimiz kendi "Tebük'ümüzle" karşılaşacağız — Allah'a itaatin, gözümüzün önündeki rahatı terk etmemizi gerektirdiği anla.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

CEYŞÜ'L-USRE: ZORLUK ORDUSU

Tebük ordusu Kur'an'ın ebedîleştirdiği bir isimle bilinir: ***Ceyşü'l-Usre*** — zorluk ordusu. Allah şöyle buyurur:

"And olsun ki, Allah, sıkıntılı bir zamanda … Peygamber'e uyan Muhacirlerle Ensarın ve Peygamberin tevbelerini kabul etti" (Tevbe 9:117) — Tefsîru İbn Kesîr 9:117.

Zorluk her yönü kapsıyordu: Birkaç kişinin bir deveye sırayla bindiği ***binek kıtlığı***, bir hurmanın iki kişi arasında bölündüğü ***yiyecek kıtlığı*** ve kavurucu sıcakta ***su kıtlığı***. İbn Kesîr'in naklettiği bir rivayete göre Ömer رضى الله عنه o kadar susadıklarını anlatır ki bazıları devesini kesip işkembesindekini sıkarak içmiştir.

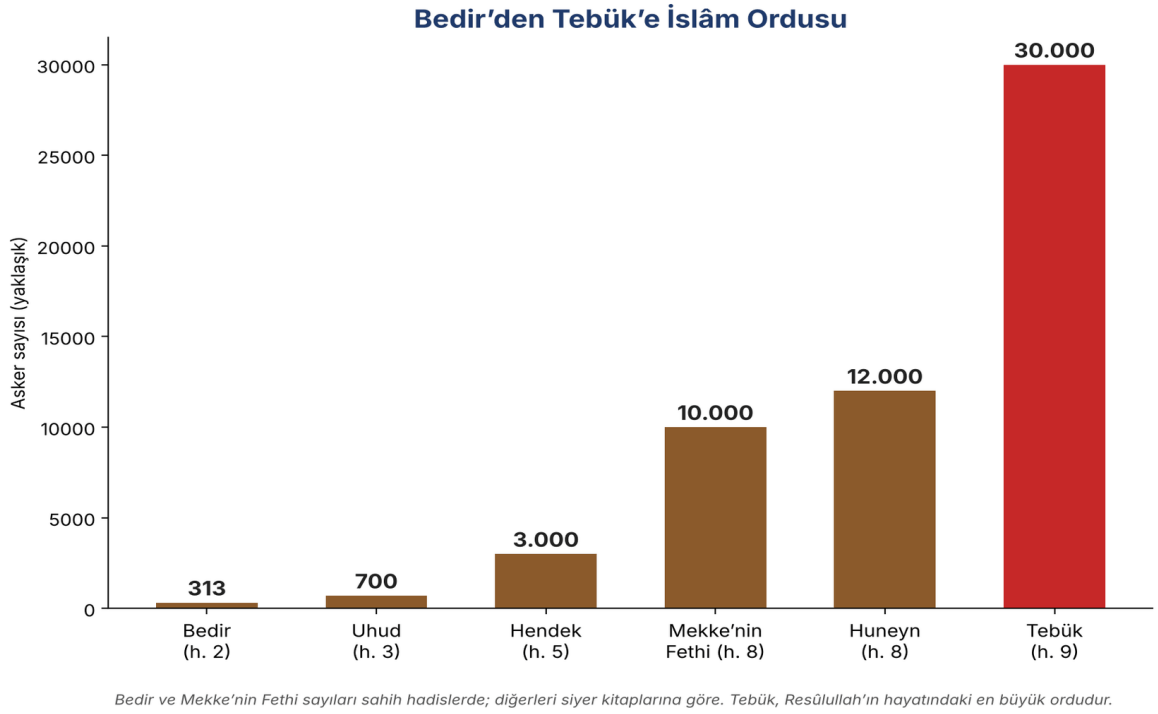

Şekil 2: Bedir'den Tebük'e İslâm ordusu.

Bu kadar büyük zorluğa rağmen siyer kitapları o ordunun yaklaşık ***otuz bin kişi*** olduğunu söyler — Resûlullah'ın ﷺ hayatındaki en büyük ordu. Bedir'le farka bakın: Yedi yılda bir zamanlar 313 kişi olan ümmet, bir dünya imparatorluğuyla yüzleşebilecek bir güç olmuştu.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

OSMAN B. AFFÂN'IN İNFAKI

Bu büyüklükte bir ordu büyük bir finansman gerektiriyordu. Resûlullah ﷺ sahâbeyi infaka çağırdı ve şöyle buyurdu: ***"Ceyşü'l-Usre'yi kim donatırsa ona cennet vardır."*** Bunun üzerine ***Osman b. Affân*** رضى الله عنه orduyu donattı (Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Vesâyâ, 2778 numaralı hadisten önce, ta'lîk olarak). Abdurrahman b. Semüre رضى الله عنه unutulmaz bir ana tanık oldu:

HADİS — SÜNEN-İ TİRMİZÎ, NO. 3701

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ وَاقِعٍ الرَّمْلِيُّ، قَالَ حَدَّثَنَا ضَمْرَةُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَوْذَبٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ كَثِيرٍ، مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَمُرَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ابْنِ سَمُرَةَ، قَالَ جَاءَ عُثْمَانُ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم بِأَلْفِ دِينَارٍ - قَالَ الْحَسَنُ بْنُ وَاقِعٍ وَكَانَ فِي مَوْضِعٍ آخَرَ مِنْ كِتَابِي فِي كُمِّهِ حِينَ جَهَّزَ جَيْشَ الْعُسْرَةِ فَنَثَرَهَا فِي حِجْرِهِ. قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يُقَلِّبُهَا فِي حِجْرِهِ وَيَقُولُ «مَا ضَرَّ عُثْمَانَ مَا عَمِلَ بَعْدَ الْيَوْمِ». مَرَّتَيْنِ.

TERCÜME:

Abdurrahman b. Semüre'den رضى الله عنه rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: Osman, Peygamber'e ﷺ ***bin dinar*** getirdi — Hasan b. Vâki' şöyle dedi: başka bir kaydımda (dinarlar) elbisesinin yeninin içindeydi — ***Ceyşü'l-Usre'yi (zorluk ordusunu) donattığı sırada***, ve onları onun kucağına döktü. Abdurrahman dedi ki: Peygamber'in ﷺ onları kucağında evirip çevirerek şöyle buyurduğunu gördüm: ***"Bugünden sonra Osman'ın yaptığı hiçbir şey ona zarar vermez."*** Bunu iki kez tekrarladı.

SENED İmam Tirmizî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Muhammed b. Isma'il (al-Bukhari) ← al-Hasan b. Waqi' al-Ramli ← Damrah b. Rabi'ah ← 'Abdullah b. Şaudhab ← 'Abdullah b. al-Qasim ← Kathir maula 'Abdurrahmân b. Samurah ← 'Abdurrahmân b. Samurah رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Tirmizî rivayet etmiştir: Sünen-i Tirmizî, Ebvâbü'l-Menâkıb, Osman b. Affân'ın Menkıbeleri Bâbı, Hadis No. 3701; ayrıca Ahmed No. 20630.

DERECE: HASEN — İmam Tirmizî hasen garîb demiştir; Şeyh Elbânî ve Dârüsselâm hasen kabul etmiştir.

Kaynak: https://sunnah.com/tirmidhi:3701

BU HADİSİN DERSLERİ

"Bugünden sonra Osman'ın yaptığı hiçbir şey ona zarar vermez." Âlimler bunun, Osman'ın o günkü amelinin bağışlanmasını ve makamını garanti edecek kadar büyük olduğunu bildiren bir ***müjde*** olduğunu açıklar — günah işlemeye izin değil; tıpkı Bedir ehli hakkındaki benzer sözler gibi (Seri 20).

Siyer kitaplarına göre Osman o bin dinarın yanında ***eğerleri ve takımlarıyla birlikte yüzlerce deve*** bağışladı. Osman'ın serveti kendisi için değil, ***Allah'ın dini*** içindi. Rûme kuyusunu satın alıp Müslümanlara vakfeden de oydu. İşte mümin bir tüccarın örneği: ***mal elde, kalpte değil***.

EBÛ BEKİR İLE ÖMER'İN YARIŞI

SİYER NOTU: "ONLARA ALLAH'I VE RESÛLÜ'NÜ BIRAKTIM"

Ömer b. Hattâb رضى الله عنه anlatır ki Resûlullah ﷺ onlara sadaka vermelerini emretti; o sırada Ömer'in malı vardı. İçinden şöyle dedi: "Eğer Ebû Bekir'i geçebileceksem bugün onu geçeceğim." ***Malının yarısını*** getirdi. Resûlullah ﷺ sordu: "Ailene ne bıraktın?" "Bir o kadarını" dedi. Sonra Ebû Bekir ***bütün malıyla*** geldi. Ona da sordu: "Ailene ne bıraktın?" Ebû Bekir şöyle cevap verdi: ***"Onlara Allah'ı ve Resûlü'nü bıraktım."*** Ömer şöyle dedi: "Hiçbir şeyde onu asla geçemeyeceğim." (Sünen-i Tirmizî 3675, Elbânî hasen kabul etmiştir)

Bu hadis Tebük'ü açıkça anmaz; ***siyer âlimleri*** onu Ceyşü'l-Usre'nin hazırlığıyla ilişkilendirmiştir. Bu yüzden bu Not'a konmuştur.

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — Tebük Gazvesi bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye.

Bu kıssa sağlıklı bir ***hayır yarışını*** anlatır. Ömer Ebû Bekir'i hasetten dolayı kıskanmadı; itaatte öne geçmek istedi. Geçemeyince de arkadaşının üstünlüğünü gönül genişliğiyle kabul etti. Allah şöyle buyurur: ***"İyi şeyler için yarışanlar, bunun için yarışsınlar"*** (Mutaffifîn 83:26).

Şuna da dikkat edin: Resûlullah ﷺ Ebû Bekir'in iman ve tevekkül gücünü bildiği için onun bütün malını ***kabul etti***; fakat başka bir durumda bir sahâbîye bütün malını sadaka olarak vermemesini öğütledi (Sa'd b. Ebû Vakkâs gibi, Sahîh-i Buhârî 2742). Hüküm, kişinin ***durumuna ve iman gücüne*** göre değişir.

BİR SÂ‘ HURMA SADAKASI

Bütün sahâbîler Osman ve Ebû Bekir gibi zengin değildi. Pek çoğu fakirdi, ama onlar da katkıda bulunmak istiyordu. Ebû Mes‘ûd el-Ensârî رضى الله عنه anlatır ki sadaka âyeti inince sırtlarında yük taşıyarak ücret kazanıyor, sonra onu sadaka olarak veriyorlardı. Bir adam çok sadaka getirdi; münafıklar: ***“Gösteriş yapıyor”*** dediler. Başka bir adam ***bir sâ‘ hurma*** getirdi; bu kez: ***“Allah’ın bunun bir sâ‘ına ihtiyacı yok”*** dediler. (Sahîh-i Buhârî 4668)

Bunun üzerine Allah onları savunan âyeti indirdi: ***“Sadaka vermekte gönülden davranan müminlere dil uzatan ve ancak ellerinden geldiği kadar verebilenlerle alay eden kimselere bu davranışlarının cezasını Allah verir”*** (Tevbe 9:79) — Tefsîru İbn Kesîr 9:79.

Münafıklar hiçbir zaman memnun olmazdı: Çok veren gösterişle suçlanır, az veren alaya alınırdı. Fakat Allah miktarı değil, ***ihlâsı ve emeği*** değerlendirir. Onu kazanmak için çok çalışan birinin bir sâ‘ hurması, ihlâssız birinin bin dinarından Allah katında daha ağır olabilir.

Ders: ***Küçük sadakayı küçümsemeyin*** ve başkalarının niyetlerini yargılamakla uğraşmayın. Resûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: ***“Yarım hurmayla da olsa kendinizi ateşten koruyun”*** (Sahîh-i Buhârî 1417).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

AĞLAYANLAR

Tebük hazırlığının en dokunaklı manzaralarından biri, satın almaya güçleri yetmediği için binek istemek üzere Resûlullah'a ﷺ gelen bir grup fakir sahâbîdir. Onun verecek hiçbir şeyi olmayınca ***ağlayarak*** döndüler. Allah onların gözyaşlarını Kur'an'da ebedîleştirdi:

Binek vermen için sana geldiklerinde, "Size binek bulamıyorum" dediğin zaman, sarfedecek bir şey bulamadıkları için üzüntüden gözyaşı dökerek geri dönenlere de sorumluluk yoktur." (Tevbe 9:92) — Tefsîru İbn Kesîr 9:92.

Siyer kitapları onları ***el-Bekkâûn*** — ağlayanlar — lakabıyla anar ve Ensar ile diğerlerinden yedi kişinin adını verir. Maldan mahrum kaldıkları için değil, ***Allah yolunda cihat fırsatını kaçırdıkları için*** ağladılar. Bunu, gitmemek için bahane arayan münafıklarla karşılaştırın.

Bir önceki âyet İslâm'da mazeret ilkesini koyar: ***"Güçsüzlere, hastalara ve sarfedecek bir şeyi bulunmayanlara, Allah ve Peygamberine bağlı kaldıkları müddetçe sorumluluk yoktur"*** (Tevbe 9:91) — Tefsîru İbn Kesîr 9:91.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

EŞ‘ARÎLER İÇİN BİNEK

Binek istemeye gelen gruplardan biri Yemenli ***Eş‘arîlerdi***; onları Ebû Mûsâ el-Eş‘arî رضى الله عنه temsil ediyordu. Ebû Mûsâ olayı, üzüntüsü de dahil olmak üzere dürüstçe anlatır:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4415

حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلاَءِ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى ـ رضى الله عنه ـ قَالَ أَرْسَلَنِي أَصْحَابِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم أَسْأَلُهُ الْحُمْلاَنَ لَهُمْ، إِذْ هُمْ مَعَهُ فِي جَيْشِ الْعُسْرَةِ وَهْىَ غَزْوَةُ تَبُوكَ فَقُلْتُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ، إِنَّ أَصْحَابِي أَرْسَلُونِي إِلَيْكَ لِتَحْمِلَهُمْ. فَقَالَ «وَاللَّهِ لاَ أَحْمِلُكُمْ عَلَى شَىْءٍ». وَوَافَقْتُهُ، وَهْوَ غَضْبَانُ وَلاَ أَشْعُرُ، وَرَجَعْتُ حَزِينًا مِنْ مَنْعِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، وَمِنْ مَخَافَةِ أَنْ يَكُونَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم وَجَدَ فِي نَفْسِهِ عَلَىَّ، فَرَجَعْتُ إِلَى أَصْحَابِي فَأَخْبَرْتُهُمُ الَّذِي قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم، فَلَمْ أَلْبَثْ إِلاَّ سُوَيْعَةً إِذْ سَمِعْتُ بِلاَلاً يُنَادِي أَىْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ قَيْسٍ. فَأَجَبْتُهُ، فَقَالَ أَجِبْ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَدْعُوكَ، فَلَمَّا أَتَيْتُهُ، قَالَ «خُذْ هَذَيْنِ الْقَرِينَيْنِ ـ وَهَذَيْنِ الْقَرِينَيْنِ لِسِتَّةِ أَبْعِرَةٍ ابْتَاعَهُنَّ حِينَئِذٍ مِنْ سَعْدٍ ـ فَانْطَلِقْ بِهِنَّ إِلَى أَصْحَابِكَ فَقُلْ إِنَّ اللَّهَ ـ أَوْ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم ـ يَحْمِلُكُمْ عَلَى هَؤُلاَءِ فَارْكَبُوهُنَّ». فَانْطَلَقْتُ إِلَيْهِمْ بِهِنَّ، فَقُلْتُ إِنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَحْمِلُكُمْ عَلَى هَؤُلاَءِ وَلَكِنِّي وَاللَّهِ لاَ أَدَعُكُمْ حَتَّى يَنْطَلِقَ مَعِي بَعْضُكُمْ إِلَى مَنْ سَمِعَ مَقَالَةَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم لاَ تَظُنُّوا أَنِّي حَدَّثْتُكُمْ شَيْئًا لَمْ يَقُلْهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَقَالُوا لِي إِنَّكَ عِنْدَنَا لَمُصَدَّقٌ، وَلَنَفْعَلَنَّ مَا أَحْبَبْتَ. فَانْطَلَقَ أَبُو مُوسَى بِنَفَرٍ مِنْهُمْ حَتَّى أَتَوُا الَّذِينَ سَمِعُوا قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم مَنْعَهُ إِيَّاهُمْ، ثُمَّ إِعْطَاءَهُمْ بَعْدُ، فَحَدَّثُوهُمْ بِمِثْلِ مَا حَدَّثَهُمْ بِهِ أَبُو مُوسَى.

TERCÜME:

Ebû Mûsâ’dan رضى الله عنه rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: Arkadaşlarım beni, Resûlullah’tan ﷺ kendileri için ***binek (deve)*** istemem için gönderdiler; çünkü onunla birlikte ***Ceyşü’l-Usre’ye, yani Tebük Gazvesi’ne*** çıkmak istiyorlardı. “Ey Allah’ın Nebisi! Arkadaşlarım onlara binek vermen için beni sana gönderdi” dedim. Şöyle buyurdu: **“Allah’a yemin ederim ki size hiçbir binek vermeyeceğim.”** Farkında olmadan, öfkeli olduğu bir ana denk gelmiştim. Peygamber’in ﷺ reddinden ve bana gücenmiş olmasından endişe ederek

üzgün bir hâlde döndüm. Arkadaşlarıma dönüp Peygamber'in ﷺ söylediğini bildirdim. Çok geçmeden Bilâl'in "Ey Abdullah b. Kays!" diye seslendiğini duydum. Cevap verdim; "Seni çağıran Resûlullah'a ﷺ icabet et" dedi. Yanına gelince şöyle buyurdu: **"Şu iki çift deveyi ve şu iki çifti al"** — Sa'd'dan o sırada satın aldığı altı deve — **"onları arkadaşlarına götür ve de ki: Allah — ya da Resûlullah ﷺ — size bunları binek olarak veriyor, binin."** Onları götürdüm ve şöyle dedim: "Peygamber ﷺ bunları size binek olarak veriyor. Fakat Allah'a yemin ederim ki, bazılarınız benimle birlikte Resûlullah'ın ﷺ sözünü işitenlere gitmedikçe sizi bırakmam; Resûlullah'ın ﷺ söylemediği bir şeyi size anlattığımı sanmayasınız." Şöyle dediler: "Sen bize göre güvenilir birisin; ama senin istediğini yaparız." Bunun üzerine Ebû Mûsâ onlardan birkaç kişiyle birlikte, Resûlullah'ın ﷺ önce reddettiğini ve sonra verdiğini işitenlere gitti; onlar da Ebû Mûsâ'nın anlattığının aynısını anlattılar.

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Muhammed b. al-'Ala' ← Ebû Usamah Hammad b. Usamah ← Buraid b. 'Abdullah ← Ebû Burdah ← Ebû Musa al-Aş'ari رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Tebük Gazvesi Bâbı, Hadis No. 4415; ayrıca No. 3133, 6623 ve Müslim No. 1649.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4415

BU HADİSİN DERSLERİ

Resûlullah ﷺ başlangıçta binek vermeyeceğine yemin etti; çünkü o anda gerçekten hiçbir şeyi yoktu ve başka bir mesele yüzünden öfkeliydi. Fakat develer gelince verdi. Başka bir rivayette şöyle açıklar: ***"Bir şeye yemin edip de başkasını ondan daha hayırlı gördüğümde, mutlaka daha hayırlı olanı yapar ve yeminimin keffaretini öderim"*** (Sahîh-i Buhârî 6623).

Haberi aktarırken ***Ebû Mûsâ'nın titizliğine*** de dikkat edin: Kavminin Resûlullah'ın ﷺ sözünü uydurduğunu sanmasını istemedi ve onları başka şahitlere götürdü. İşte sahâbenin ***rivayetin doğruluğunu koruma*** hassasiyeti — hadis ilminin temelini oluşturan hassasiyet.

MÜNAFIKLARIN BAHANELERİ

Tebük sahâbenin ihlâsını ortaya koyduysa ***münafıkların gerçek yüzünü de açığa çıkardı***. Tevbe Sûresi'nin büyük bir kısmı bu olay hakkında indi; bu yüzden sûreye ***el-Fâdıha*** — "rezil eden, açığa çıkaran" — da denir; çünkü onların kalplerindeki sırları birer birer ortaya koyar. Allah şöyle buyurur:

"Kolay bir kazanç, normal bir yolculuk olsaydı sana uyarlardı, fakat çıkılacak yol onlara uzak geldi" (Tevbe 9:42) — Tefsîru İbn Kesîr 9:42.

Bu âyet münafık ruhunu tam olarak tasvir eder: ***Kazanç kolay ve yol yakın olursa*** uymaya hazırdırlar. Huneyn'de ganimet vardı; Tebük'te ise yalnızca sıcak, mesafe ve tehlike vardı. Böylece bahaneler uydurmaya başladılar.

"Onlardan, 'Bana izin ver, beni fitneye düşürme' diyen vardır. Bilin ki onlar zaten fitneye düşmüşlerdi" (Tevbe 9:49) — Tefsîru İbn Kesîr 9:49.

SİYER NOTU: CEDD B. KAYS

Tefsir ve siyer âlimlerinin rivayetine göre bu âyet Seleme oğullarından ***Cedd b. Kays*** hakkında indi. Tebük'e çağrıldığında şöyle dedi: "Bana kalmak için izin ver, beni imtihana sokma. Kavmim bilir ki kadınlara benden daha düşkün bir erkek yoktur; Rum kadınlarını görürsem sabredemeyeceğimden korkarım." Resûlullah ﷺ ondan yüz çevirdi ve "Sana izin verdim" dedi.

Bu rivayeti İbn İshak ile Taberî ve İbn Kesîr tefsirleri birkaç senetle nakleder; bazılarının ***sağlamlığı tartışılmıştır***, fakat anlamı tefsir âlimleri arasında meşhurdur.

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — Tebük Gazvesi bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye.
İbn Kesîr, Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm, Tevbe 9:49. https://tafsir.app/ibn-katheer/9/49

İroniye bakın: Rum kadınlarıyla "fitneye düşmemek" için izin istedi; oysa çıkmayarak ***daha büyük bir fitneye düşmüştü*** — Resûlullah'ı ﷺ terk etme fitnesine. Takvalı görünen bir bahane tembelliğin ve korkunun örtüsü olabilir.

Siyer kitapları, çıkmamak için izin isteyen münafıkların ***seksen küsur kişi*** olduğunu söyler; Resûlullah ﷺ onların zâhirî mazeretlerini kabul etti ve kalplerindeki sırları Allah'a bıraktı. İşte İslâm'ın insanlarla muamelede ilkesi: ***Biz zâhire göre hükmederiz***; gizli olanı Allah bilir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"SICAKTA SEFERE ÇIKMAYIN"

Münafıklar çıkmamakla yetinmediler; ***başkalarını da çıkmamaya kışkırttılar***. Allah onların sözünü kaydetti ve sarsıcı bir cümleyle cevap verdi:

Allah'ın Peygamberinin hilafına geri kalanlar, oturup kalmalarına sevindiler. Allah yolunda mallariyle ve canlariyle cihat hoşlarına gitmedi. "Sıcakta savaşa çıkmayın" dediler. De ki: "Cehennem ateşi daha sıcaktır." Keşke bilseydiler." (Tevbe 9:81) — Tefsîru İbn Kesîr 9:81.

"Cehennem ateşi daha sıcaktır." Bu, her şeyi doğru ölçüye koyan bir karşılaştırmadır. Tebük çölünün sıcağı birkaç hafta içinde geçip gidecekti; itaati terk ederek kaçınılan sıcak ise bitmeyen bir sıcağa götürebilir.

Resûlullah ﷺ dünya ateşinin cehennem ateşinin ***yetmiş parçasından yalnızca bir parçası*** olduğunu bildirmiştir (Sahîh-i Buhârî 3265). Bu hakikati kavrayan sahâbîler çöl güneşinden korkmadılar; çok daha dehşetli bir şeyden korkuyorlardı.

Bizim için ders: ***Zor, yorucu ya da rahatsız edici*** olduğu için bir görevi terk etmeye bahane aradığımız her seferde, kendimize Kur'an'ın bu sorusunu soralım. Soğukta sabah namazına kalkmak, sıcakta oruç tutmak ya da darlıkta sadaka vermek — bunların hepsi kaçınılan şeyin yanında küçüktür.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

NİFAK HASTALIĞINI TANIMAK

Tebük olayı Müslümanlara ***nifakın özelliklerini tanımayı*** öğretti — başkalarını suçlamak için değil, ***kendini sorgulamak*** için. Resûlullah ﷺ alâmetlerini birkaç sahih hadiste açıklamıştır. Şöyle buyurdu:

"Münafığın alâmeti üçtür: Konuşunca yalan söyler, söz verince sözünden döner, kendisine bir şey emanet edilince hıyanet eder" (Sahîh-i Buhârî 33).

Başka bir rivayette bir özellik daha ekledi: ***"tartışınca haddi aşar"***; ve bu özelliklerden birine sahip olanda, onu bırakıncaya kadar ***nifaktan bir haslet*** bulunduğunu bildirdi (Sahîh-i Buhârî 34). Âlimler ***itikadî nifak*** (inanç nifakı — Tebük münafıkları gibi küfrü gizlemek) ile ***amelî nifak*** (amel nifakı — bir Müslümanda da bulunabilecek kötü huylar) arasında ayrım yapar.

Resûlullah ﷺ şöyle de buyurdu: ***"Münafıklara sabah ve yatsı namazından daha ağır gelen bir namaz yoktur. Bu ikisinde ne olduğunu bilselerdi emekleyerek de olsa gelirlerdi"*** (Sahîh-i Buhârî 657). Tebük sıcağı onları açığa çıkardığı gibi, ***sabah ve yatsının karanlığı*** da kimin gerçekten iman ettiğini ortaya koyar.

Münafığı ***"iki koyun sürüsü arasında gidip gelen, bir bu sürüye bir o sürüye koşan koyun gibi"*** tasvir etti (Sahîh-i Müslim 2784). Medine'deki hâlleri buydu: Bazen Müslümanlarla, bazen düşmanla, duruşsuz.

Sahâbîlerin kendileri de nifaktan çok korkarlardı. İbn Ebû Müleyke şöyle dedi: ***"Peygamber'in ﷺ ashabından otuz kişiye yetiştim; hepsi kendi nefisleri için nifaktan korkuyordu"*** (Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Îmân, ta'lîk olarak). Tebük'e katılanlar bile korkuyorsa, biz nasıl korkmayalım?

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ALİ: MÛSÂ'YA GÖRE HÂRÛN GİBİ

Yola çıkmadan önce Resûlullah'ın ﷺ Medine'yi ve ailesini korumak için birini görevlendirmesi gerekiyordu. Siyer kitaplarına göre Muhammed b. Mesleme Medine'nin idaresine atandı, ***Ali b. Ebû Tâlib*** رضى الله عنه ise onun ailesine bakmak üzere bırakıldı. Ali gibi bir kahraman için geride kalmak çok ağırdı:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4416

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ شُعْبَةَ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم خَرَجَ إِلَى تَبُوكَ، وَاسْتَخْلَفَ عَلِيًّا فَقَالَ أَتُخَلِّفُنِي فِي الصِّبْيَانِ وَالنِّسَاءِ قَالَ «أَلاَ تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلاَّ أَنَّهُ لَيْسَ نَبِيٌّ بَعْدِي».
وَقَالَ أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ سَمِعْتُ مُصْعَبًا.

TERCÜME:

Mus'ab b. Sa'd'dan, o da babasından (Sa'd b. Ebû Vakkâs رضى الله عنه) rivayet ettiğine göre Resûlullah ﷺ Tebük'e çıktı ve ***Ali'yi (Medine'de) yerine vekil bıraktı***. Ali: "Beni çocuklarla ve kadınlarla mı bırakıyorsun?" dedi. Şöyle buyurdu: ***"Benim yanımdaki yerinin, Mûsâ'nın yanındaki Hârûn'un yeri gibi olmasına razı olmaz mısın? Ancak benden sonra peygamber yoktur."*** (Ebû Dâvûd et-Tayâlisî onu şu lafızla rivayet etmiştir: "Hakem dedi ki: Mus'ab'ı işittim.")

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Musaddad b. Musarhad ← Yahya b. Sa'id al-Qattan ← Şu'bah b. al-Hajjaj ← al-Hakam b. 'Utaibah ← Mus'ab b. Sa'd ← babası Sa'd b. Abi Waqqas رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Tebük Gazvesi Bâbı, Hadis No. 4416; ayrıca No. 3706 ve Müslim No. 2404.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4416

BU HADİSİN DERSLERİ

Siyer kitaplarına göre münafıklar şu dedikoduyu yaydılar: ***"Onu sevmediği için geride bıraktı."*** Bunun üzerine Ali silahını alıp Cürf'e kadar Resûlullah'ın ﷺ peşinden gitti. İşte orada Resûlullah, Ali'nin en büyük faziletlerinden biri olan bu sözleri söyledi.

Hz. Mûsâ عَلَيْهِ السَّلَامُ, kırk gece münâcât için giderken kavmini korumak üzere kardeşi Hârûn'u عَلَيْهِ السَّلَامُ yerine bıraktı (A'râf 7:142). İşte Ali de Resûlullah'ın ﷺ yanında böyleydi: ***güvenilir bir vekil***. Fakat kesin bir şekilde şunu ekledi: ***"Ancak benden sonra peygamber yoktur"*** — nübüvvet hakkındaki her türlü yanlış anlamanın kapısını kapatarak.

Ders: ***Dindeki her görevin bir değeri vardır***. Meydanda savaşan da geride koruyan da hizmet eder. Bazen daha az parlak görünen görev, en büyük emanettir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

EBÛ HAYSEME VE EBÛ ZER

Ordu yola çıktı; bazı ihlâslı sahâbîler hazırlanmakta geciktikleri için geride kaldı. Bunlardan biri ***Ebû Hayseme el-Ensârî*** رضى الله عنه idi. Ka'b b. Mâlik'in uzun hadisinde anlatıldığına göre Resûlullah ﷺ Tebük'te otururken, uzaktan serabın içinden beyaz giysili bir adamın geldiği görüldü. Şöyle buyurdu: ***"Ebû Hayseme ol!"*** Gerçekten de o, Ebû Hayseme el-Ensârî idi — ***bir sâ' hurma sadaka verip münafıklarca alaya alınan adam*** (Sahîh-i Müslim 2769).

Allah'ın kıssaları nasıl birbirine bağladığına bakın: Bir sâ' hurma yüzünden alaya alınan fakir adam (Bölüm 8), Resûlullah'a ﷺ katılmak için çölü tek başına aşan adamın ta kendisidir. Münafıklar alay etti, fakat ***Allah yükseltti***.

SİYER NOTU: EBÛ HAYSEME, GÖLGELİK VE HANIMLARI; EBÛ ZER TEK BAŞINA YÜRÜYOR

İbn İshak'ın rivayetine göre Ebû Hayseme sıcak bir günde bahçesine döndü ve iki hanımının gölgeliğe su serptiğini, soğuk su ve yemek hazırladığını gördü. Şöyle dedi: ***"Resûlullah ﷺ güneşin ve sıcak rüzgârın altında, Ebû Hayseme ise serin gölgede, hazır yemek ve güzel kadınlarla birlikte mi? Bu insaf değil!"*** Ardından devesini hazırlayıp onun peşinden yola düştü.

İbn İshak ayrıca ***Ebû Zer'in*** رضى الله عنه devesi zayıf düştüğü için geride kaldığını, eşyasını sırtlanıp ***tek başına yürüdüğünü*** rivayet eder. Uzaktan görününce Resûlullah ﷺ "Ebû Zer ol!" buyurdu. Sonra şöyle dedi: ***"Allah Ebû Zer'e rahmet etsin; tek başına yürüyor, tek başına ölecek ve tek başına diriltilecek."*** Her iki kıssa da ***siyer rivayetidir***; özellikle Ebû Zer kıssası zayıf bir senetle rivayet edilmiştir.

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — Tebük Gazvesi bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HİCR: SEMÛD KAVMİNİN YURDU

Kuzeye giderken İslâm ordusu olağanüstü bir bölgeden geçti: ***Hicr***, Semûd kavminin, Hz. Sâlih'in عَلَيْهِ السَّلَامُ kavminin yurdu. Orada kaya dağlara oyulmuş evler duruyordu — bir zamanlar güçlü olan, fakat peygamberini yalanladığı için helak edilen bir medeniyetin kalıntısı. Allah şöyle buyurur:

And olsun ki, Hicr halkı peygamberi yalanlamışlardı." (Hicr 15:80) — Tefsîru İbn Kesîr 15:80.

Dağlarda, güven içinde olarak evler yontuyorlardı." (Hicr 15:82) — Tefsîru İbn Kesîr 15:82.

Sabaha karşı çığlık onları yakalayıverdi." (Hicr 15:83) — Tefsîru İbn Kesîr 15:83.

Yorgun ve susuz sahâbîler orada kuyular buldular; su alıp hamur yoğurdular. Fakat Resûlullah ﷺ şaşırtıcı bir emir verdi:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 3378

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِسْكِينٍ أَبُو الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ بْنِ حَيَّانَ أَبُو زَكَرِيَّاءَ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ـ رضى الله عنهما أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم لَمَّا نَزَلَ الْحِجْرَ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ أَمَرَهُمْ أَنْ لاَ يَشْرَبُوا مِنْ بِئْرِهَا، وَلاَ يَسْتَقُوا مِنْهَا فَقَالُوا قَدْ عَجَنَّا مِنْهَا، وَاسْتَقَيْنَا. فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَطْرَحُوا ذَلِكَ الْعَجِينَ وَيُهَرِيقُوا ذَلِكَ الْمَاءَ. وَيُرْوَى عَنْ سَبْرَةَ بْنِ مَعْبَدٍ وَأَبِي الشُّمُوسِ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم أَمَرَ بِإِلْقَاءِ الطَّعَامِ. وَقَالَ أَبُو ذَرٍّ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم «مَنِ اعْتَجَنَ بِمَائِهِ».

TERCÜME:

İbn Ömer'den رضى الله عنهما rivayet edildiğine göre Resûlullah ﷺ Tebük Gazvesi'nde ***Hicr'e*** konakladığında onlara ***kuyusundan içmemelerini ve ondan su almamalarını*** emretti. "Onunla hamur yoğurduk ve suyunu aldık" dediler. Bunun üzerine onlara ***o hamuru atmalarını ve o suyu dökmelerini*** emretti. (İmam Buhârî şöyle dedi:) Sebre b. Ma'bed ve Ebü'ş-Şümûs'tan da Peygamber'in ﷺ o yiyeceğin atılmasını emrettiği rivayet edilmiştir; Ebû Zer de Peygamber'den ﷺ şunu rivayet etmiştir: "Kim onun suyuyla hamur yoğurduysa."

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Muhammed b. Miskin ← Yahya b. Hassan ← Sulaiman b. Bilal ← 'Abdullah b. Dinar ← 'Abdullah b. 'Umar رضى الله عنهما.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü Ehâdîsi'l-Enbiyâ, "ve ilâ Semûde ehâhum Sâlihan" Bâbı, Hadis No. 3378; ayrıca No. 3379–3381, 4419–4420 ve Müslim No. 2981.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:3378

BU HADİSİN DERSLERİ

Susuzluk ve açlık içinde ***su ve ekmeği atmak*** büyük bir fedakârlıktı. Fakat sahâbîler soru sormadan itaat ettiler. Sahîh-i Buhârî'deki başka bir rivayet (3379), onlara ***Hz. Sâlih'in devesinin su içtiği kuyudan*** su almalarını emrettiğini bildirir — bu da yasağın yalnızca suyla ilgili olmadığını, ***Allah'ın gazap ettiği yerle*** ilgili olduğunu gösterir.

Bugün Suudi Arabistan'ın kuzeyindeki Hicr (Medâin-i Sâlih) bir ***turizm cazibesi*** hâline gelmiştir. Âlimler, Resûlullah'ın ﷺ bu yerdeki edebinin eğlenip neşelenmek değil, ***ibret alarak*** geçmek olduğunu hatırlatır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"ANCAK AĞLAYARAK GİRİN"

Semûd kavminin evlerinin yanından geçerken Resûlullah ﷺ yürekleri titreten bir uyarıda bulundu. Abdullah b. Ömer رضى الله عنهما rivayet eder ki o şöyle buyurdu: ***"Kendilerine zulmedenlerin yurtlarına, onlara isabet edenin size de isabet etmemesi için ancak ağlayarak girin."*** Sonra ***başını örttü ve hızlandı***, ta ki vadiyi geçinceye kadar (Sahîh-i Buhârî 4419; 4420).

Buradaki ağlamak yalnızca gözyaşı değil, ***korkan ve ibret alan bir kalptir***: aynı azabın gelmesinden korkmak ve dağları ev hâline getiren Semûd'un gücünün onları hiç kurtaramadığını idrak etmek. ***"Yaptıkları kendilerine bir fayda sağlamadı"*** (Hicr 15:84).

Bu, bir ***tarih dersidir***; onu Resûlullah ﷺ sahada bizzat verdi. Tarih ezberlenecek bir hikâye değil, insanın kendine baktığı bir ***aynadır***. Görkemli olup Allah'ı unutan her medeniyet Hicr gibi sona erer — insanların ziyaret ettiği bir harabe.

Âlimler bu hadisten, azaba uğramış yerlerde ihtiyaç olmadan ***konaklamanın veya gecelemenin mekruh*** olduğu ve ibret alarak oradan ***hızla geçmenin*** teşvik edildiği hükmünü çıkarmışlardır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

TEBÜK PINARI

Uzun bir yolculuktan sonra İslâm ordusu hedefine yaklaştı. Muâz b. Cebel رضى الله عنه ***Tebük pınarında*** olanları rivayet eder:

HADİS — SAHÎH-İ MÜSLİM, NO. 706

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْحَنَفِيُّ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، - وَهُوَ ابْنُ أَنَسٍ - عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ، أَنَّ أَبَا الطُّفَيْلِ، عَامِرَ بْنَ وَاثِلَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ أَخْبَرَهُ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَامَ غَزْوَةِ تَبُوكَ فَكَانَ يَجْمَعُ الصَّلاَةَ فَصَلَّى الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ جَمِيعًا وَالْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ جَمِيعًا حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمًا أَخَّرَ الصَّلاَةَ ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ جَمِيعًا ثُمَّ دَخَلَ ثُمَّ خَرَجَ بَعْدَ ذَلِكَ فَصَلَّى الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ جَمِيعًا ثُمَّ قَالَ «إِنَّكُمْ سَتَأْتُونَ غَدًا إِنْ شَاءَ اللَّهُ عَيْنَ تَبُوكَ وَإِنَّكُمْ لَنْ تَأْتُوهَا حَتَّى يُضْحِيَ النَّهَارُ فَمَنْ جَاءَهَا مِنْكُمْ فَلاَ يَمَسَّ مِنْ مَائِهَا شَيْئًا حَتَّى آتِيَ». فَجِئْنَاهَا وَقَدْ سَبَقَنَا إِلَيْهَا رَجُلاَنِ وَالْعَيْنُ مِثْلُ الشِّرَاكِ تَبِضُّ بِشَىْءٍ مِنْ مَاءٍ - قَالَ - فَسَأَلَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم «هَلْ مَسَسْتُمَا مِنْ مَائِهَا شَيْئًا». قَالاَ نَعَمْ. فَسَبَّهُمَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم وَقَالَ لَهُمَا مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ - قَالَ - ثُمَّ غَرَفُوا بِأَيْدِيهِمْ مِنَ الْعَيْنِ قَلِيلاً قَلِيلاً حَتَّى اجْتَمَعَ فِي شَىْءٍ - قَالَ - وَغَسَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فِيهِ يَدَيْهِ وَوَجْهَهُ ثُمَّ أَعَادَهُ فِيهَا فَجَرَتِ الْعَيْنُ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ أَوْ قَالَ غَزِيرٍ - شَكَّ أَبُو عَلِيٍّ أَيُّهُمَا قَالَ - حَتَّى اسْتَقَى النَّاسُ ثُمَّ قَالَ «يُوشِكُ يَا مُعَاذُ إِنْ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ أَنْ تَرَى مَا هَا هُنَا قَدْ مُلِئَ جِنَانًا».

TERCÜME:

Muâz b. Cebel'den رضى الله عنه rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: Tebük Gazvesi yılında Resûlullah ﷺ ile birlikte çıktık. O, ***namazları cem ediyordu***: öğle ile ikindiyi birlikte, akşam ile yatsıyı birlikte kılıyordu. Bir gün namazı geciktirdi, sonra çıkıp öğle ile ikindiyi birlikte kıldı, sonra içeri girdi, sonra yine çıkıp akşam ile yatsıyı birlikte kıldı. Ardından şöyle buyurdu: **"Yarın inşallah Tebük pınarına varacaksınız; kuşluk vakti olmadan ona varamayacaksınız. Ona kim varırsa ben gelinceye kadar suyuna hiç dokunmasın."** Vardık; iki adam bizden önce oraya ulaşmıştı. ***Pınar ancak bir ayakkabı bağı kadar inceydi, azıcık su damlatıyordu.*** Resûlullah ﷺ onlara sordu: **"Suyuna dokundunuz mu?"** "Evet" dediler. Peygamber ﷺ onları azarladı ve onlara Allah'ın dilediği şeyleri söyledi. Sonra pınardan avuçlarıyla azar azar alarak bir kapta biriktirdiler. Resûlullah ﷺ ellerini ve yüzünü onun içinde yıkadı, sonra onu pınara geri döktü. ***Bunun üzerine pınar bol***

bir suyla fışkırdı; insanlar su aldılar. Sonra şöyle buyurdu: ***"Ey Muâz! Ömrün uzun olursa burayı bahçelerle dolmuş göreceksin."***

SENED İmam Müslim'in rivayet zinciri (talebeden hocaya): 'Abdullah b. 'Abdurrahmân al-Darimi ← Ebû 'Ali al-Hanafi ← Malik b. Anas ← Ebû al-Zubair al-Makki ← Ebû al-Tufail 'Amir b. Wathilah ← Mu'adh b. Jabal رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Müslim rivayet etmiştir: Sahîh-i Müslim, Kitâbü'l-Fedâil, Peygamber'in ﷺ Mucizeleri Bâbı, Hadis No. 706; ayrıca Mâlik, el-Muvatta'.

DERECE: SAHİH — Sahîh-i Müslim'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/muslim:706c

BU HADİSİN DERSLERİ

Pınar ince bir iplik gibi ***damla damla*** akıyordu. Azar azar alıp biriktirdiler; Resûlullah ﷺ yüzünü ve ellerini onunla yıkadı, sonra onu pınara geri döktü. Bunun üzerine ***pınar bol suyla fışkırdı*** ve herkes içti.

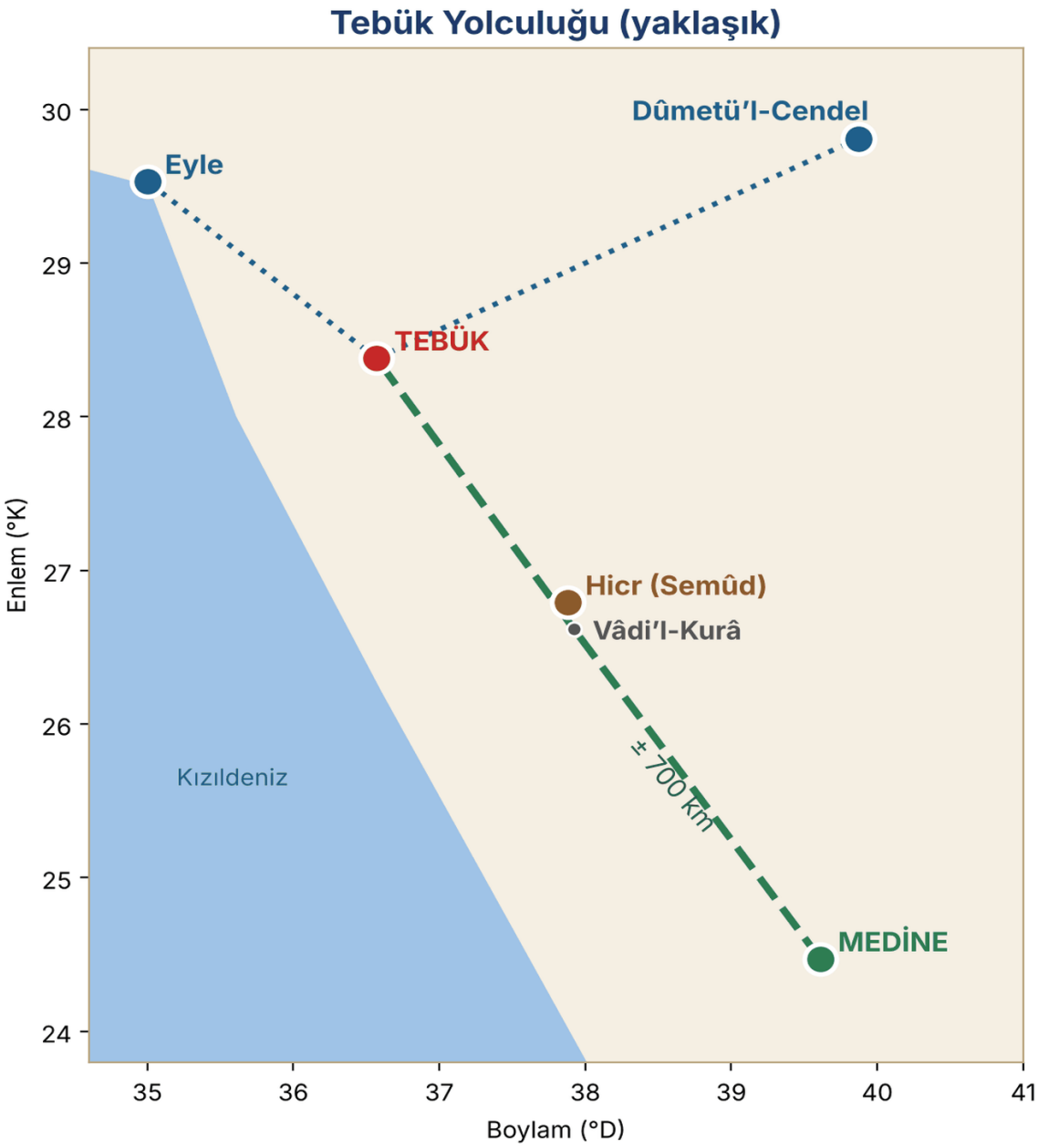

Noktalı çizgiler: Eyle antlaşması ve Hâlid'in Dûmetü'l-Cendel birliği. Konumlar yaklaşıktır.

Şekil 3: Medine'den Tebük'e güzergâh.

Sonra Muâz'a şöyle buyurdu: ***"Ey Muâz! Ömrün uzun olursa buradaki bölgeyi bahçelerle dolmuş göreceksin."*** Bugün Suudi Arabistan'ın kuzeyindeki Tebük bölgesi ***geniş tarım arazileriyle*** — buğday, meyve ve çiçek — tanınır ve ülkenin önemli tarım bölgelerinden biri olmuştur.

Onun şu emrine de dikkat edin: ***"Ben gelinceye kadar suyuna hiç dokunmasın."*** İki adam öne geçip ona dokundu ve o onları uyardı. Otuz bin kişi için ***sınırlı su kaynağını yönetmekteki disiplin*** bir ölüm kalım meselesiydi.

Bu su mucizesi bize siyerdeki başka olayları hatırlatır: Hudeybiye'de onun parmaklarının arasından fışkıran su (Seri 15) ve içine ağzındaki suyu çalkalayıp bıraktıktan sonra taşan kuyu. Allah Resûlü'nü,

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ümmetinin ***gerçek ihtiyacına cevap veren*** mucizelerle — susuza su ile — şereflendirdi; sadece bir gösteri olsun diye değil.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

YOLCULUKTA NAMAZLARI CEM ETMEK

Muâz'ın aynı hadisi ***önemli bir fıkhî hüküm*** içerir: Tebük yolculuğu boyunca Resûlullah ﷺ ***namazları cem etti*** — öğleyi ikindiyle, akşamı yatsıyla. Bu, yolcu için cem etmenin caiz oluşunun başlıca delillerinden biridir.

Sahîh-i Müslim'de Muâz'dan gelen başka bir rivayette, bunu neden yaptığı sorulduğunda cevap şudur: ***"Ümmetinin sıkıntıya düşmemesini istedi."*** İşte İslâm şeriatının ruhu: ***zorlukta kolaylık***. Allah şöyle buyurur: ***"Allah size kolaylık ister, zorluk istemez"*** (Bakara 2:185).

DURUM	CEM EDİLEBİLECEK NAMAZLAR
Yolcu (seferî)	Öğle + İkindi; Akşam + Yatsı
Cem-i takdîm	Birinci namazın vaktinde kılınır
Cem-i te'hîr	İkinci namazın vaktinde kılınır
Cem edilemez	Sabah; İkindi ile Akşam

Bugünün yolcuları — kamyon şoförleri, pilotlar, tatile dönen öğrenciler — bu kolaylıktan yararlanabilir. Bu, zayıf imanın alâmeti değil; ***sünnete uymaktır*** — Resûlullah'ın ﷺ hayatının en zor yolculuğunda bizzat uyguladığı sünnete. Hanefî mezhebine göre ise cem yalnızca hacda Arafat ve Müzdelife'de yapılır; yolcu her namazı kendi vaktinde kılar ve bu hadisi "cem-i sûrî" (birincisini vaktinin sonunda, ikincisini vaktinin başında kılmak) olarak yorumlar.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ŞİDDETLİ RÜZGÂR VE BİR KADININ BAHÇESİ

Ebû Humeyd es-Sâidî رضى الله عنه Tebük'e gidiş ve dönüşte görülen ***birkaç mucizeyi*** içeren bir hadis rivayet eder:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 1481

حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ بَكَّارٍ، حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ، عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى، عَنْ عَبَّاسٍ السَّاعِدِيِّ، عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ، قَالَ غَزَوْنَا مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم غَزْوَةَ تَبُوكَ فَلَمَّا جَاءَ وَادِي الْقُرَى إِذَا امْرَأَةٌ فِي حَدِيقَةٍ لَهَا فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم لأَصْحَابِهِ «اخْرُصُوا». وَخَرَصَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَشَرَةَ أَوْسُقٍ فَقَالَ لَهَا «أَحْصِي مَا يَخْرُجُ مِنْهَا». فَلَمَّا أَتَيْنَا تَبُوكَ قَالَ «أَمَا إِنَّهَا سَتَهُبُّ اللَّيْلَةَ رِيحٌ شَدِيدَةٌ فَلاَ يَقُومَنَّ أَحَدٌ، وَمَنْ كَانَ مَعَهُ بَعِيرٌ فَلْيَعْقِلْهُ». فَعَقَلْنَاهَا وَهَبَّتْ رِيحٌ شَدِيدَةٌ فَقَامَ رَجُلٌ فَأَلْقَتْهُ بِجَبَلِ طَيِّئٍ ـ وَأَهْدَى مَلِكُ أَيْلَةَ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم بَغْلَةً بَيْضَاءَ، وَكَسَاهُ بُرْدًا وَكَتَبَ لَهُ بِبَحْرِهِمْ ـ فَلَمَّا أَتَى وَادِي الْقُرَى قَالَ لِلْمَرْأَةِ « كَمْ جَاءَ حَدِيقَتُكِ». قَالَتْ عَشَرَةَ أَوْسُقٍ خَرْصَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم «إِنِّي مُتَعَجِّلٌ إِلَى الْمَدِينَةِ، فَمَنْ أَرَادَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَعَجَّلَ مَعِي فَلْيَتَعَجَّلْ». فَلَمَّا ـ قَالَ ابْنُ بَكَّارٍ كَلِمَةً مَعْنَاهَا ـ أَشْرَفَ عَلَى الْمَدِينَةِ قَالَ «هَذِهِ طَابَةُ». فَلَمَّا رَأَى أُحُدًا قَالَ «هَذَا جَبَيْلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ، أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ دُورِ الأَنْصَارِ». قَالُوا بَلَى. قَالَ «دُورُ بَنِي النَّجَّارِ، ثُمَّ دُورُ بَنِي عَبْدِ الأَشْهَلِ، ثُمَّ دُورُ بَنِي سَاعِدَةَ، أَوْ دُورُ بَنِي الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ، وَفِي كُلِّ دُورِ الأَنْصَارِ ـ يَعْنِي ـ خَيْرًا». وَقَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ بِلاَلٍ حَدَّثَنِي عَمْرٌو، «ثُمَّ دَارُ بَنِي الْحَارِثِ، ثُمَّ بَنِي سَاعِدَةَ». وَقَالَ سُلَيْمَانُ عَنْ سَعْدِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ، عَنْ عَبَّاسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ «أُحُدٌ جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ». قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ كُلُّ بُسْتَانٍ عَلَيْهِ حَائِطٌ فَهُوَ حَدِيقَةٌ، وَمَا لَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ حَائِطٌ لَمْ يَقُلْ حَدِيقَةٌ.

TERCÜME:

Ebû Humeyd es-Sâidî'den رضى الله عنه rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: Tebük Gazvesi'nde Peygamber ﷺ ile birlikte savaşa çıktık. ***Vâdi'l-Kurâ'ya*** vardığında bahçesinde bir kadın vardı. Peygamber ﷺ ashabına: **"(Mahsulünü) tahmin edin"** buyurdu. Resûlullah ﷺ onu ***on vesk*** olarak tahmin etti ve kadına: **"Ondan**

çıkanı say” buyurdu. Tebük’e varınca şöyle buyurdu: **“Dikkat edin, bu gece şiddetli bir rüzgâr esecek; kimse ayağa kalkmasın, devesi olan onu bağlasın.”** Biz de bağladık. Şiddetli bir rüzgâr esti; bir adam ayağa kalktı ve ***rüzgâr onu Tayyi’ dağlarına fırlattı***. ***Eyle*** kralı Peygamber’e ﷺ beyaz bir katır hediye etti; o da ona bir hırka giydirdi ve memleketleri için ona bir (antlaşma) yazısı yazdı. Vâdi’l-Kurâ’ya dönünce kadına sordu: **“Bahçen ne kadar mahsul verdi?”** “Resûlullah’ın ﷺ tahmin ettiği gibi on vesk” dedi. Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: **“Ben Medine’ye acele etmek istiyorum; içinizden benimle acele etmek isteyen acele etsin.”** Medine’yi uzaktan görünce şöyle buyurdu: ***“İşte Tâbe (güzel şehir).”*** Uhud’u görünce: ***“Bu, bizi seven ve bizim de sevdiğimiz bir dağdır”*** buyurdu. Sonra şöyle buyurdu: **“Size Ensar yurtlarının en hayırlısını haber vereyim mi?”** “Evet” dediler. Şöyle buyurdu: **“Neccâr oğullarının yurdu, sonra Abdüleşhel oğullarının yurdu, sonra Sâide oğullarının ya da Hâris b. Hazrec oğullarının yurdu; Ensar’ın her yurdunda hayır vardır.”** (İmam Buhârî aynı anlamdaki başka rivayetleri de zikreder ve “hadîka”nın duvarla çevrili bahçe olduğunu açıklar.)

SENED İmam Buhârî’nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Sahl b. Bakkar ← Wuhaib b. Khalid ← ‘Amr b. Yahya al-Mazini ← ‘Abbas b. Sahl al-Sa‘idi ← Ebû Humaid al-Sa‘idi رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü’z-Zekât, Hursu’t-Temr Bâbı, Hadis No. 1481; ayrıca No. 3161, 4422 ve Müslim No. 1392.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur’an’dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî’de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:1481

BU HADİSİN DERSLERİ

Birinci mucize: Resûlullah ﷺ Vâdi’l-Kurâ’daki kadının bahçesinin mahsulünü on vesk olarak tahmin etti.

Dönüşte kadın mahsulün tam ***on vesk*** olduğunu bildirdi. Bu aynı zamanda meyvelerin zekâtının hesaplanmasına esas olan ***hars*** (hurma mahsulünü tahmin etme) uygulamasını da gösterir.

İkinci mucize: O gece ***şiddetli bir rüzgâr eseceğini*** haber verdi ve herkese ayağa kalkmamalarını, develerini bağlamalarını emretti. Rüzgâr gerçekten geldi ve ***ayağa kalkan bir adam uçuruldu***, Tayyi’ dağlarına kadar. İtaat kurtarır; itaatsizlik tehlike getirir.

Ders: Resûlullah ﷺ ***önceden uyarıda bulundu*** ve açık güvenlik talimatları verdi. Modern dille bu ***risk yönetimidir***. Fırtına, sel veya salgın uyarıları gibi güvenlik talimatlarına uymak sünnete uymanın bir parçasıdır.

Bu hadis Resûlullah’ın ﷺ Vâdi’l-Kurâ’daki kadına gösterdiği ilgiyi de gösterir: Ona bahçesinin mahsulünü saymasını söyledi ve dönüşte tekrar sordu. Otuz bin kişiye liderlik ederken ***bir kadını ve onun küçük bahçesini unutmadı***. Büyük liderlik yalnızca büyük stratejilerle ilgili değil, yol boyunca küçük insanları hatırlamakla da ilgilidir.

EYLE İLE ANTLAŞMA

Ebû Humeyd'in hadisi önemli bir siyasî olayı da anar: ***Eyle kralı*** (bugün Ürdün'de, Akabe Körfezi'nin ucundaki Akabe) gelip Resûlullah'a ﷺ ***beyaz bir katır*** hediye etti; o da ona bir hırka giydirdi ve ***memleketleri için ona bir antlaşma yazdı*** (Sahîh-i Buhârî 1481).

Siyer kitapları bu kralın adını ***Yuhanna b. Ru'be*** olarak verir ve Cerbâ ile Ezruh halkının da antlaşma yapmaya geldiğini bildirir. ***Cizye*** ödemeyi kabul ettiler; karşılığında canları, malları, gemileri ve kervanları ***güvence altına alındı***.

Bu antlaşma aynı dönemde inen âyetle uyumludur: ***"boyunlarını büküp kendi elleriyle cizye verene kadar"*** (Tevbe 9:29) — Tefsîru İbn Kesîr 9:29.

Cizye bir yağma değil; Ehl-i Kitab'ın İslâm devletinin himayesinde kendi dinlerinde kalmalarını sağlayan, onları askerlikten muaf tutan ve güvenliklerini garanti eden bir ***himaye bedelidir***. Bu, İslâm tarihinde Müslümanlarla gayrimüslimler arasındaki ***bir arada yaşamanın*** temellerinden biridir.

Savaşmadan Resûlullah ﷺ ***İslâm'ın etkisini genişletti***, Şam sınırına kadar. Kuzeydeki kabileler artık adil ve güçlü yeni bir gücün varlığını biliyordu. Bazen ***en büyük zafer kılıç çekmeden kazanılır***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HÂLİD'İN DÛMETÜ'L-CENDEL'E GİDİŞİ

Resûlullah ﷺ Tebük'ten ***Hâlid b. Velîd'i*** عنه الله رضى yaklaşık dört yüz yirmi süvariyle, kuzeyde önemli bir kale olan ve Hristiyan bir Arap kralı ***Ükeydir b. Abdülmelik*** tarafından yönetilen ***Dûmetü'l-Cendel'e*** (bugün Suudi Arabistan'da Cevf) gönderdi.

SİYER NOTU: DOLUNAY GECESİNDE YABAN SIĞIRLARI

Siyer âlimlerinin rivayetine göre Resûlullah ﷺ Hâlid'e şöyle dedi: ***"Onu yaban sığırı avlarken bulacaksın."***

Ayın aydınlattığı bir gecede Ükeydir hanımıyla birlikte sarayının damındayken bir grup yaban sığırı gelip boynuzlarını saray kapısına sürtmeye başladı. Ükeydir inip avlanmak için dışarı çıktı ve Hâlid'in birliği tarafından yakalandı. Kardeşi Hassân bu küçük çatışmada öldürüldü.

Ükeydir Resûlullah'a ﷺ getirildi; o da ***canını bağışladı*** ve cizye karşılığında onunla barış antlaşması yaptı.

Bu ayrıntılar ***siyer kitaplarının rivayetidir*** (İbn İshak ve Vâkıdî).

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — Tebük Gazvesi bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye. Vâkıdî, el-Meğâzî — Hâlid'in Dûmetü'l-Cendel Seriyyesi.

Bu olay sahih hadisle doğrulanmıştır. Enes b. Mâlik عنه الله رضى rivayet eder ki ***Dûme hükümdarı Ükeydir, Peygamber'e ﷺ ipek bir cübbe hediye etti***. İnsanlar onun güzelliğine hayran kaldılar; o da şöyle buyurdu: ***"Muhammed'in canı elinde olana yemin ederim ki Sa'd b. Muâz'ın cennetteki mendilleri bundan daha güzeldir"*** (Sahîh-i Buhârî 2616).

Resûlullah'ın ﷺ sahâbenin ***bakışını nasıl başka yöne çevirdiğine*** bakın. Onlar bir kralın ipeğine hayran kalınca, onlara Hendek Savaşı'nda aldığı yara sebebiyle şehit düşen Ensar lideri Sa'd b. Muâz'ı hatırlattı (Seri 12–13). Cennetteki ***yalnızca mendili*** dünyanın en pahalı elbisesinden daha değerlidir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

TEBÜK'TE YİRMİ GÜN

Câbir b. Abdullah رضى الله عنهما şöyle rivayet eder: ***"Resûlullah ﷺ Tebük'te yirmi gün kaldı ve namazları kısaltarak kıldı"*** (Sünen-i Ebû Dâvûd 1235; Nevevî ve Elbânî sahih kabul etmiştir).

O yirmi gün boyunca ***Bizans ordusu görünmedi***. Ya toplandıkları haberi doğru değildi ya da bu kadar büyük ve azimli bir orduyla karşılaşmamayı seçtiler; sonuç aynıydı: Müslümanlar ***savaşmadan sahaya hâkim oldular***. Sınırdaki Arap kabileleri Bizans'ın çıkmaya cesaret edemediğine şahit oldu.

SİYER NOTU: İSTİŞARE: İLERLEMEK Mİ, DÖNMEK Mİ?

Siyer âlimlerinin rivayetine göre Resûlullah ﷺ Şam'ın içlerine doğru daha ileri gidip gitmeme konusunda sahâbe ile istişare etti. Ömer b. Hattâb رضى الله عنه şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü! Eğer ilerlemekle emrolundunsa ilerle." O şöyle buyurdu: "Eğer emrolunsaydım sizin görüşünüzü sormazdım." Bunun üzerine Ömer geri dönmelerini tavsiye etti; çünkü Bizans'ın çok askeri vardı, orada tek bir Müslüman yoktu ve Tebük'e gelmeleri ***düşmanı korkutmaya yetmişti***. Bu rivayeti Vâkıdî zikreder.

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — Tebük Gazvesi bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye.

Ders: ***Zafer her zaman savaşmak demek değildir***. Kan dökmeden stratejik hedefe ulaşmak hikmettir. Ve büyük kararlar, bir peygamber tarafından bile, ***istişare*** ile alınır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

AKABE VADİSİNDEKİ KOMPLO

Tebük'ten dönüş yolunda bazı münafıkların kininin ne kadar derin olduğunu ortaya koyan bir olay yaşandı. Sahîh-i Müslim'de Ebü't-Tufeyl, ***"Akabe ehlinden"*** bir adamla Huzeyfe b. Yemân رضی اللہ عنہ arasındaki bir tartışmayı anlatır. Huzeyfe onların ***on dört veya on beş kişi*** olduğunu söyledi ve on ikisinin ***dünyada ve ahirette Allah'ın ve Resûlü'nün düşmanı*** olduğuna şahitlik etti. Aynı rivayette Resûlullah'ın ﷺ bir yolculukta "Su azdır, hiç kimse oraya benden önce varmasın" buyurduğu, birkaç kişinin onu geçtiğini görünce onlara lânet ettiği de anlatılır (Sahîh-i Müslim 2779).

SİYER NOTU: DAĞ YAMACINDAKİ MASKELİ ADAMLAR

Siyer âlimlerinin rivayetine göre Resûlullah ﷺ gece Akabe yamacından geçerken orduya vadi yolunu tutmalarını emretti, kendisi ise dar dağ yolundan gitti. ***Ammâr b. Yâsir*** devesinin yularını önden tutuyor, ***Huzeyfe*** ise arkadan sürüyordu. ***Yüzleri örtülü*** bir grup adam onu uçuruma itmek için yaklaşmaya çalıştı. Huzeyfe onların develerinin yüzlerine vurdu, onlar da kaçtılar.

Resûlullah ﷺ onların isimlerini gizlice Huzeyfe'ye bildirdi; bu yüzden Huzeyfe'ye ***"Resûlullah'ın ﷺ sırdaşı"*** denmiştir. Bu kıssanın ayrıntıları ***siyer rivayetidir*** ve senedi tartışmalı olarak Müsned-i Ahmed'de geçer; aslı Sahîh-i Müslim 2779 ile doğrulanmıştır.

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — Tebük Gazvesi bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye.

Onların isimlerini bildiği hâlde Resûlullah ﷺ ***onları öldürmedi***. Başka bir olayda şöyle açıkladı: ***"İnsanlar Muhammed'in arkadaşlarını öldürdüğünü söylemesinler"*** (Sahîh-i Buhârî 4905). Kendi içlerindeki düşmanlara karşı bile ***davetin itibarını*** korudu.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"BİZ SADECE LAFA DALMIŞ EĞLENİYORDUK"

Yolculuk boyunca bazı münafıklar ***Resûlullah ﷺ ve sahâbe ile alay ettiler***. Uyarıldıklarında meşhur bahanelerini öne sürdüler. Allah şöyle buyurur:

Onlara soracak olursan, "Biz and olsun ki, eğlenip oynuyorduk" diyecekler; De ki: "Allah'la, ayetleriyle, Peygamberiyle mi alay ediyordunuz." (Tevbe 9:65) — Tefsîru İbn Kesîr 9:65.

"Özür beyan etmeyin, inandıktan sonra inkar ettiniz" (Tevbe 9:66) — Tefsîru İbn Kesîr 9:66.

SİYER NOTU: "KURRÂLARIMIZ GİBİSİNİ GÖRMEDİK"

İbn Cerîr et-Taberî ve İbn Ebû Hâtim, İbn Ömer'den رضى الله عنهما şunu rivayet eder: Tebük Gazvesi'nde bir adam bir mecliste şöyle dedi: ***"Bu kurrâlarımız gibisini görmedik — karınları en büyük, dilleri en yalancı ve düşmanla karşılaşınca en korkak olanlar"*** — Resûlullah'ı ﷺ ve sahâbeyi kastediyordu. Haber ona ulaşınca o adam, ayakları taşlara takılarak onun devesinin eğer kayışına yapıştı ve "Biz sadece lafa dalmış eğleniyorduk" dedi. O ise yalnızca bu âyeti okudu ve ona dönüp bakmadı.

Bu rivayeti bazı âlimler hasen kabul etmiştir; Sahih kitaplarda bulunmadığı için bu Not'a konmuştur.

KAYNAK:
İbn Kesîr, Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm, Tevbe 9:65–66. https://tafsir.app/ibn-katheer/9/65

Bu âyet, âlimlerin ***Allah'la, âyetleriyle ve Resûlü'yle alay etmenin*** şaka yoluyla bile olsa küçük bir şey olmadığına dair delilidir. Din şaka malzemesi değildir. Dinle ilgili esprilerin kolayca yayıldığı sosyal medya çağında bu âyet ***son derece güncel bir uyarıdır***.

Fakat âyetin devamı bir kapı da açar: ***"İçinizden bir topluluğu affetsek bile…"*** Tefsir âlimleri Mahşî b. Humeyyir adında, tövbe edip affedilen bir adamı zikreder. Tövbe kapısı ihlâsla dönenlere daima açıktır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MAZERET SEBEBİYLE GERİ KALANLAR

Dönüş yolunda Medine'ye yaklaşırken Resûlullah ﷺ, ***gerçek bir mazeret*** yüzünden çıkamayanları şereflendiren şu sözleri söyledi:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4423

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا حُمَيْدٌ الطَّوِيلُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ـ رضى الله عنه ـ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم رَجَعَ مِنْ غَزْوَةِ تَبُوكَ فَدَنَا مِنَ الْمَدِينَةِ فَقَالَ «إِنَّ بِالْمَدِينَةِ أَقْوَامًا مَا سِرْتُمْ مَسِيرًا وَلاَ قَطَعْتُمْ وَادِيًا إِلاَّ كَانُوا مَعَكُمْ». قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَهُمْ بِالْمَدِينَةِ قَالَ «وَهُمْ بِالْمَدِينَةِ، حَبَسَهُمُ الْعُذْرُ».

TERCÜME:

Enes b. Mâlik'ten رضى الله عنه rivayet edildiğine göre Resûlullah ﷺ Tebük Gazvesi'nden döndü; Medine'ye yaklaşınca şöyle buyurdu: ***"Medine'de öyle insanlar var ki siz bir yol yürümediniz, bir vadiyi aşmadınız ki onlar sizinle birlikte olmasınlar."*** "Ey Allah'ın Resûlü! Onlar Medine'de oldukları hâlde mi?" dediler. Şöyle buyurdu: ***"Onlar Medine'de oldukları hâlde; onları mazeret alıkoydu."***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Ahmed b. Muhammed al-Marwazi ← 'Abdullah b. al-Mubarak ← Humaid al-Tawil ← Enes b. Mâlik رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Tebük Gazvesi Bâbı (Ka'b b. Mâlik hadisinden sonra), Hadis No. 4423; ayrıca No. 2839 ve Müslim No. 1911 (Câbir'den).

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4423

BU HADİSİN DERSLERİ

İşte ***niyetin şerefi***. Gidemediği için ağlayan sahâbîler (Bölüm 9) Tebük'e doğru tek bir adım bile atmadılar; yine de ***her adımın sevabına ortak oldular***. Allah yalnızca organlara değil, kalbe bakar.

Bu hadis, hastalık, yaşlılık, aile sorumluluğu veya mal yetersizliği yüzünden ***hayırdan alıkonulan*** her Müslümanı da teselli eder. Resûlullah ﷺ başka bir hadiste şöyle buyurmuştur: ***"Kul hastalandığında veya yolculuğa çıktığında, mukimken ve sağlıklıyken yaptığı amellerin benzeri kendisine yazılır"*** (Sahîh-i Buhârî 2996).

Fakat fark açıktır: Mazeretliler gidemedikleri için ***üzüldüler***, münafıklar ise geride kaldıkları için ***sevindiler*** (Tevbe 9:81). İhlâsımızın ölçüsü şudur: Bir ibadet fırsatını kaçırdığımızda ne hissediyoruz?

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"İŞTE TÂBE": MEDİNE'YE DÖNÜŞ

Medine uzaktan görününce Resûlullah ﷺ büyük bir sevgiyle şöyle buyurdu: ***"İşte Tâbe (güzel Medine)."***

Uhud dağını görünce de şöyle buyurdu: ***"Bu, bizi seven ve bizim de sevdiğimiz bir dağdır"*** (Sahîh-i Buhârî 1481).

Aynı hadiste Resûlullah ﷺ varmak üzereyken şöyle buyurdu: ***"Ben Medine'ye acele edeceğim; benimle acele etmek isteyen acele etsin."*** Vatana ve ibadet yerine duyulan özlem, imanla çelişmeyen bir fıtrattır.

SİYER NOTU: SENİYYETÜ'L-VEDÂ'DA ÇOCUKLARIN ŞARKISI

Sâib b. Yezîd رضى الله عنه şöyle rivayet eder: ***"Resûlullah ﷺ Tebük Gazvesi'nden dönerken onu karşılamak için çocuklarla birlikte Seniyyetü'l-Vedâ'a çıktığımı hatırlıyorum"*** (Sahîh-i Buhârî 4427).

Meşhur "Tala'a'l-bedru aleynâ" şiiri genellikle Hicret olayıyla ilişkilendirilir; fakat İbnü'l-Kayyim gibi bazı âlimler, Seniyyetü'l-Vedâ' Şam yönünde bulunduğu için onun daha doğru olarak ***Tebük dönüşünde*** söylendiğini kabul eder. Şiirin rivayeti ise ***sahih bir senede sahip değildir***.

KAYNAK:
İbnü'l-Kayyim, Zâdü'l-Me'âd — Tebük Gazvesi faslı.

Medine'ye varınca Resûlullah ﷺ doğruca ***mescide*** gidip iki rekât namaz kıldı, sonra insanları kabul etmek için oturdu. İşte orada geride kalan seksen küsur kişi gelip mazeret beyan etti — ve işte orada ***üç dürüst sahâbînin*** kıssası başladı; bu kıssa Seri 25'te anlatılacaktır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

TEVBE SÛRESİ: YOL BOYUNCA İNEN VAHİY

Tebük Seferi, hakkında ***bir sûrenin büyük bir kısmı*** inen tek gazvedir. İbn Kesîr ve diğer tefsir âlimleri, Tevbe Sûresi'nin ortalarındaki âyetlerin Tebük yolculuğundan önce, yolculuk sırasında ve sonrasında inerek her aşamaya eşlik ettiğini söyler — sanki vahiy ***orduyla birlikte yürüyordu***.

ÂYET	TEMA
9:29	Ehl-i Kitap'la savaş emri; cizye
9:38–41	Çıkmayı ağır bulanlara uyarı
9:42–57	Münafıkların bahaneleri ve özellikleri
9:64–66	Yolculukta münafıkların alayı
9:79–83	Sadaka verenlerle alay; "sıcakta çıkmayın"
9:91–92	Mazeretliler ve ağlayanlar
9:94–96	Dönüşten sonra münafıkların bahaneleri
9:107–110	Dırâr Mescidi
9:117–118	Peygamber'in, Muhâcirler'in, Ensar'ın ve üç sahâbînin tövbesi

Bu tablo Kur'an'ın ***olayları anında takip ettiğini*** gösterir: yola çıkmadan önce çağırır, yolculuk sırasında sırları açığa çıkarır ve dönüşten sonra her grubu değerlendirir. Tevbe Sûresi'nin yalnızca savaş hakkında bir sûre değil, ***kalbin dürüstlüğü*** hakkında bir sûre olduğunu da gösterir.

Bu dizinin ***tövbe âyetleriyle*** (9:117–118) sona erdiğine de dikkat edin. Sûre münafıklara karşı sert olsa da tövbe kapısı açık kalır — geride kalan üç sahâbînin tövbe kıssası Seri 25'in ana konusu olacaktır. Dırâr Mescidi hakkındaki 9:107–110 âyetleri de aynı seride açıklanacaktır.

Âlimler Tevbe Sûresi'nin ***son inen sûrelerden*** biri olduğunu ve besmele ile başlamayan tek sûre olduğunu da belirtir. Bunun hikmeti, hicretin 9. yılındaki hac mevsiminde Berâet'in ilan edilişini anlatırken Seri 27'de ele alınacaktır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MÛTE VE TEBÜK

Tebük, Müslümanların Bizans'a karşı ikinci kez çıkışıdır. Mûte ile karşılaştırma, bu ümmetin ***iki yıldan kısa*** bir sürede ne kadar büyüdüğünü gösterir:

KONU	MÛTE (8 H) → TEBÜK (9 H)
Komutan	Zeyd, Ca'fer, İbn Revâha → Resûlullah ﷺ bizzat
Ordu sayısı	Yaklaşık 3.000 → yaklaşık 30.000
Çatışma	Şiddetli savaş → savaş yok
Kayıp	Üç komutan şehit → yok
Etkisi	Ordu Hâlid sayesinde kurtuldu → sınır kabileleri boyun eğdi
Vahiy	Özel bir âyet yok → Tevbe'nin büyük bir kısmı

Mûte bir ***cesaret imtihanı*** idiyse, Tebük bir ***ihlâs imtihanıydı***. Mûte'de düşman öndeydi; Tebük'te en büyük düşman ***nefsin arzularıydı*** — sıcak, mesafe, hurma bahçeleri ve münafıkların fısıltıları.

Tebük, Ebû Bekir ve Ömer dönemindeki ***Şam'ın fethine*** de yol açtı. Resûlullah'ın ﷺ Tebük'e giderken geçtiği yolu daha sonra Beytülmakdis'i kurtaran İslâm ordusu kullandı.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KISSANIN KAYNAKLARI

Tebük Seferi farklı derecelerde çeşitli kaynaklarca rivayet edilmiştir. Aşağıdaki tablo bunları özetler:

OLAY	KAYNAK VE DERECE
Açık çağrı ve sıcak	Sahîh-i Buhârî 4418 — sahih
Osman'ın infakı	Sünen-i Tirmizî 3701 — hasen
Ebû Bekir ve Ömer	Sünen-i Tirmizî 3675 — hasen; Tebük ile ilişkisi: siyer
Eş'arîler	Sahîh-i Buhârî 4415 — sahih
Hârûn gibi Ali	Sahîh-i Buhârî 4416 — sahih
Ebû Hayseme	Sahîh-i Müslim 2769 — sahih
Ebû Zer'in tek başına yürümesi	İbn İshak — senedi zayıf
Hicr	Sahîh-i Buhârî 3378, 4419 — sahih
Tebük pınarı ve cem	Sahîh-i Müslim 706 — sahih
Şiddetli rüzgâr ve Eyle	Sahîh-i Buhârî 1481 — sahih
Ükeydir ve ipek cübbe	Sahîh-i Buhârî 2616 — sahih; ayrıntılar: siyer
Tebük'te yirmi gün	Sünen-i Ebû Dâvûd 1235 — sahih
Akabe ehli	Sahîh-i Müslim 2779 — sahih; ayrıntılar: siyer
Mazeretliler	Sahîh-i Buhârî 4423 — sahih
Bizans ordusu haberi	Vâkıdî, İbn Sa'd — siyer

Tebük'ün başlıca olaylarının çoğu ***sahih hadislerle*** desteklenir; ek ayrıntılar ise siyer kitaplarından gelir. Sahih olanı kesinlikle kabul eder, siyer rivayetini derecesini belirterek aktarırız.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

TEBÜK SEFERİ'NİN ŞAHSİYETLERİ

Tebük Seferi, Resûlullah'ın ﷺ hayatındaki en büyük orduyu kapsar; fakat kıssası bazı belirli şahsiyetler aracılığıyla hatırlanır. Bu tablo onları tek bir yerde toplar: kabileleri, bu olaydaki rolleri ve kaynakları. Yalnızca siyer kitaplarında bulunan bilgiler bu şekilde işaretlenmiştir.

İSİM	KABİLE / AKRABALIK	TEBÜK'TEKİ ROLÜ	KAYNAK
Ali b. Ebû Tâlib رضی الله عنه	Kureyş (Hâşimoğulları); amcaoğlu ve damadı: Resûlullah ﷺ	Ailesini korumak üzere bırakıldı: "Mûsâ'ya göre Hârûn gibi"	Sahîh-i Buhârî 4416 (bölüm 14)
Muhammed b. Mesleme رضی الله عنه	Evs (Ensâr)	Onun yokluğunda Medine'yi idare etti	Siyer kitapları; başka bir rivayet Sibâ' b. Urfuta el-Gıfârî'yi anar
Osman b. Affân رضی الله عنه	Kureyş (Benî Ümeyye)	Ceyşü'l-Usre için en büyük infak	Sünen-i Tirmizî 3701 (bölüm 6)
Abdurrahman b. Avf رضی الله عنه	Kureyş (Zühreoğulları)	Sabah namazında imamlık yaptı; Resûlullah ﷺ onun arkasında namaz kıldı	Sahîh-i Müslim 274 (bölüm 32)
Muğîre b. Şu'be رضی الله عنه	Sakîf	Ona eşlik etti ve abdest suyunu döktü	Sahîh-i Müslim 274 (bölüm 32)
Ebû Mûsâ el-Eş'arî رضی الله عنه	Eş'arîler (Yemen)	Kavmi için binek istedi	Sahîh-i Buhârî 4415 (bölüm 10)
Ebû Hayseme رضی الله عنه	Ensar (siyer kitaplarına göre Hazrec)	Önce geride kaldı, sonra Tebük'e yetişti	Sahîh-i Müslim 2769; siyer kitapları (bölüm 15)
Ebû Zer el-Gıfârî رضی الله عنه	Gıfâr	Devesi zayıf düşünce tek başına yürüdü	Siyer kitapları (bölüm 15)
Hâlid b. Velîd رضی الله عنه	Kureyş (Benî Mahzûm)	Dûmetü'l-Cendel'e gönderildi	Siyer kitapları; Sahîh-i Buhârî 2616 (bölüm 22)
Huzeyfe b. Yemân رضی الله عنه	Abs oğulları; babası Abdüleşhel oğullarının (Evs) müttefikiydi	Akabe komplocularının isimlerini biliyordu	Sahîh-i Müslim 2779 (bölüm 24)
Ammâr b. Yâsir رضی الله عنه	Ans oğulları (Mezhic); ailesi Mahzûm oğullarının müttefikiydi	Akabe yamacında devesinin yularını tuttu	Siyer kitapları (bölüm 24)

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

İSİM	KABİLE / AKRABALIK	TEBÜK'TEKİ ROLÜ	KAYNAK
Abdullah Zü'l-Bicâdeyn رضى الله عنه	Müzeyne	Tebük'te vefat etti ve bizzat Resûlullah tarafından defnedildi	Siyer kitapları; senedi zayıf (bölüm 33)
Cedd b. Kays	Seleme oğulları (Hazrec)	Çıkmamak için izin istedi (Tevbe 9:49)	Tefsir ve siyer kitapları (bölüm 11)
Ükeydir b. Abdülmelik	Kinde (Sekûn); Dûmetü'l-Cendel kralı	Esir alındı, sonra barış yapıp cizye ödedi	Siyer kitapları; Sahîh-i Buhârî 2616 (bölüm 22)
Yuhanna b. Ru'be	Eyle hükümdarı	Barış antlaşması yapmaya geldi	Sahîh-i Buhârî 1481 ("Eyle kralı"); isim siyer kitaplarından (bölüm 21)
Ka'b b. Mâlik, Mürâre b. Rebî' ve Hilâl b. Ümeyye رضى الله عنهم	Ka'b: Hazrec (Seleme oğulları); Mürâre ve Hilâl: Evs	Mazeretsiz geride kalan üç kişi	Sahîh-i Buhârî 4418 (Seri 25)

Bu tablodaki çeşitliliğe dikkat edin: Kureyş ve Ensar, Arap ve Arap olmayan, zengin ve yaya yürüyen, sadık sahâbî ve münafık. Hepsi aynı yolculuktaydı; fakat Allah her birini kalbine göre değerlendirir.

DERS

Tebük bir eleme imtihanıydı: Tek bir yolculukta kimin malını harcadığı, kimin çıkamadığı için ağladığı ve kimin bahane aradığı ortaya çıktı. Her birimiz hayatın "tablosuna" kendi rolümüzü yazıyoruz; Allah kalplerdekini çok iyi bilir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

TEBÜK YOLCULUĞUNDAN ÇIKAN HÜKÜMLER

Yaz sıcağında yedi yüz kilometreyi aşan bu yolculuk, bugün hâlâ uygulanan pek çok hüküm doğurdu. Bu bölüm henüz ele alınmamış önemli bir hadisi ekler, ardından önceki bölümlerdeki hükümleri tek bir tabloda toplar.

RESÛLULLAH ﷺ ABDURRAHMAN B. AVF'IN ARKASINDA NAMAZ KILIYOR

Muğîre b. Şu'be رضى الله عنه anlatır ki Tebük Gazvesi'nde Resûlullah ﷺ ile birlikteydi. Sabahtan önce o, ihtiyacını gidermek için çıktı; Muğîre de bir su kabı taşıdı. Dönünce Muğîre su döktü; o da abdest aldı ve mestleri (deri çorapları) üzerine meshetti.

Geldiklerinde insanlar Abdurrahman b. Avf رضى الله عنه imam olarak namaza başlamışlardı. Resûlullah ﷺ iki rekâtın birine yetişti ve son rekâtı onlarla birlikte kıldı. Abdurrahman selam verince, o kalkıp kaçırdığı rekâtı tamamladı. İnsanlar şaşırıp çokça tesbih ettiler. Bitirince şöyle buyurdu: "İyi yaptınız" — ya da "Doğru yaptınız" buyurdu — çünkü namazı vaktinde kılmışlardı (Sahîh-i Müslim 274).

Bu hadis birkaç ders içerir: Yolculukta mestler üzerine meshetmek caizdir; büyük bir lider, makamı daha aşağı olan birinin arkasında cemaat olabilir; ve gecikme uzunsa, geciken imamı beklemektense namazı vaktin başında kılmak daha faziletlidir.

HÜKÜM	DELİL	BÖLÜM
Yolculukta mestler üzerine meshetmek	Sahîh-i Müslim 274	32
Makamı daha aşağı olan imamın arkasında namaz kılmak; kaçırılan rekâtı tamamlamak (mesbûk)	Sahîh-i Müslim 274	32
Yolculukta öğle–ikindi ve akşam–yatsıyı cem etmek (Hanefîlere göre yalnızca Arafat ve Müzdelife'de)	Sahîh-i Müslim 706	19
Tebük'te yirmi gün boyunca namazı kısaltmak	Sünen-i Ebû Dâvûd 1235	23
Azaba uğrayan Semûd kavminin kuyularındaki suyu kullanmamak; Hz. Sâlih'in devesinin kuyusu hariç عَلَيْهِ السَّلَامُ	Sahîh-i Buhârî 3378, 3379	16–17
Azap yerlerinden ağlayarak ve hızla geçmek	Sahîh-i Buhârî 4419–4420	17
Barış antlaşması olarak Ehl-i Kitap'tan cizye almak	Tevbe 9:29; Sahîh-i Buhârî 1481	21
Mazeret sebebiyle alıkonulan, çıkanın sevabını alır	Sahîh-i Buhârî 4423	26
Liderin darlık zamanında görüş alması ve azıkları bir araya toplaması	Sahîh-i Müslim 27	33

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

FIKIH NOTU: YİRMİ GÜN BOYUNCA KISALTMAK

Âlimler, bir yerde kalan yolcunun ne kadar süre namazı kısaltabileceği konusunda ihtilaf etmiştir. Şâfiî mezhebine göre dört gün veya daha fazla kalmaya niyet eden kimse artık yolcu sayılmaz; fakat işinin ne zaman biteceğini bilmeden kalıyorsa on sekiz güne kadar kısaltabilir. Hanefî mezhebi ise sınırı on beş gün ikamet niyeti olarak belirler; bu niyet olmadıkça, bekleme süresi uzasa bile yolcu kısaltmaya devam eder.

Âlimlerin çoğu, Resûlullah'ın ﷺ Tebük'te yirmi gün boyunca kısaltmasını, ikamete niyet etmediği, belirli bir süre kalmayı değil gelişmeleri beklediği şeklinde anlar. Bu ayrıntı Nevevî'nin el-Mecmû' gibi fıkıh kitaplarında ele alınır; özel durumlar için yerel dinî otoriteye başvurulmalıdır.

DERS

İslâm şeriatı zorluktaki kimseye kolaylık sağlar: mest üzerine meshetmek, namazları cem etmek ve kısaltmak. Fakat bu kolaylık disiplini kaldırmaz: Resûlullah ﷺ henüz gelmemiş olsa bile namaz vaktinde kılındı.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

YOL BOYUNCA KÜÇÜK KISSALAR

Tebük'ün büyük olaylarının arasında yürek dokunan küçük kıssalar vardır. Bir kısmı Sahîh-i Müslim'de sahih olarak geçer, bir kısmı ise siyer kitaplarının rivayetidir. Bu bölüm bunlardan üçünü, her birinin derecesini belirterek bir araya getirir.

BEREKETLENEN AZIK

Tebük yolculuğunda sahâbenin azığı neredeyse tükenmiş, aç kalmışlardı. Binek develerini kesmek için izin istediler. Ömer رضى الله عنه Resûlullah'a ﷺ şöyle dedi: Develer kesilirse binekler azalır; en iyisi kalan azıklarını toplayıp üzerlerine bereket duası etmesidir.

O da kabul etti. Deri bir sofra serildi; herkes elinde kalanı getirdi — bir avuç mısır, bir avuç hurma, bir parça ekmek. O bereket duası etti ve şöyle buyurdu: "Kaplarınıza alın." Ordudaki kapların hepsini doldurdular; dolmayan tek bir kap kalmadı. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve ben Allah'ın Resûlüyüm. Bu iki şehadetle, şüphe etmeden Allah'a kavuşan bir kul cennetten alıkonulmaz" (Sahîh-i Müslim 27).

Resûlullah'ın ﷺ Ömer'in önerisini kabul ettiğine dikkat edin: Mucize anında bile istişare vardı. Mucizenin ardından da tevhid hatırlatıldı — kalpler mucizeye değil, Allah'a bağlansın diye.

KAYBOLAN DEVE

Siyer kitaplarında (İbn İshak) rivayet edildiğine göre yolculukta Resûlullah'ın ﷺ devesi kayboldu. Zeyd b.

Lusayt adlı bir münafık alay etti: "Muhammed peygamber olduğunu ve gökten haber getirdiğini iddia ediyor, ama devesinin nerede olduğunu bilmiyor." O şöyle buyurdu: "Ben ancak Allah'ın bana öğrettiğini bilirim; Allah bana gösterdi: deve falan vadide, yuları bir ağaca takılmış hâlde." Sahâbîler gidip onu söylendiği gibi buldular. Bu kıssa siyer kitaplarının rivayetidir.

Onun cevabı bir akide dersi içerir: Bir peygamber gaybı kendiliğinden bilmez; ancak Allah'ın ona vahyettiğini bilir.

ZÜ'L-BİCÂDEYN: GIPTA EDİLEN KABİR

Abdullah Zü'l-Bicâdeyn رضى الله عنه Müzeyne kabilesinden bir gençti. Lakabı "iki kaba bez parçasının sahibi" demektir; çünkü Müslüman olduğunda kavmi elbisesini elinden aldı, o da ikiye böldüğü tek bir bezle çıktı. Tebük'te gece vefat etti.

Rivayet edildiğine göre Resûlullah ﷺ bizzat kabrine indi; Ebû Bekir ve Ömer de cenazeyi ona uzattılar.

Onu yerleştirdikten sonra şöyle dua etti: "Allah'ım! Ben ondan razıyım, Sen de ondan razı ol." İbn Mes'ûd رضى الله عنه şöyle dedi: "Keşke o kabrin sahibi ben olsaydım." Bu kıssayı İbn İshak ve Taberânî rivayet

eder; Heysemî, Taberânî rivayetinin senedini zayıf kabul etmiştir (Mecma‘u’z-Zevâid 4237). Burada siyer rivayeti olarak aktarılmıştır.

DERS

Bu küçük kıssalar Allah’ın hiç kimseyi unutmadığını öğretir: bir avuç hurma, kaybolan bir deve ve memleketinden uzakta vefat eden fakir bir genç. Allah katında şeref mal veya elbiseyle değil, iman ve fedakârlıkla ölçülür.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

TEBÜK VE HİCR: DÜN VE BUGÜN

Tebük kıssasındaki yerler bugün de mevcuttur ve bir kısmı dünyanın her yerinden ziyaretçileri çeker. Bu tablo siyer kitaplarındaki isimleri bugünkü yerlerle ilişkilendirir. Kesin olmayan yerler bu şekilde belirtilmiştir.

SİYERDEKİ İSİM	BUGÜN	NOT
Seniyyetü'l-Vedâ‘	Medine'nin kuzeyi	Ordunun toplanıp yola çıktığı yer; tarihçiler yerini farklı şekillerde zikreder
Vâdi'l-Kurâ	Ulâ bölgesi, Medine'nin kuzeybatısı	Mahsulünü saymasını istediği kadının bahçesi (bölüm 20)
Hicr	Hegra (Medâin-i Sâlih) arkeolojik alanı, Ulâ'nın kuzeyi	Semûd kavminin yurdu; ağlayarak geçildi (bölüm 16–17)
Tebük	Tebük şehri, Suudi Arabistan'ın kuzeybatısı	Modern yolla Medine'den yedi yüz kilometreden fazla (tahmini)
Eyle	Akabe Körfezi bölgesi (Ürdün'de Akabe ve Eilat)	Eyle kralı barış için geldi (bölüm 21)
Dûmetü'l-Cendel	Cevf bölgesi, Suudi Arabistan'ın kuzeyi	Ükeydir'in kalesi (bölüm 22)

HEGRA: SUUDİ ARABİSTAN'IN İLK DÜNYA MİRASI

2008 yılında Hicr (Hegra) alanı UNESCO tarafından Dünya Mirası olarak listeye alındı — Suudi Arabistan'ın ilki. Alanda kumtaşı dağlara oyulmuş 111 büyük mezar vardır; bunların 94'ü süslüdür ve milattan önce birinci yüzyıl ile milattan sonra birinci yüzyıl arasına tarihlenir (Saudipedia).

Bugün görülen mezarların Semûd döneminden çok sonra Nabatîler tarafından yapıldığı unutulmamalıdır. İslâm geleneği bölgeyi Kur'an'da anılan Semûd yurdu olarak tanır (Hicr 15:80–84), fakat bugün mevcut yapıların hepsi mutlaka Semûd'a ait değildir. Sahih hadisten kesin olan, Resûlullah'ın ﷺ azap yerlerinin ağlayarak ve ibret alarak geçilmesi emridir (Sahîh-i Buhârî 4419–4420).

BUGÜNKÜ TEBÜK

Tebük bugün Suudi Arabistan'ın kuzeybatısındaki Tebük Bölgesi'nin merkezidir. Şehirde yerel halkın "Peygamber Mescidi" olarak bildiği Tevbe Mescidi vardır (Visit Saudi). Yerel halk onu, Resûlullah'ın ﷺ Tebük'te namaz kıldığı yerle ilişkilendirir; bu ilişki yerel bir gelenektir ve hadisle doğrulanmamıştır.

DERS

Tarihî yerler güçlü bir hatırlatma olabilir; fakat onları ziyaret ederken İslâm'ın edebi açıktır: yalnızca eğlenmek değil, ibret almak. Resûlullah ﷺ Hicr'den başını eğerek ve ağlayarak geçti; her ziyaretçi için en güzel örnek budur.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

TEBÜK SEFERİ'NİN KRONOLOJİSİ

Bu tablo Tebük Seferi'nin olaylarını sırasıyla düzenler. Tarihlerin çoğu İbn İshak, İbn Sa'd ve Vâkıdî gibi siyer kitaplarına dayanan tahminlerdir.

ZAMAN	OLAY	KAYNAK / BÖLÜM
Huneyn ve Tâif'ten sonra (8 H)	Şam'da Bizans ordusunun toplandığı haberi Medine'ye ulaştı	Siyer kitapları (2. bölüm)
9 H Receb başı	Çıkmak için açık çağrı; Ceyşü'l-Usre'nin hazırlığı	Sahîh-i Buhârî 4418 (bölüm 3, 5)
Yola çıkmadan önce	Osman, Ebû Bekir, Ömer ve sahâbenin infakı; ağlayanlar	Sünen-i Tirmizî 3701, 3675; Tevbe 9:92 (bölüm 6–9)
Yola çıkmadan önce	Münafıklar bahane ileri sürdü; Cedd b. Kays izin istedi	Tevbe 9:42, 9:49 (bölüm 11–12)
Recep 9 H	Yaklaşık otuz bin kişilik ordu yola çıktı; Ali aileyi korumak üzere bırakıldı	Siyer kitapları; Sahîh-i Buhârî 4416 (bölüm 5, 14)
Yolculuk sırasında	Ebû Hayseme ve Ebû Zer yetişti	Sahîh-i Müslim 2769; siyer kitapları (bölüm 15)
Yolculuk sırasında	Ağlayarak Hicr'den geçildi	Sahîh-i Buhârî 3378, 4419 (bölüm 16–17)
Yolculuk sırasında	Bereketlenen azık; Abdurrahman b. Avf namazda imamlık yaptı	Sahîh-i Müslim 27, 274 (bölüm 32–33)
Tebük'e varış	Tebük pınarı fışkırdı	Sahîh-i Müslim 706 (bölüm 18)
Tebük'te (yaklaşık 20 gün)	Namaz kısaltıldı; Bizans ordusu görünmedi	Sünen-i Ebû Dâvûd 1235 (bölüm 23)
Tebük'te	Eyle, Cerbâ ve Ezruh ile antlaşma	Sahîh-i Buhârî 1481; siyer kitapları (bölüm 21)
Tebük'te	Hâlid Dûmetü'l-Cendel'e gönderildi; Ükeydir barış yaptı	Siyer kitapları; Sahîh-i Buhârî 2616 (bölüm 22)
Dönüş yolculuğu	Akabe yamacında komplo	Sahîh-i Müslim 2779; siyer kitapları (bölüm 24)
9 H Ramazan	Medine'ye varış: "İşte Tâbe"	Sahîh-i Buhârî 1481 (bölüm 27)
Dönüşten sonra	Geride kalan üç kişinin kıssası ve Dırâr Mescidi	Sahîh-i Buhârî 4418; Tevbe 9:107 (Seri 25)

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DERS

Tebük Seferi savaşsız yaklaşık iki ay sürdü; fakat Arap Yarımadası'nın haritasını değiştirdi: Kuzey kabileleri barış antlaşmalarına boyun eğdi ve Bizans güneyde yeni bir gücün farkına vardı. Bazen zafer tek bir kılıç bile çekilmeden kazanılır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

TEBÜK SEFERİ HAKKINDA SIK SORULAN SORULAR

Aşağıda Tebük Seferi hakkında sıkça sorulan on iki soru, kısa cevapları ve bu e-kitaptaki bölümlere atıflarıyla birlikte yer almaktadır.

1. BU ORDUYA NEDEN CEYŞÜ'L-USRE DENMİŞTİR?

Çünkü çok zor bir zamanda çıktı: kavurucu yaz sıcağı, uzak bir yolculuk, binek ve azık kıtlığı ve hurmaların olgunlaştığı bir mevsim. Bu isim Tevbe 9:117'den alınmıştır (bölüm 4–5).

2. TEBÜK'TE SAVAŞ OLDU MU?

Hayır. Bizans ordusu görünmedi; Resûlullah ﷺ Tebük'te yaklaşık yirmi gün kaldı, sonra bazı kuzey kabileleriyle barış antlaşmaları yaptıktan sonra döndü (bölüm 21–23).

3. İSLÂM ORDUSU KAÇ KİŞİYDİ?

Siyer kitapları yaklaşık otuz bin kişi olduğunu söyler; bu, Resûlullah'ın ﷺ hayatındaki en büyük orduydu.

Ka'b b. Mâlik hadisi de sayılarının bir deftere yazılamayacak kadar çok olduğunu bildirir (Sahîh-i Buhârî 4418; bölüm 5).

4. MEDİNE'Yİ KİM KORUDU?

Siyer kitapları Medine'yi Muhammed b. Mesleme'nin idare ettiğini söyler; başka bir rivayet Sibâ' b. Urfuta'yı anar. Ali b. Ebû Tâlib رضى الله عنه ise onun ailesini korumak üzere bırakıldı (Sahîh-i Buhârî 4416; bölüm 14).

5. TEBÜK, RESÛLULLAH'IN ﷺ KATILDIĞI SON SAVAŞ MIDIR?

Evet. Tebük, onun bizzat komuta ettiği son gazvedir. Bundan sonra seriyyeler gönderdi; vefatından önce hazırlanan Üsâme b. Zeyd ordusu gibi (bölüm 1).

6. ZEKÂT VERMEYİ REDDEDEN SA'LEBE B. HÂTIB KISSASI DOĞRU MUDUR?

Bu kıssa Tevbe 9:75–77'nin açıklamasında meşhurdur; fakat hadis âlimleri onu sahih kabul etmez. Irâkî senedinin zayıf olduğunu söylemiş, İbn Hacer kıssanın doğru olduğunu sanmadığını belirtmiş, İbn Hazm ise onu reddetmiştir. Sa'lebe b. Hâtıb da Bedir'e katılmış bir sahâbîdir (Mufti Wilayah Persekutuan). Bu yüzden bu kıssa açıklama yapılmadan yayılmamalıdır.

7. BUGÜN HEGRA'YI (HİCR) ZİYARET ETMEK CAİZ MİDİR?

Sahih hadis, azap yerlerinden ağlayarak ve ibret alarak geçilmesini emreder (Sahîh-i Buhârî 4419–4420). Âlimler bu tür yerlere turistik ziyaret konusunda farklı görüşlere sahiptir; üzerinde ittifak edilen, onları gaflet

ve eğlence içinde ziyaret etmenin yasak olduğudur. Ziyaret eden kimse Resûlullah'ın ﷺ öğrettiği edebi korumalıdır (bölüm 17 ve 34).

8. RESÛLULLAH ﷺ NEDEN YİRMİ GÜN BOYUNCA NAMAZI KISALTTI?

Çünkü ikamete niyet etmemişti, gelişmeleri bekliyordu. Âlimler bir yerde kalan kimse için kısaltma süresi konusunda ihtilaf etmiştir (bölüm 23 ve bölüm 32'deki fıkıh notu).

9. CİZYE NEDİR?

Cizye, İslâm devletiyle antlaşma altında bulunan Ehl-i Kitap'tan alınan yıllık bir ödemedir. Karşılığında canları, malları ve din özgürlükleri güvence altına alınır. Tevbe 9:29'da anılır ve Eyle ile Dûmetü'l-Cendel antlaşmalarında uygulanmıştır (bölüm 21–22).

10. AKABE KOMPLOCULARI KİMLERDİ?

Sahîh-i Müslim onların sayısını bildirir; fakat isimleri Resûlullah ﷺ tarafından gizli tutulmuş ve yalnızca Huzeyfe'ye رضى الله عنه bildirilmiştir. Kıssanın ayrıntıları siyer rivayetidir (Sahîh-i Müslim 2779; bölüm 24).

11. GERİDE KALANLARA NE OLDU?

Münafıklar gelip bahanelerini söylediler ve zâhiren kabul edildiler. Dürüst üç sahâbî — Ka'b b. Mâlik, Mürâre b. Rebî' ve Hilâl b. Ümeyye — tövbeleri kabul edilinceye kadar elli gün boyunca boykot edildi. Onların kıssası Seri 25'te bütünüyle anlatılmaktadır.

12. TEBÜK SEFERİ'NİN BUGÜN BİZİM İÇİN TEMEL DERSİ NEDİR?

İman, şartlar en rahatsız edici olduğunda sınanır. Tebük, zorlukta malını ve emeğini harcayanı bahane arayandan ayırdı. Her çağın kendi "Tebük'ü" vardır — rahatla itaat arasında seçim yapmamız gereken an.

DERS

Bu sorular bize Kur'an'ı, sahih hadisi, siyer rivayetlerini ve zayıf kıssaları birbirinden ayırmayı hatırlatır. Tebük kıssasının çerçevesi Kur'an ve sahih hadisle sabittir; isim, tarih ve sayı ayrıntılarını derecesine göre aktarırız.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DERSLER VE KAPANIŞ

Tebük Seferi savaşsız bir gazveydi; fakat siyerdeki ***en büyük imtihanlardan*** biriydi. Müslümanların safını açık gruplara ayırdı: sahip olduğu her şeyi infak edenler, gidemediği için ağlayanlar, gafletten geride kalanlar ve nifaktan dolayı bahane uyduranlar.

DERS	TEBÜK'TEN
Liderin şeffaflığı	Zorluk hakkında açık çağrı
Sınırsız infak	Osman, Ebû Bekir ve Ömer
Küçük sadaka, büyük değer	Ebû Hayseme'nin bir sâ' hurması
İhlâslı niyet	Ağlayanların (el-Bekkâûn) gözyaşları
Bahanelere karşı uyanıklık	"Sıcakta sefere çıkmayın"
Tarihten ibret	Hicr'de ağlamak
Şeriatın kolaylığı	Namazları cem etmek ve kısaltmak
Kansız zafer	Eyle ve Dûme antlaşmaları
Din şaka değildir	Tevbe 9:65–66

HAYATIMIZDAKİ TEBÜK

Her birimiz kendi "Tebük'ümüzle" karşılaşacağız: İtaatin bizden rahatı — gölgeyi, hasadı yaklaşan bahçeyi ya da özlenen dinlenmeyi — terk etmemizi istediği an. O anda infak eden Osman, kalkıp yetişen Ebû Hayseme, gücü yetmediği için ağlayan el-Bekkâûn ya da — Allah korusun — ***"sıcakta sefere çıkmayın"*** diyenler olabiliriz. Seçim daima bizim elimizdedir.

İnşallah **Siyer-i Nebî** serisi ***Seri 25 — Ka'b b. Mâlik ve Dırâr Mescidi*** ile devam edecektir: geride kalıp doğruyu söylemeyi seçen üç sahâbînin kıssası, elli gecelik boykot, gökten kabul edilen tövbe ve Müslümanları bölmek için kurulan mescid. Vallâhu a'lem.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KAYNAKÇA — SERİ 24

KUR'AN VE TEFSİR

Kur'an-ı Kerîm, Osmanlı (Uthmânî) metin ve Diyanet İşleri Başkanlığı meali. https://quran.com/ms

İbn Kesîr, Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm (Tevbe 9:29, 9:38–42, 9:49, 9:65–66, 9:79, 9:81, 9:91–92, 9:117; Hicr 15:80–84). https://tafsir.app/ibn-katheer/9/38

HADİS

Sahîh-i Buhârî 1417, 1481, 2616, 2742, 2778, 2996, 3265, 3378, 3379, 4415, 4416, 4418, 4419, 4420, 4423, 4427, 4668, 4905, 6623. https://sunnah.com/bukhari

Sahîh-i Müslim 706, 2769, 2779. https://sunnah.com/muslim

Sünen-i Tirmizî 3675, 3701; Sünen-i Ebû Dâvûd 1235. https://sunnah.com

SİYER VE ŞERH KİTAPLARI

İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — Tebük Gazvesi bölümü.

el-Vâkıdî, el-Meğâzî; İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ.

İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye; İbnü'l-Kayyim, Zâdü'l-Me'âd — Tebük Gazvesi faslı.

İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî — Kitâbü'l-Meğâzî, Tebük Gazvesi Bâbı.

Safiyyurrahmân el-Mübârekfûrî, er-Rahîku'l-Mahtûm — Tebük Gazvesi bölümü.

GENEL TARİH

Wikipedia, "Expedition of Tabuk". https://en.wikipedia.org/wiki/Expedition_of_Tabuk

Wikipedia, "Tabuk, Saudi Arabia". https://en.wikipedia.org/wiki/Tabuk,_Saudi_Arabia

Wikipedia, "Hegra (Mada'in Salih)". https://en.wikipedia.org/wiki/Hegra_(Mada%27in_Salih))

Wikipedia, "Dumat al-Jandal". https://en.wikipedia.org/wiki/Dumat_al-Jandal

Wikipedia, "Aqaba". https://en.wikipedia.org/wiki/Aqaba

Wikipedia, "Uthman". https://en.wikipedia.org/wiki/Uthman

Wikipedia, "Byzantine Empire". https://en.wikipedia.org/wiki/Byzantine_Empire

EK HADİSLER VE KAYNAKLAR

Sahîh-i Müslim 274 (Abdurrahman b. Avf'ın Tebük'te imamlık yapması). https://sunnah.com/muslim:274

Sahîh-i Müslim 27 (Tebük Gazvesi'nde bereketlenen azık). https://sunnah.com/muslim:27b

Sahîh-i Buhârî 4416 (Mûsâ'ya göre Hârûn gibi Ali). https://sunnah.com/bukhari:4416

Sahîh-i Buhârî 4419 (Hicr'den geçiş). https://sunnah.com/bukhari:4419

Mecma'u'z-Zevâid 4237 (Zü'l-Bicâdeyn). https://en.tohed.com/hadith/majma-al-zawaid/4237/

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

Mufti Wilayah Persekutuan, Irsyad al-Hadith Seri 27: Sa‘lebe Kıssası. https://muftiwp.gov.my/en/artikel/irsyad-al-hadith/1512-irsyad-al-hadith-series-27-the-story-of-tha-labah-who-refused-to-pay-zakat

Saudipedia, “Why Was the Site of Hijr Inscribed in the World Heritage List?”. https://saudipedia.com/en/why-was-the-site-of-hijr-inscribed-in-the-world-heritage-list

Wikipedia, “Hegra”. https://en.wikipedia.org/wiki/Hegra

Wikipedia, “Tabuk, Saudi Arabia”. https://en.wikipedia.org/wiki/Tabuk,_Saudi_Arabia

Visit Saudi, “Al-Tawbah Mosque”. https://visitsaudi.com/en/tabuk/attractions/masjid-altawbah-in-tabuk

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kâ‘b b. Mâlik ve Mescid-i Dırâr

Siyer-i Nebî — Seri 25

Kur’an ve Sahih Hadislere Göre Üç Sahâbînin Doğruluğu, Elli Gecelik Boykot ve Ayrılık İçin Yapılan Mescid

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KÂ‘B B. MÂLİK VE MESCİD-İ DIRÂR

Seri 24, Resûlullah’ın ﷺ Tebük’ten Medine’ye dönüşüyle sona ermişti. Sefere çıkmayan seksenden fazla kişi gelip mazeret bildirdi; Peygamberimiz onların görünürdeki mazeretlerini kabul etti. Fakat üç sahâbî farklı bir yol seçti: ***doğruyu söylediler***; bu doğruluk onları hayatlarının en zor ***elli gecesine*** götürse de.

Bu Seri 25 onların kıssasını anlatır — özellikle ***Kâ‘b b. Mâlik’in*** رضى الله عنه kıssasını. Onu bizzat kendisi, Sahîh-i Buhârî (No. 4418) ve Sahîh-i Müslim’deki (No. 2769) en uzun ve en dokunaklı hadislerden birinde anlatmıştır. Ardından Tebük’ten sonraki bir başka olayı ele alacağız: ***Mescid-i Dırâr***; Allah için değil, Müslümanların arasını ayırmak için yapılan mescid.

Geride Bırakılan Üç Sahâbînin Kıssası: Kronoloji

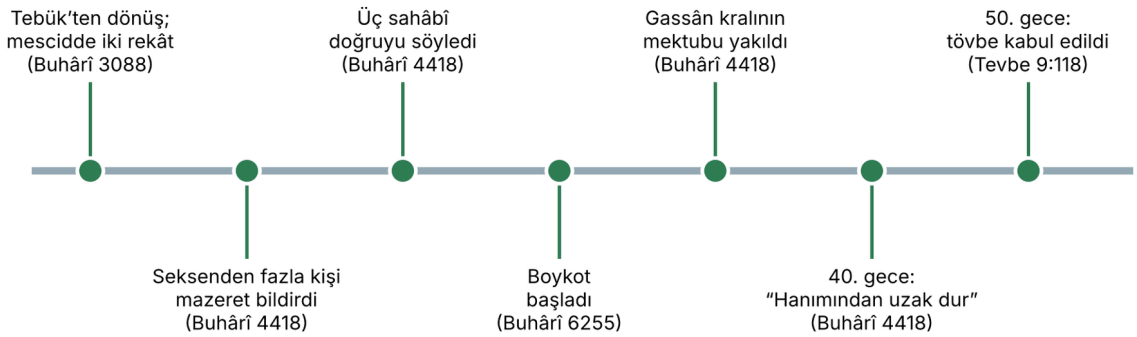

Bu olayların hepsi Kâ‘b b. Mâlik hadisinde geçer (Sahîh-i Buhârî 4418; Sahîh-i Müslim 2769).

Şekil 1: Geride bırakılan üç sahâbînin kıssasının kronolojisi.

Not: Bu e-kitaptaki âyet mealleri Diyanet İşleri Başkanlığı mealidir. Her hadisin derecesi hadis kutusunda belirtilmiştir. Kâ‘b b. Mâlik’in kıssası Sahîh-i Buhârî 4418 ve Sahîh-i Müslim 2769’daki uzun hadise dayanarak anlatılmıştır. Siyer kitaplarından gelen bilgiler — Ebû Lübâbe’nin, Ebû Âmir er-Râhib’in kıssaları ve Mescid-i Dırâr’ın yıkılması gibi — kahverengi “Siyer Notu” kutularına konmuştur.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

GERİDE BIRAKILAN ÜÇ KİŞİ

Tevbe Sûresi'ndeki Tebük kıssasının sonunda Allah küçük ve özel bir topluluğu anar. Bunlar ne münafıklardır ne de mazeretleri kabul edilenler. Onlar ***hükmü ertelenen üç kişidir***:

"Bütün genişliğine rağmen yer onlara dar gelerek nefisleri kendilerini sıkıştırıp, Allah'tan başka sığınacak kimse olmadığını anlayan, savaştan geri kalmış üç kişinin tevbesini de kabul etti. Allah, tevbe ettikleri için onların tevbesini kabul etmiştir. Çünkü O tevbeleri kabul eden, merhametli olandır." (Tevbe 9:118) — Tefsîru İbn Kesîr 9:118.

Onlar ***Kâ'b b. Mâlik***, ***Mürâre b. Rebî'*** ve ***Hilâl b. Ümeyye'dir*** رضي الله عنهم — üçü de Ensar'dandır. Kâ'b bizzat bu âyetteki "geride bırakılmak" (hullifû) kelimesinin anlamını açıklamıştır: ***bu, onların savaştan geri kalmaları demek değildir***; Resûlullah ﷺ yemin edip mazereti kabul edilenlerin işinden ***onların işini ertelemişti***; ta ki Allah hükmünü verinceye kadar (Sahîh-i Buhârî 4418).

Onların kıssası ***bedeli ağır doğruluğun***, ***ihlaslı tövbenin*** ve uzun bir imtihandan sonra gelen ***Allah'ın rahmetinin*** kıssasıdır. Bu kıssa Medine toplumunun fertlerini nasıl terbiye ettiğini de gösterir: nefretle değil, iyileşmeye götüren bir disiplinle.

KÂ‘B B. MÂLİK KİMDİR?

Kâ‘b b. Mâlik el-Ensârî el-Hazrecî رضی اللہ عنہ Benî Seleme’dendir ve Medine’de İslâm’ı ilk kabul eden sahâbîlerdendir. Ensar’ın ***Akabe Biatı gecesinde*** hazır bulunmuştur; o gece Ensar hicretten önce Resûlullah’a ﷺ biat etmişti. O gece hakkında şöyle der: “O geceyi Bedir’e değişmek istemem; insanlar arasında Bedir daha meşhur olsa da” (Sahîh-i Buhârî 4418).

Kâ‘b, Hassân b. Sâbit ve Abdullah b. Revâha ile birlikte ***Resûlullah’ın üç şairinden biri*** ﷺ olarak da tanınır. Kureyş sözle saldırdığında onlar şiirle İslâm’ı savundular. Kâ‘b, Resûlullah ﷺ ***ile birlikte Bedir ve Tebük dışındaki*** bütün gazvelere katıldı. Bedir hakkında şöyle der: oraya katılmayan kimse kınanmamıştı; çünkü Resûlullah ﷺ yalnızca Kureyş kervanı için çıkmıştı; sonunda Allah onları önceden kararlaştırılmamış bir şekilde düşmanla karşılaştırdı.

Demek ki Kâ‘b sıradan biri değildi. O ***imanlı, cesur ve hizmet sahibi bir sahâbîydi***. Kıssasını bu kadar değerli kılan da budur: bize ***iyi insanın da sürçebileceğini***, onu ayırt edenin ise sürçtükten sonra ne yaptığı olduğunu öğretir.

SİYER NOTU: KÂ‘B KISSASINI GÖZLERİ GÖRMEZKEN ANLATTI

Bu hadisi Kâ‘b’dan, babası yaşlılığında gözlerini kaybettikten sonra ona yol gösteren oğlu ***Abdullah b. Kâ‘b*** rivayet etmiştir (Sahîh-i Buhârî 4678). Bu da Kâ‘b’ın bu kıssayı ***olaydan yıllar sonra*** ve bu kadar ayrıntılı anlattığını gösterir — olayın ruhunda ne kadar derin bir iz bıraktığının işaretidir.

Tarihçiler Kâ‘b’ın Muâviye رضی اللہ عنہ döneminde, hicrî 50 yılı civarında vefat ettiğini zikreder.

KAYNAK:
İbn Hacer, el-İsâbe fî Temyîzi’s-Sahâbe — Kâ‘b b. Mâlik biyografisi.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"YARIN HAZIRLANIRIM"

Tebük'e çağrı yapıldığında Kâ'b hayatının en iyi dönemindeydi. Şöyle der: ***"O gazveden geri kaldığım zamandaki kadar hiç güçlü ve rahat olmamıştım. Allah'a yemin ederim ki daha önce hiç iki binek devem olmamıştı; o gazvede ise iki devem vardı"*** (Sahîh-i Buhârî 4418).

Hiçbir mazereti yoktu. Sorun çok yaygın bir hastalıktı: ***işi ertelemek***. Şöyle anlatır: ***"Sabahleyin onlarla birlikte hazırlanmak için çıkıyor, hiçbir şey yapmadan dönüyordum. İçimden: 'İstediğim zaman bunu yapabilirim' diyordum."*** Günler böyle geçti; nihayet insanlar ciddiyetle hazırlandı, Resûlullah ﷺ Müslümanlarla birlikte yola çıktı; Kâ'b ise hâlâ hiçbir hazırlık yapmamıştı.

Ordu yola çıktıktan sonra bile şöyle düşünüyordu: "Bir iki gün içinde hazırlanır, sonra onlara yetişirim." Kâ'b derin bir pişmanlıkla itiraf eder: ***"Keşke yapsaydım! Fakat bu bana takdir edilmemişti."***

Ders hayatımıza çok yakındır. "Yarın" diyerek ertelediğimiz nice hayır — nafile namaz, Kur'an okumak, sadaka vermek, özür dilemek — fırsatı kaçana kadar ertelenir? Âlimler şöyle der: ***"Teswîf ('sonra' demek) İblis'in ordularındandır."*** Kâ'b geri kalmaya niyet etmemişti; sadece gücü yettiği halde ***harekete geçmedi***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ISSIZ MEDİNE

Ordu yola çıktıktan sonra Kâ'b Medine'de garip bir yalnızlık hissetmeye başladı. Şöyle der: ***"Resûlullah ﷺ yola çıktıktan sonra insanların arasına çıktığımda, nifakla itham edilen bir adam ya da Allah'ın mazur gördüğü zayıf bir adam dışında kendim gibi kimseyi göremeyişim beni üzüyordu"*** (Sahîh-i Buhârî 4418).

Akabe gecesinde bulunmuş ve gazveden gazveye koşmuş bir sahâbînin şimdi Medine sokaklarında ***münafıklar ve mazeret sahipleriyle*** dolaşırken neler hissettiğini düşünün. ***Yanlış yerde***, kendisine ait olmayan bir topluluğun içinde olduğunu fark etti.

Kâ'b, Müslümanların o zaman çok kalabalık olduğunu ve isimlerini kaydeden ***bir defterin (dîvân) bulunmadığını*** da söyler. Gitmek istemeyen kişi, hakkında ***vahiy inmediği sürece*** fark edilmeyeceğini zannederdi. Gerçek de buydu: insanlar fark etmeyebilir, fakat ***Allah her şeyi görendir*** ve vahiy her şeyi ortaya çıkarır.

Ders: ***çevremiz hâlimizi yansıtır***. Kendimizi yalnızca gafillerle birlikte bulursak, bu dönmemiz gerektiğinin işaretidir. Resûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: ***"Kişi dostunun dini üzeredir; öyleyse her biriniz kimi dost edindiğine baksın"*** (Sünen-i Ebû Dâvûd 4833, hasen).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"KÂ'B'I NE ALIKOYDU?"

Yolculuk boyunca Resûlullah ﷺ Tebük'e varıncaya kadar Kâ'b'ı anmadı. Ashabıyla otururken şöyle sordu: ***"Kâ'b ne yaptı?"*** Benî Seleme'den bir adam: "Ey Allah'ın Resûlü, onu iki hırkası ve iki yanına bakıp durması alıkoydu" dedi — yani onu rahatlık ve kendini beğenme oyalamıştı (Sahîh-i Buhârî 4418).

Bunun üzerine ***Muâz b. Cebel*** رضى الله عنه hemen kardeşini savundu: ***"Ne kötü söyledin! Allah'a yemin ederim ki ey Allah'ın Resûlü, onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyoruz."*** Resûlullah ﷺ sustu.

İki şeye dikkat edin. Birincisi, ***Resûlullah ﷺ Kâ'b'ı*** otuz bin kişinin arasında hatırladı. Her fert onun yanında değerliydi. İkincisi, ***Muâz orada olmayan kardeşinin şerefini savundu***. Resûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: ***"Kim kardeşinin şerefini savunursa, Allah kıyamet günü onun yüzünden ateşi uzaklaştırır"*** (Sünen-i Tirmizî 1931, hasen).

Meclislerimiz için ders: orada olmayan biri gıybet edildiğinde veya hakkında kötü zan beslendiğinde Muâz gibi olun — ***hüsnüzan edin ve savunun***, katkıda bulunmayın. Bir kişinin gerçek hâlini bilemeyiz; kalplerde olanı yalnızca Allah bilir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MESCİDE DÖNÜŞ

Resûlullah'ın ﷺ dönüş yolunda olduğu haberi gelince Kâ'b'ı hüzün kapladı. ***Yalan bir mazeret*** düşünmeye başladı: "Yarın onun öfkesinden nasıl kurtulurum?" Ailesindeki her akıllı kişiye danıştı. Fakat Resûlullah'ın ﷺ yaklaştığı söylenince ***bütün bâtıl düşünceler zihninden silindi*** ve yalanla kurtulamayacağını anladı. Böylece ***doğruyu söylemeye karar verdi*** (Sahîh-i Buhârî 4418).

Resûlullah ﷺ sabahleyin geldi. Âdeti olduğu üzere ilk iş mescide gitti:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 3088

حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، وَعَمِّهِ، عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ عَنْ كَعْبٍ ـ رضى الله عنه ـ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ ضُحًى دَخَلَ الْمَسْجِدَ، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ.

TERCÜME:

Kâ'b b. Mâlik'ten رضى الله عنه rivayet edildiğine göre Nebî ﷺ, ***kuşluk vakti bir yolculuktan döndüğünde mescide girer ve oturmadan önce iki rekât namaz kılardı.***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Ebû 'Asim al-Nabil ← Ibn Juraij ← Ibn Şihab al-Zuhri ← 'Abdurrahmân b. 'Abdullah b. Ka'b ← babası 'Abdullah b. Ka'b ve amcası 'Ubaidullah b. Ka'b ← Ka'b b. Malik رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Cihâd ve's-Siyer, Yolculuktan Dönünce Namaz Bâbı, Hadis No. 3088; ayrıca Müslim No. 716.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:3088

BU HADİSİN DERSLERİ

Bu sünnet çok güzeldir: uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra ***ilk gidilen yer kişinin kendi evi değil, Allah'ın evidir***. O iki rekât, selâmetle dönmenin ***bir şükür işaretidir*** ve mescidi Peygamberimizin toplumla karşılaştığı ilk yer kılar. Namazdan sonra halkı kabul etmek için otururdu.

Âlimler, yolculuktan dönen her yolcuya bu sünneti tavsiye etmiştir: gücü yetiyorsa evine gitmeden önce ***mescide uğrayıp iki rekât kılmak***. Bu, her yolculuğun Allah ile başlayıp Allah ile bittiğini hatırlatır.

SEKSENDEN FAZLA MAZERET

Sonra geride kalanlar geldi. Kâ'b şöyle anlatır: ***"Mazeret bildirmeye ve ona yemin etmeye başladılar; seksen küsur kişiydiler. Resûlullah ﷺ onların görünürdeki mazeretlerini kabul etti, onlardan biat aldı, onlar için bağışlanma diledi ve kalplerindeki sırları Allah'a havale etti"*** (Sahîh-i Buhârî 4418).

Allah, Resûlü Medine'ye varmadan önce bunu ona haber vermişti:

"Savaştan döndüğünüzde size özür beyan ederler. Onlara de ki: "özür beyan etmeyin, size inanmayacağız, Allah haberlerinizi bize bildirmiştir. Allah da, Peygamberi de işleyeceklerinizi görecektir. Sonunda, görülmeyeni ve görüneni bilen Allah'a geri çevrileceksiniz. O, işlediklerinizi size haber verecektir." (Tevbe 9:94) — Tefsîru İbn Kesîr 9:94.

"Döndüğünüzde kendilerine çıkışmamanız için, Allah'a yemin edeceklerdir. Siz onlardan yüz çevirin; çünkü pistirler. Yaptıklarının karşılığı olarak varacakları yer cehennemdir." (Tevbe 9:95) — Tefsîru İbn Kesîr 9:95.

"Kendilerinden hoşnut olasınız diye, size and verirler. Siz onlardan hoşnut olsanız bile, Allah, yoldan çıkmış kimselerden razı olmaz." (Tevbe 9:96) — Tefsîru İbn Kesîr 9:96.

Bu münafıklar dünyada ***"başarılı"*** oldular: mazeretleri kabul edildi ve evlerine güven içinde döndüler. Fakat Allah onlardan razı olmadı. Doğru söyleyen üç kişi ise başta ***"kaybetmiş"*** gibi göründüler; ama sonunda tövbeleri Kur'an'da ebedîleşti. ***Geçici başarı*** ile ***gerçek başarı*** arasındaki fark budur.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DOĞRULUK ÂNI

Sonra sıra Kâ'b'a geldi. Gelip selâm verdi. Resûlullah ﷺ ***öfkeli birinin gülümsemesi gibi gülümsedi*** ve "Gel" buyurdu. Kâ'b yürüyüp onun önüne oturdu. Peygamberimiz sordu: ***"Seni geride bırakan neydi? Bineğini satın almamış mıydın?"*** (Sahîh-i Buhârî 4418)

Kâ'b'ın cevabı, bir kulun söylediği en doğru sözlerdendir: ***"Ey Allah'ın Resûlü, Allah'a yemin ederim ki dünya ehlinden senden başka birinin önünde otursaydım, bir mazeretle onun öfkesinden kurtulabileceğimi görürdüm; bana tartışma kabiliyeti verilmiştir. Fakat Allah'a yemin ederim ki bugün sana beni hoşnut edecek yalan bir söz söylesem, Allah yakında seni bana karşı öfkelendirir. Eğer sana beni kızdıracak doğru bir söz söylersem, onda Allah'ın affını umarım. Allah'a yemin ederim ki hiçbir mazeretim yoktu. Allah'a yemin ederim ki senden geri kaldığım zamandaki kadar hiç güçlü ve rahat olmamıştım."***

Resûlullah ﷺ şöyle buyurdu: ***"Bu, doğru söyledi. Kalk, Allah senin hakkında hüküm verinceye kadar."***

Kâ'b çok derin bir şey anlamıştı: ***insanları aldatmak mümkün olabilir, fakat Allah'ı aldatmak imkânsızdır***. Bugün Resûlullah'ın ﷺ öfkesiyle karşılaşmayı Allah'ın affını umarak tercih etti; sonunda vahyin ortaya çıkaracağı bir yalanla insanların rızasını kazanmaya razı olmadı.

Bundan sonra Benî Seleme'den bazı adamlar onun peşinden gelip şöyle dediler: "Allah'a yemin ederiz ki senin daha önce bir günah işlediğini bilmiyoruz. Neden diğerleri gibi mazeret bildirmedin? Resûlullah'ın ﷺ senin için bağışlanma dilemesi günahına yeterdi." Onu kınamaya devam ettiler; öyle ki ***Kâ'b dönüp kendini yalanlamaya neredeyse karar verecekti***. Yalana yönelten toplumsal baskı çok güçlüydü — fakat o dayandı.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HİDAYETTEN SONRAKİ EN BÜYÜK NİMET

Yıllar sonra Kâ'b o olayı hatırladığında onu bir musibet olarak değil, İslâm'dan sonra hayatındaki ***en büyük nimet*** olarak gördü:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4673

حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ، حِينَ تَخَلَّفَ عَنْ تَبُوكَ، وَاللَّهِ، مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنْ نِعْمَةٍ بَعْدَ إِذْ هَدَانِي أَعْظَمَ مِنْ صِدْقِي رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم أَنْ لاَ أَكُونَ كَذَبْتُهُ فَأَهْلِكَ كَمَا هَلَكَ الَّذِينَ كَذَبُوا حِينَ أُنْزِلَ الْوَحْىُ {سَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ} إِلَى {الْفَاسِقِينَ}.

TERCÜME:

Abdullah b. Kâ'b b. Mâlik şöyle dedi: Kâ'b b. Mâlik'i رضى الله عنه Tebük Gazvesi'nden geri kalışını anlatırken şöyle derken işittim: ***"Allah'a yemin ederim ki Allah beni hidayete erdirdikten sonra bana, Resûlullah'a ﷺ karşı doğru sözlü olmamdan — yani ona yalan söyleyip de yalan söyleyenlerin helâk olduğu gibi helâk olmamamdan — daha büyük bir nimet vermemiştir"***; o sırada şu vahiy inmişti: {Onlara döndüğünüzde size Allah adına yemin edecekler} — {yoldan çıkmış kimseler} sözüne kadar (Tevbe 9:95–96).

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Yahya b. Bukair ← al-Laith b. Sa'd ← 'Uqail b. Khalid ← Ibn Şihab al-Zuhri ← 'Abdurrahmân b. 'Abdullah b. Ka'b ← 'Abdullah b. Ka'b b. Malik ← Ka'b b. Malik رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü't-Tefsîr, "Size Allah adına yemin edecekler…" Âyeti Bâbı, Hadis No. 4673; kıssanın tamamı No. 4418 ve Müslim No. 2769'dadır.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4673

BU HADİSİN DERSLERİ

Kâ'b kendini yalan söyleyenlerle karşılaştırır. Onlar bir süre kurtuldular; fakat Allah onları, kimse hakkında söylenmemiş ***en ağır sözlerle*** andı — "çünkü pistirler" — ve rızasının kapısını onlara kapadı. Kâ'b ise elli gece acı çekti; fakat ***adı Kur'an'da, kabul edilen bir tövbeyle anıldı***.

Gerçek nimetin ölçüsü budur. Allah bazen bizi ***sıkıntı vererek*** kurtarır, bazen de bir kimseyi ***helâk eden bir rahatlığa*** bırakır. Kâ'b, acı veren doğruluğun ***kurtuluş kapısı***, hoşa giden yalanın ise helâk kapısı olduğunu anlamıştı.

MÜRÂRE İLE HİLÂL

O sıkıntılı hâlde Kâ'b sordu: "Benim başıma gelen başka birinin başına geldi mi?" Dediler ki: "Evet, iki adam senin söylediğin gibi söyledi; onlara da sana söylenen söylendi." "Kimdir onlar?" diye sordu. Dediler ki: ***"Mürâre b. Rebî' el-Amrî ile Hilâl b. Ümeyye el-Vâkıfî."*** (Sahîh-i Buhârî 4418)

Kâ'b şöyle dedi: ***"Bana Bedir'e katılmış iki sâlih adamı söylediler; o ikisinde benim için bir örnek vardı."*** Böylece yoluna devam etti ve yalan söylemek için geri dönmedi. İki sâlih kişinin de doğruluğu seçtiğini bilmek ***kalbini güçlendirdi***.

Güzel örneğin ne kadar önemli olduğuna bakın. İmtihan içindeyken başka sâlih kimselerin de aynı yoldan yürüdüğünü bilmek insana güç verir. Bu yüzden Allah bu kıssayla birlikte inen âyette şöyle emretmiştir: ***"doğrularla beraber olun"*** (Tevbe 9:119).

Hilâl b. Ümeyye, Benî Vâkıf'tan yaşlı bir adamdı; Mürâre b. Rebî' ise Benî Amr b. Avf'tandı. İkisi de ***Bedir ehlindendi***; Resûlullah'ın ﷺ faziletlerini andığı topluluktandı. Bu da bir kez daha ***şerefli insanların da hata edebileceğini*** ve geçmişteki faziletin kişiyi terbiye edilmekten muaf tutmadığını gösterir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

BOYKOT BAŞLIYOR

Sonra ağır bir karar geldi. Kâ'b şöyle anlatır: ***"Resûlullah ﷺ, geri kalanlar arasından biz üçümüzle konuşmayı Müslümanlara yasakladı."*** İnsanlar onlardan uzaklaştı ve tavırları değişti; öyle ki ***yeryüzü sanki değişmişti***, artık tanıdığı yeryüzü değildi (Sahîh-i Buhârî 4418).

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 6255

حَدَّثَنَا ابْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ كَعْبٍ، قَالَ سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ، يُحَدِّثُ حِينَ تَخَلَّفَ عَنْ تَبُوكَ، وَنَهَى، رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَنْ كَلاَمِنَا، وَآتِي رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَأُسَلِّمُ عَلَيْهِ، فَأَقُولُ فِي نَفْسِي هَلْ حَرَّكَ شَفَتَيْهِ بِرَدِّ السَّلاَمِ أَمْ لاَ حَتَّى كَمَلَتْ خَمْسُونَ لَيْلَةً، وَآذَنَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بِتَوْبَةِ اللَّهِ عَلَيْنَا حِينَ صَلَّى الْفَجْرَ.

TERCÜME:

Abdullah b. Kâ'b şöyle dedi: Kâ'b b. Mâlik'i رضى الله عنه Tebük Gazvesi'nden geri kaldığı zamanı anlatırken işittim: ***Resûlullah ﷺ (insanların) bizimle konuşmasını yasakladı.*** Resûlullah'a ﷺ gelip ona selâm veriyor ve içimden diyordum ki: ***"Selâmı almak için dudaklarını kıpırdattı mı, kıpırdatmadı mı?"*** — ta ki ***elli gece*** tamamlanıncaya kadar. Sonra Nebî ﷺ sabah namazını kıldırınca ***Allah'ın tövbemizi kabul ettiğini*** ilan etti.

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Yahya b. Bukair ← al-Laith b. Sa'd ← 'Uqail b. Khalid ← Ibn Şihab al-Zuhri ← 'Abdurrahmân b. 'Abdullah b. Ka'b ← 'Abdullah b. Ka'b b. Malik ← Ka'b b. Malik رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-İsti'zân, Günah İşleyene Selâm Vermeyen Kimse Bâbı, Hadis No. 6255.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:6255

BU HADİSİN DERSLERİ

Mürâre ile Hilâl ***evlerinde oturup ağladılar***. Kâ'b ise en genç ve en dayanıklıları olarak cemaatle namaza çıkmaya ve çarşıda dolaşmaya devam etti; fakat ***hiç kimse onunla konuşmuyordu***. Namazdan sonra Resûlullah'a ﷺ selâm verir, dudaklarının selâmını almak için kıpırdayıp kıpırdamadığını merak ederdi.

Ona yakın namaz kılar ve gizlice bakardı: ***kendisi namazına yöneldiğinde Peygamberimiz ona bakıyor, kendisi ona doğru döndüğünde ise yüzünü çeviriyordu***.



Şekil 2: Elli gecelik boykot.

Bu küçük ayrıntı çok dokunaklıdır. Resûlullah ﷺ ***Kâ'b'a hâlâ bakıyordu*** — ona kin beslemiyordu. Fakat Allah'ın hükmünü bekleyerek ***emredilen terbiyeyi*** uyguluyordu. O gizli bakışlar, sertliğin ardında ***devam eden şefkati*** gösterir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

GENİŞ YERYÜZÜ DAR GELİYOR

Boykot günleri ağır ağır geçti. Kâ'b hâlini neredeyse Kur'an'ın ifadesiyle anlatır: ***"Nefsim bana dar geldi; yeryüzü de genişliğine rağmen bana dar geldi."*** Hüznünün doruğu, amcasının oğlu ve en çok sevdiği insan olan ***Ebû Katâde'nin*** bahçe duvarına tırmandığı andı (Sahîh-i Buhârî 4418).

Selâm verdi; fakat ***Allah'a yemin ederim ki Ebû Katâde selâmını almadı***. Kâ'b dedi ki: "Ey Ebû Katâde, sana Allah adına soruyorum: Allah'ı ve Resûlünü sevdiğimi biliyor musun?" Ebû Katâde sustu. Kâ'b tekrar sordu; yine sustu. Üçüncüsünde Ebû Katâde şöyle cevap verdi: ***"Allah ve Resûlü daha iyi bilir."*** Kâ'b'ın gözlerinden yaşlar boşandı; dönüp duvardan tekrar aşağı indi.

Ebû Katâde'nin itaatine bakın. Kâ'b'ı seviyordu; fakat ***Resûlullah'a ﷺ itaati duygularının önüne geçti***.

Cevabı bile yasağı çiğnemiyordu: Kâ'b'a hitap etmedi, sadece hak bir söz söyledi. Bu, Medine toplumunun disiplinini gösterir — en yakın akrabaya karşı bile kimse emri "gizlice" çiğnemiyordu.

Kur'an'ın bu duyguyu ne kadar isabetle tasvir ettiğine bakın: ***"bütün genişliğine rağmen yer onlara dar gelerek nefisleri kendilerini sıkıştırmıştı"*** (Tevbe 9:118). Darlık mekânda değil, ***bağları kopmuş ruhtadır***. İnsan sosyal bir varlıktır; sevdiklerinin boykotuna uğramak en ağır imtihanlardandır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

GASSÂN KRALINDAN GELEN MEKTUP

O yalnızlığın ortasında daha ince bir imtihan geldi. Kâ'b Medine çarşısında yürürken, yiyecek satmaya gelmiş ***Şamlı bir Nebatî çiftçi*** şöyle soruyordu: "Bana Kâ'b b. Mâlik'i kim gösterebilir?" İnsanlar onu işaret etti. Adam ona ***Gassân kralından*** bir mektup verdi (Sahîh-i Buhârî 4418).

Mektupta şöyle yazıyordu: ***"Emmâ ba'd. Bize ulaştı ki arkadaşın sana sert davranmış. Allah seni hor görülecek ve zayi olacak bir diyarda bırakmadı. Bize gel, sana ikram ederiz."***

Kâ'b dedi ki: ***"Bu da bir imtihan."*** Mektubu alıp ***tandıra (fırına) attı ve yaktı***.

Gassân Krallığı, Tebük'te yeni karşı karşıya gelinen Bizans'ın müttefikiydi. Düşman, Müslümanların safındaki çatlakları sürekli gözetler ve ***yaralı olanları avlamaya*** çalışır. Kâ'b "Boykot edildim, bana sert davranıldı" diyebilirdi. Fakat hüznünün ***ihanet kapısı*** olmasına izin vermedi.

Ders çok günceldir: din kardeşlerimizden, cemaatimizden veya yöneticilerimizden hayal kırıklığına uğradığımızda bize "daha şerefli bir yer" teklif edenler çıkar. ***O mektubu yakmak*** olgun bir imanın işaretidir — Allah'a ve Resûlüne sadakat, insanların bize nasıl davrandığına bağlı değildir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"HANIMINDAN UZAK DUR"

Elli gecenin ***kırkı*** geçtiğinde ve vahiy hâlâ inmemişken, Resûlullah'ın ﷺ elçisi Kâ'b'a geldi: ***"Resûlullah ﷺ hanımından uzak durmanı emrediyor."*** Kâ'b sordu: "Onu boşayayım mı, yoksa ne yapayım?" Elçi: "Hayır, sadece ondan uzak dur, ona yaklaşma" dedi. Aynı emir iki arkadaşına da gönderildi (Sahîh-i Buhârî 4418).

Kâ'b hanımına şöyle dedi: ***"Ailenin yanına git ve Allah bu iş hakkında hüküm verinceye kadar onların yanında kal."*** İtiraz etmeden hemen itaat etti.

Hilâl b. Ümeyye'nin hanımı ise Resûlullah'a ﷺ gelip şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü, Hilâl hizmetçisi olmayan yaşlı ve zayıf bir adamdır. Ona hizmet etmemden hoşlanmaz mısın?" Peygamberimiz: ***"Hayır, ama sana yaklaşmasın"*** buyurdu. Kadın dedi ki: "Allah'a yemin ederim ki onun hiçbir şeye isteği yok. Allah'a yemin ederim ki bu iş başına geldiğinden beri bugüne kadar ***ağlamayı bırakmadı***."

Kâ'b'ın ailesinden bazıları ona da Hilâl'in hanımı gibi izin istemesini önerdi. Fakat Kâ'b reddetti: "İzin istemeyeceğim; çünkü Resûlullah'ın ﷺ ne diyeceğini bilmiyorum; üstelik ***ben genç bir adamım***."

Başkaları için mubah olsa bile fitneye yol açabilecek her şeyden uzak durmayı seçti.

Resûlullah'ın ﷺ hikmetine dikkat edin: yaşlı ve zayıf Hilâl'in hanımına ona hizmet etme izni verildi; genç Kâ'b'ın durumu ise farklıydı. ***Hüküm kişinin hâlini gözetir*** ve sertliğin içinde daima rahmet vardır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ELLİNCİ GECE

On gece daha geçti. Kâ'b şöyle der: ***"Resûlullah ﷺ bizimle konuşulmasını yasakladığından beri elli gece tamamlandı."*** Ellinci gecenin sabahında evlerinden birinin damında sabah namazını kıldı (Sahîh-i Buhârî 4418).

O andaki hâlini şöyle tasvir eder: ***"Allah'ın bizim hakkımızda zikrettiği hâl üzere otururken — nefsim bana dar gelmiş, yeryüzü de genişliğine rağmen bana dar gelmişti…"*** Bu, imtihanının en dip noktasıydı. Ne bir selâm ne bir tebessüm, yanında ne hanımı ne de tövbesinin kabul edilip edilmeyeceğine dair bir kesinlik olmadan geçen elli gün.

Fakat o darlığın içinde Kur'an'ın andığı bir kesinlik vardı: ***"Allah'tan başka sığınacak kimse olmadığını anlamışlardı"*** (Tevbe 9:118). İnsanların bütün kapıları kapandığında ***Allah'ın kapısı açık kalır***. Onlar ne Gassân kralına kaçtılar ne de yalana — Allah'a kaçtılar.

Âlimler en karanlık gecenin ***şafaktan hemen önceki*** gece olduğunu söyler. Ferahlık da çoğu zaman darlık doruğa ulaştığında gelir. Allah şöyle buyurur: ***"Doğrusu güçlükle beraber bir kolaylık vardır"*** (İnşirâh 94:6).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

SEL‘ DAĞI’NDAN GELEN SES

Birden Kâ‘b ***Sel‘ Dağı’nın tepesinden*** en yüksek sesiyle bağıran birinin sesini duydu: ***“Ey Kâ‘b b. Mâlik, müjde!”*** Kâ‘b hemen ***secdeye kapandı***; çünkü ferahlığın geldiğini anlamıştı (Sahîh-i Buhârî 4418).

Resûlullah ﷺ sabah namazını kıldırınca Allah’ın onların tövbesini kabul ettiğini ilan etmişti. İnsanlar hemen müjde vermek için koştular. Bir adam ***atını koşturarak*** Kâ‘b’a yöneldi; ***Eslem kabilesinden bir adam ise koşup dağa tırmandı***. Kâ‘b şöyle der: ***“Ses attan daha hızlıydı.”***

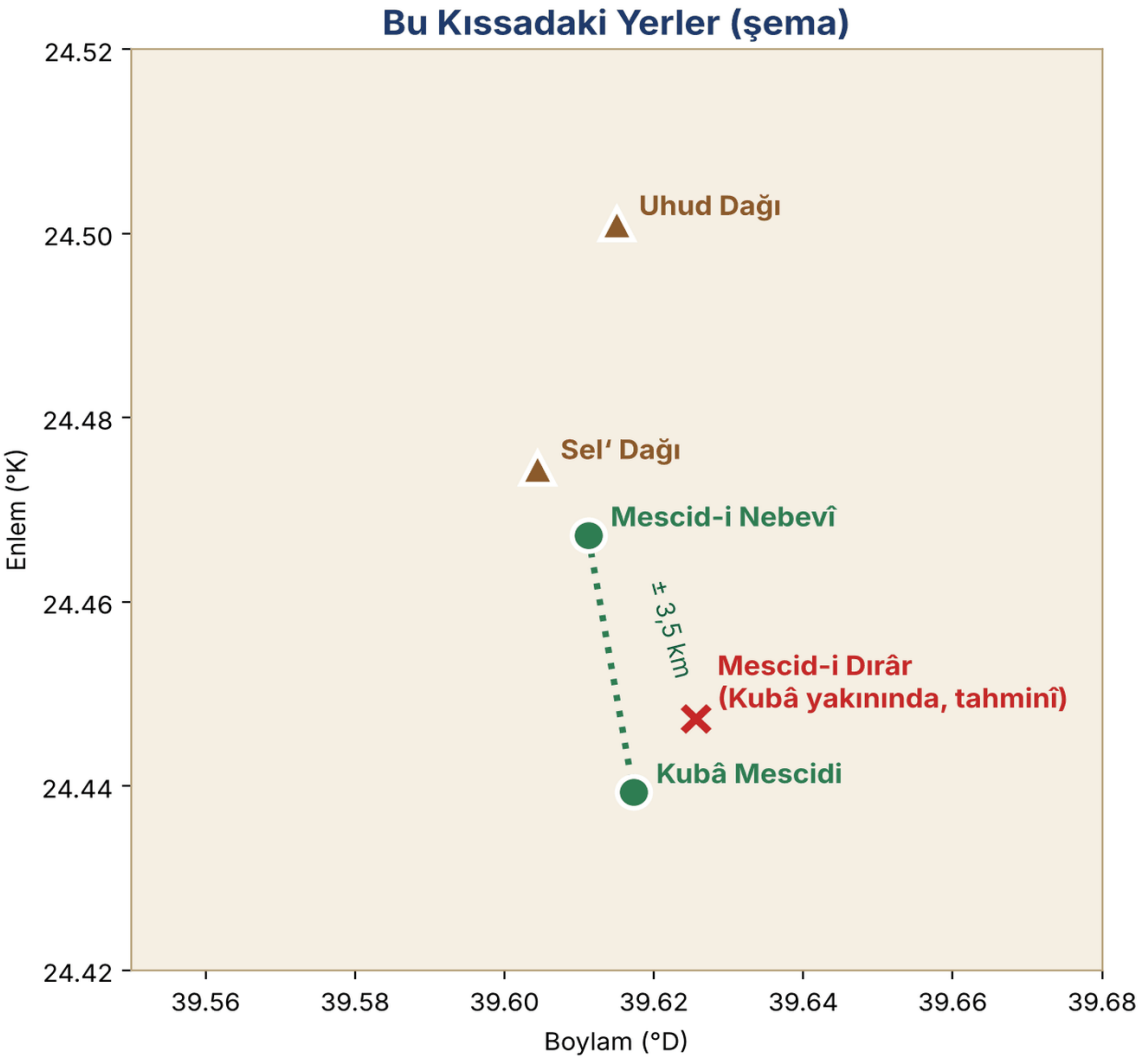

Mescid-i Dırâr’ın yeri kesin olarak bilinmez; Kubâ yakınında olduğu söylenir. Diğer konumlar yaklaşıktır.

Şekil 3: Bu kıssadaki yerler (şema).

Sesini duyduğu adam gelince Kâ‘b, müjdesine karşılık ***iki elbisesini çıkarıp ona giydirdi***. Kâ‘b şöyle der: ***“Allah’a yemin ederim ki o gün bu ikisinden başka elbisem yoktu.”*** Sonra iki elbise ödünç alıp giydi.

Kâ‘b’ın secdesine dikkat edin. Bir müminin nimete kavuştuğunda ilk tepkisi Allah’a ***şükür secdesidir***. Âlimler bu kıssayı, büyük bir nimete kavuşulduğunda veya bir musibetten kurtulunduğunda ***şükür secdesinin müstehap olduğuna*** dair delillerden saymıştır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

Bütün toplumun sevincine de dikkat edin. Elli gün Kâ‘b ile konuşmayanlar şimdi ***müjde vermek için yarışıyordu***. Boykot nefret değildi; ***şefkatten doğan bir disiplindi***; bittiğinde o şefkat bütünüyle geri döndü.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"ANNENİN SENİ DOĞURDUĞUNDAN BERİ EN HAYIRLI GÜN"

Kâ'b mescide koştu. İnsanlar akın akın onu karşılayıp tebrik ediyordu: ***"Allah'ın tövbeni kabul etmesi sana kutlu olsun."*** Mescide girdiğinde Resûlullah ﷺ etrafı insanlarla çevrili oturuyordu. ***Talha b. Ubeydullah*** رضى الله عنه kalkıp koşarak yanına geldi, onunla tokalaştı ve onu tebrik etti. Kâ'b şöyle der: ***"Allah'a yemin ederim ki Muhâcirlerden ondan başka kalkan olmadı."*** Kâ'b, Talha'nın bu davranışını hiç unutmadı (Sahîh-i Buhârî 4418).

Kâ'b Resûlullah'a ﷺ selâm verdi; onun yüzü ***sevinçten parlıyordu***. Peygamberimiz şöyle buyurdu: ***"Annenin seni doğurduğundan beri yaşadığın en hayırlı günle müjdelen."*** Kâ'b sordu: "Bu senden mi, ey Allah'ın Resûlü, yoksa Allah'tan mı?" Peygamberimiz: ***"Hayır, bilakis Allah'tan"*** buyurdu. Kâ'b şöyle der: Resûlullah ﷺ sevindiğinde ***yüzü sanki bir ay parçası gibi parlardı*** ve biz bunu anlardık.

Doğduğundan beri en hayırlı gün — İslâm'a girdiği gün değil mi? Âlimler, tövbesinin kabul edildiği günün Müslüman olduğu günün ***tamamlayıcısı*** olduğunu açıklar; o gün İslâm ile kabul edilmiş tövbeyi bir araya getirdiği için daha mükemmeldir. Bu bize ***kabul edilmiş tövbenin*** bir müminin hayatındaki en büyük nimetlerden olduğunu öğretir.

Talha'nın davranışı ise bize ***dönen kardeşi karşılamayı*** öğretir. Tövbe etmiş birinin eski hatasını sürekli hatırlatan kimselerden olmayın. Kalkan, tokalaşan ve onunla sevinen ilk kişi olun.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

TÖVBE ÂYETLERİ İNİYOR

Tövbenin kabulü sadece Resûlullah'ın ﷺ bir kararı değildi — o, ***gökten inen bir vahiydi***; kıyamete kadar okunacak âyetlerdi:

"And olsun ki, Allah, sıkıntılı bir zamanda … Peygamber'e uyan Muhacirlerle Ensarın ve Peygamberin tevbelerini kabul etti" (Tevbe 9:117) — Tefsîru İbn Kesîr 9:117.

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4678

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ ـ وَكَانَ قَائِدَ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ ـ قَالَ سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ، يُحَدِّثُ حِينَ تَخَلَّفَ عَنْ قِصَّةِ، تَبُوكَ. فَوَاللَّهِ مَا أَعْلَمُ أَحَدًا أَبْلاَهُ اللَّهُ فِي صِدْقِ الْحَدِيثِ أَحْسَنَ مِمَّا أَبْلاَنِي، مَا تَعَمَّدْتُ مُنْذُ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم إِلَى يَوْمِي هَذَا كَذِبًا، وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى رَسُولِهِ صلى الله عليه وسلم {لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ} إِلَى قَوْلِهِ {وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ}

TERCÜME:

Abdullah b. Kâ'b b. Mâlik'ten — babası gözlerini kaybettikten sonra ona yol gösteren oydu — şöyle dedi: Kâ'b b. Mâlik'i رضى الله عنه Tebük Gazvesi'nden geri kalış kıssasını anlatırken işittim: ***"Allah'a yemin ederim ki Allah'ın söz doğruluğu konusunda beni denediği imtihandan daha güzel bir imtihanla denediği kimseyi bilmiyorum. Bunu Resûlullah'a ﷺ anlattığım günden bugüne kadar kasten hiç yalan söylemedim."*** Allah Azze ve Celle de Resûlüne ﷺ şunu indirdi: {And olsun ki, Allah, Peygamber'e uyan Muhacirlerle Ensarın ve Peygamberin tevbelerini kabul etti…} sözünden {doğrularla beraber olun} sözüne kadar (Tevbe 9:117–119).

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Yahya b. Bukair ← al-Laith b. Sa'd ← 'Uqail b. Khalid ← Ibn Şihab al-Zuhri ← 'Abdurrahmân b. 'Abdullah b. Ka'b ← 'Abdullah b. Ka'b b. Malik ← Ka'b b. Malik رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü't-Tefsîr, "Ey inananlar! Allah'tan sakının ve doğrularla beraber olun" Âyeti Bâbı, Hadis No. 4678.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4678

BU HADİSİN DERSLERİ

Bu âyetlerin sıralamasına dikkat edin: Allah önce ***Peygamber'in*** ﷺ, sonra ***Muhâcirler ile Ensar'ın***, ancak ondan sonra ***hükmü ertelenen üç kişinin*** tövbesini anar. Âlimler bunun o üç kişiye bir ***ikram***

olduğunu söyler: tövbeleri en şerefli insanların tövbesiyle birlikte anılmıştır ki kendilerini yabancı hissetmesinler.

118. âyetin sonu da çok güzeldir: ***"Allah, tevbe ettikleri için onların tevbesini kabul etmiştir."*** Âlimler bu ifadenin, tövbenin Allah'tan başladığını — tövbe etmeye muvaffak kılan O'dur — ve Allah'a döndüğünü — onu kabul eden de O'dur — gösterdiğini söyler. ***Allah rahmetiyle önce bize yöneldiği için biz tövbe ederiz.***

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ALLAH'IN KULUNUN TÖVBESİNE SEVİNMESİ

Kâ'b tövbesinin kabulüne bu kadar sevindiyse, Resûlullah ﷺ da yüzü parlayacak kadar sevindiyse, bilin ki ***Allah daha çok sevinir***. Enes b. Mâlik رضى الله عنه Resûlullah'ın ﷺ şöyle buyurduğunu rivayet eder:

"Allah kulunun tövbesine, sizden birinin geniş bir çölde kaybettiği devesini yeniden bulmasından daha çok sevinir" (Sahîh-i Buhârî 6309).

Müslim'in rivayetinde bu misal daha ayrıntılıdır: Bir adam yiyeceği ve içeceği üzerinde olan devesini çölde kaybeder, ümidini keser ve ölümü beklemek için bir ağacın altına uzanır. Birden devesi yanında belirir. Devesinin yularını tutar ve aşırı sevincinden dili sürçerek şöyle der: ***"Allah'ım, Sen benim kulumsun, ben de senin Rabbinim!"*** (Sahîh-i Müslim 2747). Allah'ın kulunun tövbesine sevinmesi ***bundan daha büyüktür***.

Ebû Mûsâ el-Eş'arî رضى الله عنه de Resûlullah'ın ﷺ şöyle buyurduğunu rivayet eder: ***"Allah, gündüz günah işleyenin tövbesini kabul etmek için gece elini açar; gece günah işleyenin tövbesini kabul etmek için de gündüz elini açar; bu, güneş batıdan doğuncaya kadar devam eder"*** (Sahîh-i Müslim 2759).

TÖVBENİN ŞARTLARI	KÂ'B KISSASINDA
Günahı bırakmak	İtaati artık ertelememek
Pişman olmak	Ağlamak ve yeryüzünün dar gelmesi
Tekrarlamamaya azmetmek	Ömür boyu yalnızca doğruyu söylemeye söz vermek
Hakkı sahibine iade etmek (kul hakkıysa)	Hatayı açıkça itiraf etmek

Bu şartları İmam Nevevî ***Riyâzü's-Sâlihîn***in tövbe bâbında bir araya getirmiştir — ve o bâbı Kâ'b b. Mâlik'in uzun hadisiyle kapatmıştır. Kâ'b'ın kıssası ***mükemmel bir tövbe örneğidir***: dürüstçe itiraf etmek, sonuçlarına sabırla katlanmak ve sonrasında değişmek.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"MALININ BİR KISMINI KENDİNE AYIR"

Kâ'b'ın sevinci onu şükrünü büyük bir şekilde ifade etmeye sevk etti. ***Bütün malını sadaka olarak vermek*** istedi:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 2757

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ كَعْبٍ، قَالَ سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ ـ رضى الله عنه. قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ أَنْخَلِعَ مِنْ مَالِي صَدَقَةً إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ صلى الله عليه وسلم. قَالَ أَمْسِكْ عَلَيْكَ بَعْضَ مَالِكَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ. قُلْتُ فَإِنِّي أُمْسِكُ سَهْمِي الَّذِي بِخَيْبَرَ.

TERCÜME:

Kâ'b b. Mâlik'ten رضى الله عنه şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü, tövbemin (şükrünün) bir parçası olarak ***bütün malımı Allah'a ve Resûlüne ﷺ sadaka olarak bırakıyorum***" dedim. Peygamberimiz: ***"Malının bir kısmını kendine ayır; bu senin için daha hayırlıdır"*** buyurdu. Ben de: "Öyleyse Hayber'deki payımı kendime ayırıyorum" dedim.

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Yahya b. Bukair ← al-Laith b. Sa'd ← 'Uqail b. Khalid ← Ibn Şihab al-Zuhri ← 'Abdurrahmân b. 'Abdullah b. Ka'b ← 'Abdullah b. Ka'b b. Malik ← Ka'b b. Malik رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Vesâyâ, Malının Bir Kısmını Sadaka Olarak Veren veya Vakfeden Kimse Bâbı, Hadis No. 2757; ayrıca No. 4676, 6690.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:2757

BU HADİSİN DERSLERİ

Resûlullah ﷺ Kâ'b'ın sevinci içinde aşırıya gitmesine izin vermedi; ***malının bir kısmını kendine ayırmasını*** öğütledi. Bu, İslâm'ın ***itidal*** ilkesine uygundur: kişinin kendini ve ailesini perişan etmeden sadaka vermesi. Resûlullah ﷺ başka bir hadiste şöyle buyurmuştur: ***"Sadakanın en hayırlısı, ihtiyaç fazlasından verilendir"*** (Sahîh-i Buhârî 1426).

Kâ'b şunu da söyledi: ***"Ey Allah'ın Resûlü, Allah beni doğruluk sayesinde kurtardı; tövbemin (bir işareti) de yaşadığım sürece yalnızca doğruyu söylememdir."*** Ve bu sözünü tuttu: ***"Allah'a yemin ederim ki bunu Resûlullah'a ﷺ anlattığım günden bugüne kadar kasten hiç yalan söylemedim"*** (Sahîh-i Buhârî 4418; Sahîh-i Buhârî 4678).

Gerçek tövbe budur: sadece pişman olmak değil, ***yaşama biçimini değiştirmek***. Kâ‘b doğruluğu ömür boyu bir söz hâline getirdi; çünkü kendisini kurtaranın doğruluk olduğunu biliyordu.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DOĞRULUK CENNETE GÖTÜRÜR

Tövbe âyetlerinden sonra Allah bu kıssayı bütün müminlere yönelik genel bir emirle kapatır: ***"Ey inananlar! Allah'tan sakının ve doğrularla beraber olun."*** (Tevbe 9:119) — Tefsîru İbn Kesîr 9:119.

İmam Buhârî bu âyeti Kitâbü'l-Edeb'de bir bâb başlığı yapmış ve altında doğruluk ahlâkının temeli olan hadisi rivayet etmiştir:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 6094

حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ـ رضى الله عنه ـ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ إِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ، وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَصْدُقُ حَتَّى يَكُونَ صِدِّيقًا، وَإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ، وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَكْذِبُ، حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَّابًا.

TERCÜME:

Abdullah b. Mes'ûd'dan رضى الله عنه, o da Nebî'den ﷺ rivayet ettiğine göre şöyle buyurdu: ***"Doğruluk iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Kişi doğru söylemeye devam eder, sonunda sıddîk olur. Yalan ise kötülüğe, kötülük de cehenneme götürür. Kişi yalan söylemeye devam eder, sonunda Allah katında yalancı diye yazılır."***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): 'Uthman b. Abi Şaibah ← Jarir b. 'Abd al-Hamid ← Mansur b. al-Mu'tamir ← Ebû Wa'il Şaqiq b. Salamah ← 'Abdullah b. Mas'ud رضى الله عنه ← Nebî ﷺ.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Edeb, "Ey inananlar! Allah'tan sakının ve doğrularla beraber olun" Âyeti Bâbı, Hadis No. 6094; ayrıca Müslim No. 2607.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:6094

BU HADİSİN DERSLERİ

Bu hadis doğruluğu ***ilerleyen bir yol*** olarak tasvir eder: doğruluğa atılan bir adım iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Buna karşılık bir yalan başka bir yalana götürür; sonunda kişi Allah katında ***yalancı diye yazılır***. Kâ'b'ın kıssası bu hadisin canlı bir örneğidir: ***doğruluk onu tövbeye, tövbe de Allah'ın rızasına götürdü***.

Bugünün dünyasında yalan çoğu zaman küçük görülür — "beyaz yalan", geç kalmak için bahane, bir raporda biraz değiştirilmiş rakamlar. Kâ'b'ın kıssası bize şunu hatırlatır: ***doğruluğun bedeli dünyada bazen ağırdır, fakat ahirette daima kazandırır***.

BOYKOTUN HİKMETLERİ

Resûlullah ﷺ yalan söyleyen seksen küsur kişi bırakılmışken doğru söyleyen üç sahâbîyi neden boykot etti? Bu tersine bir durum gibi görünmüyor mu? İbnü'l-Kayyim ***Zâdü'l-Me'âd***da bunun hikmetlerini uzun uzun açıklar. Bunlardan bazıları:

HİKMET	AÇIKLAMA
Sevilenler için terbiye	Yalnızca hayrı umulan kimseler terbiye edilir ve düzeltilir
Münafıklar bırakıldı	Münafıklardan hayır umulmadığı için işleri Allah'a havale edildi
Günahtan arındırma	Elli gecelik darlık onların hatasını sildi
Dereceyi yükseltme	Tövbeleri kıyamete kadar Kur'an'da ebedîleşti
Ümmet için ders	Hiç kimse geçmişteki hizmetleri sebebiyle sorumluluktan muaf değildir
Sadakati sınama	Gassân kralının mektubu Kâ'b'ın iman sağlamlığını ortaya çıkardı

Hastasını seven bir doktor ona acı ilaç verir; tedavi etmediği kimseye vermez. Boykot da böyledir: ***kalbi hâlâ diri olanlar için bir ilaçtır***. Münafıkların ise kalpleri ölmüştü — onlara hiçbir ilaç fayda vermezdi.

Âlimler bu kıssadan bir terbiye aracı olarak ***hecr*** (küsmek, boykot) hükmünü de çıkarmışlardır: dinî bir sebeple, yöneticinin izniyle, belirli bir süre ve ıslah amacıyla birini boykot etmek câizdir — şahsî kin sebebiyle değil. Dünya işlerinde ise Resûlullah ﷺ, kişinin kardeşine ***üç günden fazla küsmesini*** yasaklamıştır (Sahîh-i Buhârî 6077).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KÂ'B HADİSİNDEN FIKHÎ DERSLER

Kâ'b b. Mâlik hadisi sadece kalbe dokunan bir kıssa değildir; aynı zamanda bir ***fıkıh hükümleri madenidir***. İbn Hacer ***Fethu'l-Bârî***de, Nevevî de ***Şerhu Sahîhi Müslim***de ondan çıkan onlarca dersi sıralamıştır. Bunlardan bazıları:

HÜKÜM	KISSADAKİ DELİL
Yolculuktan sonra iki rekât namaz müstehaptır	Resûlullah ﷺ doğruca mescide gitti
Dinî sebeple boykot câizdir	Üç kişiyle konuşma yasağı
Şükür secdesi müstehaptır	Kâ'b haberi duyunca secdeye kapandı
Müjde getirene hediye vermek müstehaptır	Kâ'b iki elbisesini verdi
Dinî bir nimet için tebrik etmek müstehaptır	İnsanlar ve Talha tebrik etti
Hanımdan uzak durmak boşama değildir	"Hayır, sadece ondan uzak dur"
Sadakada aşırıya gidilmez	"Malının bir kısmını kendine ayır"
Görünüşe göre hükmetmek	Münafıkların mazeretleri kabul edildi

Doğrulukla rivayet edilen tek bir hadisin ne kadar zengin olduğuna bakın. Kâ'b'ın anlattığı her ayrıntı — secdesinden hediye ettiği elbiseye kadar — bugün de ***ümmet için bir rehberdir***. Kendi zaafı dahil her şeyi doğrulukla anlatması, bu kıssayı hiç kurumayan bir ***ilim kaynağı*** hâline getirmiştir.

İbnü'l-Kayyim ince bir derse de dikkat çeker: Kâ'b ***kaderi suçlamadı***. "Bana takdir edilmemişti" dedi; fakat bunu bahane yapmadı. Kusurunu açıkça itiraf etti: ***"Hiçbir mazeretim yoktu."*** Bir müminin edebi budur: kadere iman etmek, fakat ***kendi tercihinin sorumluluğunu üstlenmek***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KÂ‘B ZAAFINI NEDEN ANLATTI?

İlginç bir soru: Resûlullah ﷺ ***“Ümmetimin hepsi affedilir; ancak (günahlarını) açığa vuranlar müstesna”*** buyurmuşken — yani gece günah işleyip Allah’ın örttüğü, sonra sabah kendisi anlatan kimseler (Sahîh-i Buhârî 6069) — Kâ‘b kendi zaafını neden bu kadar ayrıntılı anlattı?

Cevap ***niyet ve hâlde*** yatar. Hadiste kınanan kişi günahını ***övünerek veya utanmadan***, sanki önemsiz bir şeymiş gibi anlatır. Kâ‘b ise kıssasını ***tövbesi kabul edilip vahiyle ilan edildikten sonra***, derin bir pişmanlıkla, ertelemenin tehlikesini ve doğruluğun değerini ***ümmete öğretmek için*** anlattı. Kıssası zaten Kur’an’da anılmıştı; o sadece ayrıntıları açıkladı.

Âlimler ***Kâ‘b’ın bir râvi olarak emanetini*** de övmüştür. Kendisini mahcup eden hiçbir şeyi gizlemedi — gafletini, yalan söyleme isteğini, kavminin kınamasını ve Ebû Katâde’nin bahçesindeki gözyaşlarını. Kendisini şereflendiren şeyleri de abartmadı. Bunlar ***doğru sözlü bir râvinin*** özellikleridir; bu yüzden kıssası Buhârî ve Müslim tarafından bütünüyle kabul edilmiştir.

Bizim için ders: başkalarına nasihat ederken ***kendi tecrübemiz*** — tövbe ettiğimiz hatalar dahil — en etkili ders olabilir. Fakat bu, övünerek değil ***Allah’tan hayâ ederek*** ve Allah’ın örttüğü günahları hiçbir fayda yokken açığa vurmadan anlatılmalıdır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

GÜNAHLARINI İTİRAF EDENLER

Tevbe Sûresi Tebük'ten geri kalan birkaç grubu anar. Münafıklar ve hükmü ertelenen üç kişinin yanında bir grup daha vardır:

"Savaştan geri kalanların bir kısmı da, suçlarını itiraf ettiler. Onlar iyi işi kötüyle karıştırmışlardı. Allah'ın onların tevbesini kabul etmesi umulur; çünkü O bağışlayandır, merhamet edendir." (Tevbe 9:102) — Tefsîru İbn Kesîr 9:102.

SİYER NOTU: EBÛ LÜBÂBE KENDİNİ DİREĞE BAĞLIYOR

Müfessirler İbn Abbâs'tan رضى الله عنهما bu âyetin, Tebük'ten geri kalan ***Ebû Lübâbe*** ve birkaç arkadaşı hakkında indiğini rivayet eder. Geri kalanlar hakkında inen âyetleri duyunca ***kendilerini mescidin direklerine bağladılar*** ve Resûlullah ﷺ bizzat çözmedikçe kendilerini çözmeyeceklerine yemin ettiler. Bu âyet inince Peygamberimiz onları çözdü.

Bu rivayeti Taberî ve İbn Kesîr birkaç senetle nakletmiştir; ***ayrıntılarının sağlamlığı âlimler arasında tartışılmıştır***. Ebû Lübâbe'nin kendini bağlamasını Benî Kurayza olayıyla ilişkilendiren başka bir rivayet de vardır (Seri 13).

KAYNAK:
İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tevbe 9:102. https://tafsir.app/ibn-katheer/9/102

Sonra Allah, hükmü ertelenen grubu anar — İbn Kesîr'e ve birçok müfessire göre bunlar Kâ'b kıssasındaki üç kişidir: ***"Savaştan geri kalanların bir kısmının işi de Allah'ın buyruğuna kalmıştır. Allah onlara ya azabeder, ya da tevbelerini kabul eder. O bilendir, hakimdir."*** (Tevbe 9:106) — Tefsîru İbn Kesîr 9:106.

102. âyetteki ***Allah'ın rahmetine*** bakın: ***"Allah'ın onların tevbesini kabul etmesi umulur."*** Âlimler, Allah'tan gelen "umulur" ('asâ) ifadesinin ***kesinlik*** bildirdiğini söyler. Günahını dürüstçe itiraf eden, iyi amelini kötüsüyle karıştırmış olsa da ümitsizliğe düşmeyen kimseye tövbe kapısı ardına kadar açıktır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MESCİD-İ DIRÂR YAPILIYOR

Şimdi Tebük ile ilgili başka bir olaya geçiyoruz. Resûlullah ﷺ yola çıkmadan önce bir grup münafık Kubâ Mescidi'nin yakınında bir mescid yapmıştı. Allah onların gerçek niyetini ortaya çıkardı:

"Zarar vermek, inkar etmek, müminlerin arasını ayırmak, Allah ve Peygamber'ine karşı savaşanlara daha önceden gözcülük yapmak üzere bir mescid kurup: "Biz sadece iyilik yapmak istedik" diye yemin edenlerin yalancı olduklarına şüphesiz ki Allah şahiddir." (Tevbe 9:107) — Tefsîru İbn Kesîr 9:107.

Bu âyet o mescidin yapılmasının ardındaki ***dört kötü amacı*** anar: (1) ***dırâr*** — Müslümanlara zarar vermek; (2) ***küfür*** — inkârı güçlendirmek; (3) ***tefrîk*** — Kubâ cemaatini bölmek; (4) ***irsâd*** — Allah'a ve Resûlüne karşı savaşmış olan düşmana üs olmak. "Mescid-i Dırâr" adı bu âyetin ilk kelimesinden alınmıştır.

SİYER NOTU: EBÛ ÂMİR ER-RÂHİB VE MÜNAFIKLARIN İSTEĞİ

Müfessirler ve siyer âlimleri, "daha önce Allah'a ve Resûlüne karşı savaşmış olan kimse"nin, İslâm'dan önce Hristiyanlığı kabul etmiş olan Evs kabilesinden ***Ebû Âmir er-Râhib*** olduğunu rivayet eder. Resûlullah'a ﷺ düşmanlık etti, Uhud'da Kureyş'in safına katıldı, sonra Müslümanlara karşı yardım istemek için ***Bizans kralına gitti***. Resûlullah ﷺ ona ***Ebû Âmir el-Fâsık*** adını verdi. Oğlu ***Hanzala b. Ebî Âmir*** ise Uhud'da şehit düşen ve meleklerin yıkadığı sahâbîdir (Seri 10).

Münafıklar o mescidi Ebû Âmir'i beklemek için bir yer olarak yaptılar. Resûlullah ﷺ Tebük'e hazırlanırken gelip dediler ki: "Hastalar ve ihtiyaç sahipleri için soğuk ve yağmurlu gecelerde (sığınacakları) bir mescid yaptık; orada namaz kılmanı istiyoruz." Peygamberimiz: "Ben yolculuk hazırlığındayım; dönünce inşallah" buyurdu. Bu ayrıntılar ***siyer ve tefsir rivayetidir***.

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — geride bırakılan üç kişi ve Mescid-i Dırâr kıssası; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye.
İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tevbe 9:107. https://tafsir.app/ibn-katheer/9/107

Münafıkların hilesinin ne kadar ince olduğuna bakın: bölücülük için ***en kutsal dinî sembolü*** — mescidi — kullandılar. Mescidin "meşruiyet" kazanması için ***Resûlullah'ın ﷺ orada namaz kılmasını*** da istediler.

Fakat Allah plan başarıya ulaşmadan onları ifşa etti.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"ORADA ASLA NAMAZ KILMA"

Resûlullah ﷺ Tebük'ten dönüş yolundayken Allah kesin bir yasak indirdi: ***"O mescide hiç girme!"*** (Tevbe 9:108) — Tefsîru İbn Kesîr 9:108.

Münafıklar yemin de hazırlamışlardı: ***"Biz sadece iyilik yapmak istedik."*** Fakat Allah onlara şöyle cevap verdi: ***"yalancı olduklarına şüphesiz ki Allah şahiddir"*** (Tevbe 9:107). İddia edilen yeminler ve iyi niyet gerçeği değiştirmez.

SİYER NOTU: MESCİD-İ DIRÂR YIKILIYOR

Siyer âlimleri, Resûlullah ﷺ Medine'ye yakın bir yer olan ***Zû Evân'a*** varınca ***Mâlik b. Duhşum*** ile ***Ma'n b. Adî'yi*** (ya da kardeşi Âsım b. Adî'yi) çağırıp şöyle emrettiğini rivayet eder: "Halkı zalim olan şu mescide gidin, onu yıkın ve yakın." Onlar da gidip ***onu yaktılar ve yıktılar***.

O mescidin yerinin daha sonra çöplük yapıldığı da zikredilir. Bu ayrıntılar ***İbn İshak'ın rivayeti*** ve siyer kitaplarındandır.

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — geride bırakılan üç kişi ve Mescid-i Dırâr kıssası; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye.

Ders: ***bir bina şekliyle kutsal olmaz***, ***niyeti ve amacıyla*** kutsal olur. Ümmeti bölmek için yapılan bir mescid gerçek anlamda Allah'ın evi değildir. Âlimler bu olaydan, din adı arkasına saklansa bile ***Müslümanlara zarar vermek ve onları bölmek için yapılan her şeyin*** engellenmesi gerektiği sonucunu çıkarmıştır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

TAKVÂ ÜZERİNE KURULAN MESCİD

Aynı âyet gerçek mescidi övmeye devam eder: ***"İlk gününden beri Allah'a karşı gelmekten sakınmak için kurulan mescidde bulunman daha uygundur"*** (Tevbe 9:108). Kastedilen hangi mescidtir? Sahâbîler bunu bizzat sormuştu:

HADİS — SAHÎH-İ MÜSLİM, NO. 1398

حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ حُمَيْدٍ الْخَرَّاطِ، قَالَ سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ مَرَّ بِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قُلْتُ لَهُ كَيْفَ سَمِعْتَ أَبَاكَ يَذْكُرُ فِي الْمَسْجِدِ الَّذِي أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى قَالَ قَالَ أَبِي دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فِي بَيْتِ بَعْضِ نِسَائِهِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَىُّ الْمَسْجِدَيْنِ الَّذِي أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى قَالَ فَأَخَذَ كَفًّا مِنْ حَصْبَاءَ فَضَرَبَ بِهِ الأَرْضَ ثُمَّ قَالَ هُوَ مَسْجِدُكُمْ هَذَا. - لِمَسْجِدِ الْمَدِينَةِ - قَالَ فَقُلْتُ أَشْهَدُ أَنِّي سَمِعْتُ أَبَاكَ هَكَذَا يَذْكُرُهُ

TERCÜME:

Ebû Seleme b. Abdurrahman şöyle dedi: Abdurrahman b. Ebî Saîd el-Hudrî önümden geçti; ona sordum: "Babanın ***takvâ üzerine kurulan mescid*** hakkında ne dediğini işittin?" Şöyle cevap verdi: Babam (Ebû Saîd el-Hudrî رضى الله عنه) dedi ki: Resûlullah'ın ﷺ yanına hanımlarından birinin evinde girdim ve "Ey Allah'ın Resûlü, bu iki mescidden hangisi takvâ üzerine kurulmuştur?" diye sordum. Bir avuç çakıl alıp yere vurdu, sonra şöyle buyurdu: ***"O, sizin bu mescidinizdir"*** — yani Medine Mescidi. Ebû Seleme dedi ki: "Şahitlik ederim ki babanın onu böyle andığını işittim."

SENED İmam Müslim'in rivayet zinciri (talebeden hocaya): Muhammed b. Hatim ← Yahya b. Sa'id al-Qattan ← Humaid al-Kharrat ← Ebû Salamah b. 'Abdurrahmân ← 'Abdurrahmân b. Abi Sa'id al-Khudri ← babası Ebû Sa'id al-Khudri رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Müslim rivayet etmiştir: Sahîh-i Müslim, Kitâbü'l-Hac, Takvâ Üzerine Kurulan Mescidin Medine'deki Nebî ﷺ Mescidi Olduğunun Beyanı Bâbı, Hadis No. 1398.

DERECE: SAHİH — Sahîh-i Müslim'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/muslim:1398a

BU HADİSİN DERSLERİ

Âyetin bağlamı ***Kubâ Mescidi'ni*** gösterir; çünkü Mescid-i Dırâr ona rakip olsun diye yanına yapılmıştı ve Kubâ, Resûlullah'ın ﷺ hicrette yaptığı ilk mesciddi (Seri 7). Fakat bu hadis ***Mescid-i Nebevî'yi*** anar. İbn Kesîr, İbn Hacer ve diğer âlimler ikisini birleştirir: ***her iki mescid de takvâ üzerine kurulmuştur***. Âyet Kubâ hakkında inmiştir; Resûlullah ﷺ ise Mescid-i Nebevî'nin bu vasfa daha da layık olduğunu açıklamıştır.

Daha büyük ders: ***bir yapının temeli onun kaderini belirler***. Takvâ üzerine kurulan mescidler bugün de yaşamakta ve imar edilmektedir — her yıl milyonlarca insan Mescid-i Nebevî'de ve Kubâ Mescidi'nde namaz kılar. Mescid-i Dırâr'dan ise ***taş üstünde taş kalmadı***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KUBÂ MESCİDİ VE TEMİZLENMEYİ SEVENLER

Resûlullah ﷺ hayatı boyunca Kubâ Mescidi'ne büyük değer verdi:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 1193

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ـ رضى الله عنهما ـ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَأْتِي مَسْجِدَ قُبَاءٍ كُلَّ سَبْتٍ مَاشِيًا وَرَاكِبًا. وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ ـ رضى الله عنهما ـ يَفْعَلُهُ.

TERCÜME:

İbn Ömer'den رضى الله عنهما şöyle dediği rivayet edilmiştir: ***Nebî ﷺ her cumartesi yaya ve binekli olarak Kubâ Mescidi'ne gelirdi.*** Abdullah (b. Ömer) رضى الله عنهما da böyle yapardı.

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Musa b. Isma'il ← 'Abd al-'Aziz b. Muslim ← 'Abdullah b. Dinar ← 'Abdullah b. 'Umar رضى الله عنهما.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü Fazli's-Salâti fî Mescidi Mekke ve'l-Medîne, Her Cumartesi Kubâ Mescidi'ne Gelen Kimse Bâbı, Hadis No. 1193; ayrıca Müslim No. 1399.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:1193

BU HADİSİN DERSLERİ

Peygamberimiz şöyle de buyurmuştur: ***"Kubâ Mescidi'nde namaz kılmak (sevapta) bir umre gibidir"*** (Sünen-i Tirmizî 324, Elbânî sahih kabul etmiştir). Bu sünnet bugün de hac ve umre yolcuları tarafından uygulanır: evde abdest alıp Kubâ'ya gitmek ve orada namaz kılmak.

108. âyet Kubâ halkını da över: ***"Orada, arınmak isteyen insanlar vardır. Allah, arınmak isteyenleri sever"*** (Tevbe 9:108) — Tefsîru İbn Kesîr 9:108.

Ebû Hüreyre'nin رضى الله عنه rivayetinde bu âyetin, ***suyla istincâ ettikleri*** için Kubâ halkı hakkında indiği zikredilir (Sünen-i Ebû Dâvûd 44, Elbânî sahih kabul etmiştir). Dış temizlikleri iç temizliklerini yansıtıyordu. Mescid-i Dırâr ile karşılaştırın: binası güzel olabilir, fakat ***onu yapanların kalbi kirliydi***.

YAR KENARINDAKİ BİNA

Allah sonra çok güçlü bir misal verir:

"Yapısını, Allah'tan sakınmak ve Onun hoşnudluğuna ermek için yapan kimse mi daha hayırlıdır; yoksa, yapısını kayacak bir yar kıyısına yapıp da onunla beraber cehennem ateşine yuvarlanan kimse mi? Allah, zulmeden kimselere doğru yolu göstermez." (Tevbe 9:109) — Tefsîru İbn Kesîr 9:109.

Alt kısmı ***aşınmış bir nehir yatağı kenarında*** kurulmuş bir bina düşünün. Dışarıdan sağlam görünür, fakat altındaki toprak boştur. Her an çökebilir — ve bu misalde ***yapanıyla birlikte doğruca cehenneme yuvarlanır***.

"Yaptıkları bina, kalblerinde şüphe ve ızdırap kaynağı olmakta kalbleri paralanana kadar devam edecektir. Allah bilendir, hakimdir." (Tevbe 9:110) — Tefsîru İbn Kesîr 9:110.

Bu misal sadece mescidler için değil, ***her amel*** için geçerlidir. Her amelin — ticaretin, kurumun, eserin, hatta ibadetin — bir "temeli" vardır. Temeli ***takvâ ve Allah'ın rızası*** ise kalıcı olur. Temeli riyâ, hile veya şahsî çıkar ise yar kenarındaki bina gibidir: görkemli görünür, fakat çökeceği zamanı bekler.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

İKİ MESCİD, İKİ NİYET

Kubâ Mescidi ile Mescid-i Dırâr arasındaki karşılaştırma, bir şeyin değerinin görünüşünde değil ***niyetinde ve temelinde*** olduğunu gösterir:

KONU	KUBÂ MESCİDİ → MESCİD-İ DIRÂR
Yapan	Resûlullah ﷺ ve sahâbîler → münafıklar
Temel	Takvâ ve Allah'ın rızası → çökmek üzere olan bir yarın kenarı
Amaç	Müslümanları birleştirmek → bölmek
Nüfus	Temizlenmeyi sevenler → yalan yere yemin edenler
Emir	Orada namaz kılman daha uygundur → orada namaz kılma
Akıbeti	Bugün hâlâ imar ediliyor → yakıldı ve yıkıldı

İki mescidin kıssası üç sahâbînin kıssasını da tamamlar. İkisi de ***doğruluğu*** öğretir: üç sahâbî sözlerinde doğru oldu; Mescid-i Dırâr'ı yapanlar ise binalarıyla ve yeminleriyle aldattı. Allah ikisini de ortaya çıkardı — doğru olanı yükseltti, aldatanı alçalttı.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KISSANIN KAYNAKLARI

Bu kıssa farklı derecelerdeki kaynaklarda rivayet edilmiştir. Aşağıdaki tablo bunları özetler:

OLAY	KAYNAK VE DERECE
Kâ'b b. Mâlik'in kıssasının tamamı	Sahîh-i Buhârî 4418; Sahîh-i Müslim 2769 — sahih
Doğruluk nimeti	Sahîh-i Buhârî 4673 — sahih
Elli gece	Sahîh-i Buhârî 6255 — sahih
Tövbe âyetleri	Sahîh-i Buhârî 4678 — sahih
Yolculuktan sonra iki rekât namaz	Sahîh-i Buhârî 3088 — sahih
"Malının bir kısmını kendine ayır"	Sahîh-i Buhârî 2757 — sahih
Doğruluk cennete götürür	Sahîh-i Buhârî 6094 — sahih
Takvâ üzerine kurulan mescid	Sahîh-i Müslim 1398 — sahih
Her cumartesi Kubâ'ya gitmek	Sahîh-i Buhârî 1193 — sahih
Ebû Lübâbe'nin kendini bağlaması	Taberî ve İbn Kesîr tefsirleri — tartışmalı
Ebû Âmir er-Râhib	Siyer ve tefsir kitapları
Mescid-i Dırâr'ın yıkılması	İbn İshak — siyer

Kâ'b b. Mâlik'in kıssası, Kâ'b'ın kendisi tarafından her iki Sahîh'te rivayet edildiği için ***senedi en sağlam*** siyer kıssalarındandır. Mescid-i Dırâr kıssası ise Kur'an ile sabittir; ayrıntıları siyer ve tefsir kitaplarından gelir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

BU KISSANIN ARDINDAKİ KUR'AN ÂYETLERİ

Üç sahâbî ve Mescid-i Dırâr kıssası sadece tarihî bir rivayet değildir; kıyamete kadar okunacak Tevbe Sûresi'nin bir dizi âyetinde ebedîleşmiştir. Bu tablo o âyetleri bir araya getirir ve bu e-kitapta onları açıklayan bölümleri gösterir.

ÂYET	KISA İÇERİK	BÖLÜM
Tevbe 9:81–83	Geride kalmaya sevinen ve "sıcakta savaşa çıkmayın" diyenler	7
Tevbe 9:94–96	Döndüğünüzde mazeret bildirecekler; inanmayın, Allah haber vermiştir	7
Tevbe 9:102	Günahını itiraf eden ve iyi amelini kötüsüyle karıştıranlar	25
Tevbe 9:106	İşi Allah'ın hükmüne kadar ertelenenler	25
Tevbe 9:107–110	Mescid-i Dırâr ve takvâ üzerine kurulan mescid	26–30
Tevbe 9:117	Allah'ın, sıkıntılı zamanda Peygamber'in, Muhâcirlerin ve Ensar'ın tövbesini kabul etmesi	18
Tevbe 9:118	Geride bırakılan üç kişinin tövbesi	1, 12, 18
Tevbe 9:119	"Doğrularla beraber olun"	21

9:118 ÂYETİNİ KELİME KELİME OKUMAK

9:118 âyeti üç sahâbînin hâlini çok ince bir dille tasvir eder. İbn Kesîr ve Kurtubî gibi müfessirler ifadelerini şöyle açıklar:

İFADE	ANLAMI	KISA AÇIKLAMA
ٱلَّذِينَ خُلِّفُواْ	geride bırakılan / hükmü ertelenen	Kâ'b bizzat açıklamıştır: kastedilen savaştan geri kalmak değil, işlerinin yemin edip mazeret bildirenlere göre ertelenmesidir (Sahîh-i Buhârî 4418)
ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ ٱلْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ	genişliğine rağmen yeryüzü dar geldi	Kâ'b yeryüzünün sanki değiştiğini, artık tanıdığı yeryüzü olmadığını söyler
وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنفُسُهُمْ	nefisleri kendilerine dar geldi	Darlık sadece dışarıda değil, göğsün içindeydi
وَظَنُوٓاْ أَن لَّا مَلْجَأَ مِنَ ٱللَّهِ إِلَّآ إِلَيْهِ	Allah'tan başka sığınacak kimse olmadığını anladılar	Tövbenin zirvesi: Allah'tan yine Allah'a kaçmak
ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُواْ	sonra tevbe etsinler diye onların tevbesini kabul etti	Tövbe etmeye muvaffak kılınmak da Allah'tandır

Bu âyetin sıralamasına dikkat edin: önce dıştaki darlık, sonra içteki darlık, sonra Allah'tan başka sığınak olmadığı yakîni — ve ancak ondan sonra tövbenin kabulü gelir. Sanki tövbe eden bir ruhun yol haritasıdır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

Kaynak: Tevbe Sûresi 9:118 (Quran.com); Sahîh-i Buhârî 4418; İbn Kesîr, Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm.

DERS

Allah üç sahâbînin tövbesini sadece kabul etmekle kalmadı; duygularını kelâmında ebedîleştirdi. Günahı yüzünden “yeryüzünü dar” hisseden herkes bu âyeti okuyup çıkış yolunun Allah’a dönmek olduğunu bilebilir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KÂ‘B VE MESCİD-İ DIRÂR KISSASININ ŞAHSİYETLERİ

Kâ‘b b. Mâlik hadisi üç sahâbînin dışında birçok kişiyi anar. Bu tablo onları Mescid-i Dırâr kıssasının şahsiyetleriyle birlikte bir araya getirir. Yalnızca siyer kitaplarında bulunan bilgiler böyle işaretlenmiştir.

İSİM	KABİLE / AKRABALIK	KISSADAKİ ROLÜ	KAYNAK
Ka‘b b. Mâlik رضی الله عنه	Hazrec (Benî Seleme)	Geride bırakılan üç kişiden biri; kıssanın râvisi	Sahîh-i Buhârî 4418
Mürâre b. Rebî‘ رضی الله عنه	Evs (Benî Amr b. Avf); Bedir ehli	Geride bırakılan üç kişiden biri	Sahîh-i Buhârî 4418
Hilâl b. Ümeyye رضی الله عنه	Evs (Benî Vâkıf); Bedir ehli	Geride bırakılan üç kişiden biri; yaşı sebebiyle hanımının ona hizmet etmesine izin verildi	Sahîh-i Buhârî 4418
Ebû Katâde رضی الله عنه	Hazrec (Benî Seleme); Kâ‘b onu “amcamın oğlu ve en çok sevdiğim insan” diye anar	Kâ‘b’ın bahçesindeki selâmını almadı	Sahîh-i Buhârî 4418
Muâz b. Cebel رضی الله عنه	Hazrec	Tebük’te bir adam Kâ‘b’ı kınayınca onu savundu	Sahîh-i Buhârî 4418
Benî Seleme’den bir adam	Hazrec (Benî Seleme)	Tebük’te Kâ‘b’ı kınadı: “onu iki hırkası alıkoydu”	Sahîh-i Buhârî 4418
Şam’dan gelen Nebatî bir çiftçi	—	Gassân kralının mektubunu Kâ‘b’a getirdi	Sahîh-i Buhârî 4418
Talha b. Ubeydullah رضی الله عنه	Kureyş (Benî Teym)	Koşarak kalkıp Kâ‘b’ı karşıladı ve tebrik etti	Sahîh-i Buhârî 4418
Sel‘ Dağı’ndan seslenen adam	Hadiste adı geçmez	Tövbe haberini en yüksek sesle duyurdu	Sahîh-i Buhârî 4418; isimler İbn Hacer’in naklettiği Vâkıdî rivayetindendir
Ebû Âmir er-Râhib	Evs; “Gasîlü’l-Melâike” Hanzala’nın babası	Mescid-i Dırâr’ı yapanların beklediği kişi	Siyer ve tefsir kitapları
Mâlik b. Duhşum ve Ma‘n b. Adî رضی الله عنهما	Mâlik: Hazrec; Ma‘n: Belî, Ensar’ın müttefiki	Mescid-i Dırâr’ı yıkıp yakmakla görevlendirildiler	İbn İshak — siyer rivayeti
Ebû Lübâbe رضی الله عنه	Evs (Benî Amr b. Avf)	Kendini mescidin direğine bağladı (bazı müfessirlere göre 9:102 ile ilgili)	Taberî ve İbn Kesîr tefsirleri — tartışmalı

SİYER NOTU: SESLENEN VE ATINI KOŞTURAN KİMDİ?

Sahih hadis, Sel‘ Dağı’ndan seslenen adamın veya Kâ‘b’a doğru atını koşturan süvarinin adını vermez. İbn Hacer Fethu’l-Bârî’de, Sel‘ Dağı’na çıkan kişinin Ebû Bekir رضى الله عنه olduğunu söyleyen Vâkıdî rivayetini ve süvari ile müjdeciye dair başka isimleri nakleder.

Vâkıdî’nin rivayeti hadis âlimlerince zayıf kabul edilir; bu yüzden bu isimleri yalnızca siyer rivayeti olarak anıyoruz. Sahih hadisten kesin olarak bilinen, sahâbîlerin bu haberi ulaştırmak için sevinçle yarışmasıdır.

DERS

Tek bir hadiste savunan sahâbîyi (Muâz), kınayan sahâbîyi (Benî Seleme’den adam), hüzünlü olsa da itaat eden sahâbîyi (Ebû Katâde) ve kıskanmadan sevinen sahâbîyi (Talha) görürüz. Sağlıklı toplum hatasız toplum değil; nasıl terbiye edeceğini, nasıl bekleyeceğini ve nasıl yeniden kucaklayacağını bilen toplumdur.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HİLÂL B. ÜMEYYE VE LİÂN ÂYETİ

Hilâl b. Ümeyye رضى الله عنه sadece geride bırakılan üç kişiden biri değildir. Adı, Kur’an’da bir hükmün inmesine sebep olan başka bir olayda da geçer: Nûr Sûresi’ndeki liân âyetleri.

İbn Abbâs رضى الله عنهما, Hilâl b. Ümeyye’nin Resûlullah’ın ﷺ huzurunda hanımını Şerîk b. Sehmâ adlı bir adamla itham ettiğini rivayet eder. Resûlullah ﷺ ona şöyle buyurdu: “Ya delil getir ya da sırtına had cezası vurulur.” Hilâl: “Ey Allah’ın Resûlü, birimiz hanımının yanında bir adam görse, gidip şahit mi arayacak?” dedi. Bunun üzerine liân âyetleri indi (Nûr 24:6–9). (Sahîh-i Buhârî 4747)

Kaynak: Sahîh-i Buhârî 4747; Nûr Sûresi 24:6–9 (Quran.com).

Liân, hanımını itham eden fakat dört şahidi olmayan bir kocanın durumunu Kur’an’ın çözme yoludur. Koca, doğru söylediğine dair Allah adına dört kez şahitlik eder; beşincisinde, yalan söylüyorsa Allah’ın lanetinin kendi üzerine olmasını diler. Kadın da kocasının yalan söylediğine dair dört kez şahitlik ederek cezayı kendinden savabilir; beşincisinde, kocası doğru söylüyorsa Allah’ın gazabının kendi üzerine olmasını diler. Bundan sonra ayrılırlar. Hanefî mezhebine göre liândan sonraki ayrılık, kendiliğinden değil hâkimin ayırma hükmüyle gerçekleşir.

> **NOT: LİÂN ÂYETLERİNİN NÜZUL SEBEBİNE DAİR İKİ RİVAYET**
>
> Sahîh-i Buhârî’de liân âyetinin Uveymir el-Aclânî hakkında indiğine dair bir rivayet de vardır (Sahîh-i Buhârî 4745). İbn Hacer gibi âlimler iki rivayeti birleştirir: muhtemelen önce Hilâl’in olayı yaşanmış, âyet inmiş, sonra yakın bir zamanda Uveymir gelmiştir; bu yüzden âyet her ikisiyle ilişkilendirilmiştir.
>
> Bu bölüm hükmü yalnızca kısaca anar. Liânın fıkhî ayrıntıları için fıkıh kitaplarına ve yetkili dinî mercilere başvurulmalıdır.

Hilâl’in iki kıssası tek bir noktada buluşur: doğruluk. Tebük kıssasında hiçbir mazereti olmadığını dürüstçe itiraf etti. Liân kıssasında Resûlullah’a ﷺ şöyle dedi: “Seni hak ile gönderene yemin ederim ki ben doğru söylüyorum; Allah sırtımı cezadan kurtaracak bir şey mutlaka indirecektir.” Allah onun ümidini iki kez gerçekleştirdi.

DERS

Kur’an’ın hükümleri çoğu zaman gerçek bir imtihanla karşılaşan sıradan insanların kıssaları vesilesiyle inmiştir. Doğru sözlü yaşlı bir adam olan Hilâl, iki âyet grubunun inmesine sebep oldu. Bugünkü küçük doğruluğumuz, beklemediğimiz büyük bir hayra dönüşebilir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HECR: KÜSMEK NE ZAMAN CÂİZDİR?

22. ve 23. bölümler, âlimlerin hecr (küsmek, boykot) hükmünü Kâ'b kıssasından çıkardığını anmıştı. Fakat bu kıssa çoğu zaman herkesi boykot etme izni gibi yanlış anlaşılır. Bu bölüm tablonun tamamını görmemiz için delilleri bir araya getirir.

KARDEŞE ÜÇ GÜNDEN FAZLA KÜSME YASAĞI

Resûlullah ﷺ şöyle buyurdu: "Bir kimsenin kardeşine üç geceden fazla küsmesi helâl değildir; karşılaşırlar, bu yüz çevirir, o yüz çevirir. Onların en hayırlısı selâmı ilk verendir." (Sahîh-i Buhârî 6077)

Peygamberimiz ﷺ şöyle de buyurdu: "Cennet kapıları pazartesi ve perşembe günleri açılır; Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayan her kul bağışlanır; ancak kardeşiyle arasında düşmanlık bulunan kimse müstesna. 'Bu ikisini barışıncaya kadar bekletin' denir." (Sahîh-i Müslim 2565)

Başka bir rivayette: "Bir Müslümanın kardeşine üç günden fazla küsmesi helâl değildir. Kim üç günden fazla küser de o hâlde ölürse cehenneme girer." (Sünen-i Ebû Dâvûd 4914; Elbânî sahih kabul etmiştir)

Kaynak: Sahîh-i Buhârî 6077; Sahîh-i Müslim 2565; Sünen-i Ebû Dâvûd 4914.

İKİ TÜR KÜSME ARASINDAKİ FARK

KONU	YASAKLANAN KÜSME	TERBİYE AMAÇLI BOYKOT (KÂ'B KISSASINDAKİ GİBİ)
Sebep	Dünya işleri, şahsî öfke, kin	Açık bir dinî hata
Karar veren	Duygularına göre hareket eden fert	Hikmetle hareket eden yönetici veya yetkili merci
Amaç	Öfkeyi boşaltmak veya cezalandırmak	Islah etmek ve terbiye etmek
Süresi	Üç günden fazlası yasak	Gerektiği kadar; amaç gerçekleşince sona erer
Akıbeti	İlişki kopar	Sevinçle yeniden karşılanır (Talha, Muâz, Ebû Katâde)

İbn Hacer ve Nevevî, dinî sebeple boykotun ancak bir maslahat getirirse — yani boykot edilen kişinin değişmesi umuluyorsa — câiz olduğunu vurgular. Boykot onu hayırdan daha da uzaklaştıracaksa, ona yaklaşmak ve nasihat etmek daha evlâdır.

BUGÜNKÜ HAYATTA

Bugün "boykot" yeni biçimler alır: telefon numarasını engellemek, sohbet gruplarından çıkmak veya aile toplantılarında selâmlaşmamak. Kâ'b kıssası, meşru boykotun çok sınırlı, amaçlı olduğunu ve bir kucaklaşmayla sona erdiğini öğretir. Geri kalanında asıl emir, sıla-i rahmi sürdürmek ve ilk selâmı vermektir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DERS

Kâ'b kıssasını ilişkileri koparmak için bahane yapmayın. Resûlullah ﷺ üç sahâbîyi ıslah etmek için boykot etti, sonra onları ay gibi parlayan bir yüzle karşıladı. Küs olan iki kişiden en hayırlısı, selâmı ilk verendir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ÜÇ SAHÂBÎ VE MESCİD-İ DIRÂR KISSASININ KRONOLOJİSİ

Bu tablo bu e-kitaptaki olayları sırasıyla düzenler. Tarihler hadislere ve siyer kitaplarına dayanan tahminlerdir.

ZAMAN	OLAY	KAYNAK
Tebük'ten önce (9 H)	Münafıklar Mescid-i Dırâr'ı yaptı ve Resûlullah'tan ﷺ orada namaz kılmasını istedi; sefere çıkacağı için erteledi	Siyer ve tefsir kitapları
Recep 9 H	Ordu Tebük'e çıktı; Kâ'b "yarın hazırlanırım" dedi	Sahîh-i Buhârî 4418
Tebük'teyken	Resûlullah ﷺ "Kâ'b ne yaptı?" diye sordu; Muâz onu savundu	Sahîh-i Buhârî 4418
Dönüş yolunda	Kâ'b kendini kurtarmak için mazeret düşünmeye başladı	Sahîh-i Buhârî 4418
Medine'ye yaklaşırken	Mescid-i Dırâr hakkındaki âyetler indi; onu yıkmak için görevliler gönderildi	Tevbe 9:107–110; İbn İshak
Ramazan 9 H (tahminî)	Resûlullah ﷺ geldi, mescidde iki rekât kıldı, seksen küsur kişinin mazeretini kabul etti	Sahîh-i Buhârî 4418, 3088
Aynı gün	Kâ'b, Mürâre ve Hilâl doğruyu söyledi	Sahîh-i Buhârî 4418
1–40. geceler	Boykot: kimse onlarla konuşmadı; Gassân kralının mektubu yakıldı	Sahîh-i Buhârî 4418
40. gece	Hanımlardan uzak durma emri	Sahîh-i Buhârî 4418
50. gece	Tövbe âyetleri gecenin son üçte birinde indi	Sahîh-i Buhârî 4418, 4678
51. günün sabahı	Sel' Dağı'ndan müjde; Kâ'b şükür secdesi yaptı, sonra mescide gitti	Sahîh-i Buhârî 4418
Sonrasında	Kâ'b bütün malını sadaka vermek istedi; Peygamberimiz bir kısmını ayırmasını söyledi	Sahîh-i Buhârî 2757
9 H sonu	Ebû Bekir'in başkanlığındaki ilk hac mevsimi; heyetler yılı başlıyor (Seri 26–27)	Siyer kitapları
50 H civarı	Kâ'b, yaşlılığında gözlerini kaybettikten sonra Muâviye döneminde vefat etti	Terâcim kitapları

DERS

Elli gece onu yaşayanlara uzun gelmişti; fakat tarihin kronolojisinde sadece küçük bir satırdır. İmtihanlarımız da böyledir: yaşarken sonu yokmuş gibi gelir, fakat geçer; geriye kalan ise sonucudur — Allah'a dönüp dönmediğimiz.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KÂ‘B B. MÂLİK VE MESCİD-İ DIRÂR HAKKINDA SIK SORULAN SORULAR

1. GERİDE BIRAKILAN ÜÇ KİŞİ KİMLERDİR?

Kâ‘b b. Mâlik (Hazrec, Benî Seleme), Mürâre b. Rebî‘ (Evs, Benî Amr b. Avf) ve Hilâl b. Ümeyye (Evs, Benî Vâkıf). Mürâre ile Hilâl Bedir ehlindendir (Sahîh-i Buhârî 4418; 10. ve 34. bölümler).

2. TEVBE 9:118’DEKİ “GERİDE BIRAKILAN” NE DEMEKTİR?

Kâ‘b’ın bizzat açıklamasına göre bu, sadece savaştan geri kalmak değil, işlerinin ertelenmesi demektir (Sahîh-i Buhârî 4418; 33. bölüm).

3. MÜNAFIKLAR NEDEN BOYKOT EDİLMEDİ?

Çünkü onlardan hayır umulmuyordu; işleri Allah’a havale edildi. Üç sahâbî ise dönmeleri umulduğu için terbiye edildi (22. bölüm).

4. BOYKOT NE KADAR SÜRDÜ?

Elli gece. Kırkıncı gece hanımlarından uzak durmaları emredildi (Sahîh-i Buhârî 4418; 14–15. bölümler).

5. HANIMDAN UZAK DURMA EMRİ BOŞAMA MI DEMEKTİ?

Hayır. Kâ‘b hanımını boşaması gerekip gerekmediğini sordu ve “Hayır, sadece ondan uzak dur” cevabını aldı. Kâ‘b hanımını ailesinin yanına gönderdi. Hilâl’in hanımına ise yaşlı olduğu için ona hizmet etme izni verildi (14. bölüm).

6. GASSÂN KRALI NE YAZMIŞTI?

“Arkadaşın seni boykot etmiş” diyerek Kâ‘b’ı yanına davet etti. Kâ‘b bunu bir imtihan daha saydı ve mektubu yaktı (13. bölüm).

7. SEL‘ DAĞI’NDAN SESLENEN KİMDİ?

Sahih hadis adını vermez. Vâkıdî rivayeti bazı isimler anar, fakat bu rivayet zayıftır (34. bölüm).

8. KÂ‘B KISSASINDAKİ GİBİ BAŞKALARINI BOYKOT EDEBİLİR MİYİZ?

Şahsî sebeplerle üç günden fazla küsmek yasaktır. Dinî sebeple terbiye amaçlı boykot ise çok sınırlıdır: ıslah amacı taşır, hikmetle yapılır ve amaç gerçekleşince sona erer (Sahîh-i Buhârî 6077; Sahîh-i Müslim 2565; 36. bölüm).

9. HİLÂL B. ÜMEYYE’NİN LİÂN ÂYETİYLE İLİŞKİSİ NEDİR?

Hilâl dört şahit olmadan hanımını itham etti; bunun üzerine liân âyetleri indi (Nûr 24:6–9). Âyeti Uveymir el-Aclânî ile ilişkilendiren bir rivayet de vardır (Sahîh-i Buhârî 4747, 4745; 35. bölüm).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

10. MESCİD-İ DIRÂR'I KİM YAPTI?

Ebû Âmir er-Râhib'in gelişini bekleyen bir grup münafık. Allah niyetlerini Tevbe 9:107'de ortaya çıkardı; mescid, Peygamberimiz Tebük'ten döndükten sonra yıkıldı (siyer kitapları; 26–27. bölümler).

11. "TAKVÂ ÜZERİNE KURULAN" MESCİD HANGİSİDİR?

İki görüş vardır: Kubâ Mescidi veya Mescid-i Nebevî. Resûlullah ﷺ Sahîh-i Müslim 1398'de kendi mescidini anmıştır; birçok âlim âyetin her ikisini de kapsadığını söyler (28–29. bölümler).

12. BU KISSANIN BİZİM İÇİN TEMEL DERSİ NEDİR?

Bedeli ağır olsa da doğruluk, geçici olarak kurtaran bir mazeretten daha hayırlıdır. Allah doğru söyleyenin tövbesini kabul eder, aldatanı ise güzel bir binayla bile olsa ortaya çıkarır.

DERS

Bu sorular Kâ'b kıssasının ne kadar sağlam olduğunu gösterir: neredeyse her ayrıntısı Kâ'b'ın bizzat rivayet ettiği sahih hadisten gelir. Siyer kitaplarından gelen isim ve tarih ayrıntılarını ise derecelerine göre anıyoruz.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DERSLER VE KAPANIŞ

Geride bırakılan üç kişinin kıssası ile Mescid-i Dırâr kıssası aynı madalyonun iki yüzüdür: ***doğruluk ve sahtelik***. Biri kaybetmiş gibi görünür ama sonunda kazanır; diğeri başarılı görünür ama sonunda çöker.

DERS	BU KISSADAN
Ertelemenin tehlikesi	"Yarın hazırlanırım"
Orada olmayan kardeşi savunmak	Muâz, Tebük'te Kâ'b'ı savundu
Bedeli ağır olsa da doğruluk	Kâ'b yalan mazereti reddetti
Sâlih örnek	Bedir ehli Mürâre ve Hilâl
Yaralıyken sadakat	Gassân kralının mektubu yakıldı
Allah'a kaçmak	"Allah'tan başka sığınacak kimse olmadığını anladılar"
Şükür secdesi	Kâ'b, Sel''den gelen sesi duyunca secdeye kapandı
Dönen kardeşi karşılamak	Talha kalkıp tokalaştı
Niyet değeri belirler	Kubâ Mescidi ve Mescid-i Dırâr

HAYATIMIZDA KÂ'B

Her birimiz Kâ'b gibi hata etmişizdir — hayrı ertelemiş, itaatten geri kalmışızdır. Soru hata edip etmeyeceğimiz değil, ***sonrasında ne yaptığımızdır***. O seksen kişi gibi mazeret mi ararız, yoksa doğruyu söyleyip sonuçlarına sabırla katlanır ve Allah'a mı kaçarız? Kâ'b ikinci yolu seçti ve Allah onun tövbe gününü ***doğduğundan beri en hayırlı günü*** kıldı.

İnşallah **Siyer-i Nebî** serisi ***Seri 26 — Âmü'l-Vüfûd (Heyetler Yılı)*** ile devam edecektir: Tebük'ten sonra Arap Yarımadası'nın dört bir yanından heyet ardına heyet İslâm'a girmek için Medine'ye geldi — Tâif'ten Sakîf, Benî Temîm, Necrân ve daha niceleri. Vallâhu a'lem.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KAYNAKÇA — SERİ 25

KUR'AN VE TEFSİR

Kur'an-ı Kerîm, Osmanlı (Uthmânî) metin ve Diyanet İşleri Başkanlığı meali. https://quran.com/ms

İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm (Tevbe 9:94–96, 9:102, 9:106–110, 9:117–119; İnşirâh 94:6). https://tafsir.app/ibn-katheer/9/118

HADİS

Sahîh-i Buhârî 1193, 1426, 2757, 3088, 4418, 4673, 4676, 4678, 6069, 6077, 6094, 6255, 6309, 6690. https://sunnah.com/bukhari

Sahîh-i Müslim 716, 1398, 1399, 2607, 2747, 2759, 2769. https://sunnah.com/muslim

Sünen-i Tirmizî 324, 1931; Sünen-i Ebû Dâvûd 44, 4833. https://sunnah.com

SİYER VE ŞERH KİTAPLARI

İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — geride bırakılan üç kişi ve Mescid-i Dırâr kıssası.

İbnü'l-Kayyim, Zâdü'l-Me'âd — Kâ'b b. Mâlik kıssasından çıkan dersler faslı; Nevevî, Riyâzü's-Sâlihîn — tövbe bâbı.

İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî — Kitâbü'l-Meğâzî, Kâ'b b. Mâlik hadisi; el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe.

Nevevî, Şerhu Sahîhi Müslim — Kitâbü't-Tevbe, Kâ'b b. Mâlik hadisi.

İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye; Safiyyurrahmân el-Mübârekfûrî, er-Rahîku'l-Mahtûm.

GENEL TARİH

Wikipedia, "Ka'b ibn Malik". https://en.wikipedia.org/wiki/Ka%27b_ibn_Malik

Wikipedia, "Expedition of Tabuk". https://en.wikipedia.org/wiki/Expedition_of_Tabuk

Wikipedia, "Masjid al-Dirar". https://en.wikipedia.org/wiki/Masjid_al-Dirar

Wikipedia, "Quba Mosque". https://en.wikipedia.org/wiki/Quba_Mosque

Wikipedia, "Al-Masjid an-Nabawi". https://en.wikipedia.org/wiki/Al-Masjid_an-Nabawi

Wikipedia, "Abu Qatada al-Ansari". https://en.wikipedia.org/wiki/Abu_Qatada_al-Ansari

Wikipedia, "Talha ibn Ubayd Allah". https://en.wikipedia.org/wiki/Talha_ibn_Ubayd_Allah

EK HADİSLER VE KAYNAKLAR

Sahîh-i Buhârî 4747 (Hilâl b. Ümeyye ve lîân âyeti). https://sunnah.com/bukhari:4747

Sahîh-i Buhârî 4745 (Uveymir el-Aclânî ve lîân). https://sunnah.com/bukhari:4745

Sahîh-i Buhârî 6077 (üç geceden fazla küsme yasağı). https://sunnah.com/bukhari:6077

Sahîh-i Müslim 2565 (cennet kapılarının pazartesi ve perşembe açılması). https://sunnah.com/muslim:2565a

Sünen-i Ebû Dâvûd 4914 (üç günden fazla küsmek). https://sunnah.com/abudawud:4914

Sahîh-i Buhârî 4418 (Kâ‘b b. Mâlik hadisi). https://sunnah.com/bukhari:4418

Sahîh-i Buhârî 4678 (tövbe âyetleri; Tevbe 9:117–118). https://sunnah.com/bukhari:4678

Tevbe Sûresi 9:117–119 (Quran.com). https://quran.com/9/117-119

Nûr Sûresi 24:6–9 (Quran.com). https://quran.com/24/6-9

Wikipedia, “Ka‘b ibn Malik”. https://en.wikipedia.org/wiki/Ka%27b_ibn_Malik

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

BEŞİNCİ BÖLÜM

Heyetler Yılı

Siyer-i Nebî — Seri 26

Kur'an ve Sahih Hadislere Göre Arabistan'ın Dört Bir Yanından Gelen Heyetler, Bölük Bölük İslâm'a Giren İnsanlar ve Resûlullah'ın ﷺ Misafir Ağırlama Edebi

HEYETLER YILI

Seri 25, üç sahâbînin doğruluğu ve yıkılan Mescid-i Dırâr kıssasıyla sona erdi. Şimdi siyerde bambaşka bir döneme giriyoruz: ***hasat*** dönemi. Mekke ve Medine'de yirmi yıl boyunca ekilen tohum artık meyve veriyordu: heyetler, Arap Yarımadası'nın dört bir yanından ***İslâm'a girmek*** için birbiri ardına geliyordu.

Tarihçiler hicrî 9. yılı ***Âmü'l-Vüfûd, yani Heyetler Yılı*** diye adlandırır. Bu 26. seri, en meşhur heyetlerden bazılarını anlatır: bir zamanlar Resûlullah'ı ﷺ Tâif'ten kovan Sakîf, edebi kaba Benî Temîm, uzaklardan gelen Abdülkays, sorularını açıkça soran Dımâm b. Sa'lebe, Necran Hristiyanları, kalbi yumuşak Yemen halkı — ve iman etmek için değil, iktidar istemek için gelen ***Müseylime***.

Heyetler Yılının Zaman Çizelgesi

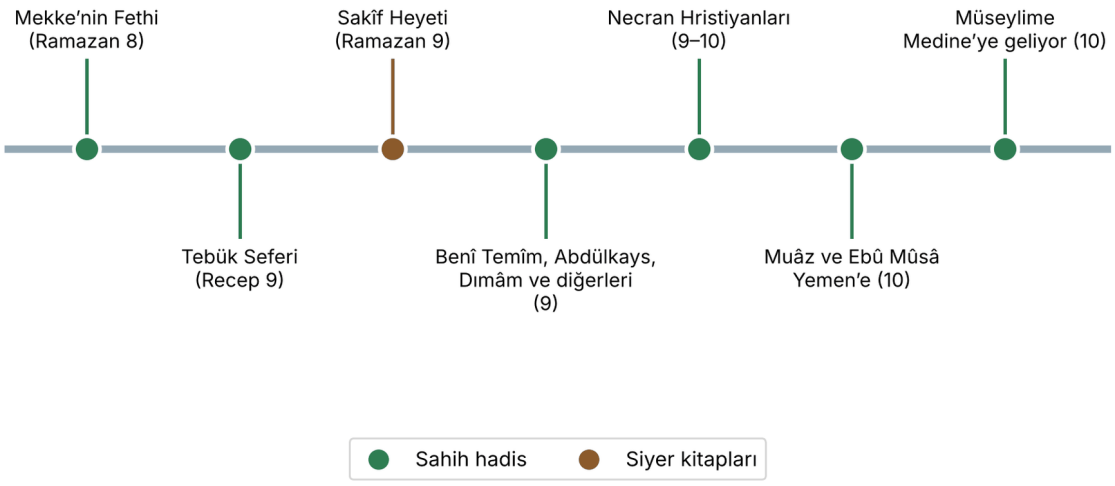

Tarihler siyer kitaplarına göredir; bir kısmı tartışmalıdır.

Şekil 1: Heyetler yılının kronolojisi.

Not: Bu e-kitaptaki âyet mealleri Diyanet İşleri Başkanlığı mealidir. Her hadisin derecesi hadis kutusunda belirtilmiştir. Siyer kitaplarından gelen bilgiler — Urve b. Mes'ûd'un kıssası, Sakîf'in şartları, Lât'ın yıkılması ve Benî Temîm'in hitabet yarışması gibi — kahverengi "Siyer Notu" kutularına konmuştur; çünkü bunların çoğu muttasıl bir senet olmaksızın ya da senedi tartışmalı olarak rivayet edilmiştir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HEYETLER YILI

Bu olaylar gerçekleşmeden çok önce Allah, onları tam olarak tasvir eden kısa bir sûre indirmişti:

"Allah'ın yardımı ve zafer günü geldiği zaman," (Nasr 110:1) — Tefsîr-i İbn Kesîr 110:1.

"Ve insanların Allah'ın dinine akın akın girdiklerini gördüğünde," (Nasr 110:2) — Tefsîr-i İbn Kesîr 110:2.

"Rabbini överek tesbih et ve O'ndan bağışlanma dile. Çünkü O, tövbeleri çok kabul edendir." (Nasr 110:3) — Tefsîr-i İbn Kesîr 110:3.

"İnsanların Allah'ın dinine akın akın girdiklerini" — bundan önce insanlar İslâm'a birer birer, bazen gizlice, işkence görme tehlikesiyle girerdi. Şimdi ise bütün kabileler, liderleri tarafından temsil edilerek topluca geliyordu. Seri 20'de gördüğümüz gibi İbn Abbâs bu sûreyi şöyle anlamıştı: ***Resûlullah'ın*** ﷺ vefatının yaklaştığının işareti; vazifesi tamamlanmak üzereydi.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

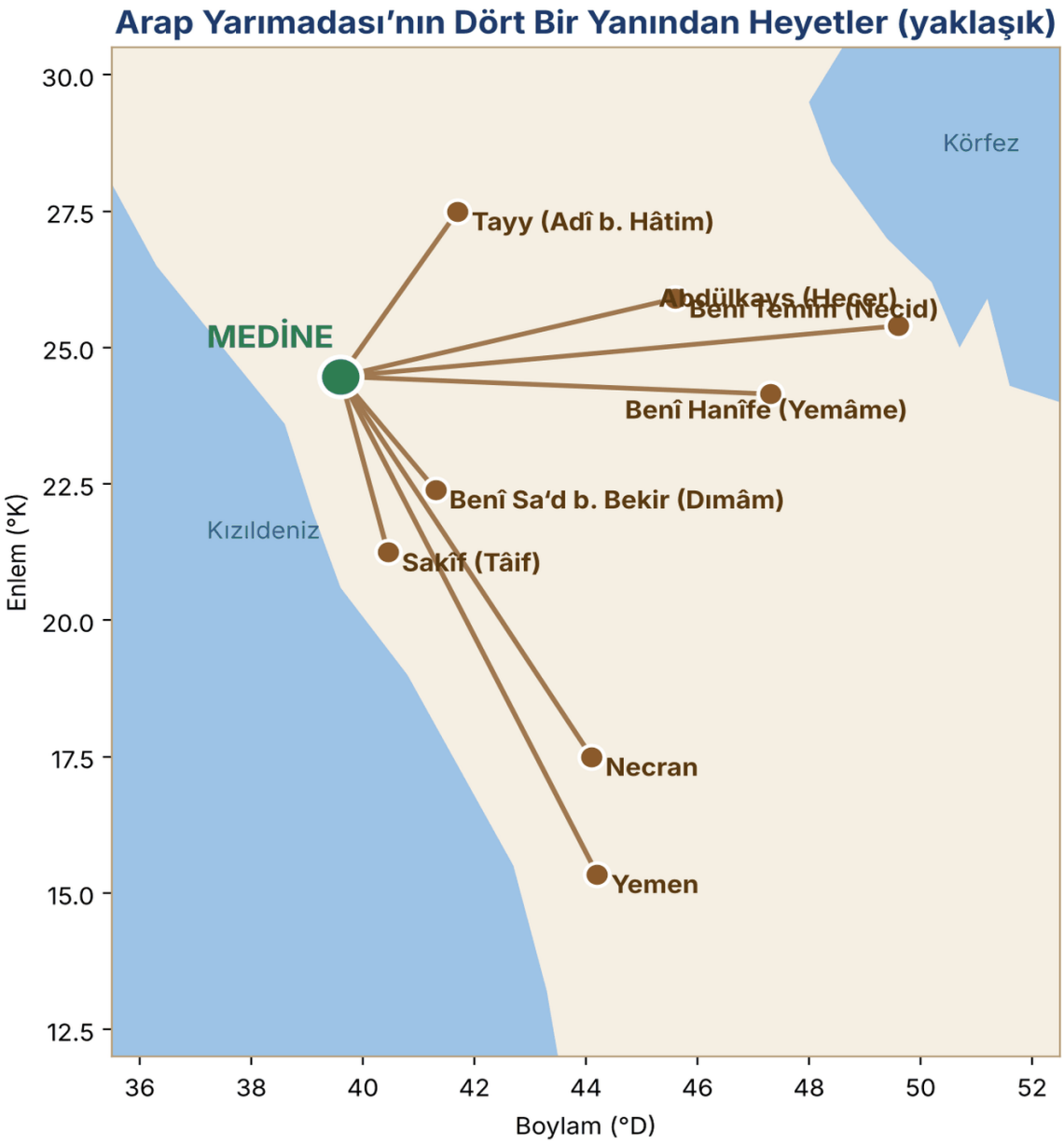

Kabilelerin konumları ve kıyı şeridi yaklaşıktır.

Şekil 2: Arap Yarımadası'nın dört bir yanından gelen heyetler (yaklaşık).

Siyer âlimleri bu dönemde Medine'ye gelen ***altmıştan fazla heyet*** sayar; bunların çoğu hicrî 9 ve 10. yıllarda gelmiştir. Hepsini anlatamayız, ancak sahih hadislerde geçen bazı heyetler açık bir tablo sunar: gelen insanların ***çeşitliliği*** ve ***Resûlullah'ın*** ﷺ her birine davranışındaki hikmet.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

NEDEN TEBÜK'TEN SONRA?

Arap kabileleri neden bu kadar uzun süre beklediler? Amr b. Seleme رضى الله عنه bunu şöyle açıklar:

"Araplar Müslüman olmak için fethi (Mekke'nin fethini) bekliyorlardı. 'Onu kavmiyle baş başa bırakın; eğer onlara galip gelirse, o gerçekten bir peygamberdir' diyorlardı. Mekke fethedilince her kavim İslâm'a girmek için yarıştı" (Sahîh-i Buhârî 4302).

Kureyş, ***Kâbe'nin hizmetçisi*** ve Arapların dinî önderleriydi. Kureyş karşı çıktığı sürece diğer kabileler tereddüt ediyordu. Mekke fethedilip Huneyn kazanılınca ve Rumlar Tebük'te karşı koymaya cesaret edemeyince, Arap Yarımadası'nda İslâm'ı durdurabilecek bir güç kalmamıştı. Böylece kabileler geldi — kimisi iman ederek, kimisi de ***rüzgârın ne yönden estiğini*** görerek.

Resûlullah ﷺ hepsini güzelce karşıladı; çünkü ***İslâm'ın kapısı herkese açıktı***. Başlangıçta zayıf olabilecek bir iman, terbiyeyle güçlenebilirdi. Ne var ki derin bir iman olmadan girenlerin bir kısmı daha sonra ***irtidat etti***; Resûlullah'ın ﷺ vefatından sonra — Ebû Bekir'in رضى الله عنه karşılaşacağı bir imtihan.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

SAKÎF TÂİF'TEN GELİYOR

En anlamlı heyetlerden biri ***Tâif'ten gelen Sakîf*** idi: bir zamanlar Resûlullah'ı ﷺ kovan ve taşlayan (Seri 5), Huneyn'den sonra kuşatıldıklarında kalelerinin ardında direnen (Seri 22) kavim. Şimdi kendi istekleriyle Medine'ye geliyorlardı.

SİYER NOTU: URVE B. MES'ÛD VE SAKÎF'İN ŞARTLARI

Siyer âlimlerinin rivayetine göre Tâif kuşatmasından sonra Sakîf'in önderi ***Urve b. Mes'ûd***, Resûlullah'ın ﷺ peşinden gidip Müslüman oldu. Kavmini İslâm'a davet etmek için döndü; ancak evinin damında ezan okurken ***onu okla vurup şehit ettiler***. Resûlullah'ın ﷺ onu, peygamberlere uymaya çağırdığı için kavmi tarafından öldürülen Yâsîn Sûresi'ndeki adama benzettiği nakledilir.

Birkaç ay sonra Sakîf, Müslüman olmuş kabilelerle çevrili olduğu için direnemeyeceğini anladı. Bir heyet gönderdiler ve bazı şartlar istediler — bunlar arasında Lât putunun birkaç yıl bırakılması ve namazdan muaf tutulmaları vardı. ***Bu isteklerin hepsi reddedildi.*** Câbir'in رضي الله عنه rivayetine göre Sakîf, kendilerine zekât ve cihad olmamasını şart koşmuş, Resûlullah ﷺ da şöyle buyurmuştur: "Müslüman olduklarında sadaka da verecekler, cihad da edecekler" (Sünen-i Ebû Dâvûd 3025; senedi tartışmalıdır).

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — heyetler (el-vüfûd) bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye.

Resûlullah ﷺ, heyet içinde Kur'an öğrenmeye en çok gayret eden genci, ***Osman b. Ebi'l-Âs'ı*** رضي الله عنه onlara imam tayin etti. Ona şöyle öğüt verdi: ***"Kavmine imamlık et. Kim insanlara imamlık ederse namazı hafif tutsun; çünkü aralarında yaşlı, hasta, zayıf ve işi olan kimseler vardır"*** (Sahîh-i Müslim 468).

Bu hikmete bakın: en yaşlıyı ya da en makamlıyı değil, ***ilme en çok gayret edeni*** seçti. Öğüdü de iktidar hakkında değil, ***cemaate şefkat*** hakkındaydı. Bir zamanlar taş atan kavim, artık namazda kalbi yumuşak bir genç tarafından yönetiliyordu.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

LÂT PUTU YIKILIYOR

Lât, Sakîf'in Tâif'teki baş putuydu; Uzzâ ve Menât ile birlikte Arapların üç büyük putundan biriydi (Necm 53:19–20). İbn Abbâs رضى الله عنهما onun aslını şöyle açıklar: ***"Lât, hacılar için kavut (sevîk) karan bir adamdı"*** (Sahîh-i Buhârî 4859). Adam ölünce insanlar kabrinin başında itikâfa durdu ve sonunda ona tapılır oldu.

SİYER NOTU: MUĞÎRE LÂT'I YIKIYOR

Siyer âlimlerinin rivayetine göre Resûlullah ﷺ, Lât'ı yıkmak için Sakîf heyetiyle birlikte ***Ebû Süfyân b. Harb'i*** ve ***Muğîre b. Şu'be'yi*** رضى الله عنهما gönderdi. Kendisi de Sakîfli olan Muğîre, putu baltayla vurdu. Sakîf kadınları başları açık olarak çıkıp onun için ağladılar. Put evindeki mallar ve süs eşyaları alınarak Urve b. Mes'ûd'un ve kardeşinin borçlarını ödemekte kullanıldı. Bu ayrıntılar ***siyer kitaplarının rivayetidir***.

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — heyetler (el-vüfûd) bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye.

Lât'ın aslından çıkan derse dikkat edin: iş, ***iyi bir insanı aşırı derecede yüceltmekle*** başladı, sonra kabri tazim edildi ve sonunda tapılan bir şey hâline geldi. İslâm'ın ***tevhidin saflığını*** korumakta çok titiz olmasının, kabirlerin üzerine bina yapmayı ve onları ibadet yeri edinmeyi yasaklamasının sebebi budur.

Bir zamanlar Lât'ı kılıç ve taşla savunan kavim, şimdi putun yıkılışına ***bizzat şahit oldu*** ve hiçbir şey olmadı. Asırlarca korktukları put kendisini bile koruyamadı.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ODALARIN DIŞINDAKİ BENÎ TEMÎM

Benî Temîm, Necid'in en büyük kabilelerinden biriydi; cesaretleri, şiirleri ve fesahatleriyle — ama aynı zamanda ***kaba edepleriyle*** — tanınırlardı. Heyetleri Medine'ye varınca Resûlullah'ın ﷺ dışarı çıkmasını beklemediler. ***Hanımlarının odalarının dışında durup*** yüksek sesle seslendiler. Allah şu âyeti indirdi:

"Sana odaların ötesinden seslenenlerin çoğu akletmeyen kimselerdir." (Hucurât 49:4) — Tefsîru İbn Kesîr 49:4.

"Eğer onlar, sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi şüphesiz onlar için daha iyi olurdu. Allah bağışlayandır, merhamet edendir." (Hucurât 49:5) — Tefsîru İbn Kesîr 49:5.

Tirmizî'nin rivayetinde, içlerinden ***Akra' b. Hâbis'in*** şöyle seslendiği nakledilir: "Ey Muhammed! Benim övgüm süs, yergim ise ayıptır!" Resûlullah ﷺ şöyle cevap verdi: ***"O, Allah'tır."*** (Câmiu't-Tirmizî 3267; Tirmizî hasen garib demiştir.) Övgüsü gerçekten yücelten, yergisi gerçekten alçaltan yalnızca Allah'tır.

Bu âyetteki ***Allah'ın sabrına ve rahmetine*** bakın: Allah onları cezalandırmadı, yumuşakça uyardı ve âyeti ***"Allah bağışlayandır, merhamet edendir"*** diye bitirdi. Daha yeni gelmişlerdi, İslâm edebini henüz tanımıyorlardı. Bizim için ders: ***yeni gelenlere sabırla öğretilir***, sertçe cezalandırılmaz.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"MÜJDEYİ KABUL EDİN"

Resûlullah ﷺ Benî Temîm'i en değerli teklifle karşıladı: ***İslâm'ın ve cennetin müjdesiyle***. Fakat bakın onlar bunu nasıl karşıladı:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4365

حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي صَخْرَةَ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مُحْرِزٍ الْمَازِنِيِّ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ ـ رضى الله عنهما ـ قَالَ أَتَى نَفَرٌ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ اقْبَلُوا الْبُشْرَى يَا بَنِي تَمِيمٍ. قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ بَشَّرْتَنَا فَأَعْطِنَا. فَرِيءَ ذَلِكَ فِي وَجْهِهِ فَجَاءَ نَفَرٌ مِنَ الْيَمَنِ فَقَالَ اقْبَلُوا الْبُشْرَى إِذْ لَمْ يَقْبَلْهَا بَنُو تَمِيمٍ. قَالُوا قَدْ قَبِلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ.

TERCÜME:

İmrân b. Husayn'dan رضى الله عنهما rivayet edildiğine göre şöyle dedi: ***Benî Temîm'den*** bir grup Nebî'ye ﷺ geldi. Buyurdu ki: ***"Müjdeyi kabul edin, ey Benî Temîm!"*** Onlar: "Ey Allah'ın Resûlü! Bize müjde verdin, ***şimdi de bize (mal) ver***" dediler. Bu, yüzünde (hoşnutsuzluk olarak) belli oldu. Sonra ***Yemen'den*** bir grup geldi, Nebî buyurdu ki: ***"Müjdeyi siz kabul edin, çünkü Benî Temîm onu kabul etmedi."*** Onlar: ***"Kabul ettik, ey Allah'ın Resûlü" dediler.***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Ebû Nu'aim al-Fadl b. Dukain ← Sufyan al-Thauri ← Ebû Sakhrah Jami' b. Şaddad ← Safwan b. Muhriz al-Mazini ← 'Imran b. Husain رضى الله عنهما.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Benî Temîm Heyeti Bâbı, Hadis No. 4365; ayrıca No. 3190.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4365

BU HADİSİN DERSLERİ

Benî Temîm ***dünyevî bir düşünceyle*** gelmişti: onlar için müjde, hediye ve mal demekti. Yemen halkı ise ***ilme susamış kalplerle*** gelmişti: müjdeyi olduğu gibi kabul ettiler. Daha uzun bir rivayette (Sahîh-i Buhârî 3190) Yemenliler şöyle demiştir: "Dinde derinleşmek ve bu işin başlangıcını sormak için geldik" — yani yaratılışın başlangıcını.

Fakat Benî Temîm böyle kalmadı. Ebû Hüreyre رضى الله عنه şöyle der: "Resûlullah'tan ﷺ Benî Temîm hakkında üç şey işittiğimden beri onları hep sevmişimdir." Bunlardan biri, onların bu ümmet içinde ***Deccâl'e karşı en çetin olanlar*** olduğudur (Sahîh-i Buhârî 4366). Başta kaba olan kabile, sonunda pek çok mücahit ve âlim yetiştirdi.

EBÛ BEKİR İLE ÖMER SESLERİNİ YÜKSELTİYOR

Benî Temîm'in gelişi aynı zamanda Hucurât Sûresi'nin başındaki edep âyetlerinin inmesine de sebep oldu — ve uyarılanlar yalnızca bedeviler değil, ***sahâbenin en faziletli ikisi*** de idi:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4367

حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ، أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ، أَخْبَرَهُمْ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ، أَخْبَرَهُمْ أَنَّهُ، قَدِمَ رَكْبٌ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ أَمِّرِ الْقَعْقَاعَ بْنَ مَعْبَدِ بْنِ زُرَارَةَ. قَالَ عُمَرُ بَلْ أَمِّرِ الأَقْرَعَ بْنَ حَابِسٍ. قَالَ أَبُو بَكْرٍ مَا أَرَدْتَ إِلاَّ خِلاَفِي. قَالَ عُمَرُ مَا أَرَدْتُ خِلاَفَكَ. فَتَمَارَيَا حَتَّى ارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا فَنَزَلَ فِي ذَلِكَ {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تُقَدِّمُوا} حَتَّى انْقَضَتْ.

TERCÜME:

Abdullah b. Zübeyr'den رضى الله عنهما rivayet edildiğine göre ***Benî Temîm'den*** bir süvari heyeti Nebî'ye ﷺ geldi. Ebû Bekir: "Ka'ka' b. Ma'bed b. Zürâre'yi (onlara başkan) tayin et" dedi. Ömer: "Bilakis Akra' b. Hâbis'i tayin et" dedi. Ebû Bekir: "Sen sadece bana muhalefet etmek istiyorsun" dedi. Ömer: "Sana muhalefet etmek istemiyorum" dedi. ***İkisi tartıştılar, sonunda sesleri yükseldi.*** Bunun üzerine şu âyet indi: {Ey inananlar! Allah'tan ve Peygamberinden öne geçmeyin…} âyetin sonuna kadar.

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Ibrahim b. Musa ← Hişam b. Yusuf ← Ibn Juraij ← Ibn Abi Mulaikah ← 'Abdullah b. al-Zubair رضى الله عنهما.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Benî Temîm Heyeti Bâbı, Hadis No. 4367; ayrıca No. 4845, 4847, 7302.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4367

İnen âyet şudur: ***"Ey inananlar! Allah'tan ve Peygamberinden öne geçmeyin"*** (Hucurât 49:1) — Tefsîru İbn Kesîr 49:1.

"Ey inananlar! Seslerinizi, Peygamberin sesini bastıracak şekilde yükseltmeyin" (Hucurât 49:2) — Tefsîru İbn Kesîr 49:2.

BU HADİSİN DERSLERİ

Ebû Bekir ile Ömer رضى الله عنهما birbirine düşman değildi; yalnızca Benî Temîm'in başına kimin geçmesi gerektiği konusunda farklı düşünüyorlardı ve tartışma Resûlullah'ın ﷺ huzurunda ısınmıştı. Allah onları, ***Resûlullah'ın*** ﷺ kararının önüne geçtikleri ve onun huzurunda ***seslerini yükselttikleri*** için uyardı.

Bu uyarıyı nasıl karşıladıklarına bakın. İbn Zübeyr şöyle der: Bu âyet indikten sonra ***Ömer, Resûlullah'la ﷺ o kadar alçak sesle konuşurdu ki, Resûlullah ne dediğini tekrar sormak zorunda kalırdı*** (Sahîh-i Buhârî 4845, 7302). Müminin vasfı budur: uyarıldığında kendini savunmadan ***hemen değişir***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

SÂBİT B. KAYS: HATİP, ALLAH'IN RESÛLÜ ﷺ ADINA KONUŞAN

Sesi yükseltmeyle ilgili âyet, Ensar'dan bir sahâbîyi derinden etkiledi: Ensar'ın hatibi (sözcüsü) ve tabiatı gereği gür sesli olan ***Sâbit b. Kays b. Şemmâs*** رضى الله عنه. Enes رضى الله عنه, Resûlullah'ın ﷺ Sâbit'i göremediğini ve birinin onu aramaya gittiğini rivayet eder. Adam Sâbit'i evinde başını önüne eğmiş otururken buldu. Sâbit: ***"Hâlim kötü! Sesimi Nebî'nin ﷺ sesinin üstüne yükseltirdim; amelim boşa gitti, ben cehennemliklerdenim" dedi.*** (Sahîh-i Buhârî 3613; 4846)

Resûlullah ﷺ o adamı olağanüstü bir müjdeyle geri gönderdi: ***"Ona git ve de ki: Sen cehennemliklerden değilsin, bilakis cennetliklerdensin."***

> **SİYER NOTU: SÂBİT, BENÎ TEMÎM'İN HATİBİNE CEVAP VERİYOR**
>
> Siyer âlimlerinin rivayetine göre Benî Temîm, ***övünmek için*** hatipleri ve şairleriyle gelmişti. Hatipleri Utârid b. Hâcib, kavmini öven bir konuşma yaptı. Resûlullah ﷺ Sâbit b. Kays'a ona cevap vermesini emretti; Sâbit de Allah'ı ve Resûlünü öven bir hitabe yaptı. Sonra şairleri Zibrikân b. Bedr şiir okudu, ***Hassân b. Sâbit*** de ona cevap verdi. Sonunda Akra' b. Hâbis şöyle itiraf etti: "Onların hatibi bizim hatibimizden daha fasih, şairleri de bizim şairimizden daha üstün." Ardından Müslüman oldular. Bu ayrıntılar ***siyer kitaplarının rivayetidir***.
>
> **KAYNAK:**
> İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — heyetler (el-vüfûd) bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye.

Sâbit b. Kays daha sonra Müseylimetü'l-Kezzâb'a karşı ***Yemâme Savaşı'nda şehit düştü*** ve böylece Resûlullah'ın ﷺ onun hakkındaki müjdesi gerçekleşti. O gür ses İslâm'ı savunmakta kullanıldı, Allah korkusu da onu yüceltti.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ABDÜLKAYS HEYETİ

Arap Yarımadası'nın doğusundan, ***Bahreyn*** bölgesinden (bugünkü el-Ahsâ ve çevresi) ***Abdülkays*** heyeti geldi. Medine'ye ulaşmak için henüz kâfir olan Mudar kabilelerinin topraklarından geçmeleri gerekiyordu; bu yüzden ancak ***haram aylarda*** güvenle gelebiliyorlardı. İbn Abbâs رضى الله عنهما onların görüşmesini şöyle anlatır:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 53

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، قَالَ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي جَمْرَةَ، قَالَ كُنْتُ أَقْعُدُ مَعَ ابْنِ عَبَّاسٍ، يُجْلِسُنِي عَلَى سَرِيرِهِ فَقَالَ أَقِمْ عِنْدِي حَتَّى أَجْعَلَ لَكَ سَهْمًا مِنْ مَالِي، فَأَقَمْتُ معه شَهْرَيْنِ، ثُمَّ قَالَ إِنَّ وَفْدَ عَبْدِ الْقَيْسِ لَمَّا أَتَوُا النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ مَنِ الْقَوْمُ أَوْ مَنِ الْوَفْدُ. قَالُوا رَبِيعَةُ. قَالَ مَرْحَبًا بِالْقَوْمِ ـ أَوْ بِالْوَفْدِ ـ غَيْرَ خَزَايَا وَلاَ نَدَامَى. فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا لاَ نَسْتَطِيعُ أَنْ نَأْتِيَكَ إِلاَّ فِي شَهْرِ الْحَرَامِ، وَبَيْنَنَا وَبَيْنَكَ هَذَا الْحَىُّ مِنْ كُفَّارِ مُضَرَ، فَمُرْنَا بِأَمْرٍ فَصْلٍ، نُخْبِرْ بِهِ مَنْ وَرَاءَنَا، وَنَدْخُلْ بِهِ الْجَنَّةَ. وَسَأَلُوهُ عَنِ الأَشْرِبَةِ. فَأَمَرَهُمْ بِأَرْبَعٍ، وَنَهَاهُمْ عَنْ أَرْبَعٍ، أَمَرَهُمْ بِالإِيمَانِ بِاللَّهِ وَحْدَهُ. قَالَ أَتَدْرُونَ مَا الإِيمَانُ بِاللَّهِ وَحْدَهُ. قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ شَهَادَةُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامُ الصَّلاَةِ، وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ، وَصِيَامُ رَمَضَانَ، وَأَنْ تُعْطُوا مِنَ الْمَغْنَمِ الْخُمُسَ. وَنَهَاهُمْ عَنْ أَرْبَعٍ عَنِ الْحَنْتَمِ وَالدُّبَّاءِ وَالنَّقِيرِ وَالْمُزَفَّتِ. وَرُبَّمَا قَالَ الْمُقَيَّرِ. وَقَالَ احْفَظُوهُنَّ وَأَخْبِرُوا بِهِنَّ مَنْ وَرَاءَكُمْ.

TERCÜME:

Ebû Cemre'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi: İbn Abbâs'la رضى الله عنهما otururdum, beni sedirinin üzerine oturturdu. "Yanımda kal, sana malımdan bir pay vereyim" dedi. Ben de onun yanında iki ay kaldım. Sonra şöyle dedi: ***Abdülkays heyeti*** Nebî'ye ﷺ geldiğinde şöyle sordu: **"Bu kavim kimdir?"** — veya **"Bu heyet kimdir?"** "Rebîa'dır" dediler. Buyurdu ki: ***"Hoş geldiniz ey kavim — veya ey heyet — rezil olmadan ve pişman olmadan."*** Onlar: "Ey Allah'ın Resûlü! Sana ancak haram ayda gelebiliyoruz; çünkü seninle aramızda Mudar kâfirlerinden şu kabile var. Bize açık bir şey emret de onu arkamızda kalanlara haber verelim ve onunla cennete girelim" dediler. İçecekleri de sordular. Bunun üzerine onlara ***dört şeyi*** emretti, dört şeyi de yasakladı. Onlara bir olan Allah'a imanı emretti ve sordu: **"Bir olan Allah'a iman nedir, bilir misiniz?"** "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dediler. Buyurdu ki: ***"Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şahitlik etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, Ramazan orucunu tutmak ve ganimetten beşte***

biri vermenizdir." Onları dört kaptan yasakladı: hantem, dübbâ, nakîr ve müzeffet — veya belki mukayyer dedi. Buyurdu ki: ***"Bunları ezberleyin ve arkanızda kalanlara haber verin."***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): 'Ali b. al-Ja'd ← Şu'bah b. al-Hajjaj ← Ebû Jamrah Nasr b. 'Imran ← 'Abdullah b. 'Abbas رضى الله عنهما.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Îmân, Ganimetin Beşte Birini Vermek İmandandır Bâbı, Hadis No. 53; ayrıca No. 4369 ve Müslim No. 17.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:53

BU HADİSİN DERSLERİ

"Hoş geldiniz, rezil olmadan ve pişman olmadan" — ne güzel bir söz. Savaşta yenildikleri için değil, kendi istekleriyle geldiler; bu yüzden rezil olmadılar. İslâm'ı kendi iradeleriyle seçtiler; bu yüzden pişman olmayacaklardı. Resûlullah ﷺ onlara ezberlenmesi ve aktarılması kolay bir ***İslâm özeti*** verdi: şehadet, namaz, zekât, oruç ve humus.

Abdülkays'ın gayreti büyük bir meyve verdi. İbn Abbâs şöyle der: ***"Resûlullah'ın ﷺ Mescidi'nde kılınan cumadan sonra kılınan ilk cuma, Bahreyn'deki Cüvâsâ'da Abdülkays mescidinde kılındı"*** (Sahîh-i Buhârî 892). Küçük bir heyet, ***Arabistan'ın doğusunda bir İslâm merkezi*** hâline geldi.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ALLAH'IN SEVDİĞİ İKİ HASLET

Abdülkays heyetinde ***Eşec*** (Münzir b. Âiz) adında bir önder vardı. Heyetin diğer üyeleri Resûlullah'ı ﷺ görmek için bineklerinden aceleyle inerken Eşec acele etmedi. Eşyalarını ve binekleri düzenledi, güzel elbisesini giydi, sonra sükûnetle geldi. Resûlullah ﷺ ona şöyle buyurdu: ***"Sende Allah'ın sevdiği iki haslet var: yumuşak huyluluk (hilm) ve teennî (acele etmeme)"*** (Sahîh-i Müslim 17).

Hilm, öfke ya da kışkırtma anında kendine hâkim olabilmektir. ***Teennî (enât)*** ise acele etmemek, harekete geçmeden düşünmek ve işi düzenli yapmaktır. Bu iki haslet bir önder için son derece gereklidir. Eşec, önemli bir işe ***nasıl geldiğimizin*** de ahlâkımızı yansıttığını gösterdi.

Bunu odaların dışından seslenen Benî Temîm'le karşılaştırın. İki heyet, iki tavır: biri aceleci ve kaba, diğeri sakin ve edepli. Kur'an birincisini uyardı, Resûlullah ﷺ ikincisini övdü. Bugünün hızlı hayatında ***teennî*** — bir an durmak, kendini toparlamak ve sükûnetle hareket etmek — çok değerli bir hasletir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DIMÂM B. SA‘LEBE

En sıra dışı temsilcilerden biri, Benî Sa‘d b. Bekir’den ***Dımâm b. Sa‘lebe*** idi. Tek başına, devesine binmiş olarak geldi, doğrudan mescide girdi ve ***açık ve kesin*** sorular sordu:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 63

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ سَعِيدٍ ـ هُوَ الْمَقْبُرِيُّ ـ عَنْ شَرِيكِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي نَمِرٍ، أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، يَقُولُ بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فِي الْمَسْجِدِ، دَخَلَ رَجُلٌ عَلَى جَمَلٍ فَأَنَاخَهُ فِي الْمَسْجِدِ، ثُمَّ عَقَلَهُ، ثُمَّ قَالَ لَهُمْ أَيُّكُمْ مُحَمَّدٌ وَالنَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم مُتَّكِئٌ بَيْنَ ظَهْرَانَيْهِمْ. فَقُلْنَا هَذَا الرَّجُلُ الأَبْيَضُ الْمُتَّكِئُ. فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ ابْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم قَدْ أَجَبْتُكَ. فَقَالَ الرَّجُلُ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم إِنِّي سَائِلُكَ فَمُشَدِّدٌ عَلَيْكَ فِي الْمَسْأَلَةِ فَلاَ تَجِدْ عَلَىَّ فِي نَفْسِكَ. فَقَالَ سَلْ عَمَّا بَدَا لَكَ. فَقَالَ أَسْأَلُكَ بِرَبِّكَ وَرَبِّ مَنْ قَبْلَكَ، آللَّهُ أَرْسَلَكَ إِلَى النَّاسِ كُلِّهِمْ فَقَالَ اللَّهُمَّ نَعَمْ. قَالَ أَنْشُدُكَ بِاللَّهِ، آللَّهُ أَمَرَكَ أَنْ نُصَلِّيَ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ قَالَ اللَّهُمَّ نَعَمْ. قَالَ أَنْشُدُكَ بِاللَّهِ، آللَّهُ أَمَرَكَ أَنْ نَصُومَ هَذَا الشَّهْرَ مِنَ السَّنَةِ قَالَ اللَّهُمَّ نَعَمْ. قَالَ أَنْشُدُكَ بِاللَّهِ، آللَّهُ أَمَرَكَ أَنْ تَأْخُذَ هَذِهِ الصَّدَقَةَ مِنْ أَغْنِيَائِنَا فَتَقْسِمَهَا عَلَى فُقَرَائِنَا فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم اللَّهُمَّ نَعَمْ. فَقَالَ الرَّجُلُ آمَنْتُ بِمَا جِئْتَ بِهِ، وَأَنَا رَسُولُ مَنْ وَرَائِي مِنْ قَوْمِي، وَأَنَا ضِمَامُ بْنُ ثَعْلَبَةَ أَخُو بَنِي سَعْدِ بْنِ بَكْرٍ. رَوَاهُ مُوسَى وَعَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم بِهَذَا.

TERCÜME:

Enes b. Mâlik’ten رضي الله عنه rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Biz mescitte Nebî ﷺ ile otururken deveye binmiş bir adam girdi. Devesini mescide çöktürüp bağladı, sonra onlara: “Hanginiz Muhammed?” diye sordu — Nebî ﷺ ise aralarında yaslanmış oturuyordu. “Şu yaslanmış duran beyaz tenli adam” dedik. Adam ona: “Ey Abdülmuttalib’in oğlu!” dedi. Nebî ﷺ: **“Seni dinliyorum” buyurdu.** Adam Nebî’ye ﷺ: ***“Sana soru soracağım ve sorularımda sert olacağım; bana kırılma” dedi.*** Buyurdu ki: **“Ne istersen sor.”** Adam: “Senin Rabbin ve senden öncekilerin Rabbi adına sana soruyorum: Allah seni bütün insanlara mı gönderdi?” dedi. Buyurdu ki: **“Allah’a yemin olsun, evet.”** Adam: “Allah adına sana soruyorum: Allah sana gece ve gündüzde beş vakit namaz kılmamızı mı emretti?” dedi. Buyurdu ki: **“Allah’a yemin olsun, evet.”** Adam: “Allah adına sana soruyorum: Allah sana, yılın bu ayında oruç tutmamızı mı emretti?” dedi. Buyurdu ki:

“Allah’a yemin olsun, evet.” Adam: “Allah adına sana soruyorum: Allah sana, bu sadakayı zenginlerimizden alıp fakirlerimize dağıtmanı mı emretti?” dedi. Nebî ﷺ: **“Allah’a yemin olsun, evet” buyurdu.** Adam şöyle dedi: ***“Getirdiğin şeye iman ettim; ben arkamda bıraktığım kavmimin elçisiyim. Ben, Benî Sa‘d b. Bekir’in kardeşi Dımâm b. Sa‘lebe’yim.”*** (İmam Buhârî, Süleyman’ın Sâbit’ten, onun da Enes’ten aynı manadaki rivayetini de zikreder.)

SENED İmam Buhârî’nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): ‘Abdullah b. Yusuf ← al-Laith b. Sa‘d ← Sa‘id al-Maqburi ← Şarik b. ‘Abdullah b. Abi Namir ← Enes b. Mâlik رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü’l-İlm, İlim Hakkında Gelenler Bâbı, Hadis No. 63; ayrıca Müslim No. 12.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur’an’dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî’de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:63

BU HADİSİN DERSLERİ

Dımâm’ın kendine has edebine dikkat edin: sert sormak için ***önceden izin istedi*** — “bana kırılma.” Yumuşakmış gibi davranmadı, üslubu konusunda dürüst oldu. Resûlullah ﷺ da ***kırılmadı***: her soruyu “Allah’a yemin olsun, evet” diye cevapladı.

İmam Buhârî bu hadisi, ***hocaya okuma***nın (el-kırâe ale’l-muhaddis) caiz olduğuna delil olarak ***Kitâbü’l-İlm*** içinde zikretmiştir — Dımâm kendisine ulaşan bilgileri okumuş, Resûlullah ﷺ da onları tasdik etmişti.

Hadis ayrıca ***kesinlik kazanmak için soru sormanın*** iman eksikliği değil, yakînî imana giden bir yol olduğunu gösterir.

DIMÂM KAVMİNE DÖNÜYOR

SİYER NOTU: DIMÂM KAVMİNİ DAVET EDİYOR

İbn İshak ve İmam Ahmed, İbn Abbâs'tan رضى الله عنهما şunu rivayet eder: Dımâm kavmine döndüğünde söylediği ilk söz şu oldu: ***"Lât ve Uzzâ ne kötüdür!"*** Kavmi: "Sus ey Dımâm! Alacadan kork, cüzzamdan kork, delilikten kork!" dediler. O da şöyle cevap verdi: "Yazıklar olsun size! Allah'a yemin olsun ki ikisi ne zarar verebilir ne de fayda. Allah bir Resûl gönderdi ve ona, sizi içinde bulunduğunuz şeyden kurtarmak için bir Kitap indirdi."

Rivayete göre ***o günün akşamı olmadan kavminden Müslüman olmayan tek bir erkek ya da kadın kalmadı***. İbn Abbâs şöyle der: "Dımâm b. Sa'lebe'den daha faziletli bir kavim elçisi işitmedik." Bu rivayet ***bazı âlimlerce hasen kabul edilmiştir***.

KAYNAK:
Ahmed, el-Müsned (Müsnedü İbn Abbâs); İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye.

Yakînî imanın gücüne bakın. Dımâm sorularla geldi, kesin bir inançla döndü; inancı da kavminin putlara duyduğu korkuya karşı koyacak kadar güçlüydü. Gerçekten iman etmiş tek bir kişi ***bütün kavmini*** değiştirebilir.

Davetçiler için ders: Dımâm uzun deliller ya da kalın kitaplar götürmedi. ***Beş soru ve beş cevap*** — risalet, namaz, oruç, zekât ve hac hakkında — ve sağlam bir inanç götürdü. Bazen ***sadelik ve açıklık*** uzun tartışmalardan daha etkilidir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

NECRAN HRİSTİYANLARI

Güneyden, Yemen sınırından ***Necran Hristiyanları*** heyeti geldi — piskoposları, rahipleri ve önderleriyle büyük ve nüfuzlu bir Hristiyan topluluğu. Gelme amaçları ***karşılıklı konuşmak*** için Resûlullah'ın ﷺ huzuruna gelmekti; konu Hz. İsa عَلَيْهِ السَّلَامُ idi. Müfessirler, Âl-i İmrân Sûresi'nin başındaki seksenden fazla âyetin onlarla yapılan tartışma üzerine indiğini zikreder.

Kur'an, Hz. İsa'nın عَلَيْهِ السَّلَامُ gerçek konumunu açıklar: ***"Allah'ın katında İsa'nın durumu, kendisini topraktan yaratıp sonra ol demesiyle olmuş olan Adem'in durumu gibidir"*** (Âl-i İmrân 3:59) — ikisi de babasız, "Ol" kelimesiyle yaratılmıştır. Tartışmayı sürdürünce Allah, Resûlüne onları ***mübâheleye*** çağırmasını emretti:

"Sana ilim geldikten sonra, bu hususta seninle kim tartışacak olursa, de ki: "Gelin, oğullarımızı, oğullarınızı, kadınlarımızı, kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım, sonra lanetleşelim de, Allah'ın lanetinin yalancılara olmasını dileyelim." (Âl-i İmrân 3:61) — Tefsîru İbn Kesîr 3:61.

Mübâhele, deliller artık kabul edilmediğinde başvurulan son yoldur: iki taraf, en yakın aileleriyle birlikte, yalancı olan tarafa Allah'ın lanet etmesi için yürekten dua eder. Bu, ***mutlak bir güveni*** gösterir: Resûlullah'ın ﷺ getirdiği hakikate güvenini — kendisini ve ailesini ortaya koymaya hazırdı.

Bu kıssa aynı zamanda İslâm'da dinler arası diyalog edebini de gösterir: Resûlullah ﷺ ***onları Medine'de kabul etti***, delillerini dinledi ve vahiyle cevap verdi. İbn İshak'ın rivayetinde Mescid-i Nebevî içinde doğuya dönerek ibadet etmelerine izin verildiği de geçer — ***bu rivayetin senedi âlimler arasında tartışmalıdır***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

GERÇEKLEŞMEYEN MÜBÂHELE

Mübâhele teklif edildiğinde ne oldu? Huzeyfe رضى الله عنه şöyle rivayet eder:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4380

حَدَّثَنِي عَبَّاسُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ صِلَةَ بْنِ زُفَرَ، عَنْ حُذَيْفَةَ، قَالَ جَاءَ الْعَاقِبُ وَالسَّيِّدُ صَاحِبَا نَجْرَانَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يُرِيدَانِ أَنْ يُلاَعِنَاهُ، قَالَ فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ لاَ تَفْعَلْ، فَوَاللَّهِ لَئِنْ كَانَ نَبِيًّا فَلاَعَنَّا، لاَ نُفْلِحُ نَحْنُ وَلاَ عَقِبُنَا مِنْ بَعْدِنَا. قَالاَ إِنَّا نُعْطِيكَ مَا سَأَلْتَنَا، وَابْعَثْ مَعَنَا رَجُلاً أَمِينًا، وَلاَ تَبْعَثْ مَعَنَا إِلاَّ أَمِينًا. فَقَالَ لأَبْعَثَنَّ مَعَكُمْ رَجُلاً أَمِينًا حَقَّ أَمِينٍ. فَاسْتَشْرَفَ لَهُ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ قُمْ يَا أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ. فَلَمَّا قَامَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم هَذَا أَمِينُ هَذِهِ الأُمَّةِ.

TERCÜME:

Huzeyfe'den رضى الله عنه rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Necran'ın iki önderi ***Âkıb ile Seyyid***, Resûlullah'a ﷺ geldiler; niyetleri ***onunla lanetleşmek (mübâhele)*** idi. Biri arkadaşına şöyle dedi: ***"Yapma! Allah'a yemin olsun ki eğer o gerçekten bir peygamberse ve onunla lanetleşirsek, ne biz iflah oluruz ne de bizden sonraki neslimiz."*** Sonra ikisi şöyle dedi: "Bizden ne istersen veririz. Bizimle güvenilir bir adam gönder; bizimle ancak güvenilir birini gönder." Buyurdu ki: **"Sizinle güvenilir, gerçekten güvenilir bir adam göndereceğim."** Resûlullah'ın ﷺ ashabı, her biri kendisinin seçilmesini umdu. Buyurdu ki: **"Kalk ey Ebû Ubeyde b. Cerrâh!"** O kalkınca Resûlullah ﷺ buyurdu ki: ***"İşte bu ümmetin emini budur."***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): 'Abbas b. al-Husain ← Yahya b. Adam ← Isra'il b. Yunus ← Ebû Ishaq al-Sabi'i ← Silah b. Zufar ← Hudhaifah b. al-Yaman رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Necran Halkının Kıssası Bâbı, Hadis No. 4380; ayrıca No. 4381 ve Müslim No. 2420.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4380

BU HADİSİN DERSLERİ

Necran önderleri mübâheleye devam etmeye ***cesaret edemedi***. Biri diğerine: "Eğer o gerçekten bir peygamberse biz de neslimiz de iflah olmayız" dedi. Bu, ***örtülü bir itiraftır***: kalplerinin derinliğinde onun gerçekten Peygamber olmasından korkuyorlardı.

Bunun yerine ***barış antlaşmasını*** seçtiler: dinlerinde kalacak ve cizye ödeyecekler, karşılığında İslâm devletinin ***himayesine*** gireceklerdi. Resûlullah ﷺ bu tercihi kabul etti. Dinde zorlama yoktur (Bakara 2:256); onlara delil sunulmuş, karar kendilerine bırakılmıştı.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

EBÛ UBEYDE: BU ÜMMETİN EMİNİ

Necran, işlerini yürütmek için ***güvenilir*** birini istedi. Sahâbîlerin her biri seçilmeyi umdu — iktidar için değil, şu ***unvanı kazanmak*** için: Resûlullah'ın ﷺ vereceği "emin" unvanı. O, ***Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ı*** رضى الله عنه seçti.

Enes رضى الله عنه, Resûlullah'ın ﷺ şöyle buyurduğunu rivayet eder: ***"Her ümmetin bir emini vardır; bu ümmetin emini de Ebû Ubeyde b. Cerrâh'tır"*** (Sahîh-i Buhârî 3744).

Ebû Ubeyde, ***cennetle müjdelenen on sahâbîden*** biridir. Daha sonra Şam'ın fethinde İslâm ordusuna komuta etmiş ve Amvâs vebasında vefat etmiştir. Ömer, Ebû Ubeyde hayatta olsaydı onu halef tayin edeceğini söylemiştir. "Emin" unvanı ona hitabet becerisi ya da askerî gücü için değil, ***dürüstlüğü ve kalbinin temizliği*** için verilmişti.

Bizim için ders: Bir göreve birini seçerken — özellikle de mal ve başkalarının haklarını ilgilendiren görevlerde — ***emanet en temel şarttır***. Ayrıca İslâm'ın himayesindeki gayrimüslimlerle ilgili işlerin ***en güvenilir kişiler*** tarafından yürütülmesi gerektiğini de öğretir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KALBİ YUMUŞAK YEMEN HALKI

Yemen'den birkaç heyet geldi ve Resûlullah ﷺ onları çok özel bir övgüyle karşıladı:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4388

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ ذَكْوَانَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ـ رضى الله عنه ـ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ أَتَاكُمْ أَهْلُ الْيَمَنِ، هُمْ أَرَقُّ أَفْئِدَةً وَأَلْيَنُ قُلُوبًا، الإِيمَانُ يَمَانٍ وَالْحِكْمَةُ يَمَانِيَةٌ، وَالْفَخْرُ وَالْخُيَلاَءُ فِي أَصْحَابِ الإِبِلِ، وَالسَّكِينَةُ وَالْوَقَارُ فِي أَهْلِ الْغَنَمِ. وَقَالَ غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، سَمِعْتُ ذَكْوَانَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم.

TERCÜME:

Ebû Hüreyre'den رضى الله عنه, o da Nebî'den ﷺ rivayet ettiğine göre şöyle buyurdu: ***"Size Yemen halkı geldi; onlar gönülleri en ince, kalpleri en yumuşak olanlardır. İman Yemenlidir, hikmet de Yemenlidir. Kibir ve böbürlenme deve sahiplerindedir; sükûnet ve vakar ise koyun sahiplerindedir."***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Muhammed b. Başşar ← Ibn Abi 'Adi ← Şu'bah b. al-Hajjaj ← Sulaiman al-A'maş ← Dhakwan Ebû Salih ← Ebû Hüreyre رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Eş'arîlerin ve Yemen Halkının Gelişi Bâbı, Hadis No. 4388; ayrıca Müslim No. 52.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4388

BU HADİSİN DERSLERİ

"İman Yemenlidir, hikmet de Yemenlidir" — çok yüksek bir övgü. Yemen halkı ***yumuşak ve hakkı kolay kabul eden*** kalpleriyle tanınırdı. Övünmek ya da mal istemek için değil, ***dini öğrenmek*** için gelmişlerdi.

Hadis ayrıca kibre meyilli ***deve sahiplerini***, sükûnete meyilli ***koyun sahipleriyle*** karşılaştırır. Âlimler, meslek ve çevrenin insanın ahlâkını etkilediğini açıklar. Peygamberler de ***koyun gütmüştür*** (Sahîh-i Buhârî 2262) — sabrı ve yumuşaklığı terbiye eden bir iş.

Yemen'den İslâm'ın pek çok büyük şahsiyeti çıktı: ***Ebû Mûsâ el-Eş'arî***, Devs kabilesinden ***Ebû Hüreyre*** ve daha sonra ***Üveys el-Karanî*** gibi, Resûlullah'ın ﷺ övdüğü pek çok tâbiî (Sahîh-i Müslim 2542). Ne doğru buyurmuştu: iman Yemenlidir, hikmet de Yemenlidir.

EŞ‘ARÎLER: “ONLAR BENDENDİR”

Yemen halkının en sevilenlerinden biri ***Eş‘arîler*** idi, yani Ebû Mûsâ’nın رضى الله عنه kavmi. Resûlullah ﷺ onların çok güzel bir ahlâkını övmüştür: ***“Eş‘arîler savaşta azıkları tükendiğinde ya da Medine’de ailelerinin yiyeceği azaldığında, yanlarında ne varsa bir örtüde toplarlar, sonra onu bir kapla aralarında eşit olarak paylaşırlar. Onlar bendendir, ben de onlardanım”*** (Sahîh-i Buhârî 2486).

“Onlar bendendir, ben de onlardanım” — çok özel bir yakınlığı gösteren bir söz. Soydan ya da maldan dolayı değil, darlık vaktindeki ***paylaşma ahlâkından*** dolayı. Biri tokken içlerinden birinin aç kalmasına izin vermezlerdi.

Eş‘arîlerle Seri 24’te, Ebû Mûsâ Tebük Seferi için binek istemeye geldiğinde ve getirdiği haberin doğruluğunu titizlikle teyit ettiğinde karşılaşmıştık. Seri 16’da ise Hayber fethedildiğinde Ca‘fer b. Ebû Tâlib’le birlikte Habeşistan’dan gelmişlerdi. Bu küçük kavim hep ***doğruluk, ilim ve cömertlikle*** yer aldı.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

TUFEYL VE DEVS KABİLESİ

Her kabile İslâm'ı kolayca kabul etmedi. ***Tufeyl b. Amr ed-Devsî*** رضى الله عنه, güneydeki ***Devs*** kabilesinin önderi ve şairiydi; erkenden Müslüman olmuş ve kavmini davet etmek için dönmüştü. Fakat onlar reddetti. Hayal kırıklığı içinde Resûlullah'a ﷺ geldi. Ebû Hüreyre رضى الله عنه şöyle rivayet eder: Tufeyl ve arkadaşları şöyle dedi: ***"Ey Allah'ın Resûlü! Devs isyan etti ve direndi; onlara beddua et."*** Biri: "Devs helak oldu!" dedi. Fakat o şöyle dua etti: ***"Allah'ım! Devs'e hidayet ver ve onları getir."*** (Sahîh-i Buhârî 2937)

Dua kabul oldu. Devs topluca Medine'ye geldi ve aralarında İslâm tarihinin ***en çok hadis rivayet eden*** râvisi olacak bir adam vardı: ***Ebû Hüreyre*** رضى الله عنه. Düşünün: Resûlullah ﷺ Devs'e beddua etseydi, Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği binlerce hadisi kaybedebilirdik.

Her davetçi, öğretmen ve anne baba için büyük bir ders: Davet ettiğimiz kimseler reddettiğinde ***onlara helak değil, hidayet duası edin***. Resûlullah ﷺ ***âlemlere rahmettir*** (Enbiyâ 21:107). İnsanların kalpleri Allah'ın elindedir ve ihlaslı bir dua en katı kalbi bile açabilir.

Devs aslında heyetler yılından önce, Hayber'in fethi sıralarında (hicrî 7) gelmişti. Fakat kıssaları buraya çok uygundur; çünkü ***hicrî 9. yılda gelen heyetlerin***, yıllar süren dua, sabır ve davetin meyvesi olduğunu gösterir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ÜVEYS EL-KARANÎ: GÖKTE TANINAN YEMENLİ

Resûlullah'ın ﷺ ***"İman Yemenlidir"*** sözü, onunla hiç karşılaşmadığı hâlde adını andığı bir adamda tecelli etti: ***Üveys el-Karanî***. Ömer b. Hattâb رضى الله عنه, Resûlullah'ın ﷺ şöyle buyurduğunu rivayet eder:

"Yemen'den gelecek yardımcı birliklerle birlikte, Murâd'dan, sonra Karan'dan Üveys b. Âmir size gelecek. Onda alaca hastalığı vardı, bir dirhem kadarı hariç iyileşti. Bir annesi var, ona çok iyilik eder. Allah adına yemin etse Allah onun yeminini yerine getirir. Eğer sana istiğfar etmesini sağlayabilirsen yap." (Sahîh-i Müslim 2542)

Yıllar sonra, o sırada halife olan Ömer, Yemen'den her yardımcı birlik geldiğinde "İçinizde Üveys b. Âmir var mı?" diye sorardı. Sonunda onu buldu, sayılan bütün vasıfları teyit etti ve ***Üveys'ten kendisi için istiğfar etmesini istedi***. Düşünün: ***Müslümanların halifesi***, cennetle müjdelenen on kişiden biri, kimsenin tanımadığı Yemenli bir adamdan dua istiyordu.

Üveys, Resûlullah'ı ﷺ görmek için neden hicret etmedi? Âlimler onun ***annesine hizmet etmek için kaldığını*** zikreder. Allah da onu bu iyilik sebebiyle yüceltti — adı Sahîh-i Müslim'de ebedîleşti, duası da makbul oldu. Yeryüzünde tanınmasa da gökte tanınıyordu.

Ders: ***Allah katındaki şeref, şöhrete bağlı değildir***. Annesine ihlasla iyilik eden bir evlat, Allah katında pek çok meşhur kişiden daha değerli olabilir. "Kalpleri en yumuşak" olan Yemen halkı, bunun en güzel örneğini çıkarmıştır.

MUÂZ YEMEN'E GÖNDERİLİYOR

Yemen halkı Müslüman olunca öğretmenlere ve yöneticilere ihtiyaç duydu. Resûlullah ﷺ iki sahâbî gönderdi: ***Muâz b. Cebel*** ve ***Ebû Mûsâ el-Eş'arî*** رضى الله عنهما; her birini bir bölgeye. Muâz yola çıkmadan önce ona, bütün zamanlar için ***bir davet rehberi*** olan şu öğüdü verdi:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4347

حَدَّثَنِي حِبَّانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، عَنْ زَكَرِيَّاءَ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَيْفِيٍّ، عَنْ أَبِي مَعْبَدٍ، مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ـ رضى الله عنهما ـ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم لِمُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ حِينَ بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ إِنَّكَ سَتَأْتِي قَوْمًا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ، فَإِذَا جِئْتَهُمْ فَادْعُهُمْ إِلَى أَنْ يَشْهَدُوا أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، فَإِنْ هُمْ طَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، فَإِنْ هُمْ طَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ، فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْكُمْ صَدَقَةً، تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ، فَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ، فَإِنْ هُمْ طَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ، فَإِيَّاكَ وَكَرَائِمَ أَمْوَالِهِمْ، وَاتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ {طَوَّعَتْ} طَاعَتْ وَأَطَاعَتْ لُغَةٌ، طِعْتُ وَطُعْتُ وَأَطَعْتُ.

TERCÜME:

İbn Abbâs'tan رضى الله عنهما rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Resûlullah ﷺ, ***Muâz b. Cebel'i*** Yemen'e gönderirken ona şöyle buyurdu: ***"Sen Ehl-i Kitap'tan bir kavme gideceksin. Onlara vardığında, onları Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şahitlik etmeye davet et. Bu hususta sana itaat ederlerse, Allah'ın onlara her gün ve gecede beş vakit namazı farz kıldığını bildir. Bu hususta da sana itaat ederlerse, Allah'ın onlara zenginlerinden alınıp fakirlerine geri verilen bir sadakayı (zekâtı) farz kıldığını bildir. Bu hususta da sana itaat ederlerse, mallarının en kıymetlilerinden sakın ve mazlumun bedduasından kork; çünkü onunla Allah arasında hiçbir perde yoktur."***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Hibban b. Musa ← 'Abdullah b. al-Mubarak ← Zakariyya b. Ishaq ← Yahya b. 'Abdullah b. Saifi ← Ebû Ma'bad maula Ibn 'Abbas ← 'Abdullah b. 'Abbas رضى الله عنهما.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Ebû Mûsâ ile Muâz'ın Yemen'e Gönderilmesi Bâbı, Hadis No. 4347; ayrıca No. 1395, 1496 ve Müslim No. 19.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4347

BU HADİSİN DERSLERİ

Bu öğüt ***tedricî bir davet usulü*** içerir: en temelden — tevhidden — başla, sonra namaz, sonra zekât. İnsanlara her şeyi bir anda yükleme. Her aşama bir öncekinin üzerine kurulur.

Son iki öğüt, yetki sahibi herkes için çok önemlidir: ***"mallarının en kıymetlilerinden sakın"*** — zekât toplarken en iyisini alma — ve ***"mazlumun bedduasından kork, çünkü onunla Allah arasında hiçbir perde yoktur"***. Yetki, zulmetme izni değildir. Muâz öğretmen, hâkim ve zekât memuru olarak gitti; bu öğüt onun adaletini korudu.

Siyer âlimleri, Resûlullah'ın ﷺ Muâz binekteyken onun yanında yürüyerek onu uğurladığını ve şöyle dediğini zikreder: "Ey Muâz! Belki bu yıldan sonra benimle bir daha karşılaşmayacaksın." Muâz ağladı. Gerçekten de ***Muâz Yemen'den dönmeden Resûlullah ﷺ vefat etti***. (Ahmed rivayet etmiştir; bazı âlimler sahih kabul etmiştir.)

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"KOLAYLAŞTIRIN, ZORLAŞTIRMAYIN"

Resûlullah ﷺ Muâz ile Ebû Mûsâ'ya birlikte kısa ama özlü bir öğüt verdi: ***"Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin, (insanları) nefret ettirmeyin; uyum içinde olun, ihtilafa düşmeyin"*** (Sahîh-i Buhârî 3038).

ÖĞÜT	DAVETTEKİ ANLAMI
Kolaylaştırın	Günah olmadıkça en kolayı seçin
Zorlaştırmayın	Yeni gelenlere ağır yükler yüklemeyin
Müjdeleyin	Allah'ın rahmeti ve umutla başlayın
Nefret ettirmeyin	İnsanları dinden kaçırmayın
Uyum içinde olun	İki davetçi birbirine destek olur
İhtilafa düşmeyin	Önderlerin ihtilafı ümmeti bozar

Bu öğüt bugün her öğretmen, anne baba, imam ve davetçi için son derece günceldir. Resûlullah ﷺ kendisi de iki şey arasında serbest bırakıldığında, ***günah olmadıkça daima kolay olanı seçerdi*** (Sahîh-i Buhârî 3560). Kolay din gevşek din demek değildir; ***anlaşılan, sevilen ve istikametle yaşanan*** din demektir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

CERÎR VE ZÜ'L-HALASA

Yemen'de ***Zü'l-Halasa*** adında meşhur bir put evi vardı; Mekke'deki Kâbe'ye bir benzetme olarak ***"Yemen Kâbesi"*** diye anılırdı. Resûlullah ﷺ ***Cerîr b. Abdullah el-Becelî'ye*** رضى الله عنه şöyle sordu: ***"Beni Zü'l-Halasa'dan kurtarmaz mısın?"*** Cerîr, Ahmes kavminden yüz elli atlıyla yola çıktı (Sahîh-i Buhârî 4355–4357).

Fakat Cerîr'in bir zaafı vardı: ***at üzerinde sağlam duramıyordu***. Bunu Resûlullah'a ﷺ söyledi; o da göğsüne, Cerîr parmaklarının izini göğsünde görecek kadar vurdu ve şöyle dua etti: ***"Allah'ım! Onu sabit kıl, onu doğru yolu gösteren ve doğru yolda olan biri yap."*** Cerîr şöyle dedi: ***"Ondan sonra atımdan hiç düşmedim."***

Cerîr gitti, Zü'l-Halasa'yı ***yıktı ve yaktı***, sonra müjde vermesi için bir haberci gönderdi. Resûlullah ﷺ Ahmes kavminin atları ve adamları için ***beş kez*** bereket duası etti. Böylece Yemen'deki "sahte Kâbe" ortadan kalktı ve geriye ***tek bir Kâbe*** kaldı — Mekke'deki Beytullah.

Ders: Kişinin zaafı dine hizmete engel değildir. Cerîr at üzerinde zayıftı; fakat ***Resûlullah'ın*** ﷺ duası onu sabit kıldı. Bize ağır gelen bir görev verildiğinde, zaafımızı Allah'a itiraf edelim ve O'ndan güç isteyelim.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ALİ YEMEN'E GİDİYOR

Resûlullah ﷺ ***Hâlid b. Velîd'i*** رضی الله عنه de Yemen'e gönderdi, sonra onun yerine ***Ali b. Ebû Tâlib'i*** رضی الله عنه yolladı. O birlikte bulunan Berâ b. Âzib رضی الله عنه bunu anlatır (Sahîh-i Buhârî 4349). Ali Yemen'de davetçi, hâkim ve humus memuru olarak görev yaptı; daha sonra Vedâ Haccı'nda Mekke'de Resûlullah'la ﷺ buluştu.

Yemen'de bir yanlış anlama yaşandı. Büreyde رضی الله عنه, Ali'nin humustan payını alış şeklinden hoşlanmadı ve Resûlullah'a ﷺ şikâyet etti. O sordu: ***"Ey Büreyde! Ali'ye buğz ediyor musun?"*** "Evet" dedi. Buyurdu ki: ***"Ona buğz etme; çünkü onun humustaki hakkı bundan daha fazladır."*** (Sahîh-i Buhârî 4350)

SİYER NOTU: HEMDÂN KABİLESİ MÜSLÜMAN OLUYOR

Beyhakî, Berâ'dan şunu rivayet eder: Ali, Resûlullah'ın ﷺ mektubunu Yemen'deki ***Hemdân*** kabilesine okuduğunda ***kabilenin tamamı aynı gün Müslüman oldu***. Ali bunu Resûlullah'a ﷺ yazarak bildirdi; o da secdeye kapandı ve şöyle buyurdu: "Hemdân'a selâm olsun, Hemdân'a selâm olsun." Bazı âlimler bu rivayetin senedini sahih kabul etmiş, bazıları ise tartışmıştır.

KAYNAK:
Beyhakî, Delâilü'n-Nübüvve; İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, Kitâbü'l-Meğâzî.

Ders: ***Bir yanlış anlama yüzünden mümin kardeşine hemen buğz etme***. Haksızlık gibi görünen şeyin bilmediğimiz bir açıklaması olabilir. Resûlullah ﷺ Büreyde'nin duygusunu yumuşakça düzeltti; Büreyde de sonradan Ali'yi en çok sevenlerden biri oldu.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MÜSEYLİMETÜ'L-KEZZÂB

Her heyet iyi niyetle gelmedi. Arap Yarımadası'nın ortasındaki ***Yemâme'den Benî Hanîfe*** heyeti geldi; aralarında daha sonra ***Müseylimetü'l-Kezzâb*** — yalancı Müseylime — diye tanınacak bir adam vardı:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4373

حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي حُسَيْنٍ، حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ـ رضى الله عنهما ـ قَالَ قَدِمَ مُسَيْلِمَةُ الْكَذَّابُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَجَعَلَ يَقُولُ إِنْ جَعَلَ لِي مُحَمَّدٌ مِنْ بَعْدِهِ تَبِعْتُهُ. وَقَدِمَهَا فِي بَشَرٍ كَثِيرٍ مِنْ قَوْمِهِ، فَأَقْبَلَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَمَعَهُ ثَابِتُ بْنُ قَيْسِ بْنِ شَمَّاسٍ، وَفِي يَدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قِطْعَةُ جَرِيدٍ حَتَّى وَقَفَ عَلَى مُسَيْلِمَةَ فِي أَصْحَابِهِ، فَقَالَ لَوْ سَأَلْتَنِي هَذِهِ الْقِطْعَةَ مَا أَعْطَيْتُكَهَا وَلَنْ تَعْدُوَ أَمْرَ اللَّهِ فِيكَ، وَلَئِنْ أَدْبَرْتَ لَيَعْقِرَنَّكَ اللَّهُ، وَإِنِّي لأَرَاكَ الَّذِي أُرِيتُ فِيهِ مَا رَأَيْتُ، وَهَذَا ثَابِتٌ يُجِيبُكَ عَنِّي. ثُمَّ انْصَرَفَ عَنْهُ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَسَأَلْتُ عَنْ قَوْلِ، رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم إِنَّكَ أُرَى الَّذِي أُرِيتُ فِيهِ مَا أُرِيتُ. فَأَخْبَرَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ رَأَيْتُ فِي يَدَىَّ سِوَارَيْنِ مِنْ ذَهَبٍ، فَأَهَمَّنِي شَأْنُهُمَا، فَأُوحِيَ إِلَىَّ فِي الْمَنَامِ أَنِ انْفُخْهُمَا، فَنَفَخْتُهُمَا فَطَارَا فَأَوَّلْتُهُمَا كَذَّابَيْنِ يَخْرُجَانِ بَعْدِي، أَحَدُهُمَا الْعَنْسِيُّ، وَالآخَرُ مُسَيْلِمَةُ.

TERCÜME:

İbn Abbâs'tan رضى الله عنهما rivayet edildiğine göre şöyle dedi: ***Müseylimetü'l-Kezzâb***, Resûlullah'ın ﷺ zamanında geldi ve şöyle dedi: ***"Eğer Muhammed (bu işi) kendisinden sonra bana bırakırsa ona uyarım."*** Kavminden pek çok kişiyle Medine'ye geldi. Resûlullah ﷺ, yanında Sâbit b. Kays b. Şemmâs olduğu hâlde onun yanına gitti; Resûlullah'ın ﷺ elinde ***bir parça hurma dalı*** vardı. Sonunda Müseylime'nin karşısında, adamlarının ortasında durdu ve şöyle buyurdu: ***"Benden bu parçayı (hurma dalını) bile istesen sana vermem. Allah'ın senin hakkındaki hükmünü aşamazsın. Eğer yüz çevirirsen Allah seni mutlaka helak eder. Ben seni, hakkında bana gösterilenleri gördüğüm kişi olarak görüyorum. İşte bu Sâbit, benim adıma sana cevap verecek."*** Sonra ondan ayrılıp gitti. İbn Abbâs şöyle dedi: Resûlullah'ın ﷺ "Seni, hakkında bana gösterilenleri gördüğüm kişi olarak görüyorum" sözünü sordum. Ebû Hüreyre bana, Resûlullah'ın ﷺ şöyle buyurduğunu haber verdi: **"Uykudayken iki elimde iki altın bilezik gördüm; bu beni tasalandırdı. Rüyada bana 'Onlara üfle' diye vahyedildi. Üfledim, ikisi de uçup gitti. Bunları benden sonra çıkacak 'iki yalancı' diye yorumladım: biri Ansî, diğeri Müseylime."**

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Ebû al-Yaman al-Hakam b. Nafi' ← Su'aib b. Abi Hamzah ← 'Abdullah b. Abi Husain ← Nafi' b. Jubair ← 'Abdullah b. 'Abbas رضى الله عنهما.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Benî Hanîfe Heyeti Bâbı, Hadis No. 4373; ayrıca No. 3620, 4374 ve Müslim No. 2273.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4373

BU HADİSİN DERSLERİ

Müseylime ***şartla*** gelmişti: kendisinden sonra yetki verilirse Resûlullah'a ﷺ uyacaktı. Bu, ***sahte imanın*** işaretidir — kişisel çıkara bağlı bir iman. Resûlullah'ın ﷺ cevabı son derece kesin ve sembolikti: ***"Benden bu hurma dalını bile istesen sana vermem."*** Peygamberlik ve dinî önderlik pazarlık konusu değildir.

Şuna da dikkat edin: Resûlullah ﷺ Sâbit b. Kays'la birlikte Müseylime'nin yanına ***bizzat gitti***. Heyeti ihmal etmedi, ama akide konusunda da taviz vermedi. Sonra cevabın devamını Sâbit'e bıraktı — daha sonra Müseylime'ye karşı ***Yemâme'de şehit düşecek*** olan aynı kişiye.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

İKİ ALTIN BİLEZİK

Aynı hadiste Resûlullah ﷺ, elinde gördüğü ***iki altın bilezikten*** söz eder. Bilezik bir süs eşyasıdır, fakat altın erkekler için hoş görülmeyen bir şeydir; bu yüzden ***ağırlık veren bir şey*** olarak yorumlanmıştır. Üfleyince ikisi de uçup gitti — bu, iki yalancının işinin ***hafif olduğuna ve yok olacağına*** işaretti.

Başka bir rivayette iki yalancının ***"Yemen'de Fîrûz'un öldürdüğü Ansî ile Müseylime"*** olduğu belirtilir (Sahîh-i Buhârî 4379). ***Esved el-Ansî*** Yemen'de peygamberlik iddia etti ve Resûlullah'ın ﷺ vefatından önce Fîrûz ed-Deylemî tarafından öldürüldü. ***Müseylime*** ise Ebû Bekir'in رضى الله عنه zamanında Yemâme Savaşı'nda öldürüldü; Uhud'da Hz. Hamza'yı şehit eden Vahşî b. Harb, Müseylime'yi öldürmeye kendisinin de katıldığını söylemiştir (Sahîh-i Buhârî 4072).

Bakın, ***Resûlullah'ın*** ﷺ haber verdiği nasıl gerçekleşti. Rüyasında ortaya çıkacak iki yalancıyı gördü; ikisi de ortaya çıktı ve üflenen bilezikler gibi yok oldu. Resûlullah ﷺ ayrıca her biri peygamber olduğunu iddia eden ***otuz yalancının*** çıkacağını, kendisinin ise ***peygamberlerin sonuncusu*** olduğunu bildirmiştir (Sünen-i Ebû Dâvûd 4252, sahih). Tarih, bütün o yalancıların yok olduğunu, İslâm'ın ise kaldığını göstermiştir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

SÜMÂME B. ÜSÂL

Aynı kabileden — Benî Hanîfe'den — bambaşka bir şahsiyet de çıktı: Yemâme'nin önderi ***Sümâme b. Üsâl***. Ebû Hüreyre رضى الله عنه anlatır ki Resûlullah'ın ﷺ süvarileri onu esir alıp mescidin direklerinden birine bağladılar. Üç gün boyunca Resûlullah ﷺ ona şöyle sordu: "Ne düşünüyorsun ey Sümâme?" O da şöyle cevap verdi: ***"Hayır düşünüyorum ey Muhammed. Öldürürsen kanı dava edilecek birini öldürürsün; iyilik edersen iyiliğe şükreden birine iyilik edersin; mal istersen iste."*** (Sahîh-i Buhârî 4372)

Üçüncü gün Resûlullah ﷺ şöyle buyurdu: ***"Sümâme'yi serbest bırakın."*** Sümâme yakındaki bir hurmalığa gitti, yıkandı, sonra mescide dönüp kelime-i şehadet getirdi. Şöyle dedi: ***"Ey Muhammed! Allah'a yemin olsun ki yeryüzünde benim için senin yüzünden daha sevimsiz bir yüz yoktu; şimdi ise senin yüzün bana en sevimli yüz oldu. Allah'a yemin olsun ki benim için senin dininden daha sevimsiz bir din yoktu; şimdi ise senin dinin bana en sevimli din oldu."***

Kalbini ne değiştirdi? ***Mescidin hayatını üç gün seyretmek*** — namaz, sahâbenin ahlâkı, kendisine gösterilen iyi muamele — ve ***şartsız serbest bırakılmak***. Resûlullah'ın ﷺ affı kılıçtan daha güçlüydü.

Sümâme daha sonra umre için Mekke'ye gitti; Kureyş onunla alay edince şöyle dedi: ***"Allah'a yemin olsun ki Nebî ﷺ izin vermedikçe Yemâme'den size bir buğday tanesi bile gelmeyecek."*** Müseylime irtidat ettiğinde Sümâme İslâm'da ***sapasağlam kaldı***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ADÎ B. HÂTİM VE ÜÇ VAAT

Medine'ye gelen bir başka şahsiyet de, cömertliğiyle Arap tarihinde meşhur olan Hâtim et-Tâî'nin oğlu ***Adî b. Hâtim et-Tâî*** idi. Adî anlatır ki Resûlullah'ın ﷺ yanındayken bir adam gelip ***fakirlikten***, bir başkası da ***yol kesicilikten*** şikâyet etti. Bunun üzerine Resûlullah ﷺ ona üç vaatte bulundu (Sahîh-i Buhârî 3595):

RESÛLULLAH'IN ﷺ	GÖRÜLEN SONUÇ
Bir kadın, Allah'tan başka hiçbir şeyden korkmadan Hîre'den Kâbe'ye kadar yürüyecek	Adî bizzat buna şahit oldu
Kisrâ'nın hazineleri fethedilecek	Adî fethine katıldı
Öyle bir zaman gelecek ki insanlar sadaka olarak altın getirecek, ama alacak kimse bulamayacak	Adî: "Ömrünüz uzun olursa bunu göreceksiniz" dedi

O sırada İslâm Arap Yarımadası ile sınırlıydı, İran büyük bir imparatorluktu ve yollar eşkıyalarla doluydu. Bu vaatler imkânsız görünüyordu. Fakat Adî, ***ikisinin gerçekleşmesini*** görecek kadar uzun yaşadı. Tarihçiler, Ömer b. Abdülazîz zamanında zekât verecek fakir bulmanın zor olduğunu zikreder.

Ders: Bugün ümmetin zayıf hâline baktığımızda bu vaatleri hatırlayalım. ***Güven, refah ve izzet***, başta imkânsız görünse de iman edip salih amel işleyenlere gelir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HEYETLERİ AĞIRLAMA EDEBİ

Resûlullah ﷺ ***heyetlerin karşılanma şekline*** büyük önem verirdi. Bazı heyetler sahâbîlerin evlerinde misafir edilir, dönüşlerinde ikram ve hediyelerle uğurlanırdı. Ömer رضى الله عنه, bir defasında Resûlullah'a ***bayramlarda ve heyetleri karşılarken giyinmek için*** bir cübbe almasını önermişti (Sahîh-i Buhârî 886) — bu, misafir karşılarken düzgün giyinmenin bilinen bir âdet olduğunu gösterir (cübbe ipek olduğu için reddedilmiş olsa da).

Bu husus o kadar önemliydi ki ***Resûlullah'ın*** ﷺ vefatından önceki hastalığında yaptığı son vasiyetler arasında yer aldı. İbn Abbâs رضى الله عنهما, onun üç şey vasiyet ettiğini rivayet eder; bunlardan biri şudur: ***"Heyetlere, benim onlara verdiğim gibi hediye verin"*** (Sahîh-i Buhârî 3053).

ÂDÂB	SİYERDEN ÖRNEK
Sıcak karşılama	"Hoş geldiniz, rezil olmadan ve pişman olmadan"
Kaba olana karşı sabır	Benî Temîm'e ve Dımâm'a öfkelenilmedi
Güzel ahlâkı övmek	Eşec'in hilmi ve teennîsi
Kısa ve öz öğretmek	Dört emir ve dört yasak
Hediye vermek	"Heyetlere hediye verin"
Akidede kararlılık	Müseylime'ye hurma dalı

Bugün mescitlerimiz, okullarımız ve evlerimiz için ders: ***misafirleri ve yeni gelenleri nasıl karşıladığımız*** — özellikle İslâm'ı yeni tanıyanları — onların dine yaklaşıp yaklaşmayacağını belirleyebilir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KABİLEYİ AŞAN KARDEŞLİK

Heyetler farklı kabilelerden geliyordu; lehçeleri, âdetleri ve düşmanlık geçmişleri farklıydı. Bir kısmı nesiller boyu birbiriyle savaşmıştı. Fakat İslâm onları tek bir sancak altında topladı. Benî Temîm'i uyaran aynı sûrede Allah şöyle buyurur:

"Ey insanlar! Doğrusu Biz sizleri bir erkekle bir dişiden yarattık. Sizi milletler ve kabileler haline koyduk ki birbirinizi kolayca tanıyasınız. Şüphesiz, Allah katında en değerliniz, O'na karşı gelmekten en çok sakınanızdır. Allah bilendir, haberdardır." (Hucurât 49:13) — Tefsîru İbn Kesîr 49:13.

Soyları ve kabileleriyle çok övünen bir Arap toplumu için — övünmek üzere hatip ve şairleriyle gelen Benî Temîm gibi — bu âyet bir ***düşünce devrimiydi***. Şerefin ölçüsü artık soy, mal ya da fesahat değil, ***takvâ*** idi.

Sonucu sonraki nesilde görülür: Habeşistan'dan ***Bilâl***, İran'dan ***Selmân*** ve Rum diyarından ***Suheyb*** gibi azatlılar, Kureyş'in önderleriyle eşit konumda duruyordu. Azatlı bir kölenin oğlu olan ***Üsâme b. Zeyd***, sahâbenin ileri gelenlerinin bulunduğu bir orduya komutan tayin edildi. İslâm kardeşliği ***kabileyi, ırkı ve rengi aşar***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HEYETLER YILINDAN SONRA: RİDDE İMTİHANI

Heyetler yılı pek çok kabileyi İslâm'a getirdi. Fakat bu serinin başında da belirtildiği gibi, girenlerin hepsinin imanı derin değildi. Resûlullah ﷺ kısa süre sonra vefat edince bazı kabileler ***irtidat etti***, bir kısmı da ***zekât vermeyi reddetti***. Bu, Ebû Bekir'in رضى الله عنه halife olarak karşılaştığı ilk imtihandı.

Ebû Hüreyre رضى الله عنه rivayet eder ki Ömer, Ebû Bekir'e şöyle sordu: "Resûlullah ﷺ, 'Lâ ilâhe illallah' diyenin malının ve canının korunduğunu söylemişken insanlarla nasıl savaşırsın?" Ebû Bekir şöyle cevap verdi: ***"Allah'a yemin olsun ki namaz ile zekâtın arasını ayıranla savaşırım; çünkü zekât malın hakkıdır. Allah'a yemin olsun ki Resûlullah'a ﷺ verdikleri bir oğlağı bile bana vermezlerse, bunu vermedikleri için onlarla savaşırım."*** Ömer şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki Allah'ın, Ebû Bekir'in göğsünü savaşmaya açtığını gördüm ve bunun hak olduğunu anladım." (Sahîh-i Buhârî 1399–1400)

Önceki heyetlerle bağlantısına bakın: ***Abdülkays'a*** zekâtın imandan olduğu öğretilmişti; ***Dımâm*** zekâtı yeminle sormuştu; ***Muâz'a*** zekâtı zenginlerden alıp fakirlere vermesi emredilmişti. Ebû Bekir, ***Resûlullah'ın ﷺ her heyete öğrettiği şeyi*** savundu. Yetki isteyen ***Müseylime*** de sonunda Yemâme Savaşı'nda yenildi.

Fakat sağlam kalan kabileler de çoktu — Bahreyn'deki Abdülkays İslâm'da kaldı, Sümâme ve Benî Hanîfe'nin bir kısmı sadık kaldı, en son Müslüman olan Sakîf de ***irtidat etmedi***. İlim ve terbiyeyle ekilen iman, kısa sürede bile olsa ***ayakta kalabilir***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HER HEYETE VERİLEN ÖĞÜTLER

Her heyet kendine has bir dersle döndü. Aşağıdaki tablo her birinin geri götürdüğü şeyi özetler:

HEYET	TEMEL DERS
Sakîf (Tâif)	Tevhid ve namazda pazarlık olmaz
Benî Temîm	Resûlullah'a ﷺ karşı edep; övünmemek
Abdülkays	İslâm'ın özeti: iman, namaz, zekât, oruç, humus
Dımâm b. Sa'lebe	Açık bir inanç bütün kavmi değiştirir
Necran Hristiyanları	Diyalog, delil ve dinde zorlama olmaması
Yemen Halkı	Yumuşak ve ilme susamış kalp
Benî Hanîfe (Müseylime)	Şartlı iman sahte imandır
Sümâme b. Üsâl	Af kılıçtan güçlüdür

Resûlullah ﷺ ***herkese tek bir yöntem uygulamadı***. Kaba olana sabretti; soru sorana açıkça cevap verdi; tartışana delil getirdi; yetki isteyene karşı kararlı durdu; esiri affetti. İşte ***davette hikmet*** budur — her insanı anlamak ve ona uygun olanı vermek.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KISSANIN KAYNAKLARI

Heyetler yılının kıssaları farklı derecelerdeki çeşitli kaynaklarda rivayet edilmiştir:

OLAY	KAYNAK VE DERECE
Arapların Mekke'nin fethini beklemesi	Sahîh-i Buhârî 4302 — sahih
Osman b. Ebi'l-Âs Sakîf'in imamı	Sahîh-i Müslim 468 — sahih
Urve b. Mes'ûd; Sakîf'in şartları	Siyer kitapları; Ebû Dâvûd 3025 — tartışmalı
Lât'ın yıkılması	Siyer kitapları
Benî Temîm	Sahîh-i Buhârî 4365, 4367 — sahih
Sâbit b. Kays	Sahîh-i Buhârî 3613 — sahih
Abdülkays ve Eşec	Sahîh-i Buhârî 53; Sahîh-i Müslim 17 — sahih
Dımâm b. Sa'lebe	Sahîh-i Buhârî 63 — sahih; dönüşü: Ahmed
Necran ve Ebû Ubeyde	Sahîh-i Buhârî 4380, 3744 — sahih
Yemen halkı ve Eş'arîler	Sahîh-i Buhârî 4388, 2486 — sahih
Üveys el-Karanî	Sahîh-i Müslim 2542 — sahih
Muâz Yemen'e	Sahîh-i Buhârî 4347, 3038 — sahih
Tufeyl ve Devs	Sahîh-i Buhârî 2937 — sahih
Cerîr ve Zü'l-Halasa	Sahîh-i Buhârî 4355–4357 — sahih
Ali Yemen'e; Hemdân	Sahîh-i Buhârî 4349–4350 — sahih; Hemdân: Beyhakî
Müseylime ve Ansî	Sahîh-i Buhârî 4373, 4379 — sahih
Sümâme b. Üsâl	Sahîh-i Buhârî 4372 — sahih
Adî b. Hâtim	Sahîh-i Buhârî 3595 — sahih

İmam Buhârî heyetlerle ilgili pek çok kıssayı ***Kitâbü'l-Meğâzî*** içinde, Benî Temîm, Abdülkays, Benî Hanîfe, Necran, Eş'arîler ve diğerleri için özel bâblar açarak toplamıştır. Bu, bu dönemin siyerdeki önemini — ve onunla ilgili rivayetlerin ne kadar sağlam olduğunu — gösterir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

Hicrî 9–10. Yılların Heyetler Tablosu

Siyer âlimleri, Mekke'nin fethinden ve Tebük'ten sonra Medine'ye gelen altmıştan fazla heyet zikreder. İbn Sa'd et-Tabakât'ta, İbn Hişâm da es-Sîre'de bunların çoğunu sayar. Bu kıssaların hepsinin senedi aynı derecede sağlam değildir: bir kısmı Sahîh-i Buhârî ve Sahîh-i Müslim'de yer alır, bir kısmı ise yalnızca siyer kitaplarında rivayet edilir. Bu tablo, bu e-kitapta ele alınan heyetleri kaynakları ve dereceleriyle birlikte bir araya getirir.

Heyet	Bölge	Önde gelen şahsiyet	Akıbeti	Kaynak
Sakîf	Tâif	Abdüyâlîl b. Amr; Osman b. Ebi'l-Âs	Müslüman oldu; Lât yıkıldı	Sünen-i Ebû Dâvûd 3025; Sahîh-i Müslim 468; siyer kitapları
Benî Temîm	Doğu Necid	Akra' b. Hâbis; Utârid; Zibrikân	Müslüman oldu; Hucurât 49:2–5 indi	Sahîh-i Buhârî 4365, 4367, 4845
Abdülkays	Bahreyn (el-Ahsâ)	Eşec (Münzir b. Âiz)	Zaten Müslüman; dört emir ve dört yasak öğretildi	Sahîh-i Buhârî 53; Sahîh-i Müslim 17–18
Benî Sa'd b. Bekir	Hevâzin (Necid)	Dımâm b. Sa'lebe	Müslüman oldu; kavmini davet etti	Sahîh-i Buhârî 63; Sahîh-i Müslim 12
Necran Hristiyanları	Necran (güney)	Âkıb ve Seyyid	Dinlerinde kaldılar; cizye antlaşması	Sahîh-i Buhârî 4380; Âl-i İmrân 3:61
Eş'arîler	Yemen	Ebû Mûsâ el-Eş'arî	Müslüman oldular; Resûlullah ﷺ	Sahîh-i Buhârî 2486, 4388
Devs	Tihâme / Serât	Tufeyl b. Amr	Hidayet duası edildi; Müslüman oldular	Sahîh-i Buhârî 2937
Benî Hanîfe	Yemâme	Müseylime	Müseylime yetki istedi; sonra irtidat etti	Sahîh-i Buhârî 4373; Sahîh-i Müslim 2273
Tayy	Ecâ ve Selmâ dağları	Adî b. Hâtim; Zeydü'l-Hayl	Müslüman oluşu	Sahîh-i Buhârî 3595 (Adî); siyer kitapları (Zeyd)
Becîle ve Ahmes	Yemen Serât'ı	Cerîr b. Abdullah	Zü'l-Halasa yok edildi	Sahîh-i Buhârî 4355–4357
Benî Leys	Hicaz çevresi	Mâlik b. Huveyris	Yirmi gece namaz öğrendi	Sahîh-i Buhârî 631
Kinde	Hadramevt	Eş'as b. Kays	Müslüman oluşu	Siyer kitapları (İbn İshak)
Benî Âmir b. Sa'sa'a	Necid	Âmir b. Tufeyl; Erbed b. Kays	İkisi de reddetti; dönüş yolunda öldüler	Siyer kitapları (İbn İshak)

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

Şu çeşitliliğe dikkat edin: Benî Temîm gibi büyük kabilelerden tek başına gelen Dımâm gibi bir adama kadar; öğrenmeye gelenlerden yetki istemeye gelenlere kadar. Resûlullah ﷺ her birine kendi durumuna göre davrandı.

Kaynak: İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (heyetler bölümü); İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ (vüfûd bölümü); Wikipedia, "Year of Delegations".

SİYER NOTU: KAÇ HEYET GELDİ?

Kitaplarda verilen sayılar farklıdır. İbn Sa'd yetmişten fazla heyet sayar; bunların bir kısmı yalnızca birkaç kişiden ibarettir. Bu sayı sahih hadislerden değil, siyer ve tarih kitaplarından gelir; bu yüzden onu tarihçilerin bir tahmini olarak zikrediyoruz.

DERS

İslâm tek bir kabile sayesinde yayılmadı; Medine'nin kapısı herkese açık olduğu için yayıldı. Her heyet edeple ağırlandı, hikmetle eğitildi ve kavmine davetçi olarak geri gönderildi.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HEYETLER YILI ETRAFINDAKİ ÂYETLER

Bazı âyetler heyetler yılının olaylarıyla yakından ilgilidir. Bu bağlantıların bir kısmı hadislerde sahih olarak gelmiştir, bir kısmı ise müfessirlerin görüşüne dayanır. Aşağıdaki tablo her bağlantının durumunu belirtir.

ÂYET	KISA İÇERİK	BAĞLANTI	BAĞLANTININ DURUMU
Nasr 110:1–3	Allah'ın yardımı ve zafer gelip, insanların Allah'ın dinine akın akın girdiklerini görünce	Heyetler yılının tasviri	Sahîh-i Buhârî 4970 (İbn Abbâs'ın tefsiri)
Hucurât 49:2–5	Sesi yükseltmemek; odaların dışından seslenenler	Benî Temîm	Sahîh-i Buhârî 4845, 4847
Hucurât 49:13	Sizi birbirinizi tanıyasınız diye milletler ve kabileler hâline koyduk	Kabileyi aşan kardeşlik	Genel ders
Hucurât 49:14	Bedevîler "İman ettik" dediler	Benî Esed heyeti	Müfessirlerin görüşü (siyer rivayeti)
Âl-i İmrân 3:59–61	Îsâ'nın durumu Âdem'in durumu gibidir; mübâhele âyeti	Necran Hristiyanları	Sahîh-i Müslim 2404; Sahîh-i Buhârî 4380
Âl-i İmrân 3:64	Ortak bir söze gelin	Ehl-i Kitap'la diyalog	Genel ders
Tevbe 9:97–99	Bedevîler: kimi inkârcı, kimi mümin	Bedevî kabileler	Genel ders

NASR: SONU HABER VEREN SÛRE

İbn Abbâs رضي الله عنهما Nasr Sûresi'ni Resûlullah'ın ﷺ ecelinin yaklaştığına bir işaret olarak anladı; Ömer رضي الله عنه de bu yorumu doğruladı (Sahîh-i Buhârî 4970). Heyetler yılında insanların akın akın İslâm'a girmesi, risalet görevinin tamamlanmak üzere olduğunun işaretiydi. Bu yüzden sûre övünmeyle değil, tesbih, hamd ve istiğfar emriyle biter.

Kaynak: Sahîh-i Buhârî 4970; Nasr Sûresi (Quran.com); İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm.

DERS

En büyük zafer istiğfarla karşılanır. Başarı geldiğinde Müslüman tesbih ve tövbeyle Allah'a döner; çünkü her şeyin Allah'tan olduğunu bilir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MÂLİK B. HUVEYRİS: MEDİNE'DE YİRMİ GECE

Her heyet kabile reisleri ve şiirlerle gelmedi. Sırf öğrenmek için gelen bir grup genç de vardı. Benî Leys'ten Mâlik b. Huveyris رضى الله عنه şöyle anlatır:

"Yaşıt gençler olarak Nebî'ye ﷺ geldik ve yanında yirmi gece kaldık. Resûlullah ﷺ çok merhametli ve yumuşak biriydi. Ailelerimizi özlediğimizi düşününce bize geride bıraktığımız ailelerimizi sordu, biz de anlattık. Şöyle buyurdu: ***Ailelerinize dönün, aralarında kalın, onlara öğretin ve onlara emredin. Beni nasıl namaz kılarken gördüyseniz öyle namaz kılın. Namaz vakti girince biriniz ezan okusun, en yaşlınız da imam olsun.***"

Kaynak: Sahîh-i Buhârî 631; ayrıca No. 628 ve 6008; Sahîh-i Müslim 674. Derece: Sahih.

BU HADİSTEN ÜÇ DERS

İFADE	DERS
"Yirmi gece"	Kısa ama yoğun bir eğitim bütün bir kavmi değiştirebilir. Sadece dinleyerek değil, görerek öğrendiler.
"Ailelerimizi özlediğimizi düşündü"	Resûlullah ﷺ öğrencilerinin duygularını gözetir, onları gereğinden fazla alıkoymazdı.
"Beni nasıl namaz kılarken gördüyseniz öyle namaz kılın"	İbadetin temel kuralı: namaz kişinin kendi icadından değil, Resûlullah'ın ﷺ örneğinden alınır.

Bu hadis heyetlerin yalnızca kabile reisleri arasındaki resmî toplantılar olmadığını da gösterir. Onlar aynı zamanda kısa bir okuldu: gençler gelir, öğrenir, sonra kavimlerine öğretmen olarak dönerdi.

DERS

Öğrenilen ilim saklanmak için değildir. "Ailelerinize dönün … onlara öğretin" — her öğrenci geleceğin öğretmenidir; ilmi aktarmanın ilk yeri de evdir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

SİYER KİTAPLARINDAKİ DİĞER HEYETLER

Kıssaları Sahîh-i Buhârî ve Sahîh-i Müslim'de sahih olarak gelen heyetlerin yanı sıra siyer kitapları daha pek çok heyetten söz eder. Bu kıssaların çoğunu İbn İshak ve İbn Sa'd rivayet eder; senetleri sahih hadisler kadar güçlü değildir. Tabloyu tamamlamak için, derecelerini belirterek onları zikrediyoruz.

ZEYDÜ'L-HAYL, ZEYDÜ'L-HAYR OLUYOR

Tayy kabilesinden Zeyd b. Mühelhil, at binmedeki ve at yetiştirmedeki ustalığından dolayı Zeydü'l-Hayl ("Atların Zeyd'i") lakabıyla tanınırdı. İbn İshak'a göre gelip Müslüman olunca Resûlullah ﷺ lakabını Zeydü'l-Hayr ("Hayırlı Zeyd") olarak değiştirdi ve onu övdü. İbn İshak, onun kavmine döndükten kısa süre sonra vefat ettiğini de zikreder.

> **SİYER KİTAPLARINDAN: RİVAYETİN DERECESİ**
> Zeydü'l-Hayl kıssasını İbn İshak sahih ve muttasıl bir senet olmadan rivayet eder. Siyer kitaplarında meşhurdur, fakat Sahîh-i Buhârî'de veya Sahîh-i Müslim'de yer almaz.

KİNDE VE EŞ'AS B. KAYS

İbn İshak'ın rivayetine göre Eş'as b. Kays, Kinde'den yaklaşık seksen süvariyle, ipek işlemeli cübbeler giymiş olarak geldi. Resûlullah ﷺ şöyle sordu: "Siz Müslüman olmadınız mı?" Evet dediler. İpeği sorunca onu yırtıp attılar. Bu kıssa İslâm'ın sadece bir söz olmadığını, yaşam biçimini değiştirdiğini gösterir. Eş'as daha sonra ridde olaylarına karıştı ve Ebû Bekir رضى الله عنه zamanında İslâm'a geri döndü.

BENÎ ÂMİR: REDDEDEN İKİ ADAM

Her heyet hidayetle sonuçlanmadı. İbn İshak'a göre Benî Âmir b. Sa'sa'a'dan Âmir b. Tufeyl ve Erbed b. Kays, Resûlullah'a ﷺ kötü niyetle geldiler; fakat Allah onu korudu. Âmir yetkinin paylaşılmasını istedi ve reddedildi. İkisi de dönüş yolunda öldü: Âmir boynundaki bir şişlikten, Erbed ise yıldırım çarpmasıyla. Bazı müfessirler Erbed'in ölümünü Ra'd 13:13 ile ilişkilendirir; fakat bu bağlantı senedi tartışmalı tefsir rivayetlerinden gelir.

MÜZEYNE: ERKEN GELEN KÜÇÜK KABİLE

Siyer âlimleri Müzeyne kabilesinin Mekke'nin fethinden sonra ilk gelenler arasında olduğunu zikreder. Daha sonra İran'ın fethinde komutan olacak olan Nu'mân b. Mukarrin el-Müzenî de onların arasındaydı. Rivayetlerde heyet üyelerinin sayısı farklı verilir.

Kaynak: İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye; İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye (vüfûd bölümü).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DERS

Medine’nin kapısı herkese açıktı, fakat hidayet Allah’ın elindedir. Kimi gelip tamamen değişti, kimi kibirle gelip zararla döndü. Bu kıssaları sahih rivayetle siyer rivayeti arasındaki farkın bilincinde olarak okuyoruz.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HEYETLER YILININ ZAMAN ÇİZELGESİ

Bazı heyetlerin tarihi kesin olarak bilinemez. Bu tablo siyer kitaplarındaki genel sıralamayı izler.

ZAMAN	OLAY	KAYNAK
Ramazan 8 H	Mekke'nin fethi; kabileler İslâm'a koşmaya başlar	Sahîh-i Buhârî 4302
8. yılın sonu – 9. yılın başı	Müzeyne heyeti ve Hicaz çevresindeki bazı kabileler	Siyer kitapları
Muharrem 9	Zekât memurları kabilelere gönderilir	Siyer kitapları
9 H	Benî Temîm heyeti; Hucurât 49:2–5 iner	Sahîh-i Buhârî 4845, 4847
Recep 9 H	Tebük Seferi	Seri 24
9 H Ramazan	Sakîf heyeti; Lât yıkılır	Siyer kitapları; Sünen-i Ebû Dâvûd 3025
Zilhicce 9	Ebû Bekir'in haccı; Berâet ilânı	Seri 27
9–10	Abdülkays (ikinci kez), Dımâm, Tayy, Kinde ve Becîle heyetleri	Sahih hadisler ve siyer kitapları
9–10	Müseylime ile birlikte Benî Hanîfe heyeti	Sahîh-i Buhârî 4373
10 H	Necran Hristiyanları heyeti; mübâhele âyeti	Sahîh-i Buhârî 4380
10. yılın başı	Muâz ve Ebû Mûsâ Yemen'e gönderilir	Sahîh-i Buhârî 4347
10 H	Ali Yemen'e gönderilir; Hemdân Müslüman olur	Sahîh-i Buhârî 4349; siyer kitapları
Zilhicce 10	Vedâ Haccı	Seri 28
Rebîülevvel 11	Resûlullah'ın ﷺ vefatı; ridde imtihanı başlar	Siyer kitapları

DERS

Yaklaşık iki yıl içinde Arap Yarımadası'nın neredeyse tamamı Medine'ye geldi. Bu büyük değişim birdenbire gelmedi; öncesindeki yirmi yıllık sabrın meyvesiydi.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HEYETLER YILI HAKKINDA SIK SORULAN SORULAR

1. HİCRETİN 9. YILINA NEDEN HEYETLER YILI DENİR?

Çünkü o yıl ve ertesi yıl, Arap Yarımadası'nın her yerinden kabile heyetleri Müslüman olmak ya da görüşmek için Medine'ye geldi (1. bölüm).

2. KABİLELER NEDEN MEKKE'NİN FETHİNE KADAR BEKLEDİLER?

Resûlullah ﷺ ile Kureyş arasındaki sonucu bekliyorlardı. Mekke fethedilince onun gerçekten bir peygamber olduğuna kanaat getirdiler (Sahîh-i Buhârî 4302; 2. bölüm).

3. ABDÜLKAYS'A VERİLEN DÖRT EMİR VE DÖRT YASAK NELERDİR?

Emirler: Allah'a iman, namazı kılmak, zekâtı vermek, Ramazan orucunu tutmak ve ganimetin beşte birini vermek. Yasaklar: içeceği kolayca sarhoş edici hâle getiren dört çeşit kap (Sahîh-i Buhârî 53; 9. bölüm). Hanefî mezhebine göre bu kaplarla ilgili yasak, Büreyde hadisiyle ("Size kaplardan yasaklamıştım; her kaptan için, ama sarhoş edeni içmeyin" — Sahîh-i Müslim 977) neshedilmiştir; Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre sarhoşluk vermeyen miktarda hurma ve üzüm dışı nebîz helâldir, sarhoş eden ise her durumda haramdır.

4. DIMÂM B. SA'LEBE'Yİ ÖZEL KILAN NEDİR?

Tek başına geldi, İslâm'ın temellerini yemin ederek doğrudan sordu, sonra döndü ve kavmi Müslüman oldu (Sahîh-i Buhârî 63; 11–12. bölümler).

5. MÜBÂHELE NEDİR?

Yalan söyleyen taraf üzerine Allah'ın lânetini dileyen ortak dua. Necran Hristiyanları bunu yapmaktan kaçındı ve antlaşmayı seçti (Âl-i İmrân 3:61; Sahîh-i Buhârî 4380; 14. bölüm).

6. NECRAN HRİSTİYANLARI MÜSLÜMAN OLMAYA ZORLANDI MI?

Hayır. Antlaşmaya dayanarak dinlerinde kaldılar; Ebû Ubeyde de güvenilir kişi olarak onlarla birlikte gönderildi (Sahîh-i Buhârî 4380; 15. bölüm). Hanefî mezhebine göre Necran antlaşması gibi barışla yapılan cizye antlaşmalarında, ödenecek miktar antlaşmada kararlaştırılan miktardır; zimmî, antlaşmaya uyduğu sürece canı, malı ve ibadeti güvence altındadır.

7. EŞ'ARÎLER NEDEN ÖVÜLDÜ?

Çünkü yiyecek azaldığında tek bir aile gibi paylaşırlardı. Resûlullah ﷺ şöyle buyurdu: "Onlar bendendir, ben de onlardanım" (Sahîh-i Buhârî 2486; 17. bölüm).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

8. RESÛLULLAH'IN ﷺ MUÂZ VE EBÛ MÛSÂ'YA ÖĞÜDÜ NEYDİ?

"Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin, nefret ettirmeyin; uyumlu olun, ayrılığa düşmeyin" (Sahîh-i Buhârî 3038, 4347; 21. bölüm).

9. MÜSEYLİME KİMDİR?

Kavminin heyetiyle gelip Resûlullah'tan ﷺ sonra yetki isteyen Benî Hanîfe'den bir adam. Daha sonra peygamberlik iddia etti ve Yemâme Savaşı'nda öldürüldü (Sahîh-i Buhârî 4373; 24. bölüm).

10. MÂLİK B. HUVEYRİS HADİSİNİN DERSİ NEDİR?

İlim öğretmek için öğrenilir; namaz da Resûlullah'ın ﷺ örneğinden alınır: "Beni nasıl namaz kılarken gördüyseniz öyle namaz kılın" (Sahîh-i Buhârî 631; 35. bölüm).

11. HEYETLERLE İLGİLİ BÜTÜN KISSALAR SAHİH MİDİR?

Hayır. Bir kısmı hadislerde sahihtir; Zeydü'l-Hayl ve Kinde kıssası gibi diğerleri ise yalnızca siyer kitaplarında rivayet edilir (33. ve 36. bölümler).

12. NASR SÛRESİ'NİN BU YILLA İLGİSİ NEDİR?

Sûre insanların akın akın İslâm'a girmesini tasvir eder; İbn Abbâs da onu Resûlullah'ın ﷺ ecelinin yaklaştığına işaret olarak anlamıştır (Sahîh-i Buhârî 4970; 34. bölüm).

DERS

Bu sorular bize heyetler yılının sadece bir kabileler listesi olmadığını, hakikati aramaya gelen insanların ve Resûlullah'ın ﷺ onları nasıl karşıladığının hikâyesi olduğunu hatırlatır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DERSLER VE KAPANIŞ

Heyetler yılı, yirmi yıllık ekimden sonraki ***hasat*** yılıdır. Davette sabır ve gayretin sonunda meyve verdiğini gösterir — bu meyve geç ve beklenmedik bir şekilde gelse bile.

DERS	HEYETLER YILINDAN
Zafer kalpleri açar	Araplar Mekke'nin fethini bekledi
İlim makamdan önce gelir	Osman b. Ebi'l-Âs imam tayin edildi
Önderlere karşı edep	Hucurât 49:1–5
Sabır ve teennî	Hilm ve teennî
Açık bir inanç	Dımâm kavmini değiştirdi
Emanet önderliğin şartıdır	Ebû Ubeyde, bu ümmetin emini
Kolaylaştırın, zorlaştırmayın	Muâz ve Ebû Mûsâ'ya öğüt
Akidede kararlılık	Müseylime reddedildi
Şerefin ölçüsü takvâdır	Hucurât 49:13

HAYATIMIZDA HEYETLER YILI

Her gün bize "heyetler" gelir — yeni bir komşu, İslâm'ı soran bir iş arkadaşı, kafası karışık bir genç, hâlâ öğrenmekte olan yeni bir Müslüman. Kimi Benî Temîm gibi kabadır, kimi Dımâm gibi açık sözlüdür, kimi Yemen halkı gibi yumuşaktır. Soru şudur: ***Onları nasıl karşılıyoruz?*** Güler yüz ve Resûlullah'ın ﷺ sabrıyla mı, yoksa onları uzaklaştıran sertlikle mi?

İnşallah **Siyer-i Nebî** serisi ***Seri 27 — Ebû Bekir'in Haccı ve Berâet İlânı*** ile devam edecek: Hicretin 9. yılındaki hac mevsiminde Ebû Bekir رضى الله عنه hacılara başkanlık etti, Ali رضى الله عنه de Tevbe Sûresi'nin başını okudu — o yıldan sonra hiçbir müşriğin hac yapamayacağının ve çıplak tavaf edilemeyeceğinin ilânı. Vallahu a'lem.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KAYNAKÇA — SERİ 26

KUR'AN VE TEFSİR

Kur'an-ı Kerîm, Osmanlı (Uthmânî) metin ve Diyanet İşleri Başkanlığı meali. https://quran.com/ms

İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm (Âl-i İmrân 3:59–61; Hucurât 49:1–5, 49:13; Nasr 110:1–3; Necm 53:19–20). https://tafsir.app/ibn-katheer/49/4

HADİS

Sahîh-i Buhârî 53, 63, 886, 892, 1399, 1400, 2262, 2486, 2937, 3038, 3053, 3190, 3560, 3595, 3613, 3744, 4072, 4302, 4347, 4349, 4350, 4355, 4356, 4357, 4365, 4366, 4367, 4372, 4373, 4379, 4380, 4388, 4845, 4846, 4859. https://sunnah.com/bukhari

Sahîh-i Müslim 17, 468, 2542 (Üveys el-Karanî). https://sunnah.com/muslim

Câmiu't-Tirmizî 3267; Sünen-i Ebû Dâvûd 3025, 4252; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned; Beyhakî, Delâilü'n-Nübüvve. https://sunnah.com

SİYER VE ŞERH KİTAPLARI

İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — heyetler (el-vüfûd) bölümü.

İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ — Arap heyetleri bölümü; İbnü'l-Kayyim, Zâdü'l-Meâd — heyetler faslı.

İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî — Kitâbü'l-Meğâzî, heyetlerle ilgili bâblar.

İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye; Safiyyurrahman el-Mübârekfûrî, er-Rahîku'l-Mahtûm — heyetler bölümü.

GENEL TARİH

Wikipedia, "Year of Delegations". https://en.wikipedia.org/wiki/Year_of_Delegations

Wikipedia, "Thaqif". https://en.wikipedia.org/wiki/Thaqif

Wikipedia, "Banu Tamim". https://en.wikipedia.org/wiki/Banu_Tamim

Wikipedia, "Abd al-Qays". https://en.wikipedia.org/wiki/Abd_al-Qays

Wikipedia, "Najran". https://en.wikipedia.org/wiki/Najran

Wikipedia, "Musaylimah". https://en.wikipedia.org/wiki/Musaylimah

Wikipedia, "Thumamah ibn Uthal". https://en.wikipedia.org/wiki/Thumamah_ibn_Uthal

Wikipedia, "Adi ibn Hatim". https://en.wikipedia.org/wiki/Adi_ibn_Hatim

EK HADİSLER VE KAYNAKLAR

Sahîh-i Buhârî 631 (Mâlik b. Huveyris: "Beni nasıl namaz kılarken gördüyseniz öyle namaz kılın"). https://sunnah.com/bukhari:631

Sahîh-i Buhârî 4970 (İbn Abbâs'ın Nasr Sûresi tefsiri). https://sunnah.com/bukhari:4970

Sahîh-i Buhârî 4847 (Benî Temîm ve Hucurât). https://sunnah.com/bukhari:4847

Sahîh-i Müslim 2404 (mübâhele âyeti). https://sunnah.com/muslim:2404d

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

Sahîh-i Buhârî 53 (Abdülkays heyeti). https://sunnah.com/bukhari:53

Sahîh-i Buhârî 4380 (Necran Hristiyanları). https://sunnah.com/bukhari:4380

Nasr Sûresi (Quran.com). https://quran.com/110

Hucurât Sûresi 49:1–18 (Quran.com). https://quran.com/49

Wikipedia, “Year of Delegations”. https://en.wikipedia.org/wiki/Year_of_Delegations

Wikipedia, “Zayd al-Khayr”. https://en.wikipedia.org/wiki/Zayd_al-Khayr

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ALTINCI BÖLÜM

Ebû Bekir’in Haccı ve Berâet

Siyer-i Nebî — Seri 27

Kur’an ve Sahih Hadislere Göre Mina’daki İlan, Câhiliye Haccının Sona Ermesi ve Münafıkların Başının Ölümü

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

EBÛ BEKİR'İN HACCI VE BERÂET

26. kitap, İslâm'a girmek için Medine'ye birbiri ardınca gelen heyetleri anlatıyordu. Ancak Mekke'de bir mesele henüz çözülmemişti: ***hac ibadeti*** — Hz. İbrâhim'in عَلَيْهِ السَّلَامُ tevhid üzerine kurduğu ibadet — hâlâ müşriklerle birlikte yapılıyor, bir kısmı ise hâlâ ***çıplak tavaf ediyordu***.

Bu 27. kitap, meselenin nasıl çözüldüğünü anlatır: Hicretin 9. yılında ***Ebû Bekir es-Sıddîk'in*** رضى الله عنه önderliğinde yapılan hac, ***Berâet sûresinin*** inişi ve ***Ali b. Ebû Tâlib'in*** رضى الله عنه Mina'daki ilanı. Aynı yıl gerçekleşen iki vefatı da göreceğiz: münafıkların başı ***Abdullah b. Übey*** ve ***Ümmü Külsûm*** — Resûlullah'ın ﷺ kızı.

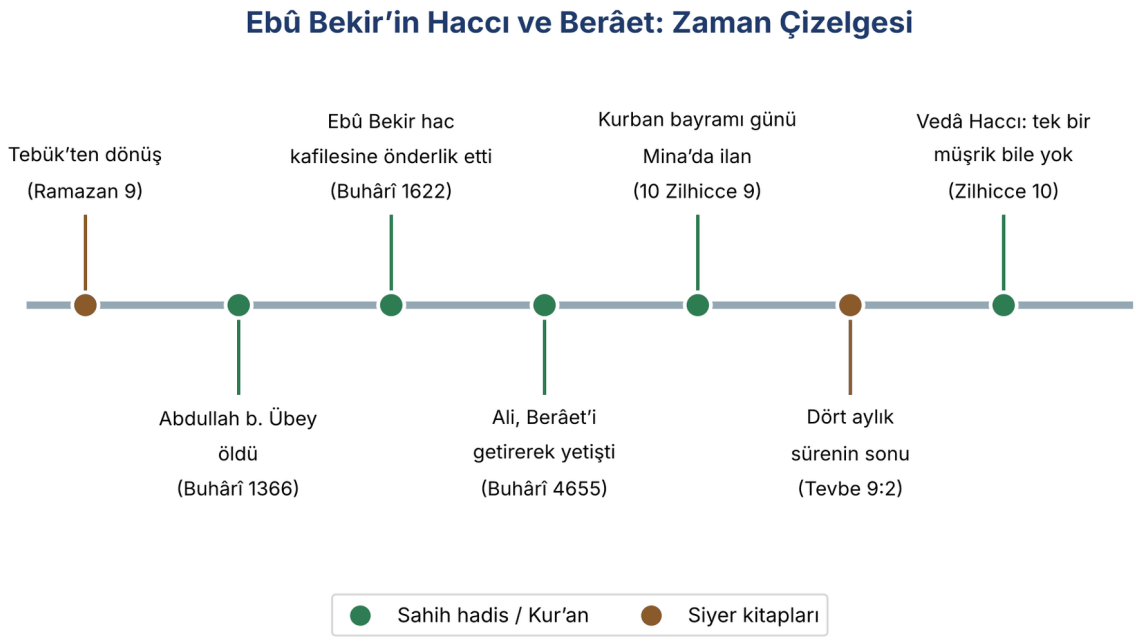

Ay bilgileri siyer kitaplarına göredir.

Şekil 1: Ebû Bekir'in haccı ve Berâet'in kronolojisi.

Not: Bu e-kitaptaki âyet mealleri Diyanet İşleri Başkanlığı mealidir. Her hadisin derecesi hadis kutusunda belirtilmiştir. Siyer kitaplarından alınan bilgiler — Resûlullah'ın ﷺ o yıl hacca gitmemesinin sebebi, Ebû Bekir ile Ali arasındaki konuşma ve Tevbe sûresinin başında besmele bulunmamasının sebebi gibi — kahverengi "Siyer Notu" kutusuna konmuştur; çünkü bunların çoğu muttasıl olmayan veya üzerinde tartışılan senetlerle rivayet edilmiştir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HİCRETİN 9. YILINDA HAC MEVSİMİ

Resûlullah ﷺ Hicretin 9. yılının Ramazan ayında Tebük'ten döndü. Şevval ve Zilkade ayları Arabistan'ın her yanından gelen heyetlerle doldu. Ardından hac mevsimi geldi. Mekke yaklaşık iki yıl önce fethedilmiş, Kâbe'nin etrafındaki putlar kırılmıştı. Fakat eski antlaşmalar hâlâ yürürlükte olduğu için ***müşrikler hâlâ câhiliye âdetlerine göre hacca geliyordu***.

Bu tuhaf bir durumdu: Kâbe putlardan temizlenmişti, fakat ***etrafındaki ibadet henüz şirkten temizlenmemişti***. Müslümanlar ile müşrikler aynı yerde, farklı şekillerde tavaf ediyordu. Bazı müşrikler hâlâ çıplak tavaf ediyor ve şirk sözleriyle telbiye getiriyordu: "Ancak Senin sahip olduğun bir ortağın müstesna."

Hicretin 9. yılı bu duruma son verecek ve ertesi yılki ***Vedâ Haccına*** yol açacaktı — Resûlullah'ın ﷺ hicretten sonra yaptığı tek hac; Beytullah o zaman müminler için tamamen temizlenmiş olacaktı.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

RESÛLULLAH ﷺ NEDEN GİTMEDİ?

SİYER NOTU: RESÛLULLAH'IN ﷺ HİCRETİN 9. YILINDA HACCA GİTMEMESİNİN SEBEBİ

Âlimler, Resûlullah'ın ﷺ o yıl bizzat hacca gitmemesinin bazı sebeplerini zikreder. Bunlardan biri, ***müşriklerin hâlâ Müslümanlarla birlikte hac yapması*** ve bir kısmının çıplak tavaf etmesidir; Resûlullah bu durum düzeltilinceye kadar onlarla birlikte hac yapmak istememiştir.

Zikredilen diğer sebepler, Arap Yarımadası'nın her yanından gelen heyetleri kabul etmekle meşgul olması ve tek haccının ümmetin uyacağı ***mükemmel bir örnek*** olması hikmetidir. Bu sebepler ***âlimlerin içtihadı ve siyer rivayetleridir***, açık bir nas değildir.

KAYNAK:
İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tevbe 9:1; İbn Hacer, Fethu'l-Bârî.

Sebep ne olursa olsun, Resûlullah'ın kararı güzel bir ilke gösterir: ***önce temizlemek, sonra tamamlamak***. Yolu hazırlaması için Ebû Bekir'i gönderdi; yol temizlendiğinde de bir yıl sonra yüz binden fazla sahâbîyle bizzat geldi.

Bizim için ders şudur: büyük bir iş ***hazırlık*** ister. Evlilik, ticaret, davet projesi gibi önemli bir işe başlamadan önce engellerini temizle ki uygulandığında eksiksiz uygulanabilsin.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HACILARIN EMİRİ EBÛ BEKİR

Resûlullah ﷺ, ***Ebû Bekir es-Sıddîk'i*** رضى الله عنه o yıl Müslümanların ***hac emiri***, yani hacılarının başkanı olarak atadı. Ebû Hüreyre رضى الله عنه, Ebû Bekir'in kendisini "Resûlullah'ın ﷺ onu (Ebû Bekir'i) Vedâ Haccından önce emir tayin ettiği hacda" gönderdiğini anlatır (Sahîh-i Buhârî 1622).

SİYER NOTU: EBÛ BEKİR'İN KAFİLESİ

Siyer âlimleri, Ebû Bekir'in Zilkade ayında ***yaklaşık üç yüz*** sahâbîyle Medine'den çıktığını ve ***yirmi kurbanlık deve*** götürdüğünü zikreder; bunları Resûlullah ﷺ göndermişti, kendisi ise beş kurbanlık deve getirmişti. Bu ayrıntılar ***siyer kitaplarının rivayetidir*** (İbn Sa'd ve Vâkıdî).

KAYNAK:
İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ; Vâkıdî, el-Meğâzî.

Bu atamanın anlamı çok büyüktü. Hac, Arabistan'ın her yanından Müslümanları bir araya getiren ***en büyük ibadettir***. Resûlullah ﷺ Ebû Bekir'i onun başına getirerek bütün ümmete, din işlerinde önderlik etmeye en güvenilir kişi olarak ***Ebû Bekir'in konumunu*** gösterdi — sahâbe ilk halifeyi seçerken bu işareti anlamıştı.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

BERÂET İNİYOR

Ebû Bekir yola çıktıktan sonra çok kesin ifadeli bir sûrenin başı indi: Tevbe sûresi olarak da bilinen ***Berâet sûresi***. Sûre şu ilanla başlar:

"Allah'tan ve Peygamberinden, kendileriyle andlaşma yaptığınız müşriklere ihtardır." (Tevbe 9:1) — Tefsîru İbn Kesîr 9:1.

"Yeryüzünde dört ay daha dolaşabilirsiniz. Allah'ı aciz bırakamayacağınızı, Allah'ın inkarcıları rezil edeceğini bilin." (Tevbe 9:2) — Tefsîru İbn Kesîr 9:2.

"Berâet", ilişiği kesmek veya sorumluluktan beri olmak demektir. Müşriklerle yapılmış — çoğunu onların bozduğu — eski antlaşmalar, adil bir uyarı süresiyle ***sona erdirildi***. Bu sûre aynı zamanda ***en son inenler*** arasındadır:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4654

حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ ـ رضى الله عنه ـ يَقُولُ آخِرُ آيَةٍ نَزَلَتْ {يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلاَلَةِ} وَآخِرُ سُورَةٍ نَزَلَتْ بَرَاءَةٌ.

TERCÜME:

Ebû İshâk'tan; dedi ki: Berâ'nın رضى الله عنه şöyle dediğini işittim: ***"En son inen âyet {Senden fetva istiyorlar. De ki: Allah, size kelâle hakkında fetva veriyor} âyetidir; en son inen sûre de Berâet'tir."***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Ebû al-Walid al-Tayalisi ← Şu'bah b. al-Hajjaj ← Ebû Ishaq al-Sabi'i ← al-Bara' b. 'Azib رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü't-Tefsîr, "Allah ve Resûlünden bir ilişik kesme…" âyeti bâbı, Hadis No. 4654; ayrıca No. 4364, 4605 ve Müslim No. 1618.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4654

BU HADİSİN DERSLERİ

ALİ ARKASINDAN YETİŞİYOR

Berâet âyetleri inince Resûlullah ﷺ, ***Ali b. Ebû Tâlib'i*** رضى الله عنه Ebû Bekir'e yetişip hac mevsiminde onları insanlara okuması için gönderdi. Enes رضى الله عنه, Resûlullah'ın ﷺ şöyle buyurduğunu rivayet eder: ***"Bunu ancak ehl-i beytimden bir adam tebliğ etmelidir."*** (Sünen-i Tirmizî 3091; Tirmizî hasen garîb demiştir.)

Âlimler bunun sebebini şöyle açıklar: ***Arap örfünde*** bir antlaşma ancak onu yapan reisin kendisi veya en yakın akrabalarından biri tarafından bozulurdu. Başkasının yaptığı ilan kabul görmeyebilirdi. Bu yüzden Resûlullah'ın ﷺ amcasının oğlu ve damadı Ali gönderildi ki ilana ***hiç kimse itiraz edemesin***.

SİYER NOTU: "EMİR OLARAK MI, ELÇİ OLARAK MI?"

İbn İshâk, Ali'nin yolda Arc'da (veya Dacnân'da) Ebû Bekir'e yetiştiğini rivayet eder. Ebû Bekir onu görünce sordu: ***"Emir olarak mı geldin, elçi olarak mı?"*** Ali cevap verdi: ***"Elçi olarak."*** Sonra birlikte yola devam ettiler; hacılara Ebû Bekir önderlik etmeye devam etti, Ali de insanlara Berâet'i okudu. Bu ayrıntı ***siyer rivayetidir***.

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshâk rivayeti) — Ebû Bekir'in haccı ve Berâet bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye.

Bu iki büyük sahâbî arasındaki ***uyuma*** bakın. Ne rekabet var ne de makam kavgası. Ebû Bekir namazı ve hac menâsikini yönetiyor; Ali ilanı tebliğ ediyor. ***Her biri kendisine verilen emaneti yerine getiriyor.***

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MİNA'DAKİ İLAN

Allah ilan gününü Kur'an'da belirtmiştir: ***"Allah'ın ve Peygamberinin, ortak koşanlardan uzak olduğunu, büyük hac günü, Allah ve peygamberi insanlara ilan eder. Eğer tevbe ederseniz, bu sizin için daha hayırlı olur, yüz çevirirseniz, bilin ki siz Allah'ı aciz bırakamazsınız. İnkar edenlere can yakıcı azabı müjdele."*** (Tevbe 9:3) — Tefsîru İbn Kesîr 9:3.

Münadilerden biri olan Ebû Hüreyre رضى الله عنه, Mina'da olanları anlatır:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4655

حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُفَيْرٍ، قَالَ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، وَأَخْبَرَنِي حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ ـ رضى الله عنه ـ قَالَ بَعَثَنِي أَبُو بَكْرٍ فِي تِلْكَ الْحَجَّةِ فِي مُؤَذِّنِينَ، بَعَثَهُمْ يَوْمَ النَّحْرِ يُؤَذِّنُونَ بِمِنًى أَنْ لاَ يَحُجَّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ، وَلاَ يَطُوفَ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ. قَالَ حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ثُمَّ أَرْدَفَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم بِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، وَأَمَرَهُ أَنْ يُؤَذِّنَ بِبَرَاءَةَ. قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ فَأَذَّنَ مَعَنَا عَلِيٌّ يَوْمَ النَّحْرِ فِي أَهْلِ مِنًى بِبَرَاءَةَ، وَأَنْ لاَ يَحُجَّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ، وَلاَ يَطُوفَ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ.

TERCÜME:

Ebû Hüreyre'den رضى الله عنه; dedi ki: Ebû Bekir beni o hacda, ***kurban bayramı günü (10 Zilhicce)*** Mina'da ilan yapmak üzere gönderdiği ***münadilerle*** birlikte gönderdi: ***"Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hac yapamaz ve hiç kimse Beytullah'ı çıplak tavaf edemez."*** Humeyd b. Abdurrahman dedi ki: Sonra Resûlullah ﷺ, Ebû Bekir'in arkasından ***Ali b. Ebû Tâlib'i*** gönderdi ve ona ***Berâet'i ilan etmesini*** emretti. Ebû Hüreyre dedi ki: Ali de bizimle birlikte kurban bayramı günü Mina halkına Berâet'i ve bu yıldan sonra hiçbir müşrikin hac yapamayacağını, hiç kimsenin Beytullah'ı çıplak tavaf edemeyeceğini ilan etti.

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Sa'id b. 'Ufair ← al-Laith b. Sa'd ← 'Uqail b. Khalid ← Ibn Şihab al-Zuhri ← Humaid b. 'Abdurrahmân b. 'Auf ← Ebû Hüreyre رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü't-Tefsîr, "Yeryüzünde dört ay dolaşın…" âyeti bâbı, Hadis No. 4655; ayrıca No. 369, 1622, 4363 ve Müslim No. 1347.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4655

BU HADİSİN DERSLERİ

Bu ilanın tek bir kişiyle değil, ***birçok münadi*** tarafından yapıldığına dikkat edin. Kurban bayramı günü Mina, Arabistan'ın her yanından gelen binlerce hacıyla doluydu ve ***herkesin duyması*** gerekiyordu. Siyer âlimleri Ebû Hüreyre'nin sesi kısılıncaya kadar seslendiğini zikreder.

Bu âyetin ***tövbe kapısını*** açtığına da dikkat edin: “Eğer tövbe ederseniz bu sizin için daha hayırlıdır.” Bu ilan sadece bir tehdit değil, hâlâ şirke tutunanlara Allah’a dönmeleri için yapılan ***son bir çağrıdır***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HACC-I EKBER GÜNÜ

3. âyet ***"Hacc-ı Ekber Günü"nden*** söz eder. Bu gün hangisidir? Ebû Hüreyre رضى الله عنه bunu açıklar:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 3177

حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، أَخْبَرَنَا حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، قَالَ بَعَثَنِي أَبُو بَكْرٍ ـ رضى الله عنه ـ فِيمَنْ يُؤَذِّنُ يَوْمَ النَّحْرِ بِمِنًى لاَ يَحُجُّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ، وَلاَ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ. وَيَوْمُ الْحَجِّ الأَكْبَرِ يَوْمُ النَّحْرِ، وَإِنَّمَا قِيلَ الأَكْبَرُ مِنْ أَجْلِ قَوْلِ النَّاسِ الْحَجُّ الأَصْغَرُ. فَنَبَذَ أَبُو بَكْرٍ إِلَى النَّاسِ فِي ذَلِكَ الْعَامِ، فَلَمْ يَحُجَّ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ الَّذِي حَجَّ فِيهِ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم مُشْرِكٌ.

TERCÜME:

Ebû Hüreyre'den رضى الله عنه; dedi ki: Ebû Bekir رضى الله عنه beni kurban bayramı günü Mina'da ilan yapanlarla birlikte gönderdi: ***"Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hac yapamaz ve hiç kimse Beytullah'ı çıplak tavaf edemez." Hacc-ı Ekber günü, kurban bayramı günüdür***; insanlar umreye "hacc-ı asgar" (küçük hac) dedikleri için ona "ekber" (büyük) denmiştir. Böylece Ebû Bekir o yıl insanlarla (müşriklerle) olan ***antlaşmaları bozdu***; Peygamber'in ﷺ hac yaptığı Vedâ Haccı yılında ***hiçbir müşrik hac yapmadı***.

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Ebû al-Yaman al-Hakam b. Nafi' ← Su'aib b. Abi Hamzah ← Ibn Şihab al-Zuhri ← Humaid b. 'Abdurrahmân b. 'Auf ← Ebû Hüreyre رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Cizye, Antlaşma Nasıl Bozulur Bâbı, Hadis No. 3177.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:3177

BU HADİSİN DERSLERİ

Hacc-ı Ekber günü, kurban bayramı günüdür — 10 Zilhicce; hacıların cemre taşladığı, kurban kestiği, tıraş olduğu ve ifâda tavafını yaptığı bayram günü. Hac amellerinin en çok yapıldığı gündür. Araplar umreye "hacc-ı asgar" (küçük hac) dedikleri için ona "ekber" (büyük) denmiştir.

Bu hadisin son cümlesi çok önemlidir: ***"Vedâ Haccı yılında … hiçbir müşrik hac yapmadı."*** Ebû Bekir ile Ali'nin ilanı tam bir başarıya ulaştı. Bir yıl içinde hac ibadeti ***saf tevhide geri döndü*** — tıpkı Hz. İbrâhim'in عَلَيْهِ السَّلَامُ kurduğu gibi.

EBÛ HÜREYRE: MİNA'DAKİ MÜNADİ

Ebû Bekir'in Mina'da gönderdiği münadilerden biri ***Ebû Hüreyre*** رضی اللہ عنہ idi — Hayber'in fethedildiği Hicretin 7. yılı civarında Müslüman olan Devs kabilesinden bir sahâbî. Resûlullah ﷺ ile ancak üç dört yıl kadar birlikte olmasına rağmen sahâbe arasında ***en çok hadis rivayet eden*** kişi oldu.

Bu nasıl oldu? Ebû Hüreyre bunu kendisi açıklar: ***"İnsanlar Ebû Hüreyre çok hadis rivayet ediyor diyorlar… Muhâcir kardeşlerimiz çarşıda alışverişle, Ensâr kardeşlerimiz de mallarıyla meşgul olurdu. Ebû Hüreyre ise karnını doyuracak kadarıyla yetinip Resûlullah'ın ﷺ yanından ayrılmazdı. Onların bulunmadığı yerde bulunur, onların ezberlemediğini ezberlerdi"*** (Sahîh-i Buhârî 118).

Ebû Hüreyre, unutkanlığından Resûlullah'a ﷺ şikâyette bulunduğunu da anlatır. Resûlullah ona ***ridâsını yaymasını*** söyledi; sonra iki eliyle bir şey avuçlayıp ridâya koydu ve "Topla" buyurdu. Ebû Hüreyre dedi ki: ***"Ondan sonra hiçbir şey unutmadım"*** (Sahîh-i Buhârî 119).

Mina'da seslenmek için onun seçilmesi ve bu ilanın kıssasını bize ayrıntısıyla onun rivayet etmesi şaşırtıcı değildir. Ebû Hüreyre bize ***hocayla geçen zamanın değerini*** ve ***ilmi ezberlemedeki gayreti*** öğretir. Bir zamanlar İslâm'a girmeye yanaşmayan Devs kabilesinden (26. kitap) Sünnet'in en büyük koruyucusu çıktı.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ARTIK ÇIPLAK TAVAF YOK

İlan edilen hususlardan biri ***çıplak tavaf yasağıydı***. Câhiliye Arapları bunu neden yapıyordu? Müfessirler, bazılarının "Günah işlediğimiz elbiselerle tavaf etmeyiz" dediklerini zikreder. Sadece Kureyş (Hums) elbiseyle tavaf ederdi; diğerleri ya Kureyş'ten elbise ödünç almak ya da elbisesiz tavaf etmek zorundaydı.

HADİS — SAHÎH-İ MÜSLİM, NO. 3028

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ح وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ، - وَاللَّفْظُ لَهُ - حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ، عَنْ مُسْلِمٍ الْبَطِينِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ كَانَتِ الْمَرْأَةُ تَطُوفُ بِالْبَيْتِ وَهِيَ عُرْيَانَةٌ فَتَقُولُ مَنْ يُعِيرُنِي تِطْوَافًا تَجْعَلُهُ عَلَى فَرْجِهَا وَتَقُولُ الْيَوْمَ يَبْدُو بَعْضُهُ أَوْ كُلُّهُ فَمَا بَدَا مِنْهُ فَلاَ أُحِلُّهُ فَنَزَلَتْ هَذِهِ الآيَةَ { خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ}

TERCÜME:

İbn Abbâs'tan رضى الله عنهما; dedi ki: ***(Câhiliyede) kadın Beytullah'ı çıplak olarak tavaf ederdi*** ve "Bana avret yerimi örtecek bir tavaf elbisesi kim ödünç verir?" der, o sırada avret yerinin açık olduğunu gösteren sözlerle şiir söylerdi. Bunun üzerine şu âyet indi: ***{Her mescide gidişinizde ziynetinizi (elbisenizi) alın}*** (A'râf 7:31).

SENED İmam Müslim'in rivayet zinciri (talebeden hocaya): Muhammed b. Başşar ← Muhammed b. Ja'far; ve Ebû Bakr b. Nafi' ← Ghundar ← Şu'bah b. al-Hajjaj ← Salamah b. Kuhail ← Muslim al-Batin ← Sa'id b. Jubair ← 'Abdullah b. 'Abbas رضى الله عنهما.

KAYNAK: İmam Müslim rivayet etmiştir: Sahîh-i Müslim, Kitâbü't-Tefsîr, "Her mescide gidişinizde ziynetinizi alın" âyeti bâbı, Hadis No. 3028.

DERECE: SAHİH — Sahîh-i Müslim'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/muslim:3028

BU HADİSİN DERSLERİ

İnen âyet sadece çıplaklığı yasaklamakla kalmaz, ***süslenmeyi emreder***: "Her mescide gidişinizde güzel elbisenizi giyin." İslâm insanın şerefini yüceltir: ***avret yerini örtmek bir onurdur*** ve mescide temiz ve düzgün kıyafetle gelmek Allah'a karşı bir edeptir.

Sapıklığın insanı ne kadar uzağa götürebileceğine bakın: "temizlik" adına ***utanç verici ve insanı alçaltan*** bir şey yaptılar. Din hevâ ve hevese göre uydurulunca fıtrata aykırı ameller ortaya çıkabilir. Vahiy, ***insanı fıtrata döndürmek*** için geldi.

TEVHİD TELBİYESİ VE ŞİRK TELBİYESİ

Câhiliye haccındaki şirk sadece tavafta değil, hacıların yüksek sesle söylediği ***telbiyede*** de vardı. İbn Abbâs رضى الله عنهما, müşriklerin "Lebbeyke lâ şerîke lek" (Davetine icabet ettim, Senin ortağın yoktur) diye telbiye getirdiklerini rivayet eder. Resûlullah ﷺ buyurdu: ***"Yazıklar olsun size! Yeter, yeter (orada durun)!"*** Fakat onlar devam ederdi: ***"...ancak Senin bir ortağın müstesna; ona da Sen sahipsin, o hiçbir şeye sahip değildir"*** (Sahîh-i Müslim 1185).

Şirkin ne kadar ince olduğuna bakın: Allah'ı en yüce ilah olarak kabul ediyorlar, ***fakat O'nun altına ortaklar ekliyorlardı***. Kureyş'in şirkinin hakikati buydu: Allah'ı inkâr etmek değil, O'na bir şeyi ***ortak koşmak***.

Resûlullah'ın ﷺ telbiyesi ise İbn Ömer'in rivayet ettiği gibi ***saf tevhid telbiyesidir***: ***"Lebbeyk Allâhümme lebbeyk, lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk, inne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk, lâ şerîke lek"*** — Davetine icabet ettim Allah'ım, davetine icabet ettim; Senin ortağın yoktur; şüphesiz hamd, nimet ve mülk Senindir; Senin ortağın yoktur (Sahîh-i Buhârî 1549).

Bu telbiyenin ***"Senin ortağın yoktur" sözünü iki kez tekrarladığına*** dikkat edin. Sanki câhiliye şirk telbiyesine doğrudan bir cevaptır. Bugün onu yüksek sesle söyleyen her hacı, kendi diliyle şirkten ***Berâet'i ilan etmektedir***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HUMS VE ARAFAT'TA VAKFE

Kaldırılan câhiliye âdetlerinden biri de ***Hums*** ayrıcalığıydı — kendilerini diğer Araplardan daha şerefli gören Kureyş ve müttefiklerine verilen ad. "Ayrıcalıkları" arasında Arafat Harem bölgesinin dışında kaldığı için insanlarla birlikte ***Arafat'ta vakfe yapmamak*** vardı; sadece Müzdelife'de dururlardı. Bunun üzerine Allah şu âyeti indirdi (Sahîh-i Buhârî 1665):

"Sonra, insanların toplu olarak akın ettiği yerden, siz de akın edin. Allah'tan mağfiret dileyin. Allah bağışlar ve merhamet eder." (Bakara 2:199) — Tefsîru İbn Kesîr 2:199.

İlginçtir ki ***Resûlullah ﷺ peygamberlikten önce bile bu Hums âdetine hiç uymamıştı***. O sırada henüz Müslüman olmayan Cübeyr b. Mut'im رضى الله عنه, Arafe günü kaybolan devesini aramaya çıktığını ve ***Peygamber'i ﷺ insanlarla birlikte Arafat'ta durur hâlde*** gördüğünü anlatır. "Bu Hums'tandır, burada ne yapıyor?" demişti (Sahîh-i Buhârî 1664)

Ders çok açıktır: Allah'a ibadette ***kast ve soy ayrıcalığı yoktur***. Bütün hacılar aynı yerde durur, aynı ihramı giyer ve aynı Rabbe istiğfar eder. Kureyş'in kibrini ***haccın eşitliği*** silip süpürdü.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DÖRT AY VE TAMAMLANAN ANTLAŞMALAR

Berâet ilanı ani bir saldırı değildi. Allah müşriklere serbestçe dolaşmaları, düşünmeleri ve karar vermeleri için ***dört aylık bir süre*** verdi (Tevbe 9:2). Dahası, Kur'an ***antlaşmasına sadık kalanları*** istisna etti:

"Yalnız, andlaşma hükümlerinde size karşı bir eksiklik yapmayan ve aleyhinizde kimseye yardım etmeyen müşriklerle yaptığınız andlaşmaya sonuna kadar riayet edin. Allah sakınanları sever." (Tevbe 9:4) — Tefsîru İbn Kesîr 9:4.

"Mescidi Haram'ın yanında andlaştıklarınızın dışında, puta tapanların Allah katında ve Peygamberi önünde nasıl bir andlaşmaları olabilir. Size doğru davrandıkça siz de onlara doğru davranın. Allah, sözleşmelerini bozmaktan sakınanları sever." (Tevbe 9:7) — Tefsîru İbn Kesîr 9:7.

Her iki âyetin de ***"Şüphesiz Allah, kendisine karşı gelmekten sakınanları sever"*** cümlesiyle bittiğine dikkat edin. Sadık müşriklerle yapılan antlaşmayı yerine getirmek ***takvanın bir parçasıdır***. İslâm düşmana karşı bile ihanete izin vermez.

Müfessirler, antlaşmalarına sadık kalan ***Benî Damre*** ve ***Benî Kinâne*** gibi kabileleri örnek verir; onların antlaşmaları süresi bitinceye kadar tamamlandı. İşte uluslararası ilişkilerde ***İslâm'ın adaleti***: açık bir uyarı, makul bir süre ve verilen söze vefa.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

TEVBE 9:5 BAĞLAMI İÇİNDE

Tevbe sûresinin beşinci âyeti, ya İslâm'ı kötülemek isteyenler ya da onu kötüye kullananlar tarafından sıklıkla bağlamından koparılarak alıntılanır. Allah buyurur: ***"Hürmetli aylar çıkınca, puta tapanları bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayıp hapsedin; her gözetleme yerinde onları bekleyin. Eğer tevbe eder, namaz kılar ve zekat verirlerse yollarını serbest bırakın. Doğrusu Allah bağışlar ve merhamet eder."*** (Tevbe 9:5) — Tefsîru İbn Kesîr 9:5.

Tefsir âlimleri bu âyeti ***kendine özgü bağlamı içinde*** açıklar: âyet, dört aylık uyarı süresinden sonra, ***Müslümanlarla savaşan ve antlaşmalarını bozan Arap Yarımadası müşriklerine*** yöneliktir. Her yerde ve her zamanda gayrimüslim olan herkesle savaşmak için genel bir emir değildir.

ÂYET	SINIRLAR VE İSTİSNALAR
9:2	Dört aylık uyarı süresi
9:4	Antlaşmasına sadık kalanlar istisna edilmiştir
9:6	Eman isteyene eman verilmelidir
9:7	Onlar dürüst durdukça siz de dürüst durmalısınız
9:5 (sonu)	Tövbe ederlerse onları serbest bırakın
Bakara 2:256	Dinde zorlama yoktur

Diğer âyetler de genel ilkeyi koyar: ***"Sizinle savaşanlarla Allah yolunda savaşın, aşırı gitmeyin; doğrusu Allah aşırı gidenleri sevmez."*** (Bakara 2:190); Allah, Müslümanlarla savaşmayanlara iyilik etmeyi ve adil davranmayı yasaklamaz (Mümtehine 60:8). Bir âyeti diğer âyetlerden ayırarak okumak ***Kur'an'ı anlamada bir hatadır***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"ONA EMAN VER Kİ ALLAH'IN SÖZÜNÜ DİNLESİN"

Allah, 9:5. âyetin hemen ardından İslâm'ın ***asıl amacını*** gösteren âyeti indirdi — öldürmek değil, hidayet:

"Puta tapanlardan biri sana sığınırsa, onu güvene al; ta ki Allah'ın sözünü dinlesin. Sonra onu güven içinde olacağı yere ulaştır. Çünkü onlar bilgisiz bir topluluktur." (Tevbe 9:6) — Tefsîru İbn Kesîr 9:6.

Bu âyet çok şaşırtıcıdır. İslâm'la savaşan bir kavimden bile olsa eman isteyen bir müşrike ***eman verilmelidir***. Ona ***Allah'ın kelâmını dinleme*** imkânı verilir; sonra iman etse de etmese de ***güvenli bir yere ulaştırılmalıdır***. Ne zorlama vardır ne tehdit.

Sebebi âyetin sonunda belirtilir: ***"Çünkü onlar bilmeyen bir kavimdir."*** İslâm, kendisine karşı çıkan pek çok kişiyi yok edilmesi gereken düşmanlar olarak değil, ***henüz hakkı tanımamış*** insanlar olarak görür. Müslümanların görevi hakkı duyurmaktır; hidayet Allah'ın elindedir.

İbn Kesîr, âlimlerin bu âyetten düşman tarafından gelen ***elçi ve temsilcilerin*** güvenliğinin güvence altına alınması gerektiği hükmünü çıkardıklarını belirtir. Bu, modern uluslararası hukukta tanınmasından asırlar önce İslâm'daki ***diplomatik dokunulmazlığın*** temelidir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MESCİTLER MÜMİNLER İÇİNDİR

Tevbe sûresi, özellikle uzun süre müşriklerin elinde kalmış olan Mescid-i Haram başta olmak üzere, ***Allah'ın mescitlerini imar etmeye kimlerin layık olduğunu*** da açıklar:

"Puta tapanların kendilerinin inkarcı olduklarını itiraf edip dururken Allah'ın mescidlerini onarmaları gerekmez. Onların işledikleri boşa gitmiştir, cehennemde temelli kalacaklardır." (Tevbe 9:17) — Tefsîru İbn Kesîr 9:17.

"Allah'ın mescidlerini sadece, Allah'a ve ahiret gününe inanan, namaz kılan, zekat veren ve ancak Allah'tan korkan kimseler onarır. İşte onlar doğru yolda bulunanlardan olabilirler." (Tevbe 9:18) — Tefsîru İbn Kesîr 9:18.

Kureyş eskiden ***hacılara su dağıtmak ve Mescid-i Haram'ı imar etmekle*** övünürdü — ama içinde putlara tapıyordu. Allah, ***iman, namaz, zekât ve Allah korkusu*** olmadan ***binayı yapmanın ve korumanın*** bir değeri olmadığını vurgular.

Bu 18. âyet, bugün her cami derneği için bir ***ölçüdür***. Mescidi imar etmek sadece duvarları boyamak veya kubbe yapmak değil, onu ***ibadetle***, ilimle ve topluma hizmetle canlandırmaktır; bunu da ***Allah'tan başka kimseden korkmayanlar*** yapar.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"ALLAH SİZİ ZENGİNLEŞTİRECEKTİR"

İlandaki bir başka âyet çok insanî bir endişeye değinir: ***"Ey inananlar! Doğrusu puta tapanlar pistirler, bu sebeple, bu yıllardan sonra Mescidi Haram'a yaklaşmasınlar. Eğer fakirlikten korkarsanız, bilin ki Allah dilerse sizi bol nimetiyle zenginleştirecektir. Allah şüphesiz bilendir, hakimdir."*** (Tevbe 9:28) — Tefsîru İbn Kesîr 9:28.

Âlimler buradaki "necis" kelimesinin beden pisliği değil, şirk inancının kirliliği olan ***mânevî pislik*** olduğunu açıklar. Mekke'nin ekonomisi büyük ölçüde hac mevsimine bağlıydı: Arabistan'ın her yanından gelen hacılar Ukâz ve Zülmecâz gibi panayırlarda ticaret yapardı. Müşrikler artık gelmezse ***ticaret ne olacaktı?***

Allah bir vaatle cevap verdi: ***"Allah dilerse sizi kendi lütfundan zenginleştirecektir."*** Ve bu vaat yerine geldi. Birkaç yıl içinde bütün Arap Yarımadası İslâm'a girdi ve hacılar ***dünyanın dört bir yanından*** gelmeye başladı. Bugün her yıl milyonlarca hacı ve umreci Mekke'ye gelmektedir — câhiliye dönemindeki Mekke tüccarlarının hayal ettiğinin çok ötesinde.

Ders: Allah'a itaat ***dünyevî açıdan zararlı gibi göründüğünde*** bu âyeti hatırlayın. Faizi, rüşveti veya haram ticareti bırakmak bir kayıp gibi gelebilir; fakat ***rızık Allah'ın elindedir*** ve O daha hayırlısını vereceğini vaat etmiştir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HARAM AYLAR VE NESÎ

Tevbe sûresi hacla ilgili bir başka câhiliye âdetini de düzeltir — takvimle oynamayı: ***"Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü yazısında, Allah'a göre ayların sayısı onikidir. Bunlardan dördü hürmetli aydır. Bu dosdoğru bir nizamdır. Öyleyse o aylar içinde kendinize yazık etmeyin, topyekun sizinle savaşan putperestlerle siz de topyekun savaşın, Allah'ın sakınanlarla beraber olduğunu bilin."*** (Tevbe 9:36) — Tefsîru İbn Kesîr 9:36.

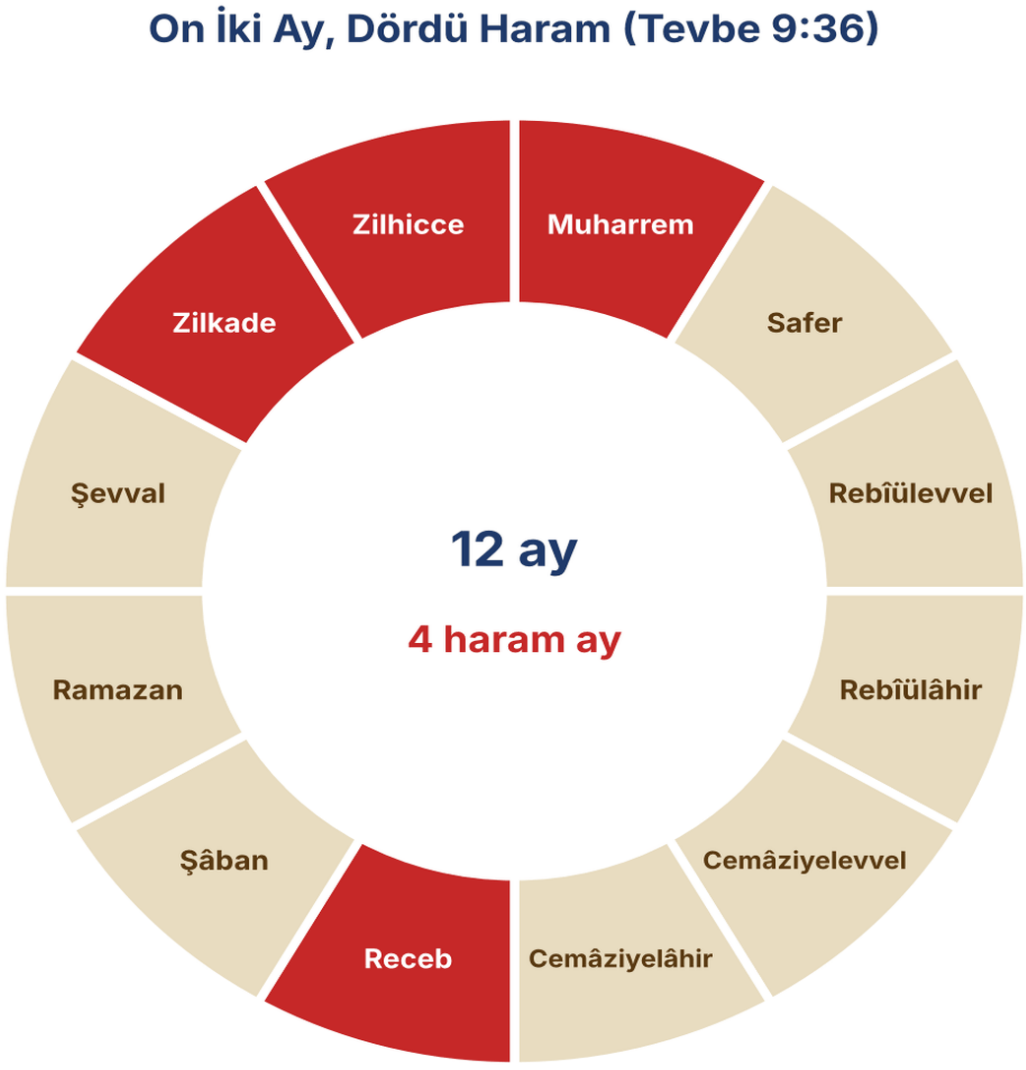

Kırmızı: Muharrem, Receb, Zilkade ve Zilhicce (Sahîh-i Buhârî 4662).

Şekil 2: On iki ay ve dört haram ay.

"Sapıtmak için hürmetli ayların yerlerini değiştirip geciktirmek, küfürde gerçekten ileri gitmekdir. İnkar edenler Allah'ın haram kıldığı ayların sayısına uydurmak için, onu bir yıl haram, bir yıl helal

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

sayıyor, böylece Allah'ın haram kıldığını helalkılıyorlar. Kötü işleri kendilerine güzel göründü. Allah inkar eden toplumu doğru yola eriştirmez." (Tevbe 9:37) — Tefsîru İbn Kesîr 9:37.

Nesî, savaşmak istediklerinde haram ayı ertelemek veya başka bir aya kaydırmak ya da hac mevsimini istedikleri mevsime denk getirmek için takvime ay eklemek şeklindeki câhiliye âdetidir. Sonuçta takvim karıştı ve hac ibadeti artık gerçek ayına denk gelmez oldu.

Bir yıl sonraki Vedâ Haccı hutbesinde Resûlullah ﷺ şöyle ilan etti: ***"Zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü hâline dönmüştür"*** (Sahîh-i Buhârî 4662). Takvim aslına dönmüş, Resûlullah'ın haccı tam gerçek Zilhicce ayına denk gelmişti. Bunu 28. kitapta daha ayrıntılı göreceğiz.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

İBRÂHİM MİLLETİNE DÖNÜŞ

Hicretin 9. yılında olan her şey — şirkin, çıplak tavafın, şirk telbiyesinin, Hums ayrıcalığının ve takvim oyunlarının kaldırılması — tek bir amaca yönelikti: ***haccı Hz. İbrâhim'in milletine döndürmek*** عَلَيْهِ السَّلَامُ.

Allah, Kâbe'yi inşa ederken Hz. İbrâhim'e şöyle emretmişti:

"'"Bana hiçbir şeyi ortak koşma; tavaf edenler, orada kıyama duranlar, rüku edenler ve secdeye varanlar için Evimi temiz tut" diye İbrahim'i Kabe'nin yerine yerleştirmiştik." (Hac 22:26) — Tefsîru İbn Kesîr 22:26.

"İnsanları hacca çağır; yürüyerek veya binekler üstünde uzak yollardan sana gelsinler." (Hac 22:27) — Tefsîru İbn Kesîr 22:27.

Dikkat edin: İbrâhim'e verilen ilk emir ***"Bana hiçbir şeyi ortak koşma ve evimi temiz tut"*** idi. Asırlar sonra onun kendi soyu — Kureyş — o evi üç yüz altmış putla doldurdu. Mekke'nin Fethi evi putlardan temizledi; ***Berâet ise etrafındaki ibadeti temizledi***.

Hz. İbrâhim'in Mekke için yaptığı dua da bu yıl tamamen kabul oldu: ***"İbrahim şöyle demişti: "Rabbim! Bu şehri güvenli kıl; beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut."*** (İbrâhim 14:35) — Tefsîru İbn Kesîr 14:35.

"Rabbimiz! Ben çocuklarımdan kimini, namaz kılabilmeleri için Senin kutsal evinin yanında, ziraata elverişsiz bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz! İnsanların gönüllerini onlara meylettir, şükretmeleri için onları ürünlerle rızıklandır." (İbrâhim 14:37) — Tefsîru İbn Kesîr 14:37.

"İnsanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir" — bu dua bugüne kadar kabul olmaya devam ediyor. Dünyanın her yanından milyonlarca insanın kalbi Mekke'ye gitmeyi, hac ve umre yapmayı ***özler***. İsmâil yoluyla İbrâhim'in soyundan gelen Resûlullah ﷺ ise İbrâhim'in diğer duasının cevabıdır: "Rabbimiz! Onlara içlerinden bir peygamber gönder" (Bakara 2:129).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

NEDEN BESMELE YOK?

Tevbe sûresi, Kur'an'da "Bismillâhirrahmânirrahîm" ile başlamayan ***tek sûredir***. Neden? Âlimler birkaç görüş ileri sürmüştür:

SİYER NOTU: BESMELE BULUNMAMASI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER

Birinci görüş: İbn Abbâs, Osman'a Enfâl ile Berâet sûrelerinin neden aralarına besmele konmadan yan yana yerleştirildiğini sordu. Osman, ikisinin kıssasının birbirine benzediğini ve Resûlullah'ın ﷺ Berâet'in Enfâl'in bir parçası olup olmadığını açıklamadan vefat ettiğini, bu yüzden aralarına besmele koymadan yan yana yerleştirdiğini söyledi (Sünen-i Tirmizî 3086; Sünen-i Ebû Dâvûd 786). ***Bu rivayetin senedi*** Elbânî gibi bazı âlimlerce zayıf görülmüştür.

İkinci görüş: Ali'den, besmelenin bir ***güvence (eman)*** olduğu, Berâet'in ise antlaşmaların bozulması ve savaşla indiği için besmeleyle başlamadığı rivayet edilmiştir (Hâkim). ***Bu rivayetin senedi de tartışmalıdır.***

Üçüncü görüş (cumhur): Sahâbe, bu sûreyle birlikte ***Cebrâil besmeleyi getirmediği için*** mushafta başına besmele yazmamıştır. Bu ***tevkîfîdir*** (vahye dayanır) ve Kurtubî gibi birçok âlimin benimsediği görüş budur.

KAYNAK:
Kurtubî, el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân, Tevbe sûresinin başı; İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm.

Âlimler Tevbe sûresinin başını ***okumanın hükmünü*** de açıklamıştır: sûre başından okunurken ***besmele çekilmez***, fakat okuyucu istiâze (eûzü billâh) ile başlayabilir. Okumaya sûrenin ortasından başlandığında besmele çekmeyi caiz gören âlimler vardır.

Görüş ne olursa olsun bir şey açıktır: Kur'an'ın tertibi — besmelenin bulunup bulunmaması dahil — sahâbe tarafından tek bir âyet bile eklenmeden veya eksiltilmeden ***titizlikle korunmuştur***. Bu, Allah'ın Kitabını ***korumasının*** delilidir (Hicr 15:9).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

TEVBE SÛRESİNİN İSİMLERİ

Bu sûrenin birkaç ismi vardır ve her isim içeriğinin bir yönünü yansıtır. Saîd b. Cübeyr dedi ki: İbn Abbâs'a Tevbe sûresini sordum. Şöyle cevap verdi: ***"Tevbe mi? O el-Fâdıha'dır (rezil eden, ifşa eden). 'Onlardan kimi...', 'onlardan kimi...' diye inmeye devam etti; öyle ki onlar (münafıklar) içlerinden kimsenin onda anılmadan kalmayacağını sandılar"*** (Sahîh-i Buhârî 4882).

İSİM	İSİMLENDİRME SEBEBİ
et-Tevbe	Peygamber'in, Muhâcirlerin, Ensâr'ın ve üç sahâbînin tövbesini anar (9:117–118)
Berâet	Antlaşmaların bozulmasıyla başlar (9:1)
el-Fâdıha	Münafıkların sırlarını ifşa eder
el-Mukaşkışe	(Müminleri) nifaktan arındırır — bazı müfessirler zikreder

İlginçtir ki münafıklara ve müşriklere karşı en sert sûre olan bu sûreye ***"Tevbe"*** adı da verilmiştir. Bu, Allah'ın kesinliğinin ardında ***rahmet ve tövbe kapısının her zaman açık olduğunu*** hatırlatır. Hatta Berâet'i ilan eden 3. âyetin kendisi de "eğer tövbe ederseniz bu sizin için daha hayırlıdır" der.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

EBÛ BEKİR'İN HACCI: VEDÂ HACCINA HAZIRLIK

Ebû Bekir'in Hicretin 9. yılındaki haccı, ertesi yılki Vedâ Haccı için bir ***hazırlık*** olarak görülebilir. Tek bir hac mevsiminde birkaç büyük mesele çözülmüştü:

HİCRETİN 9. YILINDAN ÖNCE	İLANDAN SONRA
Müşrikler hac yapıyor	Hiçbir müşrik hac yapmıyor
Çıplak tavaf	Avret yerini örtmek farz
Şirk telbiyesi	Tevhid telbiyesi
Bozulan eski antlaşmalar	Antlaşmalar adaletle sona erdirildi
Takvimle oynanıyor (nesî)	Takvim aslına döndü

Sonuç olarak Resûlullah ﷺ Hicretin 10. yılında hac yaptığında, temiz ve birlik içindeki bir ortamda yüz binden fazla kişiye ***hac menâsikini eksiksiz öğretebildi***. O gün şöyle buyurdu: ***"Hac menâsikinizi benden alın"*** (Sahîh-i Müslim 1297).

Her büyük işin yönetimi için ders: ***aşamalı hazırlık yapın***. Ebû Bekir, asıl olayın sorunsuz geçmesi için yolu temizleyen bir "öncü ekip" oldu.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

EBÛ BEKİR'İN KONUMU

Ebû Bekir'in hac emiri olarak atanması, onun konumuna dair birkaç ***işaretten*** biridir — bu işaretleri Resûlullah ﷺ yavaş yavaş vermişti. Diğer işaretler, Resûlullah'ın hayatının son aylarında gelecekti. Ebû Saîd el-Hudrî رضى الله عنه, Resûlullah'ın bir hutbesinde şöyle buyurduğunu rivayet eder: ***"Rabbimden başka birini halil (en yakın dost) edinseydim, Ebû Bekir'i edinirdim"***; ve mescide açılan bütün kapıların ***Ebû Bekir'in kapısı hariç*** kapatılmasını emretti (Sahîh-i Buhârî 3654).

Vefatına yakın hastalandığında da şöyle buyurdu: ***"Ebû Bekir'e söyleyin, insanlara namaz kıldırsın"*** (Sahîh-i Buhârî 664). Sahâbe daha sonra şöyle dedi: "Resûlullah ﷺ Ebû Bekir'i dinimiz (namaz) için uygun gördü; onu dünyamız için uygun görmeyecek miyiz?"

Hacca önderlik, namaza önderlik ve açık bırakılan kapı — bütün bunlar ***Ebû Bekir'in büyük emaneti yüklenmeye hazırlandığını*** gösteriyordu. Resûlullah ﷺ bunu açıkça söylemeye gerek duymadı; bu işaretleri anlayan sahâbe onu ilk halife olarak seçti.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ZEKÂT MEMURU VE HEDİYELER

Hicretin 9. yılı, hacdan başka daha düzenli bir ***zekât yönetimine*** de sahne oldu. Siyer âlimleri o yılın başında Resûlullah'ın ﷺ İslâm'a girmiş kabilelere zekât memurları gönderdiğini zikreder. Bir olayda Ebû Humeyd es-Sâidî رضى الله عنه, Resûlullah'ın zekât toplamak için Ezd kabilesinden ***İbnü'l-Lütbiyye*** adında bir adamı görevlendirdiğini rivayet eder. Adam döndüğünde şöyle dedi: ***"Bu sizin, bu da bana hediye edildi."*** (Sahîh-i Buhârî 7174)

Resûlullah ﷺ minbere çıktı, Allah'a hamdetti, sonra şöyle buyurdu: ***"Gönderdiğimiz bir memura ne oluyor ki gelip 'Bu sizin, bu da benim' diyor? Babasının veya annesinin evinde otursaydı da kendisine hediye verilip verilmeyeceğine baksaydı ya!"*** Sonra iki elini koltuk altlarının beyazı görününceye kadar kaldırdı ve üç kez şöyle buyurdu: ***"Allah'ım, tebliğ etmedim mi?"***

Bu hadis, İslâm'da ***memura verilen hediye*** hükmünün temelidir: birine ***makamı sebebiyle*** verilen hediye kendisinin değil, devletin malıdır. Ölçü basittir: "Evimde otursaydım bu hediye bana verilir miydi?" Bu, bin dört yüz yıldan fazla bir süre önce konmuş bir ***rüşvetle mücadele ilkesidir***.

Bu hadis ayrıca İslâm yayılıp mallar akmaya başladığında Resûlullah'ın ﷺ ***emanetin bozulmasına izin vermediğini*** gösterir. Bütün memurların duyması için minberde açıkça uyardı. Adil bir yönetim ***şeffaflık ve hesap verebilirlik*** ister.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ABDULLAH B. ÜBEY'İN ÖLÜMÜ

Aynı yıl, hac mevsiminden önce, yaklaşık dokuz yıl boyunca Müslümanları uğraştıran bir şahıs öldü: münafıkların başı ***Abdullah b. Übey b. Selûl***. Uhud'da ordunun üçte birini geri çeken (10. kitap), "Şerefli olan zelil olanı oradan çıkaracaktır" diyen (14. kitap) ve İfk hadisesinde iftirayı yayan (14. kitap) oydu. Öldüğünde Resûlullah'ın ﷺ tavrı ne oldu?

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 1366

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الخَطَّابِ ـ رضى الله عنهم ـ أَنَّهُ قَالَ لَمَّا مَاتَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أُبَيٍّ ابْنُ سَلُولَ دُعِيَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم لِيُصَلِّيَ عَلَيْهِ، فَلَمَّا قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَثَبْتُ إِلَيْهِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتُصَلِّي عَلَى ابْنِ أُبَيٍّ وَقَدْ قَالَ يَوْمَ كَذَا وَكَذَا وَكَذَا ـ أُعَدِّدُ عَلَيْهِ قَوْلَهُ ـ فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَقَالَ أَخِّرْ عَنِّي يَا عُمَرُ. فَلَمَّا أَكْثَرْتُ عَلَيْهِ قَالَ إِنِّي خُيِّرْتُ فَاخْتَرْتُ، لَوْ أَعْلَمُ أَنِّي إِنْ زِدْتُ عَلَى السَّبْعِينَ فَغُفِرَ لَهُ لَزِدْتُ عَلَيْهَا. قَالَ فَصَلَّى عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم ثُمَّ انْصَرَفَ، فَلَمْ يَمْكُثْ إِلاَّ يَسِيرًا حَتَّى نَزَلَتِ الآيَتَانِ مِنْ {بَرَاءَةٌ} {وَلاَ تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا} إِلَى {وَهُمْ فَاسِقُونَ} قَالَ فَعَجِبْتُ بَعْدُ مِنْ جُرْأَتِي عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَوْمَئِذٍ، وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ.

TERCÜME:

Ömer b. Hattâb'dan رضى الله عنه; dedi ki: ***Abdullah b. Übey b. Selûl*** ölünce Resûlullah ﷺ onun cenaze namazını kıldırmaya çağrıldı. Resûlullah ﷺ (namaz için) kalkınca hemen yanına yaklaştım ve "Ey Allah'ın Resûlü, falan gün şunu şunu söylemiş olan İbn Übey'in namazını mı kıldıracaksın?" dedim — sözlerini tek tek sayıyordum. Resûlullah ﷺ ***tebessüm etti*** ve buyurdu: **"Benden uzak dur, ey Ömer."** Israr edince şöyle buyurdu: ***"Ben serbest bırakıldım, ben de seçtim. Yetmişten fazla istiğfar edersem bağışlanacağını bilseydim, daha fazla ederdim."*** Sonra Resûlullah ﷺ onun namazını kıldırdı, sonra ayrıldı. Çok geçmeden Berâet sûresinden iki âyet indi: ***{Onlardan ölen hiçbir kimsenin namazını asla kılma...} {...fâsık olarak öldüler}*** kısmına kadar. Ömer dedi ki: Daha sonra o gün Resûlullah'a ﷺ karşı gösterdiğim cesarete şaştım. Allah ve Resûlü daha iyi bilir.

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Yahya b. Bukair ← al-Laith b. Sa'd ← 'Uqail b. Khalid ← Ibn Şihab al-Zuhri ← 'Ubaidullah b. 'Abdullah b. 'Utbah ← 'Abdullah b. 'Abbas ← 'Umar b. al-Khattab رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Cenâiz, Münafıkların Cenaze Namazını Kılmanın Mekruh Olduğu Bâbı, Hadis No. 1366; ayrıca No. 1269, 4670–4672 ve Müslim No. 2400.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:1366

BU HADİSİN DERSLERİ

Bu hadis ***Resûlullah'ın ﷺ olağanüstü merhametini*** gösterir. İbn Übey kendisine ve ailesine bu kadar ağır eziyet etmesine rağmen onun namazını kılmak istedi; hatta yetmişten fazla istiğfarın onu kurtaracağını bilseydi bunu yapacağını söyledi. Ömer ise dinî gayretten dolayı sert davrandı — vahiy de sonradan Ömer'in görüşüne uygun indi.

Ömer'in daha sonraki tavrına da dikkat edin: ***"Daha sonra o gün Resûlullah'a ﷺ karşı gösterdiğim cesarete şaştım."*** Vahiy görüşünü desteklemesine rağmen övünmedi; aksine Resûlullah'ı ﷺ sıkıştırma biçimine pişman oldu. İşte ***yüksek edep*** budur.

GÖMLEĞİNİ VEREN RESÛLULLAH ﷺ

İbn Übey'in oğlu ***Abdullah*** ise babasından çok farklı, ***ihlaslı bir sahâbîydi***. Resûlullah'a ﷺ gelip babasını kefenlemek için gömleğini istedi, Resûlullah da verdi (Sahîh-i Buhârî 1269). Câbir رضى الله عنه ise Resûlullah'ın ﷺ, İbn Übey kabrine konduktan sonra gelip onun çıkarılmasını emrettiğini, onu dizlerinin üzerine koyduğunu, üzerine biraz tükürüğünü üflediğini ve ona kendi gömleğini giydirdiğini rivayet eder (Sahîh-i Buhârî 1350).

Resûlullah gömleğini neden verdi? Câbir bir sebep zikreder: Bedir günü ***Abbas*** — Resûlullah'ın ﷺ amcası — esir olarak çıplak getirilmişti. Sahâbe onun uzun boyuna uygun bir gömlek aradı ve sadece ***Abdullah b. Übey'in gömleği*** ona uydu. Resûlullah ﷺ onu Abbas'a giydirdi (Sahîh-i Buhârî 3008). Süfyân b. Uyeyne dedi ki: Resûlullah, İbn Übey'in ***bu iyiliğine karşılık vermek*** istedi.

Resûlullah'ın ﷺ ahlâkına bakın: aradan sekiz yıl geçmiş olsa ve içimizdeki bir düşmandan gelse bile ***küçük bir iyiliği unutmadı***. Babasının günahında suçu olmayan ***salih oğlunu da onurlandırdı***. Şefkat ve iyiliğe vefa, peygamber ahlâkının bir parçasıdır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MÜNAFIĞIN CENAZE NAMAZINI KILMA YASAĞI

Resûlullah ﷺ, İbn Übey'in namazını ***seçim hakkı*** veren âyete dayanarak kıldı:

"Onların ister bağışlanmasını dile, ister dileme, birdir. Onlara yetmiş defa bağışlanma dilesen Allah onları bağışlamayacaktır. Bu, Allah'ı ve Peygamberini inkar etmelerinden ötürüdür. Allah fasık topluluğu doğru yola eriştirmez." (Tevbe 9:80) — Tefsîru İbn Kesîr 9:80.

Resûlullah bu âyeti bir ***seçim*** ("bağışlanma dile veya dileme") olarak anladı ve merhametinden dolayı bağışlanma dilemeyi seçti. Fakat sonra ***açıkça yasaklayan*** âyet indi:

"Onlardan ölen kimsenin namazını sakın kılma, mezarı başında da durma! Çünkü onlar Allah'ı ve peygamberini inkar ettiler, fasık olarak öldüler." (Tevbe 9:84) — Tefsîru İbn Kesîr 9:84.

Bu âyet indikten sonra Resûlullah ﷺ, münafıklığı bilinen münafıklardan hiçbirinin ***namazını kılmadı***.

Âlimler bu yasağın ***küfrü açık*** olanlara mahsus olduğunu açıklar. Bir Müslüman ise büyük günah işlemiş olsa bile namazı kılınır ve bağışlanması için dua edilir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MÜNAFIKLAR DÖNEMİNİN SONU

Abdullah b. Übey'in ölümü ***bir dönemin sonunu*** işaret ediyordu. Yaklaşık dokuz yıl boyunca Medine'deki münafıkların, Resûlullah'ın ﷺ gelişinden önce neredeyse Medine'nin kralı ilan edilecek nüfuzlu bir lideri vardı. Onun ölümüyle münafıkların ***siyasî gücü*** çöktü.

> **SİYER NOTU: İBN ÜBEY VE GİYİLEMEYEN TAÇ**
>
> Siyer âlimleri, hicretten önce Evs ve Hazrec'in ***Abdullah b. Übey'i Medine'nin kralı yapmak*** üzere neredeyse anlaştığını ve onun için taç hazırladıklarını rivayet eder. Resûlullah ﷺ gelip Medine halkı akın akın İslâm'a girince bu hayal yıkıldı. Birçok âlim bu ***kini*** onun münafıklığının başlıca sebebi olarak görür. Üsâme b. Zeyd رضى الله عنهما bu kıssanın bir kısmını Sahîh-i Buhârî'de (No. 4566) rivayet eder; taçla ilgili ayrıntılar ise ***siyer kitaplarındandır***.
>
> **KAYNAK:**
> İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshâk rivayeti) — Ebû Bekir'in haccı ve Berâet bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye.

Münafıklık tamamen yok olmadı — Huzeyfe b. Yemân bazılarının isimlerini hâlâ saklıyordu (24. kitap). Fakat Hicretin 9. yılından sonra münafıkların Müslümanları açıkça ***bölecek*** gücü kalmadı. Tevbe sûresi onları ifşa etmiş, Mescid-i Dırâr yıkılmış ve liderleri ölmüştü.

Ders: ***kin ve haset***, insanın apaçık hakkı kabul etmesine engel olabilir. İbn Übey İslâm'ın hak olduğunu her gün görüyordu; fakat hayal ettiği ***gücü kaybetmesi*** kalbini kapattı. Başkalarına duyulan kırgınlığın bir kalp hastalığına dönüşmesinden sakının.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

NECÂŞÎ'NİN VEFATI

Hicretin 9. yılında İslâm tarihinde çok özel bir yeri olan bir kral da vefat etti: Habeşistan Kralı ***Necâşî Ashame***. Mekke'de işkence gören Müslümanlar Habeşistan'a hicret ettiğinde onları koruyan ve Resûlullah'ın ﷺ mektubunu kabul eden oydu (17. kitap).

Ebû Hüreyre رضى الله عنه, Resûlullah'ın ﷺ ***Necâşî'nin vefatını öldüğü gün haber verdiğini***, sonra namazgâha çıkıp sahâbeyi saf saf dizdiğini ve dört tekbir aldığını rivayet eder (Sahîh-i Buhârî 1245). Câbir رضى الله عنه ise Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: ***"Bugün salih bir adam vefat etti; kalkın ve kardeşiniz Ashame'nin namazını kılın"*** (Sahîh-i Buhârî 3877).

Bu olayda iki şaşırtıcı husus vardır. Birincisi ***mucize***: Habeşistan denizin ötesinde binlerce kilometre uzakta olduğu hâlde Resûlullah ﷺ Necâşî'nin ölümünü aynı gün bildi. İkincisi ***gıyabî cenaze namazı***: Resûlullah cenazesi önünde bulunmayan birinin namazını kıldı. Âlimler gıyabî namaz hükmünü bu hadisten çıkarmıştır.

Aynı yıl gerçekleşen iki ölümü karşılaştırın: ***Abdullah b. Übey***, Medine'de Resûlullah'ın ﷺ yanı başında yaşadığı hâlde münafık olarak öldü; ***Necâşî*** ise Resûlullah'ı ﷺ hiç görmediği hâlde ***"salih bir adam"*** ve Müslümanların "kardeşi" olarak vefat etti. Fiziksel yakınlık imanı garanti etmez; belirleyici olan ***kalptir***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ÜMMÜ KÜLSÛM'ÜN VEFATI

Aynı yıl Resûlullah ﷺ kişisel bir acıyla daha sarsıldı: kızı ***Ümmü Külsûm*** رضى الله عنها vefat etti. Ümmü Külsûm, ***Osman b. Affân'ın*** رضى الله عنه hanımıydı. Osman daha önce onun ablası ***Rukıyye*** ile evliydi; Rukıyye Bedir Savaşı sırasında vefat etmişti (9. kitap). Resûlullah'ın ﷺ iki kızıyla evlendiği için Osman'a ***Zinnûreyn*** — iki nur sahibi — denmiştir.

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 1285

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ، حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ هِلاَلِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ـ رضى الله عنه ـ قَالَ شَهِدْنَا بِنْتًا لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ وَرَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم جَالِسٌ عَلَى الْقَبْرِ ـ قَالَ فَرَأَيْتُ عَيْنَيْهِ تَدْمَعَانِ قَالَ ـ فَقَالَ هَلْ مِنْكُمْ رَجُلٌ لَمْ يُقَارِفِ اللَّيْلَةَ. فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ أَنَا. قَالَ فَانْزِلْ. قَالَ فَنَزَلَ فِي قَبْرِهَا.

TERCÜME:

Enes b. Mâlik'ten رضى الله عنه; dedi ki: ***Resûlullah'ın*** ﷺ bir kızının (defninde) bulunduk; Resûlullah ﷺ kabrin başında oturuyordu. ***Gözlerinden yaşlar aktığını*** gördüm. Şöyle buyurdu: **"İçinizde dün gece (hanımıyla) birlikte olmamış bir adam var mı?"** Ebû Talha: "Ben" dedi. Resûlullah: **"İn"** buyurdu. O da kabrine indi.

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): 'Abdullah b. Muhammed al-Musnadi ← Ebû 'Amir al-'Aqadi ← Fulaih b. Sulaiman ← Hilal b. 'Ali ← Enes b. Mâlik رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Cenâiz, Hadis No. 1285; ayrıca No. 1342.
DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.
Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:1285

BU HADİSİN DERSLERİ

İbn Hacer Fethu'l-Bârî'de bu hadiste geçen kızın ***Ümmü Külsûm*** olduğunu açıklar; çünkü Rukıyye, Resûlullah ﷺ Bedir'de iken vefat etmişti. Resûlullah'ın ﷺ ***gözyaşları akarak kabrin başında oturması***, bir baba olarak sevgisinin ne kadar derin olduğunu gösterir.

Resûlullah'a ﷺ dört kız verildi: Zeyneb, Rukıyye, Ümmü Külsûm ve Fâtıma. Bunlardan üçü ***onun hayatında vefat etti***. Ondan sonra sadece Fâtıma yaşadı, o da yalnızca birkaç ay. En şerefli peygamber de ***evlat kaybıyla*** imtihan edildi — ta ki evladını kaybeden her anne baba yalnız olmadığını bilsin.

RESÛLULLAH'IN ﷺ GÖZYAŞLARI

Ümmü Külsûm'ün kabri başında akan gözyaşları Resûlullah'ın ﷺ tek gözyaşları değildi. Enes رضى الله عنه, Hicretin 10. yılında henüz bebekken vefat eden oğlu ***İbrâhim'in*** son anlarını anlatır. Resûlullah ﷺ onu alıp öptü, kokladı ve gözlerinden yaşlar aktı. Abdurrahman b. Avf sordu: "Sen de mi (ağlıyorsun), ey Allah'ın Resûlü?" Şöyle buyurdu: ***"Ey İbn Avf, bu bir rahmettir."*** Sonra buyurdu: ***"Göz yaşarır, kalp hüzünlenir; fakat Rabbimizin razı olacağından başkasını söylemeyiz. Ey İbrâhim, senin ayrılığınla gerçekten hüzünlüyüz"*** (Sahîh-i Buhârî 1303).

Bu hadis ***İslâm'da hüzünlenmenin edebini*** öğretir. Ağlamak sabra aykırı değildir; Allah'ın kalbe koyduğu bir ***rahmettir***. Yasak olan; ağıt yakmak, elbiseyi yırtmak ve Allah'ın kaderine razı olmamayı gösteren sözler söylemektir.

Hicretin 9. yılı zafer ile hüznün karıştığı bir yıldı: Tebük'teki zafer, akın akın gelen heyetler, temizlenen hac — ama aynı zamanda bir kızın kaybı. Resûlullah ﷺ ikisini de ***şükür ve sabırla*** karşıladı. İşte müminin hayatındaki denge budur.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

BERÂET İLANININ İÇERİĞİ

Hicretin 9. yılında kurban bayramı günü Mina'da yapılan ilan şöyle özetlenebilir:

KONU	İÇERİK VE DELİL
Antlaşmaların bozulması	Antlaşmayı ihlal eden müşriklerle yapılan antlaşmalar sona erdirildi (9:1)
Uyarı süresi	Serbestçe dolaşmak için dört ay (9:2)
Sözüne sadık olanlar	Antlaşma süresi sonuna kadar tamamlanır (9:4)
Tövbe kapısı	"Eğer tövbe ederseniz bu sizin için daha hayırlıdır" (9:3)
Koruma	Eman isteyene eman verilir (9:6)
Hac	Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hac yapamaz (Buhârî 4655)
Tavaf	Çıplak tavaf yok (Buhârî 4655)
Mescid-i Haram	Bu yıldan sonra müşrikler yaklaşamaz (9:28)

Bu tablo, Berâet ilanının ***eksiksiz bir siyaset*** olduğunu gösterir: hainlere karşı kesin, sadık olanlara karşı adil; tövbe kapısını açık tutan, hakkı arayanı koruyan ve ibadeti arındıran bir siyaset. Bu yalnızca bir savaş ilanı değildir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KISSANIN KAYNAKLARI

Ebû Bekir'in haccı ve Berâet ilanı kıssası şu kaynaklarda rivayet edilmiştir:

OLAY	KAYNAK VE DERECE
Hac emiri Ebû Bekir	Sahîh-i Buhârî 1622 — sahih
Mina'daki ilan; Ali'nin yetişmesi	Sahîh-i Buhârî 4655, 369 — sahih
Hacc-ı Ekber günü	Sahîh-i Buhârî 3177 — sahih
En son inen sûre	Sahîh-i Buhârî 4654 — sahih
Çıplak tavaf	Sahîh-i Müslim 3028 — sahih
"Ehl-i beytimden bir adam"	Sünen-i Tirmizî 3091 — hasen garîb
"Emir mi, elçi mi?"	İbn İshak — siyer
Besmele yok	Sünen-i Tirmizî 3086 — zayıf; âlimlerin görüşü
el-Fâdıha	Sahîh-i Buhârî 4882 — sahih
İbn Übey'in ölümü	Sahîh-i Buhârî 1366, 1269, 1350 — sahih
Ümmü Külsûm'ün vefatı	Sahîh-i Buhârî 1285 — sahih
Telbiye ve Hums	Sahîh-i Müslim 1185; Sahîh-i Buhârî 1549, 1664, 1665 — sahih
İbnü'l-Lütbiyye	Sahîh-i Buhârî 7174 — sahih
Necâşî'nin vefatı	Sahîh-i Buhârî 1245, 3877 — sahih

Bu serideki başlıca olaylar ***sahih hadislerle*** ve ***Kur'an âyetleriyle*** desteklenmektedir; Ebû Bekir'in kafilesinin sayısı ve Ali ile konuşması gibi ayrıntılar ise siyer kitaplarından gelmektedir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

TEVBE SÛRESİNİN İÇERİK HARİTASI

Ebû Bekir'in haccı kıssası Tevbe sûresinin başı etrafında döner. Fakat sûre uzundur — 129 âyet — ve büyük kısmı Tebük Gazvesi sırasında ve sonrasında inmiştir. Berâet âyetlerinin yerini anlamak için aşağıdaki tablo bütün sûrenin içeriğini konulara göre haritalandırır ve bu seride nerede ele alındığını gösterir.

ÂYET	TEMA	ELE ALINDIĞI YER
9:1–16	Berâet ilanı; dört ay; tamamlanan antlaşmalar; dinlemek isteyene eman	Seri 27 (bölüm 4–14)
9:17–24	Mescitler müminler içindir; Allah sevgisi aileden ve maldan üstündür	Seri 27 (bölüm 15)
9:25–27	Huneyn günü: Allah'ın yardımı olmadan sayı çokluğu fayda vermez	Seri 22
9:28	Müşrikler artık Mescid-i Haram'a yaklaşamaz; "Allah sizi zenginleştirecektir"	Seri 27 (bölüm 16, 35)
9:29–35	Ehl-i kitap, cizye ve altın-gümüş biriktirmeye dair uyarı	Seri 24
9:36–37	On iki ay; dört haram ay; nesînin yasaklanması	Seri 27 (bölüm 17)
9:38–72	Tebük'e çağrı; münafıkların bahaneleri; münafık ve müminlerin vasıfları	Seri 24
9:73–99	Münafıklar ve bedevîler; münafığın cenaze namazını kılma yasağı (9:84)	Seri 24, 25; Seri 27 (bölüm 26)
9:100–106	İlk öncüler (es-sâbikûnü'l-evvelûn); günahlarını itiraf edenler	Seri 25
9:107–110	Dırâr Mescidi	Seri 25
9:111–116	Allah ile alışveriş; müşrikler için af dileme yasağı (9:113)	Bu bölüm
9:117–119	Geri kalan üç sahâbînin tövbesi	Seri 25
9:120–127	Allah yolundaki her adımın mükâfatı; dinde derinleşmek (9:122)	Bu bölüm
9:128–129	Resûlullah ﷺ: sıkıntıya düşmeniz ona ağır gelir; müminlere karşı çok şefkatlidir	Bu bölüm

Sahîh-i Buhârî'de sûrenin son kısmıyla ilgili iki kıssa vardır. Birincisi, 9:113. âyet — "Cehennemlik oldukları belli olduktan sonra müşrikler için af dilemek ne Peygamber'e ne de müminlere yaraşır" — Resûlullah'ın amcası Ebû Tâlib'in ölüm döşenindeki kıssasıyla ilişkilendirilir (Sahîh-i Buhârî 4675). Resûlullah ﷺ ona son ana kadar kelime-i tevhidi teklif etmişti. İkincisi, sûrenin son iki âyeti olan 9:128–129'u Zeyd b. Sâbit رضى الله عنه, Ebû Bekir döneminde Kur'an'ı toplarken Ebû Huzeyme el-Ensârî'nin yanında bulmuştur (Sahîh-i Buhârî 4679).

9:122. âyet ise bu sûredeki bütün cihad ruhunu dengeler: “İnananlar toptan savaşa çıkmamalıdır. Her topluluktan bir taifenin dini iyi öğrenmek ve milletlerini geri döndüklerinde uyarmak üzere geri kalmaları gerekli olmaz mı? Ki böylece belki yanlış hareketlerden çekinirler.” — Tefsîru İbn Kesîr 9:122. Bu kesin sûre ilmin değerini de vurgular.

Kaynak: Sahîh-i Buhârî 4675; Sahîh-i Buhârî 4679; Tevbe Sûresi (Quran.com).

DERS

Tevbe sûresi antlaşmaların bozulmasıyla başlar ve Resûlullah’ın müminlere olan şefkatiyle (9:128) biter. Resûlullahﷺ hakkındaki bu son âyetler gösterir ki hainliğe karşı kesinlik, dönmek isteyen herkese karşı rahmetle yan yana yürür. Bir kısmı okuyup diğerini unutamayız.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

Hicretin 9. Yılındaki Haccın Şahsiyetleri

Bu kıssada pek çok şahsiyet yer alır — önderlik edenler, ilan edenler, rivayet edenler ve aynı yıl vefat edenler. Bu tablo onları kabileleri ve kaynaklarıyla birlikte bir araya getirir.

Şahsiyet	Kabile / akrabalık	Kıssadaki rolü	Kaynak
Ebû Bekir es-Sıddîk	Kureyş, Teymoğulları	Hicrî 9 yılında hac kafilesinin emiri	Sahîh-i Buhârî 1622, 4655
Ali b. Ebû Tâlib	Kureyş, Hâşimoğulları; amcasının oğlu ve damadı: Resûlullahﷺ	Mina'da Berâet'i okudu	Sahîh-i Buhârî 4655; Sünen-i Tirmizî 3091
Ebû Hüreyre	Devs (Ezd)	Mina'daki münadilerden biri; kıssanın râvisi	Sahîh-i Buhârî 369, 3177, 4655
Humeyd b. Abdurrahman	Kureyş, Zühreoğulları; Abdurrahman b. Avf'ın oğlu	Tâbiî; Ebû Hüreyre'den rivayet etti	Sahîh-i Buhârî 4655
Berâ b. Âzib	Ensar, Evs (Benî Hârise)	Berâet'in en son inen sûre olduğunu rivayet etti	Sahîh-i Buhârî 4654
İbn Abbas	Kureyş, Benî Hâşim; Resûlullah'ın amcasının oğlu ﷺ	Çıplak tavaf ve şirk telbiyesi kıssasını rivayet etti	Sahîh-i Müslim 3028, 1185
Cübeyr b. Mut'im	Kureyş, Nevfeloğulları	Peygamber'i ﷺ peygamberlikten önce Arafat'ta vakfe yaparken gördü	Sahîh-i Buhârî 1664
Abdullah b. Übey	Ensâr, Hazrec (Avf b. Hazrec oğulları)	Münafıkların başı; Hicrî 9 yılında öldü	Sahîh-i Buhârî 1366, 1269
Abdullah b. Abdullah b. Übey	Hazrec; İbn Übey'in oğlu	İhlaslı sahâbî; babası için gömlek istedi — Peygamberﷺ	Sahîh-i Buhârî 1269
Ömer b. Hattâb	Kureyş, Benî Adî	Peygamber ﷺ İbn Übey'in namazını kılmak isteyince itiraz etti	Sahîh-i Buhârî 1366
Necâşî (Ashame)	Habeşistan Kralı	Vefat etti; gıyabî cenaze namazı kılındı	Sahîh-i Buhârî 1245, 3877
Ümmü Külsûm bint Muhammed	Resûlullah'ın ﷺ kızı; Osman'ın hanımı	Hicrî 9 yılında vefat etti	Sahîh-i Buhârî 1285
Osmân b. Affân	Kureyş, Ümeyyeoğulları	Önce Rukıyye'nin, sonra Ümmü Külsûm'ün kocası; Zinnûreyn lakabıyla anılır	Siyer kitapları
İbnü'l-Lütbiyye	Ezd	Hediye yüzünden uyarılan zekât memuru	Sahîh-i Buhârî 7174

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HADİS NOTU: "BENİM ADIMA BENDEN VEYA ALİ'DEN BAŞKASI TEBLİĞ EDEMEZ"

Sünen-i Tirmizî 3091'deki Enes rivayetine (5. bölüm) ek olarak Tirmizî, Hubşî b. Cünâde'den Resûlullah'ın ﷺ şöyle buyurduğunu da rivayet eder: "Ali bendendir, ben de Ali'denim. Benim adıma (bu işi) ancak ben veya Ali yerine getirir" (Sünen-i Tirmizî 3719).

Derece: Tirmizî onu hasen sahih garîb, Elbânî ise başka rivayetlerin desteğiyle hasen olarak değerlendirmiştir. Senedinde hafızası zayıf olan Şerîk el-Kâdî ve müdellis olarak bilinen Ebû İshâk bulunmaktadır; bu yüzden gücü destekleyici rivayetlere bağlıdır. Âlimler bunu Berâet olayıyla ilişkilendirir: antlaşmanın bozulması bizzat lider veya en yakın akrabası tarafından tebliğ edilir.

Kaynak: Sünen-i Tirmizî 3719; Sünen-i Tirmizî 3091; İbn Hacer, el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe.

DERS

Aynı yıl içinde emin bir lider, gayretli bir münadi, titiz bir râvi ve sevdiklerin ayrılışını görüyoruz. Siyer tek bir şahsiyetin değil, her ferdinin bir rolü olan bütün bir toplumun kıssasıdır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

Ebû Bekir'in Haccı ve Berâet'ten Çıkan Hükümler

Hicretin 9. yılındaki hac olayı ve Berâet âyetleri, hem hac ibadetinde hem de gayrimüslimlerle ilişkilerde birçok hükmün kaynağı olmuştur. Bu tablo onları, ele alındıkları bölümlerle birlikte özetler.

Hüküm	Delil	Bölüm
Tavafta avret yerini örtmek; çıplak tavaf kaldırıldı	Sahîh-i Buhârî 369; Sahîh-i Müslim 3028; A'râf 7:31	6, 9
Tavaf namaz gibidir, fakat hayırlı söz konuşmak serbesttir	Sünen-i Tirmizî 960	Bu bölüm
Antlaşmanın bozulması ansızın değil, açıkça ilan edilmelidir	Tevbe 9:1–3; Enfâl 8:58; Sahîh-i Buhârî 3177	4, 6, 12
Sadık tarafla yapılan antlaşma süresi bitene kadar tamamlanmalıdır	Tevbe 9:4, 9:7	12
Antlaşmalı gayrimüslimi (muâhed) öldürmek haramdır	Sahîh-i Buhârî 3166	Bu bölüm
Müslümanlığı dinlemek için eman isteyen korunmalıdır	Tevbe 9:6	14
Hacc-ı Ekber günü, kurban bayramı günüdür (10 Zilhicce)	Sahîh-i Buhârî 3177	7
Tevhid lafzıyla telbiye	Sahîh-i Buhârî 1549; Sahîh-i Müslim 1185	10
Bütün hacılar Arafat'ta vakfe yapar; soy ayrıcalığı yoktur	Bakara 2:199; Sahîh-i Buhârî 1664, 1665	11
Hac emiri (emîrü'l-hac) tayin etmek	Sahîh-i Buhârî 1622	3
Münafıklığı açık olanın cenaze namazı kılınmaz	Tevbe 9:84; Sahîh-i Buhârî 1366	26
Gıyabî cenaze namazı	Sahîh-i Buhârî 1245	28

Abdullah b. Amr رضی الله عنه, Peygamber'in ﷺ şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Bir muâhedi (antlaşmalı gayrimüslimi) öldüren cennetin kokusunu alamaz; hâlbuki onun kokusu kırk yıllık mesafeden alınır" (Sahîh-i Buhârî 3166). Derece: sahih. Bu hadis, Berâet'teki kesinliğin her gayrimüslime değil, yalnızca antlaşmaya ihanet edenlere yönelik olduğunu açıklar.

İbn Abbâs رضی الله عنهما, Peygamber'in ﷺ şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Beytullah'ın etrafında tavaf namaz gibidir; ancak siz onda konuşabilirsiniz. Kim konuşursa ancak hayır konuşsun" (Sünen-i Tirmizî 960). Derece: Elbânî sahih demiştir; bazı hadis âlimleri bunun İbn Abbâs'ın kendi sözü (mevkuf) olduğunu güçlü bulur. Âlimler tavafta temizlik ve avret yerini örtme hükmünü buradan çıkarmıştır.

FIKIH NOTU: GAYRİMÜSLİMLER VE MESCİD-İ HARAM (TEVBE 9:28)

Âlimler “Mescid-i Haram’a yaklaşmasınlar” ifadesinin anlamında ihtilaf etmiştir. Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre gayrimüslimlerin Mekke Harem bölgesine girmesine izin verilmez. Hanefî mezhebine göre ise yasak hac ve umre yapmalarıyla ilgilidir; bir ihtiyaç için izinle Mescid-i Haram’a girebilirler. Mâlikî mezhebine göre yasak, ihtiyaç olmadıkça bütün mescitleri kapsar.

Âlimler tavafta avret yerini örtmenin hükmünde de ihtilaf etmiştir: cumhur bunu tavafın sıhhat şartı sayarken, Hanefî mezhebi vacip sayar; terk edilirse dam (kurban) ile telafi edilir. Bu özet Kurtubî ve İbn Kesîr tefsirlerinden alınmıştır; amel için her mezhebin kendi fıkıh kitaplarına başvurulmalıdır.

Kaynak: Sahîh-i Buhârî 3166; Sünen-i Tirmizî 960; Sahîh-i Buhârî 369; Kurtubî, el-Câmi‘ li-Ahkâmi’l-Kur’ân, Tevbe 9:28.

DERS

Bu hükümler İslâm adaletinin iki yüzünü gösterir: ibadette herkes Allah’ın huzurunda eşittir; başkalarıyla ilişkilerde ise söz tutulmalı ve güvence altındaki can korunmalıdır. Hainlere karşı kesinlik, sadık olanlara zulmü asla helal kılmaz.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

BU KISSADAKİ MEKÂNLAR

Ebû Bekir'in haccı kıssası Medine'den Mekke'ye, sonra da çevresindeki hac mekânlarına uzanır. Aşağıdaki tablo başlıca mekânları ve oralarda olanları listeler. Yeri kesin olmayanlar belirtilmiştir.

YER	KONUMU	OLAY	KAYNAK
Medine	Hicaz	Resûlullah ﷺ Medine'de kaldı; Ebû Bekir ve Ali buradan yola çıktı	Sahîh-i Buhârî 1622
Zülhuleyfe	Medine'nin güneyinde, Medine halkının mîkatı	Medine'den gelen hacıların ihrama girdiği yer	Sahîh-i Buhârî 1524
el-Arc	Medine–Mekke yolu üzerinde; tam yeri kesin değil	Ali, Ebû Bekir'e yetişti (İbn İshâk'a göre)	Siyer kitapları
Dacnân	Mekke yakınında; tam yeri kesin değil	Ali'nin yetiştiği yere dair diğer rivayet	Siyer kitapları
Mescid-i Haram	Mekke	Tavaf yeri; çıplak tavaf kaldırıldı	Sahîh-i Buhârî 369
Arafat	Mekke'nin yaklaşık 20 km güneydoğusunda; Harem sınırı dışında	Bütün hacıların vakfesi; Hums kibrinin kaldırılması	Sahîh-i Buhârî 1665
Müzdelife	Arafat ile Mina arasında	Vakfeden sonra gecelenen yer	Bakara 2:198
Mina	Mekke'nin yaklaşık 8 km doğusunda	Kurban bayramı günü Berâet ilanı	Sahîh-i Buhârî 4655
Habeşistan	Doğu Afrika (bugünkü Etiyopya)	Necâşî vefat etti	Sahîh-i Buhârî 1245

SİYER NOTU: EL-ARC MI, DACNÂN MI?

İbn İshâk, Ali'nin Ebû Bekir'e el-Arc'da yetiştiğini zikreder; başka bir rivayet ise Dacnân der. İkisi de siyer ve tefsir kitaplarında geçer ve yeri kesin olarak belirleyen sahih bir rivayet yoktur. Sahîh-i Buhârî'de sabit olan, Ali'nin yetiştiği ve kurban bayramı günü Mina'da münadilerle birlikte ilan yaptığıdır.

Kaynak: Wikipedia, "Mina, Saudi Arabia"; Wikipedia, "Mount Arafat"; Sahîh-i Buhârî 1524 (mîkat); İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye.

DERS

Aynı mekânlar — Mina, Müzdelife, Arafat — her yıl hâlâ milyonlarca hacı tarafından ziyaret edilmektedir. Mina'da her bulunduğumuzda hatırlayalım ki tevhid burada yüksek sesle ilan edildi ve hac burada yalnızca Allah'a döndürüldü.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HİCRETİN 9. YILININ ZAMAN ÇİZELGESİ

Bu tablo, bu kitaptaki olayları Tebük dönüşünden Vedâ Haccına kadar zamana göre sıralar. Ay tarihleri siyer kitaplarından alınmıştır ve yaklaşıktır.

ZAMAN	OLAY	KAYNAK
Recep 9 H	Necâşî vefat etti; Resûlullah ﷺ onun gıyabî cenaze namazını kıldırdı	Sahîh-i Buhârî 1245; tarih: siyer kitapları
Receb–Ramazan, Hicrî 9	Tebük Gazvesi ve Medine'ye dönüş	Seri 24
9 H	Resûlullah'ın ﷺ kızı Ümmü Külsûm vefat etti	Sahîh-i Buhârî 1285; tarih: siyer kitapları
Şevval–Zilkade, Hicrî 9	Arabistan'ın her yanından heyetler Medine'ye geldi	Seri 26
Zilkade, Hicrî 9	Abdullah b. Übey öldü; münafığın cenaze namazını kılma yasağı indi	Sahîh-i Buhârî 1366; Tevbe 9:84
Zilkade, Hicrî 9	Ebû Bekir hac emiri olarak yola çıktı	Sahîh-i Buhârî 1622; siyer kitapları
Zilkade–Zilhicce, Hicrî 9	Berâet âyetleri indi; Ali arkasından gönderildi	Sünen-i Tirmizî 3091; siyer kitapları
9 Zilhicce, Hicrî 9	Arafat'ta vakfe	Siyer kitapları
10 Zilhicce, Hicrî 9	Mina'da ilan: hiçbir müşrik hac yapmayacak, çıplak tavaf yok	Sahîh-i Buhârî 4655, 3177
Zilhicce Hicrî 9 – Rebîülâhir Hicrî 10	Müşrikler için dört aylık süre	Tevbe 9:2; Tefsîru İbn Kesîr
10 H	Resûlullah'ın ﷺ oğlu İbrâhim vefat etti (tarih siyer kitaplarına göre)	Sahîh-i Buhârî 1303
Zilhicce, Hicrî 10	Vedâ Haccı; tek bir müşrik bile hac yapmadı	Sahîh-i Buhârî 3177; Seri 28

DERS

Bir yıl içinde haccın durumu tamamen değişti. Temeli yıllarca sabırla atıldığında büyük değişimler hızla gerçekleşebilir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

EBÛ BEKİR'İN HACCI VE BERÂET HAKKINDA SIK SORULAN SORULAR

1. HİCRETİN 9. YILINDA HACCA KİM ÖNDERLİK ETTİ?

Ebû Bekir es-Sıddîk رضى الله عنه; onu hac emiri olarak Resûlullah ﷺ tayin etti (Sahîh-i Buhârî 1622; bölüm 3).

2. RESÛLULLAH ﷺ O YIL NEDEN HAC YAPMADI?

Âlimler birkaç sebep zikreder; bunlardan biri müşriklerin hâlâ hac yapması ve çıplak tavaf etmesidir. Bu sebepler âlimlerin içtihadı ve siyer rivayetleridir, açık bir nas değildir (bölüm 2).

3. "BERÂET" NEDİR?

Ahdini bozan müşriklerle yapılan antlaşmaların, dört aylık bir uyarı süresiyle sona erdirildiğinin ilanıdır (Tevbe 9:1–2; bölüm 4).

4. ONU OKUMAK İÇİN NEDEN ALİ GÖNDERİLDİ?

Arap örfünde antlaşma bizzat lider veya en yakın akrabası tarafından bozulurdu. Ali, Resûlullah ﷺ için amcaoğlu ve damattı (Sünen-i Tirmizî 3091, 3719; bölüm 5 ve 34).

5. MİNA'DA İLAN EDİLEN DÖRT HUSUS NEDİR?

O yıldan sonra hiçbir müşrik hac yapmayacak, çıplak tavaf yapılmayacak, mevcut antlaşmalar süreleri sonuna kadar tamamlanacak ve antlaşması olmayanlara dört ay süre verilecek (Sahîh-i Buhârî 4655, 3177; bölüm 6 ve 31).

6. HACC-I EKBER GÜNÜ NE ZAMANDIR?

Kurban bayramı günü, yani 10 Zilhicce (Sahîh-i Buhârî 3177; bölüm 7).

7. CÂHİLİYE İNSANLARI NEDEN ÇIPLAK TAVAF EDERDİ?

Bazıları, Kureyş'ten ödünç alınan elbise dışında, günah işlerken giydikleri elbiselerle tavaf etmeyi reddederdi. Allah A'râf 7:31'i indirdi (Sahîh-i Müslim 3028; bölüm 9).

8. 9:5. ÂYET BÜTÜN GAYRİMÜSLİMLERLE SAVAŞMA EMRİ MİDİR?

Hayır. Âyet, uyarı süresinden sonra, antlaşmaya ihanet eden müşriklere mahsustur. 9:4, 9:6 ve 9:7. âyetler sadık olanları ve eman isteyenleri istisna eder; muâhedi öldürmek de haram kılınmıştır (Sahîh-i Buhârî 3166; bölüm 13 ve 35).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

9. GAYRİMÜSLİMLER MESCİD-İ HARAM'A GİREBİLİR Mİ?

Âlimler Tevbe 9:28'in anlamında ihtilaf etmiştir: Şâfiî ve Hanbelî mezhepleri onların Harem bölgesine girmesini yasaklar; Hanefî mezhebi yalnızca hac ve umreyi yasaklar, ihtiyaç hâlinde izinle girmelerine cevaz verir; Mâlikî mezhebi ise yasağı bütün mescitlere genişletir (bölüm 35).

10. TEVBE SÛRESİNDE NEDEN BESMELE YOKTUR?

Âlimler birkaç açıklama yapmıştır. Osman'ın Sünen-i Tirmizî 3086'daki rivayeti zayıf görülmüştür; besmelenin rahmet alameti olduğunu, bu sûrenin ise antlaşmaların bozulmasıyla başladığını söyleyenler de vardır (bölüm 19).

11. HİCRETİN 9. YILINDA KİMLER VEFAT ETTİ?

Bunlar arasında Necâşî, Abdullah b. Übey ve Resûlullah'ın ﷺ kızı Ümmü Külsûm vardır (bölüm 24–29).

12. EBÛ BEKİR'İN HACCININ VEDÂ HACCINA ETKİSİ NE OLDU?

Ertesi yıl tek bir müşrik bile hac yapmadı ve Resûlullah ﷺ yüz binden fazla kişiye hac menâsikini saf bir tevhid ortamında öğretebildi (Sahîh-i Buhârî 3177; bölüm 21).

DERS

Bu sorular bize kesin âyetlerin bağlamı, nüzul sebebi ve etrafındaki diğer âyetlerle birlikte anlaşılması gerektiğini hatırlatır. Kur'an ancak bu şekilde sahâbenin anladığı gibi anlaşılır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DERSLER VE KAPANIŞ

Ebû Bekir'in haccı ve Berâet ilanı, Harem'in şirkten ***son arınmasını*** işaret eder — Hz. İbrâhim عَلَيْهِ السَّلَامُ Kâbe'yi inşa edip şöyle dua ettiğinde başlayan mücadelenin zirvesi: "Bu şehri emin kıl; beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut" (İbrâhim 14:35).

DERS	BU SERİDEN
Tamamlamadan önce temizlemek	Vedâ Haccından önce Ebû Bekir'in haccı
Uyumlu önderlik	Ebû Bekir önderlik etti, Ali ilan etti
Antlaşmaya sadakat	Sadık olanların ahdi tamamlandı
Âyeti bağlamıyla okumak	Tevbe 9:5–7
Dinleme fırsatı vermek	"Ona eman ver ki Allah'ın sözünü dinlesin"
Rızık Allah'ın elindedir	"Allah sizi zenginleştirecektir"
İyiliğe karşılık	İbn Übey'e gömlek
Hüzünde sabır	Ümmü Külsûm'ün kabri başında gözyaşları

HAYATIMIZDAKİ BERÂET

Her mümin kendi hayatında bir "Berâet" yapmalıdır: ***şirk ve günahla bağlarını koparmak***, ibadetini sünnetten olmayan uygulamalardan arındırmak ve kalbini yalnızca Allah'a ait bir "Harem" kılmak. Fakat gerçek Berâet gibi bu da ***adaletle, edeple ve tövbe kapısını açık tutarak*** yapılır — insanlara kinle değil.

İnşallah **Siyer-i Nebî** serisi ***Seri 28 — Vedâ Haccı*** ile devam edecek: hicretten sonra Resûlullah'ın ﷺ yüz binden fazla sahâbîyle yaptığı tek hac, bizzat öğretilen hac menâsiki ve "Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim" âyetinin indiği Arafat günü. Allah en iyisini bilir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KAYNAKÇA — SERİ 27

KUR'AN VE TEFSİR

Kur'an-ı Kerîm, Osmanlı (Uthmânî) metin ve Diyanet İşleri Başkanlığı meali. https://quran.com/ms

İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm (Tevbe 9:1–7, 9:17–18, 9:28, 9:36–37, 9:80, 9:84; A'râf 7:31). https://tafsir.app/ibn-katheer/9/1

Kurtubî, el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân — Tevbe sûresi tefsiri.

HADİS

Sahîh-i Buhârî 118, 119, 369, 664, 1245, 1269, 1285, 1303, 1350, 1366, 1549, 1622, 1664, 1665, 3008, 3177, 3654, 3877, 4566, 4654, 4655, 4662, 4882, 7174. https://sunnah.com/bukhari

Sahîh-i Müslim 1185, 1297, 1347, 3028. https://sunnah.com/muslim

Sünen-i Tirmizî 3086, 3091; Sünen-i Ebû Dâvûd 786. https://sunnah.com

SİYER VE ŞERH KİTAPLARI

İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshâk rivayeti) — Ebû Bekir'in haccı ve Berâet bölümü.

el-Vâkıdî, el-Meğâzî; İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ.

İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî — Kitâbü't-Tefsîr (Berâet sûresi) ve Kitâbü'l-Cenâiz.

İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye; Safiyyurrahmân el-Mübârekfûrî, er-Rahîku'l-Mahtûm.

GENEL TARİH

Wikipedia, "At-Tawba". https://en.wikipedia.org/wiki/At-Tawba

Wikipedia, "Hajj". https://en.wikipedia.org/wiki/Hajj

Wikipedia, "Abu Bakr". https://en.wikipedia.org/wiki/Abu_Bakr

Wikipedia, "Ali". https://en.wikipedia.org/wiki/Ali

Wikipedia, "Abd Allah ibn Ubayy". https://en.wikipedia.org/wiki/Abd_Allah_ibn_Ubayy

Wikipedia, "Umm Kulthum bint Muhammad". https://en.wikipedia.org/wiki/Umm_Kulthum_bint_Muhammad

Wikipedia, "Nasi'". https://en.wikipedia.org/wiki/Nasi%27

EK HADİSLER VE KAYNAKLAR

Sahîh-i Buhârî 3166 (muâhedi öldürme yasağı). https://sunnah.com/bukhari:3166

Sünen-i Tirmizî 3719 ("Benim adıma benden veya Ali'den başkası tebliğ edemez"). https://sunnah.com/tirmidhi:3719

Sünen-i Tirmizî 960 (tavaf namaz gibidir). https://sunnah.com/tirmidhi:960

Sahîh-i Buhârî 4656 (Mina'daki münadiler). https://sunnah.com/bukhari:4656

Sahîh-i Buhârî 4675 (Ebû Tâlib ve Tevbe 9:113). https://sunnah.com/bukhari:4675

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

Sahîh-i Buhârî 4679 (Tevbe sûresinin sonu Ebû Huzeyme'de). https://sunnah.com/bukhari:4679

Sahîh-i Buhârî 1524 (Zülhuleyfe mîkatı). https://sunnah.com/bukhari:1524

Tevbe Sûresi (Quran.com). https://quran.com/9

Wikipedia, "Mina, Saudi Arabia". https://en.wikipedia.org/wiki/Mina,_Saudi_Arabia

Wikipedia, "Mount Arafat". https://en.wikipedia.org/wiki/Mount_Arafat

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

YEDİNCİ BÖLÜM

Vedâ Haccı

Siyer-i Nebî — Seri 28

Kur'an ve Sahih Hadislere Göre Resûlullah'ın ﷺ Hicretten Sonraki Tek Haccı: Medine'den Arafat'a ve Geri Dönüş

VEDÂ HACCI

Seri 27, haccın Hicretin 9. yılında nasıl arındırıldığını anlattı: Ebû Bekir رضى الله عنه hacılara önderlik etti, Ali رضى الله عنه Mina'da Berâet'i ilan etti ve o yıldan sonra ***artık hiçbir müşrikin hac yapamayacağı ve çıplak tavafın olmayacağı*** duyuruldu. Beytullah'a giden yol artık temizlenmişti.

Bu Seri 28 ise bir yıl sonra olanları anlatır: ***Vedâ Haccı*** (Hicretin 10. yılı) — Resûlullah'ın Hicretten sonra yaptığı ***tek hac***. Bu haccı yapan Resûlullah'ı ﷺ adım adım takip edeceğiz: Medine'den çıkış, Zülhuleyfe'de ihram, Mekke'de tavaf ve sa'y, Arafat'ta vakfe, Müzdelife'de gece, Mina'da taş atma, kurban ve tıraş, nihayet vedâ tavafı ve dönüş yolculuğu.

Bu serinin ana kaynağı ***Câbir b. Abdullah hadisidir*** رضى الله عنهما: Sahîh-i Müslim'de yer alan ve Resûlullah'ın ﷺ haccını en uzun ve en eksiksiz anlatan hadis (Sahîh-i Müslim 1218). Âlimler, yalnızca bu hadisten yüzden fazla fıkhî hüküm çıkarıldığını söyler. Efendimizin bu hacdaki hutbeleri ***Seri 29'da*** daha ayrıntılı ele alınacaktır.

Vedâ Haccı Zaman Çizelgesi (Hicrî 10. Yıl)

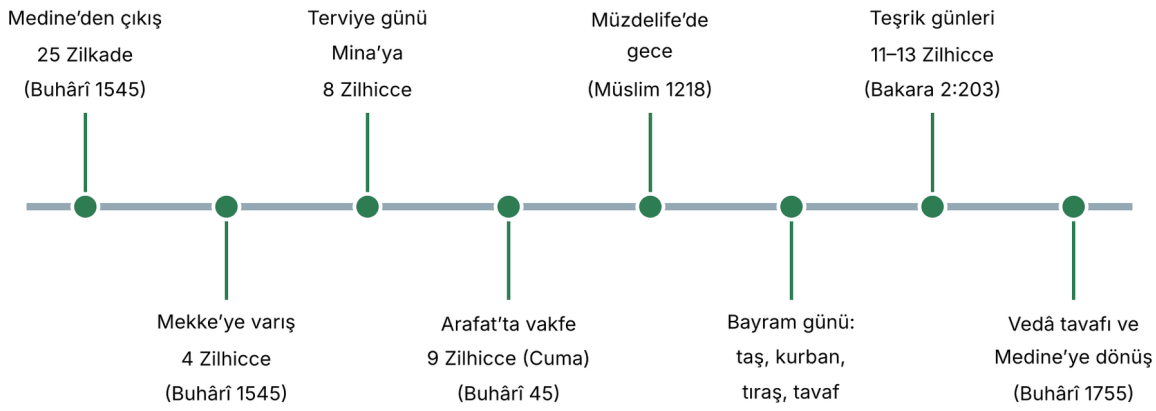

Bütün olaylar sahih hadislere, özellikle Sahîh-i Müslim 1218'deki Câbir hadisine dayanır.

Şekil 1: Vedâ Haccının kronolojisi.

Not: Bu e-kitaptaki âyet mealleri Diyanet İşleri Başkanlığı mealidir. Her hadisin derecesi hadis kutusunda belirtilmiştir. Siyer kitaplarından alınan bilgiler — hacıların tahmini sayısı ve bu haccın diğer isimleri gibi — kahverengi "Siyer Notu" kutularına konulmuştur; çünkü bunların çoğu muttasıl bir senedle değil ya da tartışmalı senedlerle rivayet edilmiştir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

İLAN: RESÛLULLAH ﷺ HACCA GİDİYOR

Vedâ Haccı'nın en eksiksiz anlatımı bize gönülleri etkileyen bir buluşma sayesinde ulaşmıştır. Resûlullah'ın ﷺ vefatından yıllar sonra ***Muhammed b. Ali b. Hüseyin*** (Muhammed el-Bâkır) adında bir genç — Resûlullah'ın ﷺ soyundan gelen biri — yaşlı ve gözleri görmeyen sahâbî ***Câbir b. Abdullah'ın*** رضى الله عنهما yanına geldi. Câbir elini gencin göğsüne koydu ve: "Hoş geldin, yeğenim. Ne istersen sor" dedi.

Genç, Resûlullah'ın ﷺ haccını sordu. Câbir parmaklarıyla dokuzu gösterdi ve şöyle dedi: ***"Resûlullah ﷺ (Medine'de) dokuz yıl hac yapmadan kaldı. Sonra onuncu yılda insanlara, Resûlullah'ın ﷺ hacca gideceği ilan edildi."*** (Sahîh-i Müslim 1218)

Bu duyuru bütün Arap Yarımadası'na yayıldı. Câbir devam eder: ***"Bunun üzerine Medine'ye pek çok insan geldi; hepsi Resûlullah'a ﷺ uymak ve onun yaptığı gibi yapmak istiyordu."*** Onlar yalnızca hac yapmak için değil, ***Resûlullah'ın ﷺ haccı nasıl yaptığını bizzat görmek için*** geldiler.

Her Müslümanda bulunması gereken ruh budur: ibadet insanın kendi uydurması değil, ***Resûlullah'ın ﷺ*** örneğine uymaktır. Sahâbîler sünneti kaynağından öğrenmek için uzun yolculukları göze aldılar. Bugün bizim elimizde o sünneti koruyan hadis kitapları var — bize düşen onları okumak ve onlarla amel etmektir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

BU HACCIN İSİMLERİ

Bu hac birkaç isimle bilinir. En meşhuru ***Haccetü'l-Vedâ' (Vedâ Haccı)***'dır; çünkü bu hacda Resûlullah ﷺ âdeta ümmetine veda etmiştir. İbn Ömer رضى الله عنهما şöyle demiştir: ***"Peygamber ﷺ aramızda iken Vedâ Haccı'ndan söz ederdik; Vedâ Haccı'nın (ne demek olduğunu) bilmiyorduk."*** (Sahîh-i Buhârî 4402). Bunun anlamı ancak Efendimizin birkaç ay sonra vefat etmesiyle anlaşıldı.

SİYER NOTU: BU HACCIN DİĞER İSİMLERİ

Âlimler bu hacca başka isimler de vermiştir. Bunlardan biri ***Haccetü'l-İslâm***'dır; çünkü hac farz kılındıktan sonra Resûlullah'ın ﷺ yaptığı tek farz hacdır. Bir diğeri ***Haccetü'l-Belâğ*** (Tebliğ Haccı)'dır; çünkü Efendimiz insanlara "Tebliğ etmedim mi?" diye sormuştur. Bir diğeri de ***Haccetü't-Temâm*** (Kemâl Haccı)'dır; çünkü dinin kemâle erdiğini bildiren âyet bu hacda inmiştir.

Bu isimler birbiriyle çelişmez; her biri bu büyük haccın bir yönünü öne çıkarır. Bunlar belirli bir nas değil, siyer kitaplarında ve hadis şerhlerinde zikredilen isimlerdir.

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshâk rivayeti) — Vedâ Haccı bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye; İbnü'l-Kayyim, Zâdü'l-Meâd.

Hac ne zaman farz kılındı? Âlimler ihtilaf etmiştir: bir kısmı Hicretin 6. yılında, bir kısmı 9. yılında demiştir. Kesin olan, bu farzın Allah'ın şu âyetiyle konduğudur:

"oraya yol bulabilen insana Allah için Kabe'yi haccetmesi gereklidir." (Âl-i İmrân 3:97) — Tefsîru İbn Kesîr 3:97.

Resûlullah ﷺ Hicretten sonra birkaç umre yaptı — Kazâ umresi (Seri 18) ve Ci'râne'den umre (Seri 23) — fakat yalnızca ***bir hac*** yaptı. Bu yüzden bu hacdaki her adımı, bütün zamanlarda Müslümanlar için ***temel kaynak*** olmuştur.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MEDİNE'DEN ÇIKIŞ

İbn Abbâs رضي الله عنهما anlatır: Peygamber ﷺ ashabıyla birlikte Medine'den ***saçlarını tarayıp yağladıktan, izâr ve ridâsını (ihram örtülerini) giydikten sonra*** çıktı. Za'ferânla boyanmış olanlar dışında hiçbir elbise türünü yasaklamadı. Bütün bunlar ***Zilkade ayının bitmesine beş gün kala*** — yani Hicretin 10. yılı yaklaşık 25 Zilkade'de — oldu (Sahîh-i Buhârî 1545).

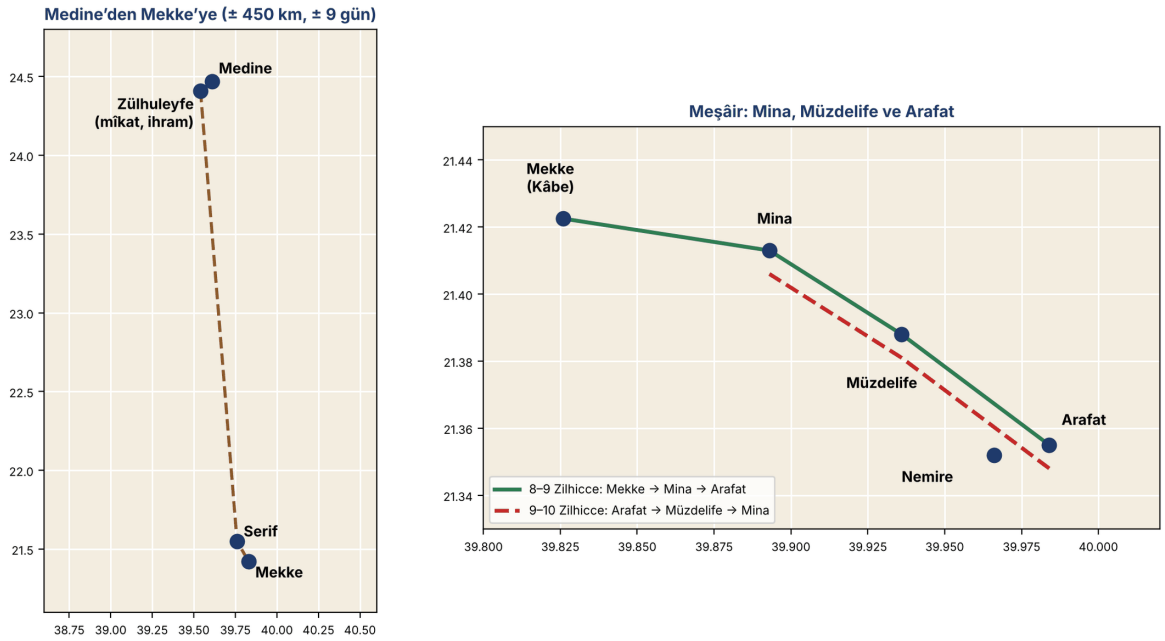

Şematik harita; konumlar modern koordinatlara göre yaklaşıktır.

Şekil 2: Vedâ Haccı yolculuğunun şematik haritası.

Medine'den Mekke'ye yaklaşık 450 kilometrelik bu yolculuk ***yaklaşık dokuz gün*** sürdü; çünkü Efendimiz Mekke'ye 4 Zilhicce'de vardı. Yanında ***bütün hanımları***, kızı Fâtıma ve binlerce sahâbî — erkekler, kadınlar, yaşlılar ve çocuklar — vardı.

Efendimizin hazırlığına dikkat edin: saçlar taranmış, yağlanmış, elbiseler hazırlanmış. Hac dağınık, düzensiz bir yolculuk değildir; ***temizlik, düzen ve planlama*** ile başlar. Bugün hacca gitmek isteyen bir Müslüman da ilim, sağlık, maddî imkân ve azık bakımından hazırlanmalıdır.

Efendimiz ***insanlara zorluk çıkarmadı***: za'ferân kokanlar dışında her türlü kumaşa izin verdi. Vedâ Haccı ilk adımından itibaren İslâm şeriatının niteliğini gösterir: yasaklarında açık, mubahlarında geniştir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ZÜLHULEYFE'DE

Kafile, Medine halkının mîkatı olan ***Zülhuleyfe'de*** konakladı; burası şehirden yaklaşık on kilometre uzaktaydı. Burada şeriatın kolaylığını gösteren bir olay yaşandı. Câbir anlatır: ***"Esmâ bint Umeys, Muhammed b. Ebû Bekir'i doğurdu."*** Esmâ, ne yapması gerektiğini sormak için Resûlullah'a ﷺ haber gönderdi. Efendimiz şöyle buyurdu: ***"Yıkan, (kan gelen yeri) bir bezle bağla ve ihrama gir."*** (Sahîh-i Müslim 1218)

Yeni doğum yapmış bir kadına evine dönmesi söylenmedi. O, ***haccına devam edebilir*** ve temizlenene kadar tavaf dışındaki bütün menasiki yerine getirebilirdi. Esmâ, Ebû Bekir'in رضى الله عنه hanımıydı; doğan çocuk Muhammed b. Ebû Bekir ise ileride İslâm tarihinde tanınmış bir şahsiyet olacaktı.

Câbir devam eder: ***"Sonra Resûlullah ﷺ (Zülhuleyfe) mescidinde namaz kıldı, ardından Kasvâ'ya bindi. Devesi onu Beydâ'da sırtında taşıyıp doğrulunca, önüme göz alabildiğine baktım: binekliler ve yayalar; sağımda da öyle, solumda da öyle, arkamda da öyle."*** (Sahîh-i Müslim 1218)

Efendimiz Zülhuleyfe'de ayrıca ***kurbanlık develerini işaretledi*** (taklîd ve iş'âr), böylece onların Beytullah için olduğu bilinsin. Kurbanlıklarını Medine'den kendisi getirmişti — bu durum, 13. bölümde göreceğimiz gibi, yaptığı haccın türünü etkileyecektir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

TEVHİD TELBİYESİ

Beydâ'da devesinin üzerinde Resûlullah ﷺ telbiyeye başladı. Câbir şöyle der: ***"Tevhid ile telbiye getirdi."*** (Sahîh-i Müslim 1218) Efendimizin telbiye lafzını Abdullah b. Ömer رضى الله عنهما rivayet etmiştir:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 1549

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ـ رضى الله عنهما ـ أَنَّ تَلْبِيَةَ، رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لاَ شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لاَ شَرِيكَ لَكَ.

TERCÜME:

Abdullah b. Ömer'den رضى الله عنهما; Resûlullah'ın ﷺ telbiyesi şöyleydi: ***"Lebbeyk Allâhümme lebbeyk, lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk, inne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk, lâ şerîke lek"*** — "Buyur Allahım, buyur! Buyur, Senin hiçbir ortağın yoktur, buyur! Şüphesiz hamd de nimet de Senindir, mülk de Senindir. ***Senin hiçbir ortağın yoktur.***"

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): 'Abdullah b. Yusuf al-Tinnisi ← Imam Malik b. Anas ← Nafi' maula Ibn 'Umar ← 'Abdullah b. 'Umar رضى الله عنهما.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Hac, Telbiye Bâbı, Hadis No. 1549; ayrıca Müslim No. 1184.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:1549

BU HADİSİN DERSLERİ

Bu telbiyeyi Seri 27'de gördüğümüz câhiliye telbiyesiyle karşılaştırın: "Senin sahip olduğun ortak hariç." Resûlullah'ın ﷺ telbiyesi ***"Senin hiçbir ortağın yoktur"*** ifadesini ***iki kez*** tekrarlar; sanki bir zamanlar aynı yerde açılan şirk kapısını sımsıkı kapatır.

Câbir ayrıca insanların kullandıkları ek lafızlarla telbiye getirdiklerini ve ***Resûlullah'ın ﷺ bunlardan hiçbirini reddetmediğini***, fakat kendisinin kendi telbiyesine devam ettiğini zikreder (Sahîh-i Müslim 1218). Bu, güzel zikir lafızlarında şeriatın genişliğini gösterir; bununla birlikte sünnetteki lafız en faziletli olanıdır.

Telbiye, ***bir çağrıya cevaptır***. Binlerce yıl önce Allah, Peygamber İbrâhim عَلَيْهِ السَّلَامُ için şöyle buyurmuştu: "İnsanları hacca çağır" (Hac 22:27). "Lebbeyk" diyen her hacı sanki şöyle der: ***"Geldim Allahım, çağrına icabet ederek."***

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MEBRUR HAC

O çağrıya doğru şekilde icabet edenlere ne vaat edilmiştir? Ebû Hüreyre رضى الله عنه şöyle rivayet eder:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 1521

حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا سَيَّارٌ أَبُو الْحَكَمِ، قَالَ سَمِعْتُ أَبَا حَازِمٍ، قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ ـ رضى الله عنه ـ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ مَنْ حَجَّ لِلَّهِ فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ.

TERCÜME:

Ebû Hüreyre'den رضى الله عنه; dedi ki: Peygamber'in ﷺ şöyle buyurduğunu işittim: ***"Kim Allah için hac eder de (hac esnasında) refes (cinsel arzu uyandıran söz ve davranış) ve fısk işlemezse, annesinden doğduğu günkü gibi (günahlarından arınmış olarak) döner."***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Adam b. Abi Iyas ← Şu'bah b. al-Hajjaj ← Sayyar Ebû al-Hakam ← Ebû Hazim al-Aşja'i ← Ebû Hüreyre رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Hac, Mebrur Haccın Fazileti Bâbı, Hadis No. 1521; ayrıca No. 1819, 1820 ve Müslim No. 1350.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:1521

BU HADİSİN DERSLERİ

Bu hadis iki şart zikreder: ***refes yapmamak*** (ihramlıyken karı-koca ilişkisi ve ona götüren sözler) ve ***fısk işlememek*** (günah ve sövüşme). Her ikisi Kur'an'da da geçer:

"hacda kadına yaklaşmak, sövüşmek, dövüşmek yoktur." (Bakara 2:197) — Tefsîru İbn Kesîr 2:197.

Bu âyet bir şey daha ekler: ***dövüşmemek*** (cidâl, tartışıp kavga etmek). Yorgun, sıkış tıkış ve sıcaktan bunalmış yüz binlerce insanı düşünün — ahlâk işte orada sınanır. Mebrur hac yalnızca rükünleri sahih olan hac değil, ***ahlâkı temiz olan*** hactır.

Mükâfatı çok büyüktür: ***"annesinden doğduğu günkü gibi"*** dönmek, yani günahlardan arınmış olmak. Başka bir hadiste Resûlullah ﷺ mebrur haccın karşılığının ancak cennet olduğunu buyurmuştur (Sahîh-i Buhârî 1773). Vedâ Haccı'nın hacıları — ve onların izinden giden her hacı — eve işte bu hediyeyle döner.

Âlimler, mebrur haccın alametinin dönüşten sonra görülebileceğini açıklar: ***hayatı öncekinden daha iyi olur***. Namazına daha çok dikkat eder, ailesine daha yumuşak davranır, işlerinde daha dürüst olur ve günahlardan daha çok uzak durur. Hac, ismin önüne konan bir "Hacı" unvanı değil, insanda kalıcı bir değişimdir.

Bu yüzden hac hazırlığı yalnızca para ve sağlık hazırlığı değil, aynı zamanda bir ***kalp hazırlığıdır***: malı haramdan arındırmak, haksızlık yapılan kimselerden helallik istemek, borçları ödemek ve yeni bir insan olarak dönmeye azmetmek. Haram mal Allah'ın Evine götürülmeye layık değildir.

Henüz bu imkânı bulamamış olanlar için de bu hadis bir umut verir: Allah'ın mağfiret kapısı tövbe, namaz, oruç ve sadaka ile her zaman açıktır. Ancak haccın kendine has bir fazileti vardır; öyleyse Allah'ın bizi Evine davet etmesi için dua edelim ve şimdiden hazırlanalım.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

İNSAN DENİZİ

Câbir'in "göz alabildiğine" sözleri bu kafilenin büyüklüğünü anlatır. Önde, sağda, solda ve arkada: Arabistan'ın her köşesinden gelen bir ***insan denizi***. Sadece on yıl önce Resûlullah ﷺ Mekke'den tek bir arkadaşıyla gizlice çıkmıştı (Seri 7). Şimdi on binlerce kişiyle geri dönüyordu.

SİYER NOTU: VEDÂ HACCI'NDA KAÇ HACI VARDI?

Vedâ Haccı'na katılanların kesin sayısını bildiren sahih bir hadis yoktur. Siyer kitapları çeşitli tahminler zikreder: ***yaklaşık 90 bin***, ***114 bin***; Mekke, Yemen ve yol boyunca başka yerlerden katılanlarla birlikte daha fazlasını söyleyenler de vardır.

Bu rakamlar kesin bir sayım değil, ***siyer âlimlerinin tahminleridir***. Câbir hadisinden kesin olarak anlaşılan, sayılarının ***çok fazla*** olduğu ve her yöne bakışı doldurduğudur.

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshâk rivayeti) — Vedâ Haccı bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye; İbnü'l-Kayyim, Zâdü'l-Meâd.

Câbir çok önemli bir ifade daha ekler: ***"Resûlullah ﷺ aramızdaydı, Kur'an ona iniyordu ve o onun anlamını biliyordu. O ne yaptıysa biz de onu yaptık."*** (Sahîh-i Müslim 1218)

Vedâ Haccı'nın başarısının sırrı buradadır: farklı geçmişe, kabileye ve dile sahip on binlerce insan, fakat ***tek bir önder***. "Kabilemiz ne düşünüyor?" diye sormadılar, ***"Resûlullah ﷺ ne yaptı?"*** diye sordular.

Gerçek birlik, herkes aynı kaynağa başvurduğunda doğar.

Lojistik zorlukları da düşünün: dokuz gün boyunca çölü aşan bu kadar büyük bir kafile için su, yiyecek, konak yerleri ve güvenlik. Buna rağmen büyük bir kargaşa olduğuna dair sahih bir rivayet yoktur. Sahâbîlerin disiplini ve Resûlullah'ın ﷺ önderliği bu yolculuğu düzenli kıldı.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ÂİŞE'NİN SERİF'TEKİ GÖZYAŞLARI

Yolculuğun ortasında çok insanî küçük bir olay yaşandı. Mü'minlerin annesi Âişe رضى الله عنها anlatır:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 305

حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم لاَ نَذْكُرُ إِلاَّ الْحَجَّ، فَلَمَّا جِئْنَا سَرِفَ طَمِثْتُ، فَدَخَلَ عَلَىَّ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم وَأَنَا أَبْكِي فَقَالَ {مَا يُبْكِيكِ}. قُلْتُ لَوَدِدْتُ وَاللَّهِ أَنِّي لَمْ أَحُجَّ الْعَامَ. قَالَ {لَعَلَّكِ نُفِسْتِ}. قُلْتُ نَعَمْ. قَالَ فَإِنَّ ذَلِكِ شَىْءٌ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ، فَافْعَلِي مَا يَفْعَلُ الْحَاجُّ، غَيْرَ أَنْ لاَ تَطُوفِي بِالْبَيْتِ حَتَّى تَطْهُرِي.

TERCÜME:

Âişe'den رضى الله عنها; dedi ki: Peygamber'le ﷺ birlikte yola çıktık; yalnızca haccı konuşuyorduk. ***Serif'e*** vardığımızda hayız oldum. Peygamber ﷺ yanıma girdiğinde ***ağlıyordum***. Bana şöyle sordu: **"Seni ağlatan ne?"** "Vallahi bu yıl hacca hiç çıkmamış olmayı isterdim" dedim. Sordu: **"Yoksa hayız mı oldun?"** "Evet" dedim. Buyurdu ki: ***"Bu, Allah'ın Âdem'in kızlarına takdir ettiği bir şeydir. Temizleninceye kadar Beytullah'ı tavaf etmemen dışında, hacının yaptığı her şeyi yap."***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Ebû Nu'aim al-Fadl b. Dukain ← 'Abd al-'Aziz b. Abi Salamah al-Majişun ← 'Abdurrahmân b. al-Qasim ← al-Qasim b. Muhammed b. Abi Bakr ← 'A'işah Ummul Mu'minin رضى الله عنها.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Hayz, Hayızlı Kadının Tavaf Dışındaki Bütün Menasiki Yapması Bâbı, Hadis No. 305; ayrıca No. 294 ve Müslim No. 1211.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:305

BU HADİSİN DERSLERİ

Serif, Mekke'ye yaklaşık on mil uzaklıkta bir yerdir. Resûlullah'la ﷺ birlikte hac yapmayı çok bekleyen Âişe, haccının bozulduğunu sanarak ağladı. Efendimizin ona nasıl davrandığına bakın: ***yanına girdi***, ***ağlamasının sebebini sordu*** ve ***onu teselli etti***; bunu da gönlü rahatlatan sözlerle yaptı.

Efendimizin şu sözleri — ***"Bu, Allah'ın Âdem'in kızlarına takdir ettiği bir şeydir"*** — kadının üzerinden utanç ve üzüntüyü kaldırır. Hayız bir ayıp ya da ceza değil, Allah'ın takdir ettiği bir fıtrattır. Hayızlı bir kadın ***tavaf dışındaki bütün hac menasikini*** yapabilir.

Âişe'nin hikâyesinin sonunu 30. bölümde göreceğiz: Resûlullah ﷺ onun kırık bir kalple dönmesine izin vermedi. İyi bir eş, on binlerce insana önderlik etmenin yoğunluğu içinde bile hanımının duygularını anlar.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MEKKE'YE VARIŞ

Resûlullah ﷺ Mekke'ye ***4 Zilhicce'de*** vardı (Sahîh-i Buhârî 1545). Doğruca Mescid-i Haram'a yöneldi.

Câbir anlatır: ***"Onunla birlikte Beytullah'a vardığımızda rükne (Hacerülesved'e) dokundu, sonra yedi şavt tavaf etti: üçünde remel yaptı (çalımlı ve hızlı yürüdü), dördünde normal yürüdü."*** (Sahîh-i Müslim 1218)

Bu ***kudûm tavafıdır*** (varış tavafı). Efendimizin duygularını düşünün: kovalanan biri olarak terk ettiği doğduğu toprak Mekke'ye şimdi şerefli bir Resûl olarak giriyordu; bir zamanlar 360 putla çevrili olan Kâbe artık ***tevhid için arınmıştı*** (Seri 21).

Remel — kısa adımlarla hızlı yürümek — ilk kez Kazâ umresinde, Mekke müşrikleri Müslümanların Medine humması yüzünden zayıf düştüğünü iddia ettiğinde meşru kılınmıştı (Seri 18). Vedâ Haccı'nda, artık seyreden hiçbir müşrik olmadığı hâlde Efendimiz ***remeli sürdürdü***. Âlimler buradan, bir sebeple meşru kılınan bir sünnetin, sebebi ortadan kalksa bile ibadet olarak devam edebileceği dersini çıkarır — ***ilk neslin mücadelesinin bir hatırası*** olarak.

Remel yalnızca erkekler tarafından, kudûm tavafının (veya umre tavafının) ilk üç şavtında yapılır. Kadınlar normal yürüyerek tavaf eder; çünkü remel, örtünme ve edep gereklerine aykırıdır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HACERÜLESVED VE ÖMER'İN SÖZLERİ

Resûlullah ﷺ tavafa ***Hacerülesved'den*** başlayıp orada bitirdi; Câbir, Makām-ı İbrâhim'de namaz kıldıktan sonra ***rükne dönüp onu istilam ettiğini*** zikreder (Sahîh-i Müslim 1218). Bu taş neden öpülür ve ona dokunulur? Ömer رضى الله عنه, ibadette bir kaide olan şu cevabı verir:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 1597

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَابِسِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنْ عُمَرَ ـ رضى الله عنه ـ أَنَّهُ جَاءَ إِلَى الْحَجَرِ الأَسْوَدِ فَقَبَّلَهُ، فَقَالَ إِنِّي أَعْلَمُ أَنَّكَ حَجَرٌ لاَ تَضُرُّ وَلاَ تَنْفَعُ، وَلَوْلاَ أَنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يُقَبِّلُكَ مَا قَبَّلْتُكَ.

TERCÜME:

Ömer'den رضى الله عنه; o ***Hacerülesved'e*** gelip onu öptü, sonra şöyle dedi: ***"Ben senin zarar da fayda da veremeyen bir taş olduğunu biliyorum. Eğer Peygamber'in ﷺ seni öptüğünü görmeseydim seni öpmezdim."***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Muhammed b. Kathir ← Sufyan al-Thauri ← Sulaiman al-A'maş ← Ibrahim al-Nakha'i ← 'Abis b. Rabi'ah ← 'Umar b. al-Khattab رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Hac, Hacerülesved Hakkında Zikredilenler Bâbı, Hadis No. 1597; ayrıca Müslim No. 1270.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:1597

BU HADİSİN DERSLERİ

Ömer'in bu sözleri tevhidde çok kesindir: o taş ***ne zarar ne de fayda verir***. Bir Müslüman taşa tapmaz, ondan bir şey istemez ve onun bir gücü olduğuna inanmaz. Taş yalnızca ***Resûlullah'a*** ﷺ uymak için öpülür.

Bu, ***ibadet ile hurafe*** arasındaki farktır: ibadet, Allah'tan ve Resûlü'nden bir delil olduğu için yapılır; hurafe ise o şeyin kendisinin güç sahibi olduğu zannıyla yapılır. Ömer bunu insanların önünde yüksek sesle söyledi — belki de onların birçoğu puta tapmayı daha yeni bırakmıştı.

Bugünün kalabalığında Hacerülesved'i öpmek vacip değildir. Başkalarına eziyet etmeden ona dokunmak mümkün değilse, uzaktan ona ***işaret etmek*** yeterlidir. Sünnet olan bir şey için din kardeşlerini itip kakmak ve onlara eziyet etmek ***öncelikleri karıştırmaktır***.

MAKĀM-I İBRÂHİM'DE

Tavaftan sonra Resûlullah ﷺ şu âyeti okuyarak ***Makām-ı İbrâhim'e*** gitti:

"İbrahim'in makamını namaz yeri edinin." (Bakara 2:125) — Tefsîru İbn Kesîr 2:125.

Câbir, Efendimizin Makām'ı kendisiyle Kâbe arasına alıp iki rekât namaz kıldığını ve bu iki rekâtta ***Kâfirûn sûresini*** ve ***İhlâs sûresini*** okuduğunu anlatır (Sahîh-i Müslim 1218).

Bu iki sûrenin seçilmesi çok anlamlıdır. ***Kâfirûn*** şirkten ayrılma sûresidir: "Ben sizin taptıklarınıza tapmam." ***İhlâs*** saf tevhid sûresidir: "De ki: O, Allah'tır, bir tektir." Bir zamanlar putlara tapılan aynı yerde Resûlullah ﷺ ***tevhidi namazla ilan etti***.

Makām-ı İbrâhim, Peygamber İbrâhim'in عَلَيْهِ السَّلَامُ Kâbe'yi inşa ederken üzerinde durduğu taştır. Allah onu Beytullah'taki ***apaçık delillerden*** biri olarak zikreder (Âl-i İmrân 3:97). Onun arkasında namaz kılmak her hacıyı, bu Evin ilk kurucusu ve onu tevhid üzerine inşa eden peygamberlerin atası ile buluşturur.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

SA‘Y: “ALLAH’IN BAŞLADIĞI YERDEN BAŞLIYORUM”

Makām-ı İbrâhim’den sonra Efendimiz tekrar Hacerülesved’e dokundu, sonra kapıdan çıkıp ***Safâ’ya*** yöneldi. Oraya yaklaşınca şu âyeti okudu:

“Şüphesiz Safa ile Merve Allah'ın nişanelerindendir.” (Bakara 2:158) — Tefsîru İbn Kesîr 2:158.

Sonra şöyle buyurdu: ***“Allah’ın başladığı yerden başlıyorum.”*** Sa‘ye Safâ’dan başladı; çünkü Allah âyette Safâ’yı önce zikretmiştir (Sahîh-i Müslim 1218). Küçük ama büyük bir ders: ***Kur’an’daki sıralamanın bir anlamı vardır*** ve Resûlullah ﷺ ona göre amel etmiştir.

Kâbe’yi görebileceği kadar Safâ’ya çıktı, kıbleye yöneldi, Allah’ı birleyip tekbir getirdi ve şöyle dua etti: ***“Allah’tan başka ilah yoktur; O tektir, ortağı yoktur. Mülk O’nundur, hamd O’nadır; O her şeye kadirdir. Allah’tan başka ilah yoktur; O tektir. Vaadini yerine getirdi, kuluna yardım etti ve (düşman) toplulukları tek başına yendi.”*** Bunu, aralarında dua ederek üç kez tekrarladı (Sahîh-i Müslim 1218).

Şu ifadeye dikkat edin: ***“toplulukları tek başına yendi”***. Bu, on bin kişilik Ahzâb ordusunun Medine’yi kuşattığı ve Allah’ın onları rüzgârla dağıttığı Hendek Savaşı’nı (Seri 12) hatırlatır. Resûlullah’ın ﷺ kavmini ilk kez açıkça davet ettiği Safâ tepesinde (Seri 4), şimdi yerine getirilen vaat için Allah’a hamd ediyordu.

Sonra Merve’ye indi. Ayakları vadinin tabanına ulaşınca ***koştu***; yokuş çıkmaya başlayınca yürüdü ve Merve’ye vardı; Safâ’da yaptığının aynısını Merve’de de yaptı (Sahîh-i Müslim 1218). Vadinin tabanındaki bu koşu, ***Hâcer’i*** — Peygamber İsmâil’in عَلَيْهِ السَّلَامُ annesini — oğlu için su ararken koşturan anneyi hatırlatır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

UMRE HACCA GİRDİ

Merve'deki son şavtta Resûlullah ﷺ pek çok kişiyi şaşırtan bir duyuru yaptı: ***"Sonradan öğrendiğimi daha önce bilseydim kurbanlık getirmezdim ve bunu umreye çeviririrdim. Sizden kimin yanında kurbanlık yoksa ihramdan çıksın ve bunu umre yapsın."*** (Sahîh-i Müslim 1218)

Bu neden şaşırtıcıydı? Câhiliye Arapları ***hac aylarında umre yapmayı en büyük günahlardan*** sayarlardı. Şimdi Resûlullah ﷺ onlara bunu yapmalarını emrediyordu; amacı ***o câhiliye inancını ortadan kaldırmaktı***. Bazı sahâbîler buna ağır geldi; çünkü Efendimize tamamen uymak istiyorlardı; fakat sonunda itaat ettiler.

Sürâka b. Mâlik b. Cu'şum ayağa kalkıp sordu: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu yalnızca bu yıl için mi, yoksa ebediyen mi?" Resûlullah ﷺ parmaklarını birbirine geçirdi ve iki kez şöyle buyurdu: ***"Umre hacca girdi — hayır, bilakis ebediyen."*** (Sahîh-i Müslim 1218)

Bu Sürâka, Hicret sırasında Kureyş'in ödülünü almak için Resûlullah'ı ﷺ kovalayan adamdı (Seri 7). Şimdi ise Mekke'de dinî bir hükmü soran bir sahâbî olarak ayakta duruyordu. Allah insanların kalplerini işte böyle değiştirir.

SİYER NOTU: ÜÇ HAC ÇEŞİDİ

Âlimler Vedâ Haccı'ndan haccı yerine getirmenin üç yolunu tespit etmiştir: ***İfrâd*** (yalnızca hac), ***Kırân*** (hac ile umreyi tek ihramla birlikte yapmak) ve ***Temettu'*** (önce umre yapıp ihramdan çıkmak, sonra 8 Zilhicce'de hac için ihrama girmek).

Resûlullah ﷺ, kurbanlık getirdiği için bayram gününe kadar ihramlı kaldı. Âlimlerin çoğu onun ***Kırân*** haccı yaptığı görüşündedir. Kurbanlık getirmeyen sahâbîlere ise bunu ***Temettu'*** yapmaları emredildi. Bu üç yolun hepsi sahihtir; hangisinin daha faziletli olduğunda âlimler ihtilaf etmiştir. Hanefî mezhebine göre en faziletlisi kırândır ve Efendimizin haccı da kırân haccıydı.

KAYNAK:
İbnü'l-Kayyim, Zâdü'l-Meâd; Nevevî, Şerhu Sahîh-i Müslim — Câbir hadisi bölümü.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ALİ'NİN YEMEN'DEN GELİŞİ

O sırada ***Ali b. Ebû Tâlib*** رضى الله عنه, davet ve zekât toplamak için gönderildiği Yemen'den geldi (Seri 26). Resûlullah ﷺ için kurbanlık develer getirmişti. Geldiğinde hanımı ***Fâtıma'nın*** رضى الله عنها ihramdan çıktığını, renkli elbise giyip sürme çektiğini gördü. Ali bundan hoşlanmadı; Fâtıma ise şöyle cevap verdi: ***"Babam bana böyle yapmamı emretti."*** (Sahîh-i Müslim 1218)

Ali, Resûlullah'ın ﷺ yanına gidip hoşnutsuzluğunu dile getirdi ve sordu. Efendimiz şöyle buyurdu: ***"Doğru söylemiş, doğru söylemiş."*** Sonra Ali'ye ihrama girerken niyetinin ne olduğunu sordu. Ali: "Allahım, Resûlünün ihrama girdiği şeyle ihrama giriyorum (diye niyet ettim)" cevabını verdi. Efendimiz buyurdu ki: ***"Ben kurbanlık getirdim, öyleyse sen ihramdan çıkma."*** (Sahîh-i Müslim 1218)

Bu kıssa birkaç şeyi gösterir. Birincisi, ***Ali'nin zekâsı***: Resûlullah'ın ﷺ ihram çeşidini bilmiyordu, bu yüzden onun niyetine göre niyet etti — ve bu kabul edildi (Sahîh-i Buhârî 1557). İkincisi, babasının bizzat doğruladığı ***Fâtıma'nın dürüstlüğü***. Üçüncüsü, Ali'nin hoşnutsuzluğu giderme şekli: tartışarak değil, ***Resûlullah'a*** ﷺ başvurarak.

Câbir, ***kurbanlık develerin toplam sayısının*** — Ali'nin Yemen'den ve Resûlullah'ın ﷺ Medine'den getirdikleriyle — ***yüz*** olduğunu zikreder. Bu develere bayram günü ne olduğunu ileride göreceğiz (24. bölüm).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

TERVİYE GÜNÜ

Resûlullah ﷺ 4–7 Zilhicce arasında Mekke'nin kenarında kaldı. Sonra ***Terviye günü (8 Zilhicce)*** geldi.

Câbir anlatır: ***"Terviye günü olunca Mina'ya yöneldiler ve hac için ihrama girdiler. Resûlullah ﷺ (devesine) bindi ve orada öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarını kıldı."*** (Sahîh-i Müslim 1218)

Bu günün adı olan ***Terviye***, "su içirmek" veya "su tedarik etmek" anlamına gelir. Tarihçiler, o gün hacıların Arafat için su kaplarını doldurduklarını zikreder; çünkü o zamanlar orada su kaynağı yoktu.

Mina'da Resûlullah ﷺ ***dört rekâtlık namazları ikişer rekât olarak kısalttı***, fakat onları cem etmedi — her namazı kendi vaktinde kıldı. 9 Zilhicce gecesini Mina'da geçirmek rükün değil sünnettir; fakat yüce Arafat gününden önce ruhî ve bedenî bir hazırlık olur.

Umreden sonra ihramdan çıkmış olan sahâbîler, bulundukları yerden ***hac için yeniden ihrama girdiler***. Bu, bugün hacıların çoğunun hâlâ yaptığı temettu' haccının uygulamasıdır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MÜZDELİFE'Yİ GEÇİP ARAFAT'A

9 Zilhicce sabahı güneş doğduktan sonra Resûlullah ﷺ ***kıldan bir çadırın*** kendisi için ***Nemire'de*** kurulmasını emretti. Sonra yola çıktı. Câbir çok önemli bir şeyi zikreder: ***"Kureyş, onun câhiliye döneminde Kureyş'in yaptığı gibi Meş'ar-i Haram'da (Müzdelife'de) duracağından şüphe etmiyordu."*** (Sahîh-i Müslim 1218)

Seri 27'de, Kureyş'in (Hums) kendilerini Harem bölgesinden çıkıp halkla birlikte Arafat'a gitmeyecek kadar üstün gördüklerini görmüştük. Diğer kabileler Arafat'a giderken onlar Müzdelife'de dururlardı. Şimdi Resûlullah ﷺ, Hâşimoğullarından bir Kureyşli olarak, ***Müzdelife'yi geçti*** ve doğruca Arafat'a gitti; Allah'ın şu emrini yerine getiriyordu:

"insanların toplu olarak akın ettiği yerden, siz de akın edin." (Bakara 2:199) — Tefsîru İbn Kesîr 2:199.

Bu adımla Efendimiz ibadetteki ***kast ayrıcalığını ortadan kaldırdı***. Arafat'ta Kureyşli ile bedevi, soylu ile köle aynı toprakta durur. Kendini üstün gören bir zümre için özel bir yer yoktur.

Efendimiz Nemire'ye vardı ve çadırının kurulmuş olduğunu gördü. ***Güneş zevale erinceye kadar orada dinlendi*** (Sahîh-i Müslim 1218). Bugün o yerde, bir kısmı Arafat sınırları içinde, bir kısmı dışında olan Nemire Mescidi bulunmaktadır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

URENE VADİSİNDEKİ HUTBE

Güneş zevale erdikten sonra Kasvâ'nın hazırlanmasını istedi, ***Urene vadisinin ortasına*** geldi ve insanlara hutbe verdi (Sahîh-i Müslim 1218). ***Arafat Hutbesi*** olarak bilinen bu hutbe ***Seri 29'da*** ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Burada yalnızca Câbir'in rivayet ettiği ana hatlarını göreceğiz.

HUTBEDEKİ KONULAR	ÖZET
Can ve malın dokunulmazlığı	Bu günün, bu ayın ve bu şehrin dokunulmazlığı gibi haramdır
Câhiliye işleri	Hepsi "ayaklarımın altındadır"
Câhiliye kan davaları	Önce kendi ailesinin kan davasıyla başladı
Câhiliye ribası	Önce amcası Abbâs'ın ribasıyla başladı
Kadınlar	"Kadınlar hakkında Allah'tan korkun"
Sarılınacak şey	Allah'ın Kitabı — ona sarılan sapmaz
Şahitlik	"Allahım, şahit ol" (üç kez)

Efendimizin ***işe kendi ailesinden başladığına*** dikkat edin. Kaldırılan ilk kan, amcasının torunu İbn Rebîa b. Hâris'in kanıydı; kaldırılan ilk riba da amcası Abbâs'ın ribasıydı. Adil bir önder ***yakınlarını kanunun dışında tutmaz***.

Hutbenin sonunda şöyle sordu: ***"Benden sorulacaksınız; ne diyeceksiniz?"*** Onlar: "Senin tebliğ ettiğine, (emaneti) eda ettiğine ve nasihat ettiğine şahitlik ederiz" dediler. Efendimiz şehadet parmağını göğe kaldırdı, sonra onu insanlara doğru indirerek şöyle buyurdu: ***"Allahım, şahit ol. Allahım, şahit ol,"*** üç kez (Sahîh-i Müslim 1218).

Sonra Bilâl ezan okudu ve kamet getirdi; Efendimiz ***öğle*** namazını kıldı; sonra tekrar kamet getirildi ve ***ikindi*** namazını kıldı; ikisi arasında başka namaz kılmadı (Sahîh-i Müslim 1218). Bu, Arafat'taki ***cem'-i takdîmdir***; böylece güneş batana kadar kalan vakit tamamen duaya ayrılabilir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DİNİN KEMÂLE ERDİĞİ GÜN

O gün — ***Cuma gününe*** denk gelen Arafat günü — Kur'an'ın en yüce âyetlerinden biri indi:

"Bugün, size dininizi bütünledim, üzerinize olan nimetimi tamamladım, din olarak sizin için İslam'ı beğendim." (Mâide 5:3) — Tefsîru İbn Kesîr 5:3.

Bu âyetin değeri o kadar yüksektir ki bir Yahudi bile onu kıskanmıştır. Ömer رضى الله عنه anlatır:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 45

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الصَّبَّاحِ، سَمِعَ جَعْفَرَ بْنَ عَوْنٍ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعُمَيْسِ، أَخْبَرَنَا قَيْسُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، أَنَّ رَجُلاً، مِنَ الْيَهُودِ قَالَ لَهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، آيَةٌ فِي كِتَابِكُمْ تَقْرَءُونَهَا لَوْ عَلَيْنَا مَعْشَرَ الْيَهُودِ نَزَلَتْ لاَتَّخَذْنَا ذَلِكَ الْيَوْمَ عِيدًا. قَالَ أَىُّ آيَةٍ قَالَ {الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا}. قَالَ عُمَرُ قَدْ عَرَفْنَا ذَلِكَ الْيَوْمَ وَالْمَكَانَ الَّذِي نَزَلَتْ فِيهِ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم وَهُوَ قَائِمٌ بِعَرَفَةَ يَوْمَ جُمُعَةٍ.

TERCÜME:

Ömer b. Hattâb'dan رضى الله عنه; bir Yahudi ona şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emîri! Kitabınızda okuduğunuz bir âyet var; ***eğer o âyet biz Yahudilere inseydi, o günü bayram edinirdik.***" Ömer: "Hangi âyet?" diye sordu. Yahudi: ***{Bugün, size dininizi bütünledim, üzerinize olan nimetimi tamamladım, din olarak sizin için İslam'ı beğendim}*** dedi. Ömer şöyle dedi: ***"Biz o günü ve o âyetin Peygamber'e ﷺ indiği yeri biliyoruz: O, Cuma günü Arafat'ta duruyordu."***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): al-Hasan b. al-Sabbah ← Ja'far b. 'Aun ← Ebû al-'Umais ← Qais b. Muslim ← Tariq b. Şihab ← 'Umar b. al-Khattab رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Îmân, İmanın Artması ve Eksilmesi Bâbı, Hadis No. 45; ayrıca No. 4407, 4606, 7268 ve Müslim No. 3017.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:45

BU HADİSİN DERSLERİ

Ömer'in cevabı çok incedir: o günü yeni bir bayram yapmaya gerek yoktu, çünkü ***o zaten bayramdı***: Arafat günü hacıların büyük günüdür, Cuma ise Müslümanların haftalık bayramıdır. Âyet ***iki büyük günde birden*** inmişti.

“Size dininizi bütünledim” sözü, ***dinin temellerinin tamamlandığı*** anlamına gelir: akide, ibadet, helal ve haram. Bu yüzden Resûlullah’tan ﷺ sonra hiç kimsenin dine yeni bir ibadet ekleme veya ondan bir şey eksiltme hakkı yoktur. İmam Mâlik şöyle demiştir: İslâm’da bir bid‘at icat edip onu güzel gören kimse, sanki Muhammed’in ﷺ risalete ihanet ettiğini iddia etmiş olur; çünkü Allah “Bugün, size dininizi bütünledim” buyurmaktadır.

SİYER NOTU: ÖMER’İN AĞLAMASI

Tefsir ve siyer kitaplarında, bu âyet indiğinde ***Ömer’in ağladığı*** rivayet edilir. Sebebi sorulunca, ***tamamlanan her şeyin bundan sonra eksilmeye başlayacağını*** söylemiştir. Sanki bu âyetin, Resûlullah’ın ﷺ vefatının yaklaştığına işaret ettiğini hissetmişti.

Bu rivayeti İbn Cerîr et-Taberî ve İbn Kesîr tefsirlerinde zikretmiştir; senedi tartışmalıdır. Anlamı ise Resûlullah’ın ﷺ bu âyetin inişinden yaklaşık ***üç ay*** sonra vefat etmesiyle örtüşür.

KAYNAK:

İbn Kesîr, Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm, Mâide 5:3; Taberî, Câmiu’l-Beyân. https://tafsir.app/ibn-katheer/5/3

"HAC ARAFAT'TIR"

Namazdan sonra Resûlullah ﷺ devesine binip vakfe yerine geldi; devesinin karnını büyük kayalara doğru çevirdi, yayaların yolunu önüne aldı ve kıbleye yöneldi. ***Güneş batıncaya kadar orada durdu***; sarılık yavaş yavaş kayboldu ve güneşin yuvarlağı gözden kayboldu (Sahîh-i Müslim 1218). Saatlerce dua etti, zikretti ve Allah'a yalvardı.

Arafat neden bu kadar önemlidir? Resûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: ***"Hac Arafat'tır."*** Bayram gününün fecri doğmadan Arafat'a yetişen kimse haccı yakalamıştır (Sünen-i Tirmizî 889 — sahih). Arafat'ta vakfe, ***haccın en önemli rüknüdür***; o olmadan hac sahih olmaz. Bu günün fazileti hakkında Âişe رضى الله عنها şöyle rivayet eder:

HADİS — SAHÎH-İ MÜSLİM, NO. 1348

حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الأَيْلِيُّ، وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى، قَالاَ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي مَخْرَمَةُ بْنُ بُكَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ سَمِعْتُ يُونُسَ بْنَ يُوسُفَ، يَقُولُ عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ، قَالَ قَالَتْ عَائِشَةُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ مَا مِنْ يَوْمٍ أَكْثَرَ مِنْ أَنْ يُعْتِقَ اللَّهُ فِيهِ عَبْدًا مِنَ النَّارِ مِنْ يَوْمِ عَرَفَةَ وَإِنَّهُ لَيَدْنُو ثُمَّ يُبَاهِي بِهِمُ الْمَلاَئِكَةَ فَيَقُولُ مَا أَرَادَ هَؤُلاَءِ.

TERCÜME:

Âişe'den رضى الله عنها; Resûlullah ﷺ şöyle buyurdu: ***"Allah'ın, Arafat gününden daha çok kulunu cehennemden azat ettiği başka bir gün yoktur.*** O yaklaşır, sonra ***onlarla meleklere karşı övünür*** ve şöyle buyurur: 'Bunlar ne istiyorlar?'"

SENED İmam Müslim'in rivayet zinciri (talebeden hocaya): Harun b. Sa'id al-Aili ve Ahmed b. 'Isa ← 'Abdullah b. Wahb ← Makhramah b. Bukair ← babanya, Bukair b. al-Aşajj ← Yunus b. Yusuf ← Sa'id b. al-Musayyib ← 'A'işah Ummul Mu'minin رضى الله عنها.

KAYNAK: İmam Müslim rivayet etmiştir: Sahîh-i Müslim, Kitâbü'l-Hac, Hac, Umre ve Arafat Gününün Fazileti Bâbı, Hadis No. 1348.

DERECE: SAHİH — Sahîh-i Müslim'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/muslim:1348

BU HADİSİN DERSLERİ

Allah'ın meleklere karşı övündüğü manzarayı düşünün: aynı elbiseleri giymiş, toza toprağa bulanmış, terlemiş on binlerce insan kurak bir ovada ellerini kaldırmış. Mal ya da makam istemiyorlar; ***mağfiret ve rahmet*** istiyorlar. Allah — ki O her şeyi bilendir — soruyor: "Bunlar ne istiyorlar?"

Hacca gitmeyenler için de Arafat günü büyük bir gündür. Resûlullah ﷺ, ***Arafat günü orucunun geçmiş bir yılın ve gelecek bir yılın günahlarına kefaret olduğunu*** buyurmuştur (Sahîh-i Müslim 1162). Bu günün rahmeti yalnızca Arafat'takileri değil, bütün ümmeti kuşatır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"SAKİN OLUN, EY İNSANLAR!"

Güneş batınca Resûlullah ﷺ Arafat'tan ayrıldı. Terkisine ***Üsâme b. Zeyd'i*** رضى الله عنهما aldı — Üsâme, Efendimizin azat ettiği ve çok sevdiği Zeyd b. Hârise'nin oğluydu. On binlerce Arap soylusunun önünde Resûlullah'ın ﷺ terkisine binmek için seçilen kişi, ***esmer tenli bir genç, azatlı bir kölenin oğluydu***.

Câbir, Efendimizin ***Kasvâ'nın yularını, başı neredeyse semerine değecek kadar sıkıca çektiğini*** ve sağ eliyle insanlara işaret ederek şöyle buyurduğunu anlatır: ***"Ey insanlar, sakin olun, sakin olun!"*** Her kum tepesine geldiğinde devenin tırmanabilmesi için yuları biraz gevşetirdi (Sahîh-i Müslim 1218).

İbn Abbâs رضى الله عنهما da Efendimizin arkasında bir gürültü ve develere vurma sesleri işittiğini, bunun üzerine kamçısıyla işaret ederek şöyle buyurduğunu anlatır: ***"Ey insanlar, sükûneti elden bırakmayın; çünkü iyilik acele etmekte değildir"*** (Sahîh-i Buhârî 1671).

Bu ders, milyonlarca insanın aynı anda hareket ettiği bugünün hac kalabalıklarında çok önemlidir. ***Sükûnet ve disiplin*** yalnızca bir edep değil, hayat kurtaran bir şeydir. Başkalarını itip kakarak ve onlara eziyet ederek yapılan ibadet, dış şekli kusursuz olsa bile ruhunu kaybeder.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MÜZDELİFE'DE GECE

Kafile hava karardıktan sonra ***Müzdelife'ye*** vardı. Orada Resûlullah ﷺ ***akşam ve yatsı namazlarını bir ezan ve iki kametle*** kıldı; ikisi arasında nafile namaz kılmadı. Sonra ***fecir doğuncaya kadar yatıp uyudu*** (Sahîh-i Müslim 1218). Allah'ın emrettiği de budur:

"Arafat'tan indiğinizde, Allah'ı Meşari Haram'da anın." (Bakara 2:198) — Tefsîru İbn Kesîr 2:198.

Dikkat edin: Arafat'ta bütün gün dua ettikten sonra Resûlullah ﷺ ***uyudu***. O geceyi uzun gece namazlarıyla geçirmedi; çünkü ertesi gün haccın en yoğun günüydü. Onun sünneti ***dengeyi*** öğretir: ibadet güç ister ve bedenin de dinlenme hakkı vardır.

Âişe رضى الله عنها, iri yapılı ve yavaş hareket eden hanımı ***Sevde'nin*** رضى الله عنها kalabalık oluşmadan önce Müzdelife'den ***erken ayrılmak için izin istediğini*** ve Efendimizin ona izin verdiğini anlatır (Sahîh-i Buhârî 1681). Âlimler buradan kadınlar, yaşlılar ve onlara refakat edenler gibi ***zayıflar için bir ruhsat*** çıkarmışlardır: gece yarısından sonra Müzdelife'den ayrılabilirler.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MEŞ‘AR-İ HARAM VE MUHASSİR VADİSİ

Sabah namazını erken vaktinde kıldıktan sonra Resûlullah ﷺ Kasvâ’ya binip ***Meş‘ar-i Haram’a*** geldi.

Orada kıbleye yöneldi; dua etti, tekbir getirdi, tehlil etti ve Allah’ı birledi; ***ortalık iyice aydınlanıncaya kadar durdu***. Sonra ***güneş doğmadan önce*** oradan ayrıldı (Sahîh-i Müslim 1218).

Güneş doğmadan önce ayrılmak da ***câhiliye uygulamasının bir düzeltmesiydi***. Müşrikler Müzdelife’den ayrılmadan önce güneşin Sebîr dağının üzerine doğmasını beklerlerdi (Sahîh-i Buhârî 1684). Resûlullah ﷺ, Arafat’tan güneş battıktan sonra ayrılarak onlara muhalefet ettiği gibi burada da onlara muhalefet etti.

Bu kez terkisinde ***Fadl b. Abbâs*** vardı; yakışıklı bir gençti. Yanlarından bir grup kadın geçti ve Fadl onlara bakmaya başladı. Resûlullah ﷺ ***elini Fadl’ın yüzüne koydu*** ve onu başka tarafa çevirdi. Fadl bakmak için yüzünü öbür tarafa çevirdi; Efendimiz elini yine o tarafa çevirdi (Sahîh-i Müslim 1218).

Efendimizin eğitme şekline bakın: ***öfkelenmeden, utandırmadan***, yalnızca bakışı çeviren yumuşak bir elle. Gözü haramdan sakınmak Allah’ın emridir ve Resûlullah ﷺ haccın ortasında bile buna dikkat etmiştir. ***Muhassir vadisinin ortasına*** varınca ***devesini biraz hızlandırdı*** (Sahîh-i Müslim 1218) — âlimler bu vadiyi Fil ordusu olayıyla ilişkili bir yer olarak zikreder (Kur’an Kıssaları, Seri 39); sünnet, buradan hızlıca geçmektir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

AKABE CEMRESİNE TAŞ ATMA

Muhassir vadisinden Efendimiz ***Büyük Cemre'ye (Akabe Cemresi)*** çıkan orta yolu tuttu. Ona ***yedi küçük taş*** attı, her atışta tekbir getirdi — parmak uçlarıyla atılan nohut büyüklüğünde taşlar — ve bunu vadinin içinden yaptı (Sahîh-i Müslim 1218). Bu günde yalnızca Akabe Cemresine taş atılır.

Bineğinin üzerinde taş atarken bütün hac ibadeti için bir kaide olan sözleri söyledi. Câbir رضى الله عنه rivayet eder:

HADİS — SAHÎH-İ MÜSLİM, NO. 1297

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ، جَمِيعًا عَنْ عِيسَى بْنِ يُونُسَ، - قَالَ ابْنُ خَشْرَمٍ أَخْبَرَنَا عِيسَى، - عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ، أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرًا، يَقُولُ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَرْمِي عَلَى رَاحِلَتِهِ يَوْمَ النَّحْرِ وَيَقُولُ لِتَأْخُذُوا مَنَاسِكَكُمْ فَإِنِّي لاَ أَدْرِي لَعَلِّي لاَ أَحُجُّ بَعْدَ حَجَّتِي هَذِهِ.

TERCÜME:

Câbir'den رضى الله عنه; dedi ki: Peygamber'i ﷺ ***bayram günü bineğinin üzerinde (cemreye) taş atarken*** gördüm; şöyle buyuruyordu: ***"Hac menasikinizi (benden) alın; çünkü bilmiyorum, belki bu haccımdan sonra bir daha hac yapamam."***

SENED İmam Müslim'in rivayet zinciri (talebeden hocaya): Ishaq b. Ibrahim (Ibn Rahawaih) ve Ali b. Haşrem — ikisi de ← 'Isa b. Yunus (Ibn Khaşram dedi ki: 'Isa bize haber verdi) ← Ibn Juraij ← Ebû al-Zubair ← Jabir b. 'Abdullah رضى الله عنهما.

KAYNAK: İmam Müslim rivayet etmiştir: Sahîh-i Müslim, Kitâbü'l-Hac, Bayram Günü Akabe Cemresine Binekli Olarak Taş Atmanın Müstehap Oluşu Bâbı, Hadis No. 1297.

DERECE: SAHİH — Sahîh-i Müslim'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/muslim:1297

BU HADİSİN DERSLERİ

"Hac menasikinizi benden alın" — Vedâ Haccı'nın her ayrıntısının sahâbîler tarafından bu kadar titizlikle rivayet edilmesinin sebebi budur. Bunun son fırsat olabileceğini anlamışlardı. ***"Belki bu haccımdan sonra bir daha hac yapamam"*** sözleri de gerçekleşti: Efendimiz üç aydan kısa bir süre sonra vefat etti.

Cemreye taş atmak, o taşın şeytan olduğu anlamında şeytanı taşlamak değildir. Bu, ***bir itaat ve zikir ibadetidir***; Resûlullah'ın ﷺ sünnetine uyarak yapılır ve şeytana olan düşmanlığımızı hatırlatır. Bu yüzden öfkelenmenin, ayakkabı ya da büyük taş atmanın bir anlamı yoktur; sünnet olan, tekbir ve sükûnetle küçük taşlar atmaktır.

Bazı âlimler cemreye taş atmanın aslını, o yerlerde şeytanın vesvesesini reddeden Peygamber İbrâhim عَلَيْهِ السَّلَامُ kıssasıyla ilişkilendirir. Bu kıssayla ilgili rivayetler eser ve tefsir kitaplarında yer alır; fakat bizim için kesin olan şudur: Resûlullah ﷺ taş attı, biz de ***ona uymak için*** taş atarız.

Resûlullah ﷺ bu konuda aşırılığa karşı da uyarmıştır. Küçük taşlar seçmiş ve şöyle buyurmuştur: ***"Dinde aşırılıktan sakının; çünkü sizden öncekileri helak eden, dinde aşırılıktır"*** (Sünen-i İbn Mâce 3029 — sahih). Bu söz taş seçimi bağlamında söylenmiştir, fakat bütün din için genel bir kaide olmuştur.

Bugün çok katlı Cemerât köprüsü, milyonlarca hacının daha güvenli şekilde taş atmasını sağlıyor. Yine de disiplin gereklidir: belirlenen saatlere uymak, akıntıya karşı geri dönmemek ve yaşlılarla kadınların güvenliğini gözetmek. "Sakin olun, sakin olun" sözünün modern bağlamdaki uygulaması budur.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

YÜZ KURBANLIK DEVE

Sonra Resûlullah ﷺ kesim yerine gitti. ***Altmış üç deveyi kendi eliyle kesti***, sonra kalanları Ali'ye verdi;

Ali onları kesti ve Efendimiz onu kurbanına ortak etti. Sonra ***her deveden bir parça etin*** bir tencereye konulup pişirilmesini emretti; Efendimiz ve Ali onun etinden yediler ve suyundan içtiler (Sahîh-i Müslim 1218).

Âlimler ***altmış üç*** sayısına dikkat çekmiştir: bu sayı ***Resûlullah'ın*** ﷺ o zamanki yaşına eşittir. Bazıları bunu, şükür nişanesi olarak ömrünün her yılı için bir deve gibi görmüştür. Bu açık bir nas değil, ***âlimlerin bir tespitidir***; fakat üzerinde düşünmek güzeldir.

Ancak Allah, gerçekte O'na neyin ulaştığını hatırlatır: ***"Bu hayvanların ne etleri ve ne de kanları Allah'a ulaşacaktır. Allah'a ulaşacak olan ancak sizin O'nun için yaptığınız gösterişten uzak amel ve ibadettir."*** (Hac 22:37) — Tefsîru İbn Kesîr 22:37.

Yüz deve çok büyük bir servettir. Fakat değerlendirilen sayısı değil, ***o kurbanın arkasındaki takvadır***. Kurban eti de şu emre uygun olarak yoksullara dağıtıldı: "Siz de bunlardan yiyin, çaresiz kalmış yoksulu da doyurun" (Hac 22:28).

Resûlullah ﷺ kurbanlarının büyük kısmını ***kendisi kesti***. Bu, bir önderin kendi eliyle iş yapmaktan çekinmediğini ve gücü yeten kimsenin kurbanını kendisinin kesmesinin daha faziletli olduğunu gösterir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

SAÇINI TIRAŞ EDENLER İÇİN DUA

Kurbandan sonra Resûlullah ﷺ ***saçını tıraş ettirdi***. O sırada şöyle dua etti: ***"Allahım, saçlarını tıraş edenlere rahmet et."*** Sahâbîler: "Ya saçlarını kısaltanlar, ey Allah'ın Resûlü?" dediler. Efendimiz yine: "Allahım, saçlarını tıraş edenlere rahmet et" diye dua etti. Tekrar sordular; sonunda şöyle buyurdu: ***"Ve saçlarını kısaltanlara da."*** (Sahîh-i Buhârî 1727)

Tıraş olanlar için tekrarlanan dua, erkekler için ***tıraşın daha faziletli olduğunu*** gösterir; çünkü o, Allah için süs olan saçtan vazgeçerek tam bir teslimiyeti ifade eder. Bununla birlikte saçı kısaltmak da sahihtir ve ona da dua edilmiştir. Kadınlar için meşru olan ise tıraş değil, saç uçlarından ***biraz kısaltmaktır***.

Tıraş olarak veya saçı kısaltarak hacı ***ilk tahallüle*** ulaşır: karı-koca ilişkisi dışındaki bütün ihram yasakları kalkar. Tam tahallül ise ifâda tavafından sonra gerçekleşir.

Hadis kitapları, Resûlullah'ın ﷺ o gün tıraş edilen saçlarının ***sahâbîlere dağıtıldığını*** zikreder (Sahîh-i Müslim 1305). Onlar bu saçları Efendimize olan sevgilerinden dolayı sakladılar. Bu, Resûlullah'ın ﷺ şahsına mahsustur; başkalarına kıyas edilemez.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"YAP, BİR SAKINCASI YOK"

Bayram günü Resûlullah ﷺ dört ameli şu sırayla yaptı: ***taş atma, kurban kesme, tıraş olma, sonra tavaf***. Fakat herkes bu sıraya uymaya yetişemedi ya da onu bilmiyordu. Bunun üzerine gelip sordular:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 1736

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عِيسَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَقَفَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ، فَجَعَلُوا يَسْأَلُونَهُ، فَقَالَ رَجُلٌ لَمْ أَشْعُرْ فَحَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَذْبَحَ. قَالَ اذْبَحْ وَلاَ حَرَجَ. فَجَاءَ آخَرُ فَقَالَ لَمْ أَشْعُرْ فَنَحَرْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ. قَالَ ارْمِ وَلاَ حَرَجَ. فَمَا سُئِلَ يَوْمَئِذٍ عَنْ شَيْءٍ قُدِّمَ وَلاَ أُخِّرَ إِلاَّ قَالَ افْعَلْ وَلاَ حَرَجَ.

TERCÜME:

Abdullah b. Amr'dan رضى الله عنهما; Resûlullah ﷺ ***Vedâ Haccı'nda (insanlar için) durdu***, insanlar da ona sormaya başladılar. Bir adam: "Farkında olmadan kurban kesmeden önce tıraş oldum" dedi. Efendimiz: **"Kes, bir sakıncası yok"** buyurdu. Bir başkası gelip: "Farkında olmadan taş atmadan önce kurban kestim" dedi. Efendimiz: **"At, bir sakıncası yok"** buyurdu. O gün öne alınan veya geri bırakılan herhangi bir şey sorulduğunda mutlaka şöyle buyurdu: ***"Yap, bir sakıncası yok."***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): 'Abdullah b. Yusuf al-Tinnisi ← Imam Malik b. Anas ← Ibn Şihab al-Zuhri ← 'Isa b. Talhah ← 'Abdullah b. 'Amr b. al-'As رضى الله عنهما.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Hac, Cemrenin Yanında Binek Üzerinde Fetva Verme Bâbı, Hadis No. 1736; ayrıca No. 83, 124 ve Müslim No. 1306.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:1736

BU HADİSİN DERSLERİ

Bu hadis, ***İslâm şeriatındaki kolaylığın*** en büyük delillerinden biridir. Kalabalık bir ortamda, çoğu ilk kez hac yapan on binlerce insan karşısında Resûlullah ﷺ onlara kızmadı ve onlara yük yüklemedi. Cevabı kısa ve gönül rahatlatıcıydı: ***"Yap, bir sakıncası yok."***

Ayrıca Efendimizin en yoğun günün ortasında insanların sorularına cevap vermek için ***durup vakit ayırdığına*** dikkat edin. İyi bir önder ve öğretmen soruları rahatsızlık olarak görmez. Bugünün âlimleri ve hac rehberleri de bu tavrı örnek almalıdır: ***kolaylaştırmak, zorlaştırmamak***.

Ancak bu kolaylık ibadetin keyfe göre yapılabileceği anlamına gelmez. Soranlar "farkında olmadan" diyorlardı — hata etmişlerdi, ibadetle oynamıyorlardı. Şeriat ***samimiyetle gayret edeni*** kolaylaştırır ve bu

ilke hayatımızdaki her ibadeti kapsar. Hanefî mezhebine göre bu hadis, bilmeden yapanın günaha girmediğini gösterir; Ebû Hanîfe'ye göre ise kırân veya temettu‘ yapan kimse için taş atma, kurban kesme ve tıraş arasındaki sıra vaciptir ve bu sırayı değiştirene bir dem (kurban) gerekir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

İFÂDA TAVAFI VE ZEMZEM

Ardından Resûlullah ﷺ devesine binip Beytullah'a gitti ve ***ifâda tavafını*** yaptı — o olmadan haccın sahih olmadığı rükün. Efendimiz ***öğle namazını Mekke'de kıldı*** (Sahîh-i Müslim 1218). Bu tavafla tam tahallüle ulaştı.

Sonra hacılara zemzem suyu dağıtan ***Abdülmuttaliboğullarının*** yanına geldi ve şöyle buyurdu: ***"Ey Abdülmuttaliboğulları, su çekin! İnsanlar bu su dağıtma görevini sizden kapışmayacak olsaydı, ben de sizinle birlikte su çekerdim."*** Ona bir kova uzattılar, o da ondan içti (Sahîh-i Müslim 1218).

Bu sözler, ***hikmet sahibi Resûlullah'ın*** ﷺ inceliğini gösterir. Yardım etmek istiyordu; fakat kendisi su çekerse insanların bunu bir hac sünneti sanıp ***su çekmek için birbirleriyle yarışacaklarını*** ve böylece dedesinin zamanından beri miras kalan Abdülmuttalib ailesinin su dağıtma (sikāye) hakkının kaybolacağını biliyordu. Efendimiz ***yaptığı şeyin ümmete etkisini*** düşünüyordu.

Zemzem suyu, Peygamber İsmâil عَلَيْهِ السَّلَامُ ve annesi Hâcer'in zamanından beri süregelen bir ilâhî lütuftur. Resûlullah'ın ﷺ dedesi Abdülmuttalib, asırlarca toprak altında kalan bu kuyuyu yeniden kazmıştı. Şimdi torunu, dinin kemâle erdiği hacda onun suyundan içiyordu.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MİNA'DAKİ TEŞRİK GÜNLERİ

Resûlullah ﷺ Mina'ya döndü ve ***teşrik günlerinde*** (11, 12 ve 13 Zilhicce) orada kaldı. Allah bu günler hakkında şöyle buyurur:

"Allah'ı sayılı günlerde anın." (Bakara 2:203) — Tefsîru İbn Kesîr 2:203.

Her teşrik gününde güneş zevale erdikten sonra ***üç cemrenin hepsine taş atılır***: Küçük Cemre (birincisi), Orta Cemre, sonra Akabe Cemresi; her birine yedi taş. Sünnete uymada çok titiz olan İbn Ömer رضى الله عنهما birinci cemreye taş atar, sonra düzlüğe ilerler, ***kıbleye yönelerek uzun süre ayakta durur ve ellerini kaldırarak dua ederdi***; ikinci cemreden sonra da öyle yapardı; fakat Akabe Cemresinden sonra durmazdı. "Peygamber'i ﷺ böyle yaparken gördüm" derdi (Sahîh-i Buhârî 1751).

Efendimizin amcası ***Abbâs*** رضى الله عنه, hacılara su dağıtma görevi sebebiyle Mina gecelerini Mekke'de geçirmek için izin istedi; Efendimiz ***ona izin verdi*** (Sahîh-i Buhârî 1634). Âlimler buradan, hacıların menfaati için görevi olanlara bir ruhsat çıkarmışlardır.

Âyet bir seçenek de sunar: ***"acele edip, Mina'daki ibadeti iki günde bitirirse günah yoktur, geri kalsa da günah yoktur"***. Resûlullah ﷺ ise üçüncü güne (13 Zilhicce) kadar kaldı, sonra Mekke'nin kenarındaki Ebtah'a (Muhassab) gitti.

SİYER NOTU: NASR SÛRESİ VE TEŞRİK GÜNLERİ

Tefsir kitaplarındaki bazı rivayetler, ***Nasr sûresinin*** — "Allah'ın yardımı ve zafer günü geldiği zaman" — Vedâ Haccı'nın teşrik günlerinde Mina'da indiğini ve Resûlullah'ın ﷺ bundan ecelinin yaklaştığını anladığını zikreder.

Bu sûrenin iniş zamanı ve yeri hakkındaki rivayetlerin ***senedi hadis âlimlerince tartışılmıştır***. Sahih olan, İbn Abbâs'ın رضى الله عنهما Ömer'in huzurunda yaptığı tefsirdir: bu sûre, ***ecelinin yaklaştığına dair Resûlullah'a*** ﷺ bir işarettir (Sahîh-i Buhârî 4970).

KAYNAK:
İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nasr Sûresi. https://tafsir.app/ibn-katheer/110/1

BAYRAM GÜNÜ HUTBESİ

Resûlullah ﷺ Arafat'taki hutbenin yanı sıra ***bayram günü*** Mina'da da hutbe verdi. İbn Abbâs رضى الله عنهما, Efendimizin şöyle sorduğunu anlatır: ***"Ey insanlar, bu hangi gündür?"*** "Haram (dokunulmaz) bir gündür" dediler. "Bu hangi şehirdir?" diye sordu. "Haram bir şehirdir" dediler. "Bu hangi aydır?" diye sordu. "Haram bir aydır" dediler. (Sahîh-i Buhârî 1739)

Sonra şöyle buyurdu: ***"Şüphesiz kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız, bu şehrinizde, bu ayınızda, bu gününüzün haram oluşu gibi birbirinize haramdır."*** Bunu birkaç kez tekrarladı, sonra başını kaldırıp şöyle buyurdu: ***"Allahım, tebliğ etmedim mi? Allahım, tebliğ etmedim mi?"*** İbn Abbâs şöyle dedi: "Nefsim elinde olana yemin ederim ki bu, onun ümmetine vasiyetiydi."

Efendimiz hutbeyi şu tavsiyeyle bitirdi: ***"Burada bulunanlar bulunmayanlara tebliğ etsin. Benden sonra, birbirinizin boynunu vuran kâfirlere dönmeyin."*** (Sahîh-i Buhârî 1739). ***"Burada bulunanlar bulunmayanlara tebliğ etsin"*** tavsiyesi, bu ilmin bugün bize ulaşmasının sebebidir.

Vedâ Haccı hutbelerinin içeriği — Arafat'ta, bayram günü Mina'da ve teşrik günlerinde — inşallah ***Seri 29: Vedâ Hutbesi'nde*** toplanıp daha eksiksiz olarak ele alınacaktır. Orada bu hutbenin çağının ötesinde bir ***insan hakları beyannamesi*** hâline nasıl geldiğini göreceğiz.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ÂİŞE'NİN UMRESİ VE SAFİYYE'NİN HAYZI

Âişe'nin رضى الله عنها Serif'teki gözyaşlarını hatırlıyor musunuz? Temizlenip haccını yapmıştı; fakat diğer sahâbîler ***hac ve umre*** ile dönerken kendi umresi hayız sebebiyle hacca dönüştüğü için üzgündü. Resûlullah ﷺ kardeşi ***Abdurrahman b. Ebû Bekir'e*** onu ***Ten'îm'e*** götürmesini emretti; Âişe orada ihrama girdi ve hacdan sonra umre yaptı (Sahîh-i Buhârî 1785).

Resûlullah ﷺ "Bırak, haccın zaten sahih oldu" demedi. Başkaları gibi aynı sevapla dönmek isteyen ***hanımının arzusunu yerine getirdi***. Âişe'nin ihrama girdiği yer bugün Ten'îm'deki ***Âişe Mescidi*** olarak bilinir; Mekke'den pek çok kişi bugün hâlâ umre için orada ihrama girer.

Efendimizin bir diğer hanımı ***Safiyye bint Huyey*** رضى الله عنها dönüş gününe yakın hayız oldu. Bu haber verilince Resûlullah ﷺ şöyle sordu: ***"Bizi alıkoyacak mı?"*** Safiyye'nin ***ifâda tavafını yapmış olduğunu*** söylediler. Efendimiz buyurdu ki: ***"Öyleyse (bizi alıkoymaz)."*** (Sahîh-i Buhârî 1757)

Bu iki kıssa, hac ibadetinde ***Resûlullah'ın ﷺ kadınların durumuna gösterdiği özeni*** ortaya koyar. Hayızlı kadınlarla ilgili hac hükümleri — tavaf dışındaki bütün menasiki yapabilmesi ve ifâda tavafını yapmışsa vedâ tavafının düşmesi — hep bu olaylardan alınmıştır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

VEDÂ TAVAFI

Resûlullah ﷺ Mekke'den ayrılmadan önce seher vaktinde ***vedâ tavafını (ayrılık tavafı)*** yaptı, sonra Medine'ye dönmek üzere yola çıktı. İbn Abbâs رضى الله عنهما bunun hükmünü şöyle bildirir:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 1755

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ـ رضى الله عنهما ـ قَالَ أُمِرَ النَّاسُ أَنْ يَكُونَ آخِرُ عَهْدِهِمْ بِالْبَيْتِ، إِلاَّ أَنَّهُ خُفِّفَ عَنِ الْحَائِضِ.

TERCÜME:

İbn Abbâs'tan رضى الله عنهما; dedi ki: ***İnsanlara (Mekke'den ayrılmadan önce) son işlerinin Beytullah'ta (vedâ tavafı) olması emredildi***; ancak ***hayızlı kadına ruhsat verildi***.

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Musaddad b. Musarhad ← Sufyan b. 'Uyainah ← 'Abdullah b. Tawus ← bapanya, Tawus b. Kaisan ← 'Abdullah b. 'Abbas رضى الله عنهما.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Hac, Vedâ Tavafı Bâbı, Hadis No. 1755; ayrıca Müslim No. 1328.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:1755

BU HADİSİN DERSLERİ

Vedâ tavafı, ***Kâbe'yi son durak*** yapar: hacıların Mekke'deki son işi orada olur. Edepli bir misafir, ev sahibinin evinden vedalaşmadan ayrılmaz. Hacılar da Allah'ın Evinden işte böyle ayrılır: tavafla, duayla ve ayrılmaya gönlü razı olmayan bir kalple.

Safiyye kıssasında olduğu gibi hayızlı kadına verilen ruhsat, bir kez daha ***şeriatın insana gücünün üstünde yük yüklemediğini*** gösterir. O kadının günlerce beklemesi veya bütün kafileyi alıkoyması gerekmez.

Resûlullah ﷺ için bu tavaf gerçekten bir ***ayrılık tavafıydı***. Kâbe'yi bir daha görmeyecekti. Atası İbrâhim'in عَلَيْهِ السَّلَامُ inşa ettiği, kendisinin putlardan temizlediği ve bütün ümmetin kıblesi olan Evi o sabah son kez geride bıraktı.

MEDİNE'YE DÖNÜŞ VE GADÎR-İ HUM

Dönüş yolunda kafile Mekke ile Medine arasında ***Hum*** denilen sulak bir yerde konakladı. ***Zeyd b. Erkam*** رضى الله عنه, Resûlullah'ın ﷺ ayağa kalkıp hutbe verdiğini, Allah'a hamdedip öğüt ve hatırlatmada bulunduğunu, sonra şöyle buyurduğunu anlatır: ***"Ey insanlar, ben ancak bir beşerim; Rabbimin elçisinin (ölüm meleğinin) gelmesi yakındır, ben de ona icabet edeceğim. Size iki ağır emanet bırakıyorum: birincisi, içinde hidayet ve nur bulunan Allah'ın Kitabı; Allah'ın Kitabına sımsıkı sarılın… bir de Ehl-i Beytim. Ehl-i Beytim hakkında size Allah'ı hatırlatırım,"*** bunu üç kez söyledi (Sahîh-i Müslim 2408).

Başka bir rivayette Ali رضى الله عنه hakkında şöyle buyurmuştur: ***"Ben kimin velisi isem Ali de onun velisidir"*** (Sünen-i Tirmizî 3713 — sahih). Ehl-i Sünnet âlimleri buradaki ***veli*** kelimesinin ***sevgi ve destek*** anlamına geldiğini açıklar. Bundan önce Büreyde رضى الله عنه, Yemen'deki humus payı konusunda Ali'yi şikâyet etmişti; Resûlullah ﷺ şöyle buyurmuştu: ***"Ona buğzetme; çünkü onun humustaki hakkı bundan daha fazladır"*** (Sahîh-i Buhârî 4350).

Gadîr-i Hum'daki tavsiye iki emanet içerir: ***Allah'ın Kitabına sarılmak*** ve ***Ehl-i Beyte, yani Resûlullah*** ﷺ ailesine hürmet etmek. Ehl-i Beyti — Ali, Fâtıma, Hasan, Hüseyin ve Efendimizin ailesini — sevmek, aşırılığa kaçmadan ve diğer sahâbîleri küçümsemeden imanın bir parçasıdır. Bu iki emanet birbirini tamamlar.

Kafile Medine'ye doğru yoluna devam etti. Şehri görünce Efendimiz, yolculuktan dönerken âdeti olduğu üzere tekbir getirip dua etti. Hicretin 10. yılının Zilhicce ayının sonunda Medine'ye döndü — ve ***üç aydan kısa bir süre*** sonra bu dünyadan ayrılacaktı (Seri 30).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

İFRÂD, KIRÂN VE TEMETTU‘: RESÛLULLAH ﷺ NASIL HAC YAPTI?

13. bölüm, Vedâ Haccı’ndan tespit edilen üç hac şeklini kısaca zikretmişti. Bu bölüm onları daha ayrıntılı açıklıyor; çünkü hac adaylarının en sık sorduğu soru budur: Hangi hacca niyet etmeliyim ve Resûlullah ﷺ bizzat hangi haccı yaptı?

ÇEŞİT	NASIL	DEM (KURBAN)	TEMEL DELİL
İfrâd	Yalnızca hac için ihrama girmek; umre (istenirse) hacdan sonra yapılır	Vacip değil	Sahîh-i Müslim 1211 (Âişe: Bazılarımız yalnızca hac için ihrama girdi)
Kırân	Hac ve umre için birlikte ihrama girmek; bayram gününe kadar ihramlı kalmak	Vacip	Sahîh-i Müslim 1251; Sahîh-i Buhârî 1534
Temettu‘	Hac aylarında önce umre yapıp ihramdan çıkmak, sonra 8 Zilhicce’de hac için ihrama girmek	Vacip	Bakara 2:196; Sahîh-i Müslim 1218

Kur’an temettu‘ şeklini bizzat zikreder: “Güven içinde olursanız, hacca kadar umreden faydalanabilen kimseye kolayına gelen bir kurban kesmek … gerekir” (Bakara 2:196) — Tefsîru İbn Kesîr 2:196.

DELİLLERİYLE HACC-I RESÛLULLAH ﷺ

Enes b. Mâlik رضى الله عنه şöyle demiştir: “Resûlullah’ın ﷺ hac ve umre için birlikte telbiye getirdiğini işittim; şöyle diyordu: Lebbeyke umraten ve haccen (Umre ve hac ile davetine icabet ediyorum)” (Sahîh-i Müslim 1251).

Ömer b. Hattâb رضى الله عنه da Resûlullah’ın ﷺ Akīk vadisinde şöyle buyurduğunu rivayet eder: “Bu gece Rabbimden bir elçi gelip şöyle dedi: Bu mübarek vadide namaz kıl ve ‘hac içinde bir umre’ de” (Sahîh-i Buhârî 1534).

Buna karşılık Âişe رضى الله عنها, Resûlullah’ın ﷺ “hac için ihrama girdiğini” rivayet eder (Sahîh-i Müslim 1211); bu rivayet, Efendimizin ifrâd haccı yaptığını söyleyenlerin dayanağıdır.

FIKIH NOTU: ÂLİMLERİN GÖRÜŞ AYRILIĞI

Âlimler Resûlullah'ın ﷺ hac çeşidi hakkında ihtilaf etmiştir. Şerhu Sahîh-i Müslim'de Nevevî, Zâdü'l-Meâd'da

İbn Teymiyye ve İbnü'l-Kayyim dahil pek çok muhakkik âlim, Efendimizin kurbanlık getirdiği ve bayram gününe kadar ihramdan çıkmadığı için kırân haccı yaptığı görüşündedir. İfrâdı zikreden rivayetler, Efendimizin ihramının başlangıcına veya haccın amellerine işaret eder şeklinde açıklanmıştır.

Mezhepler ümmet için en faziletli şekil konusunda da farklıdır: Hanefî mezhebi kırânı tercih eder ve Resûlullah'ın haccının kırân olduğunu esas alır; Mâlikî ve Şâfiî mezhepleri ifrâdı (Şâfiî mezhebinde belirli şartlarla) tercih eder; Hanbelî mezhebi ise Resûlullah'ın ﷺ şu sözüne dayanarak temettu'u tercih eder:

"Sonradan öğrendiğimi daha önce bilseydim kurbanlık getirmezdim ve bunu umreye çeviririrdim" (Sahîh-i Müslim 1218).

Üç şeklin hepsi icmâ ile sahihtir. Bugün hacıların çoğu Kutsal Topraklara erken vardıkları için temettu' haccı yapar. Hac adaylarına, Diyanet'in hac eğitimlerindeki rehberliğe ve kendi mezheplerine uymaları tavsiye edilir.

Kaynak: Sahîh-i Müslim 1251; Sahîh-i Buhârî 1534; Sahîh-i Müslim 1211; İbnü'l-Kayyim, Zâdü'l-Meâd; Nevevî, Şerhu Sahîh-i Müslim.

DERS

Resûlullah'ın ﷺ tek bir haccı, üç sahih şeklin doğmasına vesile oldu. Bu, şeriatın genişliğini gösterir:

Allah ibadeti tek bir şekle sıkıştırmamıştır ve delile dayanan görüş ayrılıkları tartışma sebebi değil, saygı gösterilecek bir zenginliktir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

VEDÂ HACCININ ŞAHSİYETLERİ

Vedâ Haccı'na on binlerce kişi katıldı; fakat sahih rivayetlerde bazı isimler tekrar tekrar karşımıza çıkar. Bu tablo onları kabileleri, yakınlıkları ve kaynaklarıyla birlikte bir araya getiriyor.

ŞAHSİYET	KABİLE / AKRABALIK	KISSADAKİ ROLÜ	KAYNAK
Câbir b. Abdullah	Ensar, Hazrec (Benî Seleme)	En uzun hac hadisinin râvisi: Hacc-ı Resûlullah ﷺ	Sahîh-i Müslim 1218
Âişe bint Ebî Bekir	Kureyş, Teymoğulları; zevce-i Resûlullah ﷺ	Serif'te hayız oldu; hacdan sonra Ten'îm'den umre yaptı	Sahîh-i Buhârî 305, 1785
Sevde bint Zem'a	Kureyş, Âmir b. Lüey oğulları; zevce-i Resûlullah ﷺ	Müzdelife'den erken ayrılmasına izin verildi	Sahîh-i Buhârî 1681
Safiyye bint Huyey	Nadîroğulları; zevce-i Resûlullah ﷺ	Dönüşten önce hayız oldu; vedâ tavafı düştü	Sahîh-i Buhârî 1757
Fâtıma bint Muhammed	Resûlullah'ın ﷺ kızı; Ali'nin hanımı	Umreden sonra ihramdan çıktı	Sahîh-i Müslim 1218
Ali b. Ebû Tâlib	Kureyş, Hâşimoğulları; amcasının oğlu ve damadı: Resûlullah ﷺ	Yemen'den kurbanlık develerle geldi	Sahîh-i Müslim 1218
Abbâs b. Abdülmuttalib	Hâşimoğulları; amcası olduğu kişi: Resûlullah ﷺ	Su dağıtma (sikâye) görevi için Mekke'de gecelemesine izin verildi	Sahîh-i Buhârî 1634
Fadl b. Abbâs	Hâşimoğulları; amcaoğlu: Resûlullah ﷺ	Müzdelife'den Mina'ya terkide gitti	Sahîh-i Buhârî 1544, 1513
Üsâme b. Zeyd	Kelb (soyca); Zeyd b. Hârise'nin oğlu, mevlâ-yı Resûlullah ﷺ	Arafat'tan Müzdelife'ye terkide gitti; Efendimizi gölgeledi	Sahîh-i Buhârî 1544; Sahîh-i Müslim 1298
Bilâl b. Rebâh	Habeş asıllı; Ebû Bekir tarafından azat edildi	Arafat'ta ezan okudu; Efendimizin devesinin yularını tuttu	Sahîh-i Müslim 1218, 1298
Ümmü'l-Husayn el-Ahmesiyye	Becîle (Ahmes)	Efendimizin Akabe Cemresine taş atışını gördü ve rivayet etti	Sahîh-i Müslim 1298
Ebû Talha el-Ensârî	Ensar, Hazrec (Neccâroğulları)	Tıraştan sonra dağıtılmak üzere Resûlullah'ın ﷺ saçları kendisine verildi	Sahîh-i Müslim 1305
Esmâ bt. Umeys	Has'am; Ebû Bekir'in hanımı	Zülhuleyfe'de Muhammed b. Ebû Bekir'i doğurdu	Sahîh-i Müslim 1218

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ŞAHSİYET	KABİLE / AKRABALIK	KISSADAKİ ROLÜ	KAYNAK
Abdurrahman b. Ebû Bekir	Kureyş, Teymoğulları; Âişe'nin kardeşi	Âişe'yi umre için Ten'îm'e götürdü	Sahîh-i Buhârî 1785
Has'am kabilesinden bir kadın	Has'am	Yaşlı babası adına hac yapmayı sordu	Sahîh-i Buhârî 1513

Yolculuğun iki aşamasında Resûlullah'ın ﷺ terkisine iki genç bindi: Arafat'tan Müzdelife'ye Üsâme, Müzdelife'den Mina'ya Fadl (Sahîh-i Buhârî 1544). Ümmü'l-Husayn ise Efendimiz Akabe Cemresine taş atarken Üsâme ile Bilâl'den birinin devesinin yularını tuttuğunu, diğerinin de onu sıcaktan korumak için elbisesini kaldırdığını anlatır (Sahîh-i Müslim 1298).

Resûlullah ﷺ tıraştan sonra saçlarını insanlara dağıtması için Ebû Talha el-Ensârî'ye verdi (Sahîh-i Müslim 1305). Sahâbîlerin Efendimize olan sevgisi, tek bir kıla bile değer verecek kadar açıktı.

Kaynak: Sahîh-i Buhârî 1544; Sahîh-i Müslim 1298; Sahîh-i Müslim 1305; İbn Hacer, el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe.

DERS

Tek bir kafilede aile fertleri, hanımlar, azatlılar, Ensar, uzak kabilelerden kadınlar ve gençler bir araya gelmişti. Her biri Resûlullah'tan ﷺ yer ve ilgi gördü. Hac ibadeti insanları derece farkı gözetmeden bir araya getirir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HACILARIN SORULARI VE HACDAKİ KOLAYLIKLAR

Vedâ Haccı boyunca insanlar kendi durumlarını sormak için Resûlullah'a ﷺ geldiler. 26. bölüm bayram günündeki soruları anlattı. Bu bölüm, cevapları bugüne kadar hükümlerin temeli olan diğer bazı soruları bir araya getiriyor.

ÂCİZ BABA ADINA HAC

İbn Abbâs رضى الله عنهما, Vedâ Haccı yılında Has'am kabilesinden bir kadının gelip şöyle dediğini rivayet eder: "Ey Allah'ın Resûlü! Allah'ın kullarına farz kıldığı hac, babama çok yaşlı iken ulaştı; binek üzerinde duramıyor. Onun adına hac yapabilir miyim?" Efendimiz: "Evet" buyurdu. (Sahîh-i Buhârî 1513)

Bu hadis bedel haccın delilidir: devamlı bir özür sebebiyle hac yapamayan veya vefat etmiş birinin adına hac yapmak. Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre bedel hac yapan kimsenin önce kendi haccını yapmış olması gerekir. Hanefî mezhebine göre ise kendi haccını yapmamış birinin bedel haccı sahih olmakla birlikte mekruhtur; ayrıca bedel haccın, adına hac yapılan kimsenin emriyle ve onun malıyla yapılması, hac yapanın ona niyet etmesi ve hac yaptıranın aczinin ölünceye kadar devam etmesi şarttır.

ÇOCUĞUN HACCI

İbn Abbâs, Resûlullah'ın ﷺ Revhâ'da bir kafileyle karşılaştığını rivayet eder. Bir kadın küçük bir çocuğu kaldırıp sordu: "Bunun için hac var mı?" Efendimiz: "Evet, sevabı da senin için" buyurdu. (Sahîh-i Müslim 1336)

Âlimler, çocuğun haccının sahih ve sevaplı olduğunu, fakat farz haccın yerine geçmediğini açıklar; çocuk ergenliğe erip imkân bulunca yeniden hac yapması gerekir.

ÖMÜRDE BİR KEZ HAC

Ebû Hüreyre رضى الله عنه, Resûlullah'ın ﷺ şöyle hutbe verdiğini rivayet eder: "Ey insanlar! Allah size haccı farz kıldı, öyleyse hac yapın." Bir adam: "Her yıl mı, ey Allah'ın Resûlü?" diye sordu. Efendimiz sustu; adam bunu üç kez tekrarladı. Sonra şöyle buyurdu: "Evet deseydim vacip olurdu ve siz buna güç yetiremezdiniz." (Sahîh-i Müslim 1337)

İHRAMLIYKEN VEFAT EDEN HACI

İbn Abbâs, bir adamın Arafat'ta vakfe yaparken devesinden düşüp öldüğünü rivayet eder. Resûlullah ﷺ şöyle buyurdu: "Onu su ve sidr (yaprağı) ile yıkayın, iki parça elbisesiyle kefenleyin, ona koku sürmeyin ve başını örtmeyin; çünkü o kıyamet günü telbiye getirerek diriltilecektir." (Sahîh-i Buhârî 1265)

Her yıl Kutsal Topraklarda vefat eden hacılar olur. Bu hadis ailelerine teselli verir: ihramlıyken ölmek şerefli bir sondur.

NOT: BU SERİDEKİ DİĞER KOLAYLIKLAR

Diğer bazı kolaylıklar önceki bölümlerde ele alındı: yeni doğum yapmış kadının ihrama devam etmesi (4. bölüm), hayızlı kadının tavaf dışındaki bütün menasiki yapması (8. bölüm), zayıfların Müzdelife'den erken ayrılması (21. bölüm) ve ifâda tavafını yapmış hayızlı kadından vedâ tavafının düşmesi (30. bölüm).

Kaynak: Sahîh-i Buhârî 1513; Sahîh-i Müslim 1336; Sahîh-i Müslim 1337; Sahîh-i Buhârî 1265.

DERS

Resûlullah ﷺ her soruya kolaylaştıran bir cevap verdi ve yük artıran sorulardan hoşlanmadı. Hac şeriatı güç yetirmeye dayanır: âciz olanın yerine başkası hac yapar, çocuğa sevap verilir ve hac ömürde yalnızca bir kez farzdır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

VEDÂ HACCININ MEKÂNLARI: DÜN VE BUGÜN

Resûlullah'ın ﷺ Vedâ Haccı'nda uğradığı yerlerin neredeyse hepsi hâlâ mevcuttur ve her yıl milyonlarca hacı tarafından ziyaret edilir. Bu tablo, bu kıssadaki mekânları bugünkü durumlarıyla ilişkilendiriyor.

YER	VEDÂ HACCINDAKİ OLAY	BUGÜNKÜ DURUMU
Zülhuleyfe	Mîkat; namaz ve telbiyeye başlama; Esmâ'nın doğumu (4. bölüm)	Âbâr-ı Ali olarak bilinir; Mîkat Mescidi (Şecere Mescidi) Mescid-i Nebevî'ye yaklaşık 14 km uzaklıktadır
Beydâ	Deve ayağa kalkınca telbiye (4. bölüm)	Zülhuleyfe yakınındaki yüksek alan
Serif	Âişe'nin hayız olması (8. bölüm)	Mekke'nin kuzeyinde, Ten'îm yakınında
Mescid-i Haram	Tavaf, sa'y ve ifâda tavafı (9–12, 27. bölümler)	Defalarca genişletildi; sa'y alanı artık çok katlıdır
Mina	Terviye günü; teşrik günleri (15, 28. bölümler)	Çadırlar şehri; Hayf Mescidi
Nemire ve Urene Vadisi	Efendimizin çadırı; Arafat hutbesi (16–17. bölümler)	Nemire Mescidi; binasının bir kısmı Arafat sınırının dışında, Urene vadisindedir ve levhalarla işaretlenmiştir
Arafat	Vakfe; Mâide 5:3 âyetinin inişi (18–19. bölümler)	Rahmet Dağı (Cebelü'r-Rahme); sınırlar işaretlenmiştir
Müzdelife ve Meş'ar-i Haram	Geceleme ve zikir (21–22. bölümler)	Meş'ar-i Haram Mescidi
Muhassir Vadisi	Efendimiz adımlarını hızlandırdı (22. bölüm)	Müzdelife ile Mina arasında işaretlenmiştir
Akabe Cemresi ve Cemerât	Taş atma (23, 28. bölümler)	Eski köprü 2006'da yıkıldıktan sonra inşa edilen beş katlı Cemerât köprüsü
Ten'îm	Âişe'nin umresi (30. bölüm)	Âişe Mescidi; Mekke halkının umre için ihrama girdiği yer
Gadîr-i Hum	Dönüş yolunda hutbe (32. bölüm)	Mekke ile Medine arasında, Cuhfe yakınında

Bugünkü Cemerât köprüsünün beş katı vardır ve temeli on iki kata kadar taşıyacak şekilde tasarlanmıştır. Nemire Mescidi ise yaklaşık 110.000 metrekarelik bir alanı kaplar ve 400.000'den fazla hacıyı alabilir. İçindeki levhalar Arafat'ın sınırını gösterir; çünkü mescidin bir kısmı, el-Muvatta' ve Sünen-i İbn Mâce'deki rivayetlere göre vakfe yeri dışında tutulan Urene vadisindedir.

Kaynak: Saudipedia, "Miqat Dhu al-Hulayfah"; Saudipedia, "How Many Floors Does the Jamaraat Bridge Have?"; Discover Makkah, "Namira Mosque"; Wikipedia, "Masjid al-Namirah".

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DERS

Hac mekânlarının görünümü bugün değişmiştir; fakat menasik Resûlullah'ın ﷺ öğrettiği gibi kalmıştır. Her mekânın tarihini bilen hacı, Efendimizin adımlarını birer birer takip ediyormuş gibi hisseder.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

GÜN GÜN KRONOLOJİ

Bu tablo, Câbir hadisine (Sahîh-i Müslim 1218) ve diğer rivayetlere dayanarak Vedâ Haccı yolculuğunu günlere göre sıralar. Bazı tarihler siyer âlimlerinin tahminidir ve öyle belirtilmiştir.

TARİH (H. 10)	OLAY	KAYNAK
25 Zilkade	Öğleden sonra Medine'den çıkış; Zülhuleyfe'de ikindiyi iki rekât kılma ve orada geceleme	Sahîh-i Buhârî 1545; siyer kitapları
26 Zilkade	İhrama girme ve telbiye; Esmâ bint Umeys'in doğumu	Sahîh-i Müslim 1218
Yaklaşık 3 Zilhicce	Âişe'nin Serif'te hayız olması	Sahîh-i Buhârî 305
4 Zilhicce	Mekke'ye giriş; tavaf ve sa'y; kurbanlığı olmayanların ihramdan çıkması	Sahîh-i Buhârî 1545; Sahîh-i Müslim 1218
5–7 Zilhicce	Efendimizin Ebtah'ta kalması; Ali'nin Yemen'den gelişi	Sahîh-i Müslim 1218
8 Zilhicce (Terviye)	Mina'ya gidiş; öğleden ertesi sabaha kadar namazları orada kılma	Sahîh-i Müslim 1218
9 Zilhicce (Cuma)	Nemire; Urene vadisinde hutbe; öğle ile ikindiyi cem'; güneş batıncaya kadar vakfe; Mâide 5:3'ün inişi	Sahîh-i Müslim 1218; Sahîh-i Buhârî 45
10 Zilhicce gecesi	Müzdelife: akşam ile yatsıyı cem', sabaha kadar uyku	Sahîh-i Müslim 1218
10 Zilhicce (Bayram)	Meş'ar-i Haram, Muhassir vadisi, Akabe Cemresi, kurban, tıraş, ifâda tavafı, bayram günü hutbesi	Sahîh-i Müslim 1218; Sahîh-i Buhârî 1739
11–13 Zilhicce (Teşrik)	Zevalden sonra üç cemreye taş atma	Sahîh-i Buhârî 1751
13 Zilhicce	Mina'dan ayrılış ve Muhassab'da (Ebtah) konaklama	Siyer kitapları
14 Zilhicce gecesi	Âişe'nin Ten'îm'den umresi	Sahîh-i Buhârî 1785
14 Zilhicce	Vedâ tavafı ve Medine'ye dönüş yolculuğu	Sahîh-i Buhârî 1755
18 Zilhicce	Gadîr-i Hum'da hutbe (tarih siyer kitaplarına göre)	Sahîh-i Müslim 2408; siyer kitapları
Zilhicce sonu	Medine'ye varış	Siyer kitapları

DERS

Vedâ Haccı'nın tamamı yaklaşık bir ay sürdü; fakat her günü derslerle doluydu. Bu sıralamayı anlayan bugünün hacıları daha huzurlu olur; çünkü her gün ne yapılacağını ve neden yapılacağını bilirler.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

VEDÂ HACCI HAKKINDA SIKÇA SORULAN SORULAR

1. BU HACCA NEDEN VEDÂ HACCI DENİR?

Çünkü Resûlullah ﷺ âdeta ümmetine veda etmiş ve yaklaşık üç ay sonra vefat etmiştir (Sahîh-i Buhârî 4402; 2. bölüm).

2. RESÛLULLAH ﷺ HİCRETTEN SONRA KAÇ KEZ HAC YAPTI?

Yalnızca bir kez: Hicretin 10. yılındaki Vedâ Haccı (1. bölüm).

3. RESÛLULLAH ﷺ HANGİ ÇEŞİT HAC YAPTI?

Muhakkik âlimlerin çoğu, kurbanlık getirdiği ve hac ile umre için telbiye getirdiği için kırân olduğu görüşündedir; Hanefî mezhebi de bu görüştedir. Bazıları ise ifrâd olduğunu söyler (Sahîh-i Müslim 1251, 1211; 33. bölüm).

4. VEDÂ HACCI'NA KAÇ HACI KATILDI?

Sahih hadislerde bir rakam yoktur. Siyer kitapları 90 bin ve 114 bin gibi tahminler zikreder; kesin olan çok kalabalık olduklarıdır (Sahîh-i Müslim 1218; 7. bölüm).

5. "BUGÜN, SİZE DİNİNİZİ BÜTÜNLEDİM" ÂYETİ NE ZAMAN İNDİ?

Arafat günü ikindi vakti, Cuma günü, Resûlullah ﷺ vakfede iken (Sahîh-i Buhârî 45; 18. bölüm).

6. "HAC MENASİKİNİZİ BENDEN ALIN" SÖZÜNÜN ANLAMI NEDİR?

Resûlullah'ın ﷺ haccındaki her ameli bir rehberdir. Efendimiz bu sözü Akabe Cemresine taş atarken söylemiştir (Sahîh-i Müslim 1297; 23. bölüm).

7. KİŞİ ANNE BABASI ADINA HAC YAPABİLİR Mİ?

Evet; anne babanın devamlı bir özrü varsa veya vefat etmişlerse. Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre bedel hac yapanın önce kendi haccını yapmış olması gerekir; Hanefî mezhebine göre ise kendi haccını yapmamış kimsenin bedel haccı sahih fakat mekruhtur (Sahîh-i Buhârî 1513; 35. bölüm).

8. ÇOCUĞUN HACCI SAHİH MİDİR?

Sahih ve sevaplıdır; fakat çocuk ergenliğe erip imkân bulunca farz haccı yapması gerekir (Sahîh-i Müslim 1336; 35. bölüm).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

9. BAYRAM GÜNÜ MENASİKİN SIRASI YANLIŞLIKLA DEĞİŞTİRİLİRSE NE OLUR?

Resûlullah ﷺ, bir şeyi öne alan veya geri bırakanlara “Yap, bir sakıncası yok” buyurmuştur (Sahîh-i Buhârî 1736; 26. bölüm). Ebû Hanîfe’ye göre ise kırân veya temettu‘ yapan kimse taş atma, kurban ve tıraş sırasını değiştirirse dem gerekir.

10. HAYIZLI KADIN HAC YAPABİLİR Mİ?

Evet; temizleninceye kadar tavaf dışındaki bütün menasiki yapar ve ifâda tavafını yapmışsa vedâ tavafı ondan düşer (Sahîh-i Buhârî 305, 1757; 8, 30. bölümler).

11. RESÛLULLAH ﷺ ARAFAT GÜNÜ NEREDE HUTBE VERDİ?

Bugünkü Nemire Mescidinin bulunduğu yere yakın Urene vadisinde (Sahîh-i Müslim 1218; 17, 36. bölümler). Hutbenin içeriği Seri 29’da ele alınmaktadır.

12. RESÛLULLAH ﷺ KAÇ DEVE KURBAN ETTİ?

Yüz deve; altmış üçünü kendi eliyle kesti, kalanını Ali kesti (Sahîh-i Müslim 1218; 24. bölüm).

DERS

Hac hakkındaki sorular bitmez; fakat cevapları tek bir kaynağa döner: Resûlullah’ın ﷺ yaptıkları ve öğrettikleri. Bu vedâ haccındaki vasiyeti de buydu.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DERSLER VE KAPANIŞ

Vedâ Haccı yalnızca bir ibadet değil; İslâm tarihindeki ***en büyük açık sınıftır***: Resûlullah ﷺ orada on binlerce insana doğrudan ders vermiştir. Efendimizin menasiki şöyle özetlenebilir:

TARİH VE YER	SÜNNET-İ RESÛLULLAH ﷺ
25 Zilkade, Zülhuleyfe	Gusül, ihram, namaz, telbiye
4 Zilhicce, Mekke	Kudûm tavafı (remel), Makām'da namaz, sa'y
8 Zilhicce, Mina	Beş vakit namaz; cem' etmeden kısaltma
9 Zilhicce, Arafat	Hutbe, öğle–ikindi cem'i, akşama kadar vakfe
10. gece, Müzdelife	Akşam–yatsı cem'i, uyku, erken sabah namazı
10 Zilhicce, Mina	Akabe'ye taş atma, kurban, tıraş, hutbe
10 Zilhicce, Mekke	İfâda tavafı, zemzem içme
11–13 Zilhicce, Mina	Üç cemreye taş atma, uzun dua
14 Zilhicce, Mekke	Vedâ tavafı, Medine'ye dönüş

Bu yolculuktan şu dersleri çıkarabiliriz:

DERS	BU SERİDEN
Sünnete uymak	"Hac menasikinizi benden alın"
Saf tevhid	Telbiye, Safâ, Makām-ı İbrâhim
İbadet hurafe değildir	Ömer ve Hacerülesved
Eşitlik	Herkes Arafat'ta vakfe yaptı; Üsâme terkide
Kolaylık	"Yap, bir sakıncası yok"
Huzur (sekîne)	"Ey insanlar, sakin olun, sakin olun!"
Kadınların durumuna özen	Âişe, Esmâ, Sevde, Safiyye
Din kemâle erdi	Arafat'ta Mâide 5:3

HAYATIMIZDA HAC

Herkes hacca gidecek imkâna sahip değildir; fakat her Müslüman ***haccın ruhunu*** hayatına taşıyabilir: Allah'ın çağrısına "Lebbeyk" ile icabet etmek, her işte O'nu birlemek, dili kavgadan korumak, hayatın sıkışıklığında sükûneti korumak ve ibadette daima ***Resûlullah'ın*** ﷺ örneğine uymak. Gücü yetenler ise onu ertelemesin.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

İnşallah **Siyer-i Nebî** serisi ***Seri 29 — Vedâ Hutbesi*** ile devam edecek: Resûlullah'ın ﷺ Arafat ve Mina'daki hutbelerinin eksiksiz açıklaması — can, mal ve namusun dokunulmazlığı, ribanın ve câhiliye kan davalarının kaldırılması, kadın hakları, insanların eşitliği ve Allah'ın Kitabına sarılma vasiyeti. Allahu a'lem.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KAYNAKÇA — SERİ 28

KUR'AN VE TEFSİR

Kur'an-ı Kerîm, Osmanlı (Uthmânî) metin ve Diyanet İşleri Başkanlığı meali. https://quran.com/ms

İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm (Bakara 2:125, 2:158, 2:197–203; Âl-i İmrân 3:97; Mâide 5:3; Hac 22:27–37; Nasr Sûresi). https://tafsir.app/ibn-katheer/5/3

Taberî, Câmiu'l-Beyân — Mâide 5:3 tefsiri.

HADİS

Sahîh-i Buhârî 45, 305, 1521, 1545, 1549, 1557, 1597, 1634, 1671, 1681, 1684, 1727, 1736, 1739, 1751, 1755, 1757, 1773, 1785, 4350, 4402, 4970. https://sunnah.com/bukhari

Sahîh-i Müslim 1162, 1218, 1297, 1305, 1348, 2408. https://sunnah.com/muslim

Sünen-i Tirmizî 889, 3713; Sünen-i İbn Mâce 3029. https://sunnah.com

SİYER VE ŞERH KİTAPLARI

İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshâk rivayeti) — Vedâ Haccı bölümü.

İbnü'l-Kayyim, Zâdü'l-Meâd fî Hedyi Hayri'l-İbâd — Hacc-ı Resûlullah ﷺ bölümü.

Nevevî, el-Minhâc Şerhu Sahîh-i Müslim — Câbir hadisinin şerhi (No. 1218).

İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî — Kitâbü'l-Hac.

Muhammed Nâsırüddîn el-Elbânî, Haccetü'n-Nebî ﷺ kemâ Revâhâ anhü Câbir.

İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye; Safiyyurrahmân el-Mübârekfûrî, er-Rahîku'l-Mahtûm.

GENEL TARİH

Wikipedia, "Farewell Pilgrimage". https://en.wikipedia.org/wiki/Farewell_Pilgrimage

Wikipedia, "Hajj". https://en.wikipedia.org/wiki/Hajj

Wikipedia, "Day of Arafah". https://en.wikipedia.org/wiki/Day_of_Arafah

Wikipedia, "Muzdalifah". https://en.wikipedia.org/wiki/Muzdalifah

Wikipedia, "Mina". https://en.wikipedia.org/wiki/Mina,_Saudi_Arabia

Wikipedia, "Ghadir Khumm". https://en.wikipedia.org/wiki/Ghadir_Khumm

EK HADİSLER VE KAYNAKLAR

Sahîh-i Müslim 1251 (umre ve hac ile telbiye). https://sunnah.com/muslim:1251a

Sahîh-i Buhârî 1534 (Akīk vadisi: hac içinde umre). https://sunnah.com/bukhari:1534

Sahîh-i Buhârî 1544 (Üsâme ve Fadl'ın terkide gitmesi). https://sunnah.com/bukhari:1544

Sahîh-i Müslim 1298 (Ümmü'l-Husayn: Akabe Cemresine taş atma). https://sunnah.com/muslim:1298a

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

Sahîh-i Buhârî 1513 (âciz baba adına hac). https://sunnah.com/bukhari:1513

Sahîh-i Müslim 1336 (çocuğun haccı). https://sunnah.com/muslim:1336a

Sahîh-i Müslim 1337 (ömürde bir kez hac). https://sunnah.com/muslim:1337

Sahîh-i Buhârî 1265 (ihramlıyken vefat eden hacı). https://sunnah.com/bukhari:1265

Saudipedia, “Miqat Dhu al-Hulayfah”. https://saudipedia.com/en/miqat-dhu-al-hulayfah

Discover Makkah, “Namira Mosque”. https://discovermakkah.sa/en/places-worth-visiting/the-grand-mosque-and-the-holy-sites/namira-mosque

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Vedâ Hutbesi

Siyer-i Nebî — Seri 29

Kur’an ve Sahih Hadislere Göre Resûlullah’ın ﷺ Arafat ve Mina’daki Tavsiyeleri: İnsan Onuru, Kadın Hakları, Eşitlik ve Ümmete Vasiyet

VEDÂ HUTBESİ

Seri 28, Vedâ Haccında Resûlullah'ı ﷺ adım adım takip etti: Medine'den Zülhuleyfe'ye, Mekke'ye, Mina'ya, Arafat'a, Müzdelife'ye ve dönüş yoluna kadar. Bu menasikin ortasında Efendimiz on binlerce hacıya ***hutbe irad etmek*** için birkaç kez durdu. İşte bu hutbeler ***Vedâ Hutbesi (Veda Konuşması)*** olarak bilinir.

Bu Seri 29, söz konusu hutbelerin içeriğini konu konu açıklar: ***can, mal ve namusun dokunulmazlığı***; ***faizin ve cahiliye kan davalarının kaldırılması***; ***kadın hakları ve aile***; ***nesep, vasiyet ve borç***; ***Allah'ın Kitabına sarılmak***; ***eşitlik ve kardeşlik***; ve büyük vasiyet: ***"Burada bulunanlar, bulunmayanlara tebliğ etsin."***

Yalnızca hadis kitaplarındaki ***sahih veya hasen*** lafızları kullanacağız. "Vedâ Hutbesi" adıyla tek ve uzun bir konuşma şeklinde yaygın olarak dolaşan bir metin vardır; bunun bir kısmı sahihtir, bir kısmı ise sağlam bir senedi olmayan siyer kitaplarından gelir. 29. bölüm bu meşhur lafızları tek tek gözden geçirecektir.

Şekil 1: Resûlullah'ın ﷺ Vedâ Haccındaki hutbeleri.

Not: Bu e-kitaptaki âyet mealleri Diyanet İşleri Başkanlığı mealidir. Her hadisin derecesi hadis kutusunda belirtilmiştir. Siyer kitaplarında sağlam bir senet olmadan geçen hutbe lafızları, derecelerinin açıklamasıyla birlikte kahverengi "Siyer Notu" kutusuna konulmuştur.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

VEDÂ HACCININ HUTBELERİ

Birçok kişi Vedâ Hutbesinin tek bir konuşmadan ibaret olduğunu sanır. Oysa sahih hadisler, Resûlullah'ın ﷺ o hacda ***birden fazla*** hutbe irad ettiğini gösterir. En meşhuru, 9 Zilhiccede ***Arafat'taki hutbedir***; Urene vadisinin tabanında, güneş zevale erdikten sonra ve öğle ile ikindi namazlarından önce irad edilmiştir (Sahîh-i Müslim 1218).

İkinci hutbe ***kurban bayramı günü Mina'da*** (10 Zilhicce) irad edildi; Efendimiz o gün "Bugün hangi gündür?" diye sordu (Sahîh-i Buhârî 1739). Ebû Bekre رضى الله عنه, Efendimizin devesinin üzerinde hutbe okuduğunu, bir adamın da devenin yularını tuttuğunu anlatır (Sahîh-i Buhârî 67). Âlimler ayrıca Mina'da ***teşrik günlerinde*** irad edilen hutbeden de söz ederler.

Ayrıca orada bulunan sahâbîler — Câbir, Ebû Bekre, İbn Abbâs, İbn Ömer, Cerîr, Ebû Ümâme, Amr b. el-Ahvas, Ümmü'l-Husayn ve daha birçokları — her biri ***kendi duyduğu kısmı*** rivayet etmiştir. Bu rivayetler bir araya getirildiğinde, Resûlullah'ın ﷺ ümmetine verdiği son tavsiyelerin eksiksiz bir tablosu ortaya çıkar.

Efendimiz neden bu günlerde hutbe irad etti? Çünkü bu, onun zamanında Müslümanların ***en büyük toplanmasıydı***: Arap Yarımadasındaki hemen her kabilenin temsilcileri tek bir yerde bulunuyordu. Burada verilen mesaj, ülkenin dört bir yanına götürülecekti.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

BU HUTBEYİ NEREDEN BİLİYORUZ?

Bu e-kitapta kullanılan Vedâ Hutbesi lafızlarının başlıca kaynakları, râvileri ve dereceleriyle birlikte şunlardır:

KAYNAK	RÂVİ VE ANA İÇERİK
Sahîh-i Müslim 1218	Câbir — Arafat hutbesi: kan, mal, faiz, kadınlar, Allah'ın Kitabı
Sahîh-i Buhârî 4406, 67	Ebû Bekre — kurban günü: zamanın dönmesi, dokunulmazlık, tebliğ
Sahîh-i Buhârî 1739	İbn Abbâs — "Bu, onun ümmetine vasiyetiydi"
Sahîh-i Buhârî 121	Cerîr — "Benden sonra kâfirliğe dönmeyin"
Sahîh-i Müslim 1838	Ümmü'l-Husayn — Allah'ın Kitabına bağlı yöneticiye itaat
Tirmizî 1163, 2159, 3087	Amr b. el-Ahvas — kadınlar, faiz, kişinin kendi günahı
Tirmizî 616, 2120	Ebû Ümâme — cennetin beş anahtarı; vasiyet, nesep, borç
Müsned-i Ahmed	Bir sahâbî — Arabın Arap olmayana üstünlüğü yoktur

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"İNSANLARI SUSTUR"

Bir adamın sesi hoparlör olmadan on binlerce kişiye nasıl ulaşabilir? Resûlullah ﷺ iki yol kullandı. Birincisi, insanlardan ***susup dinlemelerini*** istedi. Cerîr b. Abdullah رضى الله عنه şöyle rivayet eder:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 121

حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ مُدْرِكٍ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ جَرِيرٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ لَهُ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ اسْتَنْصِتِ النَّاسَ فَقَالَ لاَ تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ.

TERCÜME:

Cerîr b. Abdullah'tan رضى الله عنه rivayet edildiğine göre, Nebî ﷺ Vedâ Haccında ona şöyle dedi: ***"İnsanları sustur (dinlesinler)."*** Sonra şöyle buyurdu: ***"Benden sonra birbirinizin boynunu vuran kâfirler hâline dönmeyin."***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Hajjaj b. Minhal ← Şu'bah b. al-Hajjaj ← 'Ali b. Mudrik ← Ebû Zur'ah b. 'Amr b. Jarir ← Jarir b. 'Abdullah al-Bajali رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-İlm, Âlimleri dinlemek için susma bâbı, Hadis No. 121; ayrıca No. 4405 ve Müslim No. 65.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:121

"BUGÜN HANGİ GÜNDÜR?"

Kurban bayramı günü Mina'da Resûlullah ﷺ hutbeye alışılmadık bir şekilde başladı: ***cevabını herkesin bildiği bir soru sordu***. Ebû Bekre رضى الله عنه şöyle rivayet eder:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4406

حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ الزَّمَانُ قَدِ اسْتَدَارَ كَهَيْئَةِ يَوْمِ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ، السَّنَةُ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ثَلاَثَةٌ مُتَوَالِيَاتٌ ذُو الْقَعْدَةِ وَذُو الْحِجَّةِ وَالْمُحَرَّمُ، وَرَجَبُ مُضَرَ الَّذِي بَيْنَ جُمَادَى وَشَعْبَانَ، أَىُّ شَهْرٍ هَذَا قُلْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ. قَالَ أَلَيْسَ ذُو الْحِجَّةِ. قُلْنَا بَلَى. قَالَ فَأَىُّ بَلَدٍ هَذَا. قُلْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ. قَالَ أَلَيْسَ الْبَلْدَةَ. قُلْنَا بَلَى. قَالَ فَأَىُّ يَوْمٍ هَذَا قُلْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ. قَالَ أَلَيْسَ يَوْمَ النَّحْرِ. قُلْنَا بَلَى. قَالَ فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ ـ قَالَ مُحَمَّدٌ وَأَحْسِبُهُ قَالَ وَأَعْرَاضَكُمْ ـ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا، فِي شَهْرِكُمْ هَذَا وَسَتَلْقَوْنَ رَبَّكُمْ، فَيَسْأَلُكُمْ عَنْ أَعْمَالِكُمْ، أَلاَ فَلاَ تَرْجِعُوا بَعْدِي ضُلاَّلاً، يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ، أَلاَ لِيُبَلِّغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ، فَلَعَلَّ بَعْضَ مَنْ يُبَلَّغُهُ أَنْ يَكُونَ أَوْعَى لَهُ مِنْ بَعْضِ مَنْ سَمِعَهُ ـ فَكَانَ مُحَمَّدٌ إِذَا ذَكَرَهُ يَقُولُ صَدَقَ مُحَمَّدٌ صلى الله عليه وسلم ثُمَّ قَالَ ـ أَلاَ هَلْ بَلَّغْتُ. مَرَّتَيْنِ.

TERCÜME:

Ebû Bekre'den رضى الله عنه, Nebî'den ﷺ rivayet edildiğine göre şöyle buyurdu: ***"Zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü hâline dönmüştür. Yıl on iki aydır; bunlardan dördü haram aylardır: üçü art arda — Zilkade, Zilhicce ve Muharrem — bir de Cemâziyelâhir ile Şaban arasında bulunan Mudar'ın Receb'i."*** Sonra "Bu hangi aydır?" diye sordu. "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dedik. Efendimiz sustu; öyle ki ona başka bir isim vereceğini sandık. "Zilhicce değil mi?" buyurdu. "Evet" dedik. "Burası hangi beldedir?" diye sordu… "Burası el-Belde (Mekke) değil mi?" … "Bugün hangi gündür?"… "Bugün kurban günü değil mi?" "Evet" dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu: ***"Şüphesiz kanlarınız, mallarınız — râvi Muhammed: Sanırım 've ırzlarınız' da dedi, demiştir — bu gününüzün, bu beldenizin, bu ayınızın haram olduğu gibi birbirinize haramdır. Rabbinize kavuşacaksınız ve O size amellerinizi soracaktır. Dikkat edin! Benden sonra birbirinizin boynunu vuran sapıklar hâline dönmeyin. Dikkat edin! Burada bulunanlar***

bulunmayanlara tebliğ etsin; kendisine tebliğ edilenlerden bazısı, onu bizzat işitenlerin bazısından daha iyi anlayabilir." Sonra iki kez şöyle buyurdu: ***"Dikkat edin, tebliğ ettim mi?"***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Muhammed b. al-Muthanna ← 'Abd al-Wahhab al-Thaqafi ← Ayyub al-Sakhtiyani ← Muhammed b. Sirin ← 'Abdurrahmân b. Abi Bakrah ← Ebû Bakrah Nufai' b. al-Harith رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Vedâ Haccı bâbı, Hadis No. 4406; ayrıca No. 67, 105, 1741, 3197, 4662 ve Müslim No. 1679.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4406

BU HADİSİN DERSLERİ

Efendimizin öğretme yöntemine dikkat edin: ***önce soru, sonra sükût***. Sahâbe "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" diye cevap verdi; Efendimiz de, o günün adının değiştirileceğini sanacakları kadar sustu. Bu sükût ***dikkati topladı*** ve zihni önemli bir şeyi kabule hazırladı.

Ardından ***zaten kesin olarak bilinen*** bir şeyi — kurban gününün, Zilhicce ayının ve Mekke beldesinin dokunulmazlığını — ***kabul edilmesi gereken*** bir şeye bağladı: her Müslümanın kanının, malının ve namusunun dokunulmazlığına. Araplar o güne, o aya ve o mekâna öteden beri saygı gösteriyordu. Şimdi Efendimiz şunu söylüyordu: ***insan bunlardan daha da değerlidir***.

Bu yöntem modern eğitimde ***yeni bilgiyi mevcut bilgiyle ilişkilendirme*** olarak bilinir. Resûlullah ﷺ bunu 1.400 yıldan fazla bir süre önce kullanmıştır ve sonuçta sözleri ezberlenmiş, pek çok sahâbî tarafından neredeyse aynı lafızlarla rivayet edilmiştir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

CANIN DOKUNULMAZLIĞI

Arafat ve Mina hutbelerinde zikredilen ilk şey ***kandır***, yani insan canıdır. Cahiliye toplumunda bir deve, bir şiir dizesi veya nesilden nesile süren bir kan davası yüzünden can gidebilirdi. Bekir ile Tağlib arasındaki Besûs Savaşının bir deve yüzünden onlarca yıl sürdüğü söylenir. Resûlullah ﷺ, her Müslümanın kanının en kutsal gün, ay ve belde gibi ***haram*** olduğunu ilan etti.

Kur'an bu ilkeyi çok önceden koymuştu: ***"Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayın."*** (İsrâ 17:33) — Tefsîru İbn Kesîr 17:33.

Hatta tek bir can bütün insanlıkla eş tutulmuştur: ***"Kim bir kimseyi bir kimseye veya yeryüzünde bozgunculuğa karşılık olmadan öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur."*** (Mâide 5:32) — Tefsîru İbn Kesîr 5:32.

Vedâ Hutbesi, Kur'an'ın bu ilkesini bütün ümmetin önünde ilan edilen ***genel bir kanun*** hâline getirdi. Artık kabile, mevki veya intikam yüzünden hiçbir can alınamazdı. Cezaya bireyler veya kabileler değil, yalnızca şeriata dayanan ***adil bir mahkeme*** karar verebilirdi.

Bugün insan canının pek çok yerde — savaşlarda, suçlarda ve terörde — bu kadar ucuzladığı bir dönemde bu tavsiye güncelliğini korumaktadır. Vedâ Hutbesini anlayan bir Müslüman, din adına hiç kimsenin kanını helal saymaz; çünkü bizzat Resûlullah ﷺ onu ***haram*** ilan etmiştir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MALIN DOKUNULMAZLIĞI

Kandan sonra Efendimiz ***malı*** zikretti. Cahiliye toplumunda kervan soymak ve başka kabilelerin malını yağmalamak övünç sebebiydi. Şimdi Resûlullah ﷺ, her Müslümanın malının, tıpkı canı gibi, ***haksız yere alınmasının haram*** olduğunu ilan etti.

"Ey İnananlar! Mallarınızı aranızda haksızlıkla değil, karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle yeyin." (Nisâ 4:29) — Tefsîru İbn Kesîr 4:29.

Malın dokunulmazlığı modern hayatta pek çok şeyi kapsar: ***alışverişte hile yapmamak, rüşvet almamak, kamu malına el uzatmamak, borcu sebepsiz geciktirmemek***, başkalarının telif hakkını veya arazisini çiğnememek. Bunların hepsi "mallarınız size haramdır" sözünün kapsamındadır.

Dikkat edin, Efendimiz ***kanı ve malı birlikte*** zikretmiştir. İslam'da başkasının malını korumak küçük bir iş değildir; onun canını korumakla aynı derecededir. Hatta Resûlullah ﷺ, malını savunurken öldürülenin şehit olduğunu buyurmuştur (Sahîh-i Buhârî 2480).

NAMUSUN DOKUNULMAZLIĞI

Ebû Bekre ve İbn Abbâs rivayetlerinde Efendimiz üçüncü bir şey ekler: ***ırz***, yani şeref ve haysiyet. Kişinin haysiyeti ***gıybet edildiğinde, iftiraya uğradığında, aşağılandığında veya rezil edildiğinde*** lekelenir. Resûlullah ﷺ onu kan ve malla aynı sıraya koymuştur.

Başka bir hadiste şöyle buyurur: ***"Her Müslümanın kanı, malı ve ırzı diğer Müslümana haramdır."*** (Sahîh-i Müslim 2564). Aynı hadiste, göğsüne üç kez işaret ederek "Takva işte buradadır" buyurur ve ekler: "Kişiye kötülük olarak, Müslüman kardeşini hor görmesi yeter."

Sosyal medya çağında bu tavsiye son derece acildir. Tek bir paylaşım, bir ekran görüntüsü veya bir söylenti, birkaç dakika içinde ***bir insanın itibarını yerle bir edebilir*** ve binlerce kişiye yayılabilir. Vedâ Hutbesini anlayan bir Müslüman, başkasının adını lekeleyen bir şeyi paylaşmadan önce iki kez düşünür.

Kan, mal ve ırz: Bu üç şey kişinin ***bedenî, iktisadî ve sosyal güvenliğini*** kapsar. Âlimler daha sonra ***Makâsıdü'ş-Şerîa***yı (şeriatın amaçlarını) tasnif ettiler: dinin, canın, aklın, neslin ve malın korunması. Vedâ Hutbesi bu çerçevenin en açık temellerinden biridir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"İKİ AYAĞIMIN ALTINDA"

Arafat'ta Resûlullah ﷺ şöyle buyurdu: ***"Dikkat edin! Cahiliyeye ait her şey iki ayağımın altındadır, kaldırılmıştır."*** (Sahîh-i Müslim 1218) "Ayağımın altında" ifadesi, ***tamamen geçersiz kılınmış*** ve artık hiçbir değeri kalmamış anlamına gelen bir Arapça üsluptur.

Peki "cahiliyeye ait şeyler" nelerdir? Bunlar ***soyla övünmeyi***, ***nesilden nesile süren kan davalarını***, ***ezici faizi***, ***kadınlara yapılan zulmü***, ***takvimle keyfe göre oynamayı*** ve ***ibadetteki şirk âdetlerini*** kapsar. Bunların hepsi yirmi üç yıllık tebliğ boyunca tek tek ele alınmıştı ve şimdi resmen sona erdiği ilan ediliyordu.

Bu, bütün Arap âdetlerinin kaldırıldığı anlamına gelmez. Cömertlik, misafire ikram, ahde vefa ve cesaret gibi güzel âdetler ***korunmuş ve arındırılmıştır***. Kaldırılan, tevhide ve adalete aykırı olanlardır. İslam'ın kültüre karşı tutumu budur: ***silmek değil, süzmek***.

Bugün bizim için her toplumun kendine ait bir "cahiliyesi" vardır: olağan sayılan rüşvet, ırkçılık, düğünlerdeki israf veya kadınlara zulmeden âdetler. Vedâ Hutbesinin ruhu, bunların hepsini ***"ayağın altına"*** koymaya çağırır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

CAHİLİYE KAN DAVALARI KALDIRILDI

Efendimiz devam etti: ***"Cahiliye kan davaları da kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan davası, bizim kanımızdan İbn Rebîa b. el-Hâris'in kanıdır; o, Sa'doğulları arasında sütanneye verilmişti ve Hüzeyl onu öldürmüştü."*** (Sahîh-i Müslim 1218)

İbn Rebîa, Hâşimoğullarından olup ***Resûlullah'ın ﷺ bizzat kendi akrabasıydı***. Cahiliye âdetine göre ailesinin Hüzeyl kabilesinden intikam alma hakkı vardı ve bu intikam nesilden nesile miras kalabilirdi. Resûlullah ﷺ, başkalarından bunu istemeden önce ***affa kendi ailesinden başlamayı*** tercih etti.

İşte bu ***örnek olarak liderliktir***. Halktan fedakârlık isteyip kendi ailesini bundan muaf tutan bir lider güveni kaybeder. Resûlullah ﷺ bunun tersini yaptı: İlk yük kendi ailesinin omuzlarına konuldu.

Kan davalarının kaldırılması, Arap kabilelerini asırlarca yıkıma uğratan ***şiddet döngüsünü*** sona erdirdi. Bunun yerine İslam, devlet eliyle uygulanan adil bir kısas hükmü getirdi ve ***af ile diyet*** kapısını sonuna kadar açık tuttu.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ABBAS'IN FAİZİ KALDIRILDI

Sonra şöyle buyurdu: ***"Cahiliye faizi de kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk faiz, bizim faizimizden Abbas b. Abdülmuttalib'in faizidir; o tamamen kaldırılmıştır."*** (Sahîh-i Müslim 1218) Efendimizin amcası Abbas, cahiliye döneminde faizle borç veren zengin bir tüccardı.

Kur'an şöyle emretmişti: ***"Ey İnananlar! Allah'tan sakının, inanmışsanız, faizden arta kalmış hesabdan vazgeçin."*** (Bakara 2:278) — Tefsîru İbn Kesîr 2:278.

Amr b. el-Ahvas rivayetinde Efendimiz şöyle açıklar: ***"Ana mallarınız sizindir; ne zulmedersiniz ne de zulme uğrarsınız."*** (Tirmizî 3087 — hasen). Bu, 2:279 âyetinin lafzıyla aynıdır. Alacaklı sermayesini kaybetmez; kaldırılan yalnızca ***ezici fazlalıktır***.

Efendimiz yine ***kendi ailesinden başladı***. Abbas'ın faizi büyük bir meblağ olabilirdi; ama başkalarınınkinden önce kaldırıldı. Bugün dünya finans sisteminin büyük ölçüde faize dayandığı bir dönemde Müslümanlar adil bir ***İslami finans*** kurmaya çalışmaya devam etmektedir; bu çaba köklerini Arafat'taki bu ilandan alır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"ZAMAN DÖNDÜ"

Mina hutbesi zamanla ilgili bir ifadeyle başladı: ***"Zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü hâline dönmüştür."*** (Sahîh-i Buhârî 4406). Bunun anlamı nedir?

Allah şöyle buyurur: ***"Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü yazısında, Allah'a göre ayların sayısı onikidir."*** (Tevbe 9:36) — Tefsîru İbn Kesîr 9:36.

Seri 27'de gördüğümüz gibi, cahiliye Arapları ***nesî'*** uyguluyordu — haram ayları erteliyor ve ay ekliyorlardı — öyle ki takvim gerçek aylarla artık örtüşmüyordu. Vedâ Haccı yılında Allah'ın takdiriyle bu döngü aslındaki gibi ***tam yerine oturdu***: Hac gerçek Zilhicce ayına denk geldi.

Ardından Efendimiz dört haram ayı saydı: ***Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Receb***. Bu ilanla birlikte aya dayalı Hicrî takvim ***sabitlendi***; artık ne ekleme ne erteleme vardı. Müslümanlar oruç, hac ve zekât için bugün hâlâ bu takvimi kullanmaktadır.

Dikkat edin, Resûlullah ﷺ insanın dokunulmazlığına dair hutbesine ***zamanın dokunulmazlığıyla*** başladı. Haram aylar Allah'ın yücelttiği zamanlardır; zamanın bile dokunulmazlığı varsa, o zamanda yaşayan insanın dokunulmazlığı haydi haydi vardır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"KADINLAR HAKKINDA ALLAH'TAN KORKUN"

Arafat hutbesinin ortasında, on binlerce Arap erkeğinin önünde Resûlullah ﷺ ***kadınlara*** özel bir önem verdi: ***"Kadınlar hakkında Allah'tan korkun. Çünkü siz onları Allah'ın emanetiyle aldınız ve onların namuslarını Allah'ın kelimesiyle kendinize helal kıldınız."*** (Sahîh-i Müslim 1218)

Eş, kocanın elinde ***Allah'ın emanetidir***. Nikâh akdi bir alışveriş değil, Allah'ın adıyla mühürlenmiş bir bağdır. Bu emanete ihanet eden, Allah'a ihanet etmiş olur. Aynı tavsiyeyi Amr b. el-Ahvas رضى الله عنه daha ayrıntılı olarak rivayet eder:

HADİS — SÜNEN-İ TİRMİZÎ, NO. 1163

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلاَّلُ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ الْجُعْفِيُّ، عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ شَبِيبِ بْنِ غَرْقَدَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ عَمْرِو بْنِ الأَحْوَصِ، قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي أَنَّهُ، شَهِدَ حَجَّةَ الْوَدَاعِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ وَذَكَّرَ وَوَعَظَ فَذَكَرَ فِي الْحَدِيثِ قِصَّةً فَقَالَ أَلاَ وَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا فَإِنَّمَا هُنَّ عَوَانٌ عِنْدَكُمْ لَيْسَ تَمْلِكُونَ مِنْهُنَّ شَيْئًا غَيْرَ ذَلِكَ إِلاَّ أَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ فَإِنْ فَعَلْنَ فَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرِّحٍ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلاَ تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلاً أَلاَ إِنَّ لَكُمْ عَلَى نِسَائِكُمْ حَقًّا وَلِنِسَائِكُمْ عَلَيْكُمْ حَقًّا فَأَمَّا حَقُّكُمْ عَلَى نِسَائِكُمْ أَلاَّ يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ مَنْ تَكْرَهُونَ وَلاَ يَأْذَنَّ فِي بُيُوتِكُمْ لِمَنْ تَكْرَهُونَ أَلاَ وَحَقُّهُنَّ عَلَيْكُمْ أَنْ تُحْسِنُوا إِلَيْهِنَّ فِي كِسْوَتِهِنَّ وَطَعَامِهِنَّ. قَالَ أَبُو عِيسَى هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. وَمَعْنَى قَوْلِهِ عَوَانٌ عِنْدَكُمْ. يَعْنِي أَسْرَى فِي أَيْدِيكُمْ.

TERCÜME:

Süleyman b. Amr b. el-Ahvas'tan rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Babam bana, Resûlullah ﷺ ile birlikte Vedâ Haccında bulunduğunu anlattı. Efendimiz Allah'a hamd ve senada bulundu, hatırlatmada bulunup öğüt verdi… sonra şöyle buyurdu: ***"Dikkat edin! Kadınlara iyi davranmayı birbirinize tavsiye edin; çünkü onlar sizin yanınızda himayenizde bulunanlar gibidir.*** Bunun dışında onlar üzerinde hiçbir şeye sahip değilsiniz; ancak apaçık bir hayâsızlık yaparlarsa başka. Eğer bunu yaparlarsa, onları yataklarında yalnız bırakın ve onlara iz bırakmayan bir şekilde vurun. Size itaat ederlerse, onların aleyhine yol aramayın. ***Dikkat edin! Sizin kadınlarınız üzerinde hakkınız vardır, kadınlarınızın da sizin üzerinizde hakkı vardır.*** Sizin onlar üzerindeki hakkınız, hoşlanmadığınız kimseleri yaygılarınıza bastırmamaları ve hoşlanmadığınız kimselerin evinize girmesine izin vermemeleridir. ***Dikkat edin! Onların sizin üzerinizdeki hakkı ise, giyim ve yiyeceklerinde onlara iyilik etmenizdir."*** Ebû Îsâ (Tirmizî) şöyle demiştir: Bu hadis hasen sahihtir.

SENED İmam Tirmizî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): al-Hasan b. 'Ali al-Khallal ← al-Husain b. 'Ali al-Ju'fi ← Za'idah b. Qudamah ← Sabib b. Ghargadah ← Sulaiman b. 'Amr b. al-Ahwas ← babanya, 'Amr b. al-Ahwas رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Tirmizî rivayet etmiştir: Sünen-i Tirmizî, Kitâbü'r-Radâ', Kadının Kocası Üzerindeki Hakkı Bâbı, Hadis No. 1163; ayrıca No. 3087 ve Sünen-i İbn Mâce No. 1851.

DERECE: SAHİH — İmam Tirmizî hasen sahih demiştir; Darussalam sahih olarak değerlendirmiştir.

Kaynak: https://sunnah.com/tirmidhi:1163

BU HADİSİN DERSLERİ

İslam'dan önce ***kız çocuklarını diri diri gömen***, babanın hanımını mal gibi miras alan ve kadınlara mirastan pay vermeyen bir toplumda bu tavsiyenin etkisini düşünün. Veda meclisinde Resûlullah ﷺ ***erkeklere kadınların haklarını hatırlatmayı*** seçti.

Resûlullah ﷺ başka bir hadiste de şöyle buyurmuştur: ***"Sizin en hayırlınız, ailesine en hayırlı olanınızdır; ben de aileme karşı en hayırlı olanınızım."*** (Tirmizî 3895 — sahih). Bir erkeğin iyiliğinin ölçüsü ev dışında değil, ***eşine ve ailesine nasıl davrandığındadır***.

KOCANIN VE KADININ HAKLARI

Vedâ Hutbesi ***hakların karşılıklı*** olduğunu vurgular: “Sizin kadınlarınız üzerinde hakkınız vardır, kadınlarınızın da sizin üzerinizde hakkı vardır.” Bu, Allah’ın şu buyruğuyla uyumludur:

“Kadınların hakları, örfe uygun bir şekilde vazifelerine denktir.” (Bakara 2:228) — Tefsîru İbn Kesîr 2:228.

KOCANIN HAKKI	KADININ HAKKI
Kadın, kocanın hoşlanmadığı kimseyi eve almaz	İyi yiyecek verilmesi
Kadın namusunu ve evini korur	Uygun giyecek verilmesi
Kadın kocanın malını izinsiz harcamaz	İyilikle (ma‘rûf) davranılması ve zulmedilmemesi

Kur’an kocaya da şöyle emreder: ***“Onlarla güzellikle geçinin.”*** (Nisâ 4:19) — Tefsîru İbn Kesîr 4:19.

Hutbede kadının hakkı ***“bi’l-ma‘rûf”*** kelimesiyle, yani uygun örfe göre güzel bir şekilde ifade edilmiştir. Bu, sadece karın doyuracak kadar yiyecek ve giyecek değil, kocanın imkânına ve kadının onuruna yakışan bir muameledir. İslam’da aile yalnızca otorite üzerine değil, ***muhabbet ve rahmet*** (Rûm 30:21) üzerine kurulur.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

AİLE İÇİNDEKİ UYARIYI DOĞRU ANLAMAK

Vedâ Hutbesi hadisi, kadın ***apaçık bir hayâsızlık*** yaptığında atılacak adımları zikreder: yatakta yalnız bırakmak, sonra ***"iz bırakmayan bir vuruş"***. Bu ifade çoğu zaman yanlış anlaşıldığı için ***bağlamıyla ve bizzat Resûlullah'ın ﷺ uygulamasıyla*** birlikte anlaşılmalıdır.

Birincisi, bu yalnızca sıradan anlaşmazlıklar için değil, ***büyük ve apaçık bir kusur*** içindir. İkincisi, öğüt ve yatakta yalnız bırakmadan sonraki ***son adımdır***. Üçüncüsü, İbn Abbâs gibi müfessirler bunun ***acı vermeyen***, misvak ile yapılan türden bir şey olduğunu, cezadan çok bir uyarı işareti olduğunu açıklamışlardır. Yüze vurmak ***haramdır***; iz veya yara bırakması da haramdır.

Dördüncüsü — ve en önemlisi — Âişe رضى الله عنها şöyle demiştir: ***"Resûlullah ﷺ Allah yolunda cihat etmesi dışında eliyle hiçbir şeye vurmadı; ne bir kadına ne de bir hizmetçiye."*** (Sahîh-i Müslim 2328). Resûlullah'ın ﷺ örnekliği ***hiç vurmamaktır***.

Bu yüzden acı veren, yaralayan veya aşağılayan aile içi şiddetin ***İslam'da yeri yoktur***; bunu yapan, kadınlara iyi davranmayı emreden aynı hutbeye muhalefet etmiş olur. Resûlullah ﷺ eşlerini döven erkekler hakkında da şöyle buyurmuştur: ***"Onlar sizin hayırlılarınız değildir."*** (Sünen-i Ebû Dâvûd 2146 — sahih).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

NESEP, VASİYET VE MİRAS HAKKI

Vedâ Hutbesi ***aile ve miras hukukuna*** da değinir. Ebû Ümâme el-Bâhilî رضى الله عنه duyduklarını şöyle rivayet eder:

HADİS — SÜNEN-İ TİRMİZÎ, NO. 2120

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، وَهَنَّادٌ، قَالاَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، حَدَّثَنَا شُرَحْبِيلُ بْنُ مُسْلِمٍ الْخَوْلاَنِيُّ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ، قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فِي خُطْبَتِهِ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَعْطَى كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ فَلاَ وَصِيَّةَ لِوَارِثٍ الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ وَمَنِ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ أَوِ انْتَمَى إِلَى غَيْرِ مَوَالِيهِ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ التَّابِعَةُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لاَ تُنْفِقُ امْرَأَةٌ مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا إِلاَّ بِإِذْنِ زَوْجِهَا. قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلاَ الطَّعَامَ قَالَ ذَلِكَ أَفْضَلُ أَمْوَالِنَا. ثُمَّ قَالَ الْعَارِيَةُ مُؤَدَّاةٌ وَالْمِنْحَةُ مَرْدُودَةٌ وَالدَّيْنُ مَقْضِيٌّ وَالزَّعِيمُ غَارِمٌ.

TERCÜME:

Ebû Ümâme el-Bâhilî'den رضى الله عنه rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Resûlullah'ı ﷺ Vedâ Haccı yılındaki hutbesinde şöyle buyururken işittim: ***"Şüphesiz Allah her hak sahibine hakkını vermiştir. Artık mirasçıya vasiyet yoktur.*** Çocuk yatak sahibinindir (meşru kocanındır), zina edene ise (hak yok,) taş vardır; onların hesabı Allah'a kalmıştır. ***Babasından başkasına nispet iddia eden*** veya efendisinden başkasına intisap eden kimseye, kıyamet gününe kadar sürecek olan Allah'ın laneti vardır. Kadın, kocasının evinden kocasının izni olmadan hiçbir şey harcayamaz." "Ey Allah'ın Resûlü, yiyecek de mi?" denildi. "O, mallarımızın en kıymetlisidir" buyurdu. Sonra şöyle buyurdu: ***"Ödünç alınan şey geri verilir, faydalanmak için verilen geri döndürülür, borç ödenir ve kefil sorumludur."***

SENED İmam Tirmizî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): 'Ali b. Hujr ve Hannad b. al-Sari ← Isma'il b. 'Ayyaş ← Surahbil b. Muslim al-Khaulani ← Ebû Umamah al-Bahili رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Tirmizî rivayet etmiştir: Sünen-i Tirmizî, Kitâbü'l-Vesâyâ, Mirasçıya Vasiyet Yoktur Bâbı, Hadis No. 2120; ayrıca Sünen-i Ebû Dâvûd No. 2870 ve Sünen-i İbn Mâce No. 2713.

DERECE: HASEN — İmam Tirmizî hasen sahih demiştir; Darussalam hasen olarak değerlendirmiştir.

Kaynak: https://sunnah.com/tirmidhi:2120

BU HADİSİN DERSLERİ

"Allah her hak sahibine hakkını vermiştir", yani Nisâ sûresindeki miras âyetleriyle. Bu yüzden ***mirasçıya vasiyet yoktur***: Kişi vasiyetle belirli bir mirasçının payını artıramaz; çünkü bu diğer mirasçılara zulüm olur. Vasiyet yalnızca mirasçı olmayanlar içindir ve malın üçte birini geçemez.

"Çocuk yatak sahibinindir", meşru evlilikte doğan çocuğun kocaya nispet edileceği anlamına gelir. Bu, ***çocukları ve aileyi***, yuvayı yıkabilecek suçlamalardan ve çekişmelerden korur. Cahiliye döneminde bir erkek, zina yüzünden başkasının çocuğunu kendi çocuğu olarak iddia edebiliyordu; İslam bu kapıyı kapattı.

Efendimiz ayrıca ***babasından başkasına nispet iddia edene*** lanet etti. Mevki, mal veya övünç gibi dünyevi çıkarlar için nesebi değiştirmek büyük günahtır. Bu, İslam'ın ***nesep ilmini*** neden titizlikle koruduğunu da açıklar.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

EMANET, BORÇ VE KEFALET

Ebû Ümâme rivayetinin sonunda Efendimiz kısa ama anlamı çok geniş dört muamele ilkesi zikreder: ***"Ödünç alınan şey geri verilir, faydalanmak için verilen geri döndürülür, borç ödenir ve kefil sorumludur."*** (Tirmizî 2120)

İLKE	ANLAMI VE BUGÜNKÜ ÖRNEKLERİ
Ödünç alınan şey geri verilir	Ödünç alınan kitap, araç veya alet iyi durumda geri verilmelidir
Faydalanmak için verilen geri döndürülür	Geçici kullanım için verilen şey (sağmal deve gibi) geri verilir
Borç ödenir	Şahsi borçlar, kredi kartları ve eğitim kredileri ödenmelidir
Kefil sorumludur	Başkasının borcuna kefil olan, onun riskini üstlenir

Güçlü bir toplum ***güven*** üzerine kurulur. Ödünç alınanlar geri verilmez ve borçlar ödenmezse güven kaybolur, insanlar birbirine yardım etmeyi bırakır. Resûlullah ﷺ borca o kadar önem verdi ki, başlangıçta ödemesini bırakmadan borçlu ölen kimsenin cenaze namazını kıldırmazdı (Sahîh-i Buhârî 2289).

Bu tavsiye, günahları silen bir ibadet olan haccın hutbesinde verilmiştir. Ancak âlimler, ***borç dahil kul haklarının*** hac ile silinmediğini açıklarlar; bunlar ya ödenmeli ya da hak sahibi tarafından helal edilmelidir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ALLAH'IN KİTABI: SAPTIRMAYAN DAYANAK

Arafat hutbesinin sonlarına doğru Resûlullah ﷺ en önemli dayanağı bıraktı: ***"Size, ona sımsıkı sarıldığınız takdirde benden sonra asla sapıtmayacağınız bir şey bıraktım: Allah'ın Kitabı."*** (Sahîh-i Müslim 1218)

"Toptan Allah'ın ipine sarılın, ayrılmayın." (Âl-i İmrân 3:103) — Tefsîru İbn Kesîr 3:103.

Şarta dikkat edin: ***"ona sımsıkı sarıldığınız takdirde"***. Kur'an'ı kitaplıkta bulundurmak veya anlamadan ve amel etmeden okumak henüz "sarılmak" değildir. Sarılmak, onu ***okumak, anlamak, onunla amel etmek ve onunla hükmetmek*** demektir.

Birkaç gün sonra Gadîr-i Hum'daki hutbesinde (Seri 28) Efendimiz ***Allah'ın Kitabını*** zikretti ve ***Ehl-i Beyti*** hakkında tavsiyede bulundu (Sahîh-i Müslim 2408). Resûlullah'ın ﷺ bu vasiyeti, ümmetin kurtuluş yolunun daima Kur'an'la başladığını gösterir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"ALLAH'IN KİTABI VE SÜNNETİM"

Birçok kişi şu lafzı duymuştur: ***"Size iki şey bıraktım; onlara sarıldığınız sürece asla sapıtmazsınız: Allah'ın Kitabı ve Sünnetim."*** Bu lafız Vedâ Hutbesine mi aittir? Ve sahih midir?

SİYER NOTU: "ALLAH'IN KİTABI VE SÜNNETİM" LAFZININ DERECESİ

Bu lafzı İmam Mâlik ***el-Muvatta'***da senetsiz olarak ***belâğan*** ("bana ulaştı ki") şeklinde, Hâkim de el-Müstedrek'te üzerinde tartışılan bir senetle rivayet etmiştir. Bazı âlimler diğer yolların desteğiyle onu hasen saymıştır. Sahîh-i Müslim'de Arafat hutbesinin lafzı yalnızca ***"Allah'ın Kitabı"*** şeklindedir.

Bununla birlikte ***anlamı doğrudur ve üzerinde ittifak edilmiştir***: Kur'an bizzat Resûle itaati ve onun sünnetine başvurmayı emreder. Allah'ın Kitabı, Resûlullah'ın ﷺ açıklaması olmadan doğru şekilde anlaşılamaz ve uygulanamaz.

KAYNAK:
Mâlik, el-Muvatta', Kitâbü'l-Kader; Hâkim, el-Müstedrek; Elbânî, Silsiletü'l-Ehâdîsi's-Sahîha.

Allah şöyle buyurur: ***"Allah'a itaat edin, Peygambere ... itaat edin."*** (Nisâ 4:59) — Tefsîru İbn Kesîr 4:59.

Namazın nasıl kılınacağını, rekât sayısını, zekât miktarını veya haccın nasıl yapılacağını nereden biliyoruz? Kur'an bunları genel olarak emreder; ***sünnet ise ayrıntılı olarak açıklar***. Vedâ Haccının kendisi bunun bir örneğidir: Allah "Haccı tamamlayın" buyurur, Resûlullah ﷺ da "Menasikinizi benden alın" buyurur (Seri 28).

Bu yüzden yalnızca Kur'an'ın yeterli olduğunu iddia edip sünneti reddeden kimse aslında ***Kur'an'a sarılmış olmaz***; çünkü Resûle itaati emreden bizzat Kur'an'dır. İkisi birbirinden ayrılamayan ***tek bir dayanaktır***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

CENNETİN BEŞ ANAHTARI

Vedâ Haccında otuz yaşında olan Ebû Ümâme رضى الله عنه, ***cennete giden yol*** hakkında kısa ama kapsamlı bir tavsiyeyi hatırlıyordu:

HADİS — SÜNEN-İ TİRMİZÎ, NO. 616

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْكِنْدِيُّ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، أَخْبَرَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنِي سُلَيْمُ بْنُ عَامِرٍ، قَالَ سَمِعْتُ أَبَا أُمَامَةَ، يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَخْطُبُ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ فَقَالَ اتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ وَصَلُّوا خَمْسَكُمْ وَصُومُوا شَهْرَكُمْ وَأَدُّوا زَكَاةَ أَمْوَالِكُمْ وَأَطِيعُوا ذَا أَمْرِكُمْ تَدْخُلُوا جَنَّةَ رَبِّكُمْ. قَالَ فَقُلْتُ لأَبِي أُمَامَةَ مُنْذُ كَمْ سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم هَذَا الْحَدِيثَ قَالَ سَمِعْتُهُ وَأَنَا ابْنُ ثَلاَثِينَ سَنَةً. قَالَ أَبُو عِيسَى هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.

TERCÜME:

Süleym b. Âmir'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Ebû Ümâme'yi رضى الله عنه şöyle derken işittim: Resûlullah'ı ﷺ Vedâ Haccında hutbe okurken işittim; şöyle buyurdu: ***"Rabbiniz Allah'tan korkun; beş vakit namazınızı kılın; ayınızın orucunu tutun; mallarınızın zekâtını verin ve işinizin başındaki yöneticilere itaat edin; Rabbinizin cennetine girersiniz."*** Süleym dedi ki: Ebû Ümâme'ye sordum: "Bu hadisi Resûlullah'tan ﷺ ne zaman işittin?" Şöyle cevap verdi: "Otuz yaşındayken işittim."

SENED İmam Tirmizî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Musa b. 'Abdurrahmân al-Kindi al-Kufi ← Zaid b. al-Hubab ← Mu'awiyah b. Salih ← Sulaim b. 'Amir ← Ebû Umamah al-Bahili رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Tirmizî rivayet etmiştir: Sünen-i Tirmizî, Kitâbü'l-Cum'a (Ebvâbü's-Sefer), Hadis No. 616; Tirmizî: hasen sahih demiştir.

DERECE: HASEN — İmam Tirmizî hasen sahih demiştir; Darussalam hasen olarak değerlendirmiştir.

Kaynak: https://sunnah.com/tirmidhi:616

BU HADİSİN DERSLERİ

Bu beş şey ***bir Müslümanın hayatının temelidir***: takva (kalbin Allah ile bağı), beş vakit namaz, Ramazan orucu, zekât ve iyilikte yöneticiye itaat. Hiçbiri karmaşık veya gizli değildir; cennetin yolu herkese ***açık ve ortadadır***.

"Beş vakit namazınız" ve ***"ayınız"*** ifadelerine dikkat edin. Efendimiz bu ibadetleri ümmete nispet etti — "sizin olan" — sanki şöyle diyordu: Bunlar sizindir, onları koruyun. O aralarından ayrıldıktan sonra ümmeti onun öğretisine bağlayacak olan işte bu ibadetlerdir.

Bu tavsiye bize ayrıca, ***istikrarlı*** yapılan temel amellerin ara sıra yapılan nafile amellerden daha değerli olduğunu hatırlatır. Bu beş şeyi ihlasla koruyan bir Müslüman, Resûlullah'ın ﷺ son günlerinde gösterdiği yolun üzerindedir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ALLAH'IN KİTABINA BAĞLI YÖNETİCİYE İTAAT

Soya son derece önem veren kabile toplumunda Resûlullah ﷺ devrim niteliğinde bir liderlik ilkesi ortaya koydu. Ümmü'l-Husayn رضى الله عنها bunu işitmiştir:

HADİS — SAHÎH-İ MÜSLİM, NO. 1838

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ سَمِعْتُ جَدَّتِي، تُحَدِّثُ أَنَّهَا سَمِعَتِ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَخْطُبُ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ وَهُوَ يَقُولُ وَلَوِ اسْتُعْمِلَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ يَقُودُكُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ فَاسْمَعُوا لَهُ وَأَطِيعُوا.

TERCÜME:

Yahyâ b. Husayn'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Ninemin (Ümmü'l-Husayn رضى الله عنها) Vedâ Haccında Nebî'yi ﷺ hutbe okurken işittiğini ve şöyle buyurduğunu anlattığını duydum: ***"Başınıza bir köle bile tayin edilse, sizi Allah'ın Kitabıyla yönettiği sürece onu dinleyin ve ona itaat edin."***

SENED İmam Müslim'in rivayet zinciri (talebeden hocaya): Muhammed b. al-Muthanna ← Muhammed b. Ja'far (Ghundar) ← Şu'bah b. al-Hajjaj ← Yahya b. Husain ← neneknya, Ümmü al-Husain al-Ahmasiyyah رضى الله عنها.

KAYNAK: İmam Müslim rivayet etmiştir: Sahîh-i Müslim, Kitâbü'l-İmâre, Masiyet Olmayan İşlerde Yöneticilere İtaatin Vücubu Bâbı, Hadis No. 1838; ayrıca No. 1298.

DERECE: SAHİH — Sahîh-i Müslim'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/muslim:1838a

BU HADİSİN DERSLERİ

Bu hadiste iki büyük ders vardır. Birincisi, ***liderlik ehliyeti soya dayanmaz***. Allah'ın Kitabıyla yöneten eski bir köleye bile itaat vaciptir. Bu, yalnızca soyluların yönetmeye layık olduğunu düşünen kabile kibrini yıkar.

İkincisi, itaat ***şartlıdır***: "sizi Allah'ın Kitabıyla yönettiği sürece". Başka bir hadiste Efendimiz şöyle buyurur: ***"Masiyette itaat yoktur; itaat ancak iyilik olan işlerdedir."*** (Sahîh-i Buhârî 7257). İslam ne körü körüne itaati ne de kan dökülmesine yol açan isyanı öğretir.

Bu denge — iyilikte itaat, masiyeti reddetmek ve birliği korumak — ***İslam toplumunun istikrarının*** temelidir. Bu denge, ümmetin yeni bir lider seçmesi gereken Resûlullah'ın ﷺ vefatının hemen ardından son derece gerekliydi (Seri 30).

Bu ilke toplumu iki tehlikeden de korur. Birinci tehlike, Allah'ın gazabını gerektiren işler dahil mutlak itaat isteyen ***zalim yöneticidir***. İkinci tehlike ise herkesin her türlü yöneticiyi reddettiği, toplumun bölündüğü

ve kanın döküldüğü ***kargaşadır***. İslam'ın orta yolu; iyilikte itaat etmek, hikmetle nasihat etmek ve fitne çıkarmadan masiyeti reddetmektir.

Günlük hayatta bu ilke her kurumda geçerlidir: aile, cami, şirket ve dernek. İslami değerlere bağlı adil bir yönetici, kökeni ne olursa olsun desteklenmeye ve itaat edilmeye layıktır. Ölçü soy derecesi veya zenginlik değil, ***emanet ve ehliyettir***.

Sahâbe bu ilkeyi güzel bir şekilde uyguladı. Resûlullah ﷺ, eski bir kölenin oğlu olan genç Üsâme b.

Zeyd'i, büyük sahâbîlerin de bulunduğu bir orduya komutan tayin etmişti. Bazıları buna itiraz edince Efendimiz Üsâme'nin komutanlığa layık olduğunu vurguladı (Sahîh-i Buhârî 4469).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ARABIN ARAP OLMAYANA ÜSTÜNLÜĞÜ YOKTUR

Vedâ Hutbesiyle ilişkilendirilen en büyük ilkelerden biri ***insanların eşitliğidir***. Bunun temeli Allah'ın şu buyruğudur: ***"Şüphesiz, Allah katında en değerliniz, O'na karşı gelmekten en çok sakınanızdır."*** (Hucurât 49:13) — Tefsîru İbn Kesîr 49:13.

SİYER NOTU: "ARABIN ARAP OLMAYANA ÜSTÜNLÜĞÜ YOKTUR"

İmam Ahmed el-Müsned'de, teşrik günlerinde Resûlullah'ın ﷺ hutbesini dinleyen bir sahâbîden şunu rivayet eder: ***"Ey insanlar! Dikkat edin, Rabbiniz birdir, babanız da birdir. Dikkat edin! Arabın Arap olmayana, Arap olmayanın Araba, kırmızı tenlinin siyah tenliye, siyah tenlinin de kırmızı tenliye takva dışında hiçbir üstünlüğü yoktur."***

Bu hadisi Şeyh Elbânî ***sahih*** saymış (Silsiletü's-Sahîha 2700), Şuayb el-Arnaût da el-Müsned tahkikinde senedinin sahih olduğunu belirtmiştir. Anlamı yukarıdaki 49:13 âyetiyle tamamen uyumludur.

KAYNAK:
Ahmed b. Hanbel, el-Müsned (No. 23489); Elbânî, Silsiletü'l-Ehâdîsi's-Sahîha 2700.

Bu sözlerin, o gün dünyada ***soyuyla en çok övünen*** bir milletin ortasında söylendiğini düşünün. Araplar başkalarına "Acem", yani dilsiz, fasih konuşamayan derlerdi. Şimdi onlara dilin, ten renginin ve soyun Allah katında ***hiçbir üstünlük sağlamadığı*** bildiriliyordu.

Bu ilke söylenmeden önce uygulanmıştı: Habeşistanlı ***Bilâl*** Resûlullah'ın ﷺ müezzini oldu; İranlı ***Selmân*** için "o bizdendir, Ehl-i Beyttendir" denildi; Rumlu ***Suheyb*** ve eski bir kölenin oğlu ***Üsâme*** önder oldu ve itibar gördü. Arafat'ta bu ilke bütün ümmete ilan edildi.

MÜSLÜMAN MÜSLÜMANIN KARDEŞİDİR

Amr b. el-Ahvas'ın Vedâ Haccı hutbesine dair rivayetinde Efendimiz şöyle buyurur: ***"Dikkat edin! Müslüman Müslümanın kardeşidir; bir Müslümana, kardeşinin kendisine helal kıldığı şeyin dışında hiçbir şeyi helal değildir."*** (Tirmizî 2159 — hasen).

İslam kardeşliği sadece bir slogan değildir. Başka bir hadiste Efendimiz bunun anlamını açıklar: Müslüman ***kardeşine zulmetmez, onu zulme terk etmez, onu aşağılamaz ve hor görmez*** (Sahîh-i Müslim 2564). Kardeşliğin ***hakları ve sorumlulukları*** vardır.

Bu kardeşlik, Resûlullah'ın ﷺ Muhâcirler ile Ensârı kardeş yaptığı Medine'deki ilk günden beri inşa edilmişti (Seri 8). Arafat'ta ise genişletildi: Artık kabile veya millet farkı olmaksızın ***dünyanın her yerindeki her Müslüman*** kardeştir.

Bugün Müslümanlar, çeşitli millet, dil ve mezheplerden yaklaşık iki milyar kişiye ulaşmıştır. Vedâ Hutbesinin tavsiyesi, ***bizi birleştiren şeyin*** bizi ayıran şeyden daha büyük olduğunu hatırlatır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"BENDEN SONRA KÂFİRLİĞE DÖNMEYİN"

Bir tavsiye birçok sahâbî tarafından neredeyse aynı lafızlarla tekrarlanmıştır: ***"Benden sonra birbirinizin boynunu vuran kâfirler hâline dönmeyin."*** İbn Abbâs رضى الله عنهما bunun Efendimizin ümmetine vasiyeti olduğuna yemin etmiştir:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 1739

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا فُضَيْلُ بْنُ غَزْوَانَ، حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ـ رضى الله عنهما ـ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم خَطَبَ النَّاسَ يَوْمَ النَّحْرِ فَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ. أَىُّ يَوْمٍ هَذَا. قَالُوا يَوْمٌ حَرَامٌ. قَالَ فَأَىُّ بَلَدٍ هَذَا. قَالُوا بَلَدٌ حَرَامٌ. قَالَ فَأَىُّ شَهْرٍ هَذَا. قَالُوا شَهْرٌ حَرَامٌ. قَالَ فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ، كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا. فَأَعَادَهَا مِرَارًا، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ اللَّهُمَّ هَلْ بَلَّغْتُ اللَّهُمَّ هَلْ بَلَّغْتُ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ـ رضى الله عنهما ـ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهَا لَوَصِيَّتُهُ إِلَى أُمَّتِهِ ـ فَلْيُبْلِغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ، لاَ تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ.

TERCÜME:

İbn Abbâs'tan رضى الله عنهما rivayet edildiğine göre, Resûlullah ﷺ kurban günü insanlara hutbe okudu ve şöyle buyurdu: "Ey insanlar, bugün hangi gündür?" "Haram bir gün" dediler. "Burası hangi beldedir?" diye sordu. "Haram bir belde" dediler. "Bu hangi aydır?" diye sordu. "Haram bir ay" dediler. Şöyle buyurdu: ***"Şüphesiz kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız, bu gününüzün, bu beldenizdeki, bu ayınızdaki haramlığı gibi size haramdır."*** Bunu defalarca tekrarladı, sonra başını kaldırıp şöyle buyurdu: ***"Allah'ım, tebliğ ettim mi? Allah'ım, tebliğ ettim mi?"*** İbn Abbâs dedi ki: ***"Canım elinde olana yemin ederim ki bu, onun ümmetine vasiyetiydi"*** — "Burada bulunanlar bulunmayanlara tebliğ etsin. Benden sonra birbirinizin boynunu vuran kâfirler hâline dönmeyin."

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): 'Ali b. 'Abdullah al-Madini ← Yahya b. Sa'id al-Qattan ← Fudail b. Ghazwan ← 'Ikrimah maula Ibn 'Abbas ← 'Abdullah b. 'Abbas رضى الله عنهما.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Hac, Mina Günlerinde Hutbe Bâbı, Hadis No. 1739.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:1739

BU HADİSİN DERSLERİ

Birbirini öldürmek neden ***"küfür"*** olarak adlandırılmıştır? Âlimler bunun mutlak olarak İslam'dan çıkmak anlamına gelmediğini, ***kâfirlerin işi*** anlamına geldiğini açıklarlar; çünkü birbirini öldürmek, Allah kalplerini İslam'la birleştirmeden önceki cahiliye döneminin özelliğiydi. Bu, bir Müslümanın kardeşini öldürmesinin ***ne kadar büyük bir günah*** olduğunu gösterir.

Sanki Resûlullah ﷺ olacakları görmüştü. Vefatından sonraki birkaç on yıl içinde Müslümanlar ***fitne ve iç savaşlarla*** imtihan edildi. Bu tavsiye her nesil için bir uyarı olarak kalmaya devam etmektedir: Siyasi, mezhebî veya çıkara dayalı anlaşmazlıklar, Müslümanların birbirinin kanını ***asla helal kılmaz***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ŞEYTAN VE KÜÇÜMSENEN GÜNAHLAR

Amr b. el-Ahvas rivayetinde Efendimiz ince bir uyarıda bulunur: ***"Dikkat edin! Şeytan bu beldenizde kendisine ebediyen tapılmasından ümidini kesmiştir; fakat küçümsediğiniz amellerde ona itaat edilecek ve o da bundan razı olacaktır."*** (Tirmizî 2159 — hasen).

Başka bir hadiste şöyle buyurur: ***"Şeytan, Arap Yarımadasında namaz kılanların kendisine tapmasından ümidini kesmiştir; fakat aralarına düşmanlık sokmaya (çalışır)."*** (Sahîh-i Müslim 2812).

Bu iki hadis, tevhidin zaferinden sonraki ***şeytanın stratejisini*** ortaya koyar. İnsanlara artık putlara taptıramayınca iki yola yönelir: önemsiz sayılan ***küçük günahlara*** ve ***Müslümanlar arasındaki düşmanlığa***. İkisi de küçük görünür, ama ümmeti yıkabilir.

Resûlullah ﷺ küçük günahları, bir grup yolcunun yemeklerini pişirecek ateşi yakabilecek hâle gelene kadar tek tek topladığı ***çalı çırpıya*** benzetmiştir (Müsned-i Ahmed — sahih). Küçümsenen günah, devam ettirilirse helak edebilir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HERKES KENDİ GÜNAHINI YÜKLENİR

Aynı rivayette Efendimiz şöyle buyurur: ***"Dikkat edin! Suç işleyen ancak kendi aleyhine suç işler. Dikkat edin! Baba, oğlunun suçunu yüklenmez; oğul da babasının suçunu yüklenmez."*** (Tirmizî 2159).

Cahiliye kabile sisteminde biri adam öldürdüğünde ***bütün kabilesi*** — kardeşi, oğlu, hatta tamamen masum kişiler — intikamın hedefi olurdu. Resûlullah ﷺ bu ***toplu cezalandırma*** anlayışını kaldırdı.

Herkes kendi yaptığından sorumludur.

Bu ilke Kur'an'da da vardır: ***"kimse başkasının yükünü taşımaz."*** (En'âm 6:164). Bugün bütün dünyada kabul edilen ceza adaletinin temeli budur: ***ceza yalnızca suçluya verilir***, ailesine değil.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"BURADA BULUNANLAR TEBLİĞ ETSİN"

Vedâ Hutbesinin hemen her rivayeti aynı emirle sona erer: ***"Burada bulunanlar, bulunmayanlara tebliğ etsin."*** Efendimiz şunu da ekler: ***"Olur ki burada bulunan, kendisinden daha iyi anlayan birine tebliğ eder."*** (Sahîh-i Buhârî 67).

İmam Buhârî bu hadisi Kitâbü'l-İlm'de şu bab başlığı altında zikreder: ***"Nebî'nin ﷺ 'Kendisine tebliğ edilen, işitenden daha iyi anlayabilir' sözü."*** İşte ***hadis rivayetinin*** temeli budur: Sahâbe tâbiîne, tâbiîn sonraki nesle aktardı ve böylece bize kadar ulaştı.

Efendimiz tebliğ edenlere de dua etmiştir: ***"Sözümü işitip anlayan, ezberleyen ve başkasına ulaştıran kişinin Allah yüzünü ak etsin."*** (Tirmizî 2658 — sahih). Sahih ilmi öğreten, yazan veya paylaşan herkes ***bu duanın kapsamındadır***.

Bu emir bir emanet de içerir: Tebliğ edilen şey ***doğru*** olmalıdır. Bu yüzden hadis âlimleri senedi ve lafzı titizlikle incelemişlerdir. Hızlı paylaşım çağında ***tebliğ etmeden önce doğrulamamız*** gerekir; özellikle bir şeyi Resûlullah'a ﷺ nispet ederken.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"ALLAH'IM, ŞAHİT OL"

Arafat hutbesinin sonunda Resûlullah ﷺ şöyle sordu: ***"Benden sorulacaksınız; ne diyeceksiniz?"***

"Tebliğ ettiğine, görevini yerine getirdiğine ve öğüt verdiğine şahitlik ederiz" dediler. Efendimiz şehadet parmağını göğe kaldırdı, sonra onlara doğru indirerek ***"Allah'ım, şahit ol"*** dedi — üç kez (Sahîh-i Müslim 1218).

Bu, Allah'ın şu emrinin yerine getirilmesidir: ***"Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et."*** (Mâide 5:67) — Tefsîru İbn Kesîr 5:67.

Yirmi üç yıl boyunca Resûlullah ﷺ risaleti zorlukta ve kolaylıkta tebliğ etti — Mekke'de alay edildi, Şi'bu Ebî Tâlib'de boykota uğradı, Tâif'te taşlandı, Bedir'de, Uhud'da ve Hendek'te savaşıldı. Şimdi yüz binden fazla şahidin önünde soruyordu: ***"Tebliğ etmedim mi?"*** Ve onlar şahitlik ettiler: ***"Evet."***

Bu şahitlik ***bizim üzerimize de bir emanettir***. Kıyamet günü bu ümmet, Resûlullah'ın ﷺ tebliğ ettiğine şahitlik edecektir. Ve bize de şu sorulacaktır: ***tebliğ edilen bu şeyle ne yaptık?***

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

VEDÂ İŞARETLERİ

Vedâ Haccı boyunca bunun ***son buluşma*** olduğuna dair işaretler vardı. Akabe Cemresinde Efendimiz şöyle buyurdu: ***"Menasikinizi benden alın; çünkü bilmiyorum, belki de bu haccımdan sonra bir daha hac yapamam."*** (Sahîh-i Müslim 1297).

SİYER NOTU: "BELKİ SİZİNLE BİR DAHA BULUŞAMAM"

İbn İshâk rivayetinde Arafat hutbesi şu lafızla başlar: ***"Ey insanlar, sözümü dinleyin; çünkü bilmiyorum, belki de bu yılımdan sonra bu yerde sizinle ebediyen bir daha buluşamam."*** Bu lafız, siyer kitaplarında üzerinde tartışılan bir senetle yer alır.

Anlamı yukarıdaki Sahîh-i Müslim 1297 hadisiyle ve "Vedâ Haccı" adının bizzat kendisiyle desteklenir (Sahîh-i Buhârî 4402).

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshâk rivayeti) — Vedâ Haccı bölümü; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye; İbnü'l-Kayyim, Zâdü'l-Meâd.

"Bugün, size dininizi bütünledim" (Mâide 5:3) âyetinin Arafat'ta inmesi de bazı sahâbîler tarafından Resûlullah'ın ﷺ görevinin bitmek üzere olduğuna bir işaret olarak anlaşılmıştır. İbn Abbâs'ın Nasr sûresine dair yorumu da böyledir (Sahîh-i Buhârî 4970).

Üç aydan kısa bir süre sonra, 11. Hicrî yılın Rebîülevvel ayında Resûlullah ﷺ Medine'de vefat etti. Vedâ Hutbesi gerçekten de onun ümmete topluca yaptığı ***son vasiyet*** oldu. Hastalığı ve vefatının kıssası inşallah ***Seri 30***'da anlatılacaktır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

GÖZDEN GEÇİRİLMESİ GEREKEN MEŞHUR LAFIZLAR

Vedâ Hutbesinin metni sosyal medyada, vaazlarda ve kitaplarda çokça paylaşılır. Emanete uygun şekilde tebliğ edebilmemiz için meşhur lafızları ***kaynakları ve dereceleriyle*** birlikte aşağıda veriyoruz:

LAFIZ	KAYNAK VE DERECE
"Kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız haramdır…"	Buhârî 67, 1739, 4406; Müslim 1218 — SAHİH
"Cahiliyeye ait şeyler ayağımın altında"; faiz ve kan	Müslim 1218 — SAHİH
"Kadınlar hakkında Allah'tan korkun"	Müslim 1218 — SAHİH; Tirmizî 1163 — SAHİH
"Size Allah'ın Kitabını bıraktım"	Müslim 1218 — SAHİH
"Allah'ın Kitabı ve Sünnetim"	Muvatta' (belâğan), Hâkim — tartışmalı; anlamı doğru
"Arabın Arap olmayana üstünlüğü yoktur…"	Müsned-i Ahmed — SAHİH (Elbânî)
"Benden sonra kâfirliğe dönmeyin"	Buhârî 121, 1739 — SAHİH
"Belki sizinle bir daha buluşamam…"	İbn İshâk — senedi tartışmalı; anlamını Müslim 1297 destekler
"Rabbinize kavuşacaksınız…"	Buhârî 4406 — SAHİH

Bu tablodan, meşhur Vedâ Hutbesinin ***ana içeriğinin neredeyse tamamının*** sahih bir temele sahip olduğunu görebiliriz. Dikkat edilmesi gereken, ***doğru lafız*** ve kaynağı olmayan eklemelerdir.

Resûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: ***"Kim bilerek bana yalan isnat ederse, cehennemdeki yerine hazırlansın."*** (Sahîh-i Buhârî 110). Bu yüzden "Vedâ Hutbesinin tam metnini" paylaşmadan önce kaynağını kontrol edin ve sahih lafızlara öncelik verin.

VEDÂ HUTBESİ VE İNSAN HAKLARI

Birçok araştırmacı Vedâ Hutbesini tarihteki en erken ***insan hakları beyannamelerinden*** biri olarak anar. İlkelerini modern belgelerle karşılaştırın:

VEDÂ HUTBESİNİN İLKESİ (10 H / 632 M)	BENZER MODERN BELGE
Can, mal ve namus dokunulmazdır	İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 1948, Madde 3, 12, 17
Irk veya ten rengi üstünlüğü yoktur	İHEB 1948, Madde 1–2; Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi 1965
Kadının koca üzerindeki hakları	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi 1979
Herkes kendi günahını yüklenir	Modern ceza adaleti ilkesi (cezaların şahsiliği)
Ezici faizin kaldırılması	Modern tüketici hukuku ve tefecilik karşıtı yasalar

Aradaki fark çok önemlidir. 1948 Evrensel Beyannamesi on milyonlarca cana mal olan iki dünya savaşından sonra doğdu ve değiştirilebilen beşerî bir belgedir. Vedâ Hutbesi ise ***1.300 yıldan daha önce*** irad edildi ve kaynağı ***vahiydir***: Bu haklar insanların mutabakatıyla değil, Allah tarafından verilmiştir; bu yüzden hiçbir güç onları geri alamaz (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, BM).

Ancak dürüst olmalıyız: Bu karşılaştırma sadece övünmek için değildir. Vedâ Hutbesinin değeri ***uygulanmasındadır***. Müslümanlar birbirlerinin kanını, malını ve namusunu korumazlarsa, o yüce hutbe bir yaşam biçimi değil, sadece okunan bir metin olarak kalır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HUTBENİN ÖZETİ

Vedâ Hutbesinin içeriği, aşağıdaki şekilde görüldüğü gibi sekiz ana temada özetlenebilir:



Şekil 2: Vedâ Hutbesinin sekiz ana teması.

TEMA	ANA TAVSİYE VE KAYNAK
İnsan onuru	Kan, mal ve namus haramdır (Buhârî 4406)
Cahiliye kaldırıldı	Kan davası ve faiz, kendi ailesinden başlayarak (Müslim 1218)
Kadınlar	Allah'ın emaneti; karşılıklı haklar (Müslim 1218; Tirmizî 1163)
Aile ve mal	Nesep, vasiyet, borç, ödünç (Tirmizî 2120)
Sarılınacak şey	Allah'ın Kitabı; adil yöneticiye itaat (Müslim 1218, 1838)
Eşitlik	Üstünlüğün ölçüsü takvadır (Hucurât 49:13; Ahmed)
Uyarı	Birbirinizi öldürmeyin; küçük günahlardan sakının (Buhârî 121; Tirmizî 2159)

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

TEMA	ANA TAVSİYE VE KAYNAK
Tebliğ emaneti	Burada bulunanlar tebliğ etsin; “Allah’ım, şahit ol” (Buhârî 67; Müslim 1218)

Bu sekiz tema birbirinden bağımsız değildir; hepsi tek bir noktada toplanır: ***Allah’tan korkmak (takva)***. İnsan onuru, adalet, kadın hakları ve eşitlik, her insanın ***Rabbine kavuşacağı ve amellerinden sorulacağı*** bilincinden doğar (Sahîh-i Buhârî 4406).

Bu tablo ayrıca Vedâ Hutbesinin ***hayatın bütün yönlerini*** kapsadığını gösterir: Allah ile, insanın kendisiyle, ailesiyle, toplumla ve yöneticilerle ilişkisi. İslam sadece camideki ibadetten ibaret değil, eksiksiz bir hayat tarzıdır; aynı gün inen âyetle de uyumlu olarak: “Bugün, size dininizi bütünledim.”

Bir öğretmen, anne baba veya vaiz bu sekiz temayı Vedâ Hutbesi hakkında ***kısa bir ders çerçevesi*** olarak kullanabilir: her hafta bir tema, ilgili sahih hadis ve hayattan uygulama örnekleriyle.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

BUGÜN BİZİM İÇİN VEDÂ HUTBESİ

Vedâ Hutbesi sadece tarih değildir. Her tavsiyesi, bugün bir Müslümanın ***günlük davranışlarına*** dönüştürülebilir:

ÖĞÜT	BUGÜNKÜ UYGULAMAMIZ
Kanın dokunulmazlığı	Şiddeti reddetmek; trafikte ve iş yerinde güvenliği korumak
Malın dokunulmazlığı	Ticarette dürüstlük, rüşvete hayır, kamu malını korumak
Namusun dokunulmazlığı	Sosyal medyada gıybet, iftira veya teşhir etmemek
Kadın hakları	Eşe, anneye, kız evlada ve kadın çalışanlara iyi davranmak
Borç ve emanet	Borcu zamanında ödemek, ödünç alınanı geri vermek
Allah'ın Kitabı	Kur'an'ı her gün okumak, anlamak ve onunla amel etmek
Eşitlik	Irkçılığı ve soyla övünmeyi reddetmek
Tebliğ et	Sahih ilmi paylaşmak, yaymadan önce doğrulamak

Resûlullah ﷺ bu hutbeyi cahiliyeden yeni çıkmış bir ümmete irad etti. Bugün teknoloji ve ilimdeki ilerlemelerle zorluklarımız farklı, ama temel aynıdır: ***insanı korumak***; çünkü insan, Allah'ın şerefli kıldığı bir varlıktır.

Ve her şeyin üstünde, bu hutbe Allah'ın ***"Bugün, size dininizi bütünledim"*** (Mâide 5:3) buyurduğu gün irad edildi. Bu din tamamlanmıştır; bizim görevimiz ona ekleme yapmak veya ondan eksiltmek değil, onu emanete uygun olarak ***yaşamak ve tebliğ etmektir***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

VEDÂ HUTBESİNİN TAM HARİTASI: LAFIZ, KAYNAK VE DERECE

2. bölüm Vedâ Hutbesinin ana kaynaklarını listeledi, 29. bölüm de meşhur lafızların derecelerini gözden geçirdi. Bu bölüm ikisini tek bir haritada birleştirir: her önemli lafız, onu rivayet eden sahâbî, kaynağı ve derecesi, dayandığı Kur'an âyeti ve bu e-kitapta onu açıklayan bölüm.

HUTBE LAFZI	RÂVİ VE KAYNAK	DERECE	İLGİLİ ÂYET	BÖLÜM
"İnsanları sustur"	Cerîr — Buhârî 121	Sahih	—	3
"Bugün hangi gündür? Bu hangi aydır?"	Ebû Bekre — Buhârî 4406, 67	Sahih	Tevbe 9:36	4
"Kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız size haramdır"	Câbir — Müslim 1218; Ebû Bekre — Buhârî 67; İbn Abbâs — Buhârî 1739	Sahih	İsrâ 17:33; Nisâ 4:29	5–7
"Cahiliyeye ait şeyler iki ayağımın altındadır"	Câbir — Müslim 1218	Sahih	Mâide 5:50	8
İbn Rebîa b. el-Hâris'in kanı kaldırıldı	Câbir — Müslim 1218	Sahih	—	9
Abbas'ın faizi kaldırıldı	Câbir — Müslim 1218	Sahih	Bakara 2:278–279	10
"Zaman döndü"; dört haram ay	Ebû Bekre — Buhârî 4406	Sahih	Tevbe 9:36–37	11
"Kadınlar hakkında Allah'tan korkun"	Câbir — Müslim 1218; Amr b. el-Ahvas — Tirmizî 1163	Sahih	Nisâ 4:19; Bakara 2:228	12–14
Vasiyet, nesep, ödünç ve borç	Ebû Ümâme — Tirmizî 2120	Hasen	Nisâ 4:11–12	15–16
"Size Allah'ın Kitabını bıraktım"	Câbir — Müslim 1218	Sahih	Âl-i İmrân 3:103	17
"Allah'ın Kitabı ve Sünnetim"	Mâlik, el-Muvatta' (belâğan); Hâkim	Tartışmalı; anlamı doğru	Nisâ 4:59	18
"Beş vakit namazınızı kılın…"	Ebû Ümâme — Tirmizî 616	Sahih	—	19
Allah'ın Kitabıyla yöneten yöneticiye itaat	Ümmü'l-Husayn — Müslim 1838	Sahih	Nisâ 4:59	20
"Arabın Arap olmayana üstünlüğü yoktur"	Bir sahâbî — Ahmed 23489	Sahih (Elbânî; Arnaût)	Hucurât 49:13	21
"Benden sonra kâfirliğe dönmeyin"	Cerîr — Buhârî 121; İbn Abbâs — Buhârî 1739	Sahih	Âl-i İmrân 3:103	23
"Burada bulunanlar tebliğ etsin"	Ebû Bekre — Buhârî 67, 105	Sahih	Mâide 5:67	26

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

Bu harita, Vedâ Hutbesinin neredeyse her ana lafzının sahih veya hasen bir hadise dayandığını ve her tavsiyesinin bir Kur'an âyetinde kök saldığını gösterir. Hutbe yeni bir öğreti değildir; onu getirmek üzere gönderilen Resûlün tebliğ ettiği bir Kur'an özetidir.

SİYER NOTU: KAYNAĞI OLMAYAN LAFIZLAR

Yukarıdaki lafızların dışında, sosyal medyada "Vedâ Hutbesi" etiketiyle yayılan, fakat muteber hiçbir hadis veya siyer kitabında bulunmayan cümleler vardır; örneğin işçi hakları, çevre veya ilmî ilerleme hakkında modern bir üslupla yazılmış uzun ifadeler.

Güvenli kural şudur: Bir lafzın kaynağı — kitabın adı, hadis numarası ve derecesi — gösterilemiyorsa, anlamı güzel olsa bile Resûlullah'a ﷺ nispet edilmemelidir. Anlamı, onun sözü olarak değil, bir öğüt olarak aktarılabilir.

Kaynaklar: Sahîh-i Müslim 1218; Sahîh-i Buhârî 67; Sahîh-i Buhârî 4406; Tirmizî 2120; Elbânî, Silsiletü'l-Ehâdîsi's-Sahîha 2700.

DERS

Tebliğ emaneti doğruluk gerektirir. Bir "Nebî sözünü" tekrarlamadan önce üç soru sorun: Onu kim rivayet etmiştir, hangi kitaptadır ve derecesi nedir? Bunun gibi bir harita, Vedâ Hutbesini güvenle ve dürüstçe tebliğ etmemize yardım eder.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

VEDÂ HUTBESİNİN RÂVİLERİ

Vedâ Hutbesi bize farklı kabile ve bölgelerden gelen bir grup sahâbî aracılığıyla ulaştı. Kimi Mekke ve Medine'den, kimi Tâif'ten, Yemen'den ve Necid çöllerinden geliyordu. Bu çeşitlilik bizzat, hutbenin daha ilk günden ne kadar geniş bir alana yayıldığının delilidir.

SAHÂBÎ	KABİLE / KÖKEN	RİVAYET ETTİĞİ KISIM	KAYNAK
Câbir b. Abdullah	Hazrec (Selimeoğulları), Medine	Uzun Arafat hutbesi	Müslim 1218
Ebû Bekre (Nüfey' b. Hâris)	Tâif'ten; azatlısı olduğu Resûlullah ﷺ	Kurban günü hutbesi: zamanın dönmesi, dokunulmazlık, "tebliğ edin"	Buhârî 67, 4406; Müslim 1679
Abdullah b. Abbâs	Hâşimoğulları, Kureyş; amcaoğlu olduğu Resûlullah ﷺ	Kurban günü hutbesi; "bu onun vasiyetiydi"	Buhârî 1739
Abdullah b. Ömer	Adiyyoğulları, Kureyş	Kurban günü hutbesi; "kâfirliğe dönmeyin"	Buhârî 1742
Cerîr b. Abdullah	Becîle, Yemen	"İnsanları sustur"; "kâfirliğe dönmeyin"	Buhârî 121
Ebû Ümâme el-Bâhilî	Bâhile	Cennetin beş anahtarı; vasiyet, nesep, borç	Tirmizî 616, 2120
Amr b. el-Ahvas	Cüşem	Kadınlar; herkes kendi günahını yüklenir	Tirmizî 1163, 2159, 3087
Ümmü'l-Husayn	Ahmes (Becîle)	Allah'ın Kitabına bağlı yöneticiye itaat	Müslim 1838
Râfi' b. Amr	Müzeyne	Ali'nin Mina'da hutbeyi duyurması	Ebû Dâvûd 1956
Zeyd b. Erkam	Hazrec, Medine	Gadîr-i Hum hutbesi	Müslim 2408

Râvilerden birinin kadın olduğuna dikkat edin: Ümmü'l-Husayn رضى الله عنها; o, Resûlullah ﷺ ile birlikte hac yapmış ve onun yöneticiye itaat hakkındaki tavsiyesini rivayet etmiştir (Sahîh-i Müslim 1838; ayrıca bkz. Seri 28). Kadınlar Vedâ Hutbesinin sadece dinleyicisi değil, aynı zamanda koruyucusu ve aktarıcısıydı.

Râfi' b. Amr el-Müzenî رضى الله عنه ise Mina'daki hutbenin atmosferini şöyle anlatır: "Güneş yükseldiğinde Resûlullah'ı ﷺ Mina'da boz bir katırın üzerinde insanlara hutbe okurken gördüm; Ali de onun sözlerini (insanlara) duyuruyordu; insanların kimi ayakta, kimi oturuyordu" (Sünen-i Ebû Dâvûd 1956; Elbânî sahih demiştir). Bu rivayet, 3. bölümdeki Siyer Notunda sesi ulaştıranlar hakkında söylenenleri destekler.

Kaynaklar: Sünen-i Ebû Dâvûd 1956; Sahîh-i Müslim 1838; Sahîh-i Buhârî 1742; Sahîh-i Müslim 1679.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DERS

Doğru ilim bir kişi tarafından değil, pek çok kişi tarafından korunur. Her sahâbî bir kısmını muhafaza etti ve bunlar bir araya getirildiğinde eksiksiz bir tablo oluştu. Biz de öyleyiz: Tek bir hadis bile olsa öğrenip aktaran herkes bu emanet zincirinin bir halkası olur.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

VEDÂ HUTBESİNDE TEBLİĞ SANATI

Önceki bölümler Vedâ Hutbesinde neyin tebliğ edildiğini açıkladı. Bu bölüm ise nasıl tebliğ edildiğine bakar. Resûlullah ﷺ, tavsiyelerini on binlerce dinleyicinin kalbine yerleştiren çeşitli teknikler kullandı; bu teknikler bugün hatipler, öğretmenler ve anne babalar için hâlâ kullanışlıdır.

TEKNİK	HUTBEDEKİ ÖRNEĞİ	KAYNAK
Ortamı hazırlamak	"İnsanları sustur"	Buhârî 121
Görülebilen bir konum	Görülebilmek için deve veya katır üzerinde hutbe okumak	Buhârî 67; Ebû Dâvûd 1956
Zihin açan soru	"Bugün hangi gündür?" — sonra ona başka bir isim vereceğini sanacakları kadar susmak	Buhârî 1739, 4406
Yakın bir benzetme	Canın dokunulmazlığı "bu gününüzün, bu ayınızdaki, bu beldenizdeki dokunulmazlığı gibi"	Müslim 1218
Kendinden örnek vermek	Önce kendi ailesinin kan davası ve faizi kaldırıldı	Müslim 1218
Vurgu için tekrar	"Tebliğ etmedim mi?" birkaç kez tekrarlandı	Buhârî 1739
El işareti	Şehadet parmağını göğe kaldırıp insanlara doğru indirmek: "Allah'ım, şahit ol"	Müslim 1218
Sorumluluğu devretmek	"Burada bulunanlar bulunmayanlara tebliğ etsin"	Buhârî 67

Câbir hadisinde, Arafat hutbesinin kapanış anı şöyle anlatılır: Resûlullah ﷺ şöyle sordu: "Benden sorulacaksınız; ne diyeceksiniz?" "Tebliğ ettiğine, emaneti yerine getirdiğine ve öğüt verdiğine şahitlik ederiz" dediler. Bunun üzerine şehadet parmağını göğe kaldırdı ve insanlara doğru indirerek "Allah'ım, şahit ol; Allah'ım, şahit ol" dedi — üç kez (Sahîh-i Müslim 1218).

Bu teknikler sadece bir hitabet sanatı değildir. Her biri, dinleyicinin anlaması, hatırlaması ve amel etmesi içindir. Soru zihni açar; benzetme anlamı yaklaştırır; örneklik samimiyeti ispat eder; tekrar hafızayı güçlendirir; emaneti devretmek de her dinleyiciyi bir tebliğciye dönüştürür.

DERS

Doğru içerik güzel bir yolla tebliğ edilmelidir. Bir hatip veya öğretmen Vedâ Hutbesini örnek alabilir: dikkat çekerek başlamak, soru ve benzetme kullanmak, örnekliğe kendinden başlamak, önemli noktaları tekrarlamak ve emaneti dinleyicilere devrederek bitirmek.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

GADÎR-İ HUM: SAHİH LAFIZ VE ANLAŞILMASI

Seri 28, Resûlullah'ın ﷺ Vedâ Haccından dönüş yolunda Mekke ile Medine arasındaki bir su başı olan Gadîr-i Hum'da konakladığını zikretmişti. Orada bir kez daha hutbe irad etti. Bu hutbe sıkça tartışıldığı için, bu bölüm onun sahih lafızlarını Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat âlimlerinin anlayışıyla birlikte bir araya getirir.

SAHÎH-İ MÜSLİM'DEKİ LAFIZ

Zeyd b. Erkam رضی الله عنه, Resûlullah'ın ﷺ Mekke ile Medine arasında Hum denilen bir su başında hutbe okumak için ayağa kalktığını rivayet eder. Allah'a hamd etti, öğüt verdi ve hatırlatmada bulundu, sonra şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Ben ancak bir insanım; Rabbimin elçisinin gelmesi ve benim de ona icabet etmem yakındır. Size iki ağır şey bırakıyorum: Birincisi, içinde hidayet ve nur bulunan Allah'ın Kitabıdır; Allah'ın Kitabını alın ve ona sımsıkı sarılın… ve Ehl-i Beytim. Ehl-i Beytim hakkında size Allah'ı hatırlatırım" — üç kez tekrarladı (Sahîh-i Müslim 2408).

SÜNEN-İ TİRMİZÎ'DEKİ LAFIZ

Tirmizî, Ebû Serîha'dan veya Zeyd b. Erkam'dan, Resûlullah'ın ﷺ şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Ben kimin velisi (mevlâsı) isem, Ali de onun velisidir" (Tirmizî 3713). Tirmizî hasen garîb demiş, Elbânî de yollarının çokluğu sebebiyle sahih saymıştır (Silsiletü'l-Ehâdîsi's-Sahîha 1750).

> **SİYER NOTU: GADÎR-İ HUM HUTBESİNİN ARKA PLANI**
>
> Siyer ve hadis âlimleri bu hutbenin arka planını zikrederler. Ali رضی الله عنه Yemen'den yeni dönmüş ve hac sırasında Mekke'de Resûlullah ﷺ ile buluşmuştu (Seri 28). Yemen'deki birliğinin bazı mensupları, Ali'nin humus malları konusundaki kararlılığından memnun kalmamış ve onu şikâyet etmişti.
>
> Bizzat Büreyde رضی الله عنه şöyle itiraf eder: "Ali'ye buğzediyordum." Resûlullah ﷺ sordu: "Ey Büreyde, Ali'ye buğzediyor musun? Ona buğzetme; çünkü onun humustaki hakkı bundan daha fazladır" (Sahîh-i Buhârî 4350). el-Bidâye ve'n-Nihâye'de İbn Kesîr de dahil olmak üzere âlimler, Gadîr-i Hum hutbesinin Ali'nin konumunu açıklamak ve bu hoşnutsuzluğu gidermek için geldiğini belirtirler.

EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMÂATİN ANLAYIŞI

Ehl-i Sünnet âlimleri bu hadisteki "mevlâ" kelimesini sevgi, yardım ve bağlılık anlamında anlamışlardır: Resûlullah'ı ﷺ seven ve destekleyen, Ali'yi de sevsin ve desteklesin. Ali'yi ve Ehl-i Beyti sevmek imandandır; onlara buğzetmek ise nifak alametidir (Sahîh-i Müslim 78, Ali hakkında).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

Gadîr-i Hum'daki tavsiye iki emaneti bir araya getirir: Allah'ın Kitabına sarılmak ve Resûlullah'ın ﷺ Ehl-i Beytine saygı göstermek. Bunların hiçbiri diğer sahâbîlere duyulan sevgiyle çelişmez. Ehl-i Sünnet bütün Ehl-i Beyte ve bütün sahâbîlere saygı gösterir ve dilini onlardan herhangi birini kötülemekten korur.

Kaynaklar: Sahîh-i Müslim 2408; Tirmizî 3713; Sahîh-i Buhârî 4350; Sahîh-i Müslim 78; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye — Gadîr-i Hum hadisesi.

DERS

Sahâbe arasındaki yanlış anlamayı Resûlullah ﷺ açık bir izahla ve yanlış anlaşılan kişiyi övmekle çözdü.

Anlaşmazlığı söndürmenin yolu budur: gerçek durumu açıklamak, haklı olanı onurlandırmak ve herkesi yeniden sevgiye davet etmek.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

VEDÂ HACCI HUTBELERİNİN KRONOLOJİSİ

Resûlullah'ın ﷺ hayatının sonundaki hutbeleri yalnızca birkaç hafta içinde sıralanır. Bu tablo onları tarihe göre, yerleri ve kaynaklarıyla birlikte düzenler.

TARİH	YER	OLAY / İÇERİK	KAYNAK
9 Zilhicce 10 H (Cuma)	Urene vadisi, Arafat	Arafat hutbesi: kan, mal, faiz, kadınlar, Allah'ın Kitabı	Müslim 1218
9 Zilhicce 10 H, ikindi vakti	Arafat	"Bugün, size dininizi bütünledim" âyetinin inmesi	Buhârî 45; Mâide 5:3
10 Zilhicce (kurban günü)	Mina	Hutbe: "Bugün hangi gündür?"; zamanın dönmesi; "tebliğ edin"	Buhârî 1739, 4406, 67
10 Zilhicce	Akabe Cemresi	"Hac menasikinizi benden alın"	Müslim 1297
Teşrik günleri (11–13 Zilhicce)	Mina	"Arabın Arap olmayana üstünlüğü yoktur"	Ahmed 23489
Teşrik günleri (bazı tefsir rivayetlerine göre)	Mina	Nasr sûresi ecelin işareti olarak anlaşıldı	Buhârî 4970; tefsir kitapları
18 Zilhicce 10 H (siyer kitaplarına göre)	Gadîr-i Hum	"Size iki ağır şey bırakıyorum"	Müslim 2408; Tirmizî 3713
Zilhicce 10 H sonu	Medine	Resûlullah ﷺ Medine'ye geri döndü	Siyer kitapları
Safer 11 H sonu	Medine	Hastalığının başlaması: Resûlullah ﷺ	Siyer kitapları; Seri 30
Rebîülevvel 11 H	Medine	Resûlullah ﷺ vefat etti — Vedâ Hutbesinden üç aydan kısa bir süre sonra	Buhârî 4466; Seri 30

SİYER NOTU: TABLODAKİ TARİHLER

9 ve 10 Zilhicce tarihleri sahih hadislerle kesindir. Gadîr-i Hum için 18 Zilhicce, Medine'ye varış ve hastalığın başlangıç tarihleri siyer kitaplarından alınmıştır ve meşhur tahminlerdir. Resûlullah'ın ﷺ Rebîülevvel ayındaki vefatının kesin tarihi âlimler arasında tartışılmıştır; meşhur olan, Hicrî 11 yılı 12 Rebîülevvel Pazartesi günüdür.

DERS

Üç aydan kısa bir süre içinde Resûlullah ﷺ Arafat'ta, Mina'da ve Gadîr-i Hum'da son tavsiyelerini tebliğ etti, sonra Rabbine kavuştu. Ümmete öğüt vermek için her fırsatı değerlendirdi. Bizim ömrümüz de sınırlıdır; vakit varken iyiliği tebliğ etmek için her fırsatı değerlendirelim.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

VEDÂ HUTBESİ HAKKINDA SIKÇA SORULAN SORULAR

1. RESÛLULLAH ﷺ VEDÂ HACCINDA KAÇ KEZ HUTBE OKUDU?

En az Arafat'ta (9 Zilhicce), kurban günü Mina'da (10 Zilhicce) ve teşrik günlerinde, ardından dönüş yolunda Gadîr-i Hum'da (Bölüm 1, 37).

2. UZUN VE EKSİKSİZ VEDÂ HUTBESİ METNİ SAHİH MİDİR?

Kesintisiz tam metin çoğunlukla siyer kitaplarından (İbn İshâk) gelir. İçeriğinin büyük kısmı sahih hadislerle desteklenir; ancak bazı lafızların muttasıl bir senedi yoktur. Hadis kitaplarındaki lafızlara öncelik verin (Bölüm 2, 29, 33).

3. "ALLAH'IN KİTABI VE SÜNNETİM" LAFZI SAHİH MİDİR?

Sahîh-i Müslim'de Arafat hutbesi yalnızca "Allah'ın Kitabı"nı zikreder. "ve Sünnetim" lafzını Mâlik belâğan, Hâkim de rivayet etmiştir; derecesi tartışmalıdır, ama anlamı Nisâ 4:59'a dayanarak doğrudur (Bölüm 18).

4. "ARABIN ARAP OLMAYANA ÜSTÜNLÜĞÜ YOKTUR" NEBÎ'NİN ﷺ SÖZÜ MÜDÜR?

Evet. İmam Ahmed rivayet etmiştir (el-Müsned 23489); Elbânî ve Şuayb el-Arnaût sahih saymışlardır (Bölüm 21).

5. RESÛLULLAH'IN ﷺ SESİNİ İNSANLARA KİM ULAŞTIRDI?

Mina'da Ali رضى الله عنه onun sözlerini duyurdu (Sünen-i Ebû Dâvûd 1956, Elbânî'ye göre sahih). Arafat'ta ise İbn İshâk, Rebîa b. Ümeyye b. Halef'i zikreder (Bölüm 3, 34).

6. "ZAMAN DÖNDÜ" NE DEMEKTİR?

Cahiliyenin nesî' uygulamasıyla bozulan takvim, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü gibi tam yerine oturmuş; dört haram ay yeniden sabitlenmiştir (Sahîh-i Buhârî 4406; Tevbe 9:36–37; Bölüm 11).

7. RESÛLULLAH ﷺ NEDEN KENDİ AİLESİNİN KAN DAVASI VE FAİZİYLE BAŞLADI?

Hiç kimse onun yakınlarını istisna ettiğini söyleyemesin diye. Adil bir lider işe kendinden başlar (Sahîh-i Müslim 1218; Bölüm 9, 10).

8. HUTBEDE ZİKREDİLEN KADIN HAKLARI NELERDİR?

Kadın Allah'ın emanetidir; koca, rızkını ve giyeceğini güzel bir şekilde sağlamakla yükümlüdür. Her iki tarafın da hakları ve sorumlulukları vardır (Sahîh-i Müslim 1218; Tirmizî 1163; Bölüm 12–14).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

9. GADÎR-İ HUM'DA NE SÖYLENDİ?

İki ağır şey: Allah'ın Kitabı ve Ehl-i Beyti hakkında hatırlatma (Sahîh-i Müslim 2408); ayrıca "Ben kimin velisi isem, Ali de onun velisidir" (Tirmizî 3713) (Bölüm 36).

10. VEDÂ HUTBESİNİN MÂİDE 5:3 İLE İLİŞKİSİ NEDİR?

"Bugün, size dininizi bütünledim" âyeti aynı Arafat gününün ikindisinde indi (Sahîh-i Buhârî 45). Hutbe, tamamlanmış dinin bir özetidir (Bölüm 32, 37).

11. "VEDÂ HUTBESİNİN TAM METNİNİ" SOSYAL MEDYADA PAYLAŞABİLİR MİYİZ?

Evet, Resûlullah'a ﷺ nispet edilen her lafız kaynağıyla birlikte verilirse. Kaynağı olmayan lafızlardan kaçının; çünkü onun adına yalan söylemek büyük günahtır (Sahîh-i Buhârî 110; Bölüm 29, 33).

12. "BURADA BULUNANLAR TEBLİĞ ETSİN" SÖZÜNDEKİ "BULUNMAYANLAR" KİMDİR?

Orada bulunmayan her Müslüman, bugünkü bizler de dahil. Ebû Bekre, Efendimizin şöyle buyurduğunu zikreder: "Olur ki kendisine tebliğ edilen, işitenden daha iyi anlar" (Sahîh-i Buhârî 67; Bölüm 26).

DERS

Bu sorular, Vedâ Hutbesinin bugün hâlâ ümmetin gündeminde canlı olduğunu gösterir. Cevaplar daima sahih kaynaklara döner; "tebliğ edin" emanetini yerine getirmenin en iyi yolu da budur.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DERSLER VE KAPANIŞ

Vedâ Hutbesi, ***risaletin bir özetidir***: Resûlullah'ın ﷺ yirmi üç yıllık tebliğinin özü, onun zamanındaki en büyük ümmet toplantısına tebliğ edilmiştir. Ondan şu dersleri çıkarırız:

DERS	BU SERİDEN
Etkili öğretim yöntemi	"Bugün hangi gündür?" — soru, sükût, bağlantı
Örnek olarak liderlik	Önce kendi ailesinin kan davası ve faizi kaldırıldı
Herkes için adalet	Kan, mal, namus; herkes kendi günahını yüklenir
Kadının onuru	"Kadınlar hakkında Allah'tan korkun"
Eşitlik	Takva tek ölçüdür
Vahye sarılmak	Sünnetle açıklanan Allah'ın Kitabı
Tebliğ emaneti	Burada bulunanlar bulunmayanlara tebliğ etsin — doğru bir şekilde

"BULUNMAYANLAR" BİZİZ

Resûlullah ﷺ "Burada bulunanlar bulunmayanlara tebliğ etsin" buyurduğunda, ***o bulunmayanlar bizdik***.

Bu tavsiye bize ulaşmak için on dört asrı aşmıştır. Şimdi sıra, onu yaşayarak ve tebliğ ederek gelecek nesiller için ***"burada bulunanlar"*** olmaya geldi.

İnşallah **Siyer-i Nebî** serisi ***Seri 30 — Hastalık ve Vefat: Resûlullah ﷺ***; onun Medine'deki son günleri, son tavsiyeleri, Ebû Bekir'in imam olarak kıldırdığı son namaz ve İslam tarihinin en hüzünlü günü ile devam edecektir. Vallâhu a'lem.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KAYNAKÇA — SERİ 29

KUR'AN VE TEFSİR

Kur'an-ı Kerîm, Osmanlı (Uthmânî) metin ve Diyanet İşleri Başkanlığı meali. https://quran.com/ms

İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm (Bakara 2:228, 2:278–279; Âl-i İmrân 3:103; Nisâ 4:19, 4:29, 4:59; Mâide 5:3, 5:32, 5:67; Tevbe 9:36; Hucurât 49:13). https://tafsir.app/ibn-katheer/49/13

HADİS

Sahîh-i Buhârî 67, 105, 110, 121, 1739, 1741, 2289, 2480, 4402, 4406, 4469, 4970, 7257. https://sunnah.com/bukhari

Sahîh-i Müslim 1218, 1297, 1679, 1838, 2328, 2408, 2564, 2812. https://sunnah.com/muslim

Sünen-i Tirmizî 616, 1163, 2120, 2159, 2658, 3087, 3895; Sünen-i Ebû Dâvûd 2146. https://sunnah.com

Ahmed b. Hanbel, el-Müsned (Şuayb el-Arnaût tahkiki); Mâlik, el-Muvatta'; Hâkim, el-Müstedrek.

Elbânî, Silsiletü'l-Ehâdîsi's-Sahîha.

SİYER VE ŞERH KİTAPLARI

İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshâk rivayeti) — Vedâ Haccı Hutbesi.

Nevevî, el-Minhâc Şerhu Sahîh-i Müslim — Câbir hadisinin şerhi (No. 1218).

İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'l-Bârî — Kitâbü'l-İlm, Kitâbü'l-Hac ve Kitâbü'l-Meğâzî.

İbnü'l-Kayyim, Zâdü'l-Meâd; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye; Safiyyurrahman el-Mübârekfûrî, er-Rahîku'l-Mahtûm.

BELGELER VE GENEL TARİH

Birleşmiş Milletler, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948). https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights

Wikipedia, "Farewell Sermon". https://en.wikipedia.org/wiki/Farewell_Sermon

Wikipedia, "Farewell Pilgrimage". https://en.wikipedia.org/wiki/Farewell_Pilgrimage

Wikipedia, "Hijri year". https://en.wikipedia.org/wiki/Hijri_year

Wikipedia, "Maqasid". https://en.wikipedia.org/wiki/Maqasid

Wikipedia, "Riba". https://en.wikipedia.org/wiki/Riba

EK HADİSLER VE KAYNAKLAR

Sünen-i Ebû Dâvûd 1956 (Ali'nin Mina'da hutbeyi duyurması). https://sunnah.com/abudawud:1956

Sahîh-i Buhârî 1742 (İbn Ömer: kurban günü hutbesi). https://sunnah.com/bukhari:1742

Sahîh-i Müslim 1679 (Ebû Bekre: kurban günü hutbesi). https://sunnah.com/muslim:1679a

Sahîh-i Müslim 2408 (Gadîr-i Hum hutbesi). https://sunnah.com/muslim:2408a

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

Sünen-i Tirmizî 3713 (“Ben kimin velisi isem…”). https://sunnah.com/tirmidhi:3713

Sahîh-i Buhârî 4350 (Büreyde ve Ali). https://sunnah.com/bukhari:4350

Sahîh-i Müslim 78 (Ali’yi sevmek iman alametidir). https://sunnah.com/muslim:78

Sahîh-i Buhârî 45 (Mâide 5:3 Arafat’ta indi). https://sunnah.com/bukhari:45

Sahîh-i Buhârî 4466 (Resûlullah’ın ﷺ vefatı). https://sunnah.com/bukhari:4466

Wikipedia, “Event of Ghadir Khumm”. https://en.wikipedia.org/wiki/Event_of_Ghadir_Khumm

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DOKUZUNCU BÖLÜM

Refîk-i A‘lâ

Siyer-i Nebî — Seri 30

Kur’an ve Sahih Hadislere Göre Resûlullah’ın ﷺ Hastalığı ve Vefatı, Son Tavsiyeleri ve Ümmet Tarihinin En Hüzünlü Günü

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

REFÎK-İ A'LÂ

Seri 28 ve 29 bizi Arafat'a ve Mina'ya götürdü; orada Resûlullah'ın ﷺ şu tavsiyesini dinledik: ***"Belki bu haccımdan sonra bir daha hac yapamayacağım."*** Bu söz gerçekleşti. Medine'ye dönüşünden üç ay geçmeden hastalandı ve ***hicretin 11. yılı Rebîülevvel ayının bir pazartesi günü*** Rabbine kavuştu.

Bu Seri 30, o son günleri sahih hadisler ışığında, özellikle Efendimize son ana kadar evinde bakan Hz. Âişe'nin رضى الله عنها rivayetleriyle anlatır. ***Acılar içindeki sabrını***, ***son tavsiyelerini***, ***pazartesi sabahının tebessümünü***, son sözü olan ***"Allah'ım, Refîk-i A'lâ!"*** duasını ve Ebû Bekir'in رضى الله عنه, hüzünden yıkılmak üzere olan ümmeti nasıl ayakta tuttuğunu göreceğiz.

Bu, yürek parçalayan bir kıssadır. Ama aynı zamanda ***imanı güçlendiren*** bir kıssadır: Resûlullah ﷺ diğer insanlar gibi vefat eden bir insandır ve bu din, başka hiç kimseye değil, ***ölümsüz ve diri olan Allah'a*** dayanır.

Resûlullah'ın Son Günleri: Zaman Çizelgesi

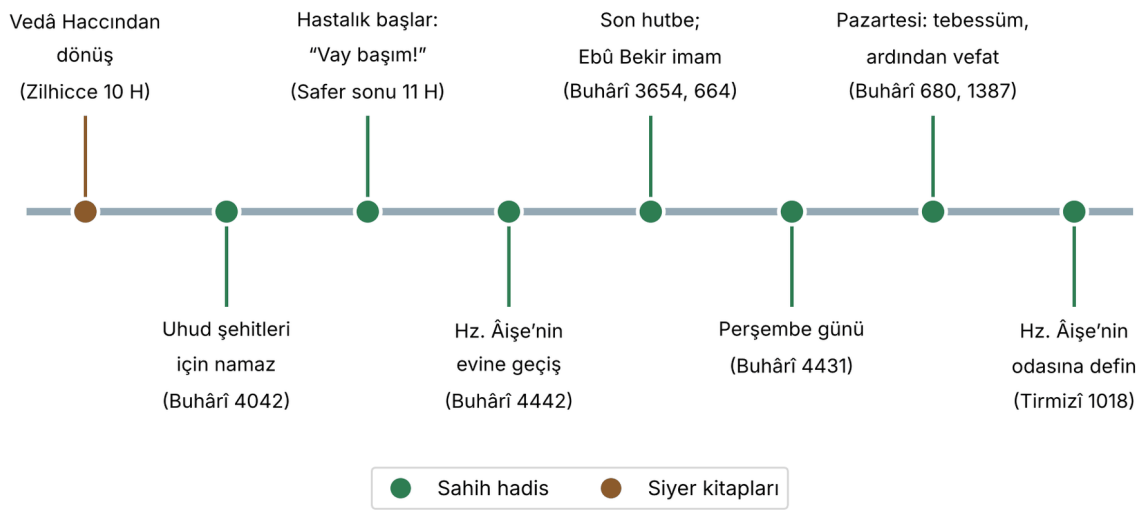

Siyer kitaplarına göre hastalık yaklaşık 10–14 gün sürmüştür; kesin tarihler âlimler arasında tartışmalıdır.

Şekil 1: Resûlullah'ın ﷺ son günlerinin zaman çizelgesi.

Not: Bu e-kitaptaki âyet mealleri Diyanet İşleri Başkanlığı mealidir. Her hadisin derecesi hadis kutusunda belirtilmiştir. Siyer kitaplarında sağlam bir senet olmadan geçen son günlere dair rivayetler kahverengi "Siyer Notu" kutusuna konulmuş; ölüm meleğiyle uzun diyalog gibi sahih olmayan hikâyeler ise kitaba alınmamıştır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

VEDÂ HACCINDAN SONRA MEDİNE

Resûlullah ﷺ, hicretin 10. yılının Zilhicce ayının sonlarında Medine'ye döndü. İslam bütün Arap Yarımadasına yayılmıştı; heyetler birbiri ardına gelip Müslüman olmuştu (Seri 26); hac arındırılmıştı (Seri 27); din tamamlanmıştı (Seri 28). Dışarıdan bakıldığında büyük bir şeyin olacağına dair hiçbir işaret yoktu.

Hicretin 11. yılının Muharrem ve Safer ayları her zamanki gibi geçti. Efendimiz öğretmeye, namaz kıldırmaya ve devlet işlerini yürütmeye devam etti. Ayrıca ***Üsâme b. Zeyd komutasında bir ordu*** hazırlayarak Şam sınırına, Üsâme'nin babası Zeyd b. Hârise'nin Mûte'de şehit düştüğü yere (Seri 19) göndermeye hazırlandı.

Ancak dikkatle bakanlar için ***ayrılık işaretleri*** çoktandır görünüyordu: "Vedâ Haccı" adı, dinin tamamlandığını bildiren âyet, Nasr Sûresi ve Efendimizin Mina'daki sözleri. En yakın sahâbîler — Ebû Bekir, İbn Abbâs, Fâtıma — bunu diğerlerinden önce sezmeye başladılar.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

AYRILIK İŞARETLERİ

En açık işaretlerden biri, bir önceki Ramazan ayında Cebrâil'in Kur'an'ı onunla iki kez karşılıklı okumasıdır. Son hastalığında Resûlullah ﷺ Fâtıma'ya gizlice şöyle dedi: ***"Cebrâil her yıl Kur'an'ı benimle bir kez karşılıklı okurdu; bu yıl ise benimle iki kez okudu. Bunu ancak ecelimin yaklaştığına yoruyorum."*** (Sahîh-i Buhârî 3624)

Bir diğer işaret Nasr Sûresidir: ***"Allah'ın yardımı ve zafer günü geldiği zaman"*** (Nasr 110:1) — Tefsîru İbn Kesîr 110:1.

Ömer رضى الله عنه bir gün Bedir'e katılmış büyük sahâbîlere bu sûrenin anlamını sordu. Bazıları, zafer geldiğinde tesbih etmenin emredildiğini söyledi. Sonra Ömer genç yaştaki İbn Abbâs'a sordu; o şöyle cevap verdi: ***"Bu, Allah'ın Resûlullah'a ﷺ bildirdiği ecelidir (işaretidir)."*** Ömer, "Ben de ondan senin bildiğinden başkasını bilmiyorum" dedi. (Sahîh-i Buhârî 4970)

Görev tamamlanınca — Mekke fethedilip insanlar akın akın Müslüman olunca — ***tesbih etme, bağışlanma dileme ve Allah'a dönme*** vakti geldi. Resûlullah'ın ﷺ hayatının güzelliği budur: Kendisi için yaşamadı; emanet tamamlanınca dönmeye hazırdı.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

UHUD ŞEHİTLERİNE VEDA

Hayatının sonlarına doğru Resûlullah ﷺ ***Uhud'a*** gitti; sekiz yıl önce aralarında amcası Hamza'nın da bulunduğu yetmiş sahâbînin şehit düştüğü yere (Seri 10). Ukbe b. Âmir رضى الله عنه gördüklerini şöyle anlatır:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4042

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ، أَخْبَرَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ عَدِيٍّ، أَخْبَرَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ حَيْوَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ، قَالَ صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَلَى قَتْلَى أُحُدٍ بَعْدَ ثَمَانِي سِنِينَ، كَالْمُوَدِّعِ لِلأَحْيَاءِ وَالأَمْوَاتِ، ثُمَّ طَلَعَ الْمِنْبَرَ فَقَالَ إِنِّي بَيْنَ أَيْدِيكُمْ فَرَطٌ، وَأَنَا عَلَيْكُمْ شَهِيدٌ، وَإِنَّ مَوْعِدَكُمُ الْحَوْضُ، وَإِنِّي لأَنْظُرُ إِلَيْهِ مِنْ مَقَامِي هَذَا، وَإِنِّي لَسْتُ أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُشْرِكُوا، وَلَكِنِّي أَخْشَى عَلَيْكُمُ الدُّنْيَا أَنْ تَنَافَسُوهَا. قَالَ فَكَانَتْ آخِرَ نَظْرَةٍ نَظَرْتُهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم.

TERCÜME:

Ukbe b. Âmir'den رضى الله عنه rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Resûlullah ﷺ sekiz yıl sonra Uhud şehitleri için, ***dirilere ve ölülere veda eden biri gibi*** namaz kıldı (dua etti). Sonra minbere çıktı ve şöyle buyurdu: ***"Ben sizden önce gidiyorum ve size şahidim. Buluşma yeriniz Havz'dır; ben onu şu bulunduğum yerden görüyorum. Ben sizin Allah'a ortak koşmanızdan korkmuyorum; fakat dünyanın sizi aldatmasından ve onun için birbirinizle yarışmanızdan korkuyorum."*** Ukbe şöyle dedi: ***Bu, Resûlullah'a ﷺ son bakışımdı.***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Muhammed b. 'Abd al-Rahim ← Zakariyya b. 'Adi ← 'Abdullah b. al-Mubarak ← Haiwah b. Şuraih ← Yazid b. Abi Habib ← Ebû al-Khair Marthad b. 'Abdullah ← 'Uqbah b. 'Amir al-Juhani رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Uhud Gazvesi Bâbı, Hadis No. 4042; ayrıca No. 1344, 3596, 6590 ve Müslim No. 2296.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4042

BU HADİSİN DERSLERİ

"Dirilere ve ölülere veda eden biri gibi" — Ukbe, Efendimizin duasında ve hutbesinde bir ayrılık havası sezmişti. Kendisinden önce gidenleri ziyaret etti ve hayatta kalanlara tavsiyede bulundu.

Efendimizin endişesine dikkat edin: ***şirk değil***, çünkü tevhid sağlam şekilde yerleşmişti; endişesi ***dünya*** idi. Servetin ve gücün bu ümmete geleceğini biliyordu — ve gerçekten de birkaç on yıl içinde Pers ve

Roma imparatorlukları boyun eğdi. Galip gelen ümmetin en büyük imtihanı fakirlik değil, ***dünya için yarışmaktır***.

Efendimiz ayrıca kıyamet günündeki havzı olan ***Havz'ı*** bir ***buluşma yeri*** olarak andı. Onu özleyen her Müslüman için bu bir vaattir: Onun yolunda sebat edersek, o havzın başında onunla buluşacağız.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

BAKÎ‘ KABRİSTANINDA DUA

Resûlullah ﷺ geceleri Medine'deki ***Bakî'u'l-Garkad*** kabristanını ziyaret etmeyi âdet edinmişti. Hz. Âişe رضى الله عنها, Efendimizin gecenin sonunda Bakî'e çıkıp şöyle dua ettiğini rivayet eder: ***"Selâm size ey müminler diyarı! Size vaat edilen şey geldi... Biz de inşallah size katılacağız. Allah'ım, Bakî'u'l-Garkad ehlini bağışla."*** (Sahîh-i Müslim 974)

SİYER NOTU: HASTALIĞIN BAŞINDA BAKÎ‘ ZİYARETİ

İbn İshak, ***Ebû Müveyhibe'den*** (Resûlullah'ın ﷺ kölesi) şunu rivayet eder: Hastalığının başlarında bir gece

Efendimiz onu uyandırdı ve "Bakî‘ ehli için bağışlanma dilemekle emrolundum" dedi. Onlar için dua etti ve kendisine dünya hazinelerinin anahtarları ile orada kalıp sonra cennete girmek veya Rabbine kavuşup cennete girmek arasında seçim hakkı verildiğini, kendisinin de ***Rabbine kavuşmayı*** seçtiğini söyledi.

Bu rivayet İbn Hişâm'ın es-Sîre'sinde ve Müsned-i Ahmed'de yer alır; bazı âlimler senedini zayıf saymıştır. Anlamı, "seçim hakkı verilen kul" hakkındaki sahih hadisle desteklenir (9. bölüm).

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye; Ahmed, el-Müsned (Arnaût tahkiki).

Kabir ziyareti ölümü hatırlatan bir ***sünnettir***. Resûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: ***"Kabirleri ziyaret edin; çünkü o ölümü hatırlatır"*** (Sahîh-i Müslim 976). Kendisi de ömrünün sonunda, göçüp gidenler için sık sık dua ederdi.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

“VAY BAŞIM!”

Efendimizin hastalığı ***baş ağrısıyla*** başladı. Hz. Âişe رضى الله عنها, bir gün kendisinin “Vay başım!” diye yakındığını anlatır. Resûlullah ﷺ onunla şakalaştı ve şöyle buyurdu: ***“Asıl ben, vay başım!”*** (Sahîh-i Buhârî 5666). Siyer kitapları, vefatına yol açan hastalığın Safer ayının sonlarında veya Rebîülevvel’in başlarında böyle başladığını zikreder.

Dikkat edin; acı içinde bile hanımıyla ***sevecen bir şekilde şakalaşıyordu***. Efendimizin Hz. Âişe ile ilişkisi son anlara kadar sevgi ve şefkatle doluydu. Bu bize, hastalığın sevdiklerimize karşı bizi kaba yapmaması gerektiğini öğretir.

Efendimiz çok yüksek ateş de geçirdi. Bir rivayette Abdullah b. Mes‘ûd رضى الله عنه ona dokundu ve “Ey Allah’ın Resûlü, çok şiddetli ateşin var” dedi. Efendimiz şöyle buyurdu: ***“Evet, ben sizden iki kişinin ateşlendiği kadar ateşlenirim.”*** İbn Mes‘ûd, “Bu, sana iki kat sevap verildiği için mi?” diye sordu. Efendimiz, “Evet” dedi. Sonra şöyle buyurdu: ***“Bir Müslümanın başına gelen hiçbir eziyet yoktur ki, Allah onun sebebiyle ağacın yapraklarını döktüğü gibi onun günahlarını dökmesin”*** (Sahîh-i Buhârî 5648).

Peygamberler ***imtihanı en ağır olan*** insanlardır. Resûlullah’ın ﷺ hastalığı bir zayıflık veya Allah’ın gazabı işareti değil, ***derecesinin yükseltilmesidir***. Hasta olan her Müslüman için bu hadis bir tesellidir: Sabırla katlanılan her acı günahları döker.

HAYBER ZEHRİNİN ETKİSİ

Resûlullah ﷺ hastalığında eski bir olaydan kaynaklanan bir acı hissediyordu. Hz. Âişe رضى الله عنها, Efendimizin şöyle buyurduğunu rivayet eder: ***"Ey Âişe! Hayber'de yediğim yemeğin acısını hâlâ hissediyorum. Şimdi o zehir yüzünden şah damarımın koptuğunu hissetme vaktidir."*** (Sahîh-i Buhârî 4428)

Seri 16'da anlatıldığı gibi, Hayber'in fethinden sonra Zeyneb bt. el-Hâris adında Yahudi bir kadın ***zehirlenmiş kızarmış bir koyun*** hediye etti. Resûlullah ﷺ biraz çiğneyip tükürdü; fakat zehrin etkisi ***yaklaşık dört yıl*** boyunca bedeninde kaldı.

Bu hadisten hareketle İbn Mes'ûd ve ez-Zührî gibi bazı âlimler, Resûlullah'ın ﷺ düşman zehrinin etkisiyle ***şehit*** olarak vefat ettiği görüşündedir. Allah ona ***nübüvvet ve şehadet*** şerefini birlikte nasip etmiştir.

Bununla birlikte Resûlullah ﷺ başlangıçta o kadından ***intikam almadı*** ve Yahudileri toptan suçlamadı. Bu acıya yıllarca sabırla katlandı, insanlara şikâyet etmedi.

"YARIN NEREDEYİM?"

Resûlullah ﷺ hanımlarına karşı son derece adil bir eşti; geceleri sırayla onların evlerinde kalırdı.

Hastalandığında da sırayı sürdürdü; ama sık sık şöyle soruyordu: ***"Yarın neredeyim? Yarın neredeyim?"*** — çünkü Hz. Âişe'nin sırasını bekliyordu (Sahîh-i Buhârî 4450).

Hanımları bu arzuyu anladılar. Büyük bir sevgiyle ***Hz. Âişe'nin evinde kalmasına izin verdiler***. Hz. Âişe bizzat şöyle anlatır:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4442

حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُفَيْرٍ، قَالَ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ، أَنَّ عَائِشَةَ، زَوْجَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَتْ لَمَّا ثَقُلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَاشْتَدَّ بِهِ وَجَعُهُ اسْتَأْذَنَ أَزْوَاجَهُ أَنْ يُمَرَّضَ فِي بَيْتِي، فَأَذِنَّ لَهُ، فَخَرَجَ وَهُوَ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ تَخُطُّ رِجْلاَهُ فِي الأَرْضِ، بَيْنَ عَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَبَيْنَ رَجُلٍ آخَرَ. قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ فَأَخْبَرْتُ عَبْدَ اللَّهِ بِالَّذِي قَالَتْ عَائِشَةُ، فَقَالَ لِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ هَلْ تَدْرِي مَنِ الرَّجُلُ الآخَرُ الَّذِي لَمْ تُسَمِّ عَائِشَةُ قَالَ قُلْتُ لاَ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ هُوَ عَلِيٌّ. وَكَانَتْ عَائِشَةُ زَوْجُ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم تُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم لَمَّا دَخَلَ بَيْتِي وَاشْتَدَّ بِهِ وَجَعُهُ قَالَ هَرِيقُوا عَلَىَّ مِنْ سَبْعِ قِرَبٍ لَمْ تُحْلَلْ أَوْكِيَتُهُنَّ لَعَلِّي أَعْهَدُ إِلَى النَّاسِ. فَأَجْلَسْنَاهُ فِي مِخْضَبٍ لِحَفْصَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، ثُمَّ طَفِقْنَا نَصُبُّ عَلَيْهِ مِنْ تِلْكَ الْقِرَبِ، حَتَّى طَفِقَ يُشِيرُ إِلَيْنَا بِيَدِهِ أَنْ قَدْ فَعَلْتُنَّ قَالَتْ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى النَّاسِ فَصَلَّى لَهُمْ وَخَطَبَهُمْ.

TERCÜME:

Nebî'nin رضى الله عنها hanımı Hz. Âişe'den ﷺ rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Resûlullah'ın ﷺ hastalığı ağırlaşınca ***benim evimde bakılmak için hanımlarından izin istedi***; onlar da izin verdiler. İki adamın arasında, ***ayakları yerde sürünerek*** çıktı; Abbas b. Abdülmuttalib ile başka bir adamın arasında. Ubeydullah şöyle dedi: Bunu Abdullah b. Abbâs'a anlattım; bana, "Âişe'nin adını vermediği adamın kim olduğunu biliyor musun?" dedi. "Hayır" dedim. İbn Abbâs, "O, ***Ali b. Ebû Tâlib'dir***" dedi. Âişe şöyle anlatır: Resûlullah ﷺ evime girip hastalığı ağırlaşınca şöyle buyurdu: ***"Ağızları çözülmemiş yedi kırba suyu üzerime dökün; belki insanlara tavsiyede bulunurum."*** Bunun üzerine onu, Nebî'nin ﷺ hanımı Hafsa'ya ait büyük bir leğene oturttuk ve o eliyle "Yaptınız" diye işaret edinceye kadar üzerine su döktük. Sonra insanların yanına çıktı, onlarla namaz kıldı ve onlara hutbe okudu.

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Sa'id b. 'Ufair ← al-Laith b. Sa'd ← 'Uqail b. Khalid ← Ibn Şihab al-Zuhri ← 'Ubaidullah b. 'Abdullah b. 'Utbah b. Mas'ud ← 'A'işah Ummul Mu'minin رضى الله عنها; ve 'Ubaidullah ← 'Abdullah b. 'Abbas رضى الله عنهما.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Nebî'nin ﷺ Hastalığı ve Vefatı Bâbı, Hadis No. 4442; ayrıca No. 198, 665 ve Müslim No. 418.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4442

BU HADİSİN DERSLERİ

Resûlullah'ın ﷺ hanımları arasındaki ***adalete*** ne kadar özen gösterdiğine bakın: Hasta ve halsiz olmasına rağmen, diğer bütün hanımlarından ***izin istemeden*** Hz. Âişe'nin evine geçmedi. Bu, birden fazla eşi olan kocalar için — ve adalet emanetini taşıyan herkes için — büyük bir derstir.

Efendimizi koltuklarından tutan iki sahâbîye de dikkat edin: amcası ***Abbas*** ve amcasının oğlu ve damadı ***Ali***. Ayakları yerde sürünüyordu — o anda ne kadar halsiz olduğunu gösteren yürek burkan bir tablo.

YEDİ KIRBA SU VE SON HUTBE

Aynı hadiste Hz. Âişe, Resûlullah'ın ﷺ ***ağızları çözülmemiş yedi kırba suyun*** üzerine dökülmesini istediğini anlatır: ***"belki insanlara tavsiyede bulunurum."*** Soğuk su ateşini biraz düşürdü; Efendimiz mescide çıktı, onlarla namaz kıldı ve hutbe okudu (Sahîh-i Buhârî 4442).

Dayanılmaz acılar içindeyken bile en büyük arzusu ***ümmetine tavsiyede bulunmaktı***. Sadece dinlenmek istemedi; tebliğ edebilmek için güç istedi. Bu, ***ümmetine çok düşkün*** bir Resûlün vasfıdır (Tevbe 9:128).

Bu hutbe, Efendimizin minberdeki ***son hutbesiydi***. Sahih rivayetlere göre içeriğinde ***seçim hakkı verilen kul***, ***Ebû Bekir'in*** faziletleri, ***Ensar hakkındaki tavsiye*** ve ***kabirleri mescit edinmeye karşı uyarı*** vardı. Sonraki bölümlerde bunları tek tek göreceğiz.

Ensar hakkında şöyle buyurdu: ***"Size Ensar'ı tavsiye ederim; onlar benim güvendiğim kimselerim ve sırdaşlarımdır. Üzerlerine düşeni yerine getirdiler; haklarına düşen ise kaldı. Onların iyilerinin iyiliğini kabul edin, kusurlularının kusurunu bağışlayın"*** (Sahîh-i Buhârî 3799).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

SEÇİM HAKKI VERİLEN KUL

Resûlullah ﷺ minberde genel gibi görünen bir söz söyledi; ama gerçek anlamını tek bir sahâbî anladı.

Ebû Saîd el-Hudrî رضى الله عنه şöyle rivayet eder:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 3654

حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ، حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ، قَالَ حَدَّثَنِي سَالِمٌ أَبُو النَّضْرِ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ـ رضى الله عنه ـ قَالَ خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم النَّاسَ وَقَالَ إِنَّ اللَّهَ خَيَّرَ عَبْدًا بَيْنَ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ فَاخْتَارَ ذَلِكَ الْعَبْدُ مَا عِنْدَ اللَّهِ. قَالَ فَبَكَى أَبُو بَكْرٍ، فَعَجِبْنَا لِبُكَائِهِ أَنْ يُخْبِرَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَنْ عَبْدٍ خُيِّرَ. فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم هُوَ الْمُخَيَّرَ وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ أَعْلَمَنَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم إِنَّ مِنْ أَمَنِّ النَّاسِ عَلَىَّ فِي صُحْبَتِهِ وَمَالِهِ أَبَا بَكْرٍ، وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلاً غَيْرَ رَبِّي لاَتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ، وَلَكِنْ أُخُوَّةُ الإِسْلاَمِ وَمَوَدَّتُهُ، لاَ يُبْقَيَنَّ فِي الْمَسْجِدِ بَاب إِلاَّ سُدَّ، إِلاَّ بَاب أَبِي بَكْرٍ.

TERCÜME:

Ebû Saîd el-Hudrî'den رضى الله عنه rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Resûlullah ﷺ insanlara hutbe okudu ve şöyle buyurdu: ***"Allah bir kulunu dünya ile kendi katında olan arasında serbest bıraktı; o kul da Allah katında olanı seçti."*** Bunun üzerine ***Ebû Bekir ağladı***. Resûlullah ﷺ sadece seçim hakkı verilen bir kuldan bahsettiği hâlde onun ağlamasına şaşırdık. ***Meğer seçim hakkı verilen kul Resûlullah'ın ﷺ kendisiymiş; Ebû Bekir de aramızda bunu en iyi anlayan kişiymiş.*** Resûlullah ﷺ şöyle buyurdu: ***"Arkadaşlığıyla ve malıyla bana en çok iyiliği dokunan kişi Ebû Bekir'dir. Rabbimden başka bir dost (halîl) edinseydim, Ebû Bekir'i dost edinirdim; fakat (aramızda olan) İslam kardeşliği ve sevgisidir. Mescitte Ebû Bekir'in kapısı dışında hiçbir kapı açık bırakılmasın."***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): 'Abdullah b. Muhammed al-Musnadi ← Ebû 'Amir al-'Aqadi ← Fulaih b. Sulaiman ← Salim Ebû al-Nadr ← Busr b. Sa'id ← Ebû Sa'id al-Khudri رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü Fezâili Ashâbi'n-Nebî ﷺ, "Ebû Bekir'in Kapısı Dışındaki Kapıları Kapatın" Sözü Bâbı, Hadis No. 3654; ayrıca No. 466, 3904 ve Müslim No. 2382.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:3654

BU HADİSİN DERSLERİ

Diğer sahâbîler şaşırdı: Resûlullah ﷺ "bir kul"dan bahsedince Ebû Bekir neden ağlamıştı? ***O kulun Resûlullah'ın ﷺ kendisi olduğunu*** ve seçiminin ***Allah'a dönmek*** olduğunu tahmin etmemişlerdi. En yakın arkadaşı Ebû Bekir ise bu işareti hemen anlamıştı.

Bu hadis, Resûlullah'ın ﷺ ***ahireti gönül rızasıyla seçtiğini*** gösterir. Ona dünya sunuldu; o ise Allah katında olanı seçti. Ömrü boyunca sade yaşadı — hasır üzerinde uyudu, günlerce evinde ocak yanmadı — ve sonunda ***Rabbine kavuşmayı*** seçti.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

EBÛ BEKİR'İN KONUMU

Aynı hutbede Resûlullah ﷺ Ebû Bekir'e ***en yüksek övgüyü*** yöneltti: ***"Arkadaşlığıyla ve malıyla bana en çok iyiliği dokunan kişi Ebû Bekir'dir. Rabbimden başka bir dost edinseydim, Ebû Bekir'i dost edinirdim."*** (Sahîh-i Buhârî 3654)

Şunu da emretti: ***"Mescitte Ebû Bekir'in kapısı dışında hiçbir kapı açık bırakılmasın."*** Mescidin etrafındaki sahâbî evlerinin doğrudan mescide açılan küçük kapıları vardı; Ebû Bekir'in kapısı dışında hepsi kapatıldı. Âlimler bunu, Ebû Bekir'in kendisinden sonraki önder olacağına dair bir ***işaret*** olarak görmüşlerdir.

Ebû Bekir'in dostluğu davetin ilk günlerinden başlar: İman eden ilk yetişkin erkek odur (Seri 3); hicrette Sevr Mağarasında Efendimize arkadaşlık etti (Seri 7); işkence gören köleleri azat etmek için malını harcadı ve Tebük hazırlığında ***bütün malını*** getirdi (Seri 24). Efendimizin ömrünün sonundaki övgüsü, bu hayatın tamamının ***takdir edilmesidir***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"EBÛ BEKİR'E SÖYLEYİN, İMAM OLSUN"

Hastalığı mescide çıkamayacak kadar ağırlaşınca şöyle buyurdu: ***"Ebû Bekir'e söyleyin, insanlara namaz kıldırsın."*** Hz. Âişe رضى الله عنها başka birini önermeye çalışarak şöyle dedi: ***"Ebû Bekir yufka yürekli bir adamdır; senin yerine geçtiğinde (ağlamaktan) buna güç yetiremez."*** Efendimiz emrini üç kez tekrarladı; böylece Ebû Bekir imam oldu (Sahîh-i Buhârî 664).

Siyer rivayetlerine göre Ebû Bekir ***on yedi vakit*** namaz kıldırdı. Sahih bir rivayette Resûlullah ﷺ biraz rahatlayınca iki adamın arasında çıktı ve Ebû Bekir'in yanına oturdu. Ebû Bekir Efendimizin namazına, insanlar da Ebû Bekir'in namazına uyuyordu (Sahîh-i Buhârî 664).

Sahâbîler daha sonra şöyle delil getirdiler: ***"Resûlullah ﷺ onu dinimiz için (önder olarak) beğendi; biz onu dünyamız için nasıl beğenmeyelim?"*** Namaz imamlığı ilk İslam toplumunun en şerefli makamıydı ve Ebû Bekir'in bu makama getirilmesi, ona halife olarak biat edilmesinin ***en güçlü delillerinden*** biri oldu.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KABİRLERLE İLGİLİ TAVSİYE

Resûlullah'ın ﷺ hastalığında tekrar tekrar yaptığı tavsiyelerden biri ***kabirleri yüceltmeye*** karşı uyarıydı.

Hz. Âişe رضى الله عنها şöyle rivayet eder:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4441

حَدَّثَنَا الصَّلْتُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ هِلاَلٍ الْوَزَّانِ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ ـ رضى الله عنها ـ قَالَتْ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فِي مَرَضِهِ الَّذِي لَمْ يَقُمْ مِنْهُ لَعَنَ اللَّهُ الْيَهُودَ، اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ. قَالَتْ عَائِشَةُ لَوْلاَ ذَلِكَ لأُبْرِزَ قَبْرُهُ. خَشِيَ أَنْ يُتَّخَذَ مَسْجِدًا.

TERCÜME:

Hz. Âişe'den رضى الله عنها rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Nebî ﷺ, kendisinden bir daha kalkamadığı hastalığında şöyle buyurdu: ***"Allah Yahudilere lanet etsin; peygamberlerinin kabirlerini mescit edindiler."*** Âişe şöyle dedi: ***Bu olmasaydı onun kabri açık bir yerde olurdu; fakat mescit edinilmesinden korkuldu.***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): al-Salt b. Muhammed ← Ebû 'Awanah al-Waddah ← Hilal al-Wazzan ← 'Urwah b. al-Zubair ← 'A'işah Ummul Mu'minin رضى الله عنها.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Nebî'nin ﷺ Hastalığı ve Vefatı Bâbı, Hadis No. 4441; ayrıca No. 435, 1330, 1390 ve Müslim No. 529.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4441

BU HADİSİN DERSLERİ

Bu tavsiye son anlarda neden bu kadar önemliydi? Çünkü Efendimiz, salih insanlara duyulan ***aşırı sevginin*** şirke götürebileceğini biliyordu. Nûh'un عَلَيْهِ السَّلَامُ kavmi salihlerinin heykellerini yapınca putlara tapmaya başladı; Ehl-i Kitap da peygamberlerinin kabirlerini ibadet yeri edindi.

Resûlullah ﷺ ***son nefesine kadar ümmetinin tevhidini korudu***. Kendi kabrinin ibadet edilen bir yer olmasını istemedi. Sahâbîler bunu anladılar: Kabri açık bir yerde değil, Hz. Âişe'nin odasında yapıldı. Kabrini ziyaret etmek ve ona selam vermek meşrudur; fakat ***dua ve istek yalnızca Allah'adır***.

Sahâbîler bu tavsiyeyi iyi anladılar. Onu defnettiklerinde kabrinin üzerine görkemli bir yapı inşa etmediler ve onu bir kutlama yeri yapmadılar. Mescidinde kabre doğru değil, kıbleye doğru namaz kılmaya devam ettiler.

Bu tavsiye aynı zamanda Efendimizin ümmetine olan ***şefkatinin*** bir ifadesidir. Ümmetinin, önceki ümmetleri helak eden hataya düşmesini istemedi. Takipçilerini gerçekten seven bir önder, başlangıçta iyi görünse bile onları sapıklığa götürebilecek kapıları kapatır.

Bu bize, Resûlullah'a ﷺ ve salihlere olan sevginin ***şeriatın sınırları içinde*** olması gerektiğini hatırlatır:

onların öğretilerine uymak, onlara dua etmek ve kabirleri edeple ziyaret etmek — yalnızca Allah'ın verebileceği şeyleri onlardan istemek değil.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

PERŞEMBE GÜNÜ

İbn Abbâs رضى الله عنهما ***Perşembe Günü*** olarak bilinen olayı rivayet eder: Efendimizin hastalığı ağırlaştı ve şöyle buyurdu: ***"Bana (yazı malzemesi) getirin, size bir yazı yazayım ki ondan sonra asla sapıtmayasınız."*** Orada bulunanlar ihtilafa düştü; bazıları getirmek istedi, bazıları ise Efendimizin çok hasta olduğunu ve Kur'an'ın yeterli olduğunu söyledi. Efendimiz şöyle buyurdu: ***"Beni bırakın; içinde bulunduğum hâl, beni davet ettiğiniz şeyden daha hayırlıdır."*** (Sahîh-i Buhârî 4431)

Sonra ***üç şeyi*** tavsiye etti: müşrikleri Arap Yarımadasından çıkarmak, heyetleri kendisinin ağırladığı gibi ağırlamak ve râvinin unuttuğu üçüncü bir şey (Sahîh-i Buhârî 4431).

SİYER NOTU: PERŞEMBE GÜNÜ OLAYINI ANLAMAK

Ehl-i Sünnet âlimleri, o yazının ***vacip*** olması hâlinde Resûlullah'ın ﷺ kimsenin ihtilafı yüzünden onu terk etmeyeceğini açıklarlar; nitekim karşı çıkılsa bile vahyi tebliğ etmeyi hiçbir zaman bırakmamıştı. Efendimiz Perşembe Gününden sonra ***birkaç gün daha*** yaşadı ve birçok şeyi sözlü olarak tavsiye etti.

Kur'an'ın kendisi dinin tamamlandığını bildirmiştir (Mâide 5:3) ve Efendimiz Allah'ın Kitabını dayanak olarak bırakmıştır (Seri 29). Bu yüzden bu olay, sahâbîleri kınamak veya dinin mükemmelliğinden şüphe etmek için bahane yapılamaz.

KAYNAK:
Nevevî, Şerhu Sahîhi Müslim; İbn Hacer, Fethu'l-Bârî — Kitâbü'l-İlim ve Kitâbü'l-Meğâzî.

"NAMAZ, NAMAZ!"

Resûlullah'ın ﷺ ümmetine son tavsiyesi neydi? Ali b. Ebû Tâlib رضى الله عنه şöyle dedi: ***"Resûlullah'ın ﷺ söylediği son söz şuydu: Namaz, namaz! Elinizin altındakiler (kölеleriniz) hakkında Allah'tan korkun."*** (Sünen-i Ebû Dâvûd 5156 — sahih)

İki şey: ***namaz*** — Allah'ın hakkı ve dinin direği; ve ***köleler*** — toplumun en zayıf kesimi. Efendimiz son anlarında ***Allah'ın hakkını ve en zayıf insanların hakkını*** tek bir tavsiyede birleştirdi.

Bugün "elinizin altındakiler" ifadesi, bakımımız ve yetkimiz altında bulunanları da kapsar: ***işçiler, ev hizmetlileri, yabancı emekçiler*** ve bize bağımlı olan herkes. Onlara zulmetmek, ücretlerini vermemek veya onurlarını kırmak, Resûlullah'ın ﷺ son vasiyetine aykırıdır.

Peki ya namazımız? Bir babanın son tavsiyesine çocukları büyük özen gösterirse, ***Resûlullah'ın ﷺ*** son tavsiyesi korunmaya daha layıktır. Beş vakit namazı korumak, bir Müslümanın ona olan sevgisinin en açık delilidir.

ÜSÂME ORDUSU

Resûlullah ﷺ hastalığından önce, siyer âlimlerine göre on sekiz yaşlarında genç bir delikanlı olan ***Üsâme b. Zeyd'i*** Roma sınırına gidecek orduya komutan tayin etti. Bazıları bu gencin büyük sahâbîlerin başına getirilmesini eleştirdi. Efendimiz ayağa kalktı ve şöyle buyurdu: ***"Onun komutanlığını eleştiriyorsanız, daha önce babasının komutanlığını da eleştirmiştiniz. Allah'a andolsun ki babası komutanlığa layıktı… ve o (Üsâme), ondan sonra bana insanların en sevgililerindendir."*** (Sahîh-i Buhârî 4469)

Üsâme'nin ordusu Medine dışındaki Cürf'te hazırlanıyordu ki Efendimizin hastalığı ağırlaştı ve yola çıkışı erteleddiler. Efendimizin vefatından sonra ***Ebû Bekir*** — halife olarak ilk kararında — birçok kişi endişe etse de orduyu gönderdi; çünkü ***bu, Resûlullah'ın*** ﷺ emriydi.

Ders şudur: İslam'da liderlik yalnızca yaşa veya soya değil, ***ehliyete ve emanete*** dayanır. Resûlullah'ın ﷺ emri ***o aramızda olmasa bile yerine getirilir*** — gerçek vefa budur.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

FÂTIMA'NIN AĞLAMASI VE GÜLMESİ

Hz. Âişe رضى الله عنها, ***Fâtıma'nın*** babasını ziyarete geldiğini anlatır; ***yürüyüşü Resûlullah'ın*** ﷺ yürüyüşüne benziyordu. Efendimiz onu "Hoş geldin kızım" diyerek karşıladı, yanına oturttu ve ona bir şey fısıldadı. ***Fâtıma ağladı.*** Sonra ona bir şey daha fısıldadı ve ***Fâtıma güldü***. Âişe şöyle dedi: "Bugünkü gibi sevincin hüzne bu kadar yakın olduğunu hiç görmedim" (Sahîh-i Buhârî 3623).

Fâtıma babası hayattayken bu sırrı açmadı. Vefatından sonra şöyle anlattı: İlk seferinde Efendimiz ona ***Cebrâil'in o yıl Kur'an'ı iki kez karşılıklı okuduğunu, bunun ecelinin yaklaştığının işareti olduğunu*** söylemiş, o da ağlamıştı. İkinci seferinde şöyle buyurmuştu: ***"Cennet kadınlarının efendisi olmaya razı olmaz mısın?"*** ve ona ***ailesinden kendisine ilk kavuşacak kişinin*** o olduğunu söylemişti — bunun üzerine gülmüştü (Sahîh-i Buhârî 3624).

Her iki haber de gerçekleşti: Resûlullah ﷺ birkaç gün sonra vefat etti ve ***Fâtıma da babasından yaklaşık altı ay sonra vefat etti***. Gülmesi ayrılığa sevindiği için değil, sevgili babasıyla ***yeniden kavuşacağına sevindiği*** içindi.

Fâtıma'nın ***emanetine*** de dikkat edin: Efendimizin en yakın hanımı Âişe sorduğu hâlde babasının sırrını sakladı. Sır saklamak, nübüvvet evinden miras kalan ahlakın bir parçasıdır.

PAZARTESİ SABAHININ TEBESSÜMÜ

Pazartesi sabahı, yani Resûlullah'ın ﷺ hayatının son gününün sabahı, sahâbîlerin hiç unutmadığı bir olay yaşandı. Enes b. Mâlik رضى الله عنه şöyle anlatır:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 680

حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ الأَنْصَارِيُّ ـ وَكَانَ تَبِعَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم وَخَدَمَهُ وَصَحِبَهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ كَانَ يُصَلِّي لَهُمْ فِي وَجَعِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ، حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمُ الاِثْنَيْنِ وَهُمْ صُفُوفٌ فِي الصَّلاَةِ، فَكَشَفَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم سِتْرَ الْحُجْرَةِ يَنْظُرُ إِلَيْنَا، وَهْوَ قَائِمٌ كَأَنَّ وَجْهَهُ وَرَقَةُ مُصْحَفٍ، ثُمَّ تَبَسَّمَ يَضْحَكُ، فَهَمَمْنَا أَنْ نَفْتَتِنَ مِنَ الْفَرَحِ بِرُؤْيَةِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، فَنَكَصَ أَبُو بَكْرٍ عَلَى عَقِبَيْهِ لِيَصِلَ الصَّفَّ، وَظَنَّ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم خَارِجٌ إِلَى الصَّلاَةِ، فَأَشَارَ إِلَيْنَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم أَنْ أَتِمُّوا صَلاَتَكُمْ، وَأَرْخَى السِّتْرَ، فَتُوُفِّيَ مِنْ يَوْمِهِ.

TERCÜME:

Zührî'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Enes b. Mâlik el-Ensârî رضى الله عنه bana şunu haber verdi: ***İnsanlara Ebû Bekir namaz kıldırıyordu***; bu, Nebî'nin ﷺ vefatına yol açan hastalığı sırasındaydı. Nihayet ***pazartesi günü*** onlar namaz için saf bağlamışken Nebî ﷺ odasının perdesini araladı ve ayakta bize baktı. ***Yüzü sanki bir mushaf sayfası gibiydi***; sonra ***tebessüm etti ve güldü***. Nebî'yi ﷺ görmenin sevinciyle neredeyse (namazda) fitneye düşecektik. Ebû Bekir, Nebî'nin ﷺ namaza çıkacağını sanarak safa girmek için geri çekildi. Nebî ﷺ bize "Namazınızı tamamlayın" diye işaret etti ve perdeyi indirdi. ***O gün vefat etti.***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Ebû al-Yaman al-Hakam b. Nafi' ← Şu'aib b. Abi Hamzah ← Ibn Şihab al-Zuhri ← Enes b. Mâlik al-Ansari رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Ezân, İlim ve Fazilet Ehlinin İmamlığa Daha Layık Olduğu Bâbı, Hadis No. 680; ayrıca No. 681, 754, 4448 ve Müslim No. 419.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:680

Şema: Mescid-i Nebevî'nin Yanında Hz. Âişe'nin Odası

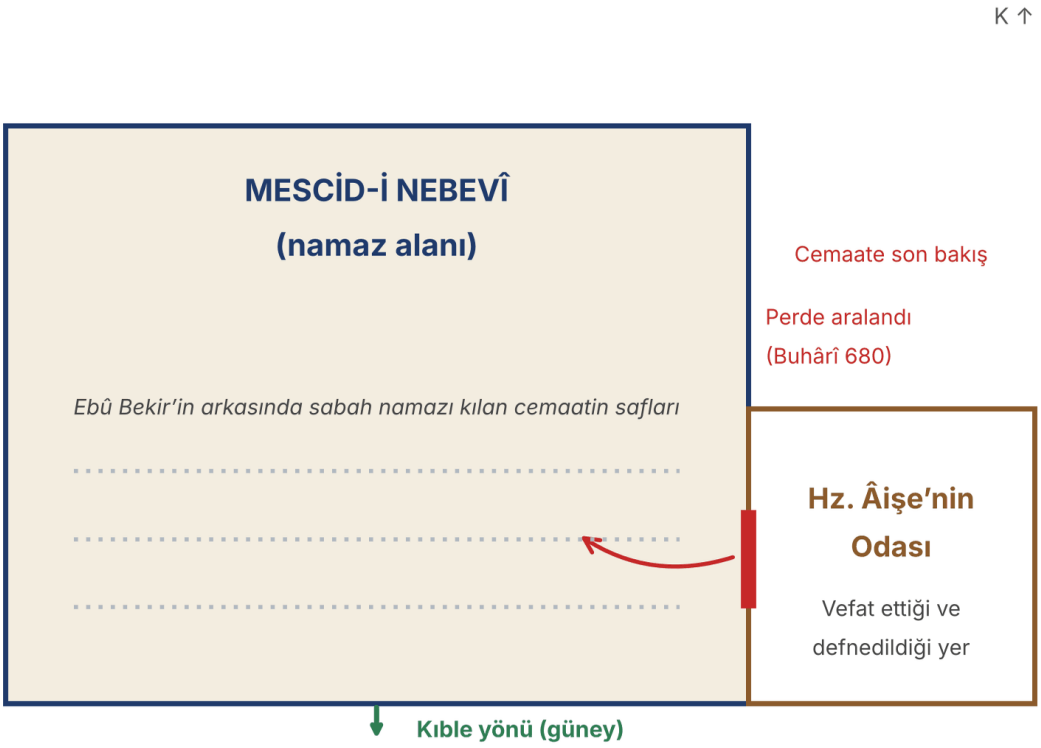

Basitleştirilmiş çizim, gerçek plan değildir; Resûlullah'ın hanımlarının odaları mescide doğu tarafından bitişikti.

Şekil 2: Mescid-i Nebevî'nin yanında Hz. Âişe'nin odasının şeması.

BU HADİSİN DERSLERİ

O sabah Resûlullah'ın ﷺ gördüğü manzarayı düşünün: Ebû Bekir'in arkasında kıbleye dönmüş, düzgünce dizilmiş, sabah namazını cemaatle kılan ***ümmetinin safları***. Yirmi üç yıl önce Mekke'de tek başına veya bir avuç insanla gizlice namaz kılıyordu. Şimdi ise iman eden ve düzenli bir ümmetle ***dolup taşan bir mescit*** vardı.

O tebessüm, ***davetinin meyvesini gören bir Resûlün tebessümüydü***. Emanet yerine getirilmiş; ümmet kendi ayakları üzerinde durmuş; o imam olmadan da namaz kılınıyordu. Bu, sahâbîlerin onun yüzünü hayattayken son görüşüydü.

O sabah onu gören sahâbîler iyileştiğini sandılar. Birçoğu sevinçle evine veya işine gitti; Sunh'taki evine giden Ebû Bekir de bunlardandı. ***Bunun bir ayrılık olduğunu*** bilmiyorlardı.

Ebû Bekir, Resûlullah'ın ﷺ huzurunda imamlık yaptı ve Efendimiz bundan razı oldu. O manzara — Resûlullah'ın ﷺ ümmetini Ebû Bekir'in arkasında namaz kılarken görmesi — anlayanlar için sessiz ama açık bir ***emanet devri*** gibiydi.

Âlimler bundan, ***sürekliliğin*** bir liderin başarısının işareti olduğu dersini çıkarmışlardır. Başarılı lider sadece hayattayken yönetmez; kendisi yokken de ayakta durabilen bir ümmet yetiştirir. Resûlullah ﷺ namazı, daveti ve yönetimi sürdürebilecek bir nesil yetiştirmişti.

O pazartesi sabahı bize ***her buluşmanın kıymetini bilmeyi*** de öğretir. Anne babamızı, dostlarımızı veya hocalarımızı son kez ne zaman göreceğimizi bilmeyiz. Sahâbîler Resûlullah'ın ﷺ iyileştiğini sanmışlardı; meğer bu onun yüzüne son bakışlarıymış.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

SON MİSVAK

O pazartesi öğleye doğru Resûlullah ﷺ Hz. Âişe'nin odasında, ***Âişe'nin göğsüne yaslanmış*** hâldeydi. Âişe'nin kardeşi Abdurrahman b. Ebû Bekir, dişlerini fırçalarken elinde ***taze bir misvakla*** içeri girdi. Resûlullah ﷺ misvaka baktı (Sahîh-i Buhârî 4438).

Âişe bu bakışı anladı. Misvakı aldı, ***dişleriyle yumuşattı*** ve Resûlullah'a ﷺ verdi. Efendimiz onunla dişlerini temizledi — Âişe şöyle dedi: ***"Resûlullah'ın ﷺ bundan daha güzel misvak kullandığını hiç görmedim."*** (Sahîh-i Buhârî 4438)

Âişe daha sonra bunu şükranla anardı: ***"Allah'ın bana olan nimetlerindendir ki Resûlullah ﷺ benim evimde, benim günümde, göğsümle boynum arasında vefat etti; Allah vefatı sırasında benim tükürüğümü onun tükürüğüyle birleştirdi."*** (Sahîh-i Buhârî 4449)

Resûlullah ﷺ son anlarına kadar en sevdiği sünnetlerden biri olan ***temizliğe*** özen gösterdi. Ümmetine zor gelmeyecek olsaydı her namazda misvak kullanmayı emredeceğini söylemişti (Sahîh-i Buhârî 887). Bu küçük sünnet, onun dünyadaki son amellerinden biri oldu.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"ALLAH'IM, REFÎK-İ A'LÂ!"

Resûlullah'ın ﷺ yanında bir su kabı vardı. Elini suya daldırıp yüzünü sıvazlıyor ve şöyle diyordu: ***"Lâ ilâhe illallah! Şüphesiz ölümün sarhoşlukları (sekeratı) vardır."*** (Sahîh-i Buhârî 4449) Sonra elini kaldırdı ve yukarı baktı. Hz. Âişe رضى الله عنها o son anları şöyle anlatır:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4463

حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، قَالَ يُونُسُ قَالَ الزُّهْرِيُّ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، فِي رِجَالٍ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ وَهْوَ صَحِيحٌ إِنَّهُ لَمْ يُقْبَضْ نَبِيٌّ حَتَّى يَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ، ثُمَّ يُخَيَّرُ. فَلَمَّا نَزَلَ بِهِ وَرَأْسُهُ عَلَى فَخِذِي غُشِيَ عَلَيْهِ، ثُمَّ أَفَاقَ، فَأَشْخَصَ بَصَرَهُ إِلَى سَقْفِ الْبَيْتِ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الأَعْلَى. فَقُلْتُ إِذًا لاَ يَخْتَارُنَا. وَعَرَفْتُ أَنَّهُ الْحَدِيثُ الَّذِي كَانَ يُحَدِّثُنَا وَهْوَ صَحِيحٌ قَالَتْ فَكَانَتْ آخِرَ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الأَعْلَى.

TERCÜME:

Hz. Âişe'den رضى الله عنها rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Resûlullah ﷺ sağlıklıyken şöyle buyururdu:

"Hiçbir peygamber, cennetteki yeri kendisine gösterilip sonra kendisine seçim hakkı verilmedikçe ruhu kabzedilmez." Eceli yaklaşınca ***başı benim dizimin üzerindeydi***. Bayıldı, sonra kendine geldi; evin tavanına bakarak şöyle buyurdu: ***"Allah'ım, Refîk-i A'lâ'yı (en yüce dostu) (seçiyorum)."*** (İçimden) "O hâlde bizi seçmiyor" dedim. Bunun, sağlıklıyken bize anlattığı hadis olduğunu anladım. ***Söylediği son söz şuydu: "Allah'ım, Refîk-i A'lâ!"***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Bişr b. Muhammed ← 'Abdullah b. al-Mubarak ← Yunus b. Yazid ← Ibn Şihab al-Zuhri ← Sa'id b. al-Musayyib ← 'A'işah Ummul Mu'minin رضى الله عنها.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Nebî'nin ﷺ Son Sözü Bâbı, Hadis No. 4463; ayrıca No. 4437, 6348, 6509 ve Müslim No. 2444.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4463

BU HADİSİN DERSLERİ

"Refîk-i A'lâ" kimdir? Kur'an bunu açıklar: ***"işte onlar Allah'ın nimetine eriştirdiği peygamberlerle, dosdoğru olanlar, şehidler ve iyilerle beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaştırlar."*** (Nisâ 4:69) — Tefsîru İbn Kesîr 4:69.

Hz. Âişe, Efendimizin şöyle de dua ettiğini rivayet eder: ***"Allah'ım, beni bağışla, bana merhamet et ve beni Refîk-i A'lâ'ya kavuştur."*** (Sahîh-i Buhârî 4440) Sonra eli düştü ve ***mübarek ruhu Yaratıcısına döndü***. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râci'ûn.

Resûlullah'a ﷺ ***seçim hakkı verildi*** ve o Allah'ı seçti — tıpkı ömrü boyunca hep Allah'ı seçtiği gibi. Son sözleri mal, iktidar veya aile hakkında değil, ***Rabbine kavuşmak*** ve cennetteki dostlar hakkındaydı.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

FÂTIMA'NIN HÜZNÜ

Bu kaybı, Efendimizin hayatta olan kızı ***Fâtıma'dan*** رضى الله عنها daha derinden hisseden olmadı. Enes b. Mâlik رضى الله عنه şöyle rivayet eder:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4462

حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ لَمَّا ثَقُلَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم جَعَلَ يَتَغَشَّاهُ، فَقَالَتْ فَاطِمَةُ ـ عَلَيْهَا السَّلاَمُ ـ وَاكَرْبَ أَبَاهُ. فَقَالَ لَهَا لَيْسَ عَلَى أَبِيكِ كَرْبٌ بَعْدَ الْيَوْمِ. فَلَمَّا مَاتَ قَالَتْ يَا أَبَتَاهْ، أَجَابَ رَبًّا دَعَاهُ، يَا أَبَتَاهْ مَنْ جَنَّةُ الْفِرْدَوْسِ مَأْوَاهُ، يَا أَبَتَاهْ إِلَى جِبْرِيلَ نَنْعَاهْ. فَلَمَّا دُفِنَ قَالَتْ فَاطِمَةُ ـ عَلَيْهَا السَّلاَمُ ـ يَا أَنَسُ، أَطَابَتْ أَنْفُسُكُمْ أَنْ تَحْثُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم التُّرَابَ

TERCÜME:

Enes'ten رضى الله عنه rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Nebî'nin ﷺ hastalığı ağırlaşınca baygınlıklar geçirmeye başladı. Bunun üzerine ***Fâtıma*** رضى الله عنها şöyle dedi: ***"Vah babacığımın çektiği sıkıntıya!"***

Efendimiz ona şöyle buyurdu: ***"Bugünden sonra babanın üzerinde hiçbir sıkıntı yoktur."*** Efendimiz vefat edince Fâtıma şöyle dedi: "Ey babacığım, kendisini çağıran Rabbinin davetine icabet etti. Ey babacığım, Firdevs cenneti onun meskenidir. Ey babacığım, ölüm haberini Cebrâil'e bildiriyoruz." Efendimiz defnedilince Fâtıma şöyle dedi: ***"Ey Enes! Resûlullah'ın ﷺ üzerine toprak atmaya gönlünüz nasıl razı oldu?"***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Sulaiman b. Harb ← Hammad b. Zaid ← Thabit al-Bunani ← Enes b. Mâlik رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Nebî'nin ﷺ Hastalığı ve Vefatı Bâbı, Hadis No. 4462.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4462

BU HADİSİN DERSLERİ

"Bugünden sonra babanın üzerinde hiçbir sıkıntı yoktur" — bu söz, sevdiğini kaybeden her mümini teselli eder. Mümin için ölüm, ***dünya acılarının sonu*** ve daha güzel bir hayatın başlangıcıdır.

Fâtıma'nın ***"Resûlullah'ın ﷺ üzerine toprak atmaya gönlünüz nasıl razı oldu?"*** sözü, bu kaybın ne kadar ağır olduğunu gösterir. Ama o feryat etmedi, elbisesini yırtmadı; hüznünü edepli ve imanla dolu sözlerle dile getirdi — çünkü Resûlullah ﷺ şunu öğretmişti: "Göz yaşarır, kalp hüzünlenir; ama biz ancak Rabbimizin razı olacağı sözü söyleriz" (Sahîh-i Buhârî 1303).

EN KARANLIK GÜN

Resûlullah'a رضى الله عنه on yıl hizmet eden Enes b. Mâlik ﷺ, hayatındaki iki günün farkını şöyle anlatır:

"Resûlullah'ın ﷺ Medine'ye girdiği gün oradaki her şey aydınlandı. Vefat ettiği gün ise oradaki her şey karardı." (Câmiu't-Tirmizî 3618 — hasen)

Enes şunu da ekler: ***"Resûlullah'ı ﷺ defnederken ellerimizi (kabrin toprağından) henüz silkelememiştik ki kalplerimizin değiştiğini hissettik."*** Onun kaybı yalnızca bir liderin kaybı değil, her gün hayatlarını aydınlatan ***bir nurun kaybıydı***.

O gün Medine ağlayışlarla doldu. Sahâbîlerin bazısı ayağa kalkamayacak hâlde yere çöktü; bazısının dili tutuldu; bazısı bu gerçeği kabullenemedi. Âlimler, Müslümanların başına gelen ***en büyük musibetin*** Resûlullah'ın ﷺ vefatı olduğunu söylerler; çünkü onunla gökten gelen vahiy kesilmiştir.

Bir rivayette Resûlullah ﷺ, birinin başına bir musibet geldiğinde kendisini kaybetme musibetini hatırlamasını söylemiştir; çünkü o ***musibetlerin en büyüğüdür*** (Sünen-i İbn Mâce 1599 — senedi tartışmalıdır; Elbânî diğer yolların desteğiyle sahih saymıştır). Her hüznümüz bu kayıpla karşılaştırıldığında hafifler.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ÖMER'İN ŞAŞKINLIĞI

Vefat haberi yayılınca ***Ömer b. el-Hattâb*** رضى الله عنه — sahâbîlerin en kararlısı ve en cesuru — bunu kabullenemedi. Ayağa kalkıp şöyle dedi: ***"Allah'a andolsun ki Resûlullah ﷺ ölmedi!"*** Allah'ın onu tekrar dirilteceğini söylüyordu (Sahîh-i Buhârî 3667).

Ömer daha sonra şunu itiraf etti: ***"Allah'a andolsun ki aklıma başka bir şey gelmiyordu."*** (Sahîh-i Buhârî 3667) Bu, iman zayıflığının değil, ***son derece derin bir sevginin*** işaretiydi. Sarsıntı o kadar büyüktü ki aklı bunu kabullenemedi.

Bu kıssa, büyük bir musibet karşısında ***en güçlü insanın bile sarsılabileceğini*** öğretir. Önemli olan, hatırlatıldığında hakka dönmektir — Ömer de Ebû Bekir Kur'an âyetini okur okumaz bunu yaptı.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"KİM MUHAMMED'E TAPIYORDUYSA…"

Medine şaşkınlık içindeyken ***Ebû Bekir*** رضى الله عنه Sunh'taki evinden geldi. Kimseyle konuşmadan doğrudan Hz. Âişe'nin odasına girdi ve sevgili dostunu buldu. Âişe ve İbn Abbâs sonrasında olanları şöyle anlatır:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4454

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ، أَنَّ عَائِشَةَ، أَخْبَرَتْهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ ـ رضى الله عنه ـ أَقْبَلَ عَلَى فَرَسٍ مِنْ مَسْكَنِهِ بِالسُّنْحِ حَتَّى نَزَلَ، فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ فَلَمْ يُكَلِّمِ النَّاسَ حَتَّى دَخَلَ عَلَى عَائِشَةَ، فَتَيَمَّمَ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَهْوَ مُغَشًّى بِثَوْبِ حِبَرَةٍ، فَكَشَفَ عَنْ وَجْهِهِ ثُمَّ أَكَبَّ عَلَيْهِ فَقَبَّلَهُ وَبَكَى. ثُمَّ قَالَ بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي، وَاللَّهِ لاَ يَجْمَعُ اللَّهُ عَلَيْكَ مَوْتَتَيْنِ، أَمَّا الْمَوْتَةُ الَّتِي كُتِبَتْ عَلَيْكَ فَقَدْ مُتَّهَا. قَالَ الزُّهْرِيُّ وَحَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ، خَرَجَ وَعُمَرُ يُكَلِّمُ النَّاسَ فَقَالَ اجْلِسْ يَا عُمَرُ، فَأَبَى عُمَرُ أَنْ يَجْلِسَ. فَأَقْبَلَ النَّاسُ إِلَيْهِ وَتَرَكُوا عُمَرَ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ أَمَّا بَعْدُ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يَعْبُدُ مُحَمَّدًا صلى الله عليه وسلم فَإِنَّ مُحَمَّدًا قَدْ مَاتَ، وَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ يَعْبُدُ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ حَىٌّ لاَ يَمُوتُ، قَالَ اللَّهُ {وَمَا مُحَمَّدٌ إِلاَّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ} إِلَى قَوْلِهِ {الشَّاكِرِينَ} وَقَالَ وَاللَّهِ لَكَأَنَّ النَّاسَ لَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ هَذِهِ الآيَةَ حَتَّى تَلاَهَا أَبُو بَكْرٍ، فَتَلَقَّاهَا مِنْهُ النَّاسُ كُلُّهُمْ فَمَا أَسْمَعُ بَشَرًا مِنَ النَّاسِ إِلاَّ يَتْلُوهَا. فَأَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ أَنَّ عُمَرَ قَالَ وَاللَّهِ مَا هُوَ إِلاَّ أَنْ سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ تَلاَهَا فَعَقِرْتُ حَتَّى مَا تُقِلُّنِي رِجْلاَىَ، وَحَتَّى أَهْوَيْتُ إِلَى الأَرْضِ حِينَ سَمِعْتُهُ تَلاَهَا أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَدْ مَاتَ.

TERCÜME:

Hz. Âişe'den رضى الله عنها: Ebû Bekir رضى الله عنه Sunh'taki evinden atıyla geldi. İndi, mescide girdi ve kimseyle konuşmadan Âişe'nin odasına girdi; hibere denilen çizgili bir örtüyle örtülmüş Resûlullah'a ﷺ yöneldi. Yüzünü açtı, sonra ***eğilip onu öptü ve ağladı***; ardından şöyle dedi: ***"Anam babam sana feda olsun! Allah sana iki ölümü birden tattırmayacak. Senin için yazılmış olan ölümü ise tattın."*** İbn Abbâs رضى الله عنهما şöyle dedi: Ömer insanlara konuşurken Ebû Bekir dışarı çıktı ve "Otur ey Ömer" dedi. Ömer oturmadı. Bunun üzerine insanlar Ebû Bekir'e yöneldiler ve Ömer'i bıraktılar. Ebû Bekir şöyle dedi: ***"Emmâ ba'd. Sizden kim***

Muhammed'e ﷺ tapıyorduysa bilsin ki Muhammed ölmüştür. Kim de Allah'a ibadet ediyorduysa bilsin ki Allah diridir, ölmez." Allah şöyle buyurmuştur: {Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler geçmişti…} — {…şükredenlerin} sözüne kadar. İbn Abbâs şöyle dedi: Allah'a andolsun ki sanki insanlar Ebû Bekir okuyuncaya kadar Allah'ın bu âyeti indirdiğini bilmiyorlardı; herkes onu ondan aldı ve onu okumayan hiç kimse işitmedim. Saîd b. el-Müseyyeb, Ömer'in şöyle dediğini nakleder: ***"Allah'a andolsun ki Ebû Bekir'in onu okuduğunu işitir işitmez yere çöktüm; ayaklarım beni taşıyamaz oldu ve onu işitince, Nebî'nin ﷺ vefat ettiğini (anlayarak) yere yığıldım."***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Yahya b. Bukair ← al-Laith b. Sa'd ← 'Uqail b. Khalid ← Ibn Şihab al-Zuhri ← Ebû Salamah b. 'Abdurrahmân ← 'A'işah رضى الله عنها ve 'Abdullah b. 'Abbas رضى الله عنهما; ayrıca ez-Zührî ← Sa'id b. al-Musayyib.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Nebî'nin ﷺ Hastalığı ve Vefatı Bâbı, Hadis No. 4452–4454; ayrıca No. 1241, 3667, 3668.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4454

BU HADİSİN DERSLERİ

Ebû Bekir'in okuduğu âyet şudur: ***"Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler geçmişti. Ölür veya öldürülürse geriye mi döneceksiniz?"*** (Âl-i İmrân 3:144) — Tefsîru İbn Kesîr 3:144.

Ebû Bekir'in sebatına bakın. Ağladı ve dostunun yüzünü öptü — ***hüznü kimseninkinden az değildi***. Ama ümmetin karşısına çıktığında ***sakin, açık ve vahye dayanarak*** konuştu. Duyguların hakikati boğmasına izin vermedi.

"Kim Muhammed'e tapıyorduysa bilsin ki Muhammed ölmüştür; kim de Allah'a ibadet ediyorduysa bilsin ki Allah diridir, ölmez" sözleri, İslam tarihinin en önemli sözlerindendir. Bu sözler en kritik anda ***ümmetin tevhidini kurtardı*** ve bu dinin herhangi bir insana değil, Allah'a dayandığının temeli oldu.

"ŞÜPHESİZ SEN DE ÖLECEKSİN"

Başka bir rivayette Ebû Bekir şu âyeti de okumuştur (Sahîh-i Buhârî 3667):

"Şüphesiz sen de öleceksin, onlar da ölecekler." (Zümer 39:30) — Tefsîru İbn Kesîr 39:30.

Allah şöyle buyurur: ***"Senden önce de hiçbir insanı ölümsüz kılmadık"*** (Enbiyâ 21:34) — Tefsîru İbn Kesîr 21:34.

Bu âyetler yıllar önce inmişti ve sahâbîler onları defalarca okumuşlardı. Yine de İbn Abbâs şöyle demiştir: ***"Sanki insanlar Ebû Bekir okuyuncaya kadar Allah'ın bu âyeti indirdiğini bilmiyorlardı."*** (Sahîh-i Buhârî 4454) Hüzün insana bildiğini unutturabilir — ilim ehlinin görevi ise ***hatırlatmaktır***.

Bu âyetler aynı zamanda ***Resûlullah'ın*** ﷺ beşer oluşunu vurgular. O insanların en şereflisi, Allah'ın sevgilisi ve peygamberlerin efendisidir — ama yine de vefat eden bir insandır. Bu, İslam'ı peygamberleri veya salihleri ilahlık mertebesine yükselten inançlardan ayırır. Onu bütün kalbimizle severiz; ama ***yalnızca Allah'a ibadet ederiz***.

Bizim için bu âyet bir uyarıdır: Resûlullah ﷺ bile vefat ettiyse, biz haydi haydi öleceğiz. ***"Her insan ölümü tadacaktır"*** (Âl-i İmrân 3:185). Mesele öleceğimiz değil, Allah'a ***hangi hâlde*** kavuşacağımızdır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

EBÛ BEKİR'E BİAT

Efendimiz defnedilmeden önce Müslümanların son derece önemli bir meseleyi çözmeleri gerekiyordu: ***Kim önderlik edecekti?*** Ensar ***Benî Sâide Sakîfesinde*** toplandı; Ebû Bekir, Ömer ve Ebû Ubeyde de onların yanına gittiler (Sahîh-i Buhârî 3668).

Müzakereden sonra Ömer رضى الله عنه Ebû Bekir'e şöyle dedi: ***"Hayır, biz sana biat ediyoruz; çünkü sen efendimizsin, en hayırlımızsın ve aramızda Resûlullah'ın ﷺ en çok sevdiği kişisin."*** Ardından Ömer Ebû Bekir'in elini tutup ona biat etti; insanlar da onu izledi (Sahîh-i Buhârî 3668).

Kısa bir süre içinde, hüzünden dağılmak üzere olan ümmet ***tek bir önderlik altında yeniden birleşti***. Resûlullah'ın ﷺ bıraktığı işaretler — Ebû Bekir'in namaz imamlığı, açık bırakılan kapısı ve Efendimizin övgüsü — sahâbîlerin görüş birliğine varmasına yardım etti.

Ebû Bekir'in ve Hulefâ-i Râşidîn'in yönetiminin hikâyesi bu Siyer-i Nebî serisinin kapsamı dışındadır. İnşallah ileride ayrı bir seri olabilir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MÜBAREK NAAŞIN YIKANMASI

Salı günü Efendimizin ailesi ***Resûlullah'ın*** ﷺ mübarek naaşını yıkamaya başladı. Hz. Âişe رضى الله عنها, onun diğer cenazeler gibi elbisesinin çıkarılıp çıkarılmayacağını veya elbisesiyle mi yıkanacağını bilemediklerini anlatır. İhtilaf ettikleri sırada Allah onlara uyku verdi; sonra evin bir köşesinden, kimin olduğu bilinmeyen bir ses duyuldu: ***"Nebî'yi elbisesiyle yıkayın."*** Bunun üzerine onu gömleğiyle yıkadılar (Sünen-i Ebû Dâvûd 3141 — hasen).

SİYER NOTU: EFENDİMİZİ KİM YIKADI?

Siyer kitapları, Resûlullah'ı ﷺ yıkayanın ***Ali b. Ebû Tâlib*** olduğunu; ona ***Abbas*** ile iki oğlu ***Fadl ve Kusem***, ayrıca ***Üsâme b. Zeyd*** ve Efendimizin azatlısı (mevlâsı) ***Şukrân*** yardım ettiğini zikreder. Ali onu yıkarken şöyle diyordu: "Anam babam sana feda olsun; hayatında da vefatında da ne güzelsin!"

Bu rivayet Sünen-i İbn Mâce'de ve İbn Hişâm'ın es-Sîre'sinde tartışmalı senetlerle yer alır; ancak anlamı siyer âlimleri arasında meşhurdur.

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak rivayeti) — Efendimizin hastalığı ve vefatı bâbı; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye; İbnü'l-Kayyim, Zâdü'l-Meâd.

Âlimler, Efendimizin elbisesiyle yıkanmasının ***özel bir hürmet*** olduğunu, bunun Resûlullah'a ﷺ mahsus olduğunu söylerler. Diğer Müslüman cenazeler için sünnet, avret yeri örtülü olarak, en yakın akrabalar veya cenaze yıkamayı en iyi bilenler tarafından yıkanmasıdır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KEFEN VE CENAZE NAMAZI

Hz. Âişe رضى الله عنها şöyle rivayet eder: ***"Resûlullah ﷺ, içinde gömlek ve sarık bulunmayan, pamuktan üç beyaz Yemen kumaşıyla kefenlendi."*** (Sahîh-i Buhârî 1264) Sadeliği kefenine kadar sürdü.

> **SİYER NOTU: İMAMSIZ CENAZE NAMAZI**
>
> Siyer kitapları ve bazı rivayetler, sahâbîlerin ***Resûlullah'ın ﷺ cenaze namazını küçük gruplar hâlinde kıldıklarını***, Hz. Âişe'nin odasına grup grup — önce erkekler, sonra kadınlar, sonra çocuklar — girdiklerini ve onlara ***önderlik eden bir imamın bulunmadığını*** zikreder.
>
> İbn Mâce'nin bu konudaki rivayeti zayıf sayılmıştır; ancak el-Muvatta'daki ve siyer kitaplarındaki başka rivayetlerle desteklenir. Âlimler bunun, ***Resûlullah'ın ﷺ hayatında da vefatından sonra da onların imamı olması*** sebebiyle ve herkesin onun cenaze namazını kılma şerefine ermesi için olduğunu açıklarlar.
>
> **KAYNAK:**
> Sünen-i İbn Mâce 1628 (zayıf); Mâlik, el-Muvatta'; İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye.

Onun cenaze namazını kılmak isteyenler çok olduğu için bu iş salı gününün tamamını alıp çarşamba gecesine kadar sürdü. Her sahâbî, ona dua etmek için bu ***son fırsatı*** yakalamak istiyordu.

Bu rivayetlerden, erkek cenazesini israfa kaçmadan ***üç beyaz bezle*** kefenlemenin sünnet olduğunu öğreniyoruz. (Hanefî mezhebinde erkek için sünnet kefen izar, kamîs [gömlek] ve lifâfe olmak üzere üç parçadır.) Pahalı bir kefen ölünün şerefini artırmaz; değerli olan ***götürdüğü amellerdir***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

VEFAT ETTİĞİ YERE DEFNEDİLMESİ

Sahâbîler ***nereye*** defnedileceği konusunda ihtilaf ettiler: Resûlullah ﷺ nereye konulmalıydı? Bunun üzerine Ebû Bekir رضى الله عنه şöyle dedi: ***"Resûlullah'tan ﷺ unutmadığım bir söz işittim: Allah bir peygamberin ruhunu ancak defnedilmesini istediği yerde kabzeder."*** Bunun üzerine onu Hz. Âişe'nin odasında, ***yatağının bulunduğu yere*** defnettiler (Câmiu't-Tirmizî 1018 — sahih).

Kabri ***lahit*** (kabrin yan tarafına oyulan oyuk) şeklinde kazıldı ve ***çarşamba gecesi*** defnedildi. Bugün bu oda Mescid-i Nebevî'nin içinde yer alır ve ***Hücre-i Nebeviyye*** olarak bilinir. Daha sonra yanına, hayatta da ölümde de ona arkadaşlık eden iki sahâbî, Ebû Bekir ve Ömer رضى الله عنهما defnedildi.

Efendimizin hastalığındaki tavsiyesini hatırlayın: Kabirleri mescit edinmeyin (12. bölüm). Bu yüzden kabri ***açık bir yerde yapılmadı***. Mescidini ziyaret edip ona selam vermek sünnettir; ama dua ve istek ***yalnızca Allah'adır***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

RESÛLULLAH'IN ﷺ BIRAKTIKLARI

Bütün Arap Yarımadasını birleştiren bir önder geride ne bıraktı? Müminlerin annesi Cüveyriye'nin kardeşi Amr b. el-Hâris رضى الله عنه şöyle dedi: ***"Resûlullah ﷺ geride ne dinar, ne dirhem, ne köle, ne cariye, ne de başka bir şey bıraktı; yalnızca beyaz katırını, silahını ve sadaka olarak bıraktığı bir arazi parçasını bıraktı."*** (Sahîh-i Buhârî 2739)

Hatta vefat ettiğinde ***borçluydu***. Hz. Âişe رضى الله عنها şöyle rivayet eder:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 2916

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ ـ رضى الله عنها ـ قَالَتْ تُوُفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَدِرْعُهُ مَرْهُونَةٌ عِنْدَ يَهُودِيٍّ بِثَلاَثِينَ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ. وَقَالَ يَعْلَى حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ دِرْعٌ مِنْ حَدِيدٍ. وَقَالَ مُعَلَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ وَقَالَ رَهَنَهُ دِرْعًا مِنْ حَدِيدٍ.

TERCÜME:

Hz. Âişe'den رضى الله عنها rivayet edildiğine göre şöyle dedi: ***Resûlullah ﷺ, zırhı otuz sâ' arpa karşılığında bir Yahudi'nin yanında rehinliyken vefat etti.*** Ya'lâ şöyle dedi: A'meş "demirden bir zırh" dedi. Muallâ şöyle dedi: Abdülvâhid, A'meş'ten "demirden bir zırhı rehin bıraktı" diye nakletti.

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Muhammed b. Kathir ← Sufyan al-Thauri ← Sulaiman al-A'maş ← Ibrahim al-Nakha'i ← al-Aswad b. Yazid ← 'A'işah Ummul Mu'minin رضى الله عنها.

KAYNAK: İmam Buhârî rivayet etmiştir: Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Cihâd, Nebî'nin ﷺ Zırhı Hakkında Söylenenler Bâbı, Hadis No. 2916; ayrıca No. 2068, 4467 ve Müslim No. 1603.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:2916

BU HADİSİN DERSLERİ

Savaşta giyilen zırh — gücün sembolü — ***ailesinin yiyeceğini almak için rehin bırakılmıştı***. Hayber'in, Huneyn'in ve bütün Arabistan'ın ganimetleri üzerinde yetkisi olan Resûl, ***fakir ve sade*** yaşamayı seçti. Malı başkalarına dağıttı, kendisi ise yetecek kadarla yaşadı.

Efendimizin ***bir Yahudi*** ile alışveriş yaptığına da dikkat edin; bu, gayrimüslimlerle adaletli muamelenin caiz olduğunu ve Efendimizin konumunu istismar etmediğini gösterir. Zengin sahâbîlerden borç almadı ki borcu helal etmek zorunda kaldıklarını hissetmesinler.

"BİZE MİRASÇI OLUNMAZ"

Resûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: ***"Bize (peygamberlere) mirasçı olunmaz; bıraktığımız sadakadır."*** (Sahîh-i Buhârî 6727) Fâtıma رضى الله عنها Ebû Bekir'den Fedek arazisinden ve fey malından payını sorduğunda Ebû Bekir bu hadisi aktardı ve o malı ***Resûlullah'ın ﷺ harcadığı gibi harcamaya devam edeceğini***, yani Efendimizin ailesi ve ümmetin maslahatı için kullanacağını vurguladı (Sahîh-i Buhârî 3712).

Bunun hikmeti çok büyüktür: Peygamberler, nesilleri için ***mal biriktirmek için değil, risaleti tebliğ etmek için*** gönderilmiştir. Peygamberin malı miras kalsaydı, bazıları davetin ailesi için servet edinmeyi amaçladığını sanabilirdi. Resûlullah ﷺ ayrıca peygamberlerin ***ilmi miras bıraktığını***, onu alanın büyük bir pay aldığını da söylemiştir (Sünen-i Ebû Dâvûd 3641).

İşte ***gerçek miras*** budur — Resûlullah'ın ﷺ mirası: Kur'an, sünnet ve güzel ahlak. Bu miras yalnızca bir aileye değil, kıyamete kadar ***bütün ümmete*** aittir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

YAŞI VE VEFAT TARİHİ

Hz. Âişe رضى الله عنها şöyle rivayet eder: ***"Resûlullah ﷺ altmış üç yaşında vefat etti."*** (Sahîh-i Buhârî 4466) Ayrıca onun ***pazartesi günü*** vefat ettiğini söyler (Sahîh-i Buhârî 1387). Vefatına dair bilgilerin özeti şöyledir:

KONU	BİLGİ VE KAYNAK
Yaşı	63 yaş (Sahîh-i Buhârî 4466)
Vefat günü	Pazartesi (Sahîh-i Buhârî 1387)
Vakti	Kuşluk / öğleye doğru, sabah namazından sonra (Buhârî 680)
Ay ve yıl	Rebîülevvel 11 H (Haziran 632)
Tarih	Siyer âlimlerinin meşhur görüşüne göre 12 Rebîülevvel; başka görüşler de vardır
Yer	Mescid-i Nebevî'nin yanındaki Hz. Âişe'nin evi (Buhârî 4450)
Hastalık süresi	Siyer kitaplarına göre yaklaşık 10–14 gün
Defni	Çarşamba gecesi, vefat ettiği yerde (Tirmizî 1018)

Şaşırtıcı bir şey: Resûlullah ﷺ pazartesi günü doğdu, ilk vahyi pazartesi günü aldı (Sahîh-i Müslim 1162) ve pazartesi günü vefat etti. Bu yüzden ***pazartesi günü nafile oruç tutmayı*** teşvik etmiştir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

SALAVAT GETİRMEK VE ONU SEVMEK

Resûlullah ﷺ vefat etti; ama ***onunla bağımız kopmadı***. Allah şöyle emreder:

"Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamberi överler: Ey inananlar! Siz de onu övün, ona salat ve selam getirin." (Ahzâb 33:56) — Tefsîru İbn Kesîr 33:56.

Resûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: ***"Kim bana bir salavat getirirse, Allah da ona on rahmet eder"*** (Sahîh-i Müslim 408). Salavat, bize hidayeti ulaştırmak için bütün ömrünü feda eden Resûle ***sevgimizi ve şükranımızı ifade etme yoludur***.

Allah onun ümmetine olan şefkatini şöyle anlatır: ***"sıkıntıya uğramanız kendisine ağır gelen, size düşkün, inananlara şefkatli ve merhametli bir peygamber"*** (Tevbe 9:128) — Tefsîru İbn Kesîr 9:128.

Resûlullah'a ﷺ sevgi sadece bir duygu değil, ***onun sünnetine uymaktır***. Allah şöyle buyurur: "De ki: Allah'ı seviyorsanız bana uyun" (Âl-i İmrân 3:31). Onun kıldığı gibi namaz kıldığımızda, onun ahlakıyla ahlaklandığımızda ve onun öğretilerini tebliğ ettiğimizde ***mirasını yaşatmış oluruz***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HASTALIĞIN GÜN GÜN SEYRİ

Önceki bölümler Resûlullah'ın ﷺ son günlerini konulara göre anlattı. Bu bölüm, okuyucunun hastalığın başından defne kadar seyrini görebilmesi için o olayları zaman sırasına göre yeniden düzenler. Olayların çoğu sahih hadislerde rivayet edilmiştir; ancak bazılarının kesin günü ve tarihi siyer âlimlerinin tahminidir; "Durum" sütunu bunu açıklar.

Önemli bir ipucu bizzat Hz. Âişe'den رضی الله عنها gelir: Efendimizin hastalığı, Hz. Âişe'nin evinde bakılmak için izin istemeden önce, hanımlarından Meymûne'nin evinde başlamıştır (Sahîh-i Müslim 418; Sahîh-i Buhârî 4442).

ZAMAN	OLAY	KAYNAK	DURUMU
Ramazan 10 H	Cebrâil Kur'an'ı onunla iki kez karşılıklı okudu	Buhârî 3624	Sahih
Zilhicce, Hicrî 10	Vedâ Haccı; Nasr Sûresi ecelin işareti olarak anlaşıldı	Buhârî 4970; Seri 29	Sahih
Safer 11	Üsâme ordusu hazırlandı; Uhud şehitleri ve Bakî‘ ziyareti	Buhârî 4469, 4042; Müslim 974	Sahih; ay siyer kitaplarına göre
Safer sonu / Rebîülevvel başı	Hastalık Meymûne'nin evinde başladı; "Vay başım!"	Müslim 418; Buhârî 5666	Sahih; tarih tahminîdir
Hastalığın ilk günleri	Sırayı sürdürdü; "Yarın neredeyim?"; Abbas ve Ali'nin koltuğunda Hz. Âişe'nin evine geçti	Buhârî 4442, 4450	Sahih
Vefatından birkaç gün önce	Yedi kırba su; son hutbe: seçim hakkı verilen kul, Ensar hakkında tavsiye	Buhârî 4442, 3654, 3799	Sahih
Vefatından beş gün önce	"Halîl edinmekten uzak olduğumu Allah'a arz ederim"; kabirleri mescit edinme yasağı	Müslim 532	Sahih
Perşembe (dört gün önce)	Yazı malzemesi olayı; üç vasiyet	Buhârî 4431	Sahih
Akşam, son günler	Efendimizin imam olarak kıldırdığı son namaz: Mürselât Sûresi	Buhârî 4429	Sahih; gün siyer kitaplarına göre
Yatsı, aynı gün	Tekrar tekrar bayıldı; "Ebû Bekir'e söyleyin, imam olsun"	Buhârî 687, 664	Sahih
Vefatından üç gün önce	"Hiçbiriniz Allah hakkında hüsnüzan beslemedikçe ölmesin"	Müslim 2877	Sahih

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ZAMAN	OLAY	KAYNAK	DURUMU
Cumartesi veya pazar	Rahatlama; iki adamın koltuğunda öğle namazına çıktı, Ebû Bekir'in yanına oturdu	Buhârî 687	Sahih; gün siyer kitaplarına göre
Pazar	Kölelerini azat etti ve kalan malını sadaka olarak dağıttı	Siyer kitapları	Siyer Notu
Pazartesi, sabah namazı vakti	Odasının perdesini araladı ve safları görünce tebessüm etti	Buhârî 680	Sahih
Pazartesi, kuşluk vakti	Fâtıma'ya sır; misvak; "Refîk-i A'lâ"; vefat	Buhârî 3623, 4438, 4463	Sahih
Pazartesi, vefattan sonra	Ömer'in şaşkınlığı; Ebû Bekir'in konuşması; Âl-i İmrân 3:144; Sakîfe	Buhârî 3667, 3668	Sahih
Salı	Genel biat; mübarek naaş yıkandı, kefenlendi ve cenaze namazı kılındı	Ebû Dâvûd 3141; Buhârî 1264	Hasen / Sahih; ayrıntılar siyer kitaplarından
Çarşamba gecesi	Vefat ettiği yere, Hz. Âişe'nin odasına defnedildi	Tirmizî 1018; siyer kitapları	Sahih; gece siyer kitaplarına göre
Definden sonra	Ebû Bekir Üsâme ordusunu gönderdi	15. bölüm; siyer kitapları	Siyerde meşhur

SİYER NOTU: HASTALIK SÜRESİ VE VEFAT TARİHİ

Siyer âlimleri Efendimizin hastalığının süresi konusunda farklı görüşlere sahiptir. Çoğunluğun görüşü yaklaşık on üç gündür; on iki, on dört veya on gün diyen rivayetler de vardır.

Vefat gününün pazartesi olduğu sahihtir (Sahîh-i Buhârî 1387). Tarihine gelince, meşhur görüş İbn İshak, İbn Sa'd ve birçok âlimin benimsediği 12 Rebîülevvel'dir. 1 ve 2 Rebîülevvel diyenler de vardır. Süheylî ve İbn Hacer, 10. yıldaki Arafe gününün cumaya denk gelmesi sebebiyle 12 Rebîülevvel'i pazartesiyle uzlaştırmanın güçlüğünü tartışmışlardır; İbn Hacer 2 Rebîülevvel görüşünü güçlü bulmuştur. Bu farklılık bir hesaplama içtihadıdır ve dinin esaslarından hiçbir şeyi etkilemez.

Efendimizin pazar günü kölelerini azat edip kalan dinarlarını sadaka olarak dağıttığına dair rivayet siyer kitaplarında yer alır; anlamı, onun geride dinar veya dirhem bırakmadığına dair sahih hadisle uyumludur (Sahîh-i Buhârî 2739).

Kaynak: Sahîh-i Müslim 418; Sahîh-i Buhârî 4429; Sahîh-i Müslim 532; Sahîh-i Müslim 2877; İbn Hacer, Fethu'l-Bârî — Kitâbü'l-Meğâzî, Nebî'nin ﷺ hastalığı ve vefatı bâbı; HadithAnswers, "The Date of the Passing of Rasulullah".

ZAMAN ÇİZELGESİNDEKİ ŞAHSİYETLER

Efendimizin son günlerinde birçok isim geçer. Bu tablo, okuyucunun soy bağları konusunda karışıklığa düşmemesi için her birinin Resûlullah ﷺ ile yakınlığını açıklar.

İSİM	EFENDİMİZLE YAKINLIĞI	SON GÜNLERDEKİ ROLÜ
Âişe bint Ebî Bekir	Hanımı; Ebû Bekir'in kızı	Ona baktı; Efendimiz onun göğsüne yaslanmış olarak vefat etti
Meymûne bint Hâris	Hanımı	Efendimizin hastalığı onun evinde başladı (Müslim 418)
Ümmü'l-Fadl Lübâbe bt. el-Hâris	Abbas'ın hanımı; Meymûne'nin kız kardeşi; İbn Abbâs'ın annesi	Son akşam namazını rivayet etti (Buhârî 4429)
Fâtıma bint Muhammed	Kızı; hayatta kalan tek çocuğu	İki sırrı dinledi; "Ey babacığım"
Ali b. Ebû Tâlib	Amcasının oğlu (Ebû Tâlib'in oğlu) ve damadı	Efendimizi koltuğundan tuttu; naaşını yıkadı
Abbas b. Abdülmuttalib	Amcası	Efendimizi koltuğundan tutarak Hz. Âişe'nin evine götürdü
Fadl ve Kusem b. Abbas	Amcaoğlu	Naaşın yıkanmasına yardım etti (siyer kitapları)
Abdullah b. Abbâs	Amcaoğlu	Perşembe Gününü rivayet etti (Buhârî 4431)
Üsâme b. Zeyd	Zeyd b. Hârise ile Ümmü Eymen'in oğlu	Şam sınırına giden ordunun komutanı
Ebû Bekir es-Sıddîk	En yakın arkadaşı; kayınpederi (Âişe'nin babası)	Namaz imamı; vefattan sonraki konuşma; halife
Ömer b. Hattâb	Sahâbî; kayınpederi (Hafsa'nın babası)	Perşembe Günü; vefattan sonraki şaşkınlık
Abdurrahman b. Ebû Bekir	Hz. Âişe'nin öz kardeşi	Son misvakı getirdi
Enes b. Mâlik	Ensar (Benî Neccâr, Hazrec); Efendimizin hizmetçisi	Saflara son bakışı rivayet etti (Buhârî 680)
Câbir b. Abdullah	Ensar (Benî Seleme, Hazrec)	Hüsnüzan tavsiyesini işitti (Müslim 2877)
Cündeb b. Abdullah el-Becelî	Becîle kabilesinden bir sahâbî	Vefatından beş gün önceki tavsiyeyi işitti (Müslim 532)

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DERS

Bu zaman çizelgesi, Resûlullah'ın ﷺ son günlerinin boş geçmediğini gösterir. Her günün bir tavsiyesi, bir ibadeti ve ümmet için bir hazırlığı vardı. Hastalık onu tebliğden alıkoymadı; yalnızca yöntemini değiştirdi — minberden odaya, hutbeden fısıltıya.

Bu, bize sahih olanla tahminî olanı ayırt etmeyi de öğretir. Ana olaylar sahih hadislerle sabittir; bazılarının kesin günü ve tarihi ise siyer âlimlerinin içtihadıdır ve biz bunu dürüstçe belirtiyoruz.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KALKMA ÇABASI VE SON NAMAZ

Resûlullah'ın ﷺ son günlerine dair en dokunaklı tablolardan biri, bedeni çok zayıf düşmüşken bile ümmetiyle birlikte namaz kılma azmidir. Ubeydullah b. Abdullah, Hz. Âişe'ye رضى الله عنها Efendimizin hastalığını sordu; o da şöyle anlattı:

Hastalığı ağırlaştı ve "İnsanlar namaz kıldı mı?" diye sordu. "Hayır, seni bekliyorlar ey Allah'ın Resûlü" dedik. "Bana leğende su koyun" buyurdu. Yıkandı, sonra kalkmaya çalıştı ama bayıldı. Kendine gelince yine "İnsanlar namaz kıldı mı?" diye sordu — ve bu üç kez tekrarlandı. İnsanlar da yatsı namazı için mescitte bekliyordu. Sonunda Ebû Bekir'e, insanlara namaz kıldırması için haber gönderdi (Sahîh-i Buhârî 687).

Yufka yürekli olan Ebû Bekir, Ömer'e "Ey Ömer, insanlara sen namaz kıldır" dedi. Ömer, "Sen buna daha layıksın" diye cevap verdi. Böylece o günlerde namazı Ebû Bekir kıldırdı. Sonra Resûlullah ﷺ kendini biraz hafiflemiş hissetti ve biri Abbas olan iki adamın koltuğunda öğle namazına çıktı. Ebû Bekir geri çekilmek istedi; fakat Efendimiz ona geri çekilmemesini işaret etti ve yanına oturdu. Ebû Bekir Nebî'nin ﷺ namazına, insanlar da Ebû Bekir'in namazına uyarak namaz kıldılar (Sahîh-i Buhârî 687).

EFENDİMİZİN İMAM OLARAK KILDIRDIĞI SON NAMAZ

Abbas'ın hanımı ve İbn Abbâs'ın annesi Ümmü'l-Fadl bt. el-Hâris şöyle rivayet eder: "Nebî'nin ﷺ akşam namazında Mürselât Sûresini okuduğunu işittim. Bundan sonra Allah ruhunu kabzedinceye kadar bize bir daha namaz kıldırmadı." (Sahîh-i Buhârî 4429)

Mürselât Sûresi, ürpertici tekrarıyla diriliş günü hakkında bir sûredir: "O gün yalanlamış olanların vay haline!" (Mürselât 77:15) — Tefsîru İbn Kesîr 77:15. Efendimizin imam olarak son kıraati ahireti hatırlatan bir uyarıydı — dönmeye hazırlanan bir Resûlden son derece yerinde bir tavsiye.

KENDİ ELİYLE RUKYE

Hz. Âişe رضى الله عنها, Resûlullah ﷺ hastalandığında Muavvizât'ı (sığınma sûrelerini) okuyup kendine üflediğini ve eliyle bedenini sıvazladığını rivayet eder. Vefatına yol açan hastalığında ise bunları Âişe okuyup üflüyor ve bereketini umarak Efendimizin bedenini onun kendi eliyle sıvazlıyordu (Sahîh-i Buhârî 4439).

Kaynak: Sahîh-i Buhârî 687; Sahîh-i Buhârî 4429; Sahîh-i Buhârî 4439; Mürselât 77:15.

DERS

Üç kez kalkmaya çalıştı ve üç kez bayıldı — hepsi cemaatle namaz için. Peki ya sağlıklı olup ezanı işittiği hâlde namazı erteleyen bizler? Bu kıssa, namazı hafife alan herkes için yumuşak bir ikazdır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

Bu kıssa Ebû Bekir ve Ömer'in edebini de gösterir: Her biri makam için yarışmak yerine diğerini öne geçirdi. Efendimiz çıkınca Ebû Bekir hemen geri çekilmek istedi — imam tayin edilmiş olmasına rağmen değişmeyen bir hürmet işareti.

Son olarak, Kur'an ile rukye hastalıkta bir sünnettir. İlacı ve tedaviyi reddetmez; onları Allah'a tevekkülle tamamlar.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

RESÛLULLAH'IN ﷺ SON TAVSİYELERİ

İnsanın son tavsiyesi genellikle onun için en önemli olan şeydir. Resûlullah ﷺ son günlerinde çeşitli rivayetlere dağılmış birçok tavsiye bıraktı. Bu bölüm onları bir araya toplar.

Cündeb b. Abdullah el-Becelî رضى الله عنه şöyle dedi: Nebî'yi ﷺ vefatından beş gün önce şöyle buyururken işittim: "Sizden birini halîl (en yakın dost) edinmekten Allah'a arz ederek uzak dururum; çünkü Allah, İbrâhim'i halîl edindiği gibi beni de halîl edinmiştir. Ümmetimden bir halîl edinseydim, Ebû Bekir'i halîl edinirdim. Dikkat edin! Sizden öncekiler peygamberlerinin ve salihlerinin kabirlerini mescit edinirlerdi. Dikkat edin! Kabirleri mescit edinmeyin; ben sizi bundan menediyorum." (Sahîh-i Müslim 532)

Câbir b. Abdullah رضى الله عنهما da şöyle dedi: Resûlullah'ı ﷺ vefatından üç gün önce şöyle buyururken işittim: "Hiçbiriniz Allah hakkında hüsnüzan beslemedikçe ölmesin." (Sahîh-i Müslim 2877)

VASİYET	KAYNAK	BÖLÜM
Allah'tan başka halîl yok; Ebû Bekir'in konumu	Müslim 532; Buhârî 3654	9, 10
Kabirleri mescit edinmeyin	Müslim 532; Buhârî 4441	12
Ensar'a iyi davranmak	Buhârî 3799	8
Müşrikleri Arap Yarımadasından çıkarın	Buhârî 4431	13
Heyetleri ağırlayın	Buhârî 4431	13
Üsâme ordusunu gönderin	Buhârî 4468, 4469	15
Ebû Bekir'in namaz imamı olması	Buhârî 664, 687	11, 34
Ölürken Allah hakkında hüsnüzan beslemek	Müslim 2877	35
Namaz, namaz; ve elinizin altındakiler	Ebû Dâvûd 5156	14

Bu vasiyetler bir araya getirildiğinde şunları kapsar: tevhid (kabirleri mescit edinmemek, Allah hakkında hüsnüzan), ibadet (namaz), sosyal adalet (köleler ve zayıflar), ümmetin birliği (Ensar, Ebû Bekir'in önderliği) ve devletin güvenliği (Üsâme ordusu, Arap Yarımadası). Hepsi, yirmi üç yıl boyunca tebliğ edilen risaletin bir özetidir.

Kaynak: Sahîh-i Müslim 532; Sahîh-i Müslim 2877; Sahîh-i Buhârî 4431; Sünen-i Ebû Dâvûd 5156.

DERS

Son vasiyetlerinden hiçbiri mal veya kendi ailesinin çıkarı hakkında değildir. Hepsi Allah, namaz ve insanlar — özellikle zayıflar — hakkındadır. Gerçek liderin ölçüsü budur: son anlarında neyi düşündüğü.

"Allah hakkında hüsnüzan" tavsiyesi ise müminin ölümü ümitsizlikle karşılamadığını öğretir. Hüsnüzan ameli terk etmek değil, Allah'ın rahmetini umarak amel etmektir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HASTALIK VE ÖLÜM KARŞISINDA SÜNNET

Resûlullah'ın ﷺ son günleri yalnızca tarih değildir; hasta bir yakınına bakan veya ölümle yüz yüze gelen her Müslüman aile için pratik bir rehberdir. Hastalık ve cenazeyle ilgili birçok sünnet, diğer hadislerle de desteklenerek o günlerde Hz. Âişe'nin odasında görülebilir.

SÜNNET	SON GÜNLERDEKİ ÖRNEĞİ	GENEL DELİL
Sabretmek ve sevabını ummak	İki kişininki kadar şiddetli ateş (5. bölüm)	Buhârî 5648
Kur'an ile rukye	Hz. Âişe Muavvizât'ı okudu	Buhârî 4439
Vasiyeti önceden yazmak	Efendimiz sözlü olarak vasiyet etti	Buhârî 2738
Allah hakkında hüsnüzan	Vefatından üç gün önceki tavsiye	Müslim 2877
Tevhid kelimesini hatırlatmak	"Lâ ilâhe illallah; şüphesiz ölümün sekeratı vardır"	Müslim 916; Buhârî 4449
Temizliğe özen	Son misvak	Buhârî 4438, 887
Cenazenin bedenini örtmek	Mübarek naaşı hibere örtüsüyle örtüldü	Buhârî 5814
Gözleri kapamak ve ölüye dua etmek	Sahâbîler ona dua ettiler	Müslim 920
Feryat etmeden ağlamak	Fâtıma; Enes; sahâbîler	Buhârî 1303
Cenaze işlerini çabuk görmek	Yıkandı, kefenlendi, defnedildi	Ebû Dâvûd 3141; Buhârî 1264

Resûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: "Ölmek üzere olanlarınıza 'Lâ ilâhe illallah' telkin edin." (Sahîh-i Müslim 916) Âlimler bu telkinin yumuşak bir şekilde yapılacağını, can çekişen kişiyi sıkacak şekilde ısrarla tekrarlatılmayacağını açıklarlar.

İbn Ömer رضى الله عنهما, Efendimizin şu sözünü rivayet eder: "Vasiyet edecek bir şeyi bulunan Müslümanın, vasiyeti yanında yazılı olmadan iki gece geçirmesi doğru değildir." (Sahîh-i Buhârî 2738)

Hz. Âişe رضى الله عنها de Resûlullah ﷺ vefat ettiğinde mübarek naaşının hibere denilen çizgili bir Yemen kumaşıyla örtüldüğünü söyler (Sahîh-i Buhârî 5814). Ebû Seleme vefat ettiğinde Efendimiz gözlerini bizzat kapamış ve şöyle buyurmuştu: "Ruh kabzedildiğinde göz onu takip eder." Sonra ona dua etmişti (Sahîh-i Müslim 920).

Kaynak: Sahîh-i Müslim 916; Sahîh-i Müslim 920; Sahîh-i Buhârî 2738; Sahîh-i Buhârî 5814; Sahîh-i Buhârî 4439.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DERS

Ölüm kesindir; ama birçok aile ona hazırlıklı değildir. Vasiyet yazmak, borçları ödemek ve cenaze işlerinin nasıl görüleceğini öğrenmek sünnetin öğrettiği hazırlıklardır — ümitsizliğin değil, sorumluluğun işaretidir.

Hastaya bakanlar için Hz. Âişe'nin, Fâtıma'nın ve Efendimizin ailesinin örneği sabrı, yumuşaklığı ve duayı öğretir. Yakınını kaybedenler için ağlamak fıtrattır; yasak olan, feryat etmek ve Allah'ın takdirine itiraz etmektir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

İNCELENMESİ GEREKEN MEŞHUR RİVAYETLER

Resûlullah'ın ﷺ vefatı son derece dokunaklı bir olay olduğu için onunla ilgili birçok hikâye vaazlarda, kitaplarda ve sosyal medyada yayılmıştır. Bunların bir kısmı sahih, bir kısmı zayıf, bir kısmı da uydurmadır. Bu bölüm, onu emanete uygun şekilde anlatabilmemiz için bazı meşhur rivayetleri inceler.

RİVAYET	KAYNAK	DERECE	SAHİH OLAN
Ölüm meleğinin Efendimizden izin istemesi; Cebrâil'in onu art arda birkaç gün ziyaret etmesi	Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr; Beyhakî, Delâilü'n-Nübüvve	Senetleri zayıftır (mürsel / mu'dal; zayıf râviler vardır); bazı âlimler yollarının birbirini desteklediği görüşündedir	"Hiçbir peygamberin ruhu … seçim hakkı verilmedikçe kabzedilmez" (Buhârî 4463)
Ukkâşe'nin herkesin önünde Efendimizden kısas istemesi	Taberânî	Uydurmadır (İbnü'l-Cevzî, Süyûtî); râvisi Abdülmün'im b. İdrîs yalancı sayılmıştır	Efendimizin adaleti birçok sahih hadisle sabittir
Efendimizin son sözü "Ümmetî, ümmetî" idi	Vefat anına dair sahih rivayetlerde bulunmamaktadır	Bu bağlam için sahih bir kaynak yoktur	Son söz: "Allah'ım, Refîk-i A'lâ" (Buhârî 4463)
Ebû Bekir tam on yedi vakit namaz kıldırdı	Siyer kitapları	Bu sayı siyer rivayetlerinden gelir	Ebû Bekir "o günlerde" imamlık yaptı (Buhârî 687, 680)
Efendimiz 12 Rebîülevvel'de vefat etti	İbn İshak; İbn Sa'd	Meşhur görüş; 1 ve 2 Rebîülevvel görüşleri de vardır	Pazartesi günü (Buhârî 1387)

"Ümmetî, ümmetî" lafzına gelince: Efendimizin ümmetine olan şefkati sabittir. Abdullah b. Amr, Efendimizin Hz. İbrâhim ve Hz. Îsâ hakkındaki âyetleri okuduğunu, sonra ellerini kaldırıp ağlayarak "Allah'ım, ümmetim, ümmetim!" diye dua ettiğini rivayet eder. Allah Cebrâil'i gönderir ve şöyle buyurur: "Seni ümmetin hakkında razı edeceğiz ve seni üzmeyeceğiz." (Sahîh-i Müslim 202) Ancak bu olay vefat anında değildir; Efendimizin sahih olan son sözü Refîk-i A'lâ hakkındadır.

SİYER NOTU: VEFAT KISSASINI ANLATMA USULÜ

Siyere dair zayıf rivayetler, özellikle anlamları sahih rivayetlerle çelişmiyorsa, zayıflıkları belirtilerek âlimler tarafından zikredilebilir. Uydurma rivayetler ise uydurma olduğunu açıklamak dışında nakledilemez.

Sahih hadislerdeki vefat kıssası, ekleme yapmaya gerek kalmadan zaten yürek burkucudur: saflara son bakış, son misvak, "Refîk-i A'lâ", Fâtıma'nın gözyaşları ve Ebû Bekir'in konuşması. Bu rivayetleri ezberleyip doğru şekilde aktarmamız daha hayırlıdır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

Kaynak: Sahîh-i Müslim 202; Sahîh-i Buhârî 4463; Malezya Federal Bölgeler Müftülüğü, İrşâdü'l-Hadîs 295 (Ukkâşe kıssası); İrşâdü'l-Hadîs 441 (Meleğin izin istemesi); Heysemî, Mecma'u'z-Zevâid.

DERS

Resûlullah ﷺ, kendisi adına yalan söylemenin başkası adına yalan söylemek gibi olmadığını bildirmiştir (Sahîh-i Buhârî 1291). Bu yüzden ona olan sevgimiz, kıssasını aktarırken titizlikle birlikte olmalıdır. Gerçek sevgi, doğruyu aktarmaktır.

RESÛLULLAH'IN ﷺ VEFATI HAKKINDA SIK SORULAN SORULAR

1. RESÛLULLAH ﷺ NE KADAR SÜRE HASTA KALDI?

Siyer âlimlerinin çoğunluğunun görüşüne göre yaklaşık on üç gün; on ile on dört gün arası diyenler de vardır (31. ve 33. bölümler).

2. EFENDİMİZİN HASTALIĞI NEREDE BAŞLADI?

Meymûne'nin رضى الله عنها evinde (Sahîh-i Müslim 418). Sonra diğer hanımlarının izniyle vefatına kadar Hz. Âişe'nin evinde bakıldı (Sahîh-i Buhârî 4450; 7. bölüm).

3. EFENDİMİZİN HASTALIĞININ SEBEBİ NEYDİ?

Hadisler çok şiddetli bir ateşten (Sahîh-i Buhârî 5648) ve Hayber'deki zehirli yemekten kaynaklanan acıdan (Sahîh-i Buhârî 4428) bahseder. Bazı âlimler, bu zehrin etkisiyle şehit olarak vefat ettiği görüşündedir (6. bölüm).

4. EFENDİMİZ HASTAYKEN NAMAZI KİM KILDIRDI?

Bizzat Efendimizin emriyle Ebû Bekir es-Sıddîk (Sahîh-i Buhârî 664, 687; 11. ve 34. bölümler).

5. EFENDİMİZİN İMAM OLARAK KILDIRDIĞI SON NAMAZ HANGİSİYDİ?

Ümmü'l-Fadl'ın rivayetine göre Mürselât Sûresinin okunduğu akşam namazı (Sahîh-i Buhârî 4429; 34. bölüm).

6. PERŞEMBE GÜNÜ OLAYINI NASIL ANLAMALIYIZ?

Efendimiz yazı malzemesi istedi; sahâbîler hasta olan Efendimizin yükünü hafifletmek isteyerek ihtilaf ettiler. Efendimiz birkaç gün daha yaşadı ve bu isteğini tekrarlamadı; aksine sözlü olarak vasiyette bulundu. Ehl-i Sünnet, dinin tamamlandığını (Mâide 5:3) ve bu olayın sahâbîleri kınamak için bahane yapılamayacağını açıklar (Sahîh-i Buhârî 4431; 13. bölüm).

7. EFENDİMİZİN SON SÖZÜ NEYDİ?

"Allah'ım, Refîk-i A'lâ" (Sahîh-i Buhârî 4463). Ümmete son tavsiyesi ise namaz ve köleler hakkındadır (Sünen-i Ebû Dâvûd 5156). İkisi çelişmez: Biri insanlara son vasiyet, diğeri Allah'a son duadır (14. ve 19. bölümler).

8. ÖLÜM MELEĞİNİN EFENDİMİZDEN İZİN İSTEDİĞİ DOĞRU MU?

Bu kıssayı Taberânî ve Beyhakî zayıf senetlerle rivayet etmiştir. Sahih olan, her peygambere cennetteki yerinin gösterilip sonra seçim hakkı verildiği ve Efendimizin Refîk-i A'lâ'yı seçtiğidir (Sahîh-i Buhârî 4463; 37. bölüm).

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

9. EFENDİMİZİN VEFATININ KESİN TARİHİ NEDİR?

Hicretin 11. yılı Rebîülevvel ayında bir pazartesi günü olduğu kesindir. 12 Rebîülevvel meşhur görüştür; 1 ve 2 Rebîülevvel görüşleri de vardır (Sahîh-i Buhârî 1387; 31. ve 33. bölümler).

10. EFENDİMİZ NEDEN HZ. ÂİŞE'NİN ODASINA DEFNEDİLDİ?

Çünkü Ebû Bekir, bir peygamberin vefat ettiği yere defnedileceğine dair Efendimizin sözünü rivayet etti (Câmiu't-Tirmizî 1018; 28. bölüm).

11. EFENDİMİZİN CENAZE NAMAZINDA NEDEN İMAM YOKTU?

Siyer kitaplarına göre sahâbîler grup grup girip, herkes onun cenaze namazını kılma şerefine ersin diye imamsız namaz kıldılar. İbn Mâce'nin bu konudaki rivayeti zayıf sayılmıştır; ancak başka rivayetlerle desteklenir (27. bölüm).

12. BUGÜN ONUNLA NASIL "BULUŞABİLİRİZ"?

Salavat getirerek (Ahzâb 33:56), sünnetine uyarak (Âl-i İmrân 3:31) ve onu görmediği hâlde iman eden, onun özlediği "kardeşlerden" olmayı umarak (Sahîh-i Müslim 249; 32. bölüm).

DERS

Bu sorular, Resûlullah'ın ﷺ vefatının bugün de ümmet tarafından konuşulmaya devam ettiğini gösterir.

Cevaplar, ekleme veya eksiltme yapılmadan, edep ve sevgiyle aktarılarak Kur'an'a ve sahih hadislere dayanmalıdır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DERSLER VE KAPANIŞ

Resûlullah'ın ﷺ son günleri sayısız ders içerir. En önemlilerinden bazıları:

DERS	BU SERİDEN
Ölüme hazırlanmak	Uhud ve Bakî‘ ziyareti; “seçim hakkı verilen kul”
Hastalıkta sabır	Şiddetli ateş, Hayber zehri; yine de tavsiyede bulundu
Aileye karşı adalet	Hz. Âişe'nin evinde bakılmak için hanımlarından izin istemesi
Tevhidi korumak	Kabirleri mescit edinme yasağı
Namaz ve zayıflar	“Namaz, namaz; elinizin altındakiler”
Liderlik	Ebû Bekir'in namaz imamlığı; Üsâme ordusu
İmanda sebat	“Kim Allah'a ibadet ediyorduysa, Allah diridir”
Zühd	Rehin bırakılan zırh; “bize mirasçı olunmaz”

BİZE TAVSİYE

Resûlullah ﷺ gitti; ama Kur'an ve sünneti bakidir. Onunla buluşamadığımız için her hüzünlendiğimizde şu sözünü hatırlayalım: ***“Kardeşlerimizi görmeyi ne çok isterdim.”*** Sahâbîler, “Biz senin kardeşlerin değil miyiz?” diye sordular. Efendimiz şöyle cevap verdi: ***“Siz benim ashabımsınız; kardeşlerimiz ise henüz gelmemiş olanlardır.”*** (Sahîh-i Müslim 249). Allah bizi o özlenenlerden eylesin ve ***Havz'ın*** başında onunla buluştursun.

İnşallah **Siyer-i Nebî** serisi ***Seri 31 — Resûlullah'ın ﷺ*** Şemâili: onu gören sahâbîlerin rivayet ettiği şekliyle fiziksel özellikleri, ahlakı, ibadeti ve günlük hayatı — böylece onunla hiç karşılaşmamış olsak da onu “tanıyabilelim” — ile devam edecektir. Vallâhu a'lem.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KAYNAKÇA — SERİ 30

KUR'AN VE TEFSİR

Kur'an-ı Kerîm, Osmanlı (Uthmânî) metin ve Diyanet İşleri Başkanlığı meali. https://quran.com/ms

İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm (Âl-i İmrân 3:144, 3:185; Nisâ 4:69; Tevbe 9:128; Enbiyâ 21:34; Ahzâb 33:56; Zümer 39:30; Nasr). https://tafsir.app/ibn-katheer/3/144

HADİS

Sahîh-i Buhârî 664, 680, 887, 1264, 1303, 1387, 2739, 2916, 3623, 3624, 3654, 3667, 3668, 3712, 3799, 4042, 4428, 4431, 4438, 4440, 4441, 4442, 4449, 4450, 4454, 4462, 4463, 4466, 4469, 4970, 5648, 5666, 6727. https://sunnah.com/bukhari

Sahîh-i Müslim 249, 408, 974, 976, 1162. https://sunnah.com/muslim

Câmiu't-Tirmizî 1018, 3618; Sünen-i Ebû Dâvûd 3141, 3641, 5156; Sünen-i İbn Mâce 1599, 1628. https://sunnah.com

SİYER VE ŞERH KİTAPLARI

İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak'tan rivayet) — Resûlullah'ın ﷺ hastalığı ve vefatı bâbı.

İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'l-Bârî — Kitâbü'l-Meğâzî, Nebî'nin ﷺ hastalığı ve vefatı bâbı.

İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye; İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ.

Safiyyurrahmân el-Mübârekfûrî, er-Rahîku'l-Mahtûm; Elbânî, Silsiletü'l-Ehâdîsi's-Sahîha.

GENEL TARİH

Wikipedia, "Death of Muhammad". https://en.wikipedia.org/wiki/Death_of_Muhammad

Wikipedia, "Al-Masjid an-Nabawi". https://en.wikipedia.org/wiki/Al-Masjid_an-Nabawi

Wikipedia, "Abu Bakr". https://en.wikipedia.org/wiki/Abu_Bakr

Wikipedia, "Saqifa". https://en.wikipedia.org/wiki/Saqifa

Wikipedia, "Usama ibn Zayd". https://en.wikipedia.org/wiki/Usama_ibn_Zayd

EK HADİSLER VE KAYNAKLAR

Sahîh-i Müslim 418 (hastalığın Meymûne'nin evinde başlaması). https://sunnah.com/muslim:418

Sahîh-i Buhârî 687 (kalkma çabası; Ebû Bekir'in imamlığı). https://sunnah.com/bukhari:687

Sahîh-i Buhârî 4429 (son akşam namazı: Mürselât). https://sunnah.com/bukhari:4429

Sahîh-i Buhârî 4439 (Muavvizât ile rukye). https://sunnah.com/bukhari:4439

Sahîh-i Müslim 532 (vefattan beş gün önceki vasiyet). https://sunnah.com/muslim:532

Sahîh-i Müslim 2877 (Allah hakkında hüsnüzan). https://sunnah.com/muslim:2877a

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

Sahîh-i Müslim 916 (Lâ ilâhe illallah telkini). https://sunnah.com/muslim:916a

Sahîh-i Buhârî 2738 (yazılı vasiyet). https://sunnah.com/bukhari:2738

Sahîh-i Buhârî 5814 (naaşın hibere örtüsüyle örtülmesi). https://sunnah.com/bukhari:5814

Sahîh-i Müslim 202 (“Allah’ım, ümmetim, ümmetim”). https://sunnah.com/muslim:202

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DESTEK VE BAĞIŞ

Bu e-kitap Müslümanlar için **tamamen ücretsiz** yayımlanmıştır ve **kesinlikle satılamaz**. Araştırma masraflarına, quranscience.my sitesinin barındırma giderlerine ve yeni e-kitapların yayımına destek olmak için yapılacak bağışlar memnuniyetle karşılanır — ancak **zorunlu değildir**. Allah her bağışı sadaka-i câriye olarak kabul etsin.

BAKARA SÛRESİ 2:261

مَّثَلُ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمۡوَٰلَهُمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنۢبَتَتۡ سَبۡعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنۢبُلَةٖ مِّاْئَةُ حَبَّةٖۗ وَٱللَّهُ يُضَٰعِفُ لِمَن يَشَآءُۚ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ٢٦١

Mallarını Allah yolunda sarfedenlerin durumu, her başağında yüz tane olmak üzere yedi başak veren tanenin durumu gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah'ın lütfü geniştir, O her şeyi bilendir.

Meal: Diyanet İşleri Başkanlığı — quran.com/2:261

SEBE SÛRESİ 34:39

قُلۡ إِنَّ رَبِّي يَبۡسُطُ ٱلرِّزۡقَ لِمَن يَشَآءُ مِنۡ عِبَادِهِۦ وَيَقۡدِرُ لَهُۥۚ وَمَآ أَنفَقۡتُم مِّن شَيۡءٖ فَهُوَ يُخۡلِفُهُۥۖ وَهُوَ خَيۡرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ٣٩

De ki: "Doğrusu Rabbim, kullarından dilediğinin rızkını hem genişletir ve hem de ona daraltıp bir ölçüye göre verir; sarfettiğiniz herhangi bir şeyin yerine O daha iyisini koyar, çünkü O rızık verenlerin en hayırlısıdır."

Meal: Diyanet İşleri Başkanlığı — quran.com/34:39

HADİS — SAHÎH-İ MÜSLİM, NO. 2588

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، وَقُتَيْبَةُ، وَابْنُ، حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، - وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ - عَنِ الْعَلاَءِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ « مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ وَمَا زَادَ اللَّهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلاَّ عِزًّا وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلَّهِ إِلاَّ رَفَعَهُ اللَّهُ ».

TERCÜME:

Ebû Hüreyre'den رضى الله عنه, Resûlullah'tan ﷺ rivayet edildiğine göre şöyle buyurdu: "Sadaka maldan bir şey eksiltmez. Allah affeden kulun ancak izzetini artırır. Allah için alçakgönüllü olanı da Allah mutlaka yükseltir."

SENED: İmam Müslim'in rivayet zinciri (talebeden hocaya): Yahya b. Ayyub, Qutaibah b. Sa'id ve 'Ali b. Hujr ← Isma'il b. Ja'far ← al-'Ala' b. 'Abdurrahmân ← babası 'Abdurrahmân b. Ya'qub ← Ebû Hüreyre رضى الله عنه .

KAYNAK: İmam Müslim, Sahîh-i Müslim, Kitâbü'l-Birr ve's-Sıla ve'l-Âdâb, affetmeye ve tevazua teşvik bâbı, Hadis No. 2588.

DERECE: SAHİH — Sahîh-i Müslim'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/muslim:2588

HADİS — SAHÎH-İ MÜSLİM, NO. 1631

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، وَقُتَيْبَةُ، - يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ - وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، - هُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ - عَنِ الْعَلاَءِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ « إِذَا مَاتَ الإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلاَّ مِنْ ثَلاَثَةٍ إِلاَّ مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ ».

TERCÜME:

Ebû Hüreyre'den رضى الله عنه rivayet edildiğine göre Resûlullah ﷺ şöyle buyurdu: "İnsan ölünce ameli kesilir; ancak üç şey müstesnadır: sadaka-i câriye, faydalanılan ilim ya da kendisine dua eden salih evlat."

SENED: İmam Müslim'in rivayet zinciri (talebeden hocaya): Yahya b. Ayyub, Qutaibah b. Sa'id ve 'Ali b. Hujr ← Isma'il b. Ja'far ← al-'Ala' b. 'Abdurrahmân ← babası 'Abdurrahmân b. Ya'qub ← Ebû Hüreyre رضى الله عنه .

KAYNAK: İmam Müslim, Sahîh-i Müslim, Kitâbü'l-Vasiyye, insana ölümünden sonra ulaşan sevap bâbı, Hadis No. 1631.

DERECE: SAHİH — Sahîh-i Müslim'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/muslim:1631

CEZÂKUMULLÂHU HAYRAN KESÎRÂ

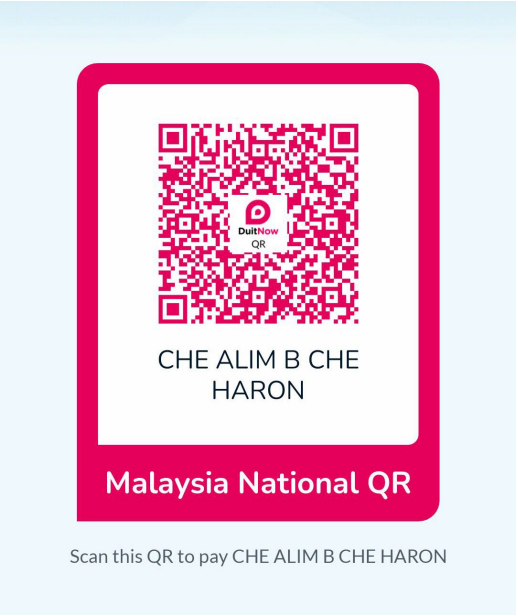

Bağış yapmak için yukarıdaki QR kodunu (DuitNow) okutun.

Uluslararası bağışçılar: yukarıdaki PayPal QR kodunu okutun veya tıklayın ya da şu adresi ziyaret edin: paypal.me/quranscience